حق دینی قرآن دیلی

Hak Dini Kur'an Dili

جلد
٥

حق دینی قرآن دیلی

یكی مآللی تورکجه تفسیر

جلد

٥

٧م

سورة الأعراف مكية وهي مائتان وست آيات

بو سوره دخی مکیه‌در، هجرتدن مقدم مکه‌ده نازل اولمشدر. بونده اجماع واردر. انجق مقاتل «واسألهم عن القرية» دن «واذ اخذ ربك من بني آدم من ظهورهم» آیتنه قدر استثناء ایتمش، بونلرك مدنی اولدیغنی سویلمشدر. بو ابن عباسدن دخی روایت ایدلمش «واذ نتقنا الجبل» آیتنه قدر ده دینلمشدر. آکلاشیلیورکه بونلر دیمك غایه‌نك مفاده دخولی قصد ایتمش، یعنی «واذ نتقنا» نك استثناده داخل و مدنی اولدیغنی کوسترمك ایسته‌مشدر.

آیتلری — کوفیون و حجاز تعدادنده ایکی یوز آلتی، بصریون و شام تعدادنده ایکی یوز بشدر. تمام آیت اولوب اولمادیغنده روایت مختلف اولانلر شونلردر. «المص. كما بدأكم تعودون. ضعفا من النار، الحسنى على بني اسرائيل».

کلماتی — اوتوز اوچ بیك یکرمی بشدر.

حروفی — یوز قرق بیك اوچ یوز اوندر.

فاصله‌لری — «ن، م، ل، د» حرفلریدر. دال یالکز باشده‌کی «المص» ده‌در. لام، یالکز آخری اسرائیل اولانلر دیکر ایکی آیتده‌در. میم اون قدردر، مابقیسی هپ نوندر. «ضعفا من النار» بر آیت نهایتی اولدیغی روایتنه کوره برده «ر» فاصله‌سی وار دیمکدر.

اسملری — سورة الاعراف، سورة الميقات، سورة الميثاق، الف لام ميم صاددر.

«وبينهما حجاب وعلى الاعراف رجال» الخ... دیه جنت اهلیله جهنم اهلی بیننده بر سور اولان اعرافك و اصحاب اعرافك ذکرینی متضمن اولدیغندن طولایی سورة الاعراف، «ولما جاء موسى لميقاتنا» آیتی ایله میقات موسایی و «الست بربكم قالوا بلى» آیتی ایله حدیث میثاقی مشتمل اولدیغندن طولایی ده سورة الميقات ویا سورة الميثاق ایله باشی «المص» اولدیغندن طولایی ده بو نام ایله یاد ایدلمشدر. لکن اك مشهوری اعرافدر.

بو سورهٔ كريمه سورهٔ انعامده ذكر و اثبات و تمحيص اولنان اساسات اول و آخرده معقول بر ترتيب
ماوراى اختصاصى اولان نقطه‌لره قدر شرح و تفصيل و مبدأ و منتهايه تطبيق و اتمامك صورت جريانى
بسط و ايضاح ايدرك « وهذا كتاب انزلناه مبارك فاتبعوه واتقوا لعلكم ترحمون » مضمونى دريه ده تفصيل
بر انذار و اخطار ايله تنوير ايده جك و انعام ايله انفال بيننده بر اعراف كبى اولاجقدر .

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓصٓ • كِتَابٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ ف۪ي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِه۪
وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَ • اِتَّبِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِه۪ٓ
اَوْلِيَٓاءَۜ قَل۪يلًا مَا تَذَكَّرُونَ • وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا فَجَٓاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا
اَوْ هُمْ قَٓائِلُونَ • فَمَا كَانَ دَعْوٰيهُمْ اِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَٓا اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اِنَّا كُنَّا
ظَالِم۪ينَ • فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذ۪ينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَل۪ينَ • فَلَنَقُصَّنَّ
عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَٓائِب۪ينَ • وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ
مَوَاز۪ينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ • وَمَنْ خَفَّتْ مَوَاز۪ينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ
خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَظْلِمُونَ •

مآل شريفى

المص • بر كتاب كه سكا ايندريلدى ، صاقين بوندن دولايى يوركنده بر صيقنتى اولماسين كه
بونكله انذار ايده سك ، مؤمنلره ده شو بر اخطار : • ربكزدن سزه ايندريلنه اتباع ايدك ، اوندن
بر طاقيم ولىلره اتباع ايتميك ، سز پك آز دوشونيورسكز • بز نيجه مملكت هلاك ايتمشزدركه كيجه ياتاركن
ياخود كوندوز اويورلركن باصقينمز اوكا كليويرمشدر • عذابمز كنديلرينه كلديكى وقتده " بزلر

حقیقةً ظالم ایدك » دیمكدن باشقه دعوالری اولمادی • صوڭره البته پیغمبر گوندریلنلره صوره‌جغز
البته گوندریلن پیغمبرلره ده صوره‌جغز • صوڭره جمعنده كندیلرینه قارشی اولانی بتون مطلقه بر علم ایله
بیرر حال آكلاته‌جغز . اونلر یاپاركن بز اصلا غائب دگل ایدك • هم وزن او گون حقدر . آرتق كیمك میزانلری
آغیر باصارسه ، ایشته اونلر ، او فلاح بوله‌جقلر • كیمك ده میزانلری خفیف گلیرسه بونلر ده ایشته آیتلریمزه
ظلم ایتدكلری ایچون كندیلرینه یازق ایدنلر •

[المٓصٓ] الف ، لام ، میم ، صاد — الله اعلم بمقصوده . سورۀ بقره‌نك
و آل عمرانك باشنده بارده . ثانیاً بوراده ده صاد مناسبتیله مفسرین طرفندن نقل ایدیلن بعض سوزلر
واردر . ازجمله : ابن عباسدن بر روایته گوره « انا الله اعلم وافصل = بن اللهم بیلیرم و تفصیل
ایدرم » دیمك اولدیغی نقل ایدلمشدر . صادق ، المصور معناسی اولدیغی ، بعضلری « الم نشرح لك
صدرك » معناسنه اولدیغی سویلمشدر . فقط الفاظك لسانده بر وضع مخصوصه استناد ایتمیین بو كبی
احتمالاتك بعضاً جهتی خاطره گلهبیلیرسه ده مفسرینك بونلره اعتماد جائز اولمدیغنی بیان ایدرلر . ثانیاً ابن عباسدن
نقل ایدیلن معنی ایكی سوره بیننده‌كی سیاق و مناسبت نقطۀ نظرندن جالب دقتدر . هر حالده بو سورۀ
جلیله‌نك دخی بویله حروف مقطعه ایله باشلاماسی متشابهاتدن « وما یعلم تأویله الا الله » مفهومی اوزره
ادراك بشرك توقف ایده‌جكی بعض حقایق متشابه و معانی رمزیه‌یی محتوی بولندیغنه بر تنبیهی تضمن ایلر ،
بناء علیه سورۀ بقره و آل عمرانده اولدیغی كبی بو سوره ده دخی كنه و حقیقتی داها زیاده بر تفصیل ایله
احاطه ایدمیه‌جكمز بر طاقم حقایق ایمانیه قارشیسنده اعتراف عجز ایدرك كمال عبودیته قایانه‌جغز .
ازجمله مبدأ خلقت ، سر تكلیف ، احوال آخرت ، معجزات انبیاء ، رؤیة الله مسائلی بو قبیلدندر .
بناء علیه اشبو « المص » مطلعنده ده بزم نهایت ملاحظه ایده‌بیله‌جكمز مفهوم شودر : ای رسولم
مصطفی سنجه معلوم اولان بو « الف ، لام ، میم ، صاد » سسلریله قولاقلره ده چینلایوب قلبكده
قیصداپایان وحی تجلیاتی [كِتَابٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ] بر كتابدر كه سكا ایندیرلدی [فَلَا يَكُنْ فِي

صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ] بناءً عليه كوكسڭده بوندن بر طارلق اولماسين. — يعنى بونڭ اللهدن منزل
اولديغنده شبهه‌ڭ اولماديغى كبى سڭا تكليف ايتديكى وظيفه‌نڭ فوق العاده اهميت ومشكلاتندن طولايى ده صيقيلما. —
بوڭا اينديرلدى كه [لِتُنْذِرَ بِهِ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ] بونكله انذار ايده‌سڭ، مؤمنلره ده
اخطار. — يعنى بو كتابڭ مضمونى مؤمنلره مخصوص فقط ايديلمه‌مليدر. بوڭا مخاطب اولاجق اولانلر
ايكيسه خالى دكلدرلر: مؤمنه، غير مؤمنه. اينانمايانلره انذار ايچوندر بو كتاب مبارك، بر انذاردر. محضا
اونلرڭ فوق ... عاقبتلرينى بيان و اخباردر. اونلر بونلره اينانماياجقلر و اينانماديقلرى ايچون ده عاقبتلرينه چاتاجقلر
بناءً عليه قرآنڭ كنديلرى ايچون آچيق سويلدن ده، عذاب وعقوبته باشقه برشى طويمايه‌جقلردر. فقط اونلر
اينانماديغى ايچون حقيقت دكشمه‌يه‌جك، خبر حادثه برشى بولماجقدر. بونڭ ايچون قرآندن استفاده
ايتمه‌يه‌جك كيمسه‌لر بر حيوانه بولنه بيلير. لكن قرآنڭ حاكميتندن خارج قاله‌بيله‌جك هيچ كيمسه تصور ايديلمز.
شو قدر كه بو حكم لهنه اولمازده عليهنه اولور. مثلا كافر «الا لعنة الله على الكافرين» حكمنه اينانماسه‌ده
بوندن قورتولاجق دكلدر. بونڭ كبى قرآنى آرقه‌لرينه آتانلر، ديكلمه‌ين، عمل ايتمك ايسته‌مه‌ينلر بونده بيله
قرآنڭ حاكميتندن كنديلرينى قورتاراماز سويله‌ده، بالعكس تماماً اونڭ حكم انذارينه آتيلمش اولورلر.
مؤمنلره كلنجه: قرآن اونلر حقنده بر تذكردر. اينانه ايتدكلرى و فقط تفصيلاتنده ذهول ايتدكلرى
شيئلرى كنديلرينه تذكير ايدر، عقللرينه كتيرر، مؤمنلر قرآنى دائما بر محفظه، بر رهبر اوله‌رق اللرنده
ويوركلرنده طوتارلر، هرهانكى بر خصوصده بر ايشه باشلايه‌جقلرى زمان اونڭ صراحت ويا دلالتنه مراجعتله
انذار وارشادينه مساعده‌سنه وعدم مساعده‌سنه كوره حركت ايتمه‌ليدرلر. بو اخطار وتذكير شويله‌كه:
يا محمد امتى [اِتَّبِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ] ربڭزدن سزه انزال ايديلن
بو كتابه اتباع ايديڭز [وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِٓ اَوْلِيَٓاءَ] و بوندن برطاقم اوليايه اتباع ايتمه‌يڭز —
يعنى كرك انس وكرك جن‌دن هرهانكى بر دوستك، بر ظهيرڭ، بر ولى الامرڭ بالذات كنديلرينه وكنديلرندن
اولان قول ويا فعللرينه تابع اولوب ده بيكڭز، اونلره اويوب اويمامق ايچون ده اول امرده ربڭزدن اينديريلمش
اولان بو كتابه اتباعى معيار اتخاذ ايديڭز، كتابه معيار اولان ربڭزڭ امرلرينه مخالف اولانلره خصوصاً ... كيزلى

اشتغالیمیه دیمایك، ربکزدن باشقه‌لرینك ارقه‌سنده، ایزلرینه کیتمه‌یك [قلیلاً
ما تذکرون] سزلك از تذکر و تعظ ایدیورسکز. حالبوکه [وکم من قریة
اهلکناها] نیجه قریه‌لر، انسان طوپلولغی مسکن واردرکه بز اونلری اهلاك ایتمشزدر. او درجه‌ده که
[فجاءها بأسنا] اوقا، او قریه‌یه بأسمز، عذابمز آکسزین کلیویردی. او صره‌ده اهالیسی
[بیاتا] باتاتییه یاتمشه، کیجه اویقوسنده ایکن [او هم قائلون] ویا قیلوله حالنده،
قوشلق اویقوسنده بولونیورلردی. — حاصلی، یا قوم لوط کبی کیجه یاریسنده ویا قوم شعیب کبی کوپ کوندوز
حال استراحت وغفلتده عذاب کندیلرینی باصدیریویردی. [فما کان دعویهم اذ جاءهم
بأسنا الا ان قالوا انا کنا ظالمین] ده بأسمز کندیلرینه کلدیکی صره‌ده «الحقیقه
بزلر ظالملر ایدك» دیملرندن باشقه بر اوعالری ویا دعالری اولمادی. — نهایت الاهلاك اوده حکمه
قارشی کلمنیه‌جکنی آکلادیلر. دعوالرنده‌کی حقسزلقلرینی، ظلملرینی وجوابلرنده اعتراف ایله بایدقلرینه
ذلت وخلاص امیدیله نیازه ایتدیلر اما ایسه ایشه کچمه‌مه، بأس کلوب چاتمشه بولونیوردی.

بو فلاکت بوکون دنیاده‌کی عذابلری، بونك ارقه‌سنده برده کله‌جك [فلنسئلن
الذین ارسل الیهم] مع العموم کندیلرینه پیغمبر کوندریلمش اولانلره البته والبته صوره‌جغز. —
کوندریلن پیغمبرلره نصل، نه جواب ایله قارشیلادیکز «ماذا اجبتم المرسلین» دیه سؤال ایده‌جکز.
[ولنسئلن المرسلین] وکوندریلمش اولان بوتون پیغمبرلره ده البته والبته صوره‌جغز. —
«یوم یجمع الله الرسل فیقول ماذا اجبتم» مدلولنجه «صورتکز، نه جواب ایله قارشیلاندیکز؟» دیه سؤال
ایده‌جکز. — ایکی نوع سؤال واردر. بریسی توبیخ وتوقیف سؤالیدر. نه کیم بو معنی ایله لساننزده
«ای خبر بوقی یه صاچورارم» دینیلیر. دیکری ده آکلایوب اوکرنمك امیدیله استعلام سؤالیدرکه
بو معناجه ده «بیلمیورم صوریورم» دینیلیر. ایشته «فیومئذ لا یسئل عن ذنبه انس ولا جان»
کذلك «ولا یسئل عن ذنوبهم المجرمون» آیت جلیله‌لرنده انس وجنده مجرملرك هیچ بری اوکون
کناهلرینه صورولمیاجغی بیلدرلسی بو معنایه درکه مجرملرك سیمالرنده بللی، هر بری بوتون دنا شقیله معلوم ومضبوطدر.

کندیلرینه ویا شونه بونه صورمغه حاجت یوقدر دیمکدر. بوکا مقابل بورادهکی مرسل الیهم ورسللرینه
البته والبته صوره‌جغز بویورلمسی ده بونه کافرلری بونه پیغمبرلر مواجهه‌سنده سؤال توبیخ ومؤاخذه ایله
سؤال ایده‌جکز دیمکدر. بونک ایچون بویورییورکه: البته والبته صوره‌جغز ده [فَلَنَقُصَّنَّ
عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ] کندیلرینه قارشی علم ایله هر حالده وهر حالده حضوردن اکلاته‌جغز. — پیغمبرلر
صورولدقلری زمانده «لاعلم لنا انك انت علام الغيوب» دیه جکلر. بونک اوزرینه الکیزلی حاللرینه
وارنجه‌یه قدر هپسنک یاپدقلرینی، ایجدکلرینی، طوشندکلرینی علمکزله یوزلرینه وورەجغز [وَمَا كُنَّا
غَائِبِينَ] بز غائب دکل ایدک — که معلومز اولمایه بر حاللری بولنه بیلسین. ظاهرده وباطنده هرنه
یاپدیلرسه الله هپسنه حاضر وناظر وشاهددر. [وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ] وزنده اوکونده
حقدر: هر شیئک، هر عملک الا طوغریسی وتماماً عدل وحقانیته طارتیسی ده اوکوندر. — نه اولورسه
اولسون اوکونه قدر ازچوق بر حساب جاری ویا اهمال ومساعده واردر. اوکونه ایسه دفتر اعمالده‌کی
هر سطرک ایچی، الک خرده نقطه‌لرینه وارنجه‌یه قدر بحجه طارتیلوب ده علیهده‌کی مطلوب وذمتک
موازنه‌لری تماماً تحقق ایده‌جک، هرکسک له وعلیه بوصولری — بیلانچولری، اعمالری —
چیقاریلوب حسابلری قاپانه‌جقدر. بناءً علیه [فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ] هر کیمک میزانلری اغیر
کلیر، حسناتی سیئاتندن، مطلوبی ذمتندن، لهده‌کی جهتلری علیهنه فضله چیقارسه [فَأُولَئِكَ
هُمُ الْمُفْلِحُونَ] ایشته بونلر واینجه بونلر اوفلاح بولمشلر، مرادلرینه ایرمش اولانلردر. — جمع
صیغه‌سیله «موازینه» تعبیرندن اکلاشیلیرکه هر فرد ایچون بر متعدد میزانلر واردر. له وعلیه حساب
هپسنک بونده چیقاجقدر. [وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ] هر کیمک ده میزانلری خفیف کلیر:
حسناتی سیئاتندن، مطلوبی ذمتندن اکسیک چیقارسه [فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ]
ایشته بونلرده نفسلرینی زیانه اتمشلر، کندیلرینی خسرانده براقمش اولانلردرکه [بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا
يَظْلِمُونَ] بونک سببی بزم آیتلریمزه ظلم ایدر اولملریدر. — مستمراً تکذیب وانکار وحقنی ویرمکدن
امتناع ایده کلملریدر. شو آیات الهیه نک محتوی اولدیغی حجت وحقوقه دقت ایدیکز:

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا
مَا تَشْكُرُونَ ● وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا
لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ● قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ
إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ● قَالَ فَاهْبِطْ
مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ● قَالَ
أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ● قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ● قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي
لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ● ثُمَّ لَآتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ
وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ● قَالَ اخْرُجْ
مِنْهَا مَذْءُومًا مَدْحُورًا لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ ●
وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ
الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ● فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ
عَنْهُمَا مِنْ سَوْآتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا
مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ● وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ ●
فَدَلَّاهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ
عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَأَقُلْ لَكُمَا
إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ ● قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا
وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ● قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ
فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ ● قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا
تُخْرَجُونَ ●

مآل شریفی

شانم حقیچون بز سزی ارضده یرلشدیردك و سزك ایچون اوراده بر چوق گچیملك یاپدق، نه
پك آز شکر ایدیورسکز • حقیقت، صوکره سزه صورت ویردك، صوکره ده ملائکه یه دیدك که «آدمه
سجده ایدك» همان سجده ایتدیلر، آنجق ابلیس سجده ایدنلردن اولمادی • اوکا بیوردی: «امر ایتدیکم
حالده سجده ایتمه‌مکه مانع نه اولدی؟» «بن، دیدی: اوندن خیرلی‌یم، بنی آتشدن یاراتدك، اونی ایسه
چاموردن یاراتدك» • همان بیوردی: اینه اورادن، نه حدیکه اوراده تکبر ایده‌سك،
هایدی چیق، چونکه سن آلچاقلردنسك • بکا، دیدی: بعث اولنه‌جقلری کونه قدر مهلت ویر، بیوردی که
هایدی مهلت ویریلنلردنسك • اویله ایسه دیدی: بنی آزدیرمالیغک قارشیلیغی یمین ایدرم که بن ده اونلری
صاپدیرمق ایچون هر حالده سنك طوغری یولکك اوزرینه اوطوره‌جغم، صوکره اونلره اوکلرندن و آرقه‌لرندن،
صاغلرندن و صوللرندن صوقوله‌جغم، سن ده چوغنی شکر ایدیجی بوله‌میه‌جقسك • چیق اورادن مذموم
مطرود اوله‌رق بیوردی: قسم ایدرم که اونلردن هر کیم سکا اویارسه قطعیاً و قاطبةً سزك هپکزدن ده
جهنمی طولدیرورم • و یا آدم! سکنیت ایت اوجنتی سن زوجکله، اوراده ایکیکز دیله‌دیککز یردن ییك
و شو آغاجه یاقلاشمیك ده ظالملردن اولمایك • دیرکن شیطان بونلره کندیلرندن اورتولمش اولان
چیرکین یرلرینی آچمق ایچون ایکیسنه ده وسوسه ویردی و سزی ربکز باشقه برشی ایچون دکل صرف ملك اولمامکز
یاخود ابدیاً قالانلردن اولمامکز ایچون بو آغاجدن نهی ایتدی دیدی • و هر حالده بن سزه خیرخواه
ایسه یلدندرم دیه ایکیسنه ده یمین ایتدی • بو صورتله فریب ایله ایکیسنی ده صارقیتدیردی، اونلر
اونی دادقلری وقت آغاجی طاتدیلر، ایکیسنه ده چیرکین یرلری آچیلیوردی و باشلادیلر جنت یاپراقلرندن
اوزرلرینه اوسته اوسته یاپیشدیرمغه، ربلری ده کندیلرینه ندا ایتدی: بن سزی بو آغاجدن نهی ایتمه‌دیمی؟
و سزه حقیقت اولسون بو شیطان آچیق بر دشمندر سزه دیمه‌دیمی؟ • ربنا دیدیلر: نفسلریمزه ظلم ایتدك

اگر سن بزه مغفرت ايتمز، رحمت بيورمازسه‌ك شبهه يوق كه خسرانه دوشنلردن اولورز ● بيوردى كه:
اينكز بعضكز بعضكزه دشمن اولارق، سزه بر زمانه قدر ارضده قرارگاه طوتمق و بر نصيب المق واردر
● بيوردى كه اوراده ياشايه‌جقسكز، و اوراده اوله‌جكسكز، و اورادن چيقاريله‌جقسكز ●

[وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ] قسم اولسون كه سزى ارضده تمكين ايتدك: تمكن قيلدردق، اورايى سزه وطن، حيات و مماتكزده قرارگاه يابدق و اوراده تصرف قدرت و مكنت ويردك [وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ] و اوراده سزك ايچون برچوق معيشتلر، ياشايه‌جق، گچينه‌جك، انتفاع ايده‌جك سببلر، واسطه‌لر خلق و تخصيص ايتدك — كه معاش و مكنت و اسباب معيشت، تعبير آخرله وطن، اقتدار، كسب، بو اساس نعمتدن بيوك عطاى الهيدر. و بونلردن طولايى انسانلر الله فارشى نه قدر ممنون و وظائف ايله شكر و ثنايه بورجليدر. بو حالده [قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ] سزلر آز شكر ايديورسكز — وطن اولان ارضك اصلاح و عمارنده و اسباب معيشتك استحصالنده خالقكز و خالقكزك اوامرينه طابع اولارق قدرت و مكنتكزى يرلى يرينه صرف ايده‌جك يرده فساد و ظلمده، كفر و طغيانده ترقى ايديور، آز اولديغى كبى شكر ايدنلر بيله اوقات شكر و عبادتده نه قدر آزدر. حالبوكه انسانلر بونلردن باشقه دها نه بيوك نعم الهيه‌يه مديون شكرانيدر. باقكز:

[وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ] قسم اولسون كه بز سزى خلق ايتدك: — سز هيچ برشى دگل ايكن سز نوع بشرده هيچ برفرد، عالمده موجود دگل ايكن، سز هنوز شو بولنديغكز شكل و صورتى اخذ ايتمزدن اول، ايلك مايه‌كزى تقدير و ايجاد ايتدك [ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ] صوكره سزى تصوير ايتدك: سز ابتداء خلقتده صورتسزكز، عضويتسز بر مخلوقدكز، ارضده برچامور، و باباكزك صلبنده بر ذره بر نطفه اولديغكز حالده سزى احسن تقويم اولان انسان صورتنه قويدق [ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ] صوكره ده ملائكه‌يه «آدمه سجده ايدك: اوكا بويون اگوب اطاعت و انقياد ايله خدمت ايديكز» ديدك.

بو خطابلرك برفرده ویا صنفه دكل، عمّ العموم جنس بشره، دها طوغروسی جمعیت بشریه جنسنه
متوجه اولدیغی و بو مناسبتله ملائكه‌نك آدمه سجده‌سی قضیه‌سنك ده نوع بشره برنسبت سیاقنده تذكیر بیورلدیغی
صریحدر. دیمك كه بو سجده امری حضرت آدمك شخصنه مخصوص دكل، ذریتده داخل اولمق اوزره نوعنه عائد
برشرف و امتیازدر. ذریت آدم ایچنده بالذات حضرت آدم دخی افضل اولاد اولو العزم انبیاء عظام كبی
ذوات بولندیغی شبهه‌سز اولدیغنه نظراً ده بو معنی دها صحیحدر. بناءً علیه آدمی یالكز ایلك انسان اولمق اوزره دكل
عمّ العموم نوع بشرك ماهیتنی تمثیل ایدن برمثال كلی، تعبیر آخرله علم جنس اولارق ملاحظه ایتمك سیاق آیته دها
موافقدر. حضرت آدم كندی فردیتنده بالفعل حائز اولدیغی فضائل و ملكات انسانیه‌دن باشقه بوتون ذریتنه
تجلی ایده‌جك اولان فضائل و ملكاتی ده بالقوه حائز اولمق اعتباریله ابو البشر اولارق تأمل ایلدیكی زمان‌دركه
خلقت آدم خلقت بنی آدمی، تصویر آدم تصویر بنی آدمی، آدمه سجده بوتون نوع بشره سجده‌یی متضمن اولدیغی
توضح ایدر. «هو الذی جعلكم خلائف الارض» معناسی ده توضیح ایدن بو آیتك مضمونی برچوق درین
مباحثی احتوا ایتمكده‌در. فقط بز بوراده بوقدرله اكتفا ایده‌جكز. جناب الله انسانلغه اویله برشرف
بخش ایتمشدركه آدمك ملائكه‌یه دكل، ملائكه‌نك آدمه سجده ایتمه‌سنی امر ایتمشدر. دوشونملیكه بو خلق،
بو تصویر، بو تشریف نعمتندن صوكره انسانلر الله‌دن باشقه‌سنه پرستش ایتمكله نه بیوك ذلت و نه بیوك
نانكورلك اوله‌جغی و نه عظیم مسئولیتی انتاج ایلیه‌جكدر.

ذات، الله آدم ایله انسانلغی خلق و تصویر ایتدكدن صوكره ملائكه‌یه آدمه سجده ایدیكز دیدی ده :
[فَسَجَدُوا] اونلرده سجده ایتدیلر [اِلَّا اِبْلِيسَ] انجق ابلیس [لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ]
سجده ایدنلردن اولمادی — اولمادی ده نه اولدی [قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ]
الله اوكا « سكا نه مانع اولدی ده بن امر ایتدیكم حالده سجده ایتمكه جرأت ایلدك ! » بویوردی، بویله توبیخ
ایله استنطاق ایتدی. — بوكا قارشی ابلیس نه دیدی بیلیرمیسكز؟ [قَالَ] دیدیكه [اَنَا خَيْرٌ
مِنْهُ] بن اوندن خیرلی‌یم : — یعنی دها فضیلتلی، دها بیوكم، بویله اولانك مادوننه سجده
ایتمسی ایسه روا دكلدر. ایشته بنی سجده‌دن منع ایدن اوندن بیوك اولمقلغم و بونلری بوكا گوره كلمكدر.

بن اوندن خیرلی‌یم. چونکه [خَلَقْتَنِی مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِینٍ] بنی آتشدن خلق ایتدک، اونی ایسه چاموردن خلق ایتدک. — او دعوایی استدلال ایتمک ایچون بو مقایسه‌لی قیاسک مقدمه‌سی شونی تضمن ایدر: آتش ایسه چاموردن خیرلیدر، خیرلیدن خلق اولنان ده خیرلیدر. بنی ده آتشدن یاراتدڭ، بن چاموردن یاراتیلان آدمدن خیرلی‌یم، بونک ایچون سجده ایتمم. — دیمک اولیورکه بو لحظه‌یه، یعنی آدمه سجده امرینک ورودینه قدر ابلیسک حیثیتنه طوقونه‌جق هیچ بر امر و تکلیف یاپیلمامش، بر امتحانه ایچیریلمه‌مش ایدی. و اوندن اوزمانه قدر عصیان ایتمه‌سی و ملکلر ایچنده بولونمسی و انسانلق کندی آرزو و تمایلاته موافق جریان ایتمه‌سیله ده علاقه‌دار اولیوردی. بویله بر حالده اولان طاعتی ایسه مجرد اراده و رضای الهی‌یه انقیاددن نشأت ایتدیکی تعیین ایده‌مزدی. چونکه هم الهک امرینه هم ده نفسنک رضاسنه موافق که خصوصاته اصول نظر اعتباریله اطوب الطاعت ایدیلن معبود، اللهمی یوقسه نفسمی بونی تعیین و تمییز ایده‌مز. وقتاکه آدم یاراتیلوب ملکلر و اوسیانده ابلیسه اونا سجده ایتمه‌لری امر ایدیلنجه بو هیچ ایچون بر امتحان اولمش و بو امتحانه ابلیسک حیثیتنه طوقونمش و ماهیتی تظاهر ایتدیرمشدر. و اوزمانه الهک بیلدیکی کبی ملکلر و آدمه ده آڭلاتمشدرکه ابلیس سابقا ملکلرده رفاقت و شباهتی « لا یعصون الله ما امرهم ویفعلون ما یؤمرون » حکمی حقیقة جاری اولدیغی ایچون دکل، امر الهی ایله امر نفسک تعارض ایتمه‌دیکندن و عصیانه سبب بولونمامسندن طولایی ایمش، یوقسه ابلیس حقیقتده الله دکل کندی ذوقنه تعبد ایدرمش. و نه کیم « اسجدوا لآدم » دیه اوندن ذوق و رضاسنه مخالف ایلک امر الهی توجه ایدنجه ابلیسک ایلک ایشی سجده‌دن امتناع ایله عصیان « و ما منعک » سؤالنه قارشی ایلک سوزی ده اعلان کبر ایله اظهار کفر و طغیان اولمشدر. بو صورتله ابلیس « انا خیر منه » دیرکن اوللرده حسیات نفسانیه‌سنه اتباع ایتمش و فقط بونی برده علم شکلنده سویله‌رک مقاسه ایتمک ایچون بر کاذب « انا خیر منه » برده صادق « خلقتنی من نار وخلقته من طین » ایکی مقدمه‌یی بربرینه ربط ایدوب مقدمه صادقه‌نک ضمننده یاکلش بر خاتم کیزله‌یه‌رک ایکی مقدمه ایله ایکی قیاس منطقی صورتنده بر نظر فاسد یوروتمش و صادقه اولان قضیه خلقتده کاذب اولان « انا خیر منه » دعوای نفسانیسی استنتاج قالقشمشدرکه عالمده شیطنت و تلبیس ایلک مثالی اولان بو سوزده شیطنتک بوتون

ماهیتنی آڭلامغه بكله اولمجقدر . از جمله خیر دینلنی تصویب ایجوبه جهل ایله علمی ، کذب ایله صدقی شر ایله خیری ، کبر ایله سدادی ، الحاصل آراتری خلط ومزج ایدوب خیرلی اولمی خیره مانع مولتمه قبحی بر حقیقت علمیه و نتیجهٔ منطقیه شکلنده تصویر ایتمك شیطانك برنجی صنعتی اولدیغی آڭلاشیلیورکه غرور نفس ایله قدر و ذکا صورتنده کورونمك ایسته‌ین بو حماقت و جهالتك مصنوعیتده ، تدریسجیل بر وضعیت اولدیغی بر دوشونملی .

شمدی ابلیسك بو دعوی و استدلالنده کی باشلیجه خطا و مغلطه نقطه‌لرینی ده قید ایده‌لم ؛

۱ — اولاً امرده ابلیس سؤال قارشی وضعیت و وظیفه‌سنی تقدیر ایتمه‌سه ، جوابی تعریضه و معارضه طوریته دوکرك بحث و کلامده غضب مقام سوراسنه دوشمشدر . اعتراف و اعتذار یرینه اعتراضه و تخطئه یه قالقیشمشدر .

۲ — مورد نصده قیاس و اجتهاده قیام ایتمسه ، امر صریحه قارشی خلقتك دلالتنه رجعت ایلمشدر .

۳ — « خلقتنی من نار وخلقته من طین » دیمسی حد ذاتنده طوغرودر . لکن ابلیس بو ایکی ذاتك خلقتی مقایسه ایله بولدیغی « انا خیر منه » نتیجه‌سی اکمه ایجوبه نقطهٔ نظرنده خطا ایتمشدر . زیرا بونلرده خالقك خلقتی امتزاج ایله ادراك نظر دقت جلب ایدیورکی کورولورکه دیگر طرفنده خیر و مزیته نظری ماده و عنصره قصر ایتمسه ، فاعله نسبت اختصاصنه ، صورته ، غایه‌یه عطف نظر ایلمشدر . خلقت آدمده « مامنعك ان تسجد لما خلقت بیدی » قول الهیسی ایله اخطار بیورلان شرف اختصاصی « فاذا سویته ونفخت فیه من روحی » قول الهیسی ایله اخطار بیورلان روح و صورتی « انی جاعل فی الارض خلیفه » قول الهیسی ایله اخطار بیورلان غایه‌لی نظر ملاحظه‌یه آلمایوب یالکز ماده و عنصره اعتبار ایتمك ایسته‌ین ابلیس آدمده طوپراغه کندیسنده آتشده باشقه بر ماهیت کورمسه ده دیرینه اولسو ، اولوده دیریده حقیقه ایله ده خواص و مزایای اشیایی خزینهٔ کرمندن بخشه ایدن خالق فعالی ماده‌یه محکوم کبی فرضه ایلمشدر . هیچ دوشونمسدرکه طینه ایله نارك خواصنده کی فرقده ده مجرد تخصیص خالق مریدیه اولان بر خلقت فرقندن باشقه بر شی دکلدر . بونده آڭلاشیلیورکه

عالم کیمیندن برچوغنده کوردکلری ماده یه قصر نظر مسلکی مسالك ابلیسیه‌دندر . ایشته بالاده اشارت ایدیکمز
اوزره بو باطل نظر ایله‌درکه ابلیس «خلقتنی من نار وخلقته من طین» مضمونی تحتنده «نار طیندن خیرلیدر
خیرلی اولاندن خلق اولنان ده خیرلیدر» دیه ایکی کبرای ضمنی یه ایما ایدرك بوزوق بر حقیقت ظاهره ویرمه
کبی قرضه ایتمسیله دیومنده «انا خیر منه» نتیجه‌سنی چیقاریویرمشدر . حالبوکه ایکنجی قضیه کلیتیله صادق
اولمادیغی کبی برنجی قضیه ده اطلاقیله طوغری دکلدر . حقیقتده مع الاطلاق خلق نقطهٔ نظرندن ایکیسی ده
مخلوق اولمق و حکیم خالقك محکومی بولونمق اعتباریله مساوی اولدقدن باشقه خصوصیت نقطهٔ نظرندن ده خواص ترابیه
خواص ناریه‌دن دها جمعیتلی و دها کماللیدر . هله اخلاقی بر تمثیل ایله ملاحظه ایدلدیکی زمان آتشك خفتنه
حدت و شدتنه ، تلاشنه و اضطرابنه ، میل تکبر و استعلاسنه مقابل ترابك وقار و سکینتی ، صبر و متانت و ثباتی
حلم و حیاسی و سماحتی ، قابلیت استفاده و تکاملی نه قدر یوکسکدر . ابلیس ، کبر و استغناسنك نقصاننده
کبر تفیسنده کی بوزوقلقله یعنی علمی حقیقته دکل نفسنه اخذ ایتدك دعواسنده بولندیغندن دولایی بونده ده غفلته
دوشمشدر . دینه بو غلط ایله درکه آدمی صرف بر چامور ، کندینی صرف بر آتش سویه‌سنده مقایسه ایتمسه جنسنده
خلق اولنان آدمك اصطفای الهی ایله چاموردن بسبتون باشقه بر منظرده ، کندیسی ده ناردن بسبتون باشقه
بر منظره لعنت اولمجغنی آکلایامامشدر . وبالکز آدمه قارشی دکل امر و سؤال الهی یه قارشی ده کبر و «انا خیر
منه خلقتنی من نار وخلقته من طین» دیمشدر . بونك اوزرینه :

[قَالَ] الله بیوردیکه [فَاهْبِطْ مِنْهَا] اورادن اینه اوراده — او بولندیغك جنتدن
یاخود زمرهٔ ملائکه ایچندن — [فَمَا يَكُونُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا] چونکه سنك اوراده تکبر ایتمك
اولماز — او مقام محمود صرف بیله اهل طاعت و تواضعه مخصوصدر . [فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ]
بناءً علیه چیق سن آرتق کوچولنلردنسك . — تکبر کوچوکلکدر ، الحاصل ، ذلیل اولوب ، صفت کبریاء ذاته
مخصوص اولان الله تعالی بو امر ایله اونی بولندیغی مقامدن درحال عزل ایدوب اینردی ، کبرینه مقابل ذلت و حقارته
محکوم ایتدی ، اصلنك آتش اولمسنه کوره ذلت و خبث و فضیلتی کندیسنده اصلنده مستقل و موروث النده اکنماز
بر فضیلت ذاتیه کبی فرض ایدرك بو لحظهٔ امتحانه قدر بولندیغی او مقام سعادتدن دوشمه چلکی ظهور ایدن دیو طبیعتی حاقتنك

امری تنقیده فالقشانه ایسه بر اراهمی توبه حواصی اشیانک مجرد بر دارجه اولدیغی بوصورتله بر لحظه ده فعلاً
آکلاتیوردی .

بو خطاب عصب فارشیسنده ، وجود مخلوقاتک لاشی اولدیغی آکلامایه ابلیس دیمال امراسنده قورتولمه
وذلت وحقارتدن اولسونه حیاتی کله ترجیح ایدرک [قَالَ اَنْظِرْنِي اِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ] بنی اوزمان بعث
اولنه جقلری کونه قدر انظار وامهال ایت دیدی : یعنی آدم وذریتنک بعد الموت بعث اولنه جقلری وقته قدر اولره ده
اجلمی تأخیر ایت دیه تضرع ونیازه باشلادی — که بوکونده « ثم نفخ فیه اخری فاذا هم قیام ینظرون » منطوقنجه « یوم
یقوم الناس لرب العالمین » اولان نفخهٔ ثانیه وقتیدر . بوندن آکلاشیلیرکه ابلیس اساساً خالق تعالینک منکر اولمادیغی
کبی بعثی ده منکر دکلدر . او بیلیورسه که آدمک نسلی وذریتی اولاجه بر مدت یاشایه جقلر ، صوکره اوله جقلر
وبرکونده کلوب بعث اولنه جقلر . شو حالده ابلیسک کندیلکندن آخره انظار صورتیله حیل ، امر تکلیفی و وجوب عملی
انظار ایله معارضه صورتنده در . شایان دقتدرکه ابلیس بویومه قدر امهال طلبی ضمننده نفخهٔ اولی دوره سنی
آتلایوب الی الابد اولموردن قورتولمانی ذلت وحقارت ایچنده ده اولسه فنادن بر بقایه ایرشمه یی آرزو ایتمش
وفقط بونی تصریح ایتمیوب قورنازلقله ایماء ایتمک ایسته مشدر . چونکه یوم بعثدن صوکره موت یوقدر . بناءعلیه
بو درجه میل حیات ده ابلیسک حسی دیمکدر . هیچ بر مخلوقک هرحالده بر طلب ونیازینی کلیاً رد ایتمک شاننده
اولمیانه و « علیم بذات الصدور » اولان الله تعالی نظر عزتنده فوقندهکی ابلیسک بو رجاسی صورت مطلقده
رد ایتمه رک [قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ] شبههسز سن منظرلردنسک : یعنی اجلی تأخیر ایدیلنلردنسک
بیوردی — فقط « الی یوم یبعثون » غایهسنه مساعده ایتمه دی . بالعکس سورهٔ حجرده و سورهٔ صده کلدیکی
وجهله « الی یوم الوقت المعلوم » وقت معلوم کونه قدر بر اجبیل انظار بیوردی که « یوم ینفخ فی الصور
ففزع من فی السموات ومن فی الارض الا من شاء الله » مدلولی اوزره نفخهٔ اولی کونیدر . آدمه سجده امری
ابلیسک ماهیتنی اظهار ایتمکده نه تمیز ایدیله بر امتحانه اولدیغی کبی ابلیسک انظاری ده آدم وذریتی حقنده بر امتحان
اولاجقدر . ابلیسک عصیاننه توبه وخلاصی دوشونمیوب ذلت ایچنده حرص حیاته علاقهدار اولان بو طلب و
دعاسیله آدمک همان توبه یه شتاب ایله مغفرت ورحمت طلب ودعاسی مقابله ایدیلنجه آراده کی فرقک نه قدر مهم

اولدیغنی اكلاشیلر .

ابلیس ، رجاسنك قبولنی كوردكدن صوكره اونی دخی عمرینی توبه و شكر ایله خلاصه صرف ایده جك
یرده [قَالَ] شویله دیدی : [فَبِمَا اَغْوَيْتَنِى] اولدیسه بنی آزدیردیغك : اغواء واضلاله
ساعده ایتدیگك جهتیله [لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ] لابد بن ده اونلری ایچون او
نوع آدمی آزدیرمق ایچون سنك طوغری یولك اوطوره جغم : — سنا سنك نعمتكه كوتورن ایمانه و اسلام و استقامت
یولنی كسوب یوقسونه قوره جغم [ثُمَّ لَاٰتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ] صوكره ده بالهم حال اوكلرندن
[وَمِنْ خَلْفِهِمْ] وآرقه‌لرندن [وَعَنْ اَيْمَانِهِمْ] صاغلرندن [وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ]
وصوللرندن اونلره واره جغم : — درت جهتدن یعنی بر دشمنك هجوم ایده بیله جكی هر طرفدن صالدیره جغم :
طوغری یوللرندن چیوروب صاپتیره ، شاشیردوب صوقمه ایچون بابا بلدیرم باباجغم [وَلَا تَجِدُ اَكْثَرَهُمْ
شَاكِرِينَ] سن ده اكثرینی شاكر ، مطیع بولمیه جقسك — ابلیس بوصوك فقره‌یی «ولقد صدق
علیهم ابلیس ظنه» آیتنك دلالتنه كوره ظناً سویلمشدر . چونكه نوع بشرده ... ایچون مستعد ، جبلتی ایچون
بر سببه اكورمشدر . بعضی مفسرینك نقلنه كوره ده بونی ملائكه‌دن ایشیدوب سویلمشدر . بونك بو عزم شقاوتنه
قارشی :

[قَالَ] الله بیوردی كه [اُخْرُجْ مِنْهَا] چیق اورادن [مَذْؤُمًا مَدْحُورًا]
مذموم ، مدحور اولارق چیق [لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ] قسم اولسون كه بونلردن هر كیم سكا اویارسه
[لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ اَجْمَعِينَ] سزدن ، سزك هپكزدن جهنمی طولدوره‌جغم . بونده
اضلاله شبهه كز اولماسین . — دیمك كه ابلیسه اویانلر اونلر ، اونك متبوعنه و اونك عاقبتنه محكومدرلر .
كورولیور كه الله تعالی ابلیسی ابتدا عصیاننده طولایی طرد ایدیورمش ، استفهامه ایتمشدر . استطاعت
اعتراضه رینه كبر وغرور ایله كوستردیكی عناد وكفرندن طولایی ده بولندیغی مقامدن اندیرمش ، یرندن چیقارمش
«ایه اورادن چیق ، آرتق آیاقلر كوچوكسك» دیه عزل و اسقاط ایله تحقیر و تذلیل ایلمش . برنجی
«فاخرج» امرینك اطلاقنه نظراً ، او لحظه‌ده بو اخراج ، بر طرد و نفی اولماسی محتملدر . اكر ابلیس تنبه اولوب

ادنی طاقتنه . صلاحی بوزوقلق ایسه عفوی محتمل بولونیورسه . فقط تکبر اهمال رجاسی بر درجه یه قدر اسقاط
بویورلمشدر . فقط بونك اوزرینه تشدد صلاح یرینه بوزمه بتون بتونه شیماروب طغیانه حقه داخل اولمایه رق استغنا
فارتی شقاوته عزم ایدیشی اظهار ایتدیکی زمانده . «اخرج منها مذؤما مدحورا» امریله ذم و طرد
واقع اوزره ده بعد سید بر عذاب ابدیه محکوم اولمشدر . الله بونی ابلیسك عزم شقاوته جزا اولرق تعیینه
ایتمسه وار ایدی اوبانلرده ده اوله الحاقه ایدیشدر . خلقت آدم ایله واقع اولان بو امتحانده ابلیسك حسابنه
نفسانیه سنه تابع اولرق ملکك ایچنده کی مقام سعادتنده بولدرکی شقاوته دوشمه سی نزد الهیده هیچ شبهه
یوقدرکه ملکلرك مسجودی اولمه شرفنه مظهر اولان آدم نوعنك بو ید برغدر حسینی بولنمایه مذموم و مطرود ابلیسك
ایزینه . چونکه اوبارده اومقام علویه یه سقوط وارنك عاقبتنه اشتراك ایتمسی اودنده رضا الهیه اولاجقدر .
ابلیسك خلقی واقعه مقدر اولادیغی حالده بو سقوط و شقاوتنه سبب کبر و غرور ایله حسیاته تابع اولمسی دیمك
صورتیله اوزدسنه بولنیه اولمایه خصوصاته ارالیه مقرصه تقدر نه بولونسی اولمشدر . اونده بو خصلتك ظهورینده
بشرك شرف مخصوص ایله خلقتی و سجده امرینه تفرقی وسیله ویرمشدر . بوراسی تقابل ابلیس احبی نامنه اولنوز سنوق
انسانك سقوطنه سبب قرب کندی خطالردر . فقط بو خطالرك مقابلاً یکدیکرینه بر جهت تعلقدی
واردر . الله فارتی بر آزاده خالقه ایسنه یه ابلیس انسانه ایله مبتلا اولمسه بولندیغی کبی ابلیس کبی بر آزاده مه
سو اسنه دوشه جك اولانه انسانده ابلیس ایله مبتلا قیلمشدر . بنا علیه خلقتده بو ابلیسك سقوطنه سبب اولمسه
اولان انسان کندی اراده سیله اونك عاقبتنه دوشمه ملك ایچونه قطعی قرینه نجسه ایسه بو نعمت ازلیه حمد و تشکر
ادا ایتملی و ابلیسك ایزینه کیتمکدن صولی دروحا قیلملیدر . و بیلملیدر که شو قصه ده ابلیسك کوستردیکی غرور
حالیسی بر کیمده وارسه اونده شیطاننه بر حصت وار دیکدر . و اونك تهذیبنه چالیشملیدر .

انسانك اصل خلقتنده کی سوقی بو ید یوکسك و نازکدر . ملکه سجده ایتدیر . ابلیس ایتمدی .
بویورولری [وَيَا آدَمُ] ده دیکه یا آدم [اُسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ] سن
ایشکه او جنتده ساکن اول : ابلیسك مطرودا اخراج اولندیغی او جنتده طور . — بو جنتك جنة العدن دیاکار
جنتدن نه بر جنت دیبارمه جنتدر نه بر جنت اولسی حقنده بعض ایضاحات کچمه ایدی . بوراده ده شونی قید ایده لم

ابليسك «فاخرج منها» ، «فاهبطا منها» امرلرينه بوندن اخراج اولندقلرى جنت حقنده ابن عباس رضى الله
عنهما «جنة الخلد» در؛ كه جنت عدن ده ايدر . ديمشدر . بناءً عليه آدمك اسكان ايلديكى ده جنت عدن ديكيدر .
واللهك سكونيوم «عدن» اقامت ديمك اولديغنه و «معدن» كلمه‌سنك ده اساسى بو اولديغنه نظرًا «جنت عدن»
اسمى ، معدن خلقت و اقامتگاه اصلى اولان جنت معنوينى ايما ايدر . بوايسه آدمك ايلك نعمت وجوده منظر اولديغى
روضه خلقت معناسنى اشعار ايدر . «جنت عدن» دخى جنة المأوى ، جنة النعيم ، جنة الفردوس ،
دار السلام ، جنة الخلد ، جنة الوسيله كبى آخرت جنتلرندن معدود اولديغنه نظرًا ايلك مسكنه آدم اولادك
جنت عدنك آخرته جنة الخلد كنز وقعنده ايلك جنت اولمغى دينلنده «تلك الجنة التي اورثتموها بما كنتم
تعملون» مصداقنجه مبدأ ايله معادك بر تلاقيسى كبى بولنمغى اكلاشيلير . والله اعلم .

[فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا] سزه ايكيكزه ده نره‌دن ديلرسه‌كز ييكز —
ياهو.. انجق [وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ] شو آغاجه ياقلاشمايكز [فَتَكُونَا
مِنَ الظَّالِمِينَ] كه ظالملردن اولورسكز . — حدكزى تجاوز ايتمش كندكزه يازيق ايتمش بولونورسكز .
ديمك كه آدم و حوا جنتده ديلديكلرى كبى حركت ايده بيلجك وايسته‌ديكلرى يرده ايسته‌ديكلرى ييوب تنعم
اوله بيله جك بر سربستلك و اباحه ايله اسكان ايديلمش اولمقله برابر بو صلاحيت و مأذونيت هر شيده به آزاده
غير محدود بر حريت و تمليك اولمايوب بر حد ومنع ايدى كه يا بالشخص ويا بالنوع واحد اولان بو آغاج ديمك
ثمره‌سى ايچون نصيبه ايتمه وادكا ياقلاشمه كندلرى ايچون تكوينًا ممكن ايسه ده تشريعًا وحقوقًا نهى ايدلمش
ايدى . معلومدر كه آغاج عرفده حدود سلطنيه ده بر حدر ، اونك ميوه‌سنده اكوه حدود افعالده بر حدى
افاده ايدر . بونقطه آدمك جنتده بر مبدأ تكليفده آزاده اولمادیغنی وبوشجره جوارى حدود ذاتنده جنتده
معدود اولمقله برابر آدم وحوا ايچون بر جنت دكل بر سبب ابتلاء اولمجقدر . و هركيم اولورسه اولسون اولا
الله تعالى‌نك تعيين ايتديكى حدى ودرجه حقوقى تجاوز ايدرسه حقسزلق وبناء عليه كندينه ظلم ايتمش اولجغنده
آدم ايله حوا ايچون ده بونا ياقلاشيرسه‌كز ظالملردن اولورسكز بيورلمشدر .

بواسطه ايله تبليغ ايلديلر [فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُرِيَ

عَنْهُمَا مِنْ سَوْآتِهِمَا] شیطان کندیلرندن اورتولوب کیزلنن کوتولکلرینی میدانه چیقارسین: عورت محللرینی آچمق ایچون ایکیسنه ده بر وسوسه ویردی. — آدم وحوا بو لحظه‌یه قدر خلقتلرنده کندیلرینک اوتانیله‌جق وکیزلنیله‌جک جهت چیرکین هیچ بر شیلری یوقدی. وظهوره اولدیغی کوتولکلری کندیلرینک نه بربرلرینه کوستریورلر ونه حتی بیلمیورلردی. ستار العیوب اولان خالق تعالی اونلرده اونی ستر ایتمشده کندیلرینه کیزلنمش ایدی. بر روایته کوره بر نور ایله نظرلردن مستور ایدی. دیکر بر روایتده ده طیرناق قبیلندن بر اورتو ایله مستور ایدی. آکلاشیلیورکه انسانده نه قدر کوتولک اولورسه اولسون بالقوه عیبدن خالی دکلدر. وخلقتنده بونده قوه‌لرده شوقدر وسوسه بالفعل محتوی اولدیغی اجزاسنه تماماً واقف اولاماز. بو صورتله خلقت بشر ایله برده کوتولک ده مستعددر. وبو استعدادک انکشافی خلقتدن صوکره الابتلا ایله وتحصیل وتهیه ونحوه بوده دیمك حدود فعالیته درجه رعایتیله متناسبدر. بنابرین اول خلقت جهتلر ایله متناسب اولدیغندن فطرت احسن تقویم اوزرینه اولمقله برابر قوه اراده‌یه تابع مرتبه ظهورنده اعتبار ایله مخالفتلر خیر اعظم‌ده بولندیغندن او احسن تقویم ضمننده برده اسفل سافلینه سقوط قابلیتی مندرجدرکه ایشته دیه دوراطی انسانیتی بو سقوطدن محافظه‌یه متوجه اولدیغی کبی عزم شیطانده بو انسانلرده او عیبلری اظهار ایله بو سقوطه توجیه ایتمکدر. وبونک ایچون فطرت اولی بو جهتجه جنتده اولان آدم وحوا مستور اولان عیب یرلرینی آچمق ایچون بر وسوسه ویرمشدر.

وسوسه، اصل لغتده خیشرتی، فیشرتی، فیصلتی کبی صوت خفی دیمکدر. بو معناسیله کوکلده توالی وتکرار ایله کیزلی سوزه وسوسه دینلمشدر. بوکا بو سوزی القا ایتمکده وسوسه ویرمك تعبیر اولنور.

شیطان آدم وحوایه بویله بر وسوسه ویردی [وَقَالَ] ودیدیکه [مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ اِلَّا اَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ اَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ] ربکز سزه بو شجره‌دن باشقه بر سببله دکل انجق ایکی ملك اولمقلغکزدن ویا مخلد قالمقلغکزدن طولایی نهی ایتدی: — یعنی بوندن یرسه‌کز یا ملك ایمك احتیاجندن متکرکبی مستغنی اولورسکز یاخود اولوم یوزی کورمز مؤبد قالیرسکز دیه بر فرقه‌یه اویدی آدم بجه ایله مأمور اولان ملکلره نه ذریت، بر فرقه‌ده سبب اولدیغی تقدیر الهی‌یی تفسیر

ایله و بو جهتی بشریه سیله هرچه بادا باد بر خلود و بقا سوداسنه دوشورمك ایسته دی . بوراده مشهور بر سؤال واردر . شیطان جنّتدن اخراج و طرد اولنمش اولدیغی حالده جنّتده کی آدم و حوا یه نصل وسوسه ویره بیلمشدر ؟ بونلرا خارجی بر حیه واسطه سیله کیردی دیه بر قصه نقلی شهرت بولمش ایسه ده بونی اعاظم مفسرین رکیك عد ایتمشلر و باشلیجه اوچ وجهله جواب ویرمشلردر :

۱ ــ حسن بصری حضرتلری دیمشدر که : الله تعالانك ویرمش اولدیغی بر قوت ایله یرده سمایه ویا جنّته وسوسه ایصال ایده بیلمشدر . بو معنایه کوره « حیه » تعبیرینك بر ایجوبه بیلان کبی زهرینك بر قوه‌ـ حیاتیه ده کنایه اولمسی سویله نه بیلیر .

۲ ــ ابو مسلم اصفهانی ، بو جنتك ارضده جنتلردن بری اولدیغنه قائل اولدیغی ایچون آدم و ابلیس ایکیسی ده جنّتده ایدی دیمیش ، لکن بونك سؤاله مطابق اولمادیغی ظاهردر .

۳ ــ دیکر بر طاقم مفسرین ده دیمشلردر که آدم و حوا بعضاً جنّتك قاپیسنه یاقینه کلیرلر ، ابلیس ده خارجدن بونلره یاقلاشیردی ، وسوسه بو صورتله حاصل اولدی . هر حالده آیتك دلالتنه نظراً ابلیسك طرد و اخراجی جهات اربعه‌دن القاء وسوسه استطاعتی سلب ایدر بر صورتده اولمادیغی آکلاشیلیور . بونك ایچون وسوسه‌یه استطاعه بولوب اونلره قسملر ایده رك بایدی [وَقَاسَمَهُمَا اِنّ۪ي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِح۪ينَ] وایسه اولیکز به سزه نصیحت ایدنلردنم ، حتی خواهلر ایدرم دیه یمین ایتمشدی : یعنی یمین ایتدیکده [فَدَلّٰيهُمَا بِغُرُورٍ] ایکیسنی ده آلداتدی ره صارقیتدی ، مرتبه‌لرندن الحقدیه اکل شجره یه تنزل ایتدیردی ــ آدم و حوا هیچ بر کیمسه یالاندن الله یمینی ایتمز صاندیلر ، آلداندیلر .

بناءً علیه [فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ] و تمامًا او آغاجی طاتدیلر [بَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا] کندیلرینه کوتو یرلری بلیریویردی : ــ معصیتك شآمتی یوزه کوستردی ، مستور و مخفی اولان عورت محللری آچیلیویردی . بونك او زرینه خبرلرنده [وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ] درحال او زرلرینه جنت یاپراقلرندن یاماللر یاماغه باشلادیلر . ــ دنیلیورکه بو یاپراق انجیر یاپراغی ایدی . [وَنَادٰيهُمَا رَبُّهُمَا] ربلری الله تعالی ده کندیلرینه شویله ندا ایتدی [اَلَمْ اَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ]

بن سزه او آغاجدن نهی ایتمه‌مش میدم؟ [وَأَقُلْ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ]
و هر حالده شیطان سزه آچیقدن بر دشمندر دیمه‌مش میدم؟ — که اوکیسی نهیه مخالفتدن طولایی، ایکنجیسی ده
دشمن سوزینه آلدانمالرندن طولایی عتاب و توبیخدر. اشبو مقامده — عداوت بو سوره‌ده صراحةً سویلنمه‌مش
ایسه‌ده بو استفهامک اقتضاسنه و سوره طه‌ده «ان هذا عدو لك ولزوجك» آیتنک تصریحنه
نظراً دیمک که بو مقامده واقع اولمش ایدی. بو عتابه قارشی آدم و حوا باقیکز نه دیدیلر:
[قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا] یا ربنا، بز نفسلریمزه ظلم ایتدک، کندیمزه یازیق ایتدک
[وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا] و شایه سن بزه رحمت و مغفرت ایتمزسه‌ک [لَنَكُونَنَّ مِنَ
الْخَاسِرِينَ] خسار ایدنلردن اولاجغمز شبهه‌سزدر دیدیلر. — درحال و حقیقی تقدیر و خطالرینی اعتراف
و توبه و استغفاره مسارعتله رحمت الٰهیه‌یه دخالت ایلدیلر که بو کلمات تضرع سوره بقره‌ده «فتلقى آدم
من ربه كلمات فتاب عليه» آیتنده اشارت اولنان کلماتدر. سؤال الٰهیه قارشی ابلیسک ذکر اولنان
ایله جوابیله آدم و حوانک بو جوابلرینی مقایسه ایتملی ده بو کلماتک درحال قلب آدمه سنوحی، یوق بر القاء الٰهی
اولدیغنی و طینت آدم ایله ماهیت ابلیس بیننده نه عظیم بر فرق بولندیغنی آکلاملیدر که ابلیسک نار و طینه
مقایسه‌سنده‌کی سرسملق بو نقطه‌ده واضحاً تجلی ایتمکده‌در. دیمکدر که آدم بش شی ایله بختیار اولدی:
مخالفتنی اعتراف، ذلت، نفسنی لوم، توبه‌یه مسارعت، رحمتنه امید کسمه‌مک. ابلیس ده بش شی ایله بدبخت
اولدی: کناهنی اقرار ایتمدی، ذلت ایلمدی، کندینی لوم ایتمه‌یوب آزغینلغنی الله نسبت ایتدی و رحمتنه
امیدینی کسدی. موافقه امر و یا نهی الٰهی‌یه مخالفت ایشلدنده هرحالده بر کناه مغفور بیله اولسه صاحبنی نزاهت مطلقه
مرتبه‌سندن ایندیرمکه سبب اولمقدن خالی قالمیه‌جغی دیمکدر. زیرا بو توبه و تضرع اوزرینه [قَالَ]
الله بیوردی که [اهْبِطُوا] اینیکز [بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ] بعضکز بعضکزه دشمن
[وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ] و سزه ارضده بر وقته قدر بر استقرار
و تمتع وار. یعنی [قَالَ] الله دیدی که [فِيهَا تَحْيَوْنَ] اوراده، او ارضده یاشایه‌جقسکز [وَ
فِيهَا تَمُوتُونَ] و اوراده اوله‌جکسکز [وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ] و ینه اورادن چیقاریله‌جقسکز. بعث

دشمن اوله جقسکز . ایشته الله نوع بشری ارضده بویله تکلیف ایلدی :

شمدی :

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ
التَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ● يَا بَنِي آدَمَ
لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا
لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا
الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ● وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا
عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ
● قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ
الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ● فَرِيقًا هَدَى وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ
إِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ●

مآل شريفي

ای آدم اوغوللری ! باقیڭ سزه چیرکین یرلریڭزی اورته جک لباس ایندیردک . خلعت ایندیردک ،
فقط تقوی لباسی ، او هپسندن خیرلی ، بو ایشته اللهڭ آیتلرندن ، کرک که دوشونوب عبرت آلیرلر ●

ای آدم اوغوللری ! باباڭزی آناڭزی چیرکین یرلرینی کندیلرینه کوسترمک ایچون شیطانڭ جنتدن چیقاردیغی
کبی صاقینڭ سزی ده بلایه اوغراتماسین ، چونکه او و قبیله‌سی سزی ، سزڭ کندیلرینی کوره میه جکڭز جهتدن
کورورلر ، بز او شیطانلری اولمیانلرڭ ولیلری قیلمشزدر که ایمانه کلمزلر ● دها او سزلکی یاپدقلری زمانده
آتالریمزی بویله بولدق و بزه بونی الله امر ایتدی دیرلر ، الله ده اوسزلکی امر ایتمز . بیلمدیککز شیئی

اللهه اوزرینه می آتیورسکز؟ • دیکه: ربم، عدل و انصافی امر ایتدی. هم هر مسجدده یوزلریکزی
طوغرو طوتیکز و اوکا، دینی محضا اونك ایچون خالص قیلارق، عبادت ایدیکز، سزی ابتدا او یاراتدیغی کبی
ینه اوکا دونه جکسکز • برقسمه هدایت بیوردی، برقسمه ده ضلالت حق اولدی، چونکه بونلر، اللهی براقوب
شیطانلری اولیا اتخاذ ایتدیلر، برده کندیلرینی هدایته ظن ایدیورلر •

[یَا بَنِیٓ اٰدَمَ] ای آدم اوغوللری! [قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَیْكُمْ لِبَاسًا یُوَارِی
سَوْاٰتِكُمْ] محققکه بز اوزریکزه فنالریکزی اورته: ستر عورت ایدر بر لباس [وَرِیشًاؕ]
برده ریش، یعنی جمال و مفخرت کسوه سی یاخود ثروت و رفاه ایندیردك: — ارضی، سماوی، انفسی،
آفاقی، فردی، اجتماعی، طبیعی، صنعی اسبابنی خلق و احسان ایتدك، آدم و حوا جنتده محفوظ و مستور سالکه
ایکن عیبلری آچیلارق بر یوزینه قالمه اولدقلری کبی بنی آدمده هر بری ده رحم مادرده «مشیمه» ایچنده
محفوظ و مستور اولارق بر زوده اولوب طوغار طوغماز چیر چیپلاق بر یوزینه اینیور، صوکره ده عیبلرینی
اورتمك و یا کیینوب قوشانوب سوسلنمك صورتیله فقرا و یا اغنیا ایکی نوع لباس ایله تحفظ و تستر
و حتی تجمل و تزیینه احتیاج بولورلر. بونلرده [وَلِبَاسُ التَّقْوٰی] تقوی لباسی: — حس تقوی
و یا حس تقوی ایله کیینیم، یعنی حس حیا و خشیة الله ایله کیینلن و یا بذاته مادی معنوی عیبلره، فنالقلره
ضرر و مهلکه لره وقایه ایده جك اولان قورونمه البسه سی یوقمی [ذٰلِكَ] بو [خَیْرٌ] خیر مطلقدر:
— نفع محضدر. البسه نعمتندن تنعم و استفاده اصل بوندادر. زیرا حس تقواسی، خشیت و ایمانی، حیا
و عرفانی اولانلر بالضروره چیپلاقده بیله قالسه لر، لااقل آدم و حوانك یاپدقلری کبی عیب
و عورتلرینی ستر و محافظه ایدرلر. فقط حس تقواسی اولمیان فاجرلر ایسه، کیینسه لر ده نه چیرکین آچیلمقدن
قورتولامازلر. چونکه بونلر البسه نعمتندن عیب و عورتی ستر، حرور و برودت و جنایات کبی اسباب ضررندن
تحفظ، دکمندن توقی و نظافت جمیله نظرلری جذب و سوء نظرلری دفع ایده جك، هیچ کیمه نك نه هیجان شهوت
و نه علیهنه نفرته باعث اولمیه جق بر سیمای صلاح و سکینت ادب و وقار ایله تحمل کبی منافع حقیقیه و مقاصد حسنه سنی

دوشورمز . سوء شهوت ، كبر و نخوت ، ریش و ریاسه ایچنده اعملانه غرور ایتمك ایستركه بو طرفده اولی قنا
بر چوق احوال ، خاطر و خیاله كلمز حذر و وقاحته دوشر . بونك ایچون ده ، لباس فخر و احتشام رغبتی
حد ذاتنده بر نعمت الهیه اولمقله برابر بر چوقلرینك كوزلری قاماشدیرمه جهازی ، ظاهرینه رغماً حقیقتده نفع محضه
دكل ، بر متاع غرور در . اصل خیر ، لباس تقوادر كه ستر عورت ، حفظ ناموس شرفی اولی تشكیل ایدر .

[ذٰلِكَ] بو ـ یعنی لباس انزال ایتمك [مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ] الله آیتلرندندر . انسانلره اولان
لطف و عنایتنه ، فضل و رحمتنه دلالت ایدن دلائل و علامتلرندندر . [لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ]
مأمولدركه بونی تذكر ایدرلر . بونده كی وجوه دلالتی ، حكمت بالغه یی دوشونور ، نعم الهیه یی خاطرلار ،
قانیر ویا متنبه اولوب چیركینلكلردن صاقینیرلر . روایت اولنوركه جاهلیت عربلرندن بر طاقمی ازجمله
حمسه دنیلان اعراب بعضاً بو دیره بیت شریفی عریان اولدقلری حالده طواف ایدرلر . « ایچنده الله عصیان
ایتدیكمز اثوابمزله طواف ایتمیز » دیرلردی . اكثریا ارككلر كوندوز ، قادینلر كیجه طواف ایدرلر ، قادینلرك
كوندوز طواف ایتدكلری ده اولوردی . قادینه ، بتون سینه سنی و سینه سنده كیدری آچیار و حتی بتون عریان
اولور ، انجق اوراسنه ، ثیاب اوستنه سینك قونسه كبی خفیف ، سیر ال ، بر پارچه داوراقوز « طواف ایدركن
بن كیم تشبیب ایدر » دیر دیشو :

الیوم یبدو بعضه او كله

وما بدا منه فلا احله (۱)

بیتنی سویلردی . ایشته بو آیتلر بو سببله نازل اولمشدر .

[يَا بَنِي اٰدَمَ] ای آدم اوغوللری [لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ]
شیطان سزی فتنه یه دوشورمه سین [كَمَا اَخْرَجَ اَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا
لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْاٰتِهِمَا] ابوینكزی : بابا ایله آنانزی سوءه لرینی ـ قابالرینی ، مجاهده
نظریه كوره كندیلرینه شامله دیرسه ـ كندیلرینه كوسترمك ایچون البسه لرینی صویارق اوزرلرندكی
لباس تقوالی صیرره رده جنتدن چیقمه لرینه سبب اولدیغی كبی سزده ، اقتدار فتنه و محنته دوشورمه سین .

(۱) بوكون بونك بر قسمی ویاهپسی آچیلیر ، آچیلانی ده حلال ایتمم .

[إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ] چونكه او و قبيله‌سى اويله بر يردن، سزك اونلرى
كوره‌ميه‌جككز جهتدن كورورلر. — ابليس ده «كان من الجن» اولديغندن او شيطانلر و اونك مجنّدلرى
ذريت و جنودى انسانلرك نظرندن كيزلى: بيله‌جه كوردكلرى يرلر. و حقيقت جاسوس كبى انسانى كورديكى
قرينده دوروب اولورلر. بونى يه ديمشدركه بونده انسانك شيطانى هيچ كوره‌ميه‌جكى ظن ايديلمه‌ملیدر.
كوره‌ميه‌جكى جهتدن كوره‌بيلمك هيچ بر وجهله كورلمه‌مكى اقتضا ايتمز. اهـ. فى الواقع بر انسان بيله ديكر
انسانى كوره‌ميه‌جكى جهتدن كوره‌بيلير. شيطانلرده انسانى بويله كورديكى طرفندن آداتير و حتى بعضاً
كوردلوز ده شيطانلر اولديغنى سزه‌ديرمز. شيطانلر اولديغنى كيزلويه رك كوروندكى ده اولور. «لا يفتننكم
الشيطان» نهيى ده كوستريركه بر انسان ايچون شيطانك فتنه‌سندن احتراز و اجتناب ممكندر. ديمك اوليه‌جق
كوزلرك كوره‌ديكى حالده بيله اونك شيطنت و اغوا نقطه‌لرى بيلنه‌بيلير. و بيلنديكى حالده بيله لباس تقوى
حس ايمان و خشيت اونك فتنه‌سنه الك قوتلى بر مانع تشكيل ايدر. انسانك ظاهر و باطنيله ماده و معنى مجهز اولور،
لباس تقوى ايله ايچنده طشنده كيينمه بولنورسه شيطانلر اونى كورديكى طرفندن كورديكى حالده بيله تقوى ايله‌دن
آيرامازلر. بنابرين شيطانلره لباس تقوى ايله مقاومت [إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ] محققكه بز شيطانلرى ايمانه شاننده اولميانلره ايمانسزلرك اولياسى: دوستلرى، آمرلرى
ايسته‌شيرد، باشلرينه مسلط قيلديق، اركانشدرديق. — ايمانسزلق شيطنت آراسنده بر جاذبه
واردر. كورورسك باخصوص شيطانلر مسلط اولديغى كبى «انا ارسلنا الشياطين على الكافرين تؤزهم ازا»
بيورلمش. ايمانسز قلبنده ده شيطنت مسلط اولور. ايمانسزلق شيطنتى سورر. شيطانلر مقصدده، حركتنده
مفتون ايدرلر. خيرسز خيرسزله دوست قالنجه، اشقيانك رئيسى الك بيوك اشقيا اولور. بونك كبى
ايمانسزلر بونده تماماً شيطنته اولديغندن اوكلرينه شيطانلر دوست. باشلرينه شيطانلر و آرقه‌لرينده
ديرلكلرى بره سوروندرر، صووررر، صووارلر. بو صورتله شيطانلره مفتون اولدقلرندن [وَإِذَا فَعَلُوا
فَاحِشَةً] او ايمانسزلر بر فاحشه، بر ادبسزلك ياپدقلرى زمانده [قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا
آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا] بز آتالريمزى بونك اوزرنده بولدق، الله ده بزه بويله امر ايتدى ديرلر.

شو کشف عورت قبیلندن بر عادتی ده بونلر بار الهدن وارد اولدیغی ادعایه قالقیشدیلر . ای رسول کبریا !
[قُلْ] سن ده که [إِنَّ اللّٰهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ] هیچ بر وقت الله فحشایی امر ایتمز . —
ادبسزلک ، فناللق ، کناه اشلمکدن بر عادت اوله بیلیر . فقط شوراسی محققدر که الله اونی امر ایتمز . برده
طوتوب [أَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ] بیلمدیککز شیئی الله قارشی سویلیور میسکز ؟ بیلمدیککز
شیئی بیلیورمش کبی طوتوب ده الله قارشی کذب و افترایه قالقیشمق نه بیوک جرأت و جهالت !... هیچ بر شیئده
هیچ بر پیغمبره ، هیچ بر وحیده ، هیچ بر معتقده الهدن ادبسزلکی امر ایتدیکنه دائر هیچ بر دلالت ایده جک هیچ بر شی
یوقدر . دائما بیلمک لازمدر که انسانلرده ادبسزلکه ، تربیه سزلکه ، معصیته دعوت ایدن سانحات نفسیه دیکریله
علم ایله ، الهام ایله معارضه‌سی یوقدر . او بر شیطان وسوسه‌سندن باشقه بر شی دکلدر . [قُلْ] دیکه [أَمَرَ
رَبِّي بِالْقِسْطِ] ربم قسط و اعتدالی امر ایتدی . یعنی افراط و تفریطدن صاقینوب اعتدال و موازنه‌یه رعایت
ایدیکز [وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ] هر سجده یاننده وجهکزی اقامه ایدیکز .
یعنی هر سجده زمانینده و یا مکاننده ، هر نماز و یا نماز قیلدیغکز یوزلریکزی دوغری طوتکز ، اونده قبله‌سنه دوغرو
عبادته توجه ایدیکز . نمازکزی نرده ایشتیرسه‌کز اوراده قیلکز . وجهکزی یوزیکزی برشیئده الله سیواده
صرف ایمیوه قیلکز . قبله‌کزده اشتراک ، یوزیکزده اشتراک و اعوجاج بولونمه‌یه مستقیما قیلکز .
[وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ] دائما اونه دینکزده مخلص اولارق الله دعا ایدیکز . چونکه
[كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ] او سزه نصل باشلادیسه ینه اویله دونه‌جکسکز . — یعنی الله تعالی
سزی نصل ابتدا خلق و انشا ایدوب دنیایه کتیردیکی کبی ینه اویله اعاده ایده‌جک ، اوکا کیده‌جکسکز .
شبهه یوقدر که اعاده ابتدادن اسهلدر . بر کره اولانک ینه اولمسنده شبهه یه محل یوقدر . اوندن ایچون
طبیعت دعواسنه طوتولوب ده آخرتی انکار ایدنلر اولورسه طبیعت قانونی باشی بوسنده " اولان ینه
اولور " قانونی دوشونملی و ابدایه قادر اولان الهك اعاده‌یه اولویتله قادر اولدیغی اکلامه‌لیدرلر معاده
اینانمالیدرلر . بنا علیه ثانیاً بیلملیدر که بو دنیایه چیر چیپلاق کلوب آز چوق ده بورده لوازم بولان
انسانلر هیچ عاقبت بو دنیا لباسنده طوبونوب ینه کلدکلری کبی چیر چیپلاق اولارق دونوب کیده‌جکلر .

و عمللرینك جزالرینی بوله جقلردر . ثالثاً شونی اونوتمامالیدر که بو کلیسه کیریشده ، بو برادعورینده تجلی ایدن
بتون حکم و قدرت محض الله اولدیغنده اصلا شك و شبهه یوقدر . آتالر ، بابالر ، حفیدلر ، اقربالر ،
اشلر ، دوستلر ، افندیلر ، بکلر ، حاکملر ، حکمدارلر ، دولتلر ، ملتلر ، انسانلر جمله حاصلی بتون مخلوقات بر یره
کلسه‌لر ، کندی کندیلرینه بر ذره‌نك نه بدایةً احیاسنه قادر اولابیلیرلر ، نه نهایةً اعاده‌سنه . « انسانی انسان یاپار ،،
دیه بر نحوه دعیلیر ، « انا احیی و امیت » دیه بر نحوه غرورلر کلیسه کیرشه‌رك بتون آرزو و ادعالرینه رغماً نه برجوجغی
یاپا بیلیرسه ، نه ده کندیسنی اولدیره‌رك کله خصمنك جانی آلابیلیرشه‌ر . بنا علیه بدأ و معادده حاکم محض الله اولدیغی
ایچون هر کوره هر لحظه استعانه ایستمز اوسعاده ، طوغروی یوروتکه ، اولاره اورنه ره کی انسانده دینده الله ایچون
مخلص اوللی و انجق الله دعا ایدوب یالواریلی ، دینده اخلاص و صمیمیتده اوکا یالواروب اوکا جانی فیلیدر .
باشلادیغکز کبی دونه جکسکز ، ایدیکز [فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ] بر قسمکزه
هدایت ایتمش ، توفیق ایمانله طوغری یولی کوسترمشدر ، بر قسمکزده اوزرلرینه ضلالت حق اولمشدر ، بتون بو
بر حالده دونه جکسکز . چونکه [إِنَّهُمُ] ایدی ، او ایکنجی قسم [اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ
مِن دُونِ اللَّهِ] اللهی براقوب شیطانلری اولیا اتخاذ ایتمشلردر . بونلر ایسه [وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم
مُّهْتَدُونَ] کندیلرینی طوغری یولی طوتمش هدایتده ظن ایدرلر . — اوزرلرینه ضلالتك حق اولمسنده
دائماً ضلالتده بر ایتکلرینه بو ظنك بویوك اهمیتی واردر . بو ظنده اولماسه‌لر ایدی ضلالت اوزرلرینه حق
اولمز ، قابل هدایت اولورلردی .

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا
إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ۝ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ
مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَٰلِكَ
نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا
وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَن تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا

وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ● وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ●

مآل شریفی

ای آدم اوغوللری! هر مسجد حضورنده زینتکزی طوتک، و ییک، ایچیک ده اسراف ایتمه‌یک، چونکه او مسرفلری سومز ● دیکه: اللهك قوللری ایچون چیقاردیغی زینتی و تمیز، خوش رزقلری کیم حرام ایتمش؟ دیکه: اونلر، دنیا حیاتنده ایمان ایدنلر ایچوندر؛ قیامت کونی خالص اونلرکدر. بو صورتله علم اهلی اولانلر ایچون آیتلری تفصیل ایدیورز ● ربم، دی: انجق شونلری حرام بیوردی: بونلر فحشیاتی، ایچلیکی گیزلیسی و ظاهر اولانلری و حقسز تجاوزی و اللهه هیچ بر زمانه بر برهان ایندیرمدیکی هر هانکی بر شیئی شریک قوشمانکزی حرام بیوردی ● هر امت ایچون بر مدت مقدر، سوره‌لری کلنجه بر لحظه گری ده قالمازلر، اوگه ده گچمزلر ●

[خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ] هر مسجد یاننده زینتکزی طوتکز. — یعنی کرك طواف و کرك نماز حالنده البسه‌کزی اوزریکزه آلیکز، الڭ کوزل جمال و هیئتده بولنکز. کشف عورت انسانلرك الڭ بیوك عیب و فضاحتی اولدیغندن لباس اساساً انسانلرك بر زینتیدر. بو ده بالاده بیان اولندیغی اوزره لائق ستر عورتدن نسبه درجه‌سنه قدر متفاوتدر. و الڭ خیرلیسی لباس تقوادر. بونك ایچون ستر عورت انسانه هر زمانده فرض اولدیغی کبی بالخاصه نمازده و طوافده ده فرضدر. و بر مسلمانك نمازده تکبیره اولانه الڭ کوزل هیئت و صورتده بولونمه‌سی سنتدر. جماعت ایله نمازده مسجده انتقالی و تکبیره کیریسه چیقیسه وادی نورده ادب و حیا و وقار و سکینت دخی بو زینت و مسجد صورت مفهومنك اشارتنده داخل اولور. نته‌کیم اوللی آیتده‌کی اقامه وجوه مفهومنده ده بو اشارت انتظام واردر. کذلك آیتك اشارت و ایماسنده

سوره اقتدا ایتملیدر كه بر اسلام معبده سنك بر نقطهٔ نظرده تنظیمات و تشكیلاتنده مسجد و مسجد جوارلری الك كوزل
بو قطعه‌لر و مركز زینت نقطه‌لری اتخاذ اولونمیلیدر. ثانیاً بو آیه بوكون ایچنده مسجدلرك اصل زینتی عبارت ایله
معموریتی و اوقات عبادتده اولانلره انسانلرك جمال و اطواریدر. فقط الك كوزل یرلری كیرلتیر و چیركینلشدیرر،
ایلر الك قیافتلری بیله تمیزلر، كوزللشدیرر. بوندن ایچوندر اصل مطلوب انسانلرك ایلكی و كوزللكی اولدیغنده
بیورولمشدر كه «خذوا زینتكم عند كل مسجد» [وَكُلُوا وَاشْرَبُوا] دیه یییكز ایچیكز. ثانیاً
[وَلَا تُسْرِفُوا] اسراف ده ایتمیكز. — حرامی حلال قیلمه و یا حلالی حرام یاپمه و یا اكل و شربده
و زینتده حرص و افراط ایتمك كبی بر صورتله حد اعتدالی تجاوز ایتمیكز. چونكه [إِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الْمُسْرِفِينَ] او، یعنی الله اسراف ایدنلری سومز. سعادتیه راضی اولماز، بر كیفیه. — بوندن سبب نزولنه
جاهلیتده طواف عادتنه باقیلیرسه بر ده شو روایت اولونور كه: بنی عامر، حج كونلرنده یمك و یاغلی یمزلر، آنجق
یاشایوب دوشمه‌یه‌جك قدر قوت مقداری برشی یرلردی و بو صورتله حجلرینه تعظیم ایدرلردی. مسلمانلر ده بویله‌جه
ایتسه‌ك بوكا نازل اولمشدر. بز بوكا برقاچ نقطهٔ نظرله اكلایورز. برنجیسی: طب كریم باشلیجه علم اولمقده
ایو صنعت تاریخده جمله‌سی اولنور. فقط هر ایكیسنده غایه صحتدر. بنابرین حفظ صحت اول و آخر طبك الك بوكون
ریاضی و نقطه‌ای تشكیل ایتمكده طبك بر نصفی حفظ صحت، دیگر نصفی ده امراضده تداوی دیكردر. بو آیت ایسه
حفظ صحت شرائط اساسیه‌سنی تخصیص ایتمشدر.

[قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ] دیه كه اللهك قوللری ایچون چیقاردیغی
زینتی — مثلا یاموره، كتانه كبی نباتاتدن، یوك و ایپك كبی حیواناتدن، زره و سائره كبی معادندن چیقاره‌ن
و انسانلره سولیوب زینیه ایدیلن ملبوسات كبی هر زینتدنی [وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ] و رزق قبیلندن
طیباتی: قسمت اولوب لذت و اشتها ایله انتفاع ایدیلن خوش و خوشنمنه تمیز تمیز انواع ماكولات و مشروباتی
كیم حرام قیلمش؟ — بو بر استفهام انكاریدر. یعنی اللهك چیقاردیغی بو زینتلری و طیباتی حرام ایتمه‌یه
كیمسه‌نك حدی دكلدر. بنابرین بو آیت، مطعومات و ملبوسات و انواع تجملاتده اصل اولان اباحه اولدیغنه دلیلدر.
ابن عباس دن چیقوده تفسیر به زینتی ملبوسات ایله تفسیر ایتمشدر. فقط دیگر بر قیوده كوره اسراف اولمامق و ذره

انواع تزییناتك هپسنه شامل در كه ظاهری ده بودر. بناءً علیه من جمیع الوجوه نظیف برر حیوانات
و سائره ده اونلره بیله بینلر و حیواناتك هر نوعی زینت تعبیری تحتنده داخلدر. چونكه هپسی زینتدر.
اگر حدیث نبویده اركك ایچون آلتون و كومش و ایپك حرمتی حقنده بالخاصه نص وارد اولماسه ایدی
بونلرده بو عموم داخل اولورلردی. [قُلْ] دیكه [هِیَ] او، زینت و طیبات [لِلَّذِینَ
اٰمَنُوا فِی الْحَیٰوةِ الدُّنْیَا] بو حیات دنیاده ایمان ایدنلر ایچوندر [خَالِصَةً یَوْمَ الْقِیٰمَةِ]
یوم قیامتده خالص اولارق ده واردر. — یعنی او زینتلر، او طیبات اساس اعتباریله مؤمنلر ایچوندر.
حكمت اخراجی مؤمنلرك انتفاعیدر. فقط بو حیات دنیاده كافرلر دخی اكا بالتبع اونلره اشتراك ایدرلر.
فقط یوم قیامتده اویله دكل. بو دنیاده كی مؤمنلره مخصوص اوله‌جق، كافرلر اصلا اشتراك ایده‌میه‌جكلردر.
ثانیاً او زینت و طیبات بو دنیاده هر نه اولورسه اولسون اكسیكلكدن، مشقتلردن، قاریشیقلقدن، كدردن
خالی قالماز. یوم قیامتده ایسه هر درلو كدورتدن خالی اولارق ده واردر. او زمان او زینت خالصه ایچون بو
حیات دنیاده ایمان ایتمیش اولانلر ایچون اوله‌جق، كافرلر ده محض حرمان و الم قاله‌جقدر. [كَذٰلِكَ
نُفَصِّلُ الْاٰیَاتِ لِقَوْمٍ یَعْلَمُونَ] ایشته بویله بیلن اولان بر قوم ایچون بز آیتلری بویله تفصیل ایدرز:
[قُلْ] دیكه [اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّیَ] ربم انجق شونلری حرام قیلمشدر: [الْفَوَاحِشَ]
بونلر فحشیات: یعنی چیركینلكی فاحش، اثری اولان فنالقلر، علی الخصوص فروجه متعلق اولان ناموسسزلق تعبیری،
فحشه و فحشیاتدر [مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ] گرك آچیغه اورولسون گرك گیزلی. مثلا
نكاحی جائز اولمیان نكاح ایتمك، طلاق بائندن صكره تجدید نكاح ایتمیه‌رك زوجیت معامله‌سنی دوام ایتدیرمك
گیزلی فحشیات جمله‌سندندر. [وَالْاِثْمَ] و اثمی، علی العموم گناهی، عقل و شرعه مخالف هر كوتو فعلی
كذلك اوصاف اثمی: مسكرات قوللانمالی، رحمیه ایلمالی [وَالْبَغْیَ بِغَیْرِ الْحَقِّ] بغیر حق بغیی —
حدیی تجاوز ایله جانه، ماله، عرضه یعنی حیثیت و حقوقه تعدی و ظلمی. — بغیر حق قیدی، بغینك مفهومی
تصریح و تأكیددر. چونكه بحق اولان بغی اولماز. [وَاَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ یُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطَانًا]
الله هیچ بر برهان اندیرمدیكی هر هانكی بر شیئی شریك قوشمكزی — یعنی بوتون عالم بر الله دیو اولر بغی جاهلده الله‌لره شریك

فرشته‌لر ایچون ده علمی بر سلطاسی اولاجق هیچ بر برهان، هیچ بر دلیل یوقدر. شرکلرک دلیلی، حجتی شیطانه اویمقدن عبارت بر جهل و حماقتدن عبارت بر هوادر. بونده فواحشده، اثمده، بغیده داخل بولنیورلر. [وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ] و الله قارشی علمکز اولمایان شیئی سویلمکز «والله امرنا بها» دیدیککز کبی جهالت و الحاد ایله یالان سویله‌یه‌رک دینه و احکامه افترالرده بولنمقلغکز. — ایشته ربم او زینت و طیباتی دکل بونلری حرام قیلمشدر. و علم شأننه اولانلره بونلری تفصیل ایتمشدر. آرتق اهل علم بونلرک تحتنده‌کی معنالری استنباط ایدر، اکلار، اوکا کوره تفقه و استفاده ایدرلر.

شمدی صاقینیه‌ز بو حراملری یاپه‌نلرک بر فنالغنی کورمیه‌رک، نیچون بونلر ده یاپیور بر شی اولمایور دیمیکز. چونکه [وَلِكُلِّ اُمَّةٍ] هر امت: آز ویا چوق هر جماعت، بیوک ویا کوچوک هر قوم و دولت ایچون [اَجَلٌ] بر اجل: معین و مسمی اولنمش بر وقت و مهلت واردر. — که عذاب ویا هلاکلری او اجله قالیر. الله قارشی پیغمبرلری تکذیب ایدنلر، یالان چیقارنلر، دینسزلر، مشرکلر، باغیلر، آثملر، ادبسزلر هپسی دنیانک هر یرنده و هر زماننده بردنبره بو اجلنده ایدیورلر. امم مختلفه‌دن هر برینه و حتی هر امتده هر فرده مخصوص بر اجل، بر غایه مدت واردر. برینی سونکرده مدت فرضیه محو ایدوب بر فنالغله دیکرینی محو ایتمک ایچون ده‌ها آز ویا ده‌ها چوق بر مدته توقیف اولور. بناء علیه [فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ] اجللری کلدیکی: وعده‌لری یتیشدیکی [لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً] بر ساعت تأخیر ایده‌مزلر [وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ] تقدیم ده ایده‌مزلر. — یعنی او اجلی نه بر لحظه ایلری کچیره‌بیلیرلر، نه ده کری، نه اوزاته‌بیلیرلر، نه قیصالته‌بیلیرلر. وقت موعودی کلنجه آنی اوله‌رق حال باقلاینه هلاکلرینی بولورلر. بو وقتی ایسه آنجق الله بیلیر. بناء علیه بر مدت جریان ایدن بو مساعده‌یه مغرور اولوب ده الی غیر النهایه بوینه کیده‌جک ظن ایتمه‌ملی، فرصت الده ایکن هیچ تویه‌کار اولوب بر آن اول عصیاندن قورتولمغه و الاهی امرلرینه امتثال ایله استقبالی تأمینه چالیشملیدر. ابن عباس و اکثر مفسرینک مختارینه کوره بو آیتده‌کی اجل، سیاقه نظراً مطلق عمر معناسنه اولمایوب اجل عذاب و هلاک دیمک اولدیغندن «لکل امة اجل» قانونی افرادی صلحادن اولان بر امتک دنیانک صوکنه قدر پایدار اولمسنه مانع دکلدر. بونده نسخ و تجدیدینه ده پویا اولان

امم كافره و عاصيه نك بر مدت نائل اولدقلرى ظاهرى رفاه و صفايه باقوب ده آنلرك ينه دوشمه مك و
باقى قالاجق حقه ايرمك ده اجداد و حركاتى و طورو منفعتى غيرتى امتثال عبرتيمك لزومنى آڭلاتيور.
بونى ايچون بويله بيورلمشدركه :

يَا بَنِي آدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي
فَمَنِ اتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ● وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ● فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ أُولَئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ
حَتَّى إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوا أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ
قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ● قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ
قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ
أُخْتَهَا حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُولَاهُمْ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا
فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ● وَقَالَتْ
أُولَاهُمْ لِأُخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ
تَكْسِبُونَ ● إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ
أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَلِكَ
نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ● لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذَلِكَ نَجْزِي
الظَّالِمِينَ ●

تأمل شريفى

ای آدم اوغوللری! سزه هر زمان ایچکزدن بنم آیتلریمی آنلاتیر رسوللر کلیرده هر کیم بونلره مخالفتدن
صاقینیر وصلاحی التزام ایدرسه آرتق اونلره نه قورقو وار، نه ده اونلر محزون اولاجقدرلر ● آیتلریمزی تکذیب
ایدنلره، دیکری ایمانی کبرلرینه یدیره‌میه‌نلره کلنجه بونلر اصحاب ناردر، هپ اوراده مخلددرلر ● زیرا بر یالانی
اللهه افترا ایدن ویا اونک آیتلرینی یالان دیه تکذیب ایدندن دها ظالم کیم اوله بیلیر؟ بونلره کتابدن نصیبلری
ایریشیر، نهایت کندیلرینه کوندردیکمز ملکلر کلوب جانلرینی آلیرکن، هانی او، اللهی براقوب ده طاپیندیقلریکز
نه‌رده؟ دیدکلرنده «اونلر بزی براقدیلرده غائب اولدیلر» دیرلر و کافر ایدکلرینه کندی علیهلرنده شاهدلک
ایدرلر ● «کیرک باقالم سزدن اول کچن جن و انس امتلری ایچنده آتشه» بویورور، هر امت کیردکجه
همشیره‌سنه لعنت ایدر، نهایت هپسی اوراده بربرینه اولاشنجه، صوکره کیرن، اولکه کیرنی کوستره‌رک یا ربنا!
دیرلر: شونلر بزی یولدن چیقاردیلر، اونک ایچون اونلره آتشدن ایکی قات ویر» «هربریکزه» بویورور، ایکی
قات، ولکن بیلمیورسکز ● اولکه کیرنده صوکره کیرنه دیرلرکه: سزک ده بزه قارشی بر زیاده‌لکز اولمادی،
آرتق کندی کسبکزک جزاسی، طاتک عذابی ● ایشته آیتلریمزی تکذیب ایدن و اونلره ایمانی کبرلرینه یدیره‌میه‌نلر
کیمسه‌لر، سمانک قاپولری آچیلماز، دوه ایکنه‌نک دلیکندن کچمه‌یه قدر اونلر جنته کیرمزلر، ایشته مجرملری بز بویله
جزالاندیریرز ● اونلره جهنمدن بر دوشک و اوستلرندن اورتولر. و ایشته ظالملری بز بویله جزالاندیریرز ●

[فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهِ] یعنی انسانلر ایچنده الله
طرفندن کوندریلوب اللهک آیتلرینی تبلیغ وبیان ایدن حضرت پیغمبره مقابل اللهه قارشی یالان ایدرانه، یالان ایده‌رک
پیغمبرلک طاسلیوب دیه وضع ایتدیکی قالقیشان ساخته‌کار و یالانجی پیغمبرلردن ویاخود متقی وصالح مؤمنلرک
ضدینه اللهک آیتلرینی تکذیب ایدن کافرلردن دها ظالم، دها حقسز کیم اوله بیلیر؟ [اُولٰٓئِكَ
يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ] بونلره کتابدن نصیبلری ایره‌ر — اجللرینه کوره یازیلمش
تقدیر ایلمش اولان رزقلرنده، عمرلرنده «ومن کفر فامتعه قلیلا» دیلدیکی حد ذاتنده شی قلیل اولان
دنیا متاعندن قسمتلرینی آلیرلر و اصل نصیبلری اولان یوزلره سیلیرلر. [حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا الاية]...

يعنى نهايت بويله اولورلر . اللهه نه كلسه اولوريم ايجابيدر موت ويا عذاب ملكلرى قارشيسنده اللهه باشقه
طاپديقلرى غيب اولور وكنديلرى كافرلكلرينه كنديلرى شهادت ايدرك جانه ويررلر . او زمانده [قَالَ]
الله دير وحتى برچوقلرينه ديمشدركه [ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ
فِي النَّارِ] جهنمده سزدن اول كچن اسلافكز ايچنده آتشه كيرك [كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ] سابقه ولاحقه
هر امت كيردكجه [لَعَنَتْ أُخْتَهَا] همشيره سنه :- ارقه سندن كيدوب ضلالته دوشديكى دينه قارداشنه
لعنت ايدر . بويله فوج فوج كيررلر . [حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا] نهايت هپسى
اوراده : او آتشده بربرلرينه اولاشدقلرنده [قَالَتْ أُخْرَاهُمْ] صوكره كيرنى :- ارقه دن
كيدنلرى ويا صوكره كيرنلرى [لِأُولَاهُمْ] اولكيلر حقنده :- دنياده اوكلرى دوشه متبوعلرى
ويا آتشه اولجه كيرنلرى حقنده الله خطاباً ديرلركه [رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا
ضِعْفًا مِنَ النَّارِ] يا ربنا شونلر يوقمى ايشته بزى بونلر شاشيرتدى . بناءً عليه سن بونلره آتشدن
قاتمرلى بر عذاب وير . بونلره قارشى [قَالَ] الله ديركه [لِكُلٍّ ضِعْفٌ] هپكزه
قاتمرلى : لحظه دن لحظه يه آرتان قاتلانمه صورتيله متزايد مضاعف بر عذاب وار . — چونكه بركره ايكى طرف
ضلالده مشتركلردر . ثانياً اوكده كيدنك اضلالى صوكره كيدنك ده بو اضلالى قبول ايله تزييدلرى واردر .
تابع ايله متبوع يكديكرنده متقابلاً قوت آلمشدر . بو صورتله برطرفك ضلال واضلالى ، ديكر طرفك ده
تقليد وتقليدلرى يكديكرك سيئات وعذابنى قاتلامه تزييد ايدر . [وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ] ولكن سز
بيلميورسكز . — هركس كندى اچيسنى طاتديغى ايچون بر فرقه ديكرينك چكديكنى بيلميور . ياخود سز او
قاتلانمانك بالغ اوله جغى ناتناهى لى بر درجه بيلمزسكز . بناءً عليه او عذابك مقدار وصورتنى وكيفيت
ودرجه سنى بيلمزسكز . اونى هر لحظه سنى كوره كوره ناتناهى زمانده تعقيب ايده جكسكز . آنجق شونى بيليكزكه
هپكز كى قاتلامه در . بو جواب اوزرينه [وَقَالَتْ أُولَاهُمْ لِأُخْرَاهُمْ] اوكده كيدنلرده
صوكره كيدنلره ديركه [فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ] اكلاشديكى يا سزك بزه قارشى
بر فضلكز ، بر مزيت ودرجه كز يوقدر . — عذاب استحقاقنده هپ مساوى يز . بناءً عليه [فَذُوقُوا الْعَذَابَ]

سزده او عذابی او قاتلامه عذابی طادك، او آجی بی چكك [بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ] چونكه كسبكزدر،
قازانجكزدر.

[إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا] شو محقق كه آيتلريمزى تكذيب ايدنلر — خير وشرى،
حق وباطلی، ماضينك نتايجی حال و استقبالك مقتضياتنى آچيقدن آچيغه كوسترن دلائل و اشاراتمزى
بالاده چيقارمغه چاليشن [وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا] و اونلردن استكبار ايدنلر: كنديلرينى دها يوكسك كورك
فرض ايدوب بونلرى نظر اعتباره آلمغه تنزل ايتمك ايستمينلر يوقمى [لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ]
بونلره سما قاپيلرى آچيلماز. — روحلرى يوكسلمز، ابراز قبولالريله معالى يه نفوذ ايده مزلر، اسرار ملكوته
ايره مزلر، دوشرلر، دعا و نيازلرى مردود اولور، اونلره فيض و بركت اينمز [وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ]
و جنته كيره مزلر [حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ] تا دوه ايكنه نك دليكنه كيرنجه يه قدر. ——
ديكر بر معنى ايله: — خالاط ايكنه نك دليكنه كيرنجه يه قدر. — چونكه جمل، معلوم اولديغى اوزره دوه
معناسنه كلديكى كبى اوغمانه و خالاط معناسنه ده كلير كه «جُمَّل، جُمَل، جُمْل و جُمُل» دخى دينير. بعض مفسرين
خالاطك ايكنه ايله بر نوع مشابهتنه نظراً ايكنجى معنايى ترجيح ايتمشلرسه ده اكثر مفسرين اولكى معنايى ترجيح ايدرلر.
زيرا هر ايكى معنانك ايكيسنه كوره ده بو بر ضرب مثلدر كه بزم «بالقه قاواغه چيقنجه يه قدر» مثلمز كبى بر شيئك
محال تعليقنى افاده ايدر. بو نقطه نظردن ده اولكى معنى دها بليغدر. چونكه عرفاً «ايكنه دليكى» پك كوچكلكده
مثلدر. بر شيئك اوفاقلغنده، اينجه لكنده مبالغه ايده جكى زمان «ايكنه دليكى كبى» ده نيلر، ايريلكده
مبالغه ايچون ده «دوه كبى» ده نيلر. مع الخصوص لسان عربده بو پك معروفدر. خالاط دخى مثال اوله بيلرسه
ده دوه قدر مثل دكلدر. بو حيثيتله اولمه جه بر شئ اكلاتمق ايچون — ايريلكده مثل اولان دوه نك، اينجه لكده
مثل اولان — ايكنه دليكنه كيرمسى ضرب مثلى شبهه سز كه دها بليغدر. بر ده دوه كيره بيله جكى يره كنديسى
كيرر، خالاط ايسه ادخال اولنور. ايمدى دوه نك ايريلكندن باشقه بذاته متحرك بر ذى حيات اولمسى
صوكره بويوك، اوركوجى، آياقلريله شكل مخصوصى دخى بوتون اعوجاج و عجائبيله كوز اوكنه كتيريلديكى زمانده
ايكنه دليكنه كيرمسنده كى استبعاد و خيال محال اولديغى بر قات دها تبارز ايدر كه بو قوت خالاطده يوقدر. حاصلى

هر ایکی تقدیرده معنی، او کافرلرك جنته گیرمه‌لری بر غایهٔ مدت ایله تحدید دکل، اویله محال کبی مستبعد
وحتی حکم الهی ایله محال اولدیغنی حسیه بر تمثیل ایله تفهیم ایتمکده‌در. بنا علیه دوه‌نك ایكنه دلیكلرندن
کچمسی حد ذاتنده ممکنمیدر دکلمیدر دیه بعضی ملاحظه‌لرك یاپدیغی کبی بیهوده مناقشاته دالمغه لزوم یوقدر.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا اُولٰئِكَ
اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ● وَنَزَعْنَا مَا فِى صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِى مِنْ
تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى هَدٰينَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِىَ لَوْلَا
اَنْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُوا اَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ اُورِثْتُمُوهَا
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ● وَنَادٰى اَصْحَابُ الْجَنَّةِ اَصْحَابَ النَّارِ اَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا
رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ اَنْ
لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ● اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا
وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ كَافِرُونَ ● وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الْاَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا
بِسِيمٰيهُمْ وَنَادَوْا اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ
يَطْمَعُونَ ● وَاِذَا صُرِفَتْ اَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ اَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا
مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ● وَنَادٰى اَصْحَابُ الْاَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ
بِسِيمٰيهُمْ قَالُوا مَا اَغْنٰى عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ●
اَهٰؤُلَاءِ الَّذِينَ اَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ
وَلَا اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ● وَنَادٰى اَصْحَابُ النَّارِ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ اَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ
الْمَاءِ اَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ ● اَلَّذِينَ اتَّخَذُوا
دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنْسٰيهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ
يَوْمِهِمْ هٰذَا وَمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ●

مآل شریفی

ایمان ایدوب ایی ایشلر یاپانلره گلنجه — که بر نفسه آنجق وسعنی تکلیف ایدرز — بونلر ایشته اصحاب
جنتدرلر وهپ اوراده مخلددرلر ● بر حالده که درونلرنده کینه قبیلندن نه وارسه هپسنی سوکوب آتمشزدر،
آلتلرندن ایرمقلر آقار. «حمد اولسون او اللهه که هدایتیله بزی بوکا موفق قیلدی، او بزه هدایت ایتمه ایدی
بز کندیلکمزدن بو نعمته یولنی بولمغه استطاعه یوقدی، حقیقت ربمزک پیغمبرلری ارشاد ایله کلدیلر» دیمکده درلر.
وشویله ندا اولونمقده درلر: ایشته بو گوردیگکز او جنت که بوکا عمللریکز سببیله وارث قیلندیکز ● بر ده
او اصحاب جنت اصحاب ناره شویله ندا ایتمکده در: حقیقت بز ربمزک بزه وعد بیوردیغنی حق بولدق،
سزده ربکزک وعد بیوردیغنی حق بولدیکزمی؟ اونلر «اوت» دیمکده درلر. درکن برمؤذن آرالرنده
شو مآلده بر اذان ویرمکه باشلامشدر: اللهک لعنتی او ظالملر اوستنه ● که اللهک یولندن منع ایدرلر
واونی اگری بوگری ایسترلر وآخرتی منکر کافرلر ایدی ● آرهده ایکی طرف آراسنده بر حجاب واعراف
اوزرنده برطاقم رجال، هربرینی سیمالریله طانیرلر. اصحاب جنته «سلام علیکم» دیه ندا ایتمکده درلر که
بونلر امید ایتمکده ایکن هنوز اوکا گیرمامشلردر ● گوزلری اصحاب ناره طرفنه چویریلدیگی وقتده: «یا ربنا
بزلری او ظالملر قومیله برابر قیلما» دیمکده درلر ● او اصحاب اعراف سیمالریله طانیدقلری برطاقم رجاله
ندا ایدوب: گوردیگزمی جمعیتکزک و باییلدیغکز کبر ومعظمتک سزه هیچ فائده سی اولمادی ● نا شونلرمیدی
او سزک الله بونلری قابل دگل رحمته ایردیرمز دیه یمین ایتدیکلریکز؟ دیدکلرندن صوکره برکیدن دونوب
«گیرک جنته سزه نه قورقو یوقدر آرتق نه ده سز محزون اوله جقسکز» دیمکده درلر ● اصحاب نار ده
اصحاب جنته شویله یالوارمقده درلر: «لطفاً صویکزدن ویا اللهک سزه رزق ویردیگی نعمتلردن
بر آز ده بزلره دوکوکز»، اونلرده دیمکده درلرکه: طوغریسی الله بونلری کافرلره حرام ایتدی
● او کافرلر که اویونی اکلنجه‌لی کندیلرینه دین ایدندیلر و دنیا حیاتی کندیلرینی آلداتدی، اونلر بو گونلرینه

سلاقی اولاجقدری اونوتدقلری و آیتلریمزی انکار ایتدکلری کبی بز ده بوکون اونلری اونوتاجغز ●

[وَنُودُوا أَنْ] و او اصحاب جنته شویله ندا اولنور : [تِلْكُمُ الْجَنَّةُ] ایشته او، بو جنت یعنی دنیاده وعد اولندیغکز جنت، کوکلکزده کی بتون غل وغشی سیلن، آلتندن ایرمقلر آقان، ایچنده بوتون حمد ایدن صفالی دائما مخلد اولاجغکز بو جنتدر. [أُورِثْتُمُوهَا] سزی بوکا وارث قیلندیکز [بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ] او سببله که عمل ایدیوردیکز: دنیاده کوزل چالیشیور ایی ایشلر یاپیوردیکز. — اهل جنتک بو موفقیتی کندیلرنه دکل محضا الله‌یه و اللهک توفیقه و هدایتنه بیلرك حمد ایتملرینه مقابل الله طرفندن ده بو موفقیتلری عمللرینك سببیته اسناد ایدیلرك بویله ندا ایدلمسی ادب عبودیت ایله لطف ربوبیتك نه بیوك بر تجلیسیدر. بناءعلیه انسان چالیشملی ولکن موفقیتی الله‌دن بیلملی عمله مغرور اولمالی، دائما هدایت الهیه‌یه صیغنمالیدر. عمل، سبب دخول جنتدر، فقط فضل الهی ایله.

میراثده اولودن دیریه بر انتقال معناسی بولندیغندن بوراده کی میراث اکثریتله «فلانه شی انسانه شرف ایراث ایدر» تعبیرنده اولدیغی کبی مطلقا اعطا معناسیله تفسیر اولنمق دها ظاهر کورلمشدر. فقط بر حدیث شریفده شویله وارد اولمشدر. «هیچ بر کافر و هیچ بر مؤمن یوقدر که هم جنتده هم نارده بر منزلی اولماسین. بناءعلیه اهل جنت جنته، اهل نار ناره داخل اولدقلری زمان جنت، اهل ناره قالدیریلیر کوستریلیر، اوراده کی منزللرینه باقارلر، و کندیلرینه ایشته سز الله‌ه طاعتله عمل ایتمش اولسه ایدیکز، بونلر سزك منزللریکز ایدی دینیلیر. صوکره ای اهل جنت، هایدی عمللریکز سببیله سز بونلره وارث اولکز دینیلیر. بناءعلیه اونلرك منزللری اهل جنت بیننده تقسیم ایدیلیر.»

[وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ] — فخرالدین رازینك نقلنه کوره علما دیمشلردرکه بو آیتده بعد مسافه‌نك سسی ادراکه عمومیتله مانع اولمادیغی اکلاشیلیر. بعض علما بالخاصه شویله دیمشلردر: «سسده اویله بر خاصیت واردرکه یالکز بعد سماعنه مانع اولماز». کیم بیلیر بو حقیقت اولری نصل بر نظر حیرت و استبعاد ایله قارشیلایوردی. فقط زمانمزده رادیو و تلهویزیون

کشفیاتك بو حقیقتی قرآنك نصی تطابق ایتدیردیکنی کوریورز: [وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ]
جنت ایله جهنم بیننده بر حجاب. [وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ] و اعرافده بر طاقم رجال واردر. —
بو حجاب سورهٔ حدیدده «فضرب بينهم بسور له باب باطنه فيه الرحمة وظاهره من قبله العذاب»
قول الهیسنده مذکور اولان سوردر.

اعراف، «عرف» ك جمعیدر. عرف ایسه هر هانکی بر مرتفع یر دیمکدر. که بو معناسیله آتك یلهسنه، خروسك ابیکنه «عرف» دینلمشدر. بنا برین اعراف قول مشهوره کوره جنت ایله جهنم آراسنده کی حجابك، سورك مرتفع یرلری دیمك اولور. ابن عباسدن صراطك شرفلری دیه بر قول ده مرویدر. فقط حسن بصری حضرتلری دیمشدر که اعراف معرفتدندر. و یعنی «اهل جنت ایله اهل ناری سیمالرندن طانیوب اونلره بر طاقم رجال واردر.» دیمکدر. کندیسنه بو رجال «حسنات وسیئاتلری مساوی اولان کیمسهلردر» دینلدکده دیزینه وورمش و «بونلر، دیمش، الله تعالی انلری اهل جنت ایله اهل ناری طانیوب دیوبرلرنه تمییز ایتمك اونلره تعیین بیورمش دیمك برقومدر. والله بیلمم بلکه بعضیسی شمدی برابریمزده در».
حاصلی اعراف اوزرنده کی رجالك تفسیرنده باشلیجه ایکی قول واردر. برنجیسی ابو حذیفه و سائره دن مروی اولدیغی اوزره بونلر عملده قصور ایتمش دینلنده حسنات وسیئاتلری مساوی کلمش بر طائفهٔ موحدیندرکه جنت ایله جهنم آراسنده بر مدت قالیرلر. صوکره الله تعالی حقلرنده بر حکم ویرر. ایکنجیسی، بونلر انبیاء، شهداء، اصفیاء، علماء ویا رجال صورتنده کورونن ملائکه کبی درجهلری یوکسك بر طاقم ذواتدر دینلمسهکه اولکیسنه کوره [لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ] — قیدلری نداء ایدن اصحاب اعرافك حالنی بیاندر. یعنی اصحاب جنت، جنته کیرمهمش بونلر کیرمهمشلردر. فقط طمع و امید ایدرلر. اونلره غبطه ایدرلر ده سلام وسلامت سزه دیرلر. ایکنجی یه کوره ایسه، اوجمله ده اصحاب جنتك حالیدر. یعنی اهل جنت هنوز جنته کیرمهمش وکیرمك امیدنده بولونمش اولدقلری صرهده درکه اصحاب اعراف اونلری سلاملو تبشیر ایدرلر.

[رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ الخ] ولید بن مغیره، ابوجهل، عاص بن وائل و اقرانلری «الله سلمان و عمار و امثاللرینی جنته قویاجق ده بزی جهنمه آتاجق ها، بو بویله شی اولماز».

الله بزم خدمتكارلريمزي ، حتى باشلريمزه بزه تفضيل ايتمز » ديرلردي كه البته اصحاب اعرافك [مَا أَغْنَىٰ عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ] ديه بايغيرديقلري بونلر و بونكبيلردر . و [أَهَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ] ديه اشارت ايتدكلرده اونلرك استحقار ايتدكلري سلمان و عمار كبي اهل ايمانلردر .

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ● هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ قَدْ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ●

مآل شريفي

في الحقيقه بز اونلره اويله بر كتاب كوندردك كه ايمان ايده جك اولانلر ايچون بر دستور هدايت و رحمت اولمق اوزره تمام بر علم اوزره اوني فاصله فاصله آيرد ايتدك ● اونلر هپ باقالم نه يه دايرجه ديه اونك آنجق تأويلني كوزه ديورلر ، اونك تأويلي كله جكي كون ده اوكجه ده اوني اونوتمش اولانلر شويله ديه جكلر : حقيقت ربمزك پيغمبرلري حقي تبليغ ايتمشلر ، يا نه شمدي بزم شفاعتجيلردن هيچ بري واري كه بزه شفاعت ايتسينلر ؟ ويا كيري دوندروله بيلورمي يزكه ياپديغمز ايشك غيريسني ياپسه ق ؟ يوقه طوغرودي نفسلرينه يازيق ايتديلر و او افترا ايتدكلري شيلر اونلردن غائب اولوب كيتديلر ●

[هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ] اونلر آنجق تأويلني كوزه تيرلر . — تأويل اساساً

برشیئی مسأله ارجاع ایتمك . وار ه جعقه واردیمقده . یعنی حیات دنیایه مغرور اولانلر او کافرلر بو کتابه
ایمان ایتمزلر . ایمان ایده جکلره بر هدایت و رحمت اولارق علم اوزره تفصیل ایدیلن و آتی ایچون خبر
ویریلن وعد و وعیدلرك اجراسنه بالفعل تطبیقاتنی ، واقعه صدقنك تبینه اجراسنه انتظار ایدیورلر . حاصلی
ایشی اجراسنه آثارلر . آخرة ایانتمه ایچون قیامتك قوپماسنی ، آخرتك بالفعل کلمه سنی . استقبالك حال
اولمسنی بکلرلر . حال بوکه [يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ] تأویلی کله جکی ، او خبرلرك تطبیق اولنه جغی کونده ، او
قیامت کونی [يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ] بوندن اول اونی اونوتنلر ــ خاطرلرینه کتیرمك
و اوکا کوره عمل ایتمك ایسته مینلر ــ شویله دیه جکلردر . [قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ]
حقیقة ربمزك رسولری ارجعه ایله کلدی ــ پیغمبرلرك دیدکلری دوغری ایمش ، اونلاره اینانمز اولدق
[فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ] شمدی عجبا بزم شفاعتجیلرمز وارمیدرکه [فَيَشْفَعُوا لَنَا] بزه شفاعت
ایتسه لر ــ ده عذابدن قورتارسه لر [أَوْ نُرَدُّ] یاخود کری چویریلك ، دنیایه دوندرلسك ده
[فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ] یاپه کلدیکمز ایشلرك غیریسنی یاپسه ق ــ بویله دیه جکلر . فقط
اوکونده [قَدْ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ] کندیلرینی زیانه ایتمشلر [وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ]
وافترا ایده کلدکلری شیلر : شفیع اولورلر دیه اویدوردقلری بل باغلادقلری بوتلر ، او باطل معبودلر یانلرنده
بیتمه یتمه بولنه جقلردر . و بونك بویله اوله جغنده هیچ شبهه یوقدر . چونکه .

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ
اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ● ادْعُوا
رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ● وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ
إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ● وَ
هُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّىٰ إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ

لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَنْزَلْنَا بِهِ الْمَٓاءَ فَاَخْرَجْنَا بِه۪ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِۜ كَذٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتٰى
لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ● وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِاِذْنِ رَبِّه۪ۚ وَالَّذ۪ي خَبُثَ
لَا يَخْرُجُ اِلَّا نَكِدًاۜ كَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ●

مآل شريفى

فى الواقع ربكز او الله دركه كوكلرى ويرى آلتى كونده ايچنده ياراتدى، صوكره عرشه اوزرينه استوا بيوردى، كيجه يى كوندوزه بورور، او اونى قيشقيره رق تعقيب ايدر، كونشه وآى وبتون يلديزلر امرينه مسخر، باقه خلق اونك، حكم اونك، اوت او رب العالمين اولان الله نه اولو!... ● ربكزه يالواره يالواره وايچدن ايچه دعا ايدك كه هر حالده او حدى آشانلرى سومز ● يريوزينى افساد ايتمه يك اصلاحندن صوكره ده هم خوف وهم شوق ايله اوكا قوللق ايدك، هر حالده اللهك رحمتى ياقيندر محسنلره ● و او، او الله دركه رحمتك اوكنده روزكارلرى مژده جى يوللار، نهايت بونلر او آغير آغير بولوتلرى خفيف بر شى كبى قالديروب يوكلنديكلرنده باقارسيك بز اونى اولمش بر مملكته سوق ايتمشزدر ده اوراده هر درلو ميوه لر چيقارمشزدر. ايشته اولولرى بويله چيقاره جغز، كه دوشونوب عبرت آله سكز ● خوش مملكتك نباتى ربنك اذنيله چيقار، فناسندن ايسه چيقماز، چيقسه ده بر شئ يارامز، شكر ايده جك بر قوم ايچون آيتلرى بويله تصريف ايدرز ●

[إِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذ۪ى] حقيقةً ربكز : مالككز، حاكمكز، مرجع اموركز، افنديكز — ايشته او الله دركه [خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ى سِتَّةِ اَيَّامٍ] سماوات وارضى آلتى كونده خلق ايتدى — باشكز اوستونده يوكسلن متعدد كوكلرى و آياغكز آلتنده چيكنه ديككز يرى، علويات وسفلياتى بويله بو مختلف شيدده هر برينى بر مقدار ايله تقدير ودرونده تخصيص

ایرن هیئتی ازل و ابده نظراً انجق آلتی کون صایلیجق قدر محدود وقتده یاراتدی [ثُمَّ اسْتَوى
عَلَى الْعَرْشِ] صوکره ده عرشه اوزرینه استوا ایتدی — آلیانلی یوکسکلی بو مختلف مخلوقاتی بر بر یه
باغلادیغی و صنوف بر دورتکری و اطراده کیرمسی اولان خلقت ابتدائیه لری وقت وقت خلق ایتدکدن
صوکره هیئتی تحت حکم و تصرفنده طوتارق تام استوا هیئه صاحب و مرجع اولارق جملسی اوزرنده دیلدیکی
کبی منتظماً و مطرداً اجراء احکامه کیریشدی . ارضده سماواته ، سماواتده عرشه واریجیه قدر بتون مخلوقات
اوندن تحت حکم و اداره سنده لحظه دن لحظه یه ، حالدن حاله ، صورتدن صورته ، دوردن دوره حدوث و فنا
و اختلاف و تماثل ایله تحول ایدوب کیتمکده ، اوایسه زوال و خللدن ، اضطراب و تغیردن منزه بر حاکمیت کامله
و نهایت سزلکله ایله هیئتی اوزرنده بر دوزده حاکم ، هیئتک فوقنده بر موسطله ایله متعالی ، هر شیئه اوستونده
و بتونه دیلکلرده ، سلطنتنده ده اوستونده ، عمومیتله الیوکسک شانلی اولان عرشه اعلادنده ده اوستونده
و دائما اوستونده . و بونکله برابر تیدکرینه قارشی مراتب درجاتی متفاوت اولان بتون اشیایه « ونحن اقرب
الیکم من حبل الورید » ثرواسیجه نسبتی بر ، عدل و حکیم . « لیس کمثله شیء » ، « علی کل شیء شهید »
« بکل شیء محیط » آلهـ واحد اولارق اجرای ربوبیت ایتمکده در که بو استوای مطلقه ولایزالدر . یعنی تورات
زعم لرنده دینلدیکی کبی خلقتدن صوکره چکلدی ، استراحت ایتدی دکل ، خلق ایتدیکی بتون مخلوقات اوزرنده
لایزال بر سلطنت و حاکمیت و بر دوزده خالقیت و ربوبیت ایله تدبیر امر و اجرای احکام ایتمکده در .

ستة ایام — بعضی مفسرین بو آلتی کونی ایام دنیا دینلن معروف کونلر دیه تفسیر ایتمشلردر .
فی الواقع لغةً یوم دینلنجه اولاً شمسک ارضه طلوعیله غروبی بیننده کی مدت دیمک اولان کوندز معناسی تبادر
ایدر . لکن هنوز ارض و شمس بولنمادیغی خلقت صره سنده بو معنی ایله بر کونک تصور اولنه بیلمسی بدیهی
و قرآنده بر چوق یرلرده اولدیغی کبی یوم وقت معناسنه کلدیکی ده لساناً معلوم بولندیغندن بوراده
آلتی کونده ، آلتی وقت معناسیله تفسیر ایلمک لازم کلدیکی بر چوق مفسرین طرفندن اخطار ایدلمشدر . بونک
مقداری ایسه معلوم اولمادیغندن مساوی ویا اوزون قیصه ویا اوزونده اولمسی ممکندر . نتکیم « ومن یولهم
یومئذ دبره الا متحرفا لقتال او متحیزا الی فئة » قول الهیسنده یوم بویله در . « فی یوم کان مقداره

الف سنة مما تعدون » آيتنده بزم حسابمزجه كوزدك بيك سنه ده كر «في يوم كان مقداره خمسين
الف سنة » آيتنده ايسه اللي بيك سنه مقداري ايله بيان بيورلمشدر كه بونلرده ايام آخرت ناميله معروفدر .
وابن عباس ، كعب ، مجاهد ، ضحاك كبي اعاظم مفسرين ده بونلري توفيقاً تفسير ايتمشلردر . بونلره كوره آلتي
كون ديمك مقداري بيكلرجه سنه يه بالغ اولور آلتي وقتده ديمكدر . فقط مقصود بيان بونلرك
مقدار امتدادي دكل ، بو مقدارلر ازل واستوانك الملرينه وابديته نظراً آلتي كون دينيلمك قدر محدود
وقتلردن عبارت بولنديغي آكلاتمق اولديغنه آلتي كون بيورلمشدر .

مع مافيه شايان دقتدركه بوراده ربوبيتك بر خلقه بر استواء اولمق اوزره ايكي رتبه تجليسي
اولوب عالمده كي موجوداتك اولا محض خارقه اولارق مثالسز بر خلقه ايله باشلايوب بعده بر سويه نظامه داخل
اولديغي وهر ايكي حالده ده حاكميت الهيه تحتنده بولنديغي آكلاتيلركن «ستة ايام» ايله بالخاصه سماوات
وارضك عادت ونظام ديدكمز تكرر ، تماثل واطراد ايله توالي وامتداد دورلرينه تقدم ايدن وتماثلسز بر خرقه
مثالسز بر ايجاد ايله محضه خارقه اولارق ايلك خلقت لحظه لري كوسترلمسي ومحضه خارقه نك مطلق اولارق نظام
واستواء دورلرينه نظراً آلتي عددينك مراتب اعداده وايام بقايه نسبتي كبي اقل قليل اولديغي افاده قيلنمسي اولمغله
اعتبار ايله ديكر بعض مفسرينك ديديكي كبي بو آلتي وقتك ايام دنيا مقدارنجه وحتى اوندن ده داها آز بر مقدار توالي
ايله ملاحظه ايدلمسنده داها موافق بر معنى واردر . بوصورتده ايكي خلقه بيننده كيه تماثل امتداد لحظه لري
استوار حكمنده اولمقدن دخي بر ايدرك اولا دوماندن اجرام ، نار سومده تراب ، ترابدن صو ، صودن
حيات كيمك كبي بالكز خلقه اول لحظه لري مطالعه اولونمق لازم كلير . صوكره «حم . كتاب فصلت» ده بو آلتي
كون حقنده بعض تفصيلات كله جكدر . (بايه) كه او لحظه نظراً بونك ايكيسي سماواته دردي ده ارضه عائد كورنيكدر .
بونلر برابر مسلم شريفده روايت اولنان بر حديثك دلالتنه تبعاً بعض مفسرينك ترجيح ايتدكلري وجهله «ستة
ايام» ك يالكز ارضه متعلق اولمسي ده محتملدر . كه بو تقديرده معنى «سزي اتخذ اولالهكزكه سماواتي و آلتي كونده
ارضي خلق ايتدي» ديمك اولور . حاصلي اشبو آلتي كونك تعيين ماهيت وتفصيلي خصوصاتي علم الهي يه تفويضه
اونمسي لازم كلسه ده بر معناي متشابه اولمقدن ايسه بونلرده قطعي اولارق شو نتيجه لره واصل اولمش اولورز : اولا ،

عالم، قديم دكل كوردلديكى اوزره بر مجموعهٔ حادثاتدر كه وجودنده ده بقاسنده ده خالق تعالى يه محتاجدر. ويالكز اونك تحت حكمنده در. ثانياً مجموع عالم، قديم اولماديغى كبى دفعةً و بسيط بر صورتده خلق ايدلمش ده دكلدر. ابتدا مختلف لحظه لرده واحدلر متعدده كيدر، بعده تعدد ايجنده بر تركيب و اجتماعه داخل اولدلر و فقط متناهى بولنان بر تدريج ايله خلق ايدلمش و بالآخره بو تدريجه اختلاف و تماثل ايجنده تكرر و توالى ايله بر صورت اطراد ويرلمشدركه بو اطراد توالیسی ده بر سويه ده بذاتها ثابت و مستقر دكل، استوار ربانى تحتنده متحولدر.

بو معناده تدريج مناسبتيله بوراده شو ايكى سؤال مشهوردر. برنجيسى، خلقتده كى بو تدريج "وما امرنا الا واحدة كلمح بالبصر" مدلولنه منافى دكلميدر؟ ايكنجيسى، دفعةً خلق، قدرت الهيه يه دلالتده دها ابلغ اولمازميدى؟ جواب خاير. كرچه بر خلق بر حيثيت ايله هم دفعى هم تدريجى اولماز. دفعيت تدريجه مناقضدر. بونكله برابر دفعيت تدريجك شرطيدر. تدريج، مختلف خلق لحظه لرينك ترتب و توالیسی ديمك اولديغندن بينلرنده بحسب المحل منافات بولنان دفعيت و تدريج آراسنده بحسب التحقق عموم و خصوص مطلق واردر. هر تدريجده بر دفع واردر. لكن هر دفعده تدريج يوقدر. في الواقع جنابحقك هر نوع خلقى ويا افناسى مراد ايدرسه "كن" دير و دها مرادى ديلديكى وجهله واقع اولور. و بو لحظه ده بر دكل لايعد و لايحصى شيئى خلق و افنا ايده بيلير. نه كيم بر ياغمور لحظه سنده نه قدر حسابسز قطره لر خلق اولنوب دوشديكى و بر طلوع لحظه سنده حسابسز صيغماز بر حيوة ذره لرك بر آنده وقوعى كورولور. و بونده شونده بو بر واحد اولان بر لحظهٔ واحده ايله مشاهده اولنور. فقط بونك بو برلكى لحظه لرك تعدد و توالیسیله مختلف ويا مستقل خلقتلرك تعدد و توالیسی فكرتنى سلب ايتمز. چونكه قدرت الهيه هيچ بر وجهله قابل تناهى دكلدر. بنا عليه امر واحدك بر لحظه ده خلق كثيره كفايتى، بوكا مقابل خلقتلر بيننده بر ترتب مخصوص ايله تدريجاً خلقى قدرته منافى ده اولماز. هم تدريج لحظه لرينك هر برينه نظراً "وما امرنا الا واحدة" حكمى صادقدر. هم ده مجموعنه نظراً بر سلسلهٔ تدريج و ترتب جاريدر.

ثانياً يالكز دفعةً خلقى، قدرته دلالتده دها ابلغ ده دكلدر. زيرا بو صورتده ده بر تناهى قدرت

شاهدی واردرکه بتون بر خلقه امکان یوقدی . و ترتب و ترکیب ایله خلقه قدرتی تعطیل ایلسه دلیلسز بر قیاسه اولور . اوت ، الله تعالی دیسه ایدی بو کونکی سماوات و ارضی بتون محتویاتیله دفعةً خلقه قادر ایدی . فقط بو صورتده دونکی عالم اولمازدی ، ایکی مخلوق بیننده بر ترتب و توالی ملاحظه سنه امکان قالمازدی . حیدن میت ، میتدن حی ، آتشدن طوپراق ، طوپراقدن صو ، جامددن حیات ظهور ایتمک شویله طورسون لیل و نهار تعاقب ایتمز ، انسانلردن انسان دوغمازدی ، آثاریمز بار ایتسه بز اولمازدق ، بز اولورسه ق اثرلر اولمازدی ویا هیچ اولور . فقط آتا اولاد اولمازدق و شمدیکی خلقتک امکانه دلیل بولنمازدق . و او حالده عالم آدم بر عالم اولمازدی . هیچ بر تدریج اولمدن بتون مخلوقات بر دفعه ده و بر لمحه ده خلق ایدلسه اولسه ایدی هیچ برینک دیگرینک خلقنه شاهد اولمامسی جهتیله هیچ خلقه دلیلی بولونمازدی . هم ده طبیعت اشیانک تصرف الهی یه محکوم و مسخر اولدیغی آکلاشلمازدی ، عالم ، قدیم بر طبیعت ظن ایدیلیردی ، صوکره هیچ تدریج بولونماسیله دیمک ربوبیت بولونماسیله دیمک اولدیغندن ده منفعت ایدیلمیلیدر . بنا علیه ربوبیته دنیی خلقتدی ده متضمن اولان تدریج و ترتب ایله خلقتک قدرت و ربوبیت خالقه دلالت نقطه نظرندن بیوک اهمیتی واردر . انجق بو تدریجک اول خلقتده آلتی کونه تخصیصی مسئله سی قالیرکه بو ده صرف بر اراده الهیه مسئله سیدر . بو تدریج ، فاعل مختارک اختیارینه عائددر .

استوا ، راغب دیرکه : « استوی » فعلنک ایکی صورت استعمالی واردر . برسی ، ایکی ویا داها زیاده فاعله اسناد اولنور : « استوی زید و عمرو فی کذا » دینیلیرکه تساویا دیمکدر . نته کیم « لا یستوون عند الله » ، « هل یستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون » بیورلمشدر . دیگری ده بر شیئک فی ذاته اعتدالنه اصلاحه اولنور . « ذو مرة فاستوی » کبی که « لتستووا علی ظهوره » ، « فاذا استویت انت ومن معک علی الفلک » ، « فاستوی علی سوقه » کذلک کلام عربده « استوی امر فلان » ، « استوی فلان علی عمالته » هپ بو قبیلدندر . علی ایله تعدیه سنده بر استعلا معناسنی اقتضا ایدر . الی ایله تعدیه سی ده بالذات ویا بالتدبیر انتها معناسنی اقتضا ایدر . اهـ . بو صورتله استوی لغتده بر دوزه اولمق استقرار ایتمک یعنی قرار قیلمق ویا قراری بولمق ، علو و استعلا یعنی یوکسلمک ویا یوکسک اولمق

تعبیر آخرله اوستونه اولمق ، بر دوزه قورولمق ، مساوی ویا مماثل ویا دنك اولمق ، طوس طوغری دورمق ویا قصد ایتمك ، استیلا ایتمك معنالرینه کلیر .

عرش ، اساساً سقف دیمکدر که بر بنانك ویا یارك محیط علویسنی تشکیل ایدر . بر اوه نسبتله تاوانی ، تاوانه نسبتله اوستونده کی چاتیسی ، قبه‌سی ، تپه‌سنده کی کوشکی ، تخته پوشی ، چارداقلری هپ مدلولنده داخلدر . بونلر مترفع اولدقلری ایچون چارداقلره کبی یوکسلمه و کولکه ویرمه هرشیئه ده اطلاق اولنور . بوصورتله عرش مفهومنده الا قطعی لازمی علویت و فوقیت معناسیدر . بو مناسبتله درکه عرش ، ملوکك اوزرینه جلوس ایتدکلری تخت معناسنده متعارف اولمش و تختك لازمی اولان ملك و عزت و سلطنتدن کنایه قیلنمشدر . "ثل عرشه" دینلرکه ملکی تختل اولدی ، بیقلدی ، یوزولدی دیمکدر . ملکی قواملنده ، ایشی یولنده امری منتظم و مرتب اولدیغی زمانده "استوی علی عرشه" و "استقر علی سریره" دینیر . بوندن باشقه برده بنا قیامی اولان مشیئه و برشیئك رکنی و بر جماعتك مدبر امورلری اولان رئیسلرینه و "عواء" دینلن صورت شمالیه‌نك طرف اسفلنده "عجز الاسد" و "عرش السماك" دخی دینلن درت کوچوك یلدیزه و تابوته و قویونك دیبنده آدام بویی قدر طاشدن اورولدکدن صوکره آغزینه قدر یوقاریسنه یاپیلان اخشابه و آیاغك یاپره طرفنه طوغری یوزنده کی یومرجق توسکه و قوشك یوواسنه دخی دینلیر . و مستقر معنالرده مصدر ده اولور .

آیة الکرسیده بیان اولندیغی اوزره بعضلری "وسع کرسیه السموات والارض" اولان کرسی ایله عرشك بر شی اولدیغنه ذاهب اولمشلردرکه بونلر ده تخت معناسندن مأخوذ اولارق ملاحظه ایتمشلر دیمکدر . فقط اکثریتدن منقول اولدیغنه کوره عرش ، کرسینك ده فوقنده‌در . بوصورتله کرسی تخت معناسیله ملاحظه اولنورسه عرش اونی محیط اولان سرای و سرایك سقفی کبی ویا بتون محیط مملکت کبی ملاحظه ایدیلیر . و کرسی "موضع قدم العرش" اولدیغی روایتنه کوره یا تخت معناسیله ملاحظه اولنورسه عرشده تخت مفهومیله ملاحظه ایدیلیر . و بو ایکی معنی ملاحظه‌سیله عرش ، لسان شرعده مجموع عالمی احاطه ایدن و تحدید و تقدیری معقول بشردن خارج و حقیقتی علم الهیه مفوض بولنان بر محیط اعلا اولمق اوزره شایع

اولمشدرکه سماوات، جنت، سدره، کرسی هپ بونک تحتنده تصور ایدیلیر. بو بر منتهادرکه عالم تصوری بوراده بیتر. فقط وجود حقه بیتمز و سدرهٔ منتهی کلیمه‌ده حق تعالانک مشاهدهٔ جمالنه ایریلمز. نته کیم رسول الله معراجده سدرهٔ منتهایی کچمشدر. اوکی ملاحظه یه کوره عرشک احاطه‌سی بر احاطهٔ مطلقه، ایکنجی ملاحظه یه کوره ده بر احاطهٔ معنویه قبیلندن اولمق اقتضا ایدر. شمدی بو وجوه معانی ایله «ثم استوی علی العرش» نظم جلیلندن شویله بر مفهوم تبادر ایدر: «صوکره ده بر دونه تخت اوزرینه قورولدی». فقط بوندن نه آکلاملیدر؟

بوراده اولا شو نقطه‌لر نظر دقتدن دور طوتلمامق لازم کلیر:

١ — معنای معروفیله تخت، بر حکمدارک اجرای حکم ایدرکن اوزرینه قورولدیغی بر جسم محدود مخصوصدر. فقط اصل اهمیتی جسمانیتنده دکل، لازمی اولان حکم و عزت و سلطنتنده‌در.

٢ — بوتون سماواتک فوقنده و بوتون عالمی محیط اولان عرشک معروف اولان تخت معنای محدودینه تماماً بر حقیقت لغویه اولارق منطبق اولامایه‌جغی شبهه‌سزدر. بنا علیه بونده یا مجاز و یا کنایه معنی بولونمق و دها دوغروسی عرش و تخت اسم جنس ایکن «العرش» وضع شرعی ایله بر اسم خاص کبی ملاحظه اولونمق لازم کلیر. و او حالده بو عرشده جسمانیتک ضرورتی ده ادعا اولنه‌ماز.

٣ — عرش بر جسم کل اولسون فقط جهت و جسمانیتک هپسی بوکا منتهی اولدیغندن بونک فوقنده جسم، مطلقا جهت تصوری تناقض اولور. بوراده «سدرة المنتهی» مفهومنی ایی دوشونمک لازم کلیر.

٤ — «علی» نک حقیقی معناسنده نه مکانی، نه زمانی بر ظرفیت یوقدر. بو بر استعلا افاده ایدر. لکن «العرش» مفهومی بوتون مکان و جهاتی محیط اولدیغندن بو استعلاده جهت ده متصور اولماز. و بنا علیه «علی العرش» فوق المکان و فوق الجهات، علی الاعلی بر علو ایله استعلا افاده ایدرکه اصل استعلاء حقیقی ده بودر. بو، جمیع اضافاتی تحتنه آلان اویله بر استعلادرکه هیچ بر قید و کیفیتله مقید اولمادیغندن قابل احاطه دکلدر. بز بو علوی افاده ایتدیکی اضافتی، معلولک علته، محکومک حاکمه و الحاصل بوتون وجود ممکناتک وجود واجبه، علی العموم مخلوقاتک خالقه اولان نسبت تأثر و احتیاجی اولمق اوزره کندی اضافتلرله دوشونه بیلیرز.

٥ — استواء حد ذاتنده صرف جسمانی بر مفهوم دکلدر. بونک جسمانی اولوب اولمادیغنه اسناد اولندیغی فاعلی ویا مدخولی ده بر قرینه اولور. مثلا «استوی ارده» دینیلدیکی زمانده بو استوانک غیر جسمانی اولدیغنده شبهه یوقدر. کذلک «استوی فلان علی ارده» دینیلدیکی زمانده ده بویله در. بوراده ایسه فاعل «لیس کمثله شئ» اولان الله تعالی در. بناء علیه عرشه اوزرنده استوای الهی الله ایله ما دون العرشه مخلوقات بیننده بر بعد، بر فصل مکانی اقتضا ایده جک جسمانی بر معنا ایله ملاحظه یه امکان یوقدر. زیرا «ونحن اقرب الیه منکم ولکن لا تبصرون» در.

٦ — بر حکمدارک تخته جلوس ایدوب قورولمسی مفهومنده بیله اصل مقصود اولان معنی، جسمانی بر جلوس دکل، حکمدارلق صفتیله اتصافیدر. بو ایسه بر معنادر که حکمدارک تخت سایه سنده دکل تختک حکمدار سایه سنده قیامنی افاده ایدر. و بر حکمدارک تخته استقرارندن جسماً تخت اوزرنده اوتوروب قالمسی دکل حاکمیتنک دوام و بقاسی دیمک اولور. فقط بو معنی دیکر حکمدارلرده و تختلرده تام، مطلق و حقیقی دکل موقت، نسبی و مجازیدر. بونک حقیقت مطلقه سی آنجق الله تعالی یه مخصوصدر. بناء علیه استواده بو معنانک الله ده ذاتی، تام و حتی فوق التمام مطلق و حتی فوق الاطلاق و حقیقی یعنی جسمانیت دن و جهانیت کبی وجود امکانی ایله دکل وجود وجوبی ایله متحقق اولدیغی آکلامق اقتضا ایدر. بونی آکلایه بیلمک ایچون ده حقیقت وجودک جسم و جسمانیاته منحصر اولمادیغنی و حتی جسمانیتک بر وجود عرضی و اضافیدن عبارت بولندیغنی و معرفت حقه ایچون جسم و روحک فوقنه چیقمق لازم کلدیکنی سزمک شرطدر. بونک ایچوندر که جسمدن باشقه وجود، جسمانی یوکسکلکدن باشقه علویت دوشونه مایانلر بو بابده شرعاً بر درجه یه قدر معذور صاییلیرلر.

٧ — استواء بر فاعله اسناد ایدلسه ده عرشه ده «علی» ایله تعدیه ایتمش بولندیغی ایچون بونده الله تعالانک سویه عرشه ایله مساوات ویا اتحادینه دکل بالعکس عرشده دخی استوی ایله علو و کبریای مطلقنه دلالت واردر. یعنی «استوی مع العرشه» دکل، «استوی علی العرش» در. بو ایسه اللهی نفس عالمده بر شیئه حلول ویا اتحاد نظریه لرینی رد و ابطال ایله «علی کل شئ شهید»، «بکل شئ محیط»، «لیس کمثله شئ» معنالرینک لوازم الهیتی تذکیر ایله بر توحید تنزیه اثبات ایدر. بناء علیه بونده بر تشبیه دکل یوکسک بر تنزیه تصدیق ایتمک

لازم کلیر.

بونك ایچون بو مسئله ده علماء اسلامیه شو ایکی مذهبه بری اوزرنده درلر: برنجیسی سلف مذهبیدرکه الله تعالینك سمائه وجهتده تعالی اولدیغی قطعیاً تصدیق ایله برابر عرشه اوزرینه استواسی حقیقتده مراد الله وجهله ایمانه ایتمك وعدم تفصیل تأویلنه دالمایوب «وما یعلم تأویله الا الله» مدلولی اوزره حقیقتی علم الهی یه تفویض ایلمکدرکه اهل سنتجه اصح مختار و معتمد اولان ده بودر:

ورب العرش فوق العرش لکن

بلا وصف التمکن واتصال

امام مالك بن انس حضرتلرینه برکون بر آدم «کیف استوی» دیه بو آیتده کی استوانك کیفیتنی سؤال ایلمسه و مشار الیه ده براز باشنی اکوب مراقبه یه طالدقدن صوکره وجودنده شدتلی بر تر بوشانمسه دیمشدرکه: «استواء معلوم، کیف غیر معقول، بوکا ایمان واجب و بو سؤال بدعتدر. ظن ایدیورم که سن ضال بر آدمسك» بعده امر ایتمسه، او آدمی حضورندن چیقاریشلر. عینیله بعض سلفدن ده بویله منقولدر. بزم حنفیه جه اصل مروی اولان ده «عرشه اوزرینه استواء، الله تعالینك بلا کیف بر صفتی» اولدیغیدر.

ایکنجیسی، اخیراً ظهور ایدن استواده تجسیم و اتحاد شبهه سی چیقارمغه چالیشانه و سلفك سوزلرینی بو بابده بر نوع تشدده حمل ایتدکده قالقیشانه اهل اهوایه قارشی متأخرینك اختیار ایتدیکی تأویل صحیح مسلکیدرکه ادله عقلیه و نقلیه یه نظراً حق تعالی یه نسبتی جائز اولمایان احتمالات باطله یی آیتدن جوازنده شبهه ایدیلمه یه جك بر مآل صحیح تحرینه کیریشمکدر. بونده باشلیجه اوچ درت قول حاصل اولمشدر:

١ — بالاده کوستریلدیکی وجهله عرف لساننده «استوی علی عرشه»، «استقر علی سریر ملکه» تعبیرلری تمامیت ملکه ایله انتظام امرندن کنایه اولاروق قوللانیلیرکه «ثل عرشه» اونك ضدیدر. بناء علیه: «ثم استوی علی العرش» نظم جلیلنده ده الظاهر والا ثبت یعنی بوتون مخلوقات اوزرنده مطلقا تدبیر و منتظماً اجرای احکام ایله بلا ضعف نافذ قدرت و جریان مشیئنده کنایه اولمشدر. بو معنانك جوازنده حقیقی

شبهه سز اولدیغی كبی مقصده. «یغشی اللیل النهار الخ بامره» كذلك سوره یونسده «ثم استوی علی
العرش یدبر الامر» بیوردیلسی بوكا بر قرینه در. تفسیرده حسن بصری حضرتلری بونی «استولی امره» دیه
افاده ایتمشدركه عینی معنالی اسناد مجازی صورتنده كوسترمسه دیمكدر. یعنی استوانك ذات الهیه نسبتی مقتضی
فعل وامرینك وصفی اولمسی اعتباریله در. «ثم» بیوردلمسی ده بوكا بر قرینه در. ایلك خلقه لحظه لری
قابل مقایسه هیچ بر مثل ومثال ایله مسبوق اولمایان وهیچ بر تكرر وتماثل توالیسی تضمن ایتمه ین مختلف مخلوقاتك
یكدیگرینی خلقتی ایله جریان ایتدیكی، تعبیر آخرله ایام ستهده هنوز دور تكرر كورمسه بولندیغی ایچون ده اول امرده
خلقه هیچ بر اطراد منتظمه اولماسی جهتنده او دورلرده استوا ملاحظه اولنه ماز. او وقتلر تجلیات ربانیه «كان عرشه
علی الماء» مدلولی اوزره هیچ بر سویه ده طورمایان بر جریانه مختلف افاده ایدر. مثلا بر عماء، بر دخان،
اوزره بر جسم سماوی، اوزره آتش، اوزره طوپراق، اوزره صو، اوزره نبات وحیوان یارادیلیر كیدركن بونلرده
هنوز بر عادت، بر اطراد، بر استوا یوقدر. هیسی خارقه، هیسی مختلفدر. فقط خلقه بویله مجرد بر فرقه
واختلاف جریاننده عبارت قالماسه، اختلاف ایچنده از چوقده بر تماثل ایله بر دورده تكرر وتوالی ایتمسه،
اختلاف كلی ایله مختلف اولان وماهیتده باشقه باشقه بولنان مخلوقاته چوقكره اختلاف جزئی ایله مختلف
مخلوقات متفق ومتماثرده یارادیلمسه، یارادیلیش تبدیل وتسویه ایدیلمكله، حدوث وفنا توالی ایتمكله مثلا بولوتدن
آتشده وصو، صو ایله طوپراقده حیات بر دفعه دكل بر چوقده دفعه لر یارادیلمقه وكیده رك نبات نباتدن،
حیوان حیواندن، انسان انساندن یارادیلمقه باشلامسه وآرتق او وقتدن اعتباراً زمانده بر دور، مختلف
اشكالده بر نسبه واطراد تجلی ایتمشدركه بوكا سنة الله، عادة الله دینیلیر. واستوا وصفی بوندن اعتباراً
ملاحظه اولنه بیلیر. وانشته «خلق ثم استوی» تعبیری ده بونی اشعار ایدر. حاصلی استوا
بر فعل واحدده بر محضه اختلاف دكل بر تكرر وتماثل نسبتی ایله ملاحظه اولنه بیلیر. بو ایسه ذاتنده تكثردن
تغیردن منزه اولان الله تعالینك ابجد افعالی جهتنده كی نسبت توافقه اعتباریله بر صفت فعلیه سی دیمك
اولور. نه كیم سفیاندن ثوری حضرتلری بونی «فعل فعلا فی العرش سماه استوی = عرشده بر فعل یاپدی كه
استوا تسمیه ایتدی» دیه افاده ایتمشدر. دیگر بعض علماده «استوی علی العرش، ای استقام الكل علی» مراده

بتسویة الله تعالی ایاه کقوله تعالی : ثم استوی الی السماء فسویهن » یعنی حق سبحانه وتعالینك « ثم استوی
الی السماء فسویهن ، قول کریمنده بیان اولنان تسویه‌سیله برابر اونزده بر استقامت آلدی » دیمشدرکه بورده
کنایه ده ذکر اولنان انتظام امرایله مطرداً جریانیه ثبت معناسنك دیگر بر افاده‌سی اوله‌رق صفت فعلی
اشعار ایدیلیور . آنجق بونده استوانك اساس اعتباریله مخلوقاتك وصفی اولمسی خصوصنی بر ترجیح شائبه‌سی
واردر . حالبوکه آیت بو استوایی عرشك ده اوزرینه گلمسه اولمه اعتباریله الله تخصیص ایلمسه یعنی گوکلرك
گوکلرینده استواسی دگل یالکز حاکمك حاکمیتده استواسی اقلاشدر .

٢ — استوانك استیلا معناسنه اولمسیدرکه « خلق ایتدکدن صکره ده اولننه آخرینه
قدر هپسنی قدرت وغلبه‌سی ، ولایت وحاکمیتی تحتنده طوتدی » دیمك اولور . بونك « بکل شیء محیط »
معناسنه مناسبتی ظاهردر . مع ما فیه استیلا احاطه‌دن ده شمولليدر . گرچه ابن عربی بز استیلا معناسنه
بر استوا بیلمه‌یوروز دیمشسه ده شاعرك :

قد استوی بشر علی العراق

من غیر سیف ودم مهراق [1]

بیتیله استشهاد اولنه‌رق بوکا جواب ویرلدیکی مشهوردر .

٣ — عرشك ملك ومملکت واستوانك استعلا معناسنه اولمسیدر . بورده ایکی معناله
تلازم اولمقله برابر آیریجه بعضی فوائد ده مشعردر . بریسی « علی » نك معناسنه بر نظر دقتی جالبدر .
ایکنجیسی ، الله تعالینك ، کندیسی حاکم مطلق گبی فرض ایدیلن بشری سلطنتلر فوقنده‌کی علو وحاکمیتنه اوبر معنالرده
دها زیاده بر اخطاری تضمن ایدر . اوچنجیسی الله تعالینك یالکز صفات فعلیه‌سی اعتباریله دگل بتون
صفات ذاتیه‌سیله علو وکمال مطلقنه اشعار ایدر . وبو نقطهٔ نظردن « ثم » نك معناسنده‌کی تراخی
علو واستوا بیننده دگل رتبه بیاننه عائد بر تراخی رتبی اولور .

٤ — بورده شویله : « استوی علی العرش . ای استوی کل شیء فی النسبة الیه تعالی فلا شیء اقرب
الیه من شیء اذ کان تعالی لیس کالاجسام الحالة فی مکان دون مکان » الله نسبتنده هرشی ساویدر . هیچ برشی

[1] بشر ، قیلیجسز وقان دوکمه‌دن عراقه اوزرینه مستوی یعنی مستولی اولدی .

اورتا دكل بر شيئه دها ياقيندر دكلدر. چونكه الله تعالى بر مكانى بر وقت ده ديكر مكانه حلول ايدن اجسام كبى دكلدر. ديه ده تفسير ايلمشدر كه نسبت الهيه ده نفى مسافه واثبات عدل نقطهٔ نظرندن بالخاصه شايان دقت بر مقالدر. يعنى الله عرشه اوزرينه اويله بر استيلا ايله استوا ايتمشدر كه سماء وسماده بولنانلر اورتا دها ياقينده، ارضده وارضده بولنانلر دها اوزاقده بر موقع ومسافه ده دكل هپسى مساوى بر نسبتده درلر. بو نظره استوانك مساوات معناسنه اخذ اولنديغى فهم ايدلمليدر. زيرا مقصد، مساواتك لزومى ويا لازمى اولان بر وصف ذاتى وياخود نسبى در. نتيجه استوانك ديكر معنالرى ده مساواتده بر انتزاع ايله ملاحظه اولنور. بو معنانك مكانياتده تصور ايدلهبيلهجكى مثالى، ايكى طرفى مساوى آراسنده كى وسطك ومحيط دائره يه نظراً مركزك وضعيتنده كى استوا واعتدالدر كه بو نظره مساوات نسبتى طرفينه ويا محيط نقطه لرينه عائد اولور. ووسط ومركزده انجق بو نظره بر قرارده منسوب اليه اولمه معناسى ملاحظه اولنور. بو صورتده عرشه وتحت مفهومى محيط معناسندن باشقه بر ده مركزيت فكرينى تلقين ايدر. فقط اونوتمامه لازم كلير كه محيط مادوننده اولان مختلف نقطه لرك مركزه نسبتى مساوى دكل متفاوت بعدده در. حال بوكه « وهو الذى فى السماء اله وفى الارض اله » مدلولنجه نسبت الهيه ده بويله بر تفاوت ده ملاحظه اولنه ميه جغندن بو تفسير، استواء الهينك بو كندى معنايه ده مقيس اولمه يه جغنى وبونى آكلامق ايچون ده بتون بعد ومسافه قيدلرينك ده طى ايدلمسى لازم كلدكنى بالخاصه آكلاتمشدر. ونفى الحقيقه مكان وجهت، بعد ومسافه مفهوملرنده ده تحت العرشدر، على العرشه دكلدر. الله هر شى اوزرينه على السويه حاضر وناظردر. اوندن منفك بر ذره ده هيچ بر شى يوقدر. بنا عليه استوانك ده كيفيتى معلوم اولمايان هيچ بر استوا ايله قابل قياس اولماز. وذات وصفات الهيه حقنده وارد اولان كلمات منحصراً حقايق لغويه مفهوملرله دكل بر حقيقت شرعيه اولهرق ملاحظه وتأمل اولونمه لرى لازم كلير. بوندن ايچون بوراده عرشه وتحتك اصل لوازم علويه سى اولان انتظام حكم وسلطنتى، تنفيذ امر واراده لى استيلا واستقلالى احاطهٔ قدرت وكمال معدلتى اونوتوب ده استوا كلمه سنى لسانده جلوس ويا قيام ويا استقرار ايله استقرار ده روى تونلانديغندن طولايى الله حقنده بر تخت، بر صندالیه ويا دام اوستونده طوران بر شخص وضعيتنده مرتسم استناد ايتمسه بر دورده اوتوروردى ويا دكيليدر ويا ياتوركبى بر تصوره ذاهب اولمه

عقلاً و شرعاً ایك بیوك بر جهالت اولور . بویله بر معنایه لفظك لغةً مساعده سی وار ایسه ده شرعاً و عقلاً یوقدر . والبته بر وجه بالا بیان اولنان معنالر بالخاصه بونی اكلاتمق واویله بر توهمی دفع ایتمك ایچوندركه هر بری بر معنای صحیحدر . نظم جلیلك ده هیئتنه هم لساناً هم شرعاً وهم عقلاً احتمال و مساعده سی واردر .

مع ما فیه الك طوغروسی بوراده هیئات عمومیه سیله ملاحظه ایتمك وتفاصیل احاطه اولنامایان استواء الٰهینك حقیقتنده توقف ایلمك لازم كلیر . چونكه خلق ، سماوات وارض ، ایام سته ، عرش مفهوملرنده بیلینماورای ادراكه كیدن بر « المص » ركنی واردر . او حالده بتون بونلرك اوزرینه تعلق ایدن استوانك حقیقتی سوء ادراكمزده یك یوكسك اولدیغنی اعتراف ایتملیدر . بو اعتبار ایله اجمالا ایدیلجك تفسیر ، جمهور سلفك مذهبنه كوره تفسیر دیركه شودر : الله ، سماوات وارضی اوقات مخصوصه ده خلق ایتدی . صوكره ده عرش دنیا ، تحیز وجهت شائبه لرندن منزه اولارق مراد ایتدیكی معنی ایله عرشه اوزرینه استوا ایتدی » الخ ...
فقط بویله دیمك بو نظم جلیلده بزم اكلایه بیلجكمز هیچ بر معنی یوقدر . دیمك اولمادیغندن ده غفلت ایدیلمه مك اقتضا ایدركه بونی آیتك مابعدی واثبات ایده جكدر .

بافكرزا : [یُغْشِى الَّيْلَ النَّهَارَ] كیجه یی كوندوزه اغشا ایدیور ، بورویدیور . — استیلا و حاكمیتك الك كنیشه تظاهر ایتدیكی اولان بو ایكی ضد خلقتك بربرینی دیكرینه یی دریجی قاپلایوب طورویور . هیئات عالمده ضیایی ظلمت كیروب غشی ایتدیركه صوكره بر ده چویروب ظلمتی ضیایه كیدیریور . اونی اوكا غشار ، اونی اوكا یا بوتجار دیریور . بوراده هم « یكور اللیل علی النهار » هم « یكور النهار علی اللیل » مضمونلرینه بری بالعباره بری ده بالاشاره اولمق اوزره دلالت واردر . اغشا ، « اعطیت » بابندن اولمق دولاییه مفعول اولان معناً فاعل اولمسی اصل بولونمق حسبیله كیجه نك كوندوزی غشی ایتمسی یعنی « یكور اللیل علی النهار » مضمونی بالعباره اولمق ظاهردر . یعنی هر آقشام كوردیلیوركه الله تعالی عالمده آفاقه وانفسی استیلا ایتمسیله بر محیط كل ، بر حاكم كل كبی كورونن كوندوز خلقتی ، سطانی و زمانی انبساط و امتدادیله آیدینلقدن هم كوز كوندوزی ، هم اوز كوندوزی بر آقشام اریدن طاوروب قراكلغه قراكلق جسمنك ایچنه صوقار . كیجه خلقتك تحت استیلاسنه ویریر . كونده افقده وجهه ده غیبوبت ایدر . ظلمت ایچنده

تحت الحس بر عالم کبیر، جهان باشقه بر جهان اولور. یاریلایه سوز، سوینمز دوز، الوان و اشکال سیاهلر
کبی، یاییلایه سطاز دوردلو. بوکولور، دوریاز زمانلر طونولور کیبلیر، کوزلر قاراریر، کوکلر
قارالیر وسز آرتق کوندوزده و اونک معیننده کی هر شئی و کندیکزده کیجه ایچنده، بر خیال آلتنده سینمه
کیزلنمه، مغلوب، محکوم، محبوس بولنورسکز. وحتی اویوقشی اولورسکز که بابیلیر، کندیکزده کی، اویور،
ظلمت عدم کوررلورسکز. هم نه حالده غشی ایدیر؟ [یَطْلُبُهُ حَثِیثًا] بو، اونی حثیثا طلب ایدرکه
ــ یعنی کوندوز کیجه یی ویا علمی تقدیرده کیجه کوندوزی تشویه ایله قانه ریلمسه، تهییج اولونمسه بر طالب کبی توبه
سرعت و خیزله بلا فاصله تعقیب ایدوب قوغالارکه الله تعالی کوندوزه بو طلب حثیثی خلافنه اولاره مغلوب
و محکوم کیجه یی کتیرر، بر لحظه ده تیره سنه کیدر، بر آنده غالبی مغلوب، مغلوبی غالب قیلار. و بو غشی دیدیکی قدر
استمرار ایتدیریر. و بو غشایی برکره دکل مستمرا یاپار، ایشته بونی یاپان الله در. بو غشاده ایلک لحرسی
اعتباریله بر جلوه مشاهده سی و بونک استمرار و تکررنده بر استوای الهی برهانی واردر. بو صورتله نه کوندوز
کیجه یی سبقت ایدوب تماما مغلوب ایده بیلیور، نه ده کیجه کوندوزی "ولا الیل سابق النهار" بونلر بر حرکت دوریه
توالیسیله بر اراده منتظمه تحتنده آلت اوست، ایچ طیشه اولاره دونز دوز کیدرلر، بر دوزه سلطنت بایراغی
اعلان ایدرلر. کرک سطانه وکرک زمانه، کرک آفاقه وکرک انفس نقطه نظرنده عالم نه یالکز بر کوندوز
دولتی اولور، نه ده یالکز کیجه. کذلک بو نه عالمک بر قسمنده دائما بری، بر قسمنده ده دائما دیکر بری
ثابت و مستقر اولمه دوزه ایکی دولت مستقلده تشکیل ایده مزلر. هر بری هر لحظه نوبتله و متقابلا
بر نقطه استواده که، مافوقنده کی دول بر اراده نک تحت حکم و نفوذنده بالمناوبه یکدیکری غشی و استیلاء
ایدوب معینه آلاره دور ایدرلر. اویله بر اراده ایله دور ایدرلرکه یالکز تعاقب و تلاحقه ایله قالمازلر، متقابلا
بر دیکری غشی ایله تداخل ده ایدرلر. کوندوز کیجه نک آردنده او کنده خلف و سلفی اولدقدن باشقه آلتنده
ویا اوستنده، ایچنده ویا طیشنده سادونی و معیتی دخی اولور. دونکی کوندوز هم بو کیجه نک اوکنده
کچمشدر، هم ده ایچنده و آلتنده کیزلنمشدر. بونکله برابر نه کوندوز کیجه یه ارجاع اولنور، نه ده کیجه کوندوزه:
تمایزلری محفوظ، تخالفلری مضبوط، فقط استیلالری متداخلا و بالمناوبه مغلوب و بی قرار. حال بوکه

طبیعت نهاره و طوب جسیمنه باقیلنجه بر کره نور ظلمتی چیکنه دکلدر. کوندوز کیجه‌یی تعقیب ایتدیکه صوکره بر دها
براقمامسی، دائماً کیجه‌یه حاکم قالمسی، استیلا ایتدیکی یرده سوکمسی، یعنی استوانه‌نک تام الاطرادنه صاحب اولمسی اقتضا
ایدردی. کذلک طبیعت لیله باقیلنجه ده کوندوزک اصلا میدانه چیقمامسی، کیجه‌نک استوای عرشه صاحب اولمسی
لازم کلیردی. ایکیسنه بردن باقیلنجه ده آرالرنده نه بر دوران، نه بر حرکت بولنمامسی، هر برینک دیکرینی تماماً سویه
توقیف ایدوب تعطیل فعالیت ایتدیرمسی ایجاب ایدردی. دیمک که لیل و نهارک ظلمی کبی اشیایه نسبت اولنان جهة
اطراد، بر طبیعت نوعیه دکلدر. هر هانکی بر شیئه مجرد کندینه و کندی حالنه نظراً ملاحظه ایدلدیکی تقدیرده بر
حصلت اطراد جائز اولورسه بونلر اونک طبیعتی ویا مقتضای ذاتی دینیلیر. فقط طبیعت بذاتها مؤثر و حاکم
دکلدر. نه کیم لیل و نهار طبیعتلری مقتضالرینک خلافنه محکوم ایدیلیور، ایشته ایکیسنک ده طبیعتک
فوقنده بر آتشیدر. بناءعلیه ایجاب حقیقی ده ایجاد کبی فوق الطبیعه‌در. مثلا طبیعت نقطه نظرندن باقیلدیغی
زمانده تحریک ایدیلن هر هانکی بر جسمک فضاده الی غیر النهایه حرکت مستقیمه ایله حرکت ایدوب کیده‌جکی ملاحظه
اولنورکه بونلر عطالت ویا استصحاب ده دینیلیر. و فی الواقع بتون حرکات عقلیه‌نک منطقی کبی تصور اولنان
و مقتضای طبیعت دینیلن قانونده اطرادک حاکمی بودر. حال بوکه لدی الاستقرار عالمده بویله بر حرکت یوقدر.
بر ضدینک مقاومته معروض اولمایان و مقتضای طبیعتی توقیف و تحویل ایدیله‌مه‌ین هیچ بر شی بولونمیور. ایشته
بو اویله بر نقطه‌در که بزه طبیعت اشیانک حاکم دکل محکوم اولدیغنی کوستریر. و واقعات نسبیه (ایجاب
ده ترمینه) ایله عمت موجبه‌نک فوق الطبیعه اولدیغی و استصحابک بر حجت مثبته اولمادیغنی اثبات ایلر.

ایمدی هیئات عالمک مکانده و زمانده آفاقده و انفسده لیل و نهار حکمندن خارج اولمادیغی،
عالمک تماماً ویا قسماً کوندوز ویا کیجه ایچنده بولندیغی یعنی ظرف زمانه ظرف مکانندن دها واسع اولوب
ظرف مکانک یا کیجه ویا کوندوز حالنده بر ظرف زمانه لحوقنه حسیدیغی و نور و ظلمت توالیسیله لیل و نهارک
ظرف زمانه طبیعتنده ایکی ضد مقابل چیزدیکی ملاحظه اولنورجه ایکیسی بتون عالمی مستولی اولایه نور و ظلمتی،
لیل و نهاری بر برینه قاتان و حقیقتده اوزرنده مؤثر اولان بونلری انشا و اداره بتون عالمک فوقنده
خالق تعالانک «کل یوم هو فی شأن» مدلولی اوزره طوغرودن طوغرو بر اورتقدی و عرسه اوزرینه

استوای ربانینك هر كونه تجلیاتیله بر بهاره مشهود اولدیغی دیمك ادراك اولنور. یعنی حکم و تصرف، عینه اداره، عینه برهان، جاذبه و دافعه، حرکت و سکون، حرارت و برودت، رطوبت و یبوست، حیات و ممات، غم و سرور، الخ... كبی علی العموم اضداد مزدوجه‌نك متقابلاً و متناوباً دور ایتمه‌لرنده مثبت و منفی الکتریقیه كبی بوته طبایع مختلفه‌نك ازدواجاتنده وحدت بسیطه واحده‌نك تنوعاتنده دخی جاریدر. بوته متضادك اختلافلری، مختلفلرك اتفاقلری، ضدلرك دور و تناوبلری طوغریدن طوغری‌یه حالی بیانلارندن بسیطه مخلوقات اوزرنده استوای حاکمیتی كوستره‌ن بر شاهدلردر. فقط لیل و نهار، بونلرك هپسنی محتوی اولدیغنده «یغشی اللیل النهار» تعبیرلری اوزرنده‌كی بو تصرفنده آفاقه و انفسه ال عمومی واك واضح بر تبلیغ رمزیسی، «یطلبه حثیثاً» ده علاوه تضادك متضمن اولدیغی بوته مناسبات متقابله‌یی اخطار ایله بو لحظه اغشاده مقدرات محتوی اوغراینه ایكی ضدك طبیعی نقطهٔ نظردن بولندقلری حاللری تصویر و بو حالی عکس و تحویل ایله اراغشانك فوق الطبیعه اولانه واستوای حقی كوستره‌ن خصائصنی اظهار و بیاندر.

طلب : عینه ویا معنی هرحالی بر شیئك الكیسی ایجوبه وجودینی تحری و تعقیب دیمکدر.

حثیث : «حث» مصدرندن فعل بمعنی فاعل ویا مفعول اولرق «حاث» ویا «محثوث» معنالرینه كلیركه بوراده برینك طالبك، برده مطلوبك حالنی كوسترر. حث ایسه ترغیب و تشویق ایله قاندیروب قیزیشدیرمه ویا قالقوب قیزیشمه دیمکدر كه متعدی ده لازم ده اولور. و بر اصراری و استعجال و سرعتی استلزام ایدر. بوندن ایجوبه حثیث، ساده‌جه سریع ویا مسرع معناسنه ده كلیر. و بنا علیه نهارك لیلی طلب حثیثی ده سرعت و حرارت ایله بلا فاصله تعقیبی معناسیله تفسیر ایدلشدر. بو تعقیب و سرعت حاللرینك بو یطلبه حثیثاً كبی ایكی كلمه‌ده ایجازی افاده‌سی ایسه برچوق نكت و معانی دقیقه‌یی الهام ایدر.

اولا : بونده بو لحظه اغشانك اهمیتی ایچه ملاحظه ایدیلك ایجوبه روح و حادثات روحیه‌یه بر نظر دقتی جلب ایتمك واردركه بوكا شو افاده‌لر ترتب ایدر : برنجیسی : لیل و نهارك حیات و روحانیته اولان علاقه‌لرینی خاطرلاتیر. ایكنجیسی : روح و حادثات روحیه اولدقده مطالعه و زمانده هیچ بر تعقیب و حركت ملاحظه اولونمه‌جغنی ایما ایدر. اوچنجیسی : لیل و نهار مفهوملرینك یالكز آفاقی دكل انفسی جهتنده ده ملاحظه ایدلملری

لزومنی اقتضا ایدر . دردنجیسی : بر نهارك استمراری دیمك اولان وطلب ایله افاده اولنان حرکت ذاتیهٔ نهاره سیار
اولمسی لازم گلنجه بر فصل یعنی ضیاء شمسك سیل مخصوصنی افاده ایدن بر فصل طبیعیسی اولمقله برابر بونك صرف کندیسنده دوغرو
قالمایوب خارجینه منعکس اولان وحدت ایله افاده ایدیلن بر تأثیرك تأیید و تحرکیله دخی علاقه‌دار اولدیغی وجهی
بو فصل طبیعینك مغلوب ایدیگی معنی صره‌سنده بو تأثیر خارجینك فضلهٔ بر تبارزی بولندیغی اشعار اولنور که بو
حرکتك : یالگز میخانیکی : ده یالگز دینامیکی اولمایوب ایکی حیثیتی ده تضمن ایتدیگی آکلاتیرقدن باشقه بونك
بر بسیط طلب ، بر بسیط ده حثّ ایله افهام ایدلسی هر ایکی حیثیتك صرف شعوری دگل بلکه شعور ایله علاقه‌دار بر
امر معنویه راجع اولدیغینه دائما مذکور بتون بو نوعدن حدثیه اولارق واقع اولدیغنه اشارت ایدلسه بولنیور .
دها صوکره بو اشارتك حاصلی اولارق شو آکلاشلمش اولیورکه : معنی مذکور هم آفاقی هم انفسیدر : لیل و نهارك عینی
آننده استواء الهی تجلیسی اولان شأنیه‌ده ، مکانی زمانده ، زمانی رجعده ، روحی برآنده دورب طی ایدرك
ذهنی خارج انقلابه ایتدیرن بر لمحه اختشارده یعنی « وما امرنا الا واحدة کلمح بالبصر » مدلولی اوزره
بر اضافت ربانیه دیه عبارت اولان برآنده . والحاصل شرکی سب ایدن بر ایجاب ، حکمنده تجلی ایدر . یوقسه بتکلجه
لیل و نهار گیدوب ده روحی قوتیمایانك بو تجلیسنده و بو برهاننده حصه‌لری یوق اولماز .

شوراسی معلومدرکه گوندوز گونشك ، گیجه ده دیگر اجرام سماویه‌نك بر سلطنتی گوروله دنیا عینیه
گوندوزك طلب حثیثی گونشك طلبنه راجعدر . شو حالده گوندوزك طلب حثیثنده عیناً گیجه‌یه معنی ایدیشنده‌کی مغلوبیت
شمسك بر مغلوبیتی دیمکدر . دفی الواقع بونکله گونشه استیلا ایتمسه اولدیغی بر ملکتی بر لحظه‌ده ترکه مجبور قیلندقدن
باشقه اوراده صرف ونشر ایتمسه اولدیغی ضیاسنك ده دیجال سوندوردیگی شبهه‌سزدر . گوندوزك گیجه‌یی
غشینده ده دیگر اجرامك حکمی بویله‌در . بونك ایچوندر لیل ونهارك بو اغشاسنده شودخی ثابت اولیورکه
[وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ] الله شمسی ، قمری و بتون نجومی ده
امرینه مسخّر اولارق خلق ایتمشدر . ابن عامر قرائتنده « والشمس والقمر والنجوم مسخرات بامره » اوقوندیغنه
گوره شمس ، قمر و بتون نجوم اونك امرینه مسخّردرلر . هیچ بر وجود ذاتنده نه بذاته موجب و نه موجب دگلدر .
هیچ بری الهنك امرینه ، اراده و تصریفنه مقاومت و مخالفت ایتمز واده‌من . گرك سلطانه نهارا گوروننه شمس

کردن صوڭ بیل کبی کوردیکڭز نجوم «واوحی فی کل سماء امرها» مدلولنجه کندیلرینه وریلن اراده الٰهیه
اطاعت وانقیاد مجبوریتنده‌درلر. خلقتلری، ماهیتلری، قیمتلری ده امره مسخریته عبارتدر. ایله
سماوات وارضه «ائتیا طوعا او کرها» بیورلمش، انلر ده «اتینا طائعین» دیمشلردر. هیچ بر تقدیم
اولمادیغی کبی محکومیتده اذا ده یا استعدادلرینه ده مالك دکلدر. هپسی مخلوقدر، هپسی اراده الٰهیه یه تابع،
سلطنت ربانیه‌نڭ ایجابنجه، اونڭ تدبیر وحکمتی ایله تحویل وتصریفنه کوره جریان ایدن وظیفه‌دار،
فرمانبرلردر. یورو دینجه یوریرلر، دون دینجه دونرلر، طور دینجه طورورلر، پارلا دینجه
پارلارلر، سون دینجه سونرلر الخ... کندیلرینه وکندی مقدراتلرینه کندیلری حاکم اولمادیغی بو توده اجرام
کندی کندیلرینه وصوف کندی ماهیتلرینه نه برشئ ایجاد ایده بیلیرلر، نه ده برشئه بر حال وشان ایجاب ایده بیلیرلر.
[اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ] ایی بیلیڭز که بوتون خلق ده اونڭدر، امر ده. — اول وآخر
تقدیر وتکوین ده اونڭ، ایجاب وتشریع ده. بناءعلیه حجم ومقدارلری نه اولورسه اولسون مخلوقات ده اونڭ ملکی،
اونلر اونڭ امرینه جریان ایدن مجبور، مقدر امرلردر. یعنی یاراتمق ده اونڭ، یوروتمک ده اونڭ؛
جسم وجسمانیت، ماده وصورت اونڭ ایجاد واختراعی، اونلری یوروتن قوت ده روح اونڭ تأثیر واضافتی.
اونڭ ماسواسی نه صمدیت نه وجود ویره بیلیر، نه ده امکانه وجوب. ایجاد اونڭ، ایجاب اونڭ، خارق اونڭ،
قانون ده اونڭ، بوتون ماسوی اونڭ تحت حکمنده خلق وامرینه عبارت، او ایسه موجد کل ومتصرف تام الاطلاقدر،
حقیقتده نه اونڭ ایجادینه استناد ایتمین بر موجود بولنه بیلیر، نه ده اونڭ امر وایجادینه توافق ایتمین امرلر
امر اوله بیلیر. [تَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ] الله، رب العالمین هپ یوکسک وجوده بیوك:
خیر وبرکتی، علو شانی، عظمت قدرتی حد ونهایت بولمز. — «الا له الخلق والامر» تنبیهی
تخصیصه یوکسلمه. ذوی العقول عالملرینی ذکر ایله تغلیبی افاده ایدن «رب العالمین» وصفی بالخاصه
عالم معقول اوزرنده‌کی ربوبیت الٰهیه یه نظر دقت جلب اولونمش هم عالملرینده ذوی العقولڭ شرف مخصوصی
هم ده عظمت الٰهیه‌نڭ فوق العقول اولدیغی اخطاردر. یعنی کوزلر، اوزرینه اوتلاقڭ اول دقت ایتملی که سماوات
وارضی دقت دقت یاراتوب ترصیفات عالی قراراته وجسملر اوزرینه تام استوا ایله حاکم اولدی، طوردی، کجه‌یی

گوندوزی بر برینه قاتاراق، شمس و قمر و سیارات و ثوابت ایله بوتون نجومی آلتنده دیزدیکی گبی یاتوب صوڭره
سارای اوزرنده یوروتن و الحاصل بوتون حکم وار کندینک اولان الله تعالی یالڭز عالم آفاقک دگل عالم عقول
و ارواحک ده ربیدر. دنیا رعیه علو و عظمتی، عرشه اوزرنده استواسی بوتون جسمانی علویتدن فوقنده اولدیغی
گبی ارضنه سماواته گیرن، آلچق و یوکسک اجسام و اجرامی، ابعاد و مسافه لری، کمیات و کیفیاتی طولاشیرده
مکانی و زمانی دوردوب طوپلایان و بر لحظه شعور ده بو علو و عظمتک تجلی و انکشافنه شاهد اولان عالم عقول
و ارواحک ده فوقنده در.

ذوی العقول سیر معرفة الله ده هم عقللرینک قیمتنده و عالم معقولک خصوصیاتنده ذهول ایتمملی
هم ده عقل حدنده نه قیمت دیردیب ده عالم عقولک علویتی فوقنده علو و حاکمیت یوروتنه ایتمملیدر. کندیسنده
عقلنه یالڭز معقولنه مستغرق قالان عقللر باطننه خبردار اولماز، منحصراً تجلیات آفاقیه یه صاپانر،
ربنی ده صرف آفاقی گورمک ایستر وجوداسینی خارجده بکلر، خدا ایرکن سماده کی گونشه بنزه ده آفاقه در.
واو کندیسنده دها یوکسکدر. چونکه کندینی دوشونمایه ربنی ده دوشونماز. بو مقابل کندینی دوشونه و فقط کندینه
اجراء تأثیر ایدوب دوران معقولسنده عقلنی یالڭز کندینه معطوف، کندینه مغرور و کندی عالمنه مستغرق قالان عقللرده
منحصراً تجلیات باطنه یه صاپانیر، سماده کی گونشی کندینده فرض ایدر. ربنی ده هپ کندنده و یالڭز حدینده
بر عقل، بر روح اولرق گورمک ایستر. و بو صورتله کندینی ما فوقی یوقمه بر آکی و یا الله حدنده عد ایدر. چونکه
کندی حدینی بیلمز، حدینی بیلمه ده ربنی بیلمز. حقک عقله حاکم اولدیغنی بیلمزده عقلک حقه حاکم اولدیغنی
ظن ایدر. بیلمز که استواء حاکمیت نه شمس و قمر عالملرینک نه ده عقول و ارواح عالملرینکدر. هر ایکیسنک فوقنده
حق تعالانکدر. الله تعالانک عقللر فوقنده اویله بر قدرت و فوقی، اویله بر علو و عظمتی واردر که لیلی نهاره
گیردیکی گبی عقللری چیال چیال ایدر. اویله بر رحمت و برکتی واردر که چیال چیال اولمه سنلری نهاری لیلی گیردیکی
گبی شمس و قمرک اوستنه گیرر. بونک ایچون ای ذوی العقول:

[ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً] ربکزه دعا ایدیکز، یالوارهرق و گیزلی اولرق
ـــ عاصمدن ابوبکر شعبه قرائتنده «وخیفة» اوقونور که بر نوع قورقو ایله دیمکدر. یعنی اولا حیرتکزی

بیلوب بکزه قاپانیکز ، استواء ، خشوع وار ، علو وعظمت وبوکا خیر وبرکت اوندن واوکا مخصوص اولدیغنی دکلنه بیلدیکزی لیل ونهار ایچنده اوله هر دم ، هر لحظه محتاج و اونک تحت حکم و ربوبیتنده مخلوق ومأمور بولندیغکزی و هیچ بر زمانده اوندن مستغنی اولهمیه‌جغکزی اعتراف ایدیکز . ثانیاً او علو وعظمت قارشیسنده اولارق جمعیت و غرضه حاجتله ارزولریکزی طلب و بیان ایتمکده ممنوع اولمادیغکزی و بالعکس طوغریدن طوغری‌یه طلب و دعا ایله مأذون و حتی مأمور بولندیغکزی و فضل و احسانه الهیه‌نک محل اولدیغنی و فقط خشوع وار ، حکم و مالکیت اوکا مخصوص اولدیغندن قلبلریکزی اسعافه مجبور ، اولمقدن منزه بولندیغنی بیلکز ده اوکا کوره اوندن دیلکلر دیلیکز ، ارزو و حاجتلریکزی ایسته‌یکز . ایسته‌یکز اما بغیروب چاغیرمقله دکل تعظیمات قاعده‌سیله یالواره‌رق و یوره‌ک اخلاص ایله کیزلی مناجات حالنده . زیرا [إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ] حضرتی ده او تجاوزلری سومز . — هر هکی بر شیده الله‌نک تعیینه ایتدیکی حدی تجاوز ایتمک ایسته‌ینلری سومز . حقلرنده خیر مراد ایتمز . بناءً علیه طلب و دعاده استغنا ایدنلری سومدیکی کبی دعا حدینی تجاوز ایدنلری ده سومز . دعالرینه اجابت ایتمز .

دعا ، کوچوکلک یوکرنه ، عاجزلک قادره حاجت و ارزوسنی عرض طلب و حاجتی دیمک اولدیغنده فعلاً ، قولاً ، حالاً یالوارمه ، اخلاص و جدیت ، بر ده ایسته‌ینله‌شنک دائمی و مدعونک حال و شأننه لایق و مناسب اولمسی و ارزوه‌کی نسبی محل اولمسی دعانک حدنده داخل شرطلردر . بونک ایچون دعاده تضرع حالنده بولونمه یالوارمه پروانسزلق ، بر نوع حیاسزلغه دلالت ایدر . جزئی بر حاجتی طلب ایتمک دعا حدنده‌در ویا التماس حدینه کیدر بر تجاوزدر کبی دعانک خفی بر صورتده یاپلمسی . یاغیروب چاغیرمسه ده حد اخلاصده دکلدر ، حمد و ثناده شکایت و دعاده کیبی بر تجاوزدر تقصیده ایدر . نه کیم بر حدیثده شویله وارد اولمشدر . « انکم لستم تدعون اصم ولا غائبا انکم تدعون سمیعا قریبا » : سز نه بر صاغیره نه ده بر غائبه دعا ایدیور دکلسکز ، هر حالده بر سمیع قریبه دعا ایدیورسکز . » بناءً علیه دعاده اخفاء واجب دکلسه لائق مندوبدر . نه قدر شایان عبرتدر که جناب الله لیل و نهارده مغلوبدن فتی و استغنا ایچنده‌کی طلبه امداد ایدر . خفض جنسه ایدرده غالبدن تجاوزنا اولانه طلب حقیقی عکس ایدر . باشنه کیدر . صوکره دعاده لایق اولمایان بر شئی ایستمک ویاخود معصیت اولانه شیدایسته‌مک دخی دعاده تجاوز جمله‌سندندر . بو صوک جمله بالخاصه بوکا بر تنبیهی محتویدر . کذلک دعاده اصحاب والقاب دخی تجاوز جمله‌سندندر . نه کیم سنن ابن ماجه ده

ر دیرکه عبد الله بن مغفل حضرتلری اوغلنك «اللهم انى اسألك القصر الابيض عن يمين الجنة اذا دخلتها»
الهی جنته کیردیکمده صاغ طرفنده‌کی بیاض کوشکی سندن دیلرم» دیه دعا ایتدیکنی ایشیتنجه «اوغلم! دیمش،
اللهدن جنتی ایسته و آتشدن اوکا صیغین، بن رسول اللهدن دیکلدم که «سیکون قوم یعتدون فی الدعاء»
بر قوم اوله‌جق دعاده تجاوز ایده‌جکلر» بیوردی. ابن عطیه‌نك و زمخشری‌نك نقللرینه کوره بر حدیثده
بیورلمش «اللهم انی اسئلك الجنة وما قرب اليها من قول و عمل واعوذ بك من النار وما قرب اليها من
قول و عمل» = اللهم سندن جنتی و اوکا یاقلاشدیران سوزی و ایشی دیلرم، آتشدن و اوکا یاقلاشدیران سوزدن
و ایشدن ده سکا صیغینیرم» دیمك کفایت ایدر. «بیورلمش» و قرآنده: «انه لا يحب المعتدين».

حاصلی تضرع و اخفا ایله دعا ایدیکز، تجاوز ایتمیکز. [وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ
إِصْلَاحِهَا] و ارضده اصلاحندن صوکره افساد ایتمیکز. — الله تعالی ارضی یارادوب نظامنه قویمش،
منافع و مصالحکزه صالح بر صورتده افراغ ایلمش «ولقد مكناكم فى الارض وجعلنا لكم فيها معايش»
و «ولكم فى الارض مستقر ومتاع الى حين» بیورلدیغی وجهله سزی اونك اوزرنده تمکین و اسکان ایتمش
بر وقته قدر اوراده قرارکاه و معیشت و انتفاعکزی تأمین بیورمش. منفعت و مضرتکزی اونك صلاح
و فسادینه ربط ایتمش و بعضا سزی ده اونك اصلاح و افسادندن مسئول طوتمش، بناء علیه سز ایسته‌یه جککزی
اری دائره سنده الله‌دن ایسته‌یکز ده ارضك اصلاحندن صوکره اوزرنده تعدی ایله فساد چیقارمایکز. شرك
و عصیان، بغی و عدوان یاپمایکز. هر مسلککز شرك دکل توحید، کفر دکل ایمان، عصیان دکل طاعت،
اختلال دکل انتظام، ظلم دکل عدل، تخریب دکل اعمار، حاصلی بوزمه دکل یاپمه، فساد دکل صلاح اولسون.
انسانه محتاج اولدیغی هر شیئی بشیك، بر لقمه اتمك، بر یودوم صویك فقداننده‌کی فجاعتی دوشونملی،
باخصوص ارضك نظامی بوزولوب حال طبیعیه‌سی باشقالاشدیغنده‌کی دهشتلی شدتی حساب ایتملی ده هر نوع فساددن
صاقینملی. دها ایسی یاپامیه‌جقسه باری بوزمامالی. و هر یرده تصرف ایدرسه بر قدر صلاح ایله تصرف ایتملی،
فائده‌سز یره بر حبه‌نك بیله افساد و اتلافندن صاقینملیدر.

بویله یاپیکز [وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا] و هم قورقو هم امید حالنده بکا دعا

ایدیکز. — قورقو حالنده امیدله، امید حالنده قورقویی براقمایه‌رق دائما ایکیسنك نقطهٔ استواسی کوزه‌ته‌رك دعا ایتملیدر. چونکه الله هم ذوالجلال هم ذوالاکرامدر. عالمده لیالی تحتنده لیل ونهار نصل بربریله مسابقه ایدرك کیدیورلرسه خوف وامید ده اویله‌در. بو ایکی حالت روحیه انسانك سیر وسلوکنده ایکی قنات کبیدر. هر هانکیسی اکسیلسه انسان بر مرغ شکسته بال کبی اوچمقدن محروم قالیر. قلب انجق بونلرك متقابلاً چارپیشمه‌سنده‌کی تناسب واستوادن طوغان طوغری وجهه ناظر بر استقامت آلیر. دعانك حسنی ده قبولی ده بو استقامتله‌در. بویله دعا ایدن دعاده احسان مرتبه‌سنه ایرمش محسنینده اولورلر. [إِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ] شبهه‌سز که محسنلره الله‌ك رحمتی یاقیندر. هیچ بر مخصوصده الله محسنلرك اجرینی ضایع ایتمز. دعاده محسن اولانلرك ده دعالرینی قبول ایدر. یاقین مرادلرینه ایریدیرر.

[وَهُوَ الَّذِي] داو، او الله‌درکه [يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ] رحمتك ایکی الی آراسنده یعنی اوکنده مبشرلر اولارق بر طاقم روزکارلر کوندریر. — نافع، ابن کثیر، ابو عمرو، ابو جعفر، یعقوب قرائتلرنده «نشرا»، ابن عامرده «نشرا» اوقونیشنه کوره رحمتك اوکنده ناشرلر اولارق منتشر بر طاقیم روزکارلر کوندریر. «بشر» بشیرك جمعی، «نشر» نشورك جمعیدر. رسول وزننده نشور، ناشر ویا منشور معناسنه کلیر. نونك فتحیله «نشر» دخی نشر ایتمك، یایمه وتفریق ایتمك معناسنه مصدر اولدیغی کبی رایحهٔ طیبه معناسنه ویوزه بولوتی نشر ایدوب دوشیرن، خوش نسیم ویومشاق روزکار معناسنه اسم دخی اولور. و بو صورتله ابن کثیر، حمزه، کسائی قرائتلرنده «الريح نشرا» اوقونیشنه کوره ده: رحمتك اوکنده نشر حالنده روزکار کوندریر. — یا نحو یا عذر، یعنی نعمت وحیات نشر ایده‌جك زمانه اوکجه دورغون هوالری اویاندیرر. سکونتی حرکته تبدیل ایدر. حرکتی برکته مقدمه، سبب، دلیل ورسول، مژده‌جی وناشر یاپار. فقط هر حرکت دکل بر حرکت مخصوصه‌یی. چونکه عذاب اولان حرکتلر، عذاب مجرده اولان روزکارلر ده واردر. بو معنی ابن عمر رضی الله عنهمادن مرویدرکه ریاح سکز نوعدر. دردی عذاب، دردی رحمتدر. عذاب اولان

عاصف، قاصف، صرصر، عقيم. رحمت اولانلرده ناشرات، مبشرات، مرسلات، ذاريات در. اه.
بر حديث نبويده ده شويله وارد اولمشدر: «نصرت بالصبا واهلكت عاد بالدبور والجنوب من ريح الجنة
= بن صبا ايله منصور اولدم، عاد، دبور ايله هلاك ايدلدى، جنوب ده جنت روزگارندندر.» .
حضرت كعبدن ده منقولدركه: الله اوچ گون روزگارى حبس ايتسه اكثر ارضده قوقاردى. حاصلى قورقوله جق
حركتلر، منذر اولانلر روزگارلرده واردر. فقط رحمت الهيه نك بشاراتى وناشراتى، مرسلات
وذاريات ده اونلر ايچنده در. بوندن ايچوندر امید خوفده، خوف امیدده مندمج اولمسى لازم گلير.
آثار علويه دن ريح، روزگار: متحرك هوا ديمكدر كه جهاتنه، اوصافنه نظراً مطرد وغير مطرد
بر چوق اقسام وانواعى واردر. صورت عموميه ده جهات نقطه نظرندن درت ويا سكز روزگار اساس كبى
ملاحظه اولنور. و روزگارلرك حدوثنده وجريانندهكى تصرفات الهيه يه دلالت ايدن بر چوق نقطه لر واردر.
ريح، حركت ايدن هوا ديمك اعتباريله شبهه سز كه بر تحريك ايله حاصل اولور. هوانك هر حركتنه ده ريح
دنيلمه ديكندن روزگار گوزمك هوانك بر نقطه دن ديگر نقطه يه صورت مخصوصه ده بر تحريك معناسنى تضمن
ايدر. بركره بو حركت هوانك نفس طبيعتى ديكلدر. زيرا هوا ساكن ده اولور. بوندن ايچوندر كه علم طبيعيده
رياحك سبب حصولى هوانك آلديغى سخونت يعنى حرارت وبرودت تحولاتنه نسبت اولنور. شو حالده روزگارك
حصولنده ليل ونهار مسئله سنده ايضاح اولنديغى اوزره حرارت طبيعيه ايله برودت طبيعيه آراسنده كى غالبيت
ومغلوبيت نسبتلرينك تحول وتصريفنه راجعدركه بوده طوغريدن طوغرى وفوق الطبيعه بر امر ربانيدر. بناءً عليه
گرك بر قاعده تحتنده اسه ده رياح منتظم اولسون، گرك رياح غير منتظم اولسون ايكيسنده ده بر طبيعتى ديگر طبيعته
تسليط ديمك اولديغندن طوغريدن طوغرى بر تصرف ربانى اولديغنده شبهه يوقدر. شو قدر كه رياح منتظمده
عادت واطراد، رياح غير منتظمده خارقه معناسى غالبدر. اوندن ايچوندر قدرت الهيه يى يالكز خارقه ده
آراينلر غفلتنده بولنانلر، فعل الهى ايچون خوارق العاده روزگارلرده رغبت ايدرلر. ثانياً بوراده موضوع بحث
يالكز محرك اول دليلى تشكيل ايدن بو تحريك ديكلدر. بو تحريكك تضمن اولديغى دها بعض خصوصيات ايله
برابر بوندن بالنتيجه حيات ونعمت ويا عموميت بر رحمت الهيه يه اولان علاقه سى، دلالت نقطه سى، يعنى بوندن صوكره

كلجك ديكر بر فضل الٰهىيى اخبار ايدر. بر صورتده عالم معقولده بر نوع سياليتى تمثيل ايتمكى، روزكار حادثه‌سنك
ديكر بر حادثه‌يه اولان باعثيتى، وقعه‌سنى اظهار، وقبل الوقوع استشعاريى حيثيتنده بالخاصه نظر دقتى جلب ايلمشدر.
وبو وجهله هم خلقيه، هم امر، هم ماديات، هم معنويات نقطهٔ نظرندن قدرت وحكمت الٰهيه تجلياتنى كوستيرن
آفاق وسيالات مسئله‌لرينى تذكر وتدبر ايديره‌جك مثاللر ايراد ايلمشدر. خلاصه بر قاچ روزكارلرده
بالاضافه وارد اولان احوجه اولان رحمت الٰهيه‌يى تبشير ايدن بر رسول، بر ملك مثالى واردر. الله تعالى بونلرى
رحمتنك اوكنده مبشرات ويا ناشرات اولرق ارسال ايدر.

ثمرهٔ قدرته باقيكزكه [حَتّٰٓى اِذَٓا اَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا] رياح او روزكارلر —
هوا اوراده آقيديرر — ثقيل ثقيل بولوتلرى آز خفيف بر شى كبى قالديروب يوكلنديكى وقت — يعنى روزكارلر
قاناتلرنده بريكده‌ه بولوتلرى درله‌يوب طوپلايه‌رق ويا ايچيه ويا غموره محتاج اولان بر يره كوتورمك ايچون
يه‌لرنه قاپاشيقدر. فقط بو قاپيشده غايت شايان دقت بر خصوص واردر. چونكه هوا خفيف،
بولوتلر ايسه آغيردر. خفيفك آغيرى قالديرمسى ايسه خلاف طبيعتدر. في الواقع بوراده بو نكتهٔ دقيقه
افكارينك علوم طبيعيه نقطهٔ نظرندن بيوك بيوك اهميتى واردر. فقط ايديرده‌كه بولوتلر هواده
خفيف صو بخارلرندن عبارتدر. حالبوكه اصل بولوت صو بخارى حالى دكل، بالفعل صو جبجكلرينك تجمع حالنك
اولديغى اجزا" ورقه ايدلسه وصويك ايسه هواده ثقيل اولديغى معلوم بولونسه اولديغنده سحابك جو هواده
معلقده طوروسى حكمت طبيعيه‌ده بر مسئله تشكيل ايتمشدر. وايضاحنده ايكى نظريه حاصل اولمشدر: ابتدا
او صو جبجكلرى صابونه كوپوكى كبى مجوف وايچلرنده هوا محبوس اولوب بو هوا خارجده‌كى هوادن نفقد بر
درجه حرارته بولنديغندن خفيف اولرق اوزرنده يوزديور" دينلسه، صوكره بو نظريه جرح اولنه‌رق
سحابك تركيب ايدن صو جبجكلرينك ايچى بوش دكل، طولغون بولنديغى وبناء عليه هر برى كندى حجمنده‌كى هوادن
ثقيل اولديغى حالده اثناسنده روزكارلرك تحريكيله قوم دانه‌لرينك يوقارى چيقه‌سى كبى جو هواده معلق قالديغى
صانه صولر حركت ايتديكى قبول ايدلمشدر. اوكا كوره بالونه دكلى كبى خفيفك ثقيل اوزرنده طوروشى،
ايكنجيه كوره ده توز وغبار كبى ثقيلك خفيف اوزرنده طوروشودركه. اقلت سحابا ثقالا "

اخطارلرده بولنده ظاهردر. اوت، هواده تغير اولارق موجه چكديكي دالغالر هوايي بالاي كونده
حالنه قويه‌رق خفيفلنديروب كوچوجك بالونجقلرده متشكل بولوت دونانمه‌لري هوا اوزرنده طوتقده
رحمت يولنده بر حكمت اولديغي شبهه‌سز ايسه ده موجه چكديكنك ثقالتي اولديغني ملاحظه ايتمكله برابر اوزرده
دها خفيف اولارق بولوت كتله‌لري قالديروب يوكلنمه‌سي دها زياده جالب دقت بر حادثه‌در كه بونده حركتك اهميتي
وحركت اريغوريه تحركك مجرد حركتنه خفت وثقلت اعطائي ديكشديره‌رك قسعتك حالتني عكس وقلب ايدر بر
قدرت مطلقه‌يه مالك اولديغي طوغريدن طوغري تظاهر ايدر. والبته بو سرّه اطلاع سايه‌سنده دركه قوه محركه
استحصاليله طياره‌لر يابيلسه وقوسه‌كي هوا اوزرنده اوچمه موفقيتي الده ايدلمشدر. بو ايضاحدن آكلاشيلديركه
تحريك رياحده‌كي بو قدرت بالفعل بالخاصه اخطار ايدر اشبو «اذا اقلت سحابا ثقالا» مضموننده يالكز تحريكه
دلائل قطعيه‌سنده بريسي اولارق بر معجزه علميه دار ديكلدر. بر معجزه كه فنده بشر بونك حقيقتنه بيك سنه‌دن صوكره
واقف اوله‌بيلمشدر. مع مافيه ايسه بونكله قالمايور، الله روزكاره اوقوتديركلري اوني اونده عطالت
قانده‌سي اوزرنده بر طبيعت استوائيله برابر اقفاليور، بو نقطه‌ده اراده تجليسي آكلايور وكنديسي استوائي حاكميتي
كوسترييور. اوندن ايمدي عبارهٔ تعكسه التفات ايله بويوريوركه:

تام اوروياح، سحاب ثقالي قالديروب يوكلنديكلري وقت [سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ]
بز اوسحابي اولو بر بلده‌يه ايمدي سورورز ده [فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ] اوصويي اوبلده‌يه ايندير يرز [وَ
أَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ] واوصوايله هر درلو ميوه‌لري چيقاريرز وچيقاره‌كلمشزدر.
[كَذٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتٰى] ايشته اولولري - قبرلرندن - بويله چيقاره‌جغز [لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ] تمدوسز دوشونه‌بيلرسكز. - بونلري دوشونور آكلايه‌بيلرسكز كه خلقده اراده‌كلرنده
اولارق دربحريك واراده ايله بونلري يابمقده وأولمش بر بلده‌يي يكيدن احيا ايتمكه قادر بولنانه بزك اولولري
درليتمه بيله چكيلنده شبهه يوقدر. لكن شوني ده اونوتمامق لازمدركه باعمور ياغمقله هر يرعلى السويه ثمره ويرمز،
هر طوپراغك قوه انباتيه‌سي بر اولماز. ياعمور ياغار [وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ] واكي بلده: طوپراغي ايي
اولان اراضيده [يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِاِذْنِ رَبِّهِ] ربنك اذنيله نباتي ايي چيقار. - كريه الراحه اولان

مشقت و تعب ده اولمايجه هيچ بر شى اولماز . فقط عادهٔ الهيه خلقيه ايلر بونده تناسب بولنديغندن
خوسه و يا اوله طوپراغك محصولاتى ده ياغمورلر بازنده بر كتلى ، كوزل و قوللايجق چيقار .
[وَالَّذِى خَبُثَ] فنا اولانلرينه [لَا يَخْرُجُ] چيقماز ، چيقارسه [اِلَّا نَكِدًا]
انجق نزورلا ، يك آز و فائده‌سز بر شى چيقار . ياغمورده ده استفاده ايلمز . — بار عيه انسانه ايله
مصلحته كى اهميتى اى تقدير اتملى و اونك طيب و خبثنده كنديسنك ده بر مسئوليتى بولنديغنى اونوتماملیدر .
[كَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ] ايشته بز شكر ايده جك قدرشناس بر قوم ايچون كه
بو آيتلرده بويله تصريف ، درلو درلو صورتلره قويه تكرار ايدرز و دها ايده جكز . — يعنى بو بابده و تصوير
انسانلر ايچون ده بر ضرب مثلدر . بيلملیدر ، رحمت الهيه‌نك بشر و مباشرلرى ، جانلى اولدقلرى تكاليف و شرايع
ماء الحياة اولان ماء صافى ايله طولو آغير بولوتلر كبى قرآنه متعددك اجاعى ، ديه و معرفت ، ابدى بر حيات
اولان رحمت الهيه ، مكلف و مخاطب اولان انسانلر ده ياغمورك اينديگى يرلر كبى ايكى قسمدر : طوپراقلرى كبى
انسانلرك و انسانى حيات اجتماعيه‌سنك ده طيبى و خبيثى ، ايسى كوتوسى ، مؤمنى كافرى واردر . ايلر
اى دوشونور ، رسل الهيه دن استفاده ايدر ، آيات الهيه‌يى تفكر و تذكر ايله عبرت آلير ، ايمانه ايدر ، حيات بولور .
نعم الهيه‌يى شكر ايدر ، آخرت ايچون اعمال صالحه ايله ثمرات حسنه ويررلر . آيات تكوينيه و تشريعيه ده جريانه ايدن
تصريفات و تصرفات الهيه‌دن ارسال رسل و انزال قرآنك حكمتى ده بالخاصه بونلرك انتفاع و شكر ايدر .
چوراق يرلر كبى فنا اولانلر ايسه نعم و رحمت الهيه‌يى كفر و كفران ايله قارشيلارلر ، بو انتفاعدن محروم قالیرلر .
اونلرك ثمره ويرملرينه اذن الهى تعلق ايتمز ، حسرت و محروميت ايچنده قوداكلرينه يووارلانوب گيدرلر . — نتكيم
قصص انبياء و تاريخ امم بونلره شاهددر . بونك ايچون بوراده خلقت آدمدن صوكره ابتدايه ده رسالت
نوح ذكر ده تقرير ايدرك دور زمانه ايله حكم استوا تحتنده امر رسالت خلقه اولان ايام سته‌نك شمولى اوزره
خارقلرى منظمه التى دور تشكل ايدن التى پيغمبرك قصهٔ رسالتلرينه بو جهته «ان الزمان قد استدار
كهيئته يوم خلق الله السموات والارض» حديث شريفى مضموننده ده دلالت ايتديگى اوزره رسالت محمديه‌ده
تجلى ايده استواى رسالتى تقرير و تنبيه ايچون اوزره قسم ايله بويوريلور كه :

١ — :

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلٰهٍ غَيْرُهُ
إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ● قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ
فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ● قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ● أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ
● أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا
وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ● فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ●

مآل شریفی

جلال عظمتیله نوحی قومنه رسول كوندردك ، واردی ده ای قوم! دیدی : الله‌یه قوللق ایدك ، اوندن
باشقه بر الهكز یوقدر . جداً بن سزك اوزریكزه بویوك بر كونك عذابی اینمسندن قورقیورم ●
قومندن جمهور جماعت هر حالده بز ، دیدیلر : سنی آچیقدن بر ضلالت ایچنده كوره‌یورز ● ای قوم ، دیدی :
بنده هیچ بر ضلالت یوق ولكن بن رب العالمین طرفندن بر رسولم ● سزه ربمك رسالتلرینی تبلیغ ایدیورم و سزه
نصیحت ایدیورم والله‌دن سزك بیلمیه‌جككز شیلری بیلیورم ● سزه قورقیلی عاقبتی خبر ویرمك ایچون و بلكه رحمته
نظر ایده‌سكز دیه سزدن بر آدم واسطه‌سیله ربكزدن سزه بر اخطار كلدیكنه اینانمیورده تعجبمی ایدیورسكز؟ ●
بونك اوزرینه اونی تكذیب ایتدیلر ، بزده كندینی و معیتنده ایمان ایدنلری كمیده نجاته ایردیردك ده آیتلریمزی
تكذیب ایدنلری غرق ایلدك ، چونكه اونلر بصیرتی كور بر قوم ایدیلر ●

٢ — :

وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلٰهٍ غَيْرُهُ

أَفَلَا تَتَّقُونَ • قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا
لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ • قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ
الْعَالَمِينَ • أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ • أَوَعَجِبْتُمْ
أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ
خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْطَةً فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ • قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتِنَا
بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ • قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ
وَغَضَبٌ أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ
بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ • فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ
بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ • ع

مآل شریفی

عاد قومنه ده قرداشلری هود پیغمبری کوندردك ، ای قومم ! دیدی : الله قوللق ایدك ، اوندن
باشقه بر الهكز داها یوقدر ، حالا سز اونك عذابندن صاقینمه‌جقمیسكز ؟ • قومندن او كفره طالمش جمهور
جماعت دیدیلركه : هرحالده بز سنی بر بیلغنلق ایچنده كورویورز وهرحالده سنی بز یالانجیلردن بری ظن
ایدیورز • ای قومم دیدی : بنده هیچ بر بیلغنلق یوقدر ، لكن بن رب العالمین طرفندن بر رسولم •
سزه ربمك رسالتنی تبلیغ ایدیورم ده بن سزك ایچون امین بر ناصحم • سزی انذار ایتمك ایچون ایچیكزدن
بر آدام واسطه‌سیله سزه ربكزدن بر اخطار كلدیكنه اینانمایوروده تعجبمی ایدیورسكز ؟ دوشونك كه او سزی
قوم نوحدن صوكره خلفا قیلدی وسزه خلقتده زیاده بر انبساط ویردی ، اوحالده اللهك نعمتلرینی اونوتمایوب
ذكر ایدك كه فلاح بوله‌بیله‌سكز • یا ! دیدیلر : سن بزه یالكز الله‌ه طاپالم ، آتالریمزك طاپه‌كلدیكی

براقه‌لم دیه‌بی کلدڭ، اکر صادقلردن ایسه‌ڭ هایدی بزی تهدید ایدیب طوردیغڭ او عذابی باشمزه کتیرکوره‌لم

• ایشته، دیدی: اوزریڭزه ربڭزدن بر عذاب قورقوسی و غضب ایندی، سزبابالریڭزڭ و آتالریڭزڭ

طاقدیغی قورو اسملر حقنده بڭا مجادله‌می ایدیورسڭز؟ الله اونلره هیچ بر زمانده اویله بر حجت سلطنت ایندیرمه‌دی،

آرتق کوزه‌تیڭ بن ده سزڭله برابر کوزه‌تنلردنم • بوندن اوزرینه کندیسنی و معیتنده‌کیلری طرفمزدن

بر رحمتله نجاته ایردیردك ده آیتلرمزی تکذیب ایدیب ایمانه ایرمه‌ینلرڭ کوکنی کسدك •

٣ — :

وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ

قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ

فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ • وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ

خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا

وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ •

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ

أَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ • قَالَ الَّذِينَ

اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ • فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا

عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ •

فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ • فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ

يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَٰكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ •

نال شریفی

ثمود قومنه ده قارداشلری صالحی پیغمبر، ای قومم! دیدی: الله قوللق ایدڭ، اوندن باشقه

بر الهکز دها یوقدر ، ایشته سزه ربکزدن آچیق بر معجزه کلدی ، بو اللهک ناقه‌سی سزه بر آیت ، براقک اونی اللهک ارضنده اوتلاسین ، صاقین اوکا بر فنالقله طوقونمایک که صوکره الیم بر عذابه اوغرارسکز ● و دوشونک که او ، سزی عاددن صوکره خلفا یاپدی و بو ارضده سزی یرلشدیردی ، دوزلکلرنده کوشکلر اینیورسکز و طاغلرنده اولر یونتویورسکز ، آرتق هپ اللهک الطافنی ذکر ایدک ده یریوزنی فسادجیلقله برباد ایتمیک ● قومی ایچنده کبرلنن بیوکلری ، بیوره‌مه جمهور جماعت او حقیر یالانچقده اولانلره ، اونلردن ایمانه ایرنلره ، سز ، دیدیلر : صالحک حقیقةً ربی طرفندن کوندرلمش اولدیغنی بیلیورمیسکز ؟ بز ، دیدیلر ، طوغروسی اونک کوندرلدیکی شیئه اینانیرز ● اوکبرلنن بیوکلر ، طوغروسی دیدیلر : بز اوسزک ایمان ایتدیککز شیئه کافرلرز ● درکن او ناقه‌یی بوغازلادیلر و ربلرینک امرینه طغیان ایتدیلر و دیدیلرکه : هی صالح ! سن کرچکدن رسللرندن ایسه‌ک بزی تهدید ایتدیککک او عذابی کتیر کوره‌لم ● بونک اوزرینه اونلری او « رجفه » طوتیوردی ده طمنلرنده چوکوب قالدیلر ● دونه‌ده اونلردن ای قوم ! دیدی : بن سزه ربمک رسالتنی تمامیله تبلیغ ایتدم و نصیحت ایتدم ، خیرکزه چالیشدم ولکن نصیحت ایدنلری سومزسکز ●

٤ — :

وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَتَاْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ
مِنَ الْعَالَمِينَ ● اِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَٓاءِ بَلْ اَنْتُمْ
قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ● وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ
اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ● فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ
● وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ●

مآل شریفی

لوطی پیغمبر ده که بر وقت قومنه ، دیدی : سزدن اول عالملرده هیچ برینک یاپمادیغی شناعت

سزمی یاپیورسکز ؟ ● حقیقةً قادینلری قویوب ده شهوتله ارککلره می واریورسکز ؟ یوقسه
حدوده مسرف بر قومسکز ● قومنک ایسه شو دیملرندن باشقه جوابی اولمادی : چیقارک بونلری
مملکتکزدن ، چونکه بونلر اتکلرینی چوق تمیز طوتان انسانلر ● بزده اونی و اهلنی قورتاردق ، آنجق
قاریسی قالوب بره گیدنلردن اولدی ● و اونلرک اوزرلرینه بر عذاب یاغموری یاغدیردق ، ایشته باق مجرملرک
عاقبتی نصل اولدی ●

٥ — :

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ
قَدْ جَاۤءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَاۤءَهُمْ
وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَاۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ●
وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِهٖ وَتَبْغُونَهَا
عِوَجًاۚ وَاذْكُرُوا اِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُفْسِدِينَ ● وَاِنْ كَانَ طَاۤئِفَةٌ مِنْكُمْ اٰمَنُوا بِالَّذِي اُرْسِلْتُ بِهٖ وَطَاۤئِفَةٌ
لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَنَاۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ●

مآل شریفی

مدین قومنه ده قرنداشلری شعیب پیغمبری : ای قومم ! دیدی : الله قوللق ایدک ، اوندن
باشقه بر الهکز یوقدر . ایشته سزه ربکزدن بر بینه گلدی ، ارتق کیلی ، ترازویی تام طوتک ،
ناسک اشیاسنه نقصانلق ایتمیک ، بو یری اصلاحندن صوکره بوزوب فساده ویرمیک ، اگر اینانیرسه‌کز
بو سوزلرم سزک ایچون خیرلیدر ● هم اونی تهدید ایدرک هر جاده‌نک باشنه اوتوروب ده الله‌ک
یولندن اوکا ایمان ایدنلری چویرمیک ، و یولک اگری اولمسنی آرزو ایتمیک ، دوشونک که وقتیله سز پک آز ایدیکز .

اویله ایکن اونلری چوغالتدی و باقیلك اونلرك عاقبتی نصل اولدی ؟ ● اگر ایچکزده بر قسمی بنم
کوندریلمه اولدیغم حقیقته اینانمش بر قسمی ده اینانمامش ایسه الله آرامزده حکمنی ویرنجه یه قدر صبر ایدیك
که او حاکملرك الك خیرلیسیدر ●

سوره نك باشنده كی «وكم من قرية اهلكناها» انذار و تذكارینك شواهد تاریخیه سیله بر تفصیلی
و خلقت آدمدن صوکره عموماً جمعیت بشریه و اقوام مختلفه اوزرنده استواء ربانیسنك بر صورت تجلیسی ایله
ارسال رسلك حکمت و نتائجنه و ادیانك و شرایعك سیر تکاملنه و روح و غایه مقصدیه سنه عائد بر حکم حقیقتك
ایضاح و تنویر ایدن و بر چوق سوره لرده مختلف عبرت و انتباه نقطه لرندن بسط ویا اشارت ایدیلجك
اولان بو قصه لر قرآنك افاده سنده كی فصاحت و لطافت و جدیت و بلاغت بالخاصه امعاناً اولنه رق دوشونولورکن
زمانمز بو کوننده آنلاشیلمه اولان درس عبرت و الهام اوقدر یوکسك و اوقدر واضح و فیاضدر که کتبخانه لرك
تاریخ کتابلری اوقونوب تدقیق ایدیلجك اولسه الده ایدیلجك درس انتباه ، یوکسکلك ایچو یه چیقاریلامیه جق
و سایر عبرت بونلردن باشقه بر شی اولمیه جق و بونلرك ویردیکی وضوح الهی ویریله میه جکدر . بونلر اساطیر اولسه
بونلر آثار عتیقه ، بونلر کتب سالفه ، بونلر جریان وقایع استقرا اولنسه محتوی اولدقلری انحرافات و خرافات
حمی ایدیلرك حیات بشرك مبدأ و معادی نقطه لرندن افاده ایده جکلری حقایق ثابته قرآنك بو قصه لرینك
تلخیص و اشارت اولنان اساساتك حدودینی آشمیه جقلری محققدر . بو قصه لرك محتوی اولدیغی حقایقه
قرآنك نزولندن اول دینلرده و کتابلرده اوقدر تحریفات و خرافات ایله تشویه ایدلمش ایدی که انسانلر
اونی دویوب دیکله دکجه حسیات دینیه لی بر چوغنك ماحصل دیکلدکلرنه آلدیغی شطارت خیالیه کبی بر شیدن
ایده جك حاله کلمشدی . نته کیم بوکونده تاریخ ادیانی و ادبیاتی بو روح ایله تعقیب ایتمك ایسته ینلر
چوقدر . مفسرینك بر قسمی بالخصوص متقدمینك بر قسمی بو قصه لر اطرافنده نزول قرآندن متقدم دورلرده
ایدلمش مختلف روایات و حکایاتی نقل ایتمشلر و بونلر قرآنك اوزرنده کی انحرافاتی نصل برطرف ایتدیکنه
و انسانلری خیالدن حقیقته نصل کوتوردیکنه دائر بر مقایسه درسی ویرمشلردر . فقط تفسیر مطالعه سنه اهل اولمیانه

بر چوقلری بونلری قصه‌لر تفسیرندکی تلقی ایتمش و بعضاً قرآنده زیاده بو روایتلر اثرنده قوشدرمه
قرآنک آچدیغی حقیقت طریقنده معکوس بر صورتده استفاده‌یه قالقیشمشلر، دیگر سمتده زیاده تجرد
غرائبه آتیلمه سوداسنه دوشمشلردر. بونلره مقابل صرف طبیعی قالمه ایسته‌ینلرده حقیقه اولی هیچ حسابه
آلمیه‌رق خوارق قسمنده اولانلری ردیله دستانه بولنان بحثات حتی هرچه بادا باد "اساطیر اولین"
دیوب گچمشلر ویا صورت مطلقه‌ده طبیعته ارجاع هوسنه دوشمشلردر. قرآن ایسه حقیقتک بو ایکیسی آراسنده
بولندیغنی تفهیم ایچون بو قصه‌لری نه قدر گوزل تبلیغ و نه جدی بر صورتده بیان و تصویر ایتمشدر. بناءً علیه
بونلری هر قصه‌نک موضوع و غایه‌سنه، طرز تصویر و مناقشه‌سنه یعنی هر پیغمبرک اصل دعوتی و دعوتنک
صورت تبلیغ و اثباتنه و توسل اولنان مناقشه‌لرینک اسلوبنه و سؤال و جوابلرک محتوی اولدیغی حقائق علمیه و
قواعد ادبیه‌یه و بالنتیجه ایمان و کفرک و شکر و قصه‌لر مجموعنک حیات عمومیه‌سی بیننده‌کی قدر مشترک و آهنگ ترقی
و تطابقه تحلیلی و ترکیبی بر صورتده نصب نظر ایدرک کمال عبرتله اوقوملی و بونلرده اقوام سالفه‌نک تحقیق حیاتلر
اسباب سقوط و هلاکلرینی استنباط ایدرک استقبال ایچون عبرت آلمغک یولنی اوگرنملیدر. گوروله‌جکدرکه
بوتون اسباب سقوط و اضمحلال ارجاعی دیکلارینک والهیت رهبر اولارق گوندردیکی پیغمبرلری ناصحلری قدر
و قیمتنی بیلمه‌مک و بناءً علیه نیتلرینه رغماً کفران ایتمکدر. دیمکه جهان وضع شرطی اولان بر مؤسسهٔ اجتماعیه دگل
صانعلرام و مسعود بر مؤسسهٔ اجتماعیه‌نک اصل و اساسی و دستور حرکتی تشکیل ایدن بر وضع الهیدر. و هرشیک
غایت حیات و سعادتی، قلبی ویردیگی معبودک شایان مقاصدیدر. و اونک ایچون هیچ بر هیچ و آنجق الله‌ک دیدیگی
حقدر. انسانلره سعادتلری آنجق اولان قانونده زیر و اجرالری موضوعاتی و آمالی و مشتهیاتی دگل
خلقه دار کندیسی اولان رب العالمینک امریدر. بوتون دنیا بر طوفان طوپلانسه بر بار اعنت تابع اولدیغی
سقوط ویا اعتلا قانوننی وضع الهی‌یه تحویله قادر اولاماز. نه کیم انسانلری طوفاندن بلادن قورتاره‌جق اولان
سفینهٔ نجات ده قانونه حقیقتدن باشقه سیله انشاد ایدیلمز.

خطیب انبیاء شعیب علیه السلامک بو تبلیغاته قارشی:

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ
آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۚ قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ ●
قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجَّانَا اللَّهُ مِنْهَا ۚ
وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا ۚ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۚ
عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ●
وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ
● فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ● الَّذِينَ كَذَّبُوا
شُعَيْبًا كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا ۚ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ ●
فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ ۖ فَكَيْفَ
آسَىٰ عَلَىٰ قَوْمٍ كَافِرِينَ ●

مآل شريفى

قومندن بيوكلنمك ايسته‌ين جمهور جماعت، يا شعيب! قطعياً ديديلر: سنى ده، سنكله برابر ايمان ايدنلرى ده مملكتمزدن چيقاريرز، ياخود كه صورت قطعيه‌ده ملتمزه دونرسكز؛ يا، ديدى، ايسته‌مزسه‌ك ده مى؟

● طوغروسى الله بزى قورتارمش ايكن سزك ملتكزه دونه‌جك اولورايسه‌ك، بر يالان سويله‌يه‌رك الله‌ه افترا ايتمش ديمك اولورز، اوكا دونمكمز بزم ايچون اولاجق شى دكلدر. مكر كه ربمز الله ديلمش اوله، ربمز هر شيئى علمله قوشاتمشدر، بز الله‌ه دايانمشز. اى بزم ربمز! قومكله بزم آرامزده حق ايله فتح بيور، سن فاتحلرك خيرليسيسك ● قومندن كفر ايدن جمهور جماعت ده تعميم ايدرك، ديديلر: اكر شعيبه اويارسه‌كز قطعى شبهه يوق كه او تقديرده سز قطعى خسرانه دوشه‌جكسكز ● درحال اونلرى او رجفه طوتيويردى ده ديارلرنده چوكوب قالديلر ● شعيبى تكذيب ايدنلر صانكه اوراده بر شنلك طوتمامشلردى ● دوندى ده

اوزرینه، ای قومم! دیدی: عالم الله سزه ربمك رسالتنی ابلاغ ایتدم، سزه نصیحت ده ایتدم، شمدی کافر بر قومه نصل آجیرم ●

[رَبَّنَا افْتَحْ] — حکم و حکومت معناسنه اولارق فتاحه دن مأخوذ اولوب یوقاریده کچن «فاصبروا حتی یحکم الله بیننا» وعدینه طلبدر.

[جَاثِمِينَ] — جثوم: طاوشانك و قوشك اوتوردیغی وضعیت کبی ایاقلرك ایکی ساقی قبضه اولنه رق کوکسی اوزرینه یره چوکوب یاپیشمقدر. «اللصوق بالارض مع قبض الساقین کما یرقد الارنب والطیر». یعنی دیزلری اوزرینه یوزوستو چوکوب قوپوب چوکدیلرکه کندیلرنده حرکته اثر قالمادی.

[اَلَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا] شعیبی تکذیب ایدنلر صانکه بو یرده صفا سورمه مشلردی [اَلَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا] شعیبی تکذیب ایدنلر — اونی و معیتنده کیلری کوکندیرزدن قریه مزدن چیقاریرز دییه تهدیده قالقیشانلر، اوکا اتباع ایدرسه کز بو حالده خاسر اولورسکز دیینلر [كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ] آنجق کندیلری خاسر اولدیلر، شعیب و اوکا تابع اولانلر دکل.

[فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ] بونك اوزرینه شعیب اونلردن صرف نظر ایتدی [وَقَالَ] و ایرکن دیدی که [لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبّ۪ي] عالم الله بن سزه ربمك رسالتلرینی ابلاغ ایتدم، بونلرك ضمنده قورتولوشکز ایچون الهی بیلدیریلرکزی آکلاتدم و امرلرینی تبلیغ ایتدم [وَنَصَحْتُ لَكُمْ] و سزه لازم کلن نصیحتی، خیرخواهلغی یاپدم — وظیفه می تماماً ایفا ایتدم، فقط سز دیکلیه مدیکز کفر ایتدیکز [فَكَيْفَ اٰسٰى عَلٰى قَوْمٍ كَافِر۪ينَ] بناءً علیه بن شمدی کافرلر کروهنه نصل تأسف ایدرم. — یعنی اول امرده شعیب علیه السلام قومنك هلاکندن بر حزنه دوشدی، فقط اونلرك حزنه و تأسفه لایق اولمادقلرینی و چونکه کفرلریله عذابه استحقاقی کسب ایتمش اولدقلرینی تأمل ایدرك اونلردن بوتون علاقهٔ معنویه سنی کسدی. حاصلی «ای قومم» دیدی، فقط «واه» دیمك ده جائز اولمدیغنی ملاحظه ایتدی و بویله دییه رك اونلردن بوتون بوتون صرف نظر ایلدی.

بویله عذاب استیصال ایله کوکلری قازینوب بتون بتون محو ایدیلن بو اقوامك بو طرز استخفافلرینی تماماً توضیح و تشریح قصه‌یه کیرمزدن اول بو نسبه قصه‌دن حاصل عبرتی تلخیص، یعنی واقعاتك احصاسنده تخریج و تنقیح حکمت غایه‌سنی تفهیم ایده‌بیلیورکه :

وَمَآ اَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّآ اَخَذْنَآ اَهْلَهَا بِالْبَأْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ
لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ● ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتّٰى عَفَوْا وَقَالُوا
قَدْ مَسَّ اٰبَآءَنَا الضَّرَّآءُ وَالسَّرَّآءُ فَاَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ● وَلَوْ اَنَّ
اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ
كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ● اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَأْتِيَهُمْ
بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَآئِمُونَ ● اَوَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى
وَهُمْ يَلْعَبُونَ ● اَفَاَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ
الْخَاسِرُونَ ● اَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ اَهْلِهَآ اَنْ لَوْ نَشَآءُ
اَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ● تِلْكَ الْقُرٰى
نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَآئِهَا وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا
لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ ●
وَمَا وَجَدْنَا لِاَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ وَاِنْ وَجَدْنَآ اَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ ●

تأمل شریفی

بز هانکی مملکته بر پیغمبر کوندردکسه ابتدا اهالیسنی شدت و ضرورتله صیقیشدیرارق نیازه دوشوردك. ● صوکره ده فنالغی یرینه کوزللکله تبدیل ایتدك ده، تا که آرتدیلر ده دیدیلرکه: طوغروسی آتالریمزه صیقینتی

غافللرده اولسه، سورولی دیلرده، تام او وقت بزده کندیلرینی خاطرلرینه گتیرکه اکثرینه طوقنسه
باصدیریویرمشزدر ● اگر او مملکتلرک اهالیسی ایمان ایدوب اللهدن قورقسیدیلر البته اوزرلرینه یردن گوکدن
برکتلر آچاردق، ولکن تکذیب ایتدیلرده کندیلرینی کسبلریله طوتوب آلیویردك ● یا شمدی شو کوی، قصبه
اهالیسی گیجه‌لین اویورلرکن عذابمزک کندیلرینه باصقین حالنده گلیویرمه‌سندن امینمی اولدیلر؟ ● یا او کوی
قصبه اهالیسی قوشلق وقتی اویانوب اگلنوب طورورلرکن کندیلرینه عذابمزک گلیویرمه‌سندن امینمی اولدیلر؟ ●
یا ارتق اللهک مکرندن امینمی اولدیلر؟ فقط کندیلرینه یازیق اوله‌جق قومدن باشقه‌سی اللهک مکرندن امین اولماز
● حالا ارشاد ایتمه‌دیمی او، اسکی صاحبلرندن صوکره بو ارضه وارث اولانلره، شو حقیقت که اگر
دیلسه‌ك اولنلرده اونلری ده گناهلری باشلرینه چارپاردق؟ فقط قلبلرینک اوزرینی طبع ایدرز ده
اونلر حقی ایشیتمزلر ● ایشته او مملکتلر، بونلر باشه گلنلردن بعضیسنی سکا قصه اولرق نقل ایدیورز؛
جملة حقیقت اونلره پیغمبرلری بینه‌لرله گلدیلر، اونلر ایسه ایمان ایتمک ایسته‌مدیلر، چونکه اونلره اول انکار
ایتمک عادت ایتمشلردی، الله کافرلرک قلبلرینی ایشته بویله طبع ایدر ● هم اکثرنده عهده وفا گورمدك
شو محقق که اکثرینی طاعتدن چیقار فاسقلر گوردك ●

[وَمَآ اَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّآ] هیچ بر قریه‌ده هیچ بر پیغمبر گوندرمدك
الا شویله: — یعنی بر وجه مشروح محو اولسه اولان کویلرک، مملکتلرک هر هانکی برنده هر هانکی بر پیغمبر
گوندردکسه بالجمله حال شونلری یاپدق: اولا: [اَخَذْنَآ اَهْلَهَا بِالْبَأْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ] اهالیسنی
فقر و شدت و درد و ضرورتلر صیقدقکه [لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ] تضرع ایتسینلر: کبرلرینی
آتوب حقه بوین اکسینلر، یورشوب یالوارسینلر. — سوره انعامده «فلولا اذ جاءهم بأسنا
تضرعوا» باقمه [ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ] صوکره‌ده سیئه‌نک یرینه حسنه‌یی
تبدیل ایتدك، خوشنودسزلقلری طاتلو درد یرینه خوشنودلقلری وسعت و صحت ویردك. — یالکز
یالکز پیغمبرلرک ارشادات قولیه و عملیه‌سیله اکتفا اولنمیوب «وبلوناهم بالحسنات والسیئات» منطوقنجه

هم آجی هم طاتلی تحولات ایله بالفعل امتحانده ایدیلر . ابتدا سوز دیکلمدیلر ، سرکشلك ایتدیلر
ایچوبه یوموشاسینلر دیه مالاً بدناً تضییق ایدیلر ، بوکا کلمدیلر . صوکره بو تضییقه هنوز بر تعذیب
وتجزیه دکل تربیه اولدیغی وتربیه اولا بیله‌جکلری هرحالده بر تضییقك ادامه‌سی ایسه غیر تربیوی اوله‌جغی بر غایه‌یه
تعقیب ایله وسعت ونعمتك ذوق وسروری ایله محسوس وخارق العاده جالب دقت بوله‌جغی جهتله تضییق
وسعته تبدیل اولندی .

[حَتّٰى عَفَوْا] تاکه آرتدیلر — عفو . بعضاً چوغالمق ، فضلالنمق معناسنه کلیر .
«عفا النبات» دینیلیر که اوت نمالانوب چوغالدی دیمکدر . «یسئلونك ماذا ینفقون قل العفو»
آیتنده ده عفوك فضلا معناسنه اولدیغی کچمشدی . بو معنی ایله اکثر مفعولیه سوی تعبیر ایتمکدر : یعنی
مال ونفوسجه چوغالدیلر ، عدد وقوتجه فضلالاشدیلر . مع مافیه قاموسده مصرح اولدیغی اوزره «عفت
الابل المرعی» دینیلیر که «تناولته قریباً» یعنی حیوانلر مرعایی یاقیندن اوتلادی ، اوزاغه کیتمکه لزوم کورمدن
یاقیندن بول بول ییدی دیمك اولور . بناءً علیه کرك بو وکرك عفوك معنای مشهوری ملاحظه‌سیله بوراده
شویله بر معنی ده ممکندر . سیئه‌لی حسنه‌یه تبدیل ایلدکلرینه اوده درجه رفاه ویردك که حتی حیوانلر کبی بول بول
یاقیندن ییه‌رك اوتلادیلر ونفسلرینی هردرلو تکلیف وتکلفدن معاف طوتدیلر ، نعمت کلدیکی شمارتدی
طاریلمغی اونوتدیلر ، مبالاتسز اولدیلر . [وَقَالُوا قَدْ مَسَّ اٰبَاۤءَنَا الضَّرَّاۤءُ وَالسَّرَّاۤءُ] ومحنه
آتالریمزه صیقنتیلی وفرحلی دملر اولمشدی دیدیلر . — یعنی کوردکلری ضرورت ورفاه حاللرینك فرقنه
تربیوی بر سبب وحکمتله علاقه‌دار اولدیغنی دوشونمدیلر . بونلری هیچ بر سبیله دفع ویا تأمینی قابل اولماز
امور طبیعیه ویا جبریه دیه صایدیلر ، آدام سنده ده طاریلمه یوللیه ، رفاه وغناء ، مرض وصحت ، غم ویا
سرورلی احوال اوته‌ده بری اولاغانه‌سیدر . پیغمبرلرك تعلیم ایتدیکی کبی دعا واخلاقه ایله انسانلرك
اختیار واجتنابی ایله بونلرك دفع ویا استحصالی تأثیرسی اولنماز فکرنده بولندیلر . والحاصل تعبیر طبیعیده
مذکور اولدیغی وجهله «فما لقد دیه توبه ایله ضرورته قوتلمه ونعمته شکر ایله رفاه وحسناتی ادامه و
تزیید ایتمك ممکن اولدیغنی» انلامدیلر . قولی ، فعلی ، آجی طاتلی اخطاراته اهمیت ویرمدیلر . یاخود اوله

رفاهه ایردیلر که حضورلی وقتیله آتالرینک بعضاً باشلرینه کلمش تاریخی بر شی کبی سویلر اولدیلر. [فَاَخَذْنَاهُمْ
بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ] تام او وقت بزده کندیلرینی اوشعورسز حاللرنده حاضر و غافللرینه کلمز بر
صورتده بردنبره طوتوب یاقه‌لایویردک. — بغتةً اخذدن مراد، عاد وقوم لوطده اولدیغی کبی یالکز
هلاکک بر آنده ویا طرفة العینده اولمسی دکل ثموده اولدیغی کبی اخذ وکرفتک آنسزین باشلایوب هلاکک بر
مدت تمادی ایتمسی حالنه ده شاملدر. بعضی اقوام بردنبره یاقالانوب بردن محو اولمش، دیکر بعضیسی ده
بردنبره یاقالانوب سوروم سوروم محو اولمشدر. بونده مسئله بو اخذ وکرفتک باشلادیغی اوکی انتباهده‌در؛
زیرا بو باشلادیمی "یوم یأتی بعض آیات ربك لاینفع نفساً ایمانها لم تکن آمنت من قبل او کسبت
فی ایمانها خیراً" کونی کلمش حالیمش اولور.

ایشته بونده او قریه‌لرک اهالیسی بویله شیمدی اولرده محو اولدیلر، هم ده اک قوتلی، اک کیفلی
دمدنده بردنبره یاقالانه‌رق محو اولدیلر. [وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا] اگر او
محو ایدیلن مملکتلرک اهالیسی ایمان واتقا ایتسه‌لر — یعنی پیغمبرلرینک تبلیغاتنه اینانسه‌لر و موجبنجه قورونسه
لازم کلن شیلردن قورونوب صاقینسه‌لر — اولسه‌لردی [لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاۤءِ
وَالْاَرْضِ] البته اوزرلرینه یرلردن کوکلردن خیر دیرلیکلر آچاردق — هر طرفلرندن عذاب یرینه فیض و برکت
یاغار، هر اشیدن بولنه‌کیدی، سعادت و رفاهلری تزاید ایدردی [وَلٰكِنْ كَذَّبُوا] ولکن
تکذیب ایتدیلر، اینانوب قورونمادیلر. [فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ] بناءً علیه بزده کندیلرینی
قازاندقلری کفر و عصیانلری — از جمله "قد مس آباءنا الضراء والسراء" دیه‌رک یاپدقلری
لاابالیلکلری — یاقالایویردک.

[اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى] — اولکی اهل قرادن مراد، اهلاک ایدیلمش اولان قری اهالیسی
ایدی. بوراده فاء نتیجه ایله برحیات اولارق علی العموم قری اهالیسنه نقل کلام ایدلمشدر. کرچه بعضی مفسرین
بونی ده اولکیلرینه صرف ایتمش ایسه ده سیاقه ملایم دکلدر. و مؤلفه معنی شودر: ایمدی علی العموم قری اهالیسی —
باشده اهل مکه اولمق اوزره حیات مدنیت یاشایانلر بونده منعمه [اَنْ يَاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَاۤئِمُونَ]

کندیلرینه بأسمزك — شدت عذابمزك — اویورلرکن بیله باصقینه حالنده کلمه‌سندن امینمی اولدیلر ؟
[أَوَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ] ویا قری اهالیسی قوشلق
وقتی اوینایوب طورورلرکن کندیلرینه بأسمزك کلمه‌سندن امینمی اولدیلر ؟ [أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ]
حاصلی اللهك مکرینه امینمی اولدیلر ؟ — اللهك مکری تعبیری قوللرینه استدراجی واوبولمادقلری جهتدن مؤاخذه
ایدیویرمسی معناسنه بر استعاره‌در. [فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ] اکر
اویله ایسه اللهك مکرینه خاسرلر گروهندن باشقه‌سی — یعنی فطرتنده اللهك کندیلرینه بخش ایتمش اولدیغی
استعداد عقلی، دلائل حقه‌ده تفکر واستدلال قابلیتنی ضایع ایدرك نفسلرینی زیانه ایتمش اولان اهل خسراندن
باشقه‌سی — امین اولماز.

[أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا أَنْ] شو ارضه سابقه اهالیسندن
صکره وارث اولانلره — یعنی سابقا بو وطنلرك صاحبی ایکن هلاك اولمش بولنانلرك یورکرینه یرلرینی
اشغال ایدرك کندیلرینه خلف اولانلره وعلی الخصوص مکه واطرافی خلقنه — الله شو حقیقتی آچیقلامدیمی که
[لَوْ نَشَاءُ أَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ] دیلرسك بز اونلری — ده اوکچنلر کبی — کناهلری سببیله مصاب
قیلاردق. — اوت شبهه یوقدر که دیکر آیات ودلائلدن قطع النظر مجرد کندیلرینك اونلره وارث قیلنمسی بیله
بو حقیقتی آچیقلامقده‌در. [وَنَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ] ووقعا بز قلبلرینی طبع ایدر
سدلریز ده بونی — و بو کبی حقایقی — دویمازلر. [تِلْكَ الْقُرَىٰ] ایشته او قریه‌لر:
او محو ومنقرض اولان مملکتلر یا محمد! [نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَائِهَا] اونلرك بعض خبرلرندن بر قسمنی
سکا نقل وبیان ایدیورز وایشته حکز. [وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ] قسم اولسون که
اونلره پیغمبرلری بینه‌لرله — شك وشبهه کوتورمز آچیق وقطعی دلیللر، معجزه‌لرله — کلدیلر ده
[فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ] اولجه تکذیب ایتدیکلری معتقده —
بینه‌لردن صکره ده — ایمان ایتمه‌لری احتمالی اولمادی. عناد ایتدیلر ده ایتدیلر. [كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ
عَلَىٰ قُلُوبِ الْكَافِرِينَ] الله کافرلرك قلبلرینی ایشته بویله طبع ایدر. کفرلری اونلره بویله طبیعت قیلار.

[وَاِنْ وَجَدْنَا اَكْثَرَهُمْ لَفَاسِق۪ينَ] ومحققا اكثرينى هر حالده فاسق ، طاعتده حقيقه
سوزنده طورماز ، اخلاقسز كيمسه لر بولدق . — وجداننده حقده يعنى علم الهيده بويله بولمشدرلر .

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪ فَظَلَمُوا بِهَا
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِد۪ينَ ● وَقَالَ مُوسٰى يَا فِرْعَوْنُ اِنّ۪ي رَسُولٌ
مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ● حَق۪يقٌ عَلٰٓى اَنْ لَٓا اَقُولَ عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ
مِنْ رَبِّكُمْ فَاَرْسِلْ مَعِيَ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ قَالَ اِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ فَاْتِ بِهَٓا
اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ● فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُب۪ينٌ ● وَنَزَعَ يَدَهُ
فَاِذَا هِيَ بَيْضَٓاءُ لِلنَّاظِر۪ينَ ● قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ
عَل۪يمٌ ● يُر۪يدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَاْمُرُونَ ● قَالُٓوا اَرْجِهْ
وَاَخَاهُ وَاَرْسِلْ فِي الْمَدَٓائِنِ حَاشِر۪ينَ ● يَاْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَل۪يمٍ ● وَجَٓاءَ
السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُٓوا اِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِب۪ينَ ● قَالَ نَعَمْ
وَاِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّب۪ينَ ● قَالُوا يَا مُوسٰٓى اِمَّٓا اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّٓا اَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْق۪ينَ
● قَالَ اَلْقُوا فَلَمَّٓا اَلْقَوْا سَحَرُٓوا اَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَٓاؤُ بِسِحْرٍ عَظ۪يمٍ
● وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَلْقِ عَصَاكَ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَاْفِكُونَ ● فَوَقَعَ الْحَقُّ
وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ● فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِر۪ينَ ● وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ
سَاجِد۪ينَ ● قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَم۪ينَ ● رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ● قَالَ
فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِه۪ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَكَرْتُمُوهُ فِي الْمَد۪ينَةِ
لِتُخْرِجُوا مِنْهَٓا اَهْلَهَا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ● لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ
ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَع۪ينَ ● قَالُٓوا اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ● وَمَا تَنْقِمُ مِنَّٓا اِلَّٓا
اَنْ اٰمَنَّا بِاٰيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَٓاءَتْنَا رَبَّنَٓا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِم۪ينَ ●

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اَتَذَرُ مُوسٰى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَيَذَرَكَ
وَاٰلِهَتَكَ قَالَ سَنُقَتِّلُ اَبْنَاۤءَهُمْ وَنَسْتَحْيٖ نِسَاۤءَهُمْ وَاِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ●
قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعٖينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوا اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاۤءُ
مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقٖينَ ● قَالُوۤا اُوذٖينَا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ
مَا جِئْتَنَا قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْاَرْضِ
فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ●

تأمل شریفی

صوكره اونلرك آرقه سندن ایزیمزده موسایی فرعونه و جمعیتنه كوندردك ، طوتدیلر او آیتده ظلم ایتدیلر
ایتدیلر ده باق ایمدی مفسدلرك عاقبتی نصل اولدی ؟ ● موسی ، ای فرعون ! دیدی : بن كه بن رب العالمینك
طرفندن بر رسولم ● بنجه وظیفه‌م الله قارشی حقدن باشقه برشی سویله‌مه‌مكلكدر ، حقیقت بن سزه
ربكزدن بر بینه ایله كلدم ، آرتق بنی اسرائیلی بنمله برابر كوندر ● اگر ، دیدی : بر آیت ایله كلدكسه كتیر
اونی باقالم صادقلردن ایسه‌ك ● بونك اوزرینه عصاسنی براقیویردی ، نه باقسین او قوجه قوجه بر اژدرها
كسیلیویردی ● والنی صیردی چیقاردی ، نه باقسین او باقانلره بم بیاض پارلایور ● فرعونك
قومندن او جمعیت ، بو ، دیدی : شبهه‌سز چوق ده بیلگیلی بر سحرباز ● سزی یركزدن چیقارمق ایستیور
بناء علیه نه امر ایدرسكز ؟ ● اونی و قارده‌شنی دیدیلر : اكله و شهرلره طوپلایجیلر یوللا ● ماهر
سحربازلرك هپسنی سكا كتیرسینلر ● بوتون سحربازلرده فرعونه كلدیلر . البته دیدیلر : غالب گلن بز اولورسه
بزه مكافات شبهه‌سز وار یا ؟ ● اوت ، دیدی : هم او وقت سز البته كوزده‌لرده‌سكز ● یا موسی !
دیدیلر : سنمی ایلكی اوله‌رق آته‌جقسك ، یوقسه آتان بزمی اولاجغز ؟ ● سز آتیك ! دیدی ، وقتاكه
آتاجقلرینی آتدیلر ، ناسك كوزلرینی بویولادیلر و اونلری دهشته دوشوردیلر ، حاصلی بویوك بر سحر كوستردیلر ●

بز ده موسایه «عصاڭی براقیور» دیه وحی ایتدك ، بردن باقدیلرکه او ، اونلرك بویه اویدوردقلرینی
یالایوب یوتیورلر ● آرتق حق میدانه چیقدی و اونلرك بوتون یاپدیقلری هیچه گیتدی ● آرتق اوراده
مغلوب اولدیلر ، کوچوك دوشدیلر ● سحربازلر هپ بردن سجده‌یه قاپاندیلر ● ایمان ایتدك
دیدیلر : او رب العالمینه ● موسی و هارونك ربنه ● فرعون ، بن سزه دیدی : اوكا بن اذن ویرمه‌دن
ایمان ایتدیكز ها ، بو هر حالده بر خدعه ، سز بو خدعه‌یی شهرده قورمشسكز ، ییرلی اهالیی اورادن
چیقارمق ایسته‌یورسكز ، او حالده یاقینده آكلایه‌جقسکز ● مطلقا سزك اللركزی ، آیاقلركزی چاپرازینه
کسه‌جكم ، مطلقا سزی ، هپكزی بردن آصاجغم ● بز دیدیلر : شبهه‌سز ربمزه دونه‌جكز ● سنك
بزه قیزماڭ ده صرف ربمزك آیتلری کلنجه ایمان ایتمزدندر ! ای بزم ربمز ! اوزریمزه صبر یاغدیر
و جانمزی ایمانه مسلمان اولارق آل ! ● فرعونك قومندن بر جماعت یا ! دیدیلر : موسایی و قومنی
براقه‌جقسكکه سنی و الهه‌یی براقسینلر ده ییریوزنده فساد چیقارسینلر ؟ بن ، دیدی : اوغوللرینی
اولدوره‌جكز و قادینلرینی دیری طوتاجغز ، بز اونلرك اوزرنده مطلقا قدرتمزی یورودیورز ● موسی قومنه ،
سز ، دیدی : اللهدن عون و عنایتی ایسته‌یك و آجی‌یه تحمل ایدوب طایانك ، هر حالده ارض اللهكدر
اونی قوللرندن دیله‌دیكنه وارث قیلار ، عاقبت ایسه متقیلرکدر ● بز دیدیلر : سن بزه کلمزدن اول ده
ازا ایدلدك سن بزه کلدکدن صوکره ده ، اومولورکه دیدی : ربکز خصمکزی هلاك ایدوب ده
سزی ییریوزنده خلیفه قیلاجق ، سزك ده نصل ایش یاپاجغکزه باقاجقدر ●

بو حضرت موسی قصه‌سی دیکرلرنده دها مفصل بر نظر دقتله مطالعه ایدیلك ایچون بو صورت مخصوصه‌ده
افراز و دها زیاده تفصیل اولنه‌رق بیانه بیورلمشدر . چونکه معجزات موسی اوبر پیغمبرلرك معجزه‌لرنده
دها قوتلی و تاریخیه قوم موسانك جهل و ظلمی اونلرنده دها فاحشدر .

[اِلٰی فِرْعَوْنَ وَمَلَائِه] — ملأ کلمه‌سی یوقاریده بر قاچ کوردیکمز اوزره قرآنده
بك چوق موارد وارد اولان و علوم سیاسیه و اجتماعیه اصطلاحاتی نقطه نظرندن شایان دقت بولنان بر کلمه‌در .

اكثريا معرفه يه بوكى وجوه واشراف معناسيله تفسير ايدرلر . فقط مقصد وجوه واشرافك فرديتده حقيقى اولميوب بر جمعيتده حقيقى اولديغى وذاتاً وجاهت وشرفك اجتماعى بر معنى افاده ايتديكى نظردن قاچيرلمامسى لازم كلير . قاموسك بيانه كوره جبل وزننده ملأ شو معنالره كلير :

١ ـ تشاور : يعنى بربريله مشاوره .

٢ ـ اشراف وجمعه : يعنى بر قومك اشراف وكبار وجوه واعيانى ، ايرى كله يوكسك قامتلى كه خلقك كوزينى طولديررلر .

٣ ـ جماعت .

٤ ـ طمع وظن .

٥ ـ قوم ذو شاره يعنى حسن هيئات وذو وجاهت صاحبى قوم . هيئات .

٦ ـ تجمع .

٧ ـ خُلق يعنى خوى . اهـ .

راغب ده مفرداتنده شويله ديمشدر : ملأ بر رأى اوزرينه اجتماع ايدوب رونقه ومنظره سى كوزلرى ، قيمت وبهاسى كوكلرى طولديران جماعت ديمكدر كه بر چوق آيتده وارد اولمشدر . بروده ملأ ـ دها عمومى اولمق اوزره ـ حسن وجمال ايله مملو خلقه دينير . اهـ . بوندن آكلاشيلير كه بر اخص بر اعم اولان بو ايكى معنى ملأك باشليجه معناسى اولوب ديكرلرى بونده متفرعدر . اساسنده طولغونلق مفهومنى متضمن اولان بو كلمه ، اجتماع ، مشاوره ، حسن هيئات ، شرف ووجاهت ، رأى وامل طولغونلغى؟ كبى جزئى علاقه سى اعتباريله متنوع معنالره اطلاق ايدلمشدر كه هپسنى محتوى اولان اك اساسلى راغبك بيان ايتديكى برنجى معنادر . كوروليوركه بو معنى زمانمزده فرنكلرك « سوسيته » تعبير ايتدكلرى جمعيت معناسيدر كه بونده بر مقصد اوزره اجتماع ويرده حسن انتظام وقيمت اك اساسلى مفهومى تشكيل ايدر . مثلا بر قابينه ، بر پارلامنتو ، بر اردو واوحالى بر جماعتك حيات اجتماعيه سى اركانى تشكيل ايدن اصحاب رأى ومشورانك نظره اتفاقى هپ بر ملأ تشكيل ايدرلر . ووجوه واشرافه ملأ اطلاق ايدلمسى ده بو حيثيتلدر . يوقسه

وجوه واشارات ایله کیدیکریز تنازعمزی اداره ایله منفرد وصنف حیثیتیله مبدأ تفسیرینک ماهیتندن
خارجدر. ونتیجه آیتک معناسی: «صکره ده موسایی آیات وعلامتلریمزله حامل اولارق فرعونه و اونک
اطرافنده طوپلانوب خلقک کوزینی طولدیران بربر جمعیته رسول کوندردک» دیمک اولور. کرچه دیکر
برآیتده «الی فرعون وقومه» بیورلدیغنه کوره حضرت موسی فرعونه و بتون قومنه مبعوث ایدی. فقط
بوراده بالخاصه شونی کوسترمشدرکه قوم فرعونک متابعتی اونک اطرافنده طوپلانمسه اولان جمعیت مخصوصه‌یه
تابع اولدقلرندن باشقه بر حکمی حائز دکل ایدیلر. فرعون وجمعیتی اونلرک هپسنی تمثیل ایدیوردی.

حضرت موسی «بآیاتنا» قیدینک اشارت ایتدیکی برچوق معجزات ایله اول امرده بونلره کوندرلدی
[فَظَلَمُوا بِهَا] اونلرده او آیتلره ظلم ایتدیلر. یعنی موسانک صدقنه رسالتنه علامت وبرهان اولان
او آیتلره معجزه‌لرک حقنی ویرمدیلر. دلالات قطعیه‌سنی تکذیب وانکار ایدرک کفر ایتدیلر. حقی قبول
ایتمیوب فساد ویاپدیلر. [فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ] ایمدی باق
او مفسدلرک عاقبتی نصل اولدی؟ — بو اجمالی قصه‌لرینی دقت ایله اوقو، حاللرینه باق ده عبرت آل:
[وَقَالَ مُوسٰى] بر کون ده، موسی ده واروب دیدیکه [يَا فِرْعَوْنُ]
ای فرعون [إِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ] بن حقیقة رب العالمین طرفندن بر رسولم. [حَقِيقٌ
عَلٰى أَنْ لَا أَقُولَ عَلَى اللّٰهِ إِلَّا الْحَقَّ] الله طرفندن حقدن باشقه برشی سویلمه‌مکه مستحقم: یعنی حقم
شانم آنجق حقی سویلمکدر. — نافع قرائتنده «علی» اوقوندیغنه کوره: الله طرفندن حقدن باشقه‌سنی
سویلمه‌مکلکم اوزریمه بر واجبدر. بر پیغمبرک بر نحو خصلتی ووظیفه‌سی طوغری سویلمکدر. [قَدْ
جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ] بن سزه ربکزدن بر بینه ایله کلدم. — یعنی سوزم قورو بر دعوادن عبارت
دکلدر. سزک شبهه‌یه محل براقماز آچیق وقطعی برهانم وار، ایسترسه‌کز اثباته حاضرم.
[فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَائِيلَ] بناء علیه بنی اسرائیلی بنمله کوندر. — البته موسانک فرعونه
ایلک تبلیغی بو اولدی. بوکا قارشی [قَالَ إِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِآيَةٍ فَأْتِ بِهَا] فرعون
ده دیدی: سن بر آیت، بر معجزه ایله کلدک ایسه‌ک هایدی کتیر [إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ] اکر صادقلردن ایسه‌ک

یعنی صدق وعده ایله معروف اولان او پیغمبرلر زمره سنده ایسه‌ك بونی یاپمالی لازم کلیر. — تبلیغاتنده دقت
اوزرینه فرعونك بو سوزی عم الاصول بر طلب دیمکدر. هنوز بونده بر حقسزلق یوقدر. انجق اکر، اکر
دیه شرطلری تکرار ایتمه‌سنده بر ظن‌اکسزلك و بر تلاشه اثری واردر. بونك اوزرینه [فَأَلْقَىٰ ١
عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ] موسی همان عصاسنی براقیویردی. براقیویریجه گورسونلر او
عصا قوجه بر ییلان. آیا اشاره بر اژدها، بر اژدها که ایشی حق ایدیور. — بو بابده بر چوق
روایتلر واردر. سعید بن جبیرك ابن عباسدن نقل ایتدیکی وجهله خلاصه‌سی شودر: حضرت موسی
عصاسنی قویویریجه قوجامان بر ییلان اولمش، فرعونه طوغری قوشمش، فرعون بونك کندینه قصد ایتدیکنی
اولدیغنی کوریجه تختندن فیرلامش، امان بونی ضبط ایت دیه حضرت موسی‌یه یالوارمش، او ده طوتمشدر. اهـ.
بوراده شونده غفلت ایتمه‌ملی لازمدرکه بو کبی تحولات قلب حقایق دکلدر. زیرا عصانك صورت علمیه‌سی،
عصانك ماهیتی، ثعبانك صورت علمیه‌سی، ثعبانك ماهیتی اولمه‌سی دیمکدر. بو ایکی حقیقت دائما علیحده که
تمایزلرینی محافظه ایدرلر وهیچ بری دیکرینه قارشمزلر. لکن عصانك ماده‌سنك عصا صورتندن
چیقوب ثعبان صورتنی اکتسا ایتمسی ویا خارجده، کذلك ذهنده عصانك موجودیتنك ازاله ایدیلوب
یرینه ثعبانك موجودیتنك اقامه اولونمسی دائما ممکندر. نیته‌کیم بز بر مومی بیك شکله صوقارز ده هر شکلك
کندی حقیقتی ینه دیکرندن متمایز قالیر. "قلب حقایق جائز اولماز" قضیه‌سنی امثاله وجوبیکی قطعا ...
قصر ایتمك مشهور ایسه ده دوغری دکلدر. بو قضیه، تناقض قانوننك دیکر بر افاده‌سیدرکه هیچ بر شیئك
نفسندن سلب ایتمك ممکن اولماز. مثلا، عصا عصادر، ثعبان ثعباندر دینه دیمکدر.
[وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ] بر ده الینی چیقاردی، نه باقسند
بم بیاض، بوتون باقانلره حیرت و تعجب موجب بر صورتده فوق العاده بیاض، یاریل یاریل. —
یعنی جبلتنده بیاض دکل ایدی کوریلیور. روایت اولونیورکه حضرت موسی زیاده‌جه اسمر رنکلی ایمش
الینی قویننه قطلسنده کوستریر، صوکره قوینونه صوقار چیقاریر، بم بیاض لکه‌سز بر صورتده پارلارمش
تکرار بر دها صوقار چیقاریر بو دفعه ده اسکی رنکنه عودت ایدرمش. بری غضب و جلال الهینك

بوراده لطف و رحمت ربانیه‌نك بر نمونهٔ تجلیسی اولان وقوعیه قوتمزی رب العالمینك خلقه اول

قدرتنده باشقه بر تأثیر ایله اسقاطنی تصور ایدیلمك لازم كلمه بو ایكی علامت، حضرت موسانك

الله طرفندن كوندرلدیكی اثباته كافی و وافی بر معجزهٔ باهره ایكن نصل حقه تقلا قارشیلاندیلر

بیلیرمیسكز ؟.

[قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ] قوم فرعونك ایچندن اوملا — فرعونك شوراسی

اولان او جمعیت مخصوصه [إِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ] بو هر حالده چوق بیلیجی، ماهر بر ساحر

[يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ] سزی یریكزدن چیقارمق ایستیور.

بناءً علیه [فَمَاذَا تَأْمُرُونَ] نه امر ایدرسكز دیدیلر. — سورهٔ شعراده بو سوزی فرعونك

سویلدیكی مصرحدر. دیمك كه شورای اولنك رأی و تكلیفنی تصدیق و تأیید ایدرك ایجابنی مذاكره‌یه

وضع ایتدكلرندن طولایی بو سوز یالكز رئیسك دكل، جمعیتك سوزی اولمشدر. بوراده "نه رأی ویریرده

بولنیورسكز ؟" معناسنده "نه امر ایدرسكز ؟" دینلمسی پك شایان دقتدر. ظاهری اعتباریله بو تعبیر

فرعون حكومتنك حل و عقد امورینی بو جمعیت شورانك الینده بولندیغنی اشعار ایدر. "یرید ان یخرجكم

من ارضكم" فقره‌سنده ده بو جمعیتك مصرلیلردن مركب بر هیئت اولدیغی فهم اولنور. تفسیر ابو السعودده

آثار شریفه‌یه كوره بعض مفسرین مسئله‌نك رأی عامه وضع اولندیغنی و بو خطابك عموم مصر خلقنه یاپیلدیغنی

بیله دوشونمشلر. یعنی بو "ماذا تأمرون" خطابنك جمعیت شوری طرفندن مصر خلقنه سویلندیكی

بیان ایتمشلردر. بونلر دییورلر كه "ارجه و اخاه" جوابی بالذات فرعونه خطاب اولارق كوسترلمسی

برابر مخاطبلك طوغریدن طوغری‌یه فرعون ایله مطالعه ایده بیلیر بر موقعده بولنانلر كیملر اولدیغی آكلاشیلمق

بولونمسه اولدیغنده آیتك ظاهرینه نظراً مسئله‌نك رأی عامه وضعی ثابت دكل ایسه ده هر حالده مصرلیلردن

مركب بر جمعیتك استشاره‌سنه وضع اولندیغی و بونلره "نه امر ایدرسكز" دینلدیكی محققدر. بویله دیمك ایسه

او جمعیتك فرعون حكومتنده اولو الامر اولدیغنی اعتراف ایتمك دیمكدر. بو ایسه "انا ربكم الاعلی"

دیمكده اولان فرعونك دعواسنده بیوك بر تناقضدر. دیمك كه فرعونك الهیتی بر وقعه‌نك تحت تضییقنده

قالیغه ربوبیت دعواسی موقعه براقوب فوقلری عد ایندیکی جمعیتنه، مأمورلرینه ویا خلقه قارشی ادرسزکور، سز بنم آدمم افندیمسکز دیرجسنه ساخته وریاکارانه بر وضع تجسس طاقینه رق تهلکه لی کندیسنک دکل. اونلرک امیسنه و شارعیه ارجاعیده اونلر اولاجقدرسه کبی کوسترمشدرکه بوندن فرعونه بحریاز لفظنک ملهم بر شکلی واردر. حضرت موسی‌یه «فأت بها ان کنت من الصادقين» دیه آیت طلب ایتدیکنه نظراً آکلاشیلیورکه فرعونه مقدما صادره سیغمز کمسه و عیسینک معجزه لری بولونمسه اوله بیلنه واقفدر. و شو حالده دیمک که کوزی اوکنده جریان ایدن عصا و ید بیضا وقعه لرینده ده حقیقةً بر معجزه ده باشقه بر شی اولدیغنی آکلامامسه دکلدر. نقطهٔ حقیقتده قبولنی فکر و منفعت سیاسیه سنه مخالف کورمسه دیرده زماننده سحر و جعفر بازلق کبی تزویر و تخییل صنعتلرینک شهرت شایعه سی حسبیله معیتنده قابل انفعال بر سورو خلقه بولونمسه اولدیغندن طولایی خلقدن منفعت سیاسیه‌دن نظراً دامارینه باصه‌رق حضرت موسی‌یی بولوتوه مصرلیلری وطنلرندن اخراج ایتمک مقصد خفیسی کبی بر فکر مضر اسناد ایدرک اورته ده کی حقیقتی سحر و کندی سحر و تزویرینی حقیقت کبی صاقلامه ایسته مسه و مسئله‌یی شورانک مذاکره سنه اود صورتیله وضع ایتدیرمشدر.

بوکا قارشی [قَالُوا] اوستکی، اوجمعیت شوره — وبعضی قوله کوره خلقه — [أَرْجِهْ وَأَخَاهُ] اونی و قارده‌شنی تأخیر ایت — یعنی درحال بر شی یاپمه ده بر مدت صاقلا. — [وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ] و شهرلره حاشرلر: طوپلایجیلر کوندر. [يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ] علم سحرده ماهر نقدر ساحر وارسه هپسنی سکا کتیرسینلر دیدیلر. — درحال بر مجادله‌یه مصیبت کوریوب بو صورتله بر تجربه و امتحانه تکلیف ایتدیلر. بوندن آکلاشیلیورکه اولوقت اورسه مشاوره‌نک اکثریتی محامیقه دوغری بر سوقی واردر.

بوراده بر «واخاه» قیدیله حضرت موسی‌نک برادری هارونک ده معیتنده برابر بولوندیغنی کوسترلمشدر.

مدائنه: مدینت کلمه‌سنک اصلی اولان مدینه‌نک جمعیدرکه بویوک شهر دیمکدر. و بو کلمه‌نک اشتقاقینده باشلیجه ایکی قول واردر. برنجیسی، مدینه؛ میمی اصلی اولمق اوزره فعیله وزننده اولوب «مدن، یمدن، مدوناً» ماده‌سندن مأخوذدر. و مدن بر مکانده مقیم اولمق معناسنه‌در. فقط «دع، ذر» کلمه‌لری کبی تصریفی متروکدر. بو صورتده مدینه احتیاجات بشریه ایچون لازم اولان هر درلو لوازم اقامتی محتوی اولان محل دیا بو یر بر محلده اقامت

ایله هیأت مخصوصه ایله بیوك شهرلره اسم اولمشدر. ایكنجیسنده میم زائد و «یا» سی اصل اولمق اوزره «دان، یدین، دینا» ماده‌سندن مأخوذ اولوب معیشت كبی مفعیل ویا مدیون مخففی اولمق اوزره فی الاصل مفعول وزننده‌در. «دین» ماده‌سی ایسه ملك وطاعت وجزا وسیاست معناسنه اولدیغندن بو صورتده مدینه، ملك وطاعت محلی مملكت ویا انضباط وسیاست آلتنده مملوك مخصوص بیوك شهرلره اسم اولمش اولور. برنجی تقدیرده جمعی همزه ایله «مدائن»، ایكنجی تقدیرده ایسه «معایش» كبی یا ایله مداین اولمسی لازم كلیر. حالبوكه قرائتك هپسنده همزه ایله وارد اولمشدر. دیمك كه ترجیح اولنان اولكی قولدر. بعض مفسرین طرفندن دینلمشدر كه بوراده «مدائن» دن مراد، مصرك صعید شهرلری ایدی. شهرلرك رؤسا و سرورلری صعیدك بیوكلرندن ایدی وبعض روایاته كوره یتمش بیك ساحر طوپلانمشدی.

[وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ الخ] طوپلانان ساحرلر فرعونه كلدیلر الخ... [فَلَمَّا أَلْقَوْا] وقتا كه اورتایه آته‌جقلرینی آتدیلر [سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ] ناسك كوزلرینی بویولادیلر. — اصلی اولمادیغی حالده برطاقم خیاللر كوستردیلر. [وَاسْتَرْهَبُوهُمْ] وخلقه صوك درجه دهشت ویردیلر [وَجَاءُوا بِسِحْرٍ عَظِيمٍ] وهپ بیوك بر سحر میدانه چیقاردیلر. — روایت اولندیغنه كوره ایری ایری حالاتلری، اوزون اوزون سریقلری وصوپالری اورتایه آتوب بوتون وادینك هپسی بربرینه بینمش حایالسه طولاشمش اولمش و سحرك یلانلرله طولمش كبی بر منظره ایچنده كوستردیلر. دینلمشدر كه بونلرك سری جیوه ایدی. آغاجلره و ایپلره ایمال اولنمش برطاقم ایپلر و صوپالرك ایچلرینه صورت مخصوصه‌ده جیوه طولدیرلمش زمینك و كونشك حرارتیله جیوه ایصیندقجه بونلر اویناییوب قیوریلارق حركت ایدیورلر و دولاییسیله دهشتلی برحیوه یلانلر منظره‌سی عرض ایدیورلردی (سورهٔ بقره‌ده «واتبعوا ما تتلوا الشياطين» آیتنده سحر حقنده‌كی تفصیلاته باقیڭز).

[وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ] بز ده موسایه «عصاكی قویوویر» دیه وحی ایتدك — بوراده وحیك الهام معناسنه اولدیغی حقنده واحدینك ابن عباسدن بر روایتی واردر. فقط حقیقت وحی اولمسی دها ظاهردر. [فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ] فور قوماز بر ده كوردیلر

عصا، اونلرك بتون او دوزمه‌لرینی دیرلیوب طوپلایوب یوتیوردی. بناءً علیه [فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ] حق واقع اولدی - میدانه چیقوب ثبوت بولدی - و اونلرك بتون یاپدیقلری باطل اولدی کیتدی، کیتدی ده. [فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ] فرعون و جمعیتی اوراده مغلوب اولدیلر و کوچوك دوشدیلر - کندیلرینی تذلیل ایده‌رك انقلاب ایتدیلر. چونکه [وَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ] ساحرلر، اویله باقدیلر - ساحرلر بیقلوب سجده‌لره قاپاندیلر. و حقك تأثیریله کندیلرینی طوتامیوب یوزلری اوزرینه قاپانارق [قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۞ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ] ربّ العالمینه، موسی و هارونك ربنه - یعنی موسی و هارونك دعوت ایتدکلری ربه - ایمان ایتدك دیدیلر. - زیرا بو دفعه‌نك حد سحرده خارج بر اراءه الهی اولدیغنی یقیناً آکلادیلر و حضرت موسی‌نك ده عندالله بر رسول صادق اولدیغنه ایمان ایتدیلر. روایت اولندیغنه کوره ساحرلر ایمان ایدنجه بنی اسرائیلك پك چوغی ایمان ایتدیلر.

علما، دیمشلردر که بو آیت علمك فضیلتی حقنده اك بیوك دلائلندندر. چونکه دیکرلری جهالتلرندن طولایی «بو بر سحردر» دینیلیورکن شبهه‌یه دوشیورلرکن بیلدکلری حالده بو ساحرلر سحرك حدود ماهیتنی بیلدکلری و صنعتك درجه‌سنه واقف بولوندقلری سایه‌سنده عصای موسی دفعه‌سنك حدود سحرده خارج اولدیغنی و بونك تمویهات و تخیلات بشریه جنسندن اولمادیغنی و بناءً علیه معجزات الهیه جمله‌سندن اولمسی لازم کله‌جکنی درحال فرق ایده بیلدیلر. اکر بو خصوصده ماهر اولماسه‌ایدی و سحرك ماهیتنه کمالیله وقوفلری بولنماسه‌ایدی بو استدلاله قطعی صورتده موفق اولامازلردی. و اونلر ده کندیلرینه «بلکه بو بزدن دها ای بیلیورمش. اونك اجویه بزم بیلمدیکمز و یا یاپه‌مدیغمز بر سحر یاپمشدر.» دیه بیلیرلردی. فقط دیمدیلر و بو خصوصده هیچ بر شبهه‌یه دوشمدیلر و کندیلرینی طوتامیه‌رق کفردن ایمانه درحال انتقال ایدیویردیلر. شو حالده علم سحرده بیله اختصاص بو قدر مفید اولنجه علم توحید حقنده اختصاصك تکملات انسانیه‌یه نه قدر یوکسك فائده‌لری اوله‌بیله‌جکنی دوشونملی.

بو صورتله کوچوك دوشن فرعون کندینك دعوت ایتدیکی و یدیکم منعقد جمعیت ایتدیکی ساحرلرك بو قدر

خلق حضورنده بوتون موسانی تصدیق ایدیور دیکری کوریجه بوننده افکار عمومیه ده حضرت موسی لهنده قوی بر جهت
اتخاذ ایده جکندن قورقدیغی ایچون بوکا بر چاره دوشونمك و بر شناعت یاپمق ایسته دی و درحال خلقك ذهننه تلقی
شبهه لر صوقمرق اونلری بولاندیرمق ایچون ساحرلری توبیخ و تهدید ایله [قَالَ] دیدی که [اٰمَنْتُمْ
لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ] بن سزه اذن ویرمه دن اول اوکا ایمان ایتدیکز اویله می؟ — دیمه لرده
تحکم ایتمك ایسته یه رك و فقط قلبلرك ایمانه و قناعتی کندی حدود حاکمیتندن خارج اولدیغنی کوره رك فرعون حالا حقه
تسلیم اولمادیور. سحر دعواسی حل ایچون صلاحیت و اختصاصلرینه کوره رك طوپلادیغی و بناء بر اصل حجت کبی
مراجعت ایتدیکی ساحرلرك قناعتلری کندیسنه دکل بو بابده کندیسنك اونلره تابع اولمسی لازم کلدیکنی قاله آلیور
و اصل ایمانه صورت مطلقه ده اعتراض ایتمیه‌سه . کویا ایمانه اذن ویرمسی ملحوظ ایمسه و یا حقیقة ایمانه اونك اذننه
متوقف ایمش کبی کوستره رك ایمانه ایچون کندیسندن استئذان ایدلمسی سبب تهاوت عد ایدیور . و بو صورتله بونده
تأثیری حکمدارلق حیثیتنی اخلال و غرور نفسنی پایمال ایدلمسی نقطه‌سنده طوپلایه رق دیمه اولیورکه
"اگر سز حسن نیتله حرکت ایتمش اولسه ایدیکز بنم طرفمدن دعوت ایدلمش اولمقکز اعتباریله نتیجه‌ی قناعتکزی بر کره بکا
عرض ایتمکز و اعلانی ایچون بندن استئذان ایلمکز لازم کلمز می ایدی؟ حال بوکه سز بنم اذن و ارادهم لاحقه
اولمادن بردن بره اوکا ایمان ایدیورسکز . [اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ] شبهه‌سز که بو ، محققا بر حیله ،
بر حیله‌در [مَكَرْتُمُوهُ فِى الْمَدِينَةِ] سز بونی شهرده قوردیکز . ـ یعنی مسابقه میدانینه
چیقمازدن مقدم موسی ایله شهرده برلشوب قرارلاشدیردیکز که [لِتُخْرِجُوا مِنْهَا اَهْلَهَا] اهل
اهالیسنی شهردن چیقاره‌سکز . ـ کوریلیورکه الله و پیغمبره ایمانه ایلیجه مغلوب و تحکم بولدیغنی قاپاجغی
آکلایان فرعون بو سوزیله افکار عمومیه‌یی تغلیط و تهییج ایتمك ایچون سیاسی بر آنتریقه چویریور و تماماً
علیهنه نتیجه‌لنن مسابقه‌یی کندی ادعاسنی اثبات ایدن بر حادثه کبی کوسترمك ایسته‌ین بر محربازلق یاپیور . ـ و بو
صورتله معجزهٔ موسایه اولدیغی کبی اونی تصدیق ایدن ساحرلرك ایمانی حقنده ده یوق یره ایکی شبهه ایراد ایدیور :
اولا دییور . "بونلر بویله ایمان ایدیورلر ، حقیقة معجزه‌نك قوتی تقدیر ایتدکلرندن ناشی اولرق صمیمی بر ایمان
دکل ، محققا بر حیله . بونلر اطراف شهرلرده طوپلانوب شهره کلدکلرنده و یا داها اول موسی ایله کیزلیجه بولوشدق

موسی بونلره کری اوکره تمه بویوکلری ویرمشلری ایمش . سوزی بر ایتمشلر حیله‌لی اتالمه ایچون بویله حرکت ایتمکه قرار ویرمشلر . یوقسه جداً رقیب اولسه‌لردی بنم طرفمده ده برا ذنه وارده صیادر اولهرده بویله بردیدیره سجده‌لره قاپانیرلرده اوطا ایناننیوررلرمی ایدی ؟ » ثانیاً « بونلرک بوطا سوقه ایده مقصدلرینه کلنجه دیور : بونلر بویله سحربازلقله حکومتک نفوذینی قیره رق مملکتده اختلال یاپه جقلر . بنی اسرائیلی کندیلرینه اویدوروب مصرک اصل یرلی اهالیسی اولان قبط قومنی مصردن چیقاره جقلر . حکومتمزی غصب ایدوب یرلرمزی یورتلرمزی ضبط ایده جکلر ، دیدیلر بو » . ایشته فرعون افکار عمومیه‌یی تهلکهٔ وطن اندیشه‌سنه دوشوروب موسی ومؤمنلر علیهنده علیانه کشیدی ایچون حیله‌لی ذهننه بو ایکی شبهه‌یی قیرلاتشدرکه « کذلک یطبع الله علی قلوب الکافرین » مدلولنجه قلبلری مدنسه اولان فرعونه تابعیتده بولنانده کافرلره اونک مسلکنه سلوک ایدرک پیغمبرلری یولسیقه‌جه بر ساحر دیمش . لری بر سحری تلقی ایتمک واتهام ایتمشلر .

الحالة هذه عصای موسی وید بیضاده واقعه‌لری سحره ، فرعونک جیدا اولونوزی کبی طانتدرمغه ایسته‌ین وآیات حقه « کذب سطلسم » دیبه نه کافرلر وقراکلیه براطه ده الدیغی قوینده کی فوسفور تورزیه باتیروب چیقاردیغی صورتیله یاپیدانرده یدبیضا معجزه‌سی طاسلامغه قالقیشانه ساخته کارلر واردر . بعضیدی بونلری تکذیب واداسنده دکل تأویل واداسنده بوردیرلرک الحاده صاپمشلر ودیمشلردرکه قرآنک وکتب سالفه‌نک ویردیکی بو خبرلر طوغریدر . فقط معناسی هرکسک ظاهراً آکلادیغی کبی دکلدر . بونلر کنائی وتمثیلی تعبیرآتدر . رمزی بر طاقم معنالر افاده ایدرلر . یعنی موسانک عصاسی ویدبیضاسی آیری آیری شیلر دکل بر شیدر . بوشودیکه‌درکه حضرت موسانک فرعونه قارشی ابراز ایتدیکی حجتی یدی ظاهر ودیدی قاهر ایدی . بوحجت اورتیه آتیلنجه ، مخالفلرک سوزلرینک ابطال وفسادلرینی اظهار ایتمسی اعتباریله مبطلرک اسناد ایتدیکی السنه دکلدی بوتونه حجج ودلائلی یالایوب یوتانه برازدرها کبی ایدی . وحد ذاتنده ظاهر وواضح اولسی اعتباریله ده یدبیضا وصفیله توصیف اولونمشدر . نته‌کیم فلانک فلانه علکده یدبیضاسی واردر دینیلیرکه بر قوت قاهره‌سی ویرتبهٔ ظاهره‌سی وار دیمک اولور . فقط بوید بر تأویل اساسی اعتباریله طبیعت فکرینه صاپیلانرده معجزه‌یی انکار ایتمک وخلوتیه اول مسلکی صاحب المالقیده منعقشدر . بونلر « برعصانک ییلان اولدیغنی کوزونزله کورسه‌ک نه ایناغازدیز . فرعونه کبی

برکه دیرز « بناءً علیه تورات دیرجه صادر اولورسه بوکا بر شی ایشتدیکز زمانده تأویل ایدرز » دیمک
ایسته‌یورلر . وبونلرک بو کیفیته کوره کویا تورات‌ده حضرت موسانک حجت و برهاننک یالکز قوتنده ویالاز قطعیتنده
ونافذلرک بویله قوتی ویالاز بر بیّنه‌یی بیله قبول ایتمزکلرنده بحث ایتمسه‌ده حد ذاتنده او حجت و بیّنه‌نک
نه‌دن عبارت اولدیغنی تصریح ایتمسه فرض اولنیور . دها طوغریسی قوچ قوچه بر بیلایه بوتولوب یالایدر
دیمک ایسته‌نیلیور . بو مناسبتله بوراده شو سؤال حل ایدلمک لازم کلیر : روایتی ثابت اولان بر دینی نقلی
قارشیسنده عقل ودرایتک موقعی نه‌در ؟ هیچ شبهه یوق‌که نقلی اکلاییجی اولان ده عقلدر . بناءً علیه
عقل ودرایت نظردن اسقاط ایدلدیکی آنده نه عقل قالیر نه ده نقل . تکه علیه زمانده اونوتولمامالیدرکه
عقل ، حقیقی معلوماتک موجدی دکل آخذ وقابلیدر . او ، معلوماتی یاپماز ، آلیر . وبونک ایچوندر
عملک ضمانی مجرد تفکر دکل ، واقعی اختباردر . نقلده ایسته او اختبار جمله‌سندندر . بو ایسه عقله بیلدیکی
کوردیکی شیدن بکیسنه کیمی بر درویدر . عقلک اختبار ایتدیکی وایده‌جکی شیلرده ایکی درلودر .
برنجیسی ؛ مثل ومثالی کورلمسه اولان وبلا قیاس آکلانه شیلردرکه عقلک ایلک مأخوذاتی بویله وارد اولور .
بونلرک برقسمی تکرر ایتمکسزین منفرد واقعات اولارق قالیر ، برقسمی ده تکرر وتکثر ایدر ، ایته کیم هر بری کندی امثالیله
توجیه اولنه‌رق قیاس واولطیو تأسس ایلر . وبونلر کندی حدودلری داخلنده بر معیار فکر وفهم اولورلر .
بوصورتله ایکنجیسی ده مثل ویا مثالی کورلمسه بولنانه شیلردرکه بونلرده قیاسی وضعی تقیید اولنور . وبوبابده
معلوماتدن مجهولات استخراج ایدیلیر . ومع الاکثر عقل تعبیری بوصورتله قیاس فکری مبدأ اطلاق اولندیغندن
معقولات بونلردن عبارت ظن ایدیلیر . حالبوکه بونک مبناسی اولان قسم اول آکلیورلدیکی تقدیرده عقل وقیاس
وفهمده کوکندن آکلامسه اولور . بونک ایچوندر مشاهده ، اختبار ونقل اساسدر اخذ وتلقی ایتمک ایچوندر
بوتون درایتی کندی قیاسیله تحدیده قالقیشه‌جق اولورسه ایسه دوشدیکی خطایه دوشمسه ، کندی سرمایه‌سی
کندی بیلمسه وفوق العاده اولان معلومات جدیده ومتمایزه‌دن محروم قالمسه اولمه‌جغندن مثل ومثالی کورلمسه
اولدیغی منقولات تاریخیه قارشیسنده عقل ، تناقضه مصادف اولمادقجه اونلری تماماً کندی درایتنه ارجاع ایله تأویل
ایده‌جک درجه‌ده انظاری وادیسنه صاپمامالیدر . عقلک مع الاطلاق انظاره ایتمه‌جکی بر نقطه‌ده حقی واردرکه

اوده نفسنده متناقضه بولنمایه یعنی فرضنده وجود و عدمنی اقتضا ایمه‌مشدر. شریك باری ممتنع اولدیغندن متناقضه اولان هرشی ممتنعدر. کندیسنده متناقضه اولمایان هرشی ده امکان ذاتی ومنطقی ایله ممکن وجائزدر. اونك وقوعی عادت ومطرد اولوب اولمامسی ایسه دیکر بر مسئله تشکیل ایدر. بعضی شیلر ممکن اولدیغی حالده هیچ وقوعه کلمز. مثلا قناتلی بر انسان ممکندر، فقط وقوعی دوچار اولمامشدر. بعضی شیلر ممکن اولدیغی حالده نادراً واقع اولور، بر عادت واطراد تشکیل ایتمز. دیکر بر طوقم شیلر ده ممکن ومطرد اولور، وعملاً احتمالیتی یوزده در. فقط بونه معتاد اولانلر اولمیانلری انکاره بر حجت تشکیل ایتمز. شو حالده عقل، بر نقل واقع قارشیسنده قالدیغی زمان درایت نقطهٔ نظرندن اولا او نقل واخبارك قیمتنی تثبت ایتدکدن صوکره شو نقطه‌یی نظر دقته آلمیدر: نقل اولنان شی عادی بر حادثه‌می موضوع بحثدر، یوقسه خلاف عادت بر حادثه‌می؟ اکر معتاد العاده اولمیان نقل ایدیلیورسه بونده عقلك درایت اعتباریله وظیفه‌سی اونك بخصوصه امکان ذاتیسنی تحری ایتمك وعادت اولان قانونه وقیاسه کلیسی بولوب اولمدیغیدر. علی العموم علم وفنك ایشی بودر. واکر نقل، اونی خارق العاده اولمیه اوزره قید واشعار ایدیلیورسه او زمان درایتك وظیفه‌سی اونی تکذیب دکل اوکی کندیسنده مغایره اولان امکان ذاتیسنی دوشونمك ونه تناقضی محتوی اولوب اولمادیغنی آراشدیرمقله اکتفا ایدوب متناقضه بولونمادیغی تقدیرده انکار ویا تأویله کیتممك واونی بر واقعهٔ نادره وعزیزه اولمق اوزره قید ایلمکدر. بالخاصه علوم وفنون نقلیه وتاریخیه‌نك وظیفه‌سی ده اخبار اولنان بوکبی واقعات نادره ومستثناه‌یی ضایع ایتمیه‌رك احتفاظ وخبر ویرمکدر. ایشته الهی کتابلر بزه بونلرك اك ثابت وقطعی اولانلرندن خبر ویررلر. ایدن فکرلرینی بو غایه طبیعت جنسندن صنفدن ایدر. منطق فنونده (Logique des sciences) ده شو قاعده وضع ایتمشدر: فنده، منفرد ونادر اولان واقعه‌لری رد وانکار ایتمز. فقط اونك اصل غرضی، کلی اولدیغندن عمومی اولان واقعاتی تعقیب واونلری حیثیت مشترکه‌لریله قضایای عامه صورتنده ضبط وقید ایدر. اهـ. بونك ایچون مثلا فنون طبیعیه قاعده وقانونلری خارجنده منفرد ونادر واقعات مستثناه اولماز وار اولماز دیمك فنه نامنه بر افترادر. بر طاقملرینك ادبیات نامنه اوینادیغی رومانلری، خیاللری، یالانلری تاریخ تلقی ایتمه‌سی حوفیارده عمومك فکر نازکنی تشویشه وافساد ایتدیکی، تعمیم افکاره سویشاپ کتابلری یازدقلری علوم مسلم اولدیغی حالده بعضیلرینك

صحت روایته نظر دقت اتمکسزین هر ایشتدیکی غریبه‌لری تاریخ نامه‌لره قید ونقل ایدرلر. علمک وثوقه نقلیسی
نفسل افساد ایدرسه زمانمزده اولدیغی کبی معتقدینک ده تاریخاً خبر ویردکلری واقعات غریبه وحکایه العاده‌لری
حال حاضرده و علوم معتاده‌ده مشتبه تصادف ایده مکررینه طولانی صورت مطلقده طرد وانکاره قالقیشیرلر
او نسبتده اضلال واخطا عوامی فضیلت تاریخیه‌دن محروم ایلمکدر.

فخرالدین رازی دیرکه: عادتلرک جریانلرینه انتقاضی تجویز ایتمک نادر و مشکلدر. عقلا بونده
مختلفدرلر. و بو بابده اهل علم ایچون اوچ قول حاصل اولمشدر:

برنجیسی؛ علی الاطلاق تجویز ایتمکدر. مثلا کرک انسانک وکرک سائر انواع حیوانات و نباتاتک
برینک نه ماده نه مدت، نه اصل نه تربیه سبقت ایتمکسزین دفعهٔ واحده‌ده حصولنه جواز ویریرلر. ومثلا
بر جوهر فردک بنیه ومزاج، رطوبت وترکیب حاصل اولمقسزین عالم، قادر، عاقل، فاهم بر حی اوله بیلمه‌سنی تجویز
ایدرلر. ومثلا کوزلی بر کیمسه طوغمسه اولاده کونشی کوره کوزندن کورمکده ایسه اندلس کبی اقصای غربده‌کی
بر اعمانک کیجه قراکلغنده اقصای شرقده‌کی بر بقعه‌یی کوره بیلمه‌سنی ممکن عد ایدرلر که بزم اصحابمزک
یعنی اشعریلرک و یا اهل سنتک قولی بودر.

ایکنجیسی، علی الاطلاق ممتنع عد ایتمکدر که بوده فلاسفهٔ طبیعیونک قولیدر.

اوچنجیسی ده برقسمنی تجویز وبرقسمنی منع ایلمکدرکه معتزله‌نک قولیدر. بو مباحثه‌ده اک زیاده بایناشق
اولان ایکنجی قولدر. فلاسفهٔ طبیعیون خارق العاده‌نک حصولنه اصلا احتمال ویرمز و امکانی انکار ایدرلر.
ودیرلرکه مثلا عصانک ثعبانه انقلابنی تجویز ایتمک علوم ضروریه‌ده وثوقک قالقماسنی موجب اولور. چونکه
کوچوک بر عصاده قوجه بر ییلانک تولدینی تجویز ایدنکز تقدیرده بر صماده چوبنده و بر آینه داخلنده دلیقانلی
بر انسانک تولد ایده بیلمه‌کنی ده تجویز ایتمش اولورز. بو تجویز اولندیغی تقدیرده ایسه شمدی مشاهده ایتدیکمز
اولدیغمز شو انسانک ده شمدی اینیوب اولدیغه دفعةً حادث اولوویرمسی اولمسنی تجویز ایتمش بولنورز. و احتمال
شمدی کوردیکمز زیدک دونکی کوردیکمز زید اولمایوب شمدی دفعةً حاصل اولوویرمسی دیکر بر شخص اولمسنه احتمال
ویرمش اولورز. نفسه بوکبی احتمالات قاپیسنی آچارلر ایسه هیچ بر عقلا نظرنده جنت ویا عقته ایله محکوم

اولەجقلری معلومدر. کذلک بونلری تجویز ایتسەیدک طاغلرک آلتون، دکز صولرینک قان وجیوەلکدەکی طوپراغک اودون، اودەکی اودونک قوزە انقلاب ایتمەسنی تجویز ایدردک. بویلە بر تجویز ایسە ضروری اولان علملری ابطال ایدر و انسانک سفسطەیە طالماسنی ایجاب ایلرکە بو قطعیاً باطلدر. و بنا علیه بوکا منجر اولان او تجویز دە باطلدر. و بونکلە بو اشیانک حدوثی و وجودە رجوعلری انجق شو کوردیکمز وجە اوزرە و طریق معینە ایلە ممکن اولور. بو طریقک و بو قانونک خلافی ممکن دکلدر. ایشتە فلاسفۀ طبیعیون بونکلە استدلال ایلە دیرلرکە: بز بو طریقە ایلە بر وجە بالا لازم کلن جهالت و محالاتی کندیمزدن دفع ایدرز. — یعنی اشیانک معتاد اولان طریقە حصوللری ضروری طانیمقلە و خارق العادەلی ممتنع عد ایتمک صورتیلە کندیمزی سوفسطائیلکدن، ریبیلکدن قورتاردیغمز و ایقانمزی محافظە ایتدیکمز زعمندە بولونیورلر. حالبوکە بو ملاحظە آلتندە قاچینمق ایستەدیکلری او احتمالات حقیقتدە اویلە لازم کلمکدەدرکە دفعی قابل دکلدر. شویلەکە:

شو عالمزدە حدوث بولمقدە اولان حادثات، یا مؤثرسز اولەرق حدوثە کلیور دینەجک ویا بر مؤثر ایلە. بونلرە اوچنجی بر احتمال یوقدر. هر ایکی تقدیردە ایسە ذکر اولنان احتمالاتک لزومی درکاردر. زیرا مؤثرسز دینلدیکی صورتدە [1] بو قول عقلک عینی قانونە صراحةً مخالف اولمقلە برابر الزام مذکور صورت قطعیەدە لازمدر. چونکە اشیانک مؤثرسز، موجبسز کندی کندیلرینە بالتصادف حادث اولدقلری تجویز اولونجە بر انسانک کندی کندینە آنەسز باباسز اولەرق حادث اولەجغی و طاغلرک آلتون، دکزلرک قان، طوپراغک اودون انقلاب ایدەمەجکی نصل تأمین اولنەبیلیر. چونکە بعضی شیلرک کندی کندینە بلا مؤثر بالتصادف

[1] بو کونکی فنون طبیعیە نظریاتی تحولات اساسنە مستنددر. و « هیچ بر شی مؤثرسز حدوثە کلمز » قاعدەسی فنک برنجی اساسنی تشکیل ایدر. بوکا رغماً اسکی و یکی بعضی حکما عالمک کندی کندینە بر تصادف اثری اولەرق حصولە کلدیکی فرض ایدر. و بو خیالاتی عالم تغییراتی یرینە طبیعت تغییری قوللانمقدە ذوق آلیر. صوکرە حرکت ایدرک اشیانک اساس اعتباریلە بالتصادف کندی کندینە حصولنی فرض ایدن بو کیمسەلر انقیادە ادعا ایلە بعضی شیلرک امکانسزلغنە حکم ایدر. و بونی علوم طبیعیەیە اسناد ایتمک ایستەرلر. بونک اشیانک مؤثر اولەرق کندی تغییرلری ایلە حصولە کلمسی و صوکرە او طبیعت لایتغیر اولەرق اطرادینی بالضرورە محافظە ایتمکدە بولنمش اولدیغی ادعاسی فکرلرینە مبدأ حرکت یاپمە اولمقلرینە قوانین طبیعیە تغییرینک طبیعتە حاکم اولاماز، طبیعتی محکوم ایدن قانونی دیمک اولدیغی آکلامازلردە کندی کندینە حادث اولان طبیعتک حکمی بولنان قانونی معناسنە قوللانیرلر. و بو صورتلە اشیایە دە قانون طبیعت نامنی ویررلر دە. طونارلر تخالف استقدە بر چوق قانونلرک حیات مجموعەسنە دە طبیعت اطلاق ایدرلر.

حاصل اولدیغنی تجویز ایتمك سائرلرینك ده بلا مؤثر حصولنی تجویز ایتمكدن عقلجه دها مستبعد دكلدر. بناءعلیه
بو تقدیرده الزام مذكور قطعیدر.

ایكنجی تقدیرده، یعنی حادثاتك بر مؤثردن طولایی اولدیغی شقنه گلنجه: — اكثر فلاسفهٔ طبیعیونك
دخی قولی بودر. — بونده ده ایكی احتمال واردر: او مؤثر یا بالایجاب مؤثردر، ویا بالاختیار فاعلدر.
ایجاب ایله مؤثر اولدیغی تقدیرده بو ایجاب یا هیچ بر مرجحه علاقه‌دار اولمقسزین مؤثرك بالذات ایجابی اوله‌جقدر
ویا بر مرجحك ایجابنه تابع اوله‌جقدر. فقط بالذات موجب اولسه ایدی یعنی واجب الوجود بالذات بر طبیعت اولسه‌یدی
مؤثر اولسه ایدی بتون بو حادثاتك قدیم اولمسی و عالمده هیچ بر تحول و تغیر بولنمامسی لازم گلیردی. چونكه علت قدیمه-
دائمه‌نك ایجاب ذاتی ایله بر حادث متغیره سبب اولمسی تناقضدر. بناءعلیه فاعلك بلا مرجح بالذات موجب اولمسی
احتمالی ساقطدر. او حالده بالذات حادثات بیننده‌كی مختلف و متعدده كوره بر مرجحك بالذات ایجابنه تابع
اولمسی قالیر. — كه بوكا "دترمینیزم" ایجابیه تعبیر اولنور. — بو تقدیرده ایسه شو جزم ایتمك لازم گلیر:

بو عالمك حوادث اشیا بیننده‌كی نسب و اوضاعك و اشكال فلكیه‌نك اختلافنه كوره اختلاف ایتمكده‌در.
و هر حادثه‌نك بر وقتده حدوثی كلمهٔ معینه بر حادثه‌نك او وقته اختصاصی ده بونك ایجابیدر. یعنی حادثات متقدمه
بیننده‌كی بر وضع اختلافك ایجابیدر. شو حالده افلاك و اجرامده بر شكل غریب و وضع مخصوص ظهور ایدیوردی؟
بونك بر یكی بر انقلابی و مثلا دكزلرك یاغ اولودرمسنی ویا دفعةً بر حیوانك ویا انسانك حدوث ایدیورمسنی
اقتضا ایتمز چیكی نه ایله نامیسه اولنه بیلیر؟ و او حالده ذكر اولنان الزاماتك هپسی عودت ایدر.

نهایت مؤثرك فاعل مختار اولدیغی و اثرینی كندی اراده‌سیله ترجیح ایتدیكی تقدیره گلنجه. — كه
مؤعروی بودر. — هیچ شبهه‌سز بو تقدیرده ده احتمالات مذكوره تماماً موجوددر. قدرتی متناهی متصور
اولمایان او فاعل مختار نه دیلرسه اونی خلق ایده بیلیر. و بناءعلیه فلاسفهٔ طبیعیونك قاچینه‌لسینه ذكری احتمالات
هر تقدیرده ده بتونده سالك واردر. اهـ. یعنی خارق العاده‌یی تجویز ایتمكده نشأت ایدن احتمالات عمومكزده
سوفسطائیلكی، ریبیلكی استلزام ایدرجه‌سنه او كبی احتمالاتك هیچ بر مسلكده دفعنه امكان یوقدر. و خارق العاده‌نك
امتناعنی اثبات ایده‌جك بر چاره ده موجود دكلدر. و جزم عقلیه اشیانك مستقله اولامیه‌جق، نسبی و اضافی بر علم‌دكل

اولمقده ایری کیتمز. علم تام و مطلقه الامتنادر. سوفسطائیلرک باطلی فقط علم تام ادعاسی ده باطلدر.

زمانمز فلسفه‌لرنده بو مسئله شو صورتله وضع ایدلمکده در: علوم طبیعیه‌نک یقینیه نقطه نظرندن قیمتی نه در؟ علوم طبیعیه‌نک مسائلنی تشکیل ایدن قضایا کلیه قضایای ضروریه میدر؟ دکلمیدر؟ بونلر ضروریاته عائد اولسه ده ایسه‌ده بو کبیلر مسئله‌لی میز دکلدرلر. بوکون برچوق علوم طبیعیه‌ده ترقی انتظار ایتمک و برکشف جدید ایله برطاقم قواعدی تعدیل ویا انقلاب حصوله کلمسی احتمال دائمیدر. بونک ایچون بونلره مقابل «سیانتیفیک» یعنی شبهه‌جی و احتمالجی اولسنه یچه‌لری واردر. بونلر ایکیسی آراسنده ال کوزل حال آلمان فیلسوفی قانتک حالیدر. دیمشدرکه: علوم طبیعیه اعتبار و تجربه‌دن مأخوذ اولدیغی جهتله قضیه‌لری ضروریه دکل «آپوستوریک» در. منطقده مطلقه عامه تعبیر اولنان قضیه‌لردرکه بالفعل وقوعی خبر ویررلر. [۱]. یعنی بونلر بویله واقع اولدیغی ایچون بویله درلر. یوقسه بویله اولملری واجب و ضروری اولدیغی ایچون بویله دکلدر. بناءً علیه بونلرک دائماً و بالضروره بویله اولمسی لازم کلدیکنه و خلافی ممکن اولمادیغنه حکم اولنه‌ماز. یارینکی بر تجربه‌نک بزی باشقه درلو بر نتیجه‌یه ایصال ایتمسی و بوکونه کورمدیکمز شیلرده وقوعی کوسترمه‌سی ملحوظدر. قانتک بو حالی علوم طبیعیه‌ده ایقانه ضروری ادعا ایدنلرله ریبیلر آراسنده متوسط بر مسلک قبول ایتمک اعتباریله متکلمین اسلامیه‌نک حالنه مطابقدر.

مواقف و شرحنده دیرکه «عادتلرک خرقی و معجزه‌لرک وقوعی سماوات و ارضک و آثارینه کوشیده ایدک خلقنده و بعده بونلرک فناء انعدامنده دها عجیب دکلدر. خرق عادتی تجویز ایتمک سوفسطائیلک اولور دیمک مغالطه‌در. بزم خارق العاده‌لرده بعضلرینک عدم وقوعنه، مثلا دره کوردیکمز طاغک بوکونه آلتونه اولمدیغنه جزم ایتمز اولمق حد ذاتنده امکاننه منافی دکلدر. نته‌کیم محسوساتده معینه بر جسمک معینه بر حیزده بولندیغنی کوروب قطعیاً جزم ایدرز. بو جزم ایله برابر او جسمک او آنده اولمایوب برده دیکر بر جسمک بولندیغی فرضه ایتمز ممتنع اولماز. فی الواقع او جسمک تعین قطعیاً او آنده اولدیغی تجویز ایدر. هم ده او آنده بولنمامسی

---

[۱] منطقده مشتقدرکه مطلقه عامه، ضروریه‌دن ده دائمه‌دن ده اعم، ممکنه‌دن اخصدر. بناءً علیه مطلقه عامه‌نک ضروری ویا دائمی اولمسی لازم کلمه‌دیکی کبی نقیضی ده ضرورتک امکانی دکل دائمیدر.

نفس الامرده ممكنه اولدیغی تجویز دكلدر. بو وقوعه جزم، خلافنك امكانی سلب ایدر، بوده خلافنك
امكانی شهادت حسیه ایله وقوعه جزمك احتمال ایله جمع برشبهه یی اقتضا ایدر. ایشته بویله عادت — یعنی
تجربه، اطراد — دخی حس كبی اسباب علمیه دن بریدر. بنا علیه حسده اولدیغی كبی عادت جهتیله ده بز، برشیئه جزم
ایدرز، بونكله برابر حد ذاتنده او شیئك نقیضی دخی ممكن اولور. — مثلا عادةً نظراً بز جزما بیلیرز كه
بیلادن بیلاده اولور ویا بر مدت قرفته اولور. فقط بو جزمز ریبوزنده ایلك یاد ایتشده اولدیغی كبی بیلانك
دیگر برشیئده ویا دفعةً پیدا اولمهسی امكانینه منافی اولماز. بز، بونی واقع، برنی ممكن بیلیرز. — بوندن
باشقه شوده اونوتولمامق لازم كلیر كه عالمده خرق عادت دخی برعادت مستمره در. هر عصرده، هر زمانده
خارق العاده حقلقندن، وقعه لر نقل ایدیله كلمشدر. [1] كه عقل و انصاف اولانلر ایچون بونلری انكاره امكان یوقدر. اه.

فی الحقیقه وقوعات عالم بربرینه ضد ایكی جنس اطراد ایله ملاحظه اولونمقده در: بریسی توافق اطرادی
بریسی ده تخالف اطرادیدر كه هرحادثه برشیئی بیلمك بو ایكی اطرادده حصه سنی تعیین ایتمك یعنی متشابه اولدیغی
اولانی امثالنه توفیقیله و مخالفی اولانی اغیارندن تفریق ایله ایتمكدر. اكر عالمده طبیعت دیدیكمز یالكز بر اطرادكلی جاری
اولسه ایدی بز نه برحادثه كوره جك، نه ده اشیایی بربرندن تفریق و تمییز ایده بیلیردك. حالبوكه هر تمییز و تفریقده
عادت دیدیكمز توافق اطرادینی قیرمق دكیشدیكی، خرق ایلدیكی بر تخالف دفعه سیله ملحوظ كلمكده و اجناسده
انواعه، انواعده افراده قدر هرشی، فصل، تمیز، تشخص تعبیر ایتدیكمز بو خرق و تخالف واقعه سیله تفریق
اولنه بیلمكده در. بو خرق و تخالف واقعه لری سایه سنده دركه بز ایكی ضددن هر ایكیسنك ده ممكن اولدیغنی بیلدیكمز
كبی واقعده ده اونلری بربرندن آییریرز. و بو صورتله عالمده بر دكل متعدد، متنوع عادتلر، طبیعتلر بولندیغنی
بیلیرز. بربرینك امكاننه علمنز دیكرینك وقوعنه علمنزی اخلال ایتمز و مختلف عادتلره متعلق مختلف قیاسلر یاپه بیلیریز

[1] زمانمزده ارباب علم برچوق واقعات خارقه قید ایتمكده در كه هنوز بونلرك قانونلری استنباط اولونامامشلردر. و بونلری مشاهده اولونمقده در. حتی بو مشاهدات اوزرینه «مابعد الروحیات» Metapsychique نامیله برعلم تأسیسنه اوغراشلمقده و برخیلی افاده لی مقاله لرینك اشتغال ایتدیكی برحیاتی فرانسه ده بونام ایله فرانسه ده بر مجموعه دخی نشر ایدلمكده در. علوم طبیعیه نك ترقیاتی بو خارقه لرك كوندن كونه بیله بیلیر. بو جزده بر قسمنك بالاراده بر افراد الهی ایله كشفنده برخارقه اولمسنه مانع دكلدر. آنجق شونی اونوتمامق لازم كلیر كه هر خارقه معجزه دینلمز. معجزه، رسالت دعوی ایله بر ذاتك تصدیقه مقصود اولاراق دعواسنه تقدم ایتمسه بولنان دفعةً اعجازلر دیگدر. (تفصیلات شرائطی ایچون شرح مواقفه مراجعت).

واردر. کرچه اطراد طبیعت و عادت تعبیرلری اولاً و بالذات توافقده افاده اولنور. و بوندن طولایی
توافقک ضدی اولان تخالف واقعه‌لری ده خلاف عاده و یا خارق العاده و سائره کبی نامرله بونلردن تمییز ایدیلیر.
لکن توافقده عمومدن خصوصه طوغری مختلف افرادلره انقسام ایتدیکی کبی بر برینه نسبتله متعدد تخالف واقعه‌لری ده
مختلف اولمق مفهومنده بر توافقی، بر تخالف افرادینی محتوی اولدقلرندن بونلرده اوبرلرینه متمایز بر جنس عادت
تشکیل ایدرلر. و بونک ایچون ده فضل، ممیز، مشخص، مستثنا، نادر، غریبه، خارق العاده الخ... کبی مفهوماتک هپسی
ایله افاده اولنه بیلیرلر. ایشته پیغمبرلرک معجزه دینیلن عملیات خارقه‌لری ده بو صورتله اونلری کندیلرندن تمییز
ایدیره‌رک رموز الهیه تقدیریه ایمسی مقصود اولان فضل ممیزلریدرکه بونلرده عالمده تخالف و تمایز افرادینه داخل
بر عادت الهیه‌در. تصنیف اشیاده حیوان صنفی تشکیل ایدن توافق افرادلری ایچنده انسان نوعی مختلف اولدیغی
تخالف واقعه‌لریله حیوان عادتنک فضل خارقه‌سنی تشکیل ایتدیکی ایسه انسان نوعی دینیلن توافق افرادلری ایچنده بوتون
واقعه‌لرده بونلر بر خارقه تشکیل ایتدیکده بونلرده و بونلرک ذکر و قیاس عقلی ایله استنتاج اولنه‌مازلر. انجق
مشاهده و خبر ایله بیلنه بیلیر. نته‌کیم احصا و استقرایه مراجعت ایتمکسزین مجرد قیاس عقلی ایله موجوداتک بر تصنیفی
یاپیلمق قابل اولمدیغی بر حالتدر. تلغراف کشف ایدیلمزدن اول مرتبه‌کی بر آدمک معرفت‌کی بویله بر ایکی ثانیه ایچنده
مخابره ایده‌جکنی مجرد قیاس عقلی ایله تعیین ایتمک قابل اولمازدی. فقط عادت اولمایان بویله بر شیئک امکانی
عقل و منطق حیوانات دیرمه‌جکنی ادعا ایتمک ده عقل و منطق نامنه بر بهانه اولوردی. چونکه بونک وقوعنی فرضه
و تجویز ایتمکده هیچ بر تناقض تضمن ایتمز. علمی قیاس عقلی‌یه قصر ایتمک و عقلک قابلیت و طبیعتنی اونوتوب
قیاس عقلی فعالیتینی حالدن استقباله طوغری تحکم ایتدکجه چالیشمق فضل حقندنه ایسه عینیله ماضی‌یه
طوغری تحکم چالیشمق اوندن ده بویوک بر خطا نعتدر. و ایشته حال حاضرده بولنانلرک "بر ماضیده‌کی
انسانلرده ده از هر جهت و صورت مطلقده مترقی و یوکسک. بناء علیه بزم علم دارلرمزک بابامز یاپامادیغی
بر شیئی اونلرک بابالری یاپماسه امکان اولمادیغی اولوردی ثابتدر." کبی بر قیاس نفس ایله تحکم ایتمکده "کتب منزله‌نک
نصوصی و اسنادک تواترلری" ایله نقل ایدیلمکده واقعات متمایزه‌یی انکار و نادیده حالیاری علم و انتباه شبهه
خرق محضه اولان بر استبداد ده باشقه بر شی دکلدر. و بونی بابالر عمومیتله شو ایکی صنفک ایچنده بولنورلر:

بریسی حدوثاتنده بر خارقه اولان علم واراده وانفعالاتنه وعادت وطبیعتك حاكم مطلق اولمادیغنی كوسترن
مختلف تنوعاتنه قارشی كوزر بر طبیعت تعصبنه اصرار ایله جابجا تغافله سعی ایدرلر كه بونلر اختلافاتی قابل تحدید
اولمایان بو نه عالمك الك بیوك نوامیس اطرادی بر حدوث وتحول قانوننه راجع اولدیغنی وبر قانونه اولدقلرینه اختلافیله
متنوع ومختلف افرادلرنده هر برینك مثلی سبق ایتمامسی بر حدوث ویا تحول خارقه سیله باشلایه جغنی وبونده
نظام حدودلرینك ده هیچ بویله بر خارقه مخصوصه ایله ظهور ایتدیكنی ایی دوشونمزلر . هر كون ، هر لحظه
جمادات حیاته تحول ایدوب ظهور ایتدیكنی كورورلرده كورمزلر وصورت تحولی شذوذ مطلقه فرض ایدرلر . طبیعت
دعواسنك نقیضی اولان اصل تحول وانقلاب ممكنه ده واقع قائلدرلر . وهر تحولده تحولك طبیعی اولدرینه خارجده
اجرای تأثیر ایدن بر قدرت مؤثره نك وجودینه ده تردد ایدرلرده صوكره او تحول وانقلابك سرعت
وسرعتی بعضی درجه فرقنده مطلقه رابطانه ادعا ایدرلر . دوشونمزلركه بو جهت قابل تحویلك قدرتنه
عائد بر مسئله در . وقدرت مطلقه ده هیچ بر عجز یوقدر . دوشونمزلركه بر عنصرانك مرور زمانله یوروییوب
كومور اولدرده عضویة انقلاب ایتمسی اك واقع اولدیغی وبو واقعه ده هیچ بر تناقضه بولنمادیغی كبی عینه حیاة ذاته
بردن بره ودها بویوك بر مقیاسده وقوعنی تصور ایتمكده وبویله بر واقعه یی مشاهده ویا اخبار ایلمكده
طبیعت انقلاب نقطۀ نظرندن هیچ بر تناقضه یوقدر . وبنابرین اوزینی اعتراف ایدن بر جینه ممكنه نظرلیه
بالتمامی معتقده دكل معتقدلقده واصل سر حیاتك ایچ خامه اول قدرتی حسابه الماملقده نشأت ایتمه بر عجیبلقدر .
دوشونمزلركه طوپراقده وطوپراقده حیوانه ویا نباته فنی بیلدك بو قدر شی اولماز دیرلر اثر واقعه قارشی
صلاحیت فنیه خارجنده بر تعصبدر . شبهه یوقدر كه انسانك بونه اسید ونظری خارقلره باعث اولوب ده خلقتده كی
جریانه خارقی احتمال ایتمسی واونده بر تاریخك حاصلی اولان علوم وفنونه استقرائیه واستنتاجیه هیچ
جانبدن كسب ، علم واراده نك ، ذره نك ونشئت تخصیصك قسمه وحكمی نظر اعتباره الماسی خلقتده
مكنون اولان دفینه لری استخراج واستنباط چالیشوب ده بحر دكماده انه جلد بر باده تكلو بوب طورسی
والحاصل الله تعالی ایله یالكز خارقه نقطۀ نظرندن اعتماد ایتمسی صراط مستقیمدن آیریلمقدر . وبونك ایچون قرآن
نظرلری خارقه لردن زیاده قانونه وسنته ، شرعه ومنهاجه توجیه ایتمكده وسنت سنیه . بر مستجلیقی ذم ایلمكده در .

نقطهٔ عینیه زماننده عادتلر مواجهه سنده حاضرلر ، واقعات جمله وسطه ده بقابلنده واقعات غریبه ونادره ممکنه بولنمیغی وخواطر وخیاله کلمز چیقدیره اوسولماز حادثه لر ، ایسه ، قورقولر ده عرفیله جکی بیلممک ، یعنی الله تعالانک جریان عادی یعنی عادت الهیه خلافنده برشی یاراته بیلمیه جکنی فکر ایتمک ده خالق تعالانک قدرت مطلقه سنی جامد بر طبیعت منطقیه تحدید قالقیشمقدر که سببی عادتره تقدم ایدن حادثه اولی اولوتمه و نتیجه سی عقل و منطقده توقف ایتدیکی حدودده ایمانک نقد یأسی کبی بر موقعدر . بوندن ایچون بالاده « ان ربکم الله الذی خلق السموات والارض فی ستة ایام ثم استوی علی العرش یغشی اللیل النهار یطلبه حثیثا والشمس والقمر والنجوم مسخرات بامره الا له الخلق والامر تبارک الله رب العالمین » آیتنده خلق اولانوب مسئلهٔ استوایه وخلقه داعر مبدأ و صورت جریانه نظر دقت جلب اولنه رق اشیانک کرک خلقنده وکرک جریاننده حکمرانک طبیعت اشیا اولمایوب جلاسنک موقعنده ، عرشه اوزرنده حاکم مطلق اولان الله تعالی اولدیغی اخطار اولنمشدر صوکره دیکر بر طرفدن خارقلره ، دیکر طرفدن عادات جاریه یی و سرتلکی احتوا ایدن انبیا قصه لرینه کریمه وانجوه خلقه اول مثالی ایله تصور و تصدیق ایدلمه سی لازم کلن معجزات انبیاده بو سیاقده ذکر ایدلمسه و بو یوزدن انظار ایدنز حقنده « کذلک یطبع الله علی قلوب الکافرین » بیورلمسی و بونکله طبیعت دعواسنک بر تیب سدلیم سنده نتیجه اوزلری قلبک انطباعات سابقه سنده جیفاده جهه دائره سی بر حقیقت دوبوریم جبهه و جهد جیاتمقوره سنی ختام ویریلوب انحصار ایمه سنده ده نشأت ایتدیکینه بر اشارت مخصوصه یاپلمشدر .

حقیقته بناء بر این اوزیاتیه کی اولدیغز بو مسئله یعنی معجزه نک امکانی مسئله سنی عصر حاضرک فنده تلقیسنه نظرا خلاصه اوله رق سویله جک اوله بیلرز : قوانین طبیعیه دینلن وطبایع اشیا اوزرنده حاکم کورولن عمومیات ، اولا مشاهده ، ثانیا تجربه ، ثالثا استقرا ایله تثبیت و تعمیم ایدیلن اطرادلردر . اطرادلرک اساسی ده عینیت اطراددر . هر هانکی بر واقعه نک علتی بالتجربه وطرد وعکس صورتیله استخراج اولنه بیلدیکی تقدیرده بو تجربه ، اطراد ذهنا بتون تقدیرلره تعمیم اولنه رق بر قضیه کلیه وضع ایدیلیر . بو تعمیم استقرا ، واو قضیه یه بر قانون طبیعی نامی ویریلیر . دائما بو نوندن اونک جزئیاتی استنتاج اولنور . لکن بونده علوم طبیعیه معلوماتی هنوز بو یه عینیت ومطلقیت قضیه لری حالنه کلمه مشدر . بو حالده بیله انجق فرضیه ایله کیمیادر .

اونلر اده موضوعمزه داخل اولان بتون واقعاتی احاطه ایتدیکی ادعا اولنه‌ماز. علم حیات ایسه هنوز بو حالده اوزاقدر. فیزیقه و کیمیاده ده بر چوق واقعه‌لرك متعدد علتلر ده هر برینه معلول اوله‌بیلدیکی مسلمدر. مثلا بر فابریقه‌یه بر قوه محرکه اوله‌بیلدیکی کبی بر بخار، بر الکتریق ده اوله‌بیلیر. بوندن باشقه بتون بو علتلر واقعات حادثه اولدقلرندن طولایی علتلرك علتلری، علتلرك علتلری الخ... بتون سلسله علل و قوا، حساباتمزده وارد اولورسه علل جزئیه‌ده‌کی علتلرمزك قیمتی اوقدرجه لازمدر. حالبوکه علت تامه اولان بتون معلوماتمزك انتقاد، تنقیح و تنسیق ایدرکن شونی اعتراف ایتمز اقتضا ایدرکه بز بو بتون واقعه‌لرك علتلرینی بیلمدیکمزده بر واقعه‌نك ده بتون علتینی بیلمیورز دیمکدر. فی الحقیقه بعضی واقعه‌لر حقنده بیلدیکمز و تعلیم ایتدیکمز علتلر قدر نظرمزه ناقص لهم ده ظاهری و نسبیدر. علت کلدر، اوده علت مطلقه و حقیقیه‌در. حقیقی و مطلق علت اساسنده بر خلق و ایجاد، علت کل ده خالق کل اولمق لازم کلیر. بناء علیه بزم ال قوی معلوماتمزی تشکیل ایدن علیت افادلری حقنده‌کی علممز تام و مطلق دکل جزئی و نسبیدر. و او حالده معلوممز اولان علل و قوای عادیه و متناهیه‌لی انظاره حصر اولنامقله برابر بوندن علت کل کبی استناد ایدیلك قدرتی احصا اولنماز دیمك و قدرت مطلقه‌ده عاجز فرض ایتمکده حقمز یوقدر. نته‌کیم اوشیئك وجودینی فرض ایتمك اونك عدمنی اقتضا ایده‌جك بر تناقضه اولسه‌ده بر منفی بر مثبت ایکی الکتریق جریاننك تلاقیسنده کوردیکمز کبی حاصل، بر آنده صدفه ایتیوریسه. روحی بر طرفه براقه‌لم، بر ضیانك طلوعیله سونوشنده‌کی سرعت بیوکدر نه قدر سریع بر صورتده خلق و افنا ممکن اولدیغنی کوسترر. فقط قید جامد بر طبیعت حالی الحسه اولانلر بو لحظه‌لری کورمزلرده خارقه‌لرینك توقف ایتدیکی هر نقطه‌ده یأس مطلقه بوغولور قالیرلر. بوندن باشقه بر صنف دها واردرکه ارز و منفعتلرینه سعزده کبی کورونه حق و حقیقتی قبول ایتمك ایسته‌مزلر و انکار مجادله ایتمك ایچون هر حقیقتی ارتکابه چکینمزلر. ایشته فرعونده بونلردندر. و بو حالده فرعونلر دینیلیر.

فرعون، معجزه موسی حقنده ادبدر ورلیغی کر سبحه‌سی اوزرینه باییلادیجه واستحاله نتیجه‌سنده حقك تعیینیله کندیسنك مغلوب اولوب کوچوك دوشدیکنی دعوت ایتدیکی ساحرلرك حق تسلیم اولارق ایمانه ایدیوردکلرینی کورنجه دجال بونك بر مکر و حیله اولدیغنی اوته‌یه آتدی وشو تهدیده علاوه ایتدی:

[فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ] ایمدی یاقینده آڭلایه‌جقسڭز . — یعنی بو جسارتڭزه قارشی سزه نه‌لر یاپاجغم .
[لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ] البته والبته اللریڭزی
و آیاقلریڭزی چاپرازینه کسدیره‌جگم ، صوڭره ده هپیڭزی البته والبته چارمیخه گردیره‌جگم . — فی الواقع ساحرلرڭ
ایمانی حقیقی اولمایوب ده اویله گلدی گچدی موافقت اولسه ایدی بو ترهیبی جداً کندیلرینه سز اولور ، و بو تهدید اونلرڭ
اجرای تأثیر ایله فکرلرینی منع و تعقیم ایده بیلیردی . حال بوکه الله و رسولنه و آخرته ایمانی اولمایانه
و ایمانسزلغندن طولایی حقه قارشی محاربه ایتمکه جرأت ایدن بو کبی تهدیدلر حقنده مؤثر اوله‌بیلجک اولدیغی کبی
ترهیبات قلبلری محبة الله ایله چارپایانه و آخرته جداً ایمانه جمع اولنه کلنجه بو مؤمنلرڭ ، مجاهدلرڭ قناعتلرینی
توقیف ایتمک شویله طورسون بالعکس قلبی و حقانیتی امحا مقصدی اولان عزملرینی تشدید و تقویه ایتمکدن باشقه
بر نتیجه ویرمز . و ایمانڭ جدیت و تفوقی ده بو کبی امتحانلرله تبیّن و تبارز ایدر . ساحرلر مقدما سحرده مهارتلری
معروف کیمسه‌لر اولدقلرندن طولایی ایمانلرنده بونلر بر مکر و حیله شبهه‌سی بسلنمسنه سببیت هم اولمازدی . بویله
بر شبهه‌لی ایسه بویله بر امتحانه سبب بیلیردی . حکمت الهیه ، معجزهٔ موسانڭ بر سحر اولمادیغنی هر شبهه‌دن آزاده
بر صورتده تبیّن و تظاهر ایتدیرمک ایچون ده میدانه رقابت و تجربه ده سحره‌لری قیاز ده حقی تصدیقه ایدیوردی
ساحرلرڭ ایمانلری حقنده هر درلو شبهه‌یی ازاله ایله جدیت و صمیمیتلرینڭ قطعیتله اثبات و ابرازینی اقتضا
ایتدیگنده الله تعالی کندیلرینی حمد و فلاح مواجهه‌سنده بویله بر امتحانه تابع طوتدی و موفق قیلدی ده فرعونڭ بو تزویر
و تهدیدی قارشیسنده کمال متانتله [قَالُوا] سوزلرینی دیدیلر : [إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ] شبهه یوق که
بز نهایت ربمزه دوڭه‌جگز . — بو جمله شو معنالره محتملدر :

١ — بز نصل اولسه اوله‌جگز ، سن ایسته‌سه‌ڭ ده اوله‌جگز ایسته‌مه‌سه‌ڭ ده . بنا علیه باشمزه
گلسی محقق اولان اولومدر . اولوم اولمک اعتباریله ها سنڭ النکده اولسه ها اولماسه بزجه مساویدر .
اسباب مختلف اولسه ده اولوم بر و محقق و سنڭ بزی اولدیرمه‌ڭ قرارینه یعنی ده محققدر . بونڭ ایچون
سنڭ بو تهدیدڭ حکمسز و معناسزدر .

٢ — سن بزی کسه ، آصارسه بز شهید اولورز و محقق ربمزڭ رحمت و ثوابنه قاووشورز .

بناءً علیه بو تهدیدکزه قورقمیه سوزیکز طوغریسی حق اوغرینه جان ویرمکی جائزه منت صایارز .

٣ — بز اولوب ده صاغ قالاجق دکلز ، هیچ شبهه یوقدر که کرک بز ، کرک سن هپمز اولوب ربمزك حضورینه وارهجغز . بناءً علیه او آرهده حکمنی ویرر . حقلی‌یی حقسزی ، ظالم اولنلری آییرر .

[وَمَا تَنْقِمُ مِنَّا إِلَّا أَنْ آمَنَّا بِآيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاءَتْنَا] حالبوکه سن بزدن هیچ بر سببله دکل انجق ربمزك آیتلرینه بزه کلدکلری زمانه ایمان ایتدیکمزدن طولایی انتقام قالقیورسك — یعنی دلائل حقك ظهوری قارشیسنده باطلی براقوب حقی اقرار ایتمك قیزیلاجق ، تعذیب اقتضا ایده‌جك تهدید واجبار ایده‌جك بر فنالق ، بر قباحت دکل ، افتخار اولنه‌جق ، تقدیر وتوقیر ایله نمونهٔ امتثال اتخاذ ایدیله‌جك الا کوزل ، هیچ بر فضیلت اولدیغی ووجدانمزده دفعی ناقابل بر ضرورت ایله ثابت اولان بویله بر ادراك وایمانمزدن سنی ممنون ایتمك ایچون وازکچمك ده قدرتمزدن خارج بولندیغی حالده ، سن حرف بو ایمانمزدن بو فضیلتمزدن ، بو حقلولغمزدن طولایی مجرملر کبی بزه قیزیورسك ، انتقام آلمغه قالقیشیورسك که بو نه بیوك ظلمدر ! سحر وتزویرده غلبه تقدیرنده مقربینك قبیلندن قدر اجرلر ، تلطیفلر وعد ایدرکن بزه بوتون بونلری براقدیرهرق ، سحرده‌کی مهارتمزه رغماً حقك ظهورینی اولدوقجه مغلوبیتمزی اعتراف ایتدیره‌رك قلبمزی کندیسنه جلب ایدن حقیقتی سودیکمز زمان کسوب آصمغه قیام ایدیورسك ، نه بیوك جهالت ، نه بیوك وجدانسزلق ، نه بیوك حقسزلق ! . . .

ایشته ایمان ایدن ساحرلر ، فرعونك تهدیداتنه قارشی بیله بویله بر عبرت ونصیحت تلقین ایدن وایمانلرنده هیچ بر شبهه‌یه محل براقمایان بو بلیغ جوابی ویردیلر . والله توجه ایدوب [رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا] یاربنا بزه صبر افاضه ایت — یعنی صو کبی هر طرفمزه قاپلایاجق ، تزلزل ویرمز ، تکدر وعصیانه کتمزلرنده بیقاجق ، یالکز طوتاجق بول وتضعیفی بر صبر ویر . [وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ] وجانمزی مسلمان اولدیغمز حالده آل . — دیه دعا ایتدیلر . ایمانلرنده‌کی جدیتی ، ایقانلرنده‌کی متانت ووثوقی اولدیغی استغفار ایدرك اثبات ایتدیلر . بونلر اوندن صوڭره فرعونك تهدیدی اجرا ایتدیمی ایتمدیمی ؟ بوراده اختلاف ایدلمشدر .

بعضلری ابن عباسدن : « کوندز اولنده ساحر ایدیلر ، آخرنده شهید اولدیلر » دیه نقل ایتمشدر . دیکر بعضلری ده

بو تهدیدك انفاذی تصریح ایدلمدیکی جهتله عدم وقوعنه قائل اولمشلردر . لکن بزجه سیاق قرآن وقوعنی آکلاتیور .

بو ذوات ایمانلرنده ثبات ایدرك اولمکی جانلرینه ترجیح ایتمشلر و حق یولنده شهید اولمشلردر . و بونك نتیجه‌سی

فرعونك علیهنه چیقدیغی محققدر . معجزهٔ موسی بونلرك شهید اولمسنه نیه مانع اولمادی دیه بر سؤال ده ایراد

ایدیورز . زیرا معجزهٔ موسی حقنده‌کی شبهه‌نك رفعی بونکله اولاجقدر . معجزه‌نك غایه‌سی ده موسانك

دعواسنده‌کی صدقنی اثبات ایدی . الحاصل ساحرلرك بو ایمانه ایله بالفعل فدای نفس ایتمه‌لری ایدرك تصدیقلری

جدیتی و معجزهٔ موسانك بر سحر اولمادیغنی تماماً اثبات ایتمشدر . فقط بونلر ایله فرعونك مکر و دهاغانسی و ظلم

و تدهیشه سیاستی ده قومی اوزرنده اجرای تأثیردن خالی قالمادیغنی و بنابرین حقیقتده مواجهه‌سنده سحر دیکرلر ده

دلو سوقت اولسه بر تأثیری بولنمیه‌جغنی انظار ایتمك طوغری اولمادیغنی بونده آکلایه بیلیرز . نته کیم :

[وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ] فرعونك قومندن اولان ملأ ، او جمعیت ارکانی ده [أَتَذَرُ

مُوسٰى وَقَوْمَهُ] موسایی و قومنی براقه‌جقمیسك ؟ — یعنی ساحرلر اویوب کیتدی ده موسایی و قومی اولان

بنی اسرائیلی براقه‌جقمیسك که [لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ] ارضده فساد چیقارسینلر [وَيَذَرَكَ

وَآلِهَتَكَ] و براقه‌جقمیسك که او موسی سنی و الهه‌کی ترك ایتسین ؟ دیدیلر . — بویله دیه‌رك

فرعونی موسی علیهنه کوروکله‌مك ایسته‌دیلر . معلومدرکه « معرفةً ذکر و معرفةً اعاده » ده ایکنجی اولکینك

عینیدر . « قاعده‌سنه نظراً ظاهر بوراده‌کی « الملأ » ك یوقاریده ذکر کیده « الملأ » اولمسیدر .

او حالده بونلر فرعونك استشاره‌سنده موسی حقنده « ان هذا لساحر علیم » اسنادینه اشتراك ایتمشلر ایدی

« ارجه واخاه وارسل فی المدائن حاشرین یأتوك بکل ساحر علیم » دیه‌رك فرعونی تجربه و امتحانه سوق

ایتمش اولان جمعیت ارکانیدر . آکلاشیلیورکه بونلر فرعونك « ان هذا لمکر مکرتموه فی المدینة »

دیدیکی و اوزرینه بر ده « لاصلبنکم اجمعین » تهدیدی صادر دیدیکی و بونلر بر موسایه هیچ

ایلیشمیوب سربست براقدیغنی کورنجه بر طرفدن ساحرلرك دعوته سبب اولدقلرندن طولایی فرعونك کندیلرینه توجیه

ایده‌جکی سرزنشدن قورقیورلر . دیکر طرفدن ده موسانك سربست براقلمسنه اولمسنه اوزنه‌ریورلر . بو ایکی جهتدن آرتیق

فرعونك مزاجنه حلول ایدرك موقعلرینی تأمینه ایتمك و حقك انحصارینه سبب اولانه اولكی قرارلرینك حكمنی اسقاط ایتمك ایچون فرعونه زیاده فرعونجه بولنیقه‌سنه گیریشیورلر. و داماره باصه‌رق فرعونی موسی و عائله‌سی علیهنه تحریك و تهییج ایتمكه باشلایورلر. «تحدی سنه» دیورلر: «ساورلری گوروب ده ایشلكنی اولانه موسایی و قومنی مملكتده فساد چیقارمق ایچون می براقه‌جقسك؟ هم بو فساد یالكز اهالی علیهنه اولمیه‌جق دها زیاده سنك علیهكه اوله‌جق، خلقك حقده‌كی عقیده‌سنی بوزه‌جقلر، سنی و آلهه‌كی تزلیل ایده‌جكلر موجودیت ملیه‌یی خالدره‌جقلر. هیچ بونلر براقیلیرمی؟».

بوراده «سنی و آلهه‌كی» دینلمه‌سنه فرعونك پرستش ایتدیكی برطاقم معبودلر داها اولمسی كبی تبادر ایدر. بونلر ده اسكی مصریلرك معبود تلقی ایتدكلری بقره، گونش و یلدز، خاوره كبی بیلر. حال بوكه فرعون كندی نفسنده برالی قبول ایتمیور. «انا ربكم الاعلی» دیوردی. شو حالده «و آلهتك» «سنك عبادت ایتدیكك معبودلر» دیمك دكل، «سنك خوشلانوب وضع ایتدیكك و خلقی طاپیندیردیغك معبودلر» معناسنه استعمال اولونمسی دیمكدر. مع ما فیه بو نظری اساس اعتباریله فرعونك هوا و تمایلاتنه راجع اولاجقندن «سنی و یا خود بونه دیه‌رك طاپینیلان هوالرك، خیاللرینی تزلیل ایده‌جكلر» معناسنه اولماسی ده ممكندر.

جواباً فرعون: [قَالَ] دیدی كه [سَنُقَتِّلُ أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ] اوغوللرینی تقتیل ایدرز [۱] و قادینلرینی براقیرز. [وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ] و هیچ شبهه ایتمیه‌یك بز اونلرك فوقنده قاهرلرزدر. — یعنی اونلر اسكیسی كبی دیه دكزی بایارز برابر ایتمیه‌لم. گویا فرعون بو صورتله ایو مغلوبیت اندیشه‌سنی ازاله ایتمك و حقیقته قوت قلب ویرمك ایستیور. حقیقته بو شایان دقتدر كه موسی حقنده هیچ بر شی سویلمیور. زیرا حقیقتده اونی گوزی یالكز، موسی اوندن قورقدیغی اوقدر ترجمه ایتمك سوز طورسون اسمنی یاد ایتمكه بیله چكینیوردی. موسی دینلدیكی زمان بر دها گوزلرینی اچمه‌سه كندینی بو تعقیبه برابر اژدرك صولت هائله‌سی ذهننده تجسم ایدیوردی. لكن بو قورقوسنی گیزلمكه

(۱) تقتیل، چوق چوق قتل ایتمك دیمكدر كه ذبح ایله ایمدر. اولكی طوغانلری اوغلانلری چوق چوقلری بوغازلاتدیریلیوردی. بو دفعه‌كی تقتیل تهدیدی ایسه بوتون تجسم و تقلیلیری رحم اوداكی بر صورتده اولدوردیلمك تهدیدنی تضمن ایتمكده در.

ودائما افکاری تغلیط ایتمگه چالیشیور. جوابنده گویا موسانك اسمنی قال الملأ ایله تنزیل ایتمز سه‌یمی گوروریز
سوزلرینی ایما ایتمك ایستیور: موسانك شخصاً هیچ بر اهمیتی یوقدر. اونك بوتون منبع قوتی، قوم وقبیله‌سی،
مصرده اولان بنی اسرائیلدر. نه یاپارسه بونلرله یاپابیلیر. بز ایسه اونلری تحت قهریمزده ایسته‌دیکمز کبی ازه‌رز
دائما ده ازه‌جکز. اوغوللرینی تقتیل ایدن، قادینلرینی، قیزلرینی استیعباد صورتیله قورقوتمی، موجودیتلرینی ازاله‌یه چالیشان.
چوغالوب باش قالدیرمه‌لرینه میدان ویرمیه‌جکز. امین اولیکز که بز اونلره نه سوزده بونی هر زمان یاپابیلیرز.
اوتقده بو شرائط آلتنده موسی نه یاپابیلیرکه قالقیور، اندیشه ایدیورسکز. ایشته فرعونده فرعونیتك سیاستی.
بوکا مقابل:

[قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ] موسی، قومنه — فرعونك تقتیل قرارینی ایشیدوب تلاشه دوشنلری
زمانه بنی اسرائیل شوکایتلر وایکی بشارت تبلیغ ایدرك تسکینه ضمننده — دیدیکه: [اِسْتَعِينُوا بِاللّٰهِ]
اللهه استعانه ایدیکز. — یعنی اه دیدیکمز هیچ کیمسه‌نك برشی یاپامیه‌جغنی و بوتون قوت وقدرت اللهك اولدیغنی
بیلیکز، مأیوس اولمایکز ده اللهدن یاردیم ایسته‌یکز. قیدیکزده، فکرلریکزده، املکزده، قوتکزده
موجودیتکزده اللهه بسته بیکز ده اونی، سوزی برکیه الله دیه‌رك چالیشکز [وَاصْبِرُوا] وصبر
ایدیکز — فرعونك سوزلرینه قارشی تلاشه دوشمه نه‌ده یاپاجغنی یاپیوریور دیه صبر ایدیکز. متینه
وصبرلی اولکز. [اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ] ارض اللهکدر. — یارینکی مصرده اونکدر. [يُورِثُهَا
مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ] اونی قوللرندن کیمه دیلرسه اوکا میراث قیلار. — سلطنه منفعتکیه میراث کبی
اله اله دوندر. [وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ] عاقبت ده متقیلرکدر. — چونکه صوك موفقیت چالیشانلرك
دنیاشو بوقومده دکل قوردنا لرکرکه اللهه استعانه وصبر بوقوردنمنك ایدن شرطلردر. بناء علیه
سز بنی اسرائیل اللهك ارادی وجهله قوردیورسکز عاقبت سزك. قبط مصری قوردیورسه اوزرك. هیکز
قوردیورسکز هیکزك اولور. واو زمانه ارادہ نزاع قالماز. اوحالده قوردیکز.

لکن قوم موسی بو ایکی بشارت لطفنه تسلی اوله‌مدیلر که موسایه [قَالُوٓا اُوذِينَا مِنْ قَبْلِ
اَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا] بزه دیرلر سن بزه کلمزدن اول ایذا اولندق، کلدکدن صوکره ده...

اوكيله حضرت موسانك ولادتنده اوكيه يايلايه ذبح ابنا ر اشلنجه سى، صوكره كلديده بو دفعه يايلاجغى
سويلنه تقتيل مبادره تهديدلرى قصد ايديورلر. كرچه بنى اسرائيلك آل فرعونه السنده كورديكلرى ،
خدمات شاقه ده قوللانيلارلر، انيزدن كيده آلتنده اذيتلرى كى دها صوكره چكدكلرى اذيتلر واردر.
ولو سوزلرى اونره ده شامل اوله بيلير. فقط اونلر موسى نوزينه اولماديغى جهتله سوزك هدفى اولاماز.
بناءً عليه بو سوز، بز تمديه قدر مسنده ر استفاده دكل، حضر كوردك كى بر شتاعى ايما ايتمكده در. فرعونك
قلبنه فارسى شدتلى بر تأثرى ور خلاص ارزوسى ده اشعار ايدر.

موسى قومنه بويله شدتر صيزلانترغى كورنجه [قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ
وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ] مأمولدركه ربكز دشمنكزى اهلاك ويزى ارضده
استخلاف ايتسه، اجراء احكامه خلفا ر ايتسه ده [فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ] باقسه نصل عمل
ايده جكسكز. — كوزلديكه باقه جقسكز. چيركينمى؟ بالعفو ظاهره حقيقتده ده اوكا كوره ايا ايله
كونونه كونو صولك اجرينى دبا جزاكزى ويرسيه. بويله تبشير ايتدى.

عجبا بو تبشير تحقق ايتدىمى؟ بوندن صوكره قوم فرعونك ونبى اسرائيلك حاللرى نه اولدى، بوڭا كلهلم:

وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ
● فَإِذَا جَاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَٰذِهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا
بِمُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَلَا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ●
وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ● فَأَرْسَلْنَا
عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ آيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ قف
فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ● وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى
ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ
مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ● فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلَىٰ أَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ●

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا
غَافِلِينَ • وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ
وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ
بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ •

مآل شريفي

فی الحقیقه آل فرعونی قوتلقده سنه‌لرجه قیتلقله و حاصلات اکسیکلکیله صیقدق، تاکه
دوشونوب عبرت آلسینلر • فقط کندیلرینه ایيلك کلدیکی زمانلرده، بو بزم حقمز دیدیلر؛ و باشلرینه
بر کوتولك کلیرسه موسی ایله معیتنده کیلرده تشائم ایدیورلردی. شوم کوستردکلری ایسه آنجق الله یانینده در
ولکن اکثریسی بیلمزلردی • و سنه بزی بویولامق ایچون هر نه آیت کتیرسه‌ك امکانی یوق سکا ایناناجق
دکلز دیدیلر • بزده اوزرلرینه آیری آیری آیتلر اولمق اوزره باشلرینه طوفان کوندردك، چکرکه
کوندردك، قورباغه‌لر کوندردك، قان کوندردك ینه عناد ایتدیلر و چونکه مجرم بر قوم ایدیلر • و قاچانکه
عذاب اوزرلرینه چوکدی، یا موسی! دیدیلر: بزم ایچون ربکه دعا ایت، سکا اولان عهدی حرمتنه، اکر بزدن
بو عذابی قالدیررسه‌ك قسم اولسون که سکا قطعیاً ایمان ایده‌رز و بنی اسرائیلی سنکله برابر قطعیاً کوندره‌رز •
و قاچانکه ایریشه‌جکلری بر مدته قدر عذابی کندیلرندن قالدیردیغمزده درحال عهدلرینی بوزدیلر • بزده آیتلریمزی
تکذیب ایتدکلری و اونلردن غافل اولدقلری ایچون کندیلرندن انتقام آلدق ده هپسنی دکزده بوغدق •
و او حقیر کورولن ازیلنلره ده اوپلنان قومی مبارك ایتدیکمز ارضك مشرقلرینه مغربلرینه وارث قیلدق
و ربکك بنی اسرائیل اولان او کوزل کلمه‌سی صبر ایتدکلری سببیله تماماً تحقق ایتدی ده فرعون و قومنك
یاپه‌جقلری مصنوعاتی و یوکسلتدکلری بنالری یرله بر ایتدك •

[وَلَقَدْ اَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ] و فی الحقیقه
آل فرعونی سنه‌لرله و حاصلاتی تنقیص ایله تضییقه باشلادق. — سنه، ییل معناسنه اولدیغی کبی
بالخاصه شدتلی قوراقلق و قیطلق ییلی معناسنه ده کلیرکه بوراده بویله‌در. و بو معناده «سنین»ده
ایکی لغت واردر: الی مشهوری، جمع مذکر سالم کبی واو و یا ایله اعراب اولنوب حالت رفعده «سنون»
و حالت نصب و جرده «سنین» اوقونور و اضافت حالنده نونی اسقاط ایدیلیرکه آیت بو لغت اوزره‌در.
دیکری، النجم و الدبران کبی اسامی غالبه‌دن اولارق منصرف و یا غیر منصرف مفرد اعرابیله اعرابلانیر و
«یا» محافظه ایدیلیر. و نونی اضافتده ده ثابت قالیر. نته‌کیم شاعر:

دعانی من نجد فان سنینه

لعبن بنا شیبا و شیبننا مردا [۱]

دیمشدر. بر حدیثده ده ایکی لغت اوزره «اللهم اجعلها علیهم سنین کسنی یوسف» و «سنینا
کسنین یوسف» وارد اولمشدرکه قریش مشرکلری علیهنده دعادر. بوراده «وما ارسلنا فی قریة
من نبی الا اخذنا اهلها بالبأساء والضراء لعلهم یضرعون» مضموننک بر تفصیلی واردر.
بو صورتله قوم فرعونه حقلرنده ده بو سنت الهیه تطبیق اولنمسه دریجاً اهلاک ایدیلمشلردرکه [لَعَلَّهُمْ
يَذَّكَّرُونَ] تذکر ایده بیلسینلر، متنبه اولسونلر دیه — یعنی بو بر مخطره ایدیکه عقللری باشلرینه
کلسین، احوالی مقایسه ایتسینلر، حدلرینی آکلاسینلر، «الله»ی دوشونسونلر ده او حمقه قارشی تمرد و طغیانلرندن
واز کچسینلر، کفر و ظلملرندن توبه و استغفار ایله بولسونلر دیه یاپیلمشدر. زیرا بو کبی تصرفات کونیه‌نک فوقنده الهی بر
اولدیغنده شبهه یوقدر. و بونلری امور طبیعیه‌دن عد ایتمک ده ممکن دکلدر. چونکه طبیعت اولسه ایدی
یا دائماً و مطرداً بولنمق و یا دائماً و مطرداً قیطلق اولمق لازم کلیردی. بو حادثه‌لر ایسه طبیعتک
تحولاته حائز و قائمدر. دنیا و عقبی بونلر طبیعتده اوزرنده حاکم اولان قدرت ربانیه‌نک اثر اراده‌سی
اولدیغی واضحدر. بو حیثیتله درکه نعمت و رفاه ایچنده یاشایانلر کندی فوقنده هیچ بر قوت و قدرت

[۱] نجددن بنی چاغیردی، چونکه اونک سنینی، قوراقلق و قیطلقی بزی اختیارلرله اوینادی و چوجوقلرله ایکن صاچلریمزی آغارتدی و اختیارلاتدی.
حال بوکه او بر لغته کوره نونسز «فان سنیه» دینمک لازم کلیردی.

خاتمه ایسه میوب حقه قارشی مجادله ایتمك ایسته ینلره تنكیل. مغرور بر قومك حیات اقتصادیه سنه دوه ولایه بوكبی سماوی ضربه‌لر هنوز جرملرینك جزاسی اولمقله برابر كندیلرینه حدلرینی و ضعیفلرینی بیلدیرن و بو ضعیفت ایچینده نازدارلقلری عاشق امضالرینه بر محاذه الهیه و بونلره باپایه الله تعالینك كندیلرینی هر زمان محو ایتمكه قادر حاكم مطلق بولندیغی و بنا علیه امر الهی‌یه قارشی تمرد و عناددن حذر ایتمك لازم كلدیكنی اعلام ایدن آیات فعلیه در. بو حسیات بیك نصیحتدن دها مؤثر بر بلاغت تربویه‌یی حائز اولدیغی ده دركاردر. شمدی بو آیتدن شو نتائج استحصال اولنور:

١ — حیات بشرده شرائط اقتصادیه‌نك پك بیوك اهمیتی واردر. بر قوم ایچون شرائط اقتصادیه‌نك تزلزلی و یا فقدانی بر هلاك لحظه‌سی و یا مقدمه‌سیدر. استحصالات عمومیه بولنده اولدیغی زمان فردی ضیاعلرك تلافیسنه چاره بولنه بیلیرسه ده عمومی شرائط اقتصادیه‌نك بوزولمسی فلاكت عمومیه در. شرائط اقتصادیه ایسه ایكی اساسه طوپلانیر: اخلاقیت انسانیه ایله عطایای حمایه و یا حمیه اولان سرمایه خلقت. اخلاقیت انسانیه‌نك فسادی فیض خلقتك انقطاعنه سبب اوله بیلیر. فیض خلقتك انقطاعی ایسه هلاك كتیریر. بنا علیه اخلاقیتك حكمی ایچون الله تعالی‌یه عبودیتده یعنی هوای نفسه دكل حق تعالینك وضعی اولان نظام حقه اتباع و انقیاد و شر و فساددن اجتناب و انتقاده ارائه‌سنه لازم كلیر.

٢ — الله تعالینك وسعت رحمتی اكلاملیدركه قوم فرعونه كبی هلاكه استحقاق كسب ایتمش اولان بر قومی بیله اول امرده قولی و فعلی بر طاقم اخطارات ایله انتباهه دعوت ایتمكسزین بردنبره اهلاك ایدیویرمیور. بنا علیه انسانلر رحمت الهیه‌دن محروم قالمامق ایچون بو آیات حقی طانیمالی، فرعونیلر واربرلن محو و تكرارینه بر امكان، رجال حقك نصیحتلرینی دیكلمه‌لی. هیچ اولمازسه مصیبتلردن عبرت آلمه‌لی ده عاقبت دست جبروت حقه اوزاندیغی زمان حموه تیندری حموه دكمی حالنده یا فالانمقده قورتولمیدر. ایمانلی اولانلر «لایلدغ المؤمن من جحر مرتین» حدیث شریفنده بیان بیورولدیغی اوزره بر دلیكدن ایكی كره صوقولمازلر. كچمیش فلاكتلردن عبرت آلیرده تكرارینه سبب اولمازلر.

فقط مطبوع القلوب اولانلرك بوته عبرت و انتباه قابلیتلری سوزده شاعرك:

كچمیشدن آدم عبرت آلیرسه نه ماصالشی!...

بسه بیك سنه‌لك قصه یارم حصه‌سی ویردی!

تاریخی تکرر دیه تعریف ایدیورلر ـ

هیچ عبرت آلنه بیلسه‌یدی تکرر ایدرمیدی ؟ .

دیدیکی کبی تاریخی فنالقلر تشکلدن تشکله تکرر ایدر . نته‌کیم کفر و ظلمی قبیلت ایلمسه اولان قوم فرعونه بو اللی قحطه‌لر دیه مکرره متنبه اولمادیلرده [فَاِذَا جَاۤءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هٰذِهِ] کندیلرینه ایلک ، رفاه کلدیکی وقت بو صرف بزده دیدیلر . [وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسٰى وَمَنْ مَعَهُ] وکندیلرینه بر فنالق ، قیتلق و صیقنتی و هرهانکی بر مصیبت اصابت ایدرسه موسی و معیتنده کیلرله تطیر و تشائم ایدرلر . اونلری اوغورسزلغه حمل ایدرلردی [اَلَاۤ اِنَّمَا طَاۤئِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ] باقه طائرلری : اللهک عندنده در . ـــ یعنی تیمن و تشائم ایده جک قوشلری ، بتون بختلری ، طالعلری ، تقدیرلرینه ایکی تورلو نصیبلری انجق اللهک عندنده در ، «کل من عند الله» . [وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ] ولکن اکثریسی بیلمزلر . ـــ بیلمزلرده شونی بونی اسناد ایدرلر . یاخود سبب شئآمتلری انجق الله عندنده در . باشلرینه کلن و کله جک اولان مصائب انجق الله طرفندندر ، ده اکثریسی بیلمزلر . (سورهٔ اسراده «وکل انسان الزمناه طائره فی عنقه» باقه) . جاهلیه‌ده عیافت دیه تعبیر اولنور بر فالجیلق عادتی واردی . بر یره کیده جکلری زمان بر قوشه اوچورورلر ، صاغه کیدرسه تیمن ، صوله کیدرسه تشائم ایدرلردی . کذلک قارغانک بعضی قوشلرک هایقیرمسندن ده تشائم ایدرلردی . بو مناسبتله هرهانکی بر شیدن تشائم ایتمکه ، یعنی اوغورسز صایوب قوشقولانمغه تطیر دینلمشدر . کرک قوشه و کرک سائره اوغورسز شؤم عد اولنان شیئه ده طیر ، طائر ، طیره اطلاق ایدلمشدر . کرچه اساس اعتباریله طائر ، تیمن و تشؤم اوطنقده اعمدر . فقط شؤم اولانده استعمالی غلبه ایتمسیله و تطیر هر حالده تشائمه اطلاق اولنمشدر . رسول اکرم صلی الله علیه وسلم «لا طیرة ولا هام» حدیث شریفیله طیره‌یی نهی و ابطال بیورمشدر . مع هذا بو تطیر عادت جاهلانه‌سی عوام آراسنده کثیر تصادف ایدیلیر . مثلا بزده بایقوشله تشائم ایدنلر نه قدر چوقدر . حتی هما سعادتده ، بایقوشه نحوستده بر مثل کبی ادبیاتمزه قدر کیرمشدر . واقعا عربجه طائر تعبیری ده بویله بایقوشه کبی سبب شئامت عد ایدیلن هرهانکی بر قوشه ویا هما کبی مسعود ویا بایقوشه کبی مشؤم عد ایدیلن مطلق قوشه معناسنده مستعار اولارق سبب شر معناسنه ویا سبب خیر اولسون سبب شرده اعم بر معناده قوللانیلیر که

بخت قوشی دیمك كبیدر. بوندن باشقه بر ده عربده «اطرت المال وطیرته بین القوم فطار كل منهم سهمه» یه مالی قوم آراسنده اوچوردم ده هر برینه سهمی اوچیدی، یعنی نصیبی ایردی» دیرلر. نه كیم لسانمزده ده شورادن بورایه كیف ما اتفق كلن مال «طیارت» تعبیری معروفدر. بو مناسبتله ده طائر كلمه‌سنك قدر دیه اوچان نصیب بختی، قسمتی، طالعی، شانسی معناسنه كلیر. قوم فرعونك بختلرینه باقیكز كه الله تعالی اونلره موسی كبی اولو العزمدن بر پیغمبر ذیشان كوندرمسه. باشلرینه بویله بر همای اقبال اوچمسه ده اونلر بونكله كندیلرینی بختیار بیلجك و اتباع ایدرك مسعود اولجق یرده طوتمشلر او ده اوكا تابع اولانلردن تشأم ایتمكه قالقیشمشلر واشته تقدیر الهی‌یه حصه‌لرینه دوشن نصیبلری بو بدبختلك، بو طبع قلوب اولمشدر كه بو تشاؤم، بو حس، بو حالت روحیه اونلرك نزد الهیده ثابت شئامتلرینك سببی و كندی بویونلرینه طاقیلمش بولنان طائرلردر. بونی بیلمدیكلرندن متنبه اولسونلر دیه الله كندیلرینی تضمین ایتدكجه سبب شئامت كندی عمللری اولدیغنی بیلمیه‌رك ده هر ده موسی ایله تشاؤم ایدرلر. [وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ] دیدیلر، سحر ایتمك ایچون بزه هر نه آیت كتیررسك، هر نه معجزه كتیررسك بز سكا اینانیجی دكلز دیدیلر. — كه بو قدر عزم كفردن دها شئوم نه اولور؟

بونك اوزرینه [فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ] بزده اونلرینه طوفان، چكركه، قمل، قورباغه‌لر و قان كوندردك. — بعضیلرینه طوفان طوافدن «طوفان» وزن جمعی اولدیغی، كوفیون ده اساسنده رجحان كبی مصدر اولدیغی سویلمشلردر كه مبالغه ایچون تسمیه بالمصدر دیمكدر. ابن عطیه‌نك بیانه كوره طوفان، طواف ایدن هر شیئه شامل اولور. انجق شدتلی صو ویا غموره ده استعمالی اكثردر. الخ... زجاج دیمشدر كه طوفان هر هانكی بر شیئك هیئت محیط و بتون قومی شامل اولانیدر. كذلك قتل عام بر طوفان و موت جارف یعنی سوپوروجی اولوم، قیران، صالغین، اولوم ده بر طوفاندر. الخ... مجاهد و وهب بن منبه لغتنده طاعون یعنی قولرا، طوفان دینلدیكنی نقل ایدلمش، ابو الكلابه رجزی «جُدَرِی» یعنی چیچك خسته‌لغندن ایلك اول فرعونلرده واقع اولان بر طوفان اولدیغنی سویلمشدر. والحاصل اصل لغتده طوفان لسانمزده معروف اولدیغی كبی شدتلی یاغمور و سیل معناسنه مخصوص دكلدر. فقط اكثریتله بو معناده استعمال اولنور و بو شهرتك سببی ده طوفان نوحدر. و بونك ایچون بوراده‌كی طوفانك

ن اولدیغی حقنده ذکر اولنان معانی داخلنده مختلف نقللر وارد اولمسنه و حضرت عائشه دن ده موت جارف دیه بر روایت نقل ایدلمسنه ایسه ده اکثر مفسرینک ابن عباسدن مروی اولان ماء مغرقه معناسی اوزرینده درکه طوفانک معنای مشهوری دیمکدر . بونک ده بر حقیقة بلا انقطاع یا غایت شدتلی بر یاغمور و یا نیل نهرینک فوق العاده بر فیضانی ایله حصوله کلن مستولی بر سیل طوفانی اولدیغی حقنده ایکی قول مرویدرکه بر جهتده منافات یوقدر . بو طوفان ده مصرلیلرک خانه لری ایچنده استیلا و تخریب ایتمش و مع هذا ایچلرنده بولنان بنی اسرائیلک ضرری طوقونمامشدر .

جراد ، معلوم اولان چکیرکه‌در که بو ده یشل حاصلاتی بر بیتیرر ، چیر چیپلاق ایدر . طوفاندن صوکره بیتن قوتلی حاصلاتی ده بتیرمشدر .

قمل ، حقنده بر قاچ تفسیر واردر . برنجیسی ، هنوز تخمندن یکی چیقمش و قانادلانمامش جوزه چکیرکه یاورولری که بونلره و غایت کوچوک قاریجه‌لره عربجه «دبا» دخی دینیر . ایکنجیسی بغدایه دوشن کوروه‌در که بغدای بیتی تعبیر اولنور . بو ایکی معنی ابن عباسدن مرویدر . اوچنجیسی ، ذباب سود صغار ، یعنی علی العموم سیاه و کوچوک حشرات و هوام که بو معنی حسن و ابن جبیردن منقول و اوکیلره برابر و درجاتی مختلف تفسیرلرک هپسینه شاملدر . نته‌کیم حبیب بن ثابت «جِعْلان» یعنی بوق بوجکلری دیه ، ابو عبیده «حمنان» دینیله بر نوع قورت و کنه دیه ، عطاء خراسانی و زید بن اسلم ، قمل معروف یعنی کهلر دیه تعبیر ایتمشلردر . قُمَّل ده قَمْل ده بر لغتدر دیه ذکر ایتمشلر و ابن زیددن ده «حطایه» بیره اولدیغی ده سویلنمشدر . حاصلی قمل ، قوم فرعونک یا حاصلاتنه و یا بدنلرینه و یا هر ایکیسنه تسلیط ایدلمش بر و یا مختلف نوعدن حشره‌جکلردر .

ضفادع ، ضفدعک جمعی که قورباغه دیمکدر . باشلرینه کوکدن قورباغه یاغمش و هر طرفلرینه طولمش .

دم ، قول جمهوره کوره ایچه‌جکلری صولر قان اولمش ، نیل قان آقمش . فقط زید بن اسلم کبی بعضیلری دیمشدرکه بو ، دم رعاف یعنی بورون قاناماسی ایدی ، الله بونلره مسلط قیلمشدی .

بو مختلف اقوال ایچنده اکثر مفسرینک خلاصةً بیانلری شو صورت روایتله نقل ایدیله کلمشدر :

سکز کون کیجه‌لی کوندزلی شدتلی بر ظلمت ایچنده لاینقطع یاغمور یاغمش ، کیمسه اوینندن چیقه‌مامش ، سیل

اولرینه طولمش. بوغازلرینه قدر صو ایچنده قالمشلر. آرالرنده بولنان بنی اسرائیلك خانه لرینه ایسه بر شی اولمامش. بو
صورتله بر هفته قدر مصر بر دکز کبی اولمش، حرث و تقلبلرنده قالمشلر. بو فرصتدن اولمغله تهلکه سی آلتنده موسی علیه السلامه
مراجعت ایدوب «ربکه دعا ایت، بو بلایی باشمزدن قالدیررسه سکا ایمان ایده لم» دیمشلر. او ده دعا ایتمش، تهلکه
بر طرف اولمش. فقط بوندن صوکره نباتات اویله فیضلانمش که اراضیده مثلی کورولمدك بر فیض حصوله کلمش.
بونی کورنجه «بزم قورقدیغمز شی بر مصیبت دکل حقمزده بر خیرمش» دیمشلر، ایمان ایتمامشلر. بناءً علیه الله تعالی
چکیرکه کوندرمش، مزروعاتی ییه رك اورته، قاپولرینه و البسه لرینه قدر صارمش. ینه موسی علیه السلامه فریاد
ایتمشلر. الله تعالی ده بر روزگار کوندرمش، چکیرکه لری سوروب دکزه دوکمش. باقمشلر که کری قالان محصولاتلری
کندیلرینه کفایت ایده جك. «ایه، بو قالان بزه یتیشیر» دیمشلر، ینه ایمان ایتمامشلر. بوندن اوزرینه الله تعالی
قملی تسلیط ایتمش. چکیرکه دن قالانی بتیرمکله قالمیوب ویرینه قدر کیره رك دریلرینی یمکه باشلامش.
مشار الیهه اوچنجی دفعه فریاد ایتمشلر. بو ده بار الهه رفع اولنمش. «آرتق» دیمشلر، «سنك بر یاور اولدیغکده
هیچ شبهه مز قالمادی». بعده دکز طرفندن غایت کثیف بر قالقی چیقمش و باشلرینه قورباغه لر یاغمغه باشلامش.
اویوکه یرلری یورغانلری قورباغه ایله طولمش. هر حالکی بر آدم تنجره ویا یمکه ال اوزاتسه لر قورباغه چیقار و آغزلرینه
بورونلرینه آتیلیرمش. تکرار دردنجی دفعه اولرق مشار الیهه یالوارمشلر، او ده کندیلرینه قوتلی عهد آلدقدن
دعا ایتمش. الله تعالی بونلری ده بر یاغمورله سوروب دکزه دوکرك بر طرف ایتمش. لکن ینه نقض عهد ایتمشلر.
کفر و فسادده ایلریلمشلر. بوندن اوزرینه ده الله تعالی قان کوندرمش. ایچه جکلری، قوللانه جقلری صولر قان
اولمش قالمش. حتی بر اسرائیلینك آغزندن بر یودوم صو صورسه ایسه اوکا ده قان کسیلیرمش و یا ایتماددن یاغ
بورونلرینه قان فشقیریرمش. صوکره بونلرك مدتلری حقنده ده مختلف روایتلر واردر. از جمله حضرت موسانك
سحره غلبه سندن صوکره قوم فرعون ایچنده اوتوز سنه قالدیغی و بو معجزه لرك بو مدت ظرفنده کوستریلدیکی ده روایت
اولونمشدر. فقط ابوحیانك دخی اخطار ایتدیکی وجهله شونه غفلت اولونمامالیدر که بونلرك کیفیتی و مدتی
یعنی نه صورتله و نه قدر بر زمان ظرفنده وقوعه کلدیکی حقنده کی خبرلرك مرجعی نقول اسرائیلیه در. آیتده
کیفیت و مدته دائر هیچ بر اشارت و دلالت یوقدر. یالکز نیه ایچون ارسال اولندقلری ذکر اولونمش و بیورلمشدر که:

[آيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ] مفصل مفصل آيتلر اولەرق يعنى هر بري آيري آيري بر دليل واضح اولەرق كوندردك . — هر بري موسانك صدقنه ، الله تعالانك كمال قدرتنه و قوم فرعونك هلاككه طوغرى كيتديكنه وجود حقيقى اكلايوب بر آن اول الله ايمانه و تضرع ايتملرى لزومنه دلالت ايدن دلائل واضحه ايدى .

اونلر [فَاسْتَكْبَرُوا] بونلردن اوزرينه ده استكبار ايتديلر . — ايمانه ايتمەلى كبرلرينه يدره مديلر .

[وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ] و بونلر بويله مجرم سوروسى بر قوم ايديلر . — اويله اجرامقدر بر قوم كه [وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ] اوزرلرينه بلا اينديمى [قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ] يا موسى ! ربكه ، سكا ويرديكى عهد — عهد نبوت — ايله بزم ايچون بر دعا ايت . قسم اولسون كه اگر بزدن بو بلايى آچارسەڭ محققا و محققا سكا ايمان ايدەجكز و بنى اسرائيلى سنكله برابر سلطه و سلطه كوندرەجكز ديديلر .

[فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلَى أَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ] بالغيه ايرشەجكلرى بر اجله يعنى بر مدته قدر ، كندلرندن عذابى آچديغمز ، [إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ] درحال عهدلرينى بوزارلردى . — اوكشاشيئي ابدى كبى فرصه اولور . عذابك برى كيدرسه ديكر بنيك كلەجكنى دوشونمزلر ، حتى قاچ دفعەلر تعددينه رغماً دوشونمزلر ، ايلك فرصتده سوزلرينه جايارلر ، يمينلرندن دونرلردى . بويله اخلاقسز بر قوم ايديلر . [فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ] نهايت بزده اونلردن انتقام آلدق . يعنى نعمتى سلب و بوته نقمته دوشملرينى اراده ايلدك ده [فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ] كندلرينى دكزده غرق ايتدك [بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ] چونكه آيتلريمزى تكذيب ايتديلر و اونلردن غافل بولونورلردى . — بالاده ديورلر ، مشتبه اولمه ايچون بر كره نظر دقته آلميورلردى . بوته جنايت اتباعلرى توكنمش ايدى . تمدى قدرت الهيه يى دوشونمكسزن آيات الهيه يه ظلم ايدن مفسدلرك كندى قوت و سلطنتلرينه مغرور اولارق نسللرينى محو ايتدكلرى ايسه غافل متكبر مجرملرك عاقبتى بو نقمت اولدى .

بونلرى غرق ايتدك [وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا] و فرد التنده ازيلمكده بولنان قومى — بنى اسرائيل قومنى —

ارضك بركتلی دیدیکمز مشرقینه مغربینه — یعنی شامده غرب طرفنه — وارث قیلدق — بالاخره
بنی اسرائیل، فرعونك غرق اولدیغی یرك شرقنده بولنان شام وغربنده بولنان مصر اراضیسنه مالك اولمشلر
وزراعتنه ومحالفه ده صوکره اورالرده دیلدکلری کبی تصرف ایتمشلردر. [وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى
عَلٰى بَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ] دیو صورتده یا محمد! ربکك او کوزل سوزی بنی اسرائیله قارشی صبرلری سببیله تمام
اولدی — سورهٔ قصصده کلدیکی اوزره « ونرید ان نمن علی الذین استضعفوا فی الارض ونجعلهم
ائمة ونجعلهم الوارثین ونمکن لهم فی الارض ونری فرعون وهامان وجنودهما ما کانوا
یحذرون » دیه بیان اولنان ووعدینا لسانه موسی ایله بنی اسرائیله « عسی ربکم ان یهلك عدوکم
ویستخلفکم فی الارض » دیه تبشیر ایدیلن وعد الهی بنی اسرائیل حقنده تماماً تحقق ایتدی. هم
شوایکیسی شایان دقتدر که صبرلری سببیله تحقق ایتدی [وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ]
فرعون وقومنك یاپه کلدکلری صنعلرینی، مصنوعاتلرینی [وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ] دیکیسیله کلدکلری
کوشکلرینی ویا باغچه لرینی تدمیر وتخریب ایلدك — سیاستلرینی، صنعتلرینی باشدینه کیدردك. مدنیتلرینی
معموریتلرینی هامانك کوشکی کبی مبانی رفیعه لرینی خرابه چویردك. ایشته قوم فرعونك خلاصهٔ احوال
وعاقبتی.

شمدی ده « فینظر کیف تعملون » مدلولنجه بنی اسرائیلك بوندن بویله جریان ایدن احوالی قصه
تعقیب ایده لم: قوم فرعونی باطیردقده:

وَجَاوَزْنَا بِبَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلٰٓى اَصْنَامٍ لَهُمْۚ
قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَٓا اِلٰهاً كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌۜ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ●
اِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فٖيهِ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ● قَالَ اَغَيْرَ اللّٰهِ
اَبْغٖيكُمْ اِلٰهاً وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمٖينَ ● وَاِذْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ
يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِۚ يُقَتِّلُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْۜ وَفٖي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظٖيمٌ ●

تأمل شریفی

بنی اسرائیل دکزدن اتلاندقده ، دیگر بر قومه واردیلر ، طاپیلمش کندیلرینه مخصوص بر طاقم پوتلره طاپیورلردی ، یا موسی ! دیدیلر : بونلرک بر چوق الهه‌لری اولدیغی کبی سن ده بزه بر اله یاپ . سز ، دیدی : گرچکدن جاهللک ایدیورسکز • چونکه اونلر ، دکر کیزلک ایچنده بولندقلری دین هلاکه محکومدر ، و بتون یاپدقلری باطلدر • هیچ ، دیدی ، بن سزه اللهدن باشقه بر الهمی ایسته‌یم ؟ او ، سزی عالملرک اوستنه کچیردی • هم دوشونکز آ ، سزی آل فرعوندن قورتاردیغمز هنگامی ، سزه عذابک کوتوسنی یادیورلردی ، اوغوللریکزی بوینه قتل ایدیورلر ، قادینلریکزی دیری طوتیورلردی ، بونده سزه ربکزدن عظیم بر امتحان وار •

[فَأَتَوْا عَلَىٰ قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَىٰ أَصْنَامٍ لَهُمْ] دیگر بر قومه اوغرادیلر که کندیلرینه مخصوص بر طاقم پوتلره ملازمت ایدیورلردی : طوروب پرستش ایدیورلردی . — بو قومک لخم و جذامه اولوب ریفده ساکن بولندقلری و حتی ریف مصرده ساحل بحرده معروف رقه قریه‌سنه یعنی مصر رقه‌سنه ایندکلری سویلنمسه ، حضرت موسانک کندیلرینه قتال ایله امر اولندیغی کنعانیلردن اولدقلری ده سویلنمشدر که «فأتوا» تعقیبه بو دها موافقدر . کندیلک پوتلری حقیقة بقره ویا طاشدن ، احشابدن وساره‌دن بقره تمثاللری اولدیغی ده ذکر ایلنمشدر . فقط قرآن بزه شونی اکلاتیور که بو قصه‌ده شایان دقت نقطه هرهانکی بر توتم ویا هرهانکی بر پوت اولورسه اولسون علی الاطلاق پوت پرستلک باطل ودیمر ومع مافیه جاهللری انفعال وتمایللری جلب ایده‌بیلجک بعضی جاذبه‌لری ده جائز اولماسنده ، وبویله بعضی فنالقدن اختلاط وکورنک ایله عوامه سرایت ایتمسنی بنی اسرائیلده ده عجل فتنه‌سنه مبدأ اولماسیله ایلک میل کیزلک بویله بر کورنک سببیله حدوثه کلمسه بولنمسندر .

نته کیم بنی اسرائیل اوقومی کوریجه [قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَل لَّنَا إِلَٰهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ] یا موسی ! بونلرک کندیلرینه مخصوص الهه‌لری بولندیغی کبی بزه مخصوص ده بر اله یاپ دیدیلر . — یعنی ایچلرنده بویله دیینلر

اولدی که بعد الخلاص بنی اسرائیلک ایلک میل کفریدر. بوکا قارشی موسی [قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ]
هر حالده سز دیدی: جاهللک ایدیورسکز. — تجهلون یعنی یاپمه بر آلهیه مالک. شویله بو قومه مخصوص اولهرق
اولهرق جاهللکی فرصت ایتمك دیت پرست بر قومک یوزرینه ایمه منک جهالتدر باشقه هیچ برشی کلمز. [إِنَّ
هَٰؤُلَاءِ] اوپیورده طایانه بر قومی؟ هیچ شبهه یوقدر [مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فِيهِ] بونلرک ایچنده بولندقلری (جزوی) :
دینه دیه ایچنده دوشدکلری شی، پارچه لانوب یقلمغه محکوم [وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ]
وعبادت دیه یاپدقلری بتون یاپدقلری هیچدر. — مقصدلری الله تقرب ایله اولسه بیله هیچدر، کفردر.
[قَالَ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَٰهًا] ینه دیدی: سزه اللهدن غیری بر الهمی ایسته‌یه‌جکم؟ نه ایچون
[وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ] حالبوکه او سزی بتون بو دیگر عالمه تفضیل ایتدی. باشقه‌لرینه
ویرمدیکی نعمتی سزه ویردی. — بونی اللهدن باشقه کیم ویره بیلیر؟ واللهک بو نعمتلرینه قارشی نانکورلک
ایدوب باشقه آلهه آرامق قدرشناسلق حالی نه اولور؟ جاهللک ایتمه‌یک [وَ] الله قرشنده شو احسانلری
اونوتمایک : [إِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ الخ...] ...

بویله اولدی :

وَوَاعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ
لَيْلَةً ۚ وَقَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ
الْمُفْسِدِينَ ● وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ
إِلَيْكَ ۚ قَالَ لَنْ تَرَانِي وَلَٰكِنِ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي ۚ
فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا ۚ فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ
سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ●

مآل شریفی

بر ده موسى يه اوتوز كيجه يه وعد ويردك ده اوڭى بر اون ايله تماملادق ده، بو صورتله ربنڭ ميقاتى تمام قرق كيجه اولدى و موسى قارداشى هارونه شويله ديدى: قومم ايچنده بڭا خلف اول! اصلاحه چاليش ده مفسدلر يولنه كيتمه ● وقتاكه موسى ميقاتمزه كلدى و ربى اوڭى كلاميله تلطيف بيوردى، يا رب! ديدى: كوستر بڭا باقه يم سڭا، بيوردى كه: بنى قطعيا كوره مزسڭ «لن ترانى» ولكن طاغه باق اكر يرنده طورورسه ديمك بنى كوره جكسڭ، دركن ربى طاغه بر تجلى بيورنجه اوڭى اداوفا ايديويردى، موسى ده بايغين دوشدى، صوڭره وقتاكه آيلدى سبحانسڭ ديدى: سڭا توبه ايله دوندم و بن مؤمنلرڭ اولييم ●

[وَوَاعَدْنَا مُوسٰى ثَلٰثِينَ لَيْلَةً وَاَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ] بر ده موسى يه اوتوز كيجه يه وعد ويردك واوڭى بر اون ايله اتمام ايتدك [فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ اَرْبَعِينَ لَيْلَةً] ده ربنڭ ميقاتى تمام قرق كيجه يه طولدى. — بوراده سورهٔ بقره آيتنده كى اربعينڭ بر تفصيلى واردر. روايت اولنديغنه كوره موسى عليه السلام مصرده ايكن بنى اسرائيله الله دشمنڭزى هلاك ايدرسه كنديڭزه بر كتاب كتيره جكنى وعد ايتمشدى، فرعونڭ هلاك اولنجه موسى او كتاب موعودى نياز ايتمشدى، الله تعالى ده اوتوز كون اوروج طوتمه سنى امر ايتمشدى كه ذى القعده ايدى و ذى الحجه نڭ اوننى تام قرق ابلاغ ايلدى. اوندن آڭلاشيليوركه ايلك اوتوز كون صوم وسائر تقربات ايله بر تهذيب مخصوص ودر رياضت اولمش وصوڭره كى اون كونده ده تورات نزولى وكلام وقوع بولمشدر. بو قرق كونڭ كوندوزلرى ده ميقاته داخل بولنديغى حالده يالڭز «ليلة» بيورولمسى ايلك كيجه دن باشلامسى وبنا عليه قمرى كيجه حسابيله اتمام اولمسى بولمسى حكمته مبنى اولديغى مفسرين بيان ايتمشلردر. بوندن بالخاصه شو آڭلاشيلير كه اهل اللهڭ بيوك بر صوم يعنى ايرتسى اچيه كيجه لركى قراڭلقده افطار ساعتندن ايله جيله دولدريلملرى لازمدر. تنزلات الهيه كيجه لرده واقع اولور. و بونلرده موفقيت صباحلرى، ليال اخطارلڭ سحرلرى تعقيب ايدر. حضرت موسانڭ بو جهتدنده قرق صائم بولونه بر كيجه واونڭ ده بر كونى مثابه سنده ديمك اولوب بعضى روايتلرده رمز وار اولديغى اوزره بو سحرلڭ فجر صادقه ساعتندنى آكدرنه

موجزنده حضرت موسی نفسنده کلام سبحانی اولسه ده شو تجلی یه ایرشدر :

[وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا] وقتاکه موسی — برادرینی خلف براقوب — میقاتمزده
یعنی تعیین ایتدیکمز وقت مخصوصده کلدی [وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ] و ربی اونی کلامیله تکلیم ایتدی. —
ملکلره اولان کلامی کبی بلاواسطه و فقط وراء حجابدن اوله‌رق کلام سویلدی. « وقربناه نجیا » قول الهیسی
دلالت ایدرکه بو کلام « نجوی » ایدی. موسی علیه السلام کلامی الهی هر جهتدن ایشیدیوردی دیه بر روایت
واردر. بوده کوستریرکه الهی کلامی ایشیتمک مخلوق کلامی ایشیتمک کبی دکلدر. ربی اونی بویله طوغریدن
طوغری و فقط وراء حجابدن کلامیله تکلیم ایدوب کلیم قیلنجه کلام الهینک نشئه ذوقیله موسی ده شوقله رؤیت عشقنه
کلدی ده [قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ] یا رب، بکا کوستر سکا باقەیم دیدی. — یعنی حجابی
قالدیر، بکا بالذات تجلیاتده دیداریکی کورمک نصیب ایله دیه یالواردی [قَالَ لَنْ تَرَانِي]
ربی، بنی دنیاده قطعیاً کوره‌میه‌جکسک [وَلَكِنِ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ] و لکن طاغه باق [فَإِنِ اسْتَقَرَّ
مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي] اگر یرنده طورورسه سن ده بنی کوره‌جکسک. بونک اوزرینه [فَلَمَّا
تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ] ربی طاغه تجلی ایدنجه — که بو بر تجلی افعالیدر. یعنی ذاتنده‌کی بوتون عظمت و قدرت مطلقه
دکل، عظمت و قدرتندن بر لمحه ظهور و بر اثر و اراده‌سی طاغه قصد ایدیورنجه [جَعَلَهُ دَكًّا]
اونی خورد و خاشه ایتدی، اوفالادیوردی — حمزه، کسائی، خلف عاشر قرائتنده « دکاء » اوقوندیغنه کوره
— دوم دوز ایدیوردی. یعنی طاغ کیتدی، یری هر کونجسز بر دوه ویا بر صحرا ایه ته کبی اولوویردی.
دك، اساساً دوکه کبی بر شیئی ازوب اوفالامه، اوده افراط ایجابی معناسنه مصدر اولوب بوندن اسم مفعولی
اولارق دکوك معناسنده کلیرکه بوراده بویله در. دکاء ایسه هر کونجسز دوه ویا دکه کبی تپه
و صحرت دیمکدر. بر معنایه کوره طاغ هیچ قالماسه، دیکرینه کوره یوقاریسی اوچسه آشاغیسی کوموره‌لی
قالسه دیمک اولور. مشهوره کوره بو طاغ طور سینا ایدی. فقط دیکر بر طاغ اولدیغی ده نقل ایدلسه
« جبل زبیر » ویا مدینده « اریه » دینیله طاغ ویا بستویه ثابود اولسه بر طاغ اولدیغی دخی سویلنمشدرکه
حضرت موسانک اوزرنده اولدیغی طاغ دکل قارشیده باقدیغی طاغ دیمک اولور.

حاصلی ربك تجلیسنه طاغ طایانه مادی ، دك یاخود دكاء اولدی [وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا]
موسی ده سرسم بایلوب دوشدی — تجلی یه ایكی اثر ترتب ایتدی : بری طاغك پارچه‌لانمسی ، بری‌ده موسانك
بایلوب دوشمسی . دیمك كه موسی طاغ طولاییسیله اولان بر تجلی اضافی یه بیله تحمل ایده‌مه‌دی . تام و مطلق
بر تجلی ذاتی اولسه بوتون دنیا مضمحل اولاجقدی . والبته «لن ترانی» بیورولمسنك حكمتی بو ایدی ، یوقسه
حد ذاتنده تجلیده امتناع ویا لطفده بخل یوقدر ، مسئله تحملده در . بو عالم فناده اونی كورمكه تحمل اولنه‌مازدی ،
واوحالده بونده موت و فنادن منقطع اولدیغی عالم بقاده یعنی آخرتده ده امتناع رؤیت آكلامنه قاپیلمق
طوغری دكلدر .

[فَلَمَّا أَفَاقَ] وقتا كه موسی آییلدی [قَالَ سُبْحَانَكَ] تنزیه سكا یا رب دیدی —
فانی كوزلرله كورولمكدن منزه‌سن [تُبْتُ إِلَيْكَ] سكا توبه ایتدم — چونكه اذنك اقتضا ایتمدیكی
بر دیلكده بولونمش اولدم [وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ] و بن مؤمنلرك اولییم — بو دنیاده
«لن ترانی» تجلیسنه ایلك ایمان ایدن بنم .

بوندن صوكره ده جناب الله تسلیه و تطییب و وظیفه‌سنی تعیین ایچون :

قَالَ يَا مُوسَىٰ إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي
فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُن مِّنَ الشَّاكِرِينَ ● وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِن كُلِّ شَيْءٍ
مَّوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا
بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ ● سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ
فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِن يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَّا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِن يَرَوْا سَبِيلَ
الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِن يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذَٰلِكَ
بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ● وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ●

مآل شریفی

بویوردی كه : یا موسی ! خبرك اولسون بن سنی رسالتلریمله و كلامیمله انسانلر اوزرینه انتخاب ایتدم ، سكا نه ویردیسم آل و شكری بیلنلردن اول ● و اونك ایچون الواحده هر شیدن یازدق موعظه و احكامك تفصیلنه دائر هرشیئی ، هادی ، دیدك : بونلری قوتله طوت ، قومكه ده امر ایت اونلرك اك كوزللرینی طوتسونلر ، ایریده سزه اوفاسقلرك یوردینی كوستره‌جكم ● آیتلریمدن اوزاقلاشدیره‌جغم ، یریوزنده اوحقسزلقله بویوكلننلری كه هرآیتی كورسه‌لرده اوكا ایمان ایتمزلر ، رشد یولینی كورسه‌لرده اونی یول طوتمازلر واگر ضلالتك یولینی كورورلرسه اونی یول طوتارلر ، او ده : چونكه اونلر آیتلریمزی تكذیب ایتمكی عادت ایتمشلر وهپ اونلردن غافل اولمشلردر ● حال بوكه آیتلریمزی و آخرته قاووشمغی تكذیب ایدنلرك بتون عمللری هدر اولمشدر ، هرحالده چكه‌جكلری حدقلری كندی عمللرینك جزاسیدر ●

[وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ الخ...] اولكی آیتده ذكر اولنان رسالاتك بیانیدر . الواحك عددی ، جوهرلری ، طوللری حقنده مختلف روایتلر واردر . عددی : اون ویا یدی ایدی ویا ایكی ایدی دینلمشدر . جوهری : جبریلك كتیردیكی زمرد ویا یشیل زبرجد ویا قیرمزی یاقوت ایدی یاخود امر الهی ایله موسانك یونتدیغی بر طاشده ایدی ویا بر اخشاب ایدی دینلمشدر الخ ... فقط قطعیسی بو بابده هیچ بر دلیل یوقدر . قرآن بونلردن ساكتدر .

[فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ] « فقلنا خذها بقوة » تقدیرنده‌در . _ یعنی یازلمشده بونلری دیدك : قوتله طوت ، ایی وثیقه طوت [وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا] قومكه ده امر ایت اك كوزللرینی اخذ ایتسینلر . _ یعنی الواحده یازیلانلرك هپسی كوزلدر . بونلردن بعضیسی بعضیسنده دها كوزل اولانلر واردر . مثلا عفو ، قصاصدن ، واجبات مباحاتدن دها كوزلدر . كذلك مغفرله

احتماللری اولدیغندن بعض احتماللرك تأویل وتفسیرنده دیگرنده دها گوزل اولابیلیر. باخصوص قومك دائما احسن وافضلی اختیار ایتمسیدر که [سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ] سزه ایلریده فاسقلرك یوردینی گوستره جکم. — بو، هم بر تشویق، هم ده بر تهدید اشعار ایدر: یعنی بر طرفدن فسق وفجور ایچنده یوبانه اولان جبار قوملرك دیارلرینه گیروب وارث اوله جقسکز وعد وتبشیری ایله احسنه عزم وترغیب واردر. دیگر طرفدن ده یوردلرینه گیروب گوره جکسکز که فاسقلرك عاقبتی نه اولمشدر؟ دیه فسقدن تحذیر، وباخاصه اسرائیلده فضله ایده جکلری فسقلره اشارت وعرض احتمالی واردر.

بالاخره فاسقلره اولاجه [سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ] حقسز اولارق یر یوزنده تکبر ایدنلری آیتلریمدن چویره جکم، منع ایده جکم — تکبرده اوله طبع اولنمجه که کرك منفقده، کرك کتابده تکوینی وبیانی بتون آیات الهیه دن انعام، ابتدائی عز وسعادت مناسبه حقیقتی گوره میه جکلر [وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا] وهرآیتی گورسه لر بیله ایمانه جیقمزلر [وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا] رشد واصابت یولنی گورورلرسه اونی یول طوتمیه جقلر [وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا] غی وسفاهت یولنی گورورلرسه هرفی یول طوته جقلر — حاصلی بوندن صوکره ترسنه دونه جکلر [ذَلِكَ] او صرف وبا او تکبر و بوعکسیتك شو ایکی سببی اولور. [بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا] آیتلریمزی تکذیب ایتمش اولملری یعنی گیدیشلرینك فنا وحقك علیهنده اولدیغنی گوستره جك حجتلری، حسه وباطله تقدیرله ایلك ایچونده انزال واقامه ایدیلمش اولان آفاقی، انفسی دلیللریمزی، علامتلریمزی اصلا بویه بر طرفه وانسانه آلتیندن ایچونده اوله وبولسه بر بالاله کی عد ایتمزلردی. بونشه تکبر ایدرلر. بونده بو حاله دوشرلردی [وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ] واونلردن غافل بولونورلردی، یعنی تحصیل وتتبع ایتمزلردی وایتدکلری صورتده ده عبرتله نظر ایتمزلردی، آنلره صففتی اعتبار ایتمزلردی [وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ] حالبوکه آیتلریمزی وآخرته لقایی تکذیب ایدنلر — هر ایشلرینك صوکنده بر جزا وسعادت گورنلر گبی انکار ایدنلر [حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ] بونلرك عمللری حبط اولور، یعنی نتیجه‌سز، اعماله نظر ایتمزلر گبی

یاپدقلری ایلکلری وار ایسه هپسی بوشه کیدر. صوکنده هیچ برینك خیرینی کورمزلر. بوتون ساعیلری هدر و بونلرك عاقبتلری خسران و فلاکت اولور. خلاصه بونلر بوندن بویله اولمیه جقلر حسب ایتمکده‌در. [هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ] ایچینده بولندقلری فعللرك کفر و تکذیب و غفلتك جزاسنی چکرلر. نته کیم:

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسٰى مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌۜ اَلَمْ يَرَوْا اَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًاۢ اِتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ ● وَلَمَّا سُقِطَ فِٓي اَيْدِيهِمْ وَرَاَوْا اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّواۙ قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ● وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًاۙ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْ بَعْدِيۚ اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْۚ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ بِرَاْسِ اَخِيهِ يَجُرُّهُٓ اِلَيْهِۜ قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِيۘ فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْاَعْدَٓاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ● قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِاَخِي وَاَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَۘ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ● اِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ● وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّـَٔاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَاٰمَنُوٓاۘ اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ● وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ اَخَذَ الْاَلْوَاحَۚ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ●

مآل شريفی

موسانك آرقه سندن ایسه قومی طوتمشلر حلیلرندن بر طانا: بوکورن بر هیکل ایتمشلردی. کورمشلردی که او، اونلره بر سوز ده سویله‌مزدی، بر یول ده کوستره‌مزدی. فقط اونی ایله‌نیب ظالم ایدیلر ●

وقتاكه اللرینه قپاغی دوشدی ده وجداناً صاپیقدقلرینی كوردیلر، قسم اولسونكه، دیدیلر: اكر بزه
رحمت ایتمزده بزی مغفرت بویورمازسه هر حالده خسرانده قالانلردن اوله‌جغز • وقتاكه موسی قومنه
غضبان، اسفناك اوله‌رق دوندی، بكا آرقه‌مده نه فنا خلف اولدیكز؟ ربكزك امرینی ایو دیكلمدیكز
دیدی. والواحی براقیوروب قرداشنك باشندن طوتدی، كندینه طوغری چكیوردی، آنام اوغلی، دیدی: ایناڭ
اولسونكه بو قوم بنی حقیر صایدیلر، آز قالدی اولدوره‌جكلردی، سن ده بنمله دشمنلری سویندیرمه و بنی بو ظالم
قوم ایله برابر طوتما • دیدی: ربم بكا و قارداشمه مغفرت بویور و بزی رحمتك ایچنه قوی سن كه ارحم
الراحمینسك • شبهه‌سز او دانایی ایدینه‌نلره ربلرندن بر غضب و دنیا حیاتنده بر ذلت ایریشه‌جك
واشته مفتریلری بویله جزالاندیریرز • او كوتولك عمللری ایشلیوب ده صوكره آرقه‌سندن توبه‌كار اولوب
ایمان ایدرلرسه شبهه یوقدركه ربك اوندن صوكره البته غفوردر، رحیمدر • وقتاكه موسادن غضب صوسدی
الواحی آلدی. و اونلرده‌كی یازیده بر هدایت و بر رحمت واردی، فقط اویله‌لره كه اونلر صرف ربلرندن
ایچون رهبت دویارلر •

[وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسٰى مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ] قوم موسی
آرقه‌سندن - یعنی او میقاته كیدنجه - حلیلرندن بر بوزاغی. دها طوغروسی بوكورمه‌سی وار بر جسد اتخاذ
ایتدیلر، یاپدیلر و طوتوب طاپدیلر (سوره طه، بابه).

جسد، آت و قان اولان جسم اولدیغنده بعضلری بونك آت و قانه انقلاب ایتمش بولندیغنی
سویلمشلردر. لكن دیكر بعضیسی، جسد، روحی یعنی هر حالده بر جسم كثیف روحی اطلاقه اولدیغندن بونك
آلتوندن روحسز بر جسم اولدیغنه قائل اولمشلردر. هنوز لحم و دم كبی اجسام عضویه‌نك صنایع بشریه ایله اعمال
اولنه‌بیلدیكی معلوم اولمادیغندن بز ده بویله آكلامق ایسترز. ایشته جسدك عجلدن بدل یاپلمسی اولمسی
بوكا دلالت ایدر. كرچه بتپرستلر كوره‌نك و صدا و حسیاته نسبتاً قابلیتلری بولنه اجزاسی معقول
كوسترمك ایچون بر طاقم خواص و مزایا اسناد ایدرلر. لكن [اَلَمْ يَرَوْا اَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ

سبيلاً] كورمديلرمی كه او جسد كندیلرینه نه بر سوز سویلیه بیلیور، نه ده بر یول كوستره بیلیوردی؟ — بنا علیه عادی بر انسانه قدر بیله حكمی اولمایان بر جسدك اصنام الوهیتده نه صلاحیتی اوله بیلیر؟ هیچ شبهه سز اونلر بونك بویله اولدیغنی كورویورلردی. فقط [اِتَّخَذُوهُ] اونی اتخاذ ایتدیلر، او طاپوندیلر قاپاندیلر [وَكَانُوا ظَالِمِينَ] و بونلر بر صورتده ظالملر ایدی. — اشیانك موضعنك غیری بر قویویورلر، آیاتك حقیقی حقنی ویرمیورلر. كوزلرینی، قولاقلرینی، عقللرینی تعذیب ایدیورلر، انسانلق نصیحتنه غفلت ایلیورلر. و بو صورتله نفسلرینه ظلم ایدیورلردی. حاصلی بونی یاپارکن ظالم ایدیلر و بو ایشده یاپیشقی بر حقلری ده دكل ایدی. [وَلَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ] — بو جمله استعاره ویا كنایه ویا تمثیل طریقیله شدت ندامت افاده ایدن بر تعبیردر. بر انسان بر ایشه ندامت ایدوب عاجز قالدیغی وقت « سقط فی یده » دینیر. بونده ندامت ویا شدت ندامت افاده ایتدیكی سقوطه جهة اولمقلر ایله تحلیلنده ده مناسبتی بو معنای افاده ایتدیكنده چوق اختلاف ایدلمسه ده بر قاچ وجوه ذكر اولونمشدر كه بز بر قاچنی ذكر ایله اكتفا ایده جكز :

١ — ندامت ایدن كیمسه كدرندن یا پارمقنی ایصیرر ویا باشنی اكوب چكه سنی ایكی اللری آراسنه آلیر ده دوشونور. و بو صورتله او كیمسه صانكه بوینده ندامتی الندن دوشمش والی سقوط فیه، محل سقوط اولمش اولور. بو صورتله « سقط » فعل مجهولی تحتنده مستتر « هو » ضمیریله مصدری اولان سقوطه اسناد اولونمش اولورده ویا « فی ایدیهم » مفعول فیهی. « سقط » فعل مجهولك نائب فاعلی اولورده چكه سی اللرینه سقوط واقع اولور ویا اللرینی ایصیرر دیه مفهومیله شدت ندامتدن كنایه یاپلمش دیمكدر.

٢ — عربجه « حصل فی یده مكروه » دیرلر. و بو صورتله قلبده واقع اولان بر خوشنودسزلغی اله اولمش كبی تصویر ایدرلر كه بوراده « ید » قلب و نفس معناسنه مجازدر. بونك كبی « سقط فی ایدیهم » ده دخی ید نفس معناسنه مجازدر و سقطك نائب فاعلی تحتنده مستتر و « ندم » ه راجع بر « هو » ضمیری اولورده بر جمله استعاره بالكنایه ویا تشبیه صورتیله « سقط الندم فی انفسهم = كوكللرینه پشیمانلق دوشورولدی » دیمك اولور.

٣ — قیرانمق دیمك اولان « سقیط » دن مأخوذ اولورده « قیرانمق دوشدی، قیرانیلدی »

معناسنى افاده ايده بيلير. بناءً عليه «قارشيلرنده اوزرينه قپاندى» معناسنه «يُكِبّا» دينلديكى كبى «سُقِطَ فى ايديهم» ده «اللرينه قپانمق دوشدى» ديمك اولور. قپانمق هم بر صوغوقلق علامتيدر هم ده جزئى بر حرارتله دهال ايدر. پشمانلق اعتباريله اله قپانمق دوشنجه هم متأثر اولسه هم ده اله پشمانلق گوسترمه ديمك اولدوغندن بو تعبير پشمانلقى حسرت و ندامته دوشندى حقنده ضرب مثل اولمشدر. واللهك اولرنده قرآنه وارد اولدوغنه استالرده اولديغى ده سويلنمشدر. واحدينك نقل ايتديكى بو وجه صاحب كشافك اختيار ايتديكى بريحى وجهدن دها واضح و دها بديعدر. بناءً عليه مفهوم نظم شو اولور: وقتاكه اللرينه قپانمق دوشدى [وَرَاَوْا اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا] و كنديلرينك صاپيته اولدقلرينى گورديلر. [قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ] بويله ديديلر — كه سوره طه ده آكلاتديغى اوزره بو ندامت، موسى عليه السلامك ميقاتدن رجوعندن صوكره اولمشدر. فقط بوراده مقدمينك ندامته سبب اولديغى طوغريجه آكلاتلمق ايچون اولا ذكر ايدلسه ده رجوع قصه سى بونك بر ايضاحى سياقنده ايراد بيورولمشدر. شويله كه:

[وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَى اِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ اَسِفًا] — اسف، هم شدت غضب هم ده حزن معناسنه گلير. ديرلر گوره هر برنده قوللانيلير. نته كيم «فلما آسفونا انتقمنا منهم» «اغضبونا» ديمكدر. اسف، نفسك خوشلانمديغى بر شيء قارشيسنده آلديغى حالت مخصوصه در كه اوندن صوكره مافوقنه گليرسه حزن و انقباض، مادوننه گليرسه غضب و هيجان اولور. شو حالده اسف موسى قومنه قارشى حصول درجه بر غضب، الله قارشيسنده بر حزن ديمك اولور. بو ايكى جهتينى بوراده «اسفا» بر قولده «شديد الغضب» معناسيله، ديگر قولنده ده «حزينا» معناسيله تفسير اولونمشدر كه اولكى ابو الدرداء رضى الله عنهك قولى در. ايكنجيسى بعضيلرينك مختاريدر. زيرا سياقده آيت غضب اوزرنده در. بعضى «غضبان اسفا» تيزلرده وصول درجه قيزارده ديمكدر.

حاصلى حضرت موسى ميقاتدن دونركن آرقه سنده قومنك عجل اتخاذ ايتدكلرى معلومى اوله خبر آلسه دونونده طولايى غضب و شدته دونمسه، دونونجه قومنه [قَالَ] ديمشدركه [بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِى

مِنْ بَعْدِي] بندن صوڭره بڭا نه فنا خلف اولدڭز — سز بنم ياپديغمى، نفى شرك و توحيد و خلوص ايله اللهه نصل عبادت ايتديكمى و سزده بوڭا نصل سوق ايتديكمى «اجعل لنا الها كما لهم آلهة» ديدككز زمان نلر سويلديكمى كوردكدن صوڭره بنم غيابمده، بنم عهديمه رعايت ايتمه‌رك آرقه‌مدن نه فنا شيلر ياپدڭز. مقاممه قائم اولوب بويله منكراتى منع ايتمسى لازم كلنلر سزده بونى منع ايتمه‌دڭز ها! حالبوكه خلفدن وظيفه‌سى كنديسنى استخلاف ايدنك عهدلرينه رعايت ايتمكدر. [أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ] ربكزك امرينى ايو ديكزمى؟ — يعنى دينى و وعدلرينى محو ايدوب براقيورديكزمى؟ ياخودده ربكزك بڭا وعد ايتديكى قرق كيجه ميقاتى عجله ايتدكز وقتندن اول بيترمه‌سنى ايسته‌دكز. اوتوز كيجه كچنجه بن اولمش فرض ايتديكزده پيغمبرلرندن بر زمان صوڭره بر حيوانه تبديل دينديغى بونسى عبادت اولديغى كبى سزده مى العجل دينكزه دكيشديرمكمى قالديڭز؟ وياخود مى العجل ربكزك قهر و غضبنى مى ايسته‌دكز؟ بويله ديدى [وَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ] والواحى براقدى — او الواحكه «فخذها بقوة» بيورلمش ايدى. دينلمشكه براقلنجه الواح قيرلمش و يدى جزئندن آلتيسى رفع اولونمشده بر جزء بر قالمش، رفع اولنانده «تفصيل كل شى» باقى قالانده «هدى ورحمة» وارمش. لكن قرآنده الواحك بويله قيرلديغنى افاده ايدر برشى كورونميور. آكلاشيليوركه حضرت موسى اصل دينه اولان توحيدك اختلالى قارشيسنده اساس مسئله‌يه شدتله حصر ايتمك ايچون تفصيلاته عائد اولانده وهدى ورحمتى متضمن بولنانده الواحى موقتاً برطرفه براقمش و اولا اورده قارده‌شى شدتله كنديسنه چكمكه تشبثده بولنمشدر. بونده اساس توحيده تعلق ايدن بويله بر اختلال قارشيسنده اداره عرفيه اعلاننه تمثال ديه بر حادثه تصويرى واردر.

والواحى براقدى [وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ] برادرينك باشندن طوتدى [يَجُرُّهُ إِلَيْهِ] كنديسنه چكيوردى. — بوندن شونى آكلاشيلر:

١ — دينك نشنده اولا قارده‌شه خاطرينه بيله باقمايور.

٢ — قرده‌شنى يرينه خلف براقمش اولديغندن اولا اوده اوندن مسئوليتنه باشلايور.

٣ — قرده‌شنه ايله توحيد مساعى ايمك ايچون ايسه اولديغنى كوستريور.

بونک قارشیسی برادری [قَالَ ابْنَ اُمَّ] ای آنامک اوغلی، دیدی — حضرت هارونده

حضرت موسانک شقیقی، آنا بابا بر برادری اولدیغی حالده بویله خطاب ایتمسی آنانک رحم وشفقتده مثل وآنا

حقنده وعلی الخصوص موسی حقنده دها بیوک ودها ساهم اولمسی وبرده آنالرینک مؤنثه بولنمسی حیثیتیله

برادرینک حسیات رحم وشفقتنی تهییج ایتمک بلاغتی محتویدر. یعنی ای بنم آنامک مرحمتی وشفقتی اولمسی

لازم کلن سوکیلی قارداشم [اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي] حقیقةً

قوم، بنی ضعیف صایدیلر و اولدوره یازدیلر [فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْاَعْدَاءَ] بناءً علیه دشمنلری بنمله

شماتت ایتدیرمه: یعنی بکا دشمنلری سوینده‌جک برشی یاپما. — شاعر:

والموت دون شماتة الاعداء

اولوم اعدانک شماتتندن خفیفدر دیمش. [وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ] وبنی او

ظالملر کروهیله برابر صایمه — یعنی بن اونلرک کنهلرنده ده فعللرنده ده بریئم. نه اصل فعل، نه منع تقصیر

جهتنده مستحق اولدقلری مؤاخذه‌یه مستحق ده دکلم.. ایشته هارونک برادری موسانک غضب وشدتنی بویله

ظریف وبلیغ بر یوموشاقلقله قارشیلادی. موسی ده [قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِاَخِي] یارب دیدی

بکا وقارداشمه مغفرت ایت — اولا کندیسی ایچون استغفاری، برادرینه یاپدیغی معامله اونک ثابت اولمسه بر تلاشندن

ناشی اولدیغنی اعتراف ایله اوکا بر ترضیه، وشماتت ایده‌جکلره قارشی برادرینه اظهار محبتی تضمن ایدر. ثانیا

برادری ایچون استغفاری ده اوکره ظالملریله مقاتله ایتمسی واجب اولدیغی حالده تأخیر ایتمش اولدیغندن

طولایی اونک ده استغفاره محتاج اولدیغنی اشعاردر. [وَاَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ] مغفرتدن باشقه

بزی رحمتکه، زیاده انعامکه ایچنه بولندر. [وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ] سن ارحم الراحمینسک

— بناءً علیه قویاً امید ایدرزکه دنیا وآخرت دائرهٔ رحمتکده بولونورز.

[اِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ الآية] عجل اتخاذ ایدنلر — چونکه توبه ایدنلرک حکمی بونده

صوکره آیریجه کوستریلمسه اولمسی قرینه‌سیله — یعنی سامری وطرفدارانی کبی عجل یاپانلر وبو فتنه‌یی چیقاروب تعصب

واصرار ایدنلر یوقمی؟ هیچ شبهه‌سز [سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ] استقبالده بونلره بر غضب

تصویر بیورلمش اولان بر غضب یاقالایه‌جق [وَذِلَّةٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا] حیات دنیاده
مخصوص بر ذلت ــ بو اوغورسزلق ذلتیدرکه یهودیلرده عالمه ضرب مثل اولمشدر. و او مسکنتدرکه کندیلرینه
و اولادلرینه شامل اوله کلمشدر. بو میانده سامری‌یه مخصوص اولان بر ذلت ده واردرکه سورهٔ طه‌ده کچدیکی
اوزره « لامساس » ابتلاسی ایله ناسدن اختلاطدن ممنوعیتدر. [وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ] و ایشته
بز بویله مفتریلری بویله جزالاندیریرز. الله‌ه قارشی دیه اویدورمه‌یه قالقیشانلره موکلدر حسب بوجه
غضب و ذلته دوچار ایدرز. ــ بناءعلیه بو وقف یالکز بنی اسرائیل عجلیه‌سنه مخصوص ایدلمه‌ملیدر.

بونکله برابر [وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ] سیئات یاپانلر ــ هر هانکی سیئه اولورسه
اولسون یاپوب ده [ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَآمَنُوا] صوکره آرقه‌سندن توبه و حقاً ایمان ایدنلر
ــ یعنی اویله کبی قباحتده اصرار ایتمیوب ده حقاً توبه و ایمانه ایله ایمانک مقتضاسی اولان ایشلرله
اشتغال ایدنلرده شونی محقق بیلسینلرکه [إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ] ربک توبه‌دن
صوکره البته غفوردر، رحیمدر. ــ و ایشته بو قاعده‌یه کیدیکی اوزره « لئن لم يرحمنا ربنا ويغفر لنا
لنكونن من الخاسرين » دیدیلر جوابده بوندن اجیده‌در.

[وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ] وقتاکه موسادن غضب سکوت ایتدی ــ یعنی
سکونت بولدی زائل اولدی. بوراده سکونک سکوت تعبیریله افاده اولونمسنده بلیغ بر استعاره واردرکه
شویله بر تصویر افاده ایدر: غضب، موسی اوزرنده متحکم بر آمر کبی بولونوردی، آغزینی آچمه اولیو دوییاردیه
شدتله تشویق ایدیوردی، قومکه شونی سویله، الواحی براق، برادرینی باشندن طوت چک دیه امر ایدیوردی.
هارونک حلم و اعتذاری ایله حسن افاده‌سی اوزرینه صوصبوردی. و او وقت موسی [أَخَذَ الْأَلْوَاحَ]
براقدیغی الواحی اله آلدی [وَفِي نُسْخَتِهَا] که آتدیغی الواح نسخه‌سنده، یازیسنده [هُدًى]
بر هدی بر یول کوستریش [وَرَحْمَةٌ] بر رحمت: خیر و صلاحه ارشاد ایله بر نعمت واردی ــ فقط هرکسه دکل
[لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ] ربلری ایچون راهب اولانلره ــ یعنی الله ایچون معصیتدن قورقانلره مخصوص.
بونلر اوزرینه شو صورتله توبه‌یه رجوع ایتدیلر.

وَاخْتَارَ مُوسٰى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا فَلَمَّا اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ
قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَاِيَّايَ اَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا
اِنْ هِيَ اِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ اَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا
وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ • وَاكْتُبْ لَنَا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي
الْاٰخِرَةِ اِنَّا هُدْنَا اِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي اُصِيبُ بِهِ مَنْ اَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ
فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ • اَلَّذِينَ
يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ
يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهٰيهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ
الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِهِ
وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي اُنْزِلَ مَعَهُ اُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ •

مآل شریفی

بر ده موسی قومندن میقاتمز ایچون یتمش ار سچمشدی ، وقتاکه اونلری او صارصینتی یاقالادی ، ربم
دیدی : دیلسه ایدك بونلری دها اول هلاك ایدردك ، شمدی بزی ایچمزده‌کی او سفیهلرك ایشلدکلری ایله
هلاك می ایده‌جکسك ؟ او صدف سنك فتنه‌ك ، سن بونکله دیله‌دیککی ضلالته براقیر ، دیله‌دیککه هدایت
قیلارسك ، سن بزم ولیمزسك ، ارتق بزه مغفرت بویور ، مرحمت بویور ، سن که خیر الغافرینسك
• ودخی بزه هم بو دنیاده بر حسنه یاز هم آخرتده ، بز سکا حقا توبه ایدرك رجوع ایده‌کلدك • بویوردیکه
عذابم ، اونکله دیله‌دیکمی مصاب قیلارم ، رحمتم ایسه هر شیئه واسعدر ، ایلریده اونی بالخاصه اونلر ایچون
یازه‌جغم که قورقونورلر زکات ویررلر ، هم اونلرکه آیتلرمزه ایمان ایدرلر • اونلرکه یانلرنده تورات

دانیالده یازیلی بولاجقلری اورسوله، او امی پیغمبره اتباع ایدرلر، او اونلره معروف ایله امر ایدر، و اونلری

منکردن نهی ایدر، و تمیز، خوش شیلری کندیلرینه حلال، مردار شیلری اونلره حرام قیلار،

صیرتلرنده اغیر یوکلرینی و اوزرلرنده کی باغلری، زنجیرلری ایندیریر آتار. او وقت اوکا ایمان ایدن،

اوکا قوت و تعظیم ایدن، اوکا یاردیمجی اولان و اونکله نبوتی برابر ایندیریلن نوره تعقیب ایدن کیمسه‌لر،

ایشته او مراده ایرن فلاحه اونلر ●

[وَاخْتَارَ مُوسٰى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا] و موسی قومندن میقاتمزه ایچون

یتمش آدام اختیار ایتدی — اک خیرلیلری اولمق اوزره یتمش کیشی انتخاب ایلدی ده تعیین ایتدیکمز مخصوص وقت

توبه ایچون بزه کتیردی. بو میقاتی ده بوندن اول کچن میقات کلام دینیلن اولمسه ده کرک قرآنده ایکی

قصه‌نک فصل و تفریقه و کرک بعضی روایاته نظراً بوندن عجل وقعه‌سندن صوکره توبه ایچون دیکر بر میقات

اولدیغی آکلاشیلیور. انجق اوکتک اوتوز. بونک ده رجوعندن صوکره اوکا بر تتمه اولمق اوزره اوله

بیجوده جریانه ایتسه و بو صورتده ایکیسی مجموعنک تمام قرق بالغ اولان بر میقات اولمسه بولنمسی ده محتملدر. که

ابومسلمک قائل اولدیغی بو صورتده دیکر روایتدن بر تأکیدی واردیمکدر. روایت اولنیور که الله تعالی

حضرت موسایه بنی اسرائیلدن منتخب بر قاچ کیمسه‌لرک کلوب عجل تعبدندن اعتذار و کریده قالانلرک ده توبه‌لرینک

قبولنی بیان ایتمه‌لرینی امر ایدر، وقت و میعاد تعیین ایتمسه، حضرت موسی ده یتمش آدام انتخاب ایلمشدی.

شویله که: اون ایکی سبطک هر بریندن آلتی کیشی سچمه ایدی. بو ایسه یتمش ایکی ایدی، فضله کلدی ایکیسی قالسین

دیه امر ایتدی، لکن اونی استمادیلر. قالانلره ده کیدنلرک اجری واردیر. کالب ایله یوشع قالدیلر. موسی

مشاقی تمشله کیتدی، اوروج طوتمه‌لرینی، نفسلری و البسه‌لرینی تطهیر ایتمه‌لرینی امر ایتدی، بونلرله طور سینایه

متوجهاً چیقدی، طاغه یاقلاشدقلرنده بر سیس قاپلادی، موسی ده اونلرله برابر سیسک ایچنه کیردی، هپسی

سجده‌یه قاپاندیلر، الله تعالی موسایه دیدیکی کبی امر و نهی ایدیور، اونلر ده ایشیدیورلردی که توبه ایچون

نفسلرینی اولدورمه‌لری ایدی. (سورهٔ بقره‌ده «اقتلوا انفسکم» بابنه). بو روایت اولندیغنه کوره

سیز آچیقجه موسی علیه السلام «بز اللهی آچیقدن آچیغه گورمدکجه سکا قطعیاً اینانمایز» دیدیلر. احتمالکه
بونلر «سن ایشتدیکز "اقتلوا انفسکم" امرینی دیرینه اللهدن دیورسن. فقط بز اللهی گورمدکجه
سنک بو سوزکی تصدیق ایتمیز» دیمک ایسته‌یورلر. نفسلرینی اولدرمک امرینی آغیر بولیورلر، اینانمیورلر
اینانمالرینی اللهی گورمکه تعلیق ایدیورلر. واللهی گورمه‌لرینی کلامنی ایشتمکه قیاس ایدیورلردی. وایشته اوزمان
بر رجفه‌یه طوتولدیلر. [فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ] وقتاکه بونلری او رجفه، اوصارصینتی طوتدی، یعنی
— سورهٔ بقره‌ده ذکر اولندیغی اوزره — بیلدیرم چاریدی، بالمناسبه بر زلزله ایله بیغیلوب بایلدیلر دیمکه
[قَالَ رَبِّ] موسی، یاربی دیدی: [لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ] دیلسه‌یدک بونلری
بوندن اول — بوزاغی‌یه طاپمقده بویله قصور ایتدکلری، گوکی دخیلرینی یاپادقلری واو طاپانلرک
احوالرینی گوردکلری حالده اوزرلرینه آتیلمادقلری صیره‌ده — هلاک ایدردک [وَإِيَّايَ] بنی ده اویله
— مقدما رؤیت طلبنده بولندیغم زمانده — محو ایدردک — بو سوز عفو سابقی بیان ایله عفو لاحقی استجلاب
دیمکدر. — یعنی بزی گناهلریمز سببیله هلاک ایتمک مرادک ایسه ایدک او وقت یاپاردک. بز هلاکه مستحق ایدک
وبوکا هیچ بر مانع یوقدی، آنجق سن دیلمه‌مشدک. اوزمان لطف ایتدک. او گناهلرمزله بزی هلاک ایتمدک؛
شمدی [أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا] ایچمزده‌کی بعض سفیهلرک — حکمتی بیلمز، قابا جهله
تقلیدله کندینی طوتاماز خفیف عقللیلرک — یاپدقلری ایله بزی هلاک می ایده‌جکسک؟ ایتمه یاربی!
[إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ] بو آنجق سنک فتنه‌کدر. — بو سفیهلرک دوشدکلری فتنه، صرف سنک بر کلمه
بر محنت وابتلادر. و بو جهتله معذوردرلر. زیرا کلامکی ایشتدیلر مفتون اولدیلر، دوره‌مادیلر، بر قیاس فاسد
سبقاً مافوقنه طمع ایتدیلر [تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ] سن بویله فتنه‌که دیلدیککی شاشیرتیرسک — کندینی
طوتاماز. [وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ] دیلدیککه ده هدایت ایدرسک، بر حقیقت اکلاتیرسک: — ایمانی قوت بولور
امثالنده صارصیلمات [أَنْتَ وَلِيُّنَا] سن بزم بیلانه دلمزسک: دینوی، اخروی امورمزده حاکم ناظرمز
حافظمز آنجق سنسک. بناءً علیه: [فَاغْفِرْ لَنَا] بزه مغفرت ایله، گناهلرمزی اورت [وَارْحَمْنَا]
وبزه رحم ایت، رحمت و انعامکه نائل ایت [وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ] سن، دیلمز اولدیغک گبی مغفرت

ایدرز ، قصور عفو ایدنلرك الك خیرلیسیسك ، غفرانك ، مغفرتك الك گوزل مغفرتی سن یاپارسك . یعنی تکرار تکرار رجا ایدرز که بزه الك خیرلی بر مغفرت دیله ، بو جهتدن بو هلاکدن قورتار [وَاكْتُبْ لَنَا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً] و بزم ایچون بو دنیاده بر حسنه یاز — بو جهتده ده قورتاریقدار بر نعمت و عافیتله گوزل ایشلر یاپان گوزل بر حیات ، شدتده ، مشقتده ، ضلالتده ... اوکی صوکی تمیز بر حیات تعیین و تثبیت ایله ، واجب و ثابت قیل ده بزه گوزل گوزل اولدورت [وَفِي الْآخِرَةِ] آخرتده ده — کذا بر عاقبت حسنه ، گوزل ثوابلر یاز ، عاقبتمزه ده جنت و محصول صلاح و سعادت اولمسی واجب و قطعیاً ثابت اولسون [إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ] چونکه بز سکا دوندك توبه ایتدك — یعنی سن "والذين عملوا السيئات ثم تابوا من بعدها وامنوا ان ربك من بعدها لغفور رحيم" دیه توبه ده صوکره مغفرت و رحمتی قطعیاً وعد بیوردك . بز ده توبه مزك قبولی ایچون بوتون ناموسمز ایله سکا رجعت ایتدك . — بناءً علیه وعدت و رحمتکه قبول و بزه مغفرت و رحمت ایله اعاده ایله و بزه هم بو دنیاده هم ده آخرتده حسنه یاز .

ایشته او جهته اوزنیه موسی ربنه بویله استعطاف و اعتذار و استغفار و استرحام ایله دعا و توبه لرینی عرض ایتدی [1] — بوکا نه جواب آلدی بیلیرمیسکز ؟

[قَالَ] ربی بویوردی که [عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ] عذابم ، بونکله کیمی دیلرسم مصاب قیلارم ، یعنی عذابمك شانی بودر . کیمی تعذیب ایتمك دیلرسم عذابمی اصابت ایتدیریرم مصاب قیلارم . [وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ] رحمتم ایسه هر شیئی سعه سنه آلدی — دنیاده مؤمنه کافر ، مکلف ، غیر مکلف حتی شی عنوانی داخلنده هر نه وار ایسه هپسنی قاپلامش ، هپسنه شامل اولمشدر . بو قوتده بر یره اولمجقده ده شامل اولمه سعه سی جائزدر ، شانی بودر . هیچ بر شی یوقدر که ایجاد و وجودینده اعتباراً رحمت جهانینه مظهر دار .

---

[1] هدنا ، هاد ، یهود ، هوداً دن فعل ماضی ، متکلم ، جمع متکلمدر . هود ، توبه و رجوع ایتمك ، هید ده بو ایتکدر . اسم فاعلی هائد ، جمعی هود کلیر که توبه کارلر و یا دونرلر دیمك اولور . بو توبه وقعه سی مناسبتیله در که یهودیه هود دخی دینلیر . و حتی یهود اسمك بو معنا ایله مناسبتی سویلنیر . فقط هائدك جمعی اولان بو هود ایله هود علیه السلامك معزز اولان اسم خاصی فرقه ایتملیدر .

اولسه بولونماسیه و هیچ بر شی اولمازکه رحمتك اوکا طاریکارلغی . بتشه بیله حکمی احتمالی تصور اولنه بیلسه . فقط بونك بویله اولمسی هر شیئك حصهٔ رحمته مساوی اولمسنی اقتضا ایتمدیکی کبی اولسنده شوکنده دائما نقد رحمت اولمسنی اقتضا ایتمز . رحمتك هر شیئه واسع اولدیغی حالده الله او هر شی ایچنده هر کیمی تعذیب ایتمك مراد ایدرسه عذابنی اصابت ایتدیرر ، اراده سنه کیمسه مداخله و اعتراض ایده من . عذابی عینه صواب اولور . شو حالده یالکز عذابده ده او کیمسه لر ایچون بر رحمت واردر . دنیا او کیمسه لر شایان رحمت اولمقدن چیقمشلر ، عذابه استحقاقه کسب ایتمشلردر . حالبوکه رحمت الهیه عمومی و هر شیئه واسعدر . و اولانلرده بونلرده نصیبه دار اولمادقجه هیچ بر شی یوقدر . حتی سورهنك باشنده کورولدیکی اوزره ابلیس بیله جنتده آرام ایتمسه ده « انظرنی » جوابی بر درجه قدر اسعاف اولونمشدر . انجق بو عموم و شمولده وجوب یوقدر . استقبال نقطهٔ نظرندن هرکس حقنده دوام رحمت ضروری دکلدر . مشیت تعلق ایدنجه کیم اولورسه اولسون عذاب ایله مصاب ده اولور .

بوراده شونلر ده نظر دقته چارپمالیدر :

۱ — اصابت عذابده استقبال صیغه سیله « اصیب » بویورلدیغی حالده رحمتده ماضی صیغه سیله « وسعت کل شی » بویورلمسی کوستریرکه شمول رحمت مبدأ ، مشیت عذاب ده وسط و یا منتها اعتباریله‌در . دیمك که رحمت ، اصل عذاب ، تالیدر . یعنی اصل رحمت ، صرف مقتضای ذات ، عذاب ایسه مقتضای احوال عباددر .

۲ — عذابك مشیت ایله تقییدی رحمتده استقباله تقییدی مستلزمدر . مادام که کیمی دیلرسه عذاب ایله مصاب ایده بیلیجکدر ، او حالده رحمتده کیمی دیلرسه اوکادر .

۳ — « عذابی اصیب به من اشاء » تقابلی رحمتده کی « وسعت کل شیء » عمومنی دوام و استقبال نقطهٔ نظرندن بر تخصیص واردر . استقباله تقییدینه مشیت تعلق ایدن ماهیتده رحمتك تناول اولدیغی « کل شی » دن داخل ایکن چیقاریلیور . اولنده رحمتك سعه سنده ایکن صوکره عذابك ساحه سنه کیریور ، مصاب اولیور . دیمك که رحمت سعه سنه کیرمه ین هیچ بر شی یوقدر ، لکن عذابی طادانلرده اولانجه طانیمایانلرده ده .

ایشته حضرت موسی « اکتب لنا فی هذه الدنیا حسنة وفی الاخرة » دعاسیله قومی دنیاده حسنه و رحمتك واجب قیلنماسی و بناءً علیه عذاب ابتلا و امتحانك رفعی طلب ایتمش اولدیغنده بو طاقتی ایله رحمت

تابع اولونمقده بر طلب وجوب ابتداءً ده تبليغ ايدلمش وبعده قسماً قبول ايله بيورلمشدركه :

[فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ] بن او رحمتی ، او كسينی طلب ايتديكك حسنه‌لی اوكيمسه‌لره يازه‌جغم كه :

[يَتَّقُونَ] هم تقوى ايدرلر ، هر درلو وظيفه‌لرينی ياپوب عصيان وشبهاتدن قورونورلر . — ابتداءً

اولماسه بيله انتهاءً قورونورلر [وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ] و زكاتی ويررلر — بو قيدلرده قوم موسايه

بر تعريض واردر . يعنی سزك كبی تقوى و زكاتی كوچ بولميه‌جقلر ، مبالاتسزلق ، بخللك

ايتميه‌جكلر [وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ] و اونلر كه بزم آيتلرمزه ، هپسنه ايمان ايده‌جكلر —

كوستردكمز بوتون معجزه‌لره ، صوكره شو سزك كبيدك يا بقره كبی كفر وكفرانه باقميه‌جقلر . « آمنوا ثم

كفروا ثم آمنوا ثم كفروا » تلونی كوسترميه‌جكلر ، اونلر كيملردر بيليرميسك ؟ [اَلَّذِينَ] اونلر

اوكيمسه‌لردركه [يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ] او رسوله ، او نبی اميه مطاوعتله تبعيت ايده‌جكلر .

— اميده كتاب مخصوص ايكنده جهتن او عمومی مبلغ ، اوقور يازار اولماديغی حالده اولبابده اونلرك علومنی جامع

بولنوب امته هرشيی خبر ويره‌جك اولان او امی پيغمبره ، بويله خارق العاده اوصاف ايله ممتاز او معجزه‌لر

صاحبی خاتم الانبياء جنابنه دكدلره تابع اولوب اعتقادده ، قولده ، فعلده ارقه‌سندن كيده‌جكلر .

امی ، ام منسوبنده اوچ نسبت محتملدر :

١ — « ام » نسبتيدركه حالا اناسندن طوغديغی حال اوزره قالمسه ، فطرت اصليه‌سنه كسب جديد ايله

تغير عارض اولماسه معنوی افاده ايدر .

٢ — امته منسوب ديمك اولوركه « انا امة لانحسب ولا نكتب » حديثنده عرب ،

حساب وكتاب بيلمز بر جماعت اولمقله معروف ايدی .

٣ — ام القرايه منسوب ، يعنی مكه‌لی ديمكدر . وبو اوچ نسبتك اوچنده‌ده امی اوقويوب يازمغه

اوغراشماسه معناسنه بر وصفدر . امينك غير العاده كيمسه‌لر حقنده عادة علم اكسيكلكی افاده ايدر بر صفت

ايكن بر امينك اوقويوب يازانلره فضل عالم اولسی ، طرفندن اله خلاف عادة اولدرقده بلا كسب موهوب بر كمال فطريه

دلالت ايدر . وكمالات علميه وعمليه‌سی اوقويوب يازانلری عاجز براقانه بر پيغمبر حقنده هر درلو شبهه‌يی قطع ايدر .

داونك طوغریدن طوغرییه من عند الله رسول اولدیغنی بالضروره اثبات ایدن خارق العاده بر صفت کمال ، یعنی بر معجزه در . بو جهتله « الرسول النبی الامی » وصفی « رسالت و نبوتی بدیهی ، صاحب معجزه » دیه بر برهانیدر . نه کیم تورك شاعری فضولی بونی شو بیتله آکلاتمشدر :

باقی معجزه‌لر نه حاجت وصفڭده اثباته
جاهل ایکن ایله ، سنك علمك یتر برهان سڭا

[الّذی] او رسول ، او نبی امی که [یَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ] اونی اونلر ، یعنی سنك قومکده اونك زماننده گله‌جك اولان اهل تورات و انجیل عندلرنده تورات و انجیلده یازیلمش بوله‌جقلر . — اسم و اوصافیله اونك او ، اولدیغنده وجدانلرنده شك ایتمه‌جك . « یعرفونه کما یعرفون ابناءهم » سوره بقره ده برنجی جزئك صوکلرنده « ام کنتم شهداء اذ حضر یعقوب الموت » الخ بابنده . آکلاشیلیور که جناب الله حضرت موسی‌یه میقاتده و توراتده رحمةً للعالمین اولان خاتم الانبیانی بیلدیرمش و طلب ایدیلن رحمت و حسنه‌نك اونك امتی ایچون یازیلدیغنی وعد ایله بنی اسرائیلی اوکا ایمانه و اتباعه تشویق و ترغیب ایلمش اولدیغی گبی توراتده موسی‌دن صوکره و قرآندن اول انجیلك گله‌جکنی دخی وحی و اشعار ایتمشدی . توراتده مسیح و انجیل ، تورات و انجیلده خاتم الانبیاء و قرآن ، فرقانده لاحق وصفلریله مکرر و مکتوب ایدی . و بعثت محمدیه صره‌سنده تورات و انجیلی حقیله تلاوت ایدن اهل کتاب ، حضرت موسی‌نك طلب ایتدیکی رحمت و حسنه‌یی قومنك ایچنده خاتم الانبیایه اتباع سایه‌سنده نائل اوله‌بیله‌جکلرینی اللرنده‌کی کتابلرده یازیلی بولمشلردی . « الذین آتیناهم الکتاب یتلونه حق تلاوته اولئك یؤمنون به » .

او نبی امی [يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ] اونلره معروفی — حسن و عدلی ، عقلاً و نقلاً استحسان ایدیلن خیرلی شیلری که خلاصه‌سی الله‌ك امرینه تعظیم و خلقه شفقت — امر ایده‌جك . [وَيَنْهٰيهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ] و اونلری منکردن — انکار ایدیلن ، صاقینلمسی اقتضا ایدن چرکینلکلردن — نهی ایده‌جك — که تقوانك اساسی بو خصلت عالیه‌نك ایچنده در . امر بالمعروف ، ایجاب رحمت ، نهی عن المنکر اسباب عذابی تنقیصدر . [وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ] و اونلر ایچون بوتون او طیباتی — « فبظلم

من الذين هادوا حرمنا عليهم طيبات احلت لهم » مدلولنجه سنت قومنكه تحريم ايديلمش اولانلر خصوصيله ديكر
شيلردن هپسى — حلال و مشروع قيليور . « لا تحرموا طيبات ما احل الله لكم » ، « كلوا مما في الارض
حلالا طيبا » ، « قل من حرم زينة الله التي اخرج لعباده والطيبات من الرزق قل هي للذين امنوا في
الحيوة الدنيا خالصة يوم القيمة » ، « يسئلونك ماذا احل لهم قل احل لكم الطيبات » اسلاميتك بيلديكى
حقيقتاً تميز و لذيذ اولان هپ شيلر ، هيچ برشى فى نفسه طيب اولوب ده حرام اولميه . اسراف ايله استعمال ايديلدكلرده طيبات فطريه
ايله انتفاع سبب تعذيب اولميه [وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ] و اونلره بوتون خبائثى تحريم ايدر
— كرك ميته ، كرك دم ، لحم خنزير ، خمر و سائره كبى مادى خبائث ايله و كرك ، قمار ، ربا ، رشوت و سحت
ما اهل لغير الله ، حميت كبى معنوى خبائث ايله خبيث و مردار اولان شيلرك هپسى حرام و غير مشروع قيلميه
زيرا خبائث وضع علقده سبب عذاب و آلام اولان شيلر اولديغندن وجوب رحمت بونلرده اجتناب ايستوقفدر .
هر حالده بر جهتدن برحقيقت بولونيان حقيقى خبائث هيچ بر تحريم ايديلمك و تحريم ايديلن شيلرك هر حالده
بر خبائت بولونمسى ، بولوك رحمت و بويله بر طيبات ... شانكه ده بر طيبات حسنه در . بوندن باشقه
[وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ] اصرلرينى ، آغير يوكلرينى
و اونلرده بولنان باغلرى ، طوقوزلرى عنقلرندن آتيجه — اونلرده « واقتلوا انفسكم » كبى تكليف
بولنديغى و آتشده اذى ... تكاليف شاقه نسخ ايده حلال و جهتى ، يسر ، سماحت بر شريعت كتيره جك .
و المسلمون شمدى سنت نوحك اجمعيه ابسته رحمت و حسنه اتمكه اونلرده بر صورتله يازليسه بولنجه [فَالَّذِينَ
آمَنُوا بِهِ] بناءعليه اوكا ايمان ايدن — يالكز سنت قومنكه دكل هر حالده كيم اولورسه اولسون — بوكا ايمان
ايدنلر [وَعَزَّرُوهُ] و اوكا دستكيرى ايله توقير ايدنلر [وَنَصَرُوهُ] و اوكا نصير
اولانلر — نشر دينه و تبليغ احكامه خدمت و ياردم اتمكه همت ايدنلر [وَاتَّبَعُوا النُّورَ
الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ] و بوكا برابر انزال بيوريلمش اولان نوره تابع اولوب آردندن كيدنلر . ——
يعنى هم اوكا هم ده برابر كتيرديكى نور قرآنه هم سنت و سيرتنه ، اوامر و نواهيه جداً متابعت ايدوب آرقه سندن
كيدنلر و بو اوصاف ايله اوكا صميماً اصحاب و اتباع اولانلر [أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ] ايشته يالكز اونلر

اونلر، اتّبع ایدنلردرکه اونلر فلاح حظارلردر. — یعنی اتّبع ایدن اولی اُمتك بو توراته بو وصف ایله متّصف اولان
اصحاب و اتباعیدرکه اوسنه یازیلماسی ایسته دیککك رحمت، او دنیا و آخرت حسنه سنه قطعیاً ایره جك
وشیت عذابه صورت قطعیه ده فلاح بولاجق اولانلردر. او رحمت، او حسنه، او فلاح، شمدی بالخاصه بزلره
ایچون دکل، ایریده مع العموم انسانلرك دخولنه مساعد بو اوصاف و شرائط ایله بر رحمت عامه اولمق اوزره اونلر
ایچون یازیلمشدر.

ایشته ربی، موسانك اودعاسنه سورهٔ بقره ده اولندیغی تخصیصه مقتضی اولان بو جوابی وردی
نته کیم سورهٔ انعامده ده «کتب ربکم علی نفسه الرحمة لیجمعنکم الی یوم القیمة» بیوردی. دیمك که
بعثت محمدیه یه قدر «رحمتی وسعت کل شیء» قضیه سی «عذابی اصیب به من اشاء» ایله متناقضه و مخصص
بر مطلقهٔ وقتیه و یا ممکنهٔ لادائمه ایدی. بعثت محمدیه دن اعتباراً ایسه وصف اتباع شرطیله واجب بر ضروریهٔ عامه اولدی.
یعنی قضیهٔ رحمت، قضیهٔ عذابه فاصل اولنه رق عموم بشریت ایچون دیمك اولدی، آخره رحمت الهیه نك ایجاب الٰهی ایله
طریق وجوبی کوستره جك و عذابه ابدیاً خلود ایده جك بر دینه توحید، بر شریعت عامه یازیلدی، تقرر و تثبیت
ایلدی. ولو لا اتباع یالکز اسلامه رحمتك دکل احتمال عذابك قطعی ایله وجوب رحمتك شرطی اولدی. بناءً علیه
بو وصفی حائز اولیانلر حقنده اسلامه رحمت عمومیته منسلبدر دیه مز. بعضلری ایچون اثبات عذاب حقنده، دیکر
بعضلری ایچون ده خصوصی بر رحمت احتمال ذهنده در. «قل یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا
من رحمة الله» در. موسی علیه السلام، بو وجوب رحمت شریعتی میقات توراة ده بالخاصه کندیسی و قومی ایچون
ایسته مشدی. الله تعالی ده رسول کل اولان آخر زمان پیغمبرینك بعثتنده و اوکا اتباع تعلیقیله بویوریله جغینی
عموم ایچون وعد بیوردی. ایشته قصهٔ موسانك صوڭ اولدیغی بو نقطه، بو شریعت رحمت و آخر زمان
پیغمبرینك وعد بعثتی مسئله سی بو قاریده ربط ذکر اولنان انبیا قصه لرینك ماسیق لهی و هدف اقصاسیدر. و
اشبو آلتی انبیا قصه سنك باشنده که «ان ربکم الله الذی خلق السموات والارض فی ستة ایام ثم
استوی علی العرش» تجلیسی واردر. «ان الزمان قد استدار کهیئته یوم خلق الله السموات والارض»
حدیث شریفی منطوقنجه عصر محمدیه اعتباراً زمان ادوار ماضیه سنه بر نهایت ویریور و استوا رحمانی ایله بیتکی

بر دور تاریخ آچیورکه ادوار ماضیه‌نك خوارقه ابتدائی و شرعلری بونده بر نظام تعدیل و اطراده کیره‌جك «صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضالین» اولان عمومی بر منهاج ایله هرکس و هر قوم ایچون قطعی بر رحمت و فلاح یوروملك امکانی حاصل اوله‌جقدر. ایمدی تورات و انجیلك محتوی اولدیغی او بیانه وعده قارشیسنده موسی علیه السلامك رسولکی اولدیغی و بنی اسرائیلی او زمانه پیغمبرینه سوق ایتدیکی نه قدر تظاهر ایدیور. بوندن ایچون قصهٔ موسانك بو نقطه‌سنده وعد صریح ایله موعود رحمةً للعالمین اولان خاتم الانبیانك رسالت عامه‌سنی اعلانه امر بویورولیور که:

یا محمد!:

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ •

مآل شریفی

دیکه: ای انسانلر! خبریکز اولسون بن سزه، سزك هپکزه الله‌ك رسولی‌یم، او الله که بوتون سموات و ارضك ملکی اونك، اوندن باشقه اله یوق، هم دیریلتیر هم اولدورور، اونك ایچون کلك ایمان ایدك الله‌ه و رسولنه، الله‌ه و الله‌ك بوتون کلماتنه ایمان کتیرن او امّی پیغمبره، و اتباع ایدك اوکا که هدایته ایره‌بیله‌سکز •

[قُلْ] یا محمد دیکه: [يَا أَيُّهَا النَّاسُ] ای ناس: ای انسانلر، ای ناس آلتنده طوپلانمش اولان جماعتلر [إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا] محققا بن سزه، سزك هپکزه الله‌ك رسولی‌یم — یعنی دیکر پیغمبرلر کبی کندی قومنه خاص بر رسالت و بعثتله دکل رسالت عامه ایله هپکزه، بوتون ثقلینه رسولم.

تبلیغ ایده‌جکم احکام صحیحه ، انجق بو قوم مخصوصک فلاح و سعادتنه دکل هپکزک دنیوی و اخروی بتون مخلوقاتک
صلاح و منفعته شاملدر . [اَلَّذٖى] بن او اللهک رسولی‌یم که [لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ]
بتون سماوات و ارضک ملک و سلطنتی اونکدر . [لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ] حقیقتده اله انجق اودر . — اوندن
باشقه‌سنه پرستش یاپلماز . چونکه [يُحْيٖ وَيُمٖيتُ] هم دیریلتیر هم اولدیریر . — حیات ده
اونک النده‌در ممات ده . دیریلرده حاکمدر اولولرده ، بوندن انجق باشقه‌سنک حکمی یوقدر . بوتون اسباب
و مخلوقاتک مرجعی اولوب پرستش و عبادته مستحق اولان انجق اودر . [فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ]
بناءً علیه الله و اللهک او نبی امی اولان — یعنی توراة و انجیلده مکتوب و اصحاب و انصار و اتباعنه کتب رحمت
و فلاح قطعی موعود بولنان — [اَلَّذٖى يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهٖ] و الله و اللهک بتون کلماتنه ، کلامنه ،
کتابلرینه ، آیاتنه ، معجزاتنه ایمان ایدن — یعنی دعوتی هر درلو شبهه‌دن بری بر عارف تام بر ایمان ایله یاپان —
رسولنه ایمان ایدیکز [وَاتَّبِعُوهُ] و اوکا تابع اولیکز که [لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ] هدایته ایره‌بیلسکز
— یانیلمیه اولان او رحمت و فلاح یولنی طوغریدن طوغری‌یه طوتمش اوله‌سکز . ایشته یهودیلرک محمد علیه السلام قومی
اولان عربه مخصوص بر پیغمبردر ، بنی اسرائیل و سائر اقوامه رسول عام دکلدر . انجیلک ده اصلی یوقدر ، رسول کل
موسادر دیمه‌لری موسایی طانیمامقدر . توراتی و کلام اللهی تحریف و تکذیب ایتمکدن عبارت بر ظلم و داها دیکر
طبیعت ایدینه‌جکلری بر حقسزلق اوله‌جغنده شبهه یوقدر .

مع مافیه :

وَمِنْ قَوْمِ مُوسٰٓى اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُونَ ● وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ
عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًا وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اِذِ اسْتَسْقٰيهُ قَوْمُهُٓ اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ
الْحَجَرَ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ
الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ
وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ● وَاِذْ قٖيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ

وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ
سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ • فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا
عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ • وَسْئَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ
حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا
وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ • وَإِذْ قَالَتْ
أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعْذِرَةً
إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ • فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ
عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ • فَلَمَّا عَتَوْا
عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ • وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ
عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ
وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ • وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ
دُونَ ذَلِكَ وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ • فَخَلَفَ مِنْ
بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا
وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا
عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ وَالدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ
وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ •

مآل شریفی

اوت ، موسانك قومنده بر امت ده واركه حقه ارشاد ایدرلر واونكله عدالت یاپارلر • بز اونلری
پارچه‌لره اون ایکی سبط ، اون ایکی امة آییردق وموسایه قومی کندیسندن صو ایسته‌دیکی وقت شویله وحی ایتدك :

« وور عصاك ايله طاشه » اووقت اوندن اون ايكى كوز آقمغه باشلادى ، ناسك هر قسمى كندى صو آلهجغى يرى
بيلدى . بولوطى ده اونلره كولكهلك چكدك ، كنديلرينه قدرت حلواسيله بلدرجين ده ايندیردك ، « سزه
رزق اولهرق ويرديكمز نعمتلرك تميزلرندن ييك » ديه ، بونلر بر ظلمى بزه ايتمديلر ، بلكه كندى نفسلرينه ظلم ايديورلردى
● واووقت اونلره دينلمشدى كه شو شهرده ساكن اولك ، واوندن ديلديككز يرده ييك و « حطه » دييك
و سجده ايدرك قاپيدن كيرك كه سزه خطيئاتكزى باغيشلايهلم ، محسنلره البته زيادهسنى ويرهجكز ● ديركن
ايچلرندن اوظلم ايدنلر سوزى دكيشديرديلر ، كنديلرينه سويلنندن باشقه بر شكله قويديلر ، ظلمى عادت ايدينمهلرى سببيله
بزده اونلره سمادن بر عذاب صالیويردك ● صور اونلره اودكزك حضارت ، بر اسكلهسى اولان او شهرك
باشنه كلنى ، اووقت سبتده تجاوز ايديورلردى : اووقت كه سبت - عبادت ايچون تعطيل - يابدقلرى كون
بالقلرى باشلرينه آقين آقين كليورلردى . سبت يابمايهجقلرى كون ايسه كلميورلردى ، البته بز اونلرى فسقلرى
سببيله بويله امتحان چكيوردك ● و ايچلرندن بر امت « الله كندى هلاك ايدهجكى ويا شدتلى بر عذاب
ايله تعذيب ايدهجكى بر قومه وعظ ايديورسكز » ديديكى وقت اوتمطلقلر ديديلر كه : « ربكزه اعتذار ايدهبيلمكز
بر معذرت اولمق ايچون ، بر ده نه بيليرسكز بلكه اللهدن قورقارق صاقينيرلر ● وقتاكه اونلره ايدلن نصيحتى
اونوتديلر ، اوكوتولكدن نهى ايدنلرى نجاته چيقاروب او ظلم ايدنلرى ياپدقلرى فسقلر سببيله شدتلى بر عذابه
كرفتار ايتدك ● وقتاكه اونلر اونهى ايدلديكلرى شيلردن طولايى قيزوب تجاوز ايتمكده ماشيدير ، بزده
اونلره « سفيه اولمش مايمونلر اولك » ديدك ● واووقت ربك شو عهدى اعلام بويوردى : البته قيامت كوننه
قدر اونلرك باشنه كوتو عذابى ييلديرهجك كيمسه كوندرهجك ، شبهه يوقدر كه ربك جزاده سريع عقابلى
يه شبهه يوقدر كه او هم ده غفور ، هم ده رحيمدر ● واونلرى يريوزنده بر چوق امتلره پارچهلادق ،
ايچلرنده صالحلرده واردى ، بر بشقهلريده ● واونلرى قاه نعمت وقاه مصيبت ايله امتحانده
ايتدك كه رجوع ايدهلر ● ديركن آرقهلرندن بونلره بونلردن بر كروه خلف اولدى كه كتابه ميراث آلديلر ،
شو آلچق دنيا عرضنى ارتكاب ايله آليرلرده بر ده « بزه مغفرت اولنهجق » ديرلر ● مقابلنده ده
كنديلرينه بويله برشى كلسه اونى ده آليرلر ، يا اللهه قارشى حقدن باشقه برشى سويلهميهجكلرينه دائر كنديلرندن

کتابه سبقتی اتباع دکلمی ایدی؟ داودك انجیلده کی درسی ایدینوب اوقومادیلرمی؟ حالبوکه آخرت اوی اللهدن قورقانلر ایچون دها خیرلیدر، حالا عقل ایرمیه جکمیسکز؟ • کتابه صاریلانلر و نمازی اقامه ایتدیکده بولنانلر ایسه او مصلحلرک اجرینی بز هیچ بر زمان ضایع ایتمیز •

[وَمِنْ قَوْمِ مُوسٰٓى اُمَّةٌ] قوم موسادن بر امت، بر جماعت ناجیه ده واردر که [يَهْدُونَ بِالْحَقِّ] حقی التزام ایله هدایت ایدرلر — خلقی ارشاد ایدرلر [وَبِهٖ يَعْدِلُونَ] و حق ایله حکم ایدیب عدالت یاپارلردی — بونلرک کیملر اولدیغی حقنده مختلف روایتلر واردر. فقط آیتده ظاهر اولان شودرکه بونلر سلفده احبار بنی اسرائیل واونلره اقتدا ایدن عادل حکام و حق و عدلی تعقیب ایدن ربانیون واحبار و عوامدر بونلره تابع اولانلر بر قسمدرکه اخیراً خاتم الانبیانی تصدیق ایدنلرده بونلر جمله سندندر. بنا علیه قوم موسانک هپسی بالاده حاللری حکایه اولنانلر کبی حقسز و ظالم دکلدرلر، مختلفدرلر، مختلف امتلره آیریلمشدر. شویله که:

اولا [وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًا] [1] بز اونلری سبط سبط اون ایکی امته آییرمشدق — که هر بری برات حالنده بر نقیب ایله اداره اولونیورلر، و هیئات عمومیه سی موسانک اداره سنده بولنمقله برابر اداره خصوصیه لرنده آیری بر جماعت بولونیورلردی [وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اِذِ اسْتَسْقٰيهُ قَوْمُهٓ] و موسایه قومی استسقا، یعنی صو قتلغنده یاغمور دعاسی ایچون مراجعت ایتدیکی — و سورهٔ بقره ده کچن «واذ استسقی موسی لقومه» بیورلدیغی اوزره موسانک ده استسقا ایتدیکی — وقت شویله وحی ایتمشدك: [اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ] عصاك ایله طاشه اور [فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا] درحال طاشدن اون ایکی پینار صیزدی —

---

[1] اسباط، سبطك جمعی و سبط مذکر بر لفظ اولدیغی حالده «اثنتی عشر» دینیلمك لازم کلیرکن تأنیث ایله «اثنتی عشرة» بیورلمسی «امماً» تمییزینی استشعار ایتمه‌سی و بونکله برابر اسباط دکل بالخاصه بر امت حالنده اولمه اعتباریله اون ایکی عددینه آیری آیری نکته سی اخطار اولونمشدر.

ودركنه فشقيردى . نته كيم سورۀ بقره ده «فانفجرت» بو صورتده [قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ]
هر قسم خلق صوايچه جكلرى يرى قطعيا بيلدى ـ هر سبط كنديلرينه مخصوص بر پيكاره ، بر نعمت مخصوصه يه ايردى .
بيليورلركه دائما و صورت مخصوصه ده صو ايچمك ايچون يالكز ياغمور دعاسى كافى دكل؛ قاشوه قيروب پيكارلر ،
منبعلر يابمق ده لازم ، اصل صو ايچيله جك يرلر ، بو پيكارلر ، منبعلردر . و بيليورلركه الله قدرتى طاشدن ده
بو پيكارلر آقيتمغه ده قادر ، انجق استقامت اولملى و باشلرنده ايى بر مقتدا بولونمليدر . ايشته قوم موسانك
اون ايكى سبط و امته آيرلماسى و عينى زمانده هپسنك مرجعى موسى اولمسى ، هر برينك عينى يردن چيقان آيرى بر
پيكاره ، خصوصى بر نعمته ايرمسى علاقه دار اولدى . هپسنك مشربى بر دكل ايدى . بوندن باشقه [وَ
ظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ] اوستلرينه بولوطى كولكه ده چكمشدك ـ اويله كه بيابانده كيتديكلرى
يره كيديور ، طوردقلرى يرده طوروردى [وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى] اونلره
من و سلوى اينديريرده [كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ] بزه ويرديكمز رزقك ان خوشلرندن
يييكز ديمشدك . ـــ حاصلى بونلر اساساً تفرقه يه متمايل و دولته و جمعيته بويله ايكن بينلرنده حسد
و منازعه يه و هرج و مرجه مانع اولمق و هيچ مانعه خصوصيتلرى اخلال ده ايدلميه جك بر صورتده تقسيم
و تشكيلات ايله اون ايكى امت حالنده بر قوم اولرق موسانك تحت رياستنده يشادلمسه و بو صورتله خصوصى
و عمومى نعمتلرده برزوده قيلنمش ايدى . بونلر ايسه چوقرى نانكورلك ايتديلر [وَمَا ظَلَمُونَا]
و بونلر فارسى ظلم و نانكورلك ايتمدز بزه دكل [وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ]
ولكن نفسلرينه ظلم ايديورلر ، كنديلرينه يازيق ايديورلردى . ـــ بناء عليه بونده بولرده حقنده ايدلرسه
نه اولوردر . نته كيم :

[وَاِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ الخ...] او زمانى ! او وقت ده ذكر
و اخطار ايت كه اونلره « شو قريه ده ساكن اولك » دينلمشدى الخ... ـــ سورۀ بقره ده بو قصه
« ادخلوا » امرى دخول نقطۀ نظرندن تذكير ايدلمشدى . بوراده ايسه « اسكنوا » امريله سكنا و اقامت
نقطۀ نظرندن تذكير ايدلمشدركه عينى قصه‌نك دكر بر جهتنك اخطاريدر . و بناء عليه تكرار دكل ، آيرى بر تفريعدر .

دفعاتله تکرار کبی قصه ایله قصه‌لری ، ایچلرندن هپ بونلرک بر جهت خصوصیتی واردر .

[فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا الخ ...] صوکره ایچلرندن ظالم اولانلر کندیلرینه سویلنن باشقه بر سوزه تبدیل ایتدیلر — مثلا اونلره «حطه» دیکز یعنی اورادن بونلرکزی بیقوب افادت واستغفار ایدیکز دنیلدیکی حالده کویا «حنطه» دیکز دنیلمش کبی «حنطه حنطه» دیه باغیرمغه باشلادیلر . دتورانی بویله تحریف ایتدیلر . لکن بونی یاپانلر ظالملر کروهی ایدی . ظالملرده هپسی دکل ایچلرندن بر قسم اکثریتی ایدی .

[وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ] هم اونلره دکزه ناظر — ویا دکزک بر معموره‌سی — اولان او قریه دن صور . — یعنی او قصبه اهالیسنک باشنه نه بویله کلدیکنی بنی اسرائیل ییک ای بیلیرلر . صوررده کندیلری سویلسینلر (سوره بقره‌ده «ولقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبت» بابنده) بو قصبه مدینه ویا طبریه دنیلمسه‌ده اکثریت مدینه ایله طور سینا اره‌سنده‌کی «ایله» قصبه‌سی اولدیغی نقل ایتمشلردر . [إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ] او وقت که جمعه ایرتسنده تجاوز ایدیورلردی — دینلرنک موجبنجه جمعه ایرتسی کونی بوتون ایشلری تعطیل ایدوب عبادت ایده جکلری یرده بالیغه اولیورلردی . [إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا] چونکه او وقت سبت یاپدقلری یعنی جمعه ایرتسی طوندقلری کون بالیقلری اونلره آچیقدن آچیغه اقینه اقینه کلیورلردی — زیرا او کونده بالیقلر تعرضه اوغرامامغه الیشمشلر ، عادتا حس ایدیورلر ، قاچمیورلردی ، سبته حرمت ایتمزلری بالیقلری بوصورتله اوجوارلره ایصلیوب الشماسنه سبب ده اولمش اولیورلردی . [وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ] سبت یاپمایه جقلری کون ایسه کلمزلردی — یعنی دیکر کونلرده اولانلرین قورقوسندن اویله کلمزلردی . و جمعه ایرتسنه رعایت ایتمزلردی کوبیلیچه کلمیه جکلردی . واقعا او قصبه‌نک سبب معمارلغی و معموریتی اولانه تجارتی ، حیاتی سونه جک ایدی . لکن او فاجعه و تجاوز اهالی جمعه ایرتسی کونی بالیقلرک اویله کلمسنه امره نذیر ، فرصتی قوه مادیه‌ده دینلرنک امری دیکله‌میوب اولامغه باشلادیلر . و بوصورتله سبتک حرمتنه تجاوز ایتدیلر . او وقت بونلر نه اولدیلر ، صوررده سویلسینلر .

[كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ] ایشته بز اونلری — او تجاوزلری اثناسنده — اوته دنبری فسق ایده کلدکلری : الهی امرلره اطاعت ده وظیفه‌لری اعتیاد ایدیلری سببیله بویله امتحانه چکر ، بلایه صوقاریز . —

یوقسه فسقده اصرار عادتلری اولماسه ایدی بویله بلالره معروض اولمازلردی.

[وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ] — «اذ یعدون فی السبت» جملەسنه معطوفدر. واو قریه
اهالیسنك فسق و تعدیده و نصیحت دیكله‌مه‌مكده‌كی تمادی و اصرارلری ایچلرنده‌كی صلحانك حال و طاقتلرینی بیلدیرر.
یعنی — واو وقت او ایچلرندن بر امت، بر صلحا جماعتی شویله دیمشلردی: [لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ
أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا] الله هلاك ایده‌جكی و یا — بوتون بوتون هلاك ایتمه‌یوب — شدتلی بر عذاب ایله
تعذیب ایده‌جكی مراد ایتمش اولدیغی بر قومه نیچون وعظ و نصیحت ایدوب طوریورسكز؟ — یعنی او قریه اهالیسی ایكی قسم
ایدی، بر قسمی فاسقه، متجاوزلر گروهی، بر قسمی ده دیندار صلحا جماعتی ایدی كه بونلر اولكیلره قارشی متجاوزلری
نهی ایدیورلر و هیچ بر وجهله سوز كچیره‌میورلردی. بونلرده ایكی قسم اولمشدی. بر قسم صلحا اوغراشمقدن اوصانمش
آجز قالمش، نه‌دن قوللری هر یوله گیدرك و هر واسطه‌یه مراجعت ایدرك زحمت چكیلسه، نصیحت ایتمیشه دیكلتیله‌مه‌یسه
رعایت بنجه‌سه، مأیوس اولمسه، اللهده بو اهالییی بر بلا ایله هلاك ایتمك قرار ویرمشه، او خلقه نصیحتدن طولایی
نصیحتدن وازگچمش، سسی كسمش، انقطاع و عزلت اختیار ایتمش ایدی. اگرچه بیلیوركه بونلر فاسقده نسبة
اولمقدار ایله نه زمان دنیه حلك قدر بر كثرتی حائز ایدی و كندی آثارنده بر اجتماع عسكری ده ایدی. بونلر ساكت
اولمقله دیگر بر قسم صلحا ایسه اصلا مأیوس اولمایورلر، بوتون مزاحم و مشكلاته رغماً وعظ و نصیحتله اوغراشمغه دوام
ایدیورلردی. و بونلر اوسوزی دیكلتمز خلقه نصیحته دوام ایتدكجه او مأیوس و منقطع اولان قسم بونلره «نه‌یه
كندیكزی بوشنه یورویورسكز، اونلره بولاشیورسكز» یولنده نصیحت مقامنده «سز بویله الله هلاكنه و یا شدتلی
بر عذابنه محكوم اولمش بر قومه نیچون وعظ و نصیحت ایدوب طوریورسكز» دیه اعتراض ایتمشلر و بو صورتله بونلری
نصیحتدن وازگچیروب خلقی بوتون بوتون حاللرینه براقمایی ترجیح ایتمشلر و بویله دیركه بر فرض كفایه‌نك عموماً تركی
هپسنك اثم اولدیغنی دوشونه‌مشلردی. لكن بونلر بو وعظ و نصیحتده، بو فرض كفایه‌ده وازگچمه‌دیلر. جواباً
[قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ] بزم غایه‌مز دیدیلر: بر معذرت اولمق ایچون، بر ده
بلكه بر درجه‌یه قدر صاقینیرلر. — یعنی بزم وعظ و نصیحتمز ایكی سببه مبنیدر. بریسی و برنجیسی ربكز الله قارشی
معذرتمز اولمق ایچون، نهی عن المنكر خصوصنده عندالله بر نوع تقصیر و تفریط ایله متهم اولمامقدر. چونكه نهی عن المنكر

هنوز بر حیات اولانلره صوك نفسه قدر بر فرصه كفایه در. ایكنجیسی یأس دنیاده هیچ بر خصوصده جائز دكلدر.
نه قدر كناهكار اولورسه اولسون خلقك توبه و اتقاسنی ارزو و امید ایتمك ده بر وظیفه در. كرچه بو حال بویله
دوام ایدرسه نهایتی بر هلاك و یا عذابه واره‌جغی محققدر. فقط احوالك مختلف و بر قدر وقوعنه اول
غیر معلومدر. نه بیلیرسك بو كونه قدر هیچ سوز دیكله‌مه‌ین بو خلقه بلكه یارین دیكله‌یه بویوره، دیكلرده بلكه
صاقینمغه باشلارلر. بتون بتون صاقینمازسه بلكه بر از صاقینیر، و بلكه بو صورتله عذاب بر از تخفیف ایدر. هر حالده
نصیحت ترك نصیحتدن اولادر. نصیحتی بتون بتون براقمقده هیچ بر امید یوقدر. فقط نصیحت دوامنده هیچ
اولمازسه بر ازیجق اولسون صاقینمه‌لرینه سبب اولمسی مأمولدر. هیچ بر مقدارده معدومه اولمایه‌جق فائده هر حالده
دها سارلی ودها قولایجق میدانه كلیر. هرهانكی بر فنالغك اصلی اولمازسه سرعت و شدتی اولسون تخفیفه
چالیشمقدن صرف نظر ایتمه‌ملیدر. فلاكت مقدارینه نصیحت ایدنلر عذابده معذور اولورلر. آكرچه ایلك ابدیته چكیسه
نه قدر اوغراشسه، بوكا مقابل كوتولرده فسق و تجاوزلرنده او قدر اصرار ایدیشدر. بالنتیجه او قوم، او تجاوز
اهالی [فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ] وقتا كه تذكیر و اخطار اولندقلری نصیحتلری اونوتدیلر —
هیچ نظر اعتباره الماز، صانكه بستون اونوتمش كبی خاطرلرینه بیله كتیرمز اولدیلر، او زمان [أَنْجَيْنَا
الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ] كوتولكدن نهی ایدر اولانلری قورتاردق [وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا
بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ] ظلم ایدنلرده فسقی اعتیاد ایتدكلرندن طولایی شدتلی
بر عذاب ایله — دیكر بر معناده یوقسوللق قورنه بر عذاب ایله — طوتدق، مؤاخذه ایتدك. بونلر اوندن
اوصلاندیلر می؟ خیر، بالعكس بستون آزدیلر هیچ بر معصیتدن چكینمز، منهیاتك هیچ برندن صاقینماز، هر
فنالغی یاپار، نهی ایدنلره خصومت ایدر اولدیلر. [فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ] بناء علیه نهی
اولندقلری شیئده وقتا كه دها ایلری كیده‌رك بتون بتون تمرد و عصیانه قویولدیلر [قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا
قِرَدَةً خَاسِئِينَ] بزده كندیلرینه الچاق، حقیر، هر طرفدن اوشت اوشت دیه قوغولور مایمونلر اولكز
دیدك. — بار تكوینی ایله انسانلقدن چیقاروب مایمون ایدیوردك "فجعلناها نكالا لما بین یدیها وما خلفها
وموعظة للمتقین" بو قصه‌نك داود علیه السلام زماننده جریان ایتدیكی مرویدر. نته كیم "لعن الذین كفروا

من بنی اسرائیل علی لسان داود وعیسی بن مریم » آیتنده ده بوکا اشارت واردر. سورۂ مائده ده
« وجعل منهم القردة والخنازیر » آیتنک تفسیرینه باقه.

ای رسولم! اونی ده بو قصه‌یی صور، [وَاِذْ] واذ وقتی ده ذکر واخطار ایت که [تَاَذَّنَ
رَبُّكَ] ربک شوکا اذن ویردی التزام ایتمشدی، یعنی شونی قطعیاً ایجاب واعلان ایلمش ایدی که [لَيَبْعَثَنَّ
عَلَيْهِمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ] لابد اوزرلرینه، او بونلره قوم سوقانک
اوزرلرینه یوم قیامته قدر اونلری رنجه کوزده جک که کندیلرینی عذابک کوتوسنه ییلدیره جک — مقدما مصرده
بنی اسرائیله موسانک ایتدیکی وعده تشبیه ده « ویستخلفکم فی الارض فینظر کیف تعملون » بیورولمش ایدی.
سلیمان علیه السلام زماننده براز صوکره اولدیغی تحقق ایتمشدی. او وقتدن صوکره کوتولری صورت مخصوصه ده تأدیب
تعذیب واهلاک ایدرک ایدرک ابدیدن حسب سیاسی ومجاهده لری سبیله رحمت الهیه یه سنده بولنلره وارحمت شارینه
وسعادتنه وارث اولدیلر. بنی اسرائیل قومی بوندن بویله حیات عمومیه سنده باشلرنده ای آدام بولنمقده محروم اولمق،
فاسق وظالم کیمسه‌لره دها زیاده بویوک اکر اولدیلر. بر قومک بویله برحالده بولونمسی ایسه باری، بزم
باشیمزه عذاب دیلا کتیره جک کیمسه‌لر کتیر کبی بر طلب فعلیدر. ایشته او وقت حق تعالی بنی اسرائیل اوزرینه عذاب
ییلدیره جک، اونلری عذابه سوره جک ونهایت قیامته قدر الک کوتو عذابی تطبیق ایده جک کیمسه‌لر تسلیطنی
واجب قیلمشدر. ودنیاده بخت نصره مسلط ایدوب بنی اسرائیل دولتی علیهنده بویله بر عذابی ایجاب واعلام ایتمشدر
بو آیتده عمومی حقنده برعقاب اولشدر. [اِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ] شبهه یوق که ربک محققا
سریع العقابدر. — عقابی ویردیکی آنده دیمک کبیدر. نه کیم بر کونده بخت نصری کوندریوردی ده
جمعیتلرینی پریشان، وطنلرینی تخریب، سلاح قوت بیلنلری قتل عام، قدینلری وذریتلرینی اسیر، بقایاسینی ده
دیکرلرینه محکوم ایلدی. واونلر بو ذلت التنده قالدی کیتدی که ایشته دنیاده عذابک الک کوتوسی ده بودر. [وَ
اِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ] و مع ما فیه شبهه یوق که او — سنک ربک — هر حالده غفور رحیمدر. —
توبه ایدنلره وصلاح اتباع ایدنلره مغفرت ورحمتی بی پایاندر. ربک بویله غفور رحیم اولمقله برابر اوده سریع العقاب
اولدیغنده اونلرینه او بیله کوزدک. [وَقَطَّعْنٰاهُمْ فِى الْاَرْضِ اُمَمًا] واونلری، او قومی یوسانک

یریوزنده پارچه پارچه ایتدك . برچوق قسملره آییردق — اول اون ایکی امت حالنده اسباط تقطیع وتفریقلری
رسالت موسی تحتنده وحدت قومیه‌لرینی بوزمایه‌رق تشکیلات ومساعیده کولایلق اولمه بر نعمت ایدی ، بو دفعه
او سوء عاقبتلرینه باشلامه بو ایکنجی تقطیع وتفریق ایسه شوکتلرینه خاتمه چکمه وتار ومار اولملری اولمه بر نقمت اولدی
ارضك هر طرفنه پریشان بر صورتده طاغیلدیلر وارتق بر شوکت طوپلایاماز اولدیلر . بو طاغینیقلرك
[مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ] ایچلرنده بعضیلری اهل صلاح — مدینه‌ده ایمان ایدنلر کبی بالاده کچن «امة
یهدون بالحق وبه یعدلون» سرنده ایدی [وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ] بعضیلری ده آنك دوننده ایدی
— صلاحدن مادوننده صلاحه قریب مرتبه‌دن فوت ده فوق فوقه مختلف درکه‌لرده تدریجه کیدیلردی . دیمك که
بنی اسرائیلك دونکلری تار مار اولوب یوزه طاغیلملری ایچلرنده ایولری هیچ بولنمادیغندن دکل، کوتولرك کثرتنده
وحیات عمومیه‌سی کوتولر الینده بولنمه‌سنده وظلمی تمثیل ایتمه‌سنده ایدی . بونك ایچون ایسه ایولرینه قدر زمان صالحلرده
دارلق آشاغیلقده ده [وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ] دیه بونلری بو مختلف زمانلرده
هم حسنات — صحت وثروت ورفاه — هم ده بونلرك ضدی سیئات ایله امتحان ایتدك — تجربه‌لر ، رجالیدکی
مختلف انواع السنده عبرت آلمه بر چوق اجی تجربه‌لر کوستردك که [لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ] رجوع ایده‌لر
— کفر ومعصیتده توبه ایدوب حقه دونه‌لر ، صلاحه یوز طوتالر . فقط ایچلرنده بعضی صلاحه دونش اولدیسه
دیکرلری دونمه‌دیلر . عصر محمدیه قدر بویله ایدی . [فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ] صوکره بونلرك
آرقه‌لرنده بر خائن نسل قالدی ، شرلی کیمسه‌لر خلف اولدی [وَرِثُوا الْكِتَابَ] کتابه وارث اولمشلردی .
تورات کندیلرندن بونلرك الینه انتقال ایتمشدی ، اوقوسی یازمه‌سی اوکرتمشدی ، نشر وتعلیم ، افتا وحکم وتعریفه
کچمشدی وکندی کندیلرینه کتاب صاحبی اولمیورلر ، احکامنه عمل ایتمیورلر ، دین دکری کبی قوللانیورلر ، باقیکز
نه یاپیورلر [يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى] شو ادنانك عرضنی آلیورلر — شو آلچاق دنیانك
عاجلنی ، فانی متاعنی آلوب حقی دکیشدیریورلرده [وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا] بزده ایلریده بزه
مغفرت اولنه‌جق دییورلر . — مغفرت اولنه‌جغنه حکم ایدیورلر . کندی کندیلرینه کناه باغیشلایورلر .
[وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ] وبویله دریکن شایت کندیلرینه اوکا ممائل دیکر بر عرض کلیر ایسه بر شوتدها

عرضه اولنورسه یینه آلیورلر، توبه ایتمیورلر، توبه ایتمدکلری حالده مغفرت حکم ایدیورلرده بو صورتله دوادلی
حسبه و دنیا مالی ایچون کتابه ابا ایدیورلر، حقی کتم و تحریف ایدیورلر، حقیقتی بایدیورلر [اَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ
مِيثَاقُ الْكِتَابِ اَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ] و سیز کندیلرینه الله حقنده حقدن بشقه بر شی
سویلمیه جکلرینه دائر او کتابک میثاقی آلینمادیمی ؟ — وارث اولدقلری و منسوب بولندقلری کتاب موجبنجه اونلرینده
بویله بر میثاقه بورجلری یوقمی ؟ اونی دائما اوقودیلر [وَدَرَسُوا مَا فِيهِ] [1] و اونی او کتابده کنی درس ایتدیلر
— او میثاقی و بو کونه کتم و تحریف ایتدکلری حقیقتلری، او رسول، او نبی امی، او اتقا مسئله لرینی وقتیله تکرار تکرار
اوقودیلر و اوقوتدیلر [وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ اَفَلَا تَعْقِلُونَ] و — او دنیدن
— عقل ایتمزمیسکز که آخرت یوردی متقی اولانلر — یعنی او دنیا حقلرنده، رشوت و ارتکابدن صاقینانلر — ایچون داها
— ایمی و خیرلیدر [وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ] کتابه تمسک ایدوب ایدنلر [وَاَقَامُوا
الصَّلٰوةَ] و نمازی قیلوب طوررلر ایسه [اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُصْلِحِينَ] هر حالده بز بویله مصلحلرک
اجرینی ضایع ایتمیز .

شمدی بو ارشاد ده متنبه اولملیدر که کتابه تمسک ایتمیه اولوب فقره بر ده بنی اسرائیله بالخاصه الجاء میثاقی اولدیغی
دیکری عام العموم انسانیتک فطرت میثاقی اولمسی شو ایکی میثاقده اخطار اولنرق رسول الله یه بیورلیورکه :

وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا اَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا
مَا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ● وَاِذْ اَخَذَ رَبُّكَ
مِنْ بَنِي اٰدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلٰى
شَهِدْنَا اَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غَافِلِينَ ● اَوْ تَقُولُوا اِنَّمَا
اَشْرَكَ اٰبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ●

---

[1] بو جمله «اَلَمْ يُؤْخَذْ» جمله سنک معناسنه معطوفدر. چونکه «اَلَمْ يُؤْخَذْ» استفهام تقریری اولدیغندن «بلی اخذ» معناسنده در.
بنا علیه تقدیر کلام «اخذ و درسوا» دیمکدر.

وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ • وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ الَّذٖٓي اٰتَيْنَاهُ
فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوٖينَ • وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ
بِهَا وَلٰكِنَّهُ اَخْلَدَ اِلَى الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ
يَلْهَثْ اَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ
لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ • سَٓاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ
• مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدٖي وَمَنْ يُضْلِلْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ • وَلَقَدْ ذَرَاْنَا
لِجَهَنَّمَ كَثٖيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ
بِهَا وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا اُولٰٓئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ اُولٰٓئِكَ هُمُ
الْغَافِلُونَ • وَلِلّٰهِ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذٖينَ يُلْحِدُونَ فٖٓي اَسْمَٓائِهٖ
سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ • وَمِمَّنْ خَلَقْنَٓا اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُونَ •

تأمل شريفى

هم بر وقت بز، اونلرک اوستنه طاغی بر کولکه کبی قالدیرمشدق ده کندیلرینه دوشه‌جک ظن ایدیورلردی حالده
دیمشدک که: سزه ویردیکمزی قوتله طوتک و ایچنده‌کی خاطرکزدن چیقارمایک که صاقینه‌سکز • هم
ربک: بنی آدمدن، بللرندن ذریتلرینی آلوب ده اونلری نفسلرینه قارشی شاهد طوتارق «ربکز دکلمی‌یم» دیه
اشهاد ایتدیکی وقت «بلی» دیدیلر: شاهدز، قیامت کونی بز بوندن خبرمز یوقدی دیمیه‌سکز • یاخود:
انجق اولدن ده آتالرمز شرک قوشدیلر، بز ایسه اونلردن صوکره بر ذریت ایدک، شیمدی او باطلی تأسیس
ایدنلرک ایتدیکی ایچون بزی هلاک می ایده‌جکسک! دیمیه‌سکز • واشته بز آیتلری بویله تفصیل ایدیورز، که اونلر
رجوع ایتسینلر • اونلره او خبرک قصه‌سنی ده اوقو: که اوکا آیتلرمزی صونمشدق ده او، اونلردن
صییریلوب چیقدی، دیکله او شیطانه اویدی ده شاشقینلردن اولدی • اکر دیله‌سه ایدک بز

وبز او آیتلرله یوکسلتیردک دیلسه‌یدک ، لکن او یره (اخلد الی) صاپلاندی وهواسنک آردینه دوشدی ، ایشته اونک مثلی او کوپکک مثلنه بکزه‌ر : اوزرینه وارسه‌ک دیلی صارقار صولور ، براقسه‌ک ینه دیلی صارقار صولور ، بو ایشته آیتلریمزی تکذیب ایدن او قومک مثلی . قصه‌لری کندیلرینه نقل ایت ، کرکدر که دوشونورلر ● نه چرکین مثلی وار آیتلریمزی تکذیب ایدن او قومک که صرف کندیلرینه ظلم ایدیورلردی ● الله کیمه هدایت ایدرسه هدایت بولان او ، کیمی ده ضلالته براقیرسه خسرانه دوشنلرده ایشته اونلر ● جهنمیه جن و انسدن بر چوغنی جهنم ایچون یاراتدق ، اونلرک اویله قلبلری واردر که اونلرله دوشونمزلر ، اویله کوزلری واردر که اونلرله کورمزلر ، اویله قولاقلری واردر که اونلرله ایشیتمزلر ، ایشته بونلر بهائم کبی ، حتی داها شاشقیندیرلر ، ایشته بونلر هپ او غافللر ● حالبوکه الله‌کدر اک کوزل اسملر (اسماء حسنی) ، اونی اونلرله چاغیریک و اونک اسملرنده صاپیقلق ایدنلری براقیک ، یاپه‌جقلری ایشلرینک جزاسنی چکه‌جکلر ● و بزم خلق ایتدکلریمزدن بر امت ده وار که حق ایله رهبرلک ایدرلر ، واونکله اجرای عدالت ایدرلر ●

[وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ] – نتق : برشیئی شدتله جذب ایتمک دیمکدر که بوندن نتیجه‌سی اولمق ، برشیئی یرندن قوپاروب آتمق معناسیله ده تفسیر ایدیلیر . نته‌کیم اوکلده ذریتی چیقاروب قوپارانه رحم ناتق دینیلیر . و بر حدیث شریفده « علیکم بزواج الابکار فانهن انتق ارحاما واطیب افواها وارضی بالیسیر » بیورلمشدر که « بکرلرله ازدواجی التزام ایدیکز ، چونکه اونلرک رحملری داها جاذبه‌لی و آغزلری داها تمیزدر و آزه ان راضی اولانلردر . » دیمکدر . دیکر یرلرده « ورفعنا فوقهم الطور » بیورلمسی نظرا بوراده نتقده بو معنانک تضمنی اقتضا ایدر که شویله دیمک اولور : باغی کمال تمسک ایله یرندن اوکنده‌کی خاطرلات که صانکه او ظله ایدی ، شدتله چیکه‌رک بر دام کبی اوستلرینه قالدیرمشدق [وَظَنُّوا اَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ] واونلر بونی حقیقة اوزرلرینه دوشه‌جک ظن ایتمشلردی – یعنی بو کلام دیکر تقدیرده طاغک اوزرلرینه دوشه‌جکنه اونلرده یقین حاصل ایتمشدی ، و بونده اوجه قورقمشلردی که تهدید ایقاع ایلسه ، طاغ دوشه‌جکده ، بالفعل آلتنده ازیله‌جکلر کبی الم و اضطراب ایچنده یرلره قاپانمشلردیده بو بر درجه‌سی بر تهدید و تخویف ایله شویله دینمشدک : [خُذُوا مَا

[آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ] سزه ویردیکمزی قوتله طوتوڭ ـ کوڭلڭزی کتابی جدیتله کلفت و مشقته
تحمل عزمیله صمیم قلبله طوتوڭ ویاخود هدایه بوتون کوزه ایندیرلدکده اولدیغی معجزه‌یه دایانه‌بیلیرسکز
قوتله سعادت ایچون. بونی طورودیکز باقالم [وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ] و هدایه بونده کی معنالری
ـ بو کتابده کی و با نفعده کی اوامر و نواهیلری ویا وعد و وعیدی ـ آڭك، بیلیڭ، خاطرکزده چیقارمایڭ که
[لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ] فنالقدن قوروناسکز. ـ بویله اکراه و الجا ایله کندیلرینه اطاعت میثاقی
آلینمشدر که بو نوع الجائی سیاسه تعبیر اولونمشدر. واکثریتله صورت رواج بولمشدر:

احکام توراتک اغیر و شاق اولدیغندن طولایی بنی اسرائیل قبولدن امتناع ایتمشدی. الله تعالی ده طوری
اوزرلرینه قالدیرمش، قبول ایدرسکز فبها یوقسه بو طاغی هپکزک باشینه ایندیریرم دیمیش. فاعلن وضعیتی
کوریجه هپسی دوشوب صول قاشی اوزرینه سجده‌یه قاپانمشلر و بو حالده قاعده صاغ قاشی قورقوسیله صاغ کوزلریله
اوکا باقارلرمش. و بوندن ایچون یهودیلر سجده ایده‌جکلری زمان بویله یاپارلر. و بونی عقوبتدن قورتاران
سجده دیرلرمش (سورهٔ بقره‌ده و سورهٔ نساده «ورفعنا فوقهم الطور» بابنده). بنی اسرائیلک اکثریتی
وجیه واکراه کوریجه حقه بویون اکمک اوته دن بری عادتلری اولدیغی آکلاشیلیر. بو قصه‌دن اخطار ایدلن معنی
الالهک حکم و قدرتنه مقاومت قابل اولمدیغی و طوعاً اطاعت و انقیاد ایتمیندن نهایت کرهاً انقیاده مجبور اوله‌جقلری
و بو مقاومتک ناقابل تغییر و الجا ایتمز. سنن الهیه اونوتولماملی لازم کلدیکی و حیوکه اودوکی اجبار الهیک
هر زمانه تکه بولندیغی و اصل انسانیت و سعادت اوکیجه و تهدید ده دوشمه ده صنادر یتیه ارحقه انقیاد
و کتابه تمسکده اولدیغی آکلاشیلیر. هر وقت معجزه کورمک اولماز. فقط الالهک ارینی طانیمایه و احکامینه
ایو مجادله ایتمک سوداسنده بولنانلر شونی بیلمک لازم کلیرکه الله تعالی هر زمانه قاهری یرینه اوینانوب انسانلرک
باشنه بیقمغه قادر بر ذو الجلالدر. اشیا ارا سنده کی جاذبه نسبتی بر لحظه ده دکیشه بیلیر. عقلی اولانلر هانکی
بر زلزله دن، بر دو لقالارمادرتسک نفس بر قدرت جبریه افاده ایتدیکنی اونوتمالیدر. بر طاقم کیمسه‌لر بونلرک
ذنوب بشرله هیچ علاقه سی یوقدر دیه تلقی ایدرلرکه نظر باکلشدر. کرچه بونلرک هپسی ذنوب بشرک جزاسی
دکلدر. لکن هیچ ده امور حیات بشرله علاقه دار اولدیغنده ده هیچ شبهه یوقدر. هیچ بریسی یوقدرکه

بر بتك عصيانه جرأت ايتديكى الله تعالينك قدرت قاهره‌سنى كوسترمسى اولمسى و بنا عليه هيچ بر يرده كه انسانك
اليله مقاومتى ناقابل بر سقوط ربانيه‌نك قدرت جبريه‌سنده‌كى عظمت دهشتى ارائه ايله كناهلرينه قارشى بر تهديد
و اخطار عملى قسمنى حائز بولونماسيله و انسانى قوانين الهيه‌يه مخالفتدن تحذير ايتمسيله . بو طور اراده تشكيله مشغول ايكن
قفلتله يرده بر قاعه‌نك چوكوب ده‌ره‌سى بتن بر كناهم و كمسه‌يه بيلا بتن اولى بابايه قدرت قارشى كناهلريله تهلكه‌لرى
اخطار ايله بر تهديد اولديغنده و اولنك بلا قارشيده بر اكراه متضمن بولنديغنده شبهه‌سى واردر . بوندن
باشقه الله تعالينك طوغريدن طوغرى ذنوب بشر ايله مقاتله وار اولسه ايدى آيات اجرائيه‌سى ، ادوار پسلطه‌لرى
واردركه حدود حسابه كلمز . اوامر الهيه‌يه طوعاً اطاعت طوغرى يولدر كتيميه يغنالريله مخالفته قورده‌نميه‌لسنه‌ير
اله تقا اولامزده . بو جبرى كسطلرلر اتقايه دعوت ايدر . حرام اكيه سبب ايدر . بونكله متقيه اولميانلره ابدى عذاب
سلطه‌سى يوكله‌تير . بوندن اليمه انسانك شو مسئله‌ده فطرى اولان حصوله طوغريه ايجاب ايدر .

[وَاِذْ] اى رسول كبريا ! او وقتى ده اخطار ايت كه [اَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِى اٰدَمَ
مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ] ربك ، بنى آدمدن — شيدكيده وقت ده‌نسلديسله آدم اولادينى
آدم اوغوللرينك صاحب ذريت اولانلرندن نسلاً بعد نسل — جيلدن ذريتى آلدى ، يعنى بر قسمتى اخفا
ايدوب ابرزدى ، وجوده چيقاردى [وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ] اوزلرى كنديلرينه قارشى اشهاد ايلدى —
شاهد يابدى . كنديلرينى دونيايه او شعورسز ذريتده " انا " و " ذراتنا " شعورينك بالفعل مبادئى ويردى :
هر بر شهود و شهادت فطريه ، كندى نفسنده تأثير حقى دديمه و دويورمه و شهادت ايتمك خلقتى ، انسانه
روحنى ويروب وجدانيت وربوبيته شاهدلرنده قيلاركه [اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ] ربكز دكلميم ديه —
اوزكزده دويدكم كبى تصرف ايديه وايمك حقى اولان بيلا مالككز وحى الاطلاق ربكز ، حالكز اولديغو
شاهدسكز ، شهادت ايده‌جكسكز دكلمى ؟ ديه خطاب نفسيسى ايله اماتنى تحميل ، ربوبيتنى تقرير ايتدى ، هپسى ده
[قَالُوا بَلٰى] بلى ديديلر — ذات ربكزسك شاهدز ديه تربيه‌ذاتى قبول و شهادتى تعهد ايتديلر .
حاصلى هيچ برشى دكل ايكن رب العالمينك حكم ربوبيتى و بر قانونه انتشار تحتنده جنسيه و ذريه‌سى ايله شعورسز ذره‌لر
حالنده وجوده چيقاروب بتون ذريته شعورلى بر انسان فطرتنه كتيردى ، بر انسانه تخصيص ايتدى ، هيچ بر مخالفتده

بولنمادى. اووقت اونلرده كفر وعناد يوقدى، اعتبارلرنده هيچ برشى قاپانمايورلردى. هيچ برشى دكل ايكن
بر ذريت حالنده صلبلرده آلنوب رحم مادرده تلقيح واجتماعيته آتيلان ومطلعه «انا» و «ماوراى انا» نسبتى
ايجنده ضرورى بر اشهاد وشهود، بر تأثير وتأثر حاصل اولاله بر شعور فطرته كيروب ملكى بر عقل وادراك
بر فهم وتفهيم، بر اراده واختيار حياتنك انكشافنه دوغرى كيدن بتون بو مربوبيت ونشئه‌سنده آنجق اونك امرينه
قانوننه منقاد اوليور. وآنجق اوندن عون وعنايت آليورلر. وايجابنده بونى بويله سويلدكلرى درعهده ايديورلردى
البته اوآدمك ايلك اولادنده اعتبار، «هركس ربنك ورديكى واراتديكى انسان فطرتى، وجوده كلوب
آلوب قبول ايتمكله ربك دكلميسى جهتنده بويله بر ايجاب وقبولك حاصل اولاله بر عقد فطرى آلتنه كيرمسه وكندى نفسنه
ربنه شهادت وعبوديتى تعهد ايتمشدركه بو معادله وبو شهادت فطرى بترك مبدأ دينيسى، مبدأ حقوقيسى، مبدأ
مدنى واجتماعيسيدر. [1] بر حيوانه منفردينه ديمشدركه بو اراده بو اجمنده اشهاد ومعادله تمثيلى بر معنادر.
الله تعالانك بوتون انسانلرى مبدأ فطرتنده توحيد واسلامه دلالت ايجون نصب ايلديكى آفاقى، انفسى دلائل ربوبيت
ايله استدلال واسلامه مستعد اولارق خلق ايتمش اولديغى بر استعاره تمثيليه طريقيله تصويردر. نته كيم: الله تعالانك
نفوس بشره عقل وبصيرتى بر غريزه يا پياسى وبونلر ايچون آفاقه وانفسده بر خاتم دلائل نصب ايتمسى وبو صورتله
اونلرى متمكناً تجهيز وتمكينيه ايدوب ربوبيتنى معرفته توجيه ايلهسى، ديكر طرفدن اونلرده ده بو غريزه ايله تجهيز
وملكنت قابله ايله تمكنه ومعرفته متوجه اولهلرى، حيات مجموعه‌سى الله تعالانك اونلره امر وخطاب طريقيله اعتراف
سوقه، اونلرده ده بلا تردد اجابته مسارعت ايتمش اولمسى صورتنه تشبيه اولنه رق بالاستعاره بو صورتده تصوير
قيلنمشدر. نته كيم «فقال لها وللارض ائتيا طوعا او كرها قالتا أتينا طائعين» ده امر واجابت بويله
تمثيلى اولديغى كبى بونده ده معناى معروفيله بر اشهاد وسؤال وجواب، حقيقى معناسيله بر معادله دوشونمك لازم دكلدر.
معاهذا اويله دينلسه واويله جواب ويرلمسه ده بر معادله ياپيلمسه كبى ثبت حقوقيه بر حال اولمسى لازم كلمه قوى بر خلق فطرى
واردر. يعنى بو عقد، امرى، قولى، كلامى ماهيتده بر بيانه دكل بر قره وسوقه تكوينيه وتكوين معناسنه بر عقد فعلى
ديكيدر. كلام الهده بوكبى تمثيلك بولنديغى مسلم اولديغى كبى بو معنى اكثريتك فهم ومزاجنه ده موافقدر.

---

(1) انسانلرى بالطبع مدنيدر بونى ناقص بر صورتده اعتراف ايتمش ومعادلۀ اجتماعيه ودرو ضمنى نظريه لرده بو رده ايتمشدر.

و اکثر شقلریده ده بونک اوزرنده یوروشلردر . فقط دقت ایدیلیرسه بو راده دها باشقه بر نقطه واردر .
اصل مسئله انسانلرک یالکز دلائل آفاقیه و انفسیه دن بالاستدلال معرفة الله یه واصل اولمه قوه و استعدادینه دکل
انسانه خلقتنک بالفعل بولنیلاد دن بری اولمسی ، هر انسانک فطرت نوعیه و فردیه سیله وحدانیت و ربوبیته شهادت
و دلالتی هنوز ادا ایتمه مش اولسه بیله بونک تقریرینه تحمل و در عهده ایتمسه ، اوزرینه آلمسه بر شاهد بولونماسی
تعبیر آخرله انسانک اختراعیه معرفة الله ، توحید ربوبیت ، حق انقیاد و اسلام مسئله سی ساده استدلال ایله کسب اولنه جق
صرف نظری بر معرفت اولمایوب کندی فطرتنده رکوز بر غریزه ، شعور نفس و نفسیه کندیکی دوعیه بالضروره و
علی الاطلاق کندینک کندی اولدیغی قاعده سی شعور بدیهیسی ایله برابر کندنده متحقق بر معرفت بدیهیه دیر . شوقدر که
شعور نفس کبی صریح و جلی دکل ، اونک ضمننده مستتر بر بدیهی خفیدر که شعور صریح ایله دویولماسی صرف دقته و یا
بر تنبیه و اخطاره متوقفدر . زیرا انسانک بویله ضمنا دویمسه بولنوب ده فرقنده اولمادیغی بر خایلی شعور بطونیسی واردرکه
بر دیالکده اخطارلر سایه سنده اویانیر دویارلر . و ایشته معرفة الله ده «نفس» «سوی انا» شعوری کبی بر بر شهود نفس
فطری ایچنده مرکوز بر غریزه دیر (١) . بالآخره بو شهادتی ادا و ایفا ایتمه یه و تذکیر و اخطارلره رغماً انکار
و تغیره اصرار ایدنلر یا وجدانه قارشی عناد ایدن و یا فطری بوزولمش کندیلرنده بو غریزه قالماسه اولانلر
یعنی قولاً و یا فعلاً نقض عهد ایتدیکی زیاده ایله محرومدرلر . نته کیم فرانسز فیلسوفی اوغوست قونت انسانک
اوچ حال کچیردیکی : «ابتدا فطرتنده الهی ، صوکره مابعد الطبیعی ، صوکره طبیعی اولور» دیدیکی زمانده اولا بو فطری اعترافی
صوکره ده کندنده او فطرتک بوزولمسه و بوزولمشلغنک تقرر ایتمسه اولدیغنی اعلان ایلمشدرکه بو اونک بوتون انسانلغی
کوره مسنده دکل ، یالکز کندنده کی تغیر فطرتی کوره رک سائر انسانلرده ده بغیر حق کندینه قیاس ایتمسندندر . حال بوکه
ترقی و تکامل ، فطرتک بوزولمسنده دکل ، انکشافنده در . فطرتک بوزولماسی «فخلف من بعدهم خلف» مدلولنجه
بر تردیدر . شیمدی مسئله معرفة الهیه ایدی بر معرفت نظریه و انسانک برده ادای شهادتی در عهده ایتمسیه بر شاهد فطری

---

(١) بو راده شونی ده تصحیح ایتمک لازمدر که معرفة الهیه شعور نفسده فطرةً مرکوز اولمسی دیمک دکل تأثیر الهیه نفسده مرکوز
اولمسی دیمکدر . بناءً علیه بونده حلول و یا اتحاد مغلطه سنه دوشمه مک ایچون شقلریه بو باره علم استدلالی تعبیری دها سالم کورلمسه
و ادلکی نقطهٔ نظری ترجیح ایلمشدر .

اولسی جهتندن ملاحظه ایلنجه بو مسئلهنك صرف تكوین بر حقیقتده اولمایوب اونلرك بر امر و كلامی بر حیثیتی ده
جائز اولدیغنده شبهه ایدلمه‌مك لازم كلیر. زیرا مسئله یالكز وجودی دكل عینی زمانده شعوریدر. شعور ایله ده
علاقه داردر. یالكز تكوین اولسه ایدی بالاخره بو شهادتی ادا ایتدیرمه‌یه كیمسه بو تحمله ایجاب ایدردی و شهود نفس
موضوع بحث اولدیغی هر حالده بر شعور و تعهدی ایسه هر حالده كلام لفظی ایله دكلسه ده كلام نفسی ایله علاقه دار اولمقدن
خالی اولماز. چونكه روح بر امر ربانی اولدیغندن بوتون واقعات روحیه و حادثات شعوریه واقعات امریه اولارق ده
ملاحظه ایدلمك لازم كلیر. هر شعورده بر تبلیغ روحانی واردر كه كلامك ده كنهی اودر. شعور ایله علاقه دار
اولمایان تكوینده بو تبلیغ یوقدر. بونك ایچون بر روحك، بر شعور قوه‌سنك تكوینی، عینی زمانده اونی كندیسنه
تبلیغ ایتدیكی یعنی سویلدیكی تضمن ایدر. شو حالده بو مسئلهده، تكوین اولمقله برابر روحی و كلامی حیثیتی ده جائز
اولدیغندن بوكا مقاوله دینلمك ده بر حقیقت اولور. انجق بو خطاب كلام لفظی ایله دكل ملائكه‌یه اولان تبلیغ
كبی كلام نفسی ایله بر تبلیغ تلقی ایدیلیر. اخذ بر تكوین، اشهاد نفخ روح ایله بر تكوین و تبلیغ «الست بربكم»
خطابی «و ارانا» دینن بر تقریر، بوكا قارشی «بلی» ده بو تكوین و اشهاد و تقریره مقابله بر انقیاد نفسی ایله
مطاوعت و موجبنی متضمندر. هر انسانك انسانلق اساسنی تشكیل ایدن «ایه» و «ایه دكل» دیه‌بیلمه‌سنك ایچینه
بو تعهد مندرجدر. «الست بربكم» خطابنك باشنده «وقلنا» یاخود «قائلا» مقدرلرینك تقدیری
ایدیلوب ده مقدر بر ایفاسی بونك بر كلام نفسی اولدیغنه اشارت دكلدر. صوكره معلومدر كه معنای شرعی
و حقوقی ایله بر عقد و مقاوله‌نك حقیقتی بر ایجاب ایله بر قبول بیننده‌كی ارتباطدر. و بو ایجاب و قبولك كلام
لفظی اولمسی شرط ده دكلدر. اصل عقد، ایكی نفسك بر مقصدده برلشمه‌سیدر. ظرفینده رضایه، یعنی
تراضی به دلالت ایدن فعل ایله ده ایجاب و قبول اوله‌بیلیر. بر نوع تعاطی ایله ده بر عقد اوله‌بیلیر. بناءً علیه
بو مسئلهده، صرف عقل و استدلال قوه‌سنك تكوینی ده اولسه شرعاً و حقوقاً بر تعاطی قبیلندن حقیقی بر عقد
و میثاقدر. انجق بو اعتبار ایله مقاوله اطلاقی تمثیلی و مجازی اولور. فقط ایضاح ایتدیكمز معنی ایله بو تكوینك
بر تكوین روحی اولمسی و بر كلام نفسی حیثیتی ده متضمن بولونمسی اعتباریله بوكا مقاوله اطلاقی ده حقیقت اولور.
و نته‌كیم اسلاف مفسرینده بونی بر تمثیل دكل بر حقیقت اولارق روایت و ایضاح ایتمشلردر. بناءً علیه «الست بربكم»

قالوا بلى ، مضمونی ساده بر تمثیل دگل بر تحقیقدر.

کلام بو میثاقك نه وقت واقع اولدیغنه : بو خصوصده اوچ قول واردر :

١ — بر چوقلری ذریتك بابا صلبنده ایكن گوكنده و دها رحم مادرده توزیع اولونورده اولك واقع اولدیغنه قائل اولمشلردر که بونلر آیتده کی اشهاد و خطابك ده زمانی اخذ زمانی تلقی ایتمشلر و اخذك معناسی ده ذریتك صلبدن رحمه اخراجی دگل صلبدن وجوده اخراجی دیمك اولدیغنه ذاهب اولمشلردر. فی الواقع ذریت ، نسل و اولاده دخی دینیلیرسه ده بونك اصل معناسی غایت کوچوك قارینجه دیمك اولان «ذر» دن ویا قناعتمجه معناسنه «ذرء» دن مأخوذ اولارق مابشرده کی نفوس ذره یه درکه مفردینه و جمعنه اطلاق اولونور. شو حالده بونلره کوره بو اشهاد و خطاب الست صلب پدردن چیقان بو نفوس ذرویه ایلك چیقدیغی صره ده یاپیلمشدر. بو ایسه بو ذریتك بو قوده ماهیت انسانیه یی حائز بر نفس ، یعنی یالکز بو بویله نامزد بر انسانجه اولدیغی قبول ایله ممکن اولەبیلیر. لکن بو بزم نظریمزده ثابت دگلدر. وحتی «ثم انشأناه خلقا آخر» کبی نصوص قرآنیه یه ظاهراً مخالفدر. نفس ذره دن بالفعل دگل ، بالقوه بر انسانجه ، تلقیح ایله بر انسانه اولمغه نامزد بر حجیره دیکله هنوز حیات حیوانیه حالنده کلمرسه حیات نباتی درجه سنده بر بذر ، بر تخمچقدرکه بوندن انسان خلق اولنه جقدر. بوکا هنوز روح انسانی نفخ اولونمامشدر. او حالده بونلرك نفسلریه اشهادی و خطابه اجابتری بر قوه ء بعیده کی تمثیلدن باشقه بر معنی افاده ایتمز. بو صیاغده بعضلری دها ایلری کیتمه دیمشلردرکه ذریت اوندن مرادکی بو میثاقه بابالرینك دگل ، تا آدمك صلبندن اخراج اولندقلری زمانده یاپیلمشدر. چونکه بو معناده روایت اولنمش بعض حدیثلر واردرکه ازجمله بر بیننك خلاصه ء معانیسی شودر : الله تعالى آدم علیه السلامك ظهرندن قیامته قدر چیقه جق ایده جك ذریتی چیقاردی و اونلره «الست بربكم» دیدی «بلى» دیدیلر و او کون قلم تقدیر قیامته قدر اولاجقی یازدی بیتردی «جف القلم بما هو کائن الى یوم القيمة» اولدی — یعنی قیامته قدر نه قدر انسان کله جکسه هپسی آدمك صلبندن چیقاریله ذریتلر یازیلوب تقرر ایلدی و بوندن بویله بشرده تناسل بر قانون اولدی. بوکونه انسانلر تسلسلاً او ذریتدندرکه جملك «من سلالة من ماء مهين» اونلرك سلاله سی ذریتدندر اولاجق بو سلاله خارجنده آدمك یارادیلدیغی کبی باشقه اونلر قیامته قدر یارادیلمه جك ، آدمك صلبندن چیقان ذریتلردر.

هر بری بویله کندی سلاله‌لری اولجه اولاده ذریتی ده متسلسلاً و بالقوه حامل اولمق و اوزره بویله جمعه ذریه ایله خالق تعالینك حکمته و قانوننه منقاد اولدرق چالیشوب کندی کندیلرینك و بقای نوعك وحدانیت و ربوبیتنی اعتراف ایتمك اوزره بر تربیه ، بر قوه الوب قبول ایتمك صورتیله بر تعهد و میثاقه ربط اولونمشدر .

بونك ایچوندر که بر خاتم مفسر بو آیتده‌کی میثاق ده حدیثده‌کی بو میثاقده عبارت کبی تلقی ایتمشلر و وقت میثاقه صلب آدمدن ظهور زمانی اولدیغنه حکم ایتمشلردر . لکن حدیثك الفاظیله آیتك الفاظنه از جمله «من ظهر آدم» ، «من بنی آدم من ظهورهم و اشهدهم علی انفسهم» قیدلرینه دقت ایدلدیکی زمان آراده‌کی فرقی کورمك قابل دکلدر . حدیث ، تناسل تشریعی قانوننك ایلك موقع اجرایه قونولدیغی زمانه و جبوده که ذریت اولی ضمننده بالقوه تحقق باشلادیغی نوعك میثاقه احالسنی بیاندر . آیت ایسه بو قانونه حکمنجه بالفعل وجوده کلن هر فردینك میثاقه تفصیلی حقنده‌در . بو جهله حدیث ، آیتك دلالةً افاده ایتدیکی بر قوه مبدأنی ، آیت ده حدیثك تعمیه ایتدیکی بر فصل مبدئی تفسیر و بیان ایتمکده‌در . بونك ایچوندر که آیت ایله حدیث متقابلاً یکدیکری ایضاح ایتمکله برابر مفهوملری یکدیکرینك عینی دکلدر . علی الاجمال نوعك میثاقی صلب آدمده باشلامسه ، فقط علی التفصیل فردلرك میثاقی ده بنی آدمده بالفعل کندی بابالرینك صلبنده باشلامشدر . یعنی زیدك میثاقی عمرك میثاقی دکل ، بابانك ، آنانك میثاقی اولادك میثاقی دکلدر . فقط نوعك متماثل و جنسی بر اصلی ، بر قانونه ربوبیته تابع‌درلر و تعهدك ماهیتی ده بو تربیه‌نك رئیسی ، بو قانونك واضعی اولان خالق تعالینك نعمتنه شکر ، احکامنه انقیاد وحدانیت و ربوبیتنی اعتراف و اعلان ایتمکدر که اسلام ده بودر . شو حالده بو آیت موجبنجه هر فردك مبدأ تعهدی نوعك مبدأ تعهدی اولان صلب آدمده حاصل اولمش دکلدر . بر ده نوعك بویله ازلیه وجود نوعیسی صرف وجود ذهنی قبیلندن اولدیغی و بو اعتبارله آدم اسمی نوعك بر تمثالی اولدیغی جهتله حدیثده‌کی میثاقی روح آدمله برابر بوتون انواع بشرك بر میثاقی دییه افاده ایدنلر ده اولمشدر . نته‌کیم کعب قرظیدن بویله بر روایت ده واردر . و بونلرده بعضیسی تناسخ ارواح فکرینه صاپانلر ده بولونمشدر . حالبوکه آیت ، تناسخ فکرینك تماماً علیهنه‌در .

٢ — ابن عطیه‌نك بیانی وجهله بعضیلرده بو میثاقه و تعهدك زمانی ، بلوغ زمانی اولدیغنه قائل اولمشلردر .

زیرا بر ذریتك تماماً نفسنه شهود دن كندیسنه ذریت چیقمغه باشلادیغنی كوردیكی بلوغ زماننده واقع اولور. و معرفته تمكنیتام ده او وقت بولنور. آیتده ایسه اخذ و اشهاد برابر بیورولمشدر. بو صورتده بالغ اولمیانلرك حقنده تعهد یوقده دیكلدر. و آیتده بو معنالی آكلامغه بحوره ایكی وجه ممكندر. برسی «واشهدهم على انفسهم» ضمیرلری ذریته ارجاع اولنمقله برابر ذریته ولدكاس، اخذه اصطفاء بالغ معناسی ویرمك و بو صورتله اخذ و اشهاد زمانی برلشدیرمك ویا اخذ زماننی اشهاد زماننی آییروب اولمسیله، اخذ وقتنده اشهاد وقتنه قدر دوام ایله بر مدت ظرفنده باشلامسه و اشهاد وقتی اولاده بلوغ زماننده «بلى» تعهدی اولسه دیه آكلامقدر، ایكنجیسی بو ضمیرلری ذریته دكل بنی آدمه ارجاع ایتمكدر كه بو صورتده آیتك معناسی «بنی آدم ظهورلری صلبلرندن ذریتلرینك چیقمغه باشلادیغی و بو صورتله تصدیق دولیوب كندیلرینه قارشی كندی ماهیت و معتقدلرینه و الوهیت نعمت و تربیه سنه شاهد اولدقلری صره ده بو بلوغلرینه «بلى» دیه الوهیت نعمت تربیه سنی قبول، ربوبیته انقیاد و وحدانیت ربانیه یی تصدیقه ایله معرفت الهی و عبودیتی تعهد ایتدیلر. بلوغ حاكمی كلنجه بالغ اولمایانه بو ذوقی دوچار دیه دیه دیمك اولور. بو كوزل بر معنادر. فقط بلوغ زمانی بو میثاقك عقد و تعهدی زمانی دكل، وجوب اجراكی زمانی اولدیغی ده اونوتمامق لازم كلیر. بوندن ایجوندر:

٣ — اكثر مفسرین و علما، بو میثاقك برائی، ذریتك صلب پدرده چیقوب رحم مادره دوشمسی ایله باشلامسه و ادوار علقه، مضغه، عظام و كسوه لحم تربیه و تسویه لریله خلقتی تتبع ایدوب «ثم انشأناه خلقاً آخر» مصداقنجه روح نفخ اولنه رق نشأت انسانیه یه كیردیكی زمانده «بلى» تعهدینك وقوعی تمام اولمسه اولدیغی و زمان بلوغ بو تعهدك زمان اجراسی یعنی تكلیف و وظیفه نك بدء زمانی بولندیغی بیانه ایشارتدر. اصول فقهده بیان اولندیغی اوزره، هر فردك انسانی شخصیتی، حقوق اهلیتی بو میثاقه ایله بو تعهد زمانندن باشلار و بلوغنه قدر تكمل ایدر. بلوغنده اعتبار ذمه و وجوب وظیفه، تكلیف تتوار و بوندن ایلك ار حقوقیسی حق حیاتدر. بو آنده اعتباراً ابوینه و جمعیت بشریه اونك حق حیاتنی كوزتمك بر وظیفه اولور. و بوندن ایجوندر كه اسقاط جنینه بر جرمدر. و مستبینة الخلق بر جنینك اسقاطندن طولایی غره لازم كلیر. و جنینه ارث و وصیت، صحیح و بر جنینك بلوغنه قدر لهنه اولان تصرفات معتبر اولور. بونلر ایسه ذریتك شخصیت انسانیه و حقوقیه سی مقرر دیمكدر.

آنجق صلب پدرده ظهورلرینه اعتباراً بر شبهه حقوقی واردر . مثلا عزل ، دیانةً مکروهدر . شمدی آیتك
متضمن اولدیغی بعض ایمالرده مآلنی شویله ملاحظه ایتملی یز « واشهدهم علی انفسهم » ضمیرلری ذریته راجع اولمقله
برابر بابالری اولان بنی آدمه ویا هیچسنه ده رجوعی احتمالی و « الست بربكم » استفهام تقریریسنك افهام ایتدیکی
معنالرینك وسیله وسیله دولاییسیله بو اخطار شو معنالری تذکیر ایتمکده‌در . معلوم یا انسان ، انسان اولدقدن
اول کندینی دویمازکن صوکره ده دویار اولور « بن بنم » دیر . ایشته بونی دیه بیلمك ، اونی اوکا دیرن
ربنه کیزلی بر دویغو و انقیادی کندینه قارشی اوکا شهادت ایتمك تعهدینی تضمن ایدر . و انسانك بوتون
قوه‌سیله نفسنی و ماهیتنی مشاهده ایتدیکی زمانده ده بلوغنه باشلار . بنی آدمدن بر بابانك صلبندن بر ذریتك
اخذ اولندیغی لحظه‌ده ربنك بو صفته اولان بر ذوق انقیاد ایله مطاوعتی و حکم ربوبیته اولان بر اعتراف و شهادتی
واردر که بو آنده بو تون هیجانیله نفسنی دویارکن عادتا کندینه کیرده ربنك ذوق نعمتنه مستغرق اولور .
کندینك صلب پدرده‌کی حالنی کندینه اخطار ایدن بو آنده او بابانك نفسنده ربنك « الست بربكم » خطاب عزتنه
« بلی » دیمکدن باشقه بر جواب حالی یوقدر . و هر انسان ده بلوغنده بو ذوقه و هیجانی مشاهده ایدر . بونی مشاهده
ایده بیلمسی ده بقدرمایه ربنك اونه انقیاد ایدوب انسانلغه روحنی المسنك نتیجه‌سیدر . شمدی بابا ده‌کی بو ذوقه
ونشئه‌ده حقیقتده اونلردن اخذ اولنان ذریت طولاییسیله کندینی حاضرلایوب ربنه تعهدینی ایفا ایتمسی ایچوندر .
او ذریتك صلب پدرده خلقت الهی ایله تعیینه ایدوب بر نفس ذره‌لی موجودیتیله وسوده ربانی تحتنده بر اجتماع و تلقیح
سوقیله رحم مادره کچمك ایچون ده کنه کیتدیکسی یوزندر . هر انسان بویله بر ذریت ایکن ربنك تربیه‌سنه مطاوعتله
رحم مادره اوزانه مقدره سیله سبلنوب بالتدریج علقه و مضغه اطوارینه کیررك کیتدکجه لحم کسوه‌سنی کییمسه بر
سویه تصویره چیقمسه وصوکره ده « ثم انشأناه خلقا آخر » رهلویجه بحسب امر ربانی اولان روحك نفخیله
اولدیغی نشأتك غایه‌سی اولان دیکر بر نشأته کیرمسه و او زمان کندینی ده ربنك خطابی نفسنده دویوب کندینه قارشی
ربنی اعتراف داوهنك وحدانیت و ربوبیته شهادت وظیفه‌سنی تعهد ایدن بر شخصیت انسانیه اولمسه « الست بربكم »
خطابنه « بلی » دیمشدر . هر انسان شعور فطریه بویله بر تعهدك آلتنده‌در . شعور نفس نعمتنك وجیبه‌سی
نفسك حدینی بیلمك و حق شهادتنه حکمنه انقیاد ایتمکدر . بنا علیه شعور نفسك تکون ایتدیکی بلوغنه اعتباراً

الله‌ه قارشی بو وجیبهٔ شهادت و عبودیتك ایفاسی وظیفه‌دردر.

[شَهِدْنَا] بز شهادت ایتدك — یعنی بنی آدمك صلبندن اینوب كندینه قارشی شاهد اولابیله‌جك
بر انسانه فطرتی ویریلن هر ذریت اونلرك هر بری فطرةً بوكا، بر تعهد بولندیغنه بز عظیم الشانه. «شهد الله انه لا اله
الا هو والملائكة واولوا العلم قائماً بالقسط» منطوقنجه بوكا شهادت ایتدك. او اخذ و اشهاد و الست
بلی وقتنی ذهنكزه تذكیر و اخطار ایدرك [أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ] تا كه
یوم قیامتده — عاقبت ار تقاضا ایتدیكی وقت — بز بوندن قطعیاً غافل ایدك دیه‌یه‌سكز — نفسكزده دویمیه
روح و شعور صاحبی اولمه‌حقی قبول ایتمزلی و كندیكز اونلردن سه عظیم الشانك ربوبیت و وحدانیتنی تصدیق ایدیلی
بر تعهد اولدیغنی و كندیكزده دویمانكز كندی ذاتكزدن سزده وجوب وجود یوق، وحدانیتكه، ربوبیتكه بر شاهد بولندیغنی
شعور صریح ایله دویمیور دره. حتی اولاده بو تعهد بزه صراحةً تذكیر و اشعار لطفنده ده بولنمادق دیه اعتذار
ایده‌یه‌سكز. [أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ] ویا شركی بوندن اول آنجق آتالریمز یاپدی
— اونی بز دكل، اونلر چیقاردیلر [وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ] بز اونلردن صوكره بر ذریت ایدك
— كندیمزده خبریمز یوغیدی، یول دوسیل بلمزدك، آتالریمزك ایسه دكرینه سوء وكلمسه ایتمسه شعوریت
عاجز، مجبور كیمسه‌لر ایدك. كناه بزم دكل اونلرك، بالمجبوریه اونلرده قالمشه‌یزدر [أَفَتُهْلِكُنَا
بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ] شیمدی او مبطللرك یاپدقلری جرم ایله بزی مؤاخذه ایدوب اهلاك می ایده‌جكسك؟
دیه‌یه‌سكز — زیرا سزه او قیامت كونی كله‌ده‌جك دیرلری كه هر ذریتك كندی باشنه بر تعهدی واردر.
اولا ذریتك بابالرینك صلبنده ایكن، چیقاریلدی، آیریلدی، اونلرده‌ده آیری بر فطرت و عقل ویریلدی و اویله
صرف ذریت اولدرده شعورسز بر اتباع ایتمادی. كندی نفسلری كندیلرینه دویورولدی. كندیلرینده ذریت چیقاریلدی
و بو صورتله كندیكز كندیكزه قارشی ربكزك خطاب ربوبیتنه طوغریدن طوغری‌یه شاهد اولدیكز، بلكه شهادت ایتدكزده اولدیغكز
شاهد كتیردكز. بناء علیه سز بابالریكزك جرمندن، بابالریكز تعهدندن دكل كندی انفسكزك تعهدكزدن ده و كندی
جرمكزدن ده مسئول اوله‌جقسكز [كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ] ایشته بز بویله آیتلری ایبردن تفصیل ایدرز.
[وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ] و بو تفصیل — او باطل تقلیدلردن حقه — دونسونلر دیه ده بویله یاپارز. —

ای رسولم بونلره اخطار ایت [وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي] وار ده . او بر زات حقنده . شو آیتلرك
قصه‌سنده ده اوقوکه [آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا] او کا آیتلرمزی ویرمشدك ــ علمی ، دینی حیثیتی
واردی ــ او بونلردن صیریلدی چیقدی ده [فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ] شیطانه اونی کندینه اویدوردی .
[فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ] دنیا دعیه صاپیقلرده اولدی . [وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا] واکر دیلسه ایدك
هرحالده اونی بو آیتلر ایله یوکسلتیردك [وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ] لکن او آیتلره
یره صاپلاندی ، دنیایه ، دنیا سفالته میل ایتدی و هواسنه اویدی ــ ده او آیتلردن صیریلدی ، دینده چیقدی ،
سقوط ایتدی . دیمك که یوکسلمه‌سنه مشیت مطلقه تعلق ایتمه‌دی . کندینه براقیلدی ده بو سقوطده قرار قیلدی .
بونك موسی علیه السلام زماننده بنی اسرائیل علماسندن بلعم بن باعورا ویا کنعانیلردن بلعم بن باعورا نامنده بریسی
اولدیغنه ویا عربلرده امیه بن ابی الصلت الثقفی حقنده نزولنه دائر برقاچ روایت واردر . بلعم بعض کتب الهیه
علمی وار ، دعاسی مستجاب بر ولی ایکن ارض مقدسه دخول مسئله‌سنده حضرت موسانك ویا یوشعك خلافنه
حب دنیا ایله جبارلره طرفدارلق ایتمش ، امیه بن ابی الصلت ده بعض کتب الهیه اوقومش و بر پیغمبر کلمکده
قناعت حاصل ایتمش و اونك کندیسی اولمسی امیدنده بولنورمش ، اوحالده رسول الله بعث اولونجه حسدندن
کفره صاپمشدر . دیه بیلیرزکه اصل قصه بلعم ویا بلعمك اولدیغی حالده سبب نزول امیه اولمشدر . فقط
قرآن شونی کوسترییورکه قصه‌ده مقصد شخصك تعیینی دکل ، حالنی تفهیم ایتمکدر . مادام که او هواسنه اویدی
علم و دیندن صیریلوب انسانلقده سقوط ایتمك ایسته‌دی [فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ] ارتق اونك تمثیلی
کوپك تمثیلی کبیدر : [إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ] سن اونی صورسه‌ك ده لهث
ایدر ، براقسه‌ك ده لهث ایدر . ــ یعنی یورسه‌ك ده دیلی اوزانیر صولور ، راحت ایتدیرسه‌ك ده دیلی اوزانیر
صولور . هیچ بر زمانده اضطرابدن قورتولماز . کوپکك آت آغزیله حالی باشقه حیوانلرده بولونمیان بو صولوقلقدر .
ایشته او کیمسه‌نك حالنده‌کی سقوط کلبك مثلی اولمسه اولا بوك آغزیله حالی کبیدر . یعنی آیتلرك صولوك
کندیسی « سواء علیهم أأنذرتهم أم لم تنذرهم » . [ذَلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا]
ایشته بویله آیتلرمزی تکذیب ایله اوقوین شیلدر ــ که « خلف ورثوا الكتاب يأخذون عرض هذا الأدنى »

اولان قوم مجبوردر . [فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ] بناءعليه بو قصه‌لى نقلياتى دكله‌يه
بر دوشونورلر . — ايچلرنده متنبه اولانلر بولونور . يعنى سن بو احتمالى نظر اعتباره آل [سَآءَ مَثَلًا]
بابنده نه چيركين مثللر [الْقَوْمُ الَّذِينَ] او قوم كه [كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنْفُسَهُمْ كَانُوا
يَظْلِمُونَ] آيتلريمزى تكذيب ايتديلر ونفسلرينه ظلم ايديورلر ده — كنديلرينه جزئى شعور ويرلديكى ، كنديلرينك
بو چيركين حاللرى ، بو چيركين مثللرى بر كره دوشونوب ده اوتانمازمى ؟ فقط [مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ
الْمُهْتَدِي وَمَنْ يُضْلِلْ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ] .

فى الحقيقه [وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ] قسم اولسون كه جن وانسدن
بر چوغنى ده جهنم ايچون خلق ايتدك — كه بونلر حرارتنه گوره ازليجه جهنم اولمسى مخلوقلردر . لكن جبرى جبر طريقيله
دكل ، كنديلرينك هيچ بر سببنى نظر اعتباره آلمامسى صورتيله دكل ، بدايت خلقتلرنده احسن تقويم اوزره يارادلمسيله شعور
فطرتى تقدير ايتمسى ايله صوكره اسفل سافلينه دوشمه اولمه‌سيله‌در . الله تعالى علم ازليسيله بيلويوردى كه بونلر
ارادهٔ اختياريه‌لرينى صاحبى اولدقلرى زمانه تقديرلرينى يابمايه‌جقلر ، فطرتلرنده‌كى امانتى ، شعور ومعرفت قوه‌لرينى جهنم
يولنده صرف ايده‌جكلر «اخلد فى الارض واتبع هويه» اوله‌جقلر ، او زمان الله او قوه‌لرى مدد ايده‌جك
حتى دوزمه‌يه قابليتلرى قالمايه‌جق ، بونلرده بويله اولور بر خلقت وطبيعت ويره‌جك كه آرتق صرف جهنملك اوله‌جقلر ،
الله بونلرك بويله اوله‌جغنى ، صوك خلقتلرينك جهنم دار اوله‌جغنى بيله بيله اونلرى ياراتديغى ايچون تا ابتداسنده صوكى
جهنملك بر حيوان خلقيله يارادلمش ديلورمى . بو ايسه الله تعالانك اونلرى طوغريدن طوغرى جهنمه جبرى دكل جنته جبر
ايتمسى بر طرفنده جنته بر طرفنده جهنمه كيدن وبناءعليه قارلى اوله‌بيله‌جكى كبى ضررلى ده اولان بر حياته قاربولنى تقدير
ايتديره‌رك آنجاقسى وفقط تقديرلرينك ايفاسنى كنديلرينه تحميل ايتمسيدر . شبهه يوقدر كه بو تقديرلرى يا يابمه جهتنى بو جبر
او تحميلى يابمه اونلرك لهنه دكل بالنتيجه عليهلرينه‌در . الله ديرسه ايدى بو عقلى يا تقديرلرينك اجراسنه جبرايله بيلردى
ويا هيچ ياراتمازدى . واو زمان عدم ويا مجبوريت كنديلرى حقنده حيات واختياردن — بدايةً دكلسه بيله نتيجه
اعتباريله — دها خيرلى اولوردى . بونى نه ده ديه‌مه‌دى ؟ بو نقطه صرف اونلرك مشيئته عائددر . وقابل مناقشه
دكلدر . مشيئته مداخله اولنه‌مز ، اونى مجبوردر نه مسئول ، لا يسئل عما يفعل فاعل مختار لا شريك لهدر . اوحا

بر شیئی واجب قیلور بر جهت ویا اراده‌یی تقیید ایدر بر جهت هیچ بر شی یوقدر. (سورهٔ انعامده «وجعلنا علی قلوبهم
اکنة» آیتنه وسکزنجی جزئك باشنده جبر ونسبه حقنده‌کی ایضاحاته باقمه). بو راده جبر محضه اولمادیغنه تنبیهاً
بیوریلیورکه :

[لَهُمْ قُلُوبٌ] بونلرك قلبلری واردر — کندیلرینه دنیاجه قلب ویریلمشدر، مستعد فطرة
ربط اولنسه ده کلدر. لکن [لَا يَفْقَهُونَ بِهَا] بونلرله فقه، یعنی ایی فهم ایتمزلر — نفسنده
دوشونلمسی، آکلاشلمسی لازم کلن شیئه دقت ایتمز، ترکی ده دوشونوب آکلامازلر. [وَلَهُمْ أَعْيُنٌ] کوزلری
واردر. لکن [لَا يُبْصِرُونَ بِهَا] بونلرله کوره‌جك شیئی کورمزلر [وَلَهُمْ آذَانٌ] قولاقلری ده
واردر. لکن [لَا يَسْمَعُونَ بِهَا] بونلرله ایشیتمزلر، ایشیده‌جك شیئی دیکلایوب دویمازلر — حاصلی
الله‌ك ویردیکی عقل و حس قوه‌لرینی انسانجه قوللانمازلر [أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ] ایشته بونلر انعام کبیدرلر.
— کوکللرنده، کوزلرنده، قولاقلرنده انسانه مخصوص اولان معنالی شعور بولنماز. بهائم کبی ساده بر شیء و صوت
ایله علاقه‌دار اولورلر. دنیانك جسدی و مادی‌لری محضراً بو دنیاده تعیش اسبابنه متوجهدر. [بَلْ هُمْ
أَضَلُّ] بلکه بونلر دها آشاغی، دها شاشقیندرلر. — چونکه انعام، فطرت و غریزه‌لرینه صایمایز،
نه بیلمجکدی قدر منفعت و مضرتلرینی سچه، جلب و دفعنه کوچی یتدیکی قدر چالیشیر. هیچ بر عضونی ماخلق لهندن
غیریه قوللانماز. ایلری کیتمزسه ده کیری ده قالماز. خلقتنی دکیشدیرمز. انسان ایسه بالعکس ترقی به نعیم مقیمه
نامزد اولان فطرتلرینه استفاده ایتمزلر، اونی بوزدقلرینه سبب اولورلرده عذاب ابدیه کوتوره‌جك بر خلقته دونرلر.
[وَأُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ] ایشته بونلردرکه او غافللردر. — تام معناسیله غافل دیه بونلره دینیر.
زیرا شاعر دار شعور یوقدر. نفسلرینه قارشی شاهد اولمشلردر ده مضمونندن خبرلری اولماز، فطرتلرنده‌کی
تعهدی دویمازلر. کندی دفترلرینی، نفسلرینی دویمادقلری کبی آفاقده کوزلرینه قولاقلرینه آیات و کتابك،
قولاقلرینه سسلندیکه کلام حقك اخبار و شهادتلرینی ده دویمازلر. وجوددار، وجدانه نامه رشیدی یوقده
دیکی بر دهم؛ کتابی بر اکنجه، کلامی صرف بر موسیقی دیه قارشیلارلر. شوئن الهی ایله شوئن ماسوایی فرق ایتمز،
کیمك قولی اولدقلرینی، نره‌ده بولندقلرینی، نره‌یه کیتدکلرینی بیلمزلر. کوکللری بوش هوا، کوزلری صور و تماثیل، قولاقلری

معنالرینی سولر، سمالرینی اسملرینی پیشنده طوپلاشیر. کندیلرینه قلب، کوز، قولاق ویریلدیکی حالده، فطرتلرینه

کندیلرینی مشاهده ربوبیتنه تعهد ایتدیرن، سمیع، بصیر، لیس کمثله شیء اولان الله تعالی‌یه دیللرندن کوکللرندن قوشانلر

غفلتلرنده اللهی آکمازلر، آکارلرسه شاننه شایسته لایق اولمایان وصفلرله، اسملرله یاد ایدرلر. [وَلِلّٰهِ

الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى] حال بوکه اللهک اسماء حسناسی واردر. او الک کوزل اسملر انکدر. — کرچه الله

ذاتنده بردر، احددر، و اسم ذاتی بر اللهدر. فقط واحد عددی کبی شریک و نظیری بولنه بیله‌جک فقط بر

وحدت دکل، لاشریک له معنی بر احدیتله احد، ذاتنده جمال و جلالیله بوتون صفات کمالی جامع و صفات کمالیه‌سی

واحد، ربکل شیء صمددر. اونک ایچون ذاتی، اضافی، ثبوتی، سلبی، فعلی، معنوی اوصافی و اوصافنه

دلالت ایدن اسملری واردر. و خطابات الهیه‌ده وارد اولان «انا، شهدنا، ذرأنا» کبی جمع عظمت

بر ذات و صفات و اسمانک مرتبۀ جمعیتنده‌کی عظمت و کبریا و وحدانیتی اشعار ایتدیکی الله اسم جلالی جمیع صفات کمال

اولان او ذات اجل و اعلانک کندیسی کبی لانظیر اولان بر اسمیدر. و صفات و اسمانک کثرتی ذات و صفاتک تعدد و کثرتنی

اقتضا ایتمه‌یه جککندن الله تعالی‌نک هر بری بر کمال اعلا اولان صفات ثبوتیه‌سنه دلالت ایدن اسماء و صفاتی ده واردر.

و بو اسملرک هر بری بر کمال اقتضا و دلالت ایتدیکندن آدمه تعلیم ایدیلن اسمانک الک کوزللریدر. و هله طوغریسی الک کوزل

اسم الله مخصوصدر. [فَادْعُوهُ بِهَا] بنا برین ای مؤمنلر! او حالده اونی اونلرله چاغیریکز، او اسماء حسنی،

او الک کوزل اسملرله دعا، ذکر ایدیکز و یا اونی بونلرله توصیف و یاد ایدیکز. [وَذَرُوا الَّذ۪ينَ يُلْحِدُونَ

ف۪ٓي اَسْمَٓائِه۪] و اونک اسملرنده الحاد، یا مستقیمدن ایریلنلری براقیکز — مثلا بدویلرک «یا ابا المکارم، یا ابیض

الوجه، یا سخی» دیدکلری کبی سوء ادبله ده، معناسی فاسد ده خالی اولمایان و یا حد ذاتنده بر کمال اقتضی افاده ایتمه‌ین

اسملردن اجتناب ایدیکز. و یا رحمن اسمی خاتمه ایسنده شرکی کبی صایقلقله بعضی اسماء حسناده عدول ایتمک

السنه‌یه، و مثلا قرآنده وارد اولان «جبار، متکبر، عزیز، ذو انتقام» کبی عظمت و قدرت مبالغه افاده ایدن

اسماء الهیه‌نک حسننی اعتراض ایتمک خالقیشان و یا اللهه مخصوص اولان اسماء حسنانی اللهک غیرینه عینا اطلاقله

یا خود مشرکلرک یوقریده الله اسمندن تأنیث ایله «اللات» و العزیز اسمندن «العزی» دیدکلری کبی

بر نوع اشتقاقله تسمیه ایدن و مثلا شو بوکا آل الٰه، معبود، معبوده، خدا، ارزاقده دیکه ملحدلره باقمایکز

موافقت ایتمیه‌جكز. الحادلرینی كندیلرینه براقیكز. اونلر [سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ] یاپدیقلرینك
جزاسنی كوره‌جكلردر. — جهنم ایچون خلق ایدیلنه خلق ایدیلن اولدیغی كبی دیكر مخلوقلره مقابل [وَمِمَّنْ
خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ] خلق ایتدیكمز كیمسه‌لرده واردر — بر جماعت قالمشدرده
واردر كه حقه هدایت ایدرلر و حق ایله حكم ایدرلر و حكمده اجرای عدالت ایدرلر. — بناءً علیه بونلرك جماعتنه اتباع، هدایتده
دوام ایدن بونلر الهه ایتدیرلر.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ● وَأُمْلِي
لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ● أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا
نَذِيرٌ مُبِينٌ ● أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ
وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ● مَنْ يُضْلِلِ
اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ● يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ
مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ● قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ
الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ●

مآل شریفی

آیتلریمزی تكذیب ایتمكده اولانلره بز اونلری بیلمیه‌جكلری جهتدن استدراج ایله یواش یواش عذابه ●
دها اونلره امهال ایدرم، چونكه كیدم پك متیندر ● بونلر هیچ دوشونمدیلرمی كه كندیلرینه سوز سویلیین ذاتك
جنتده بر اثر یوقدر، او آنجق ایلریده‌كی تهلكه‌لری آچیقجه بر صورتده خبر ویرن بر نذیردر ● بونلر كوكلرك ویرك

واللهك براتي يعني هر حالي بر شيئك بوتون تدبير و ملكوتي (بوتون شؤوناتني ضبط و تصرفي تدبير و اداره
ايله قدرت و سلطنتك عظمتي) حقنده بر نظر يوروتمه ديررمي؟ و شو اجللرينك جبراً ياقلاشمه‌لسي
احتماليني بر دوشونمز ديررمي؟ او حالده بوكا ايمان ايتمديكدن صوكره هانكي سوزه ايناناجقلر • كيمي كه الله
صاپديره، آرتق اوني يوله كتيره‌جك يوقدر. اونلري براقير، طغيانلري ايچينده كوركورينه بوداللانيه كيدرلر
• نه زمان ده مير آتاجق؟ ديه سطا ساعتدن صورويورلر. دِه كه: اونك علمي: يالكز ربمك نزدنده‌در
اوني، وقتي وقتنه تجلي ايتديره‌جك انجق اودر. او، اويله اغير بر مسئله‌كه بوتون سماوات وارضده تحقق ايده‌جك
يوقدر، او سزه انجق بغتةً كله‌جك. صانكه سن اوندن تفحص خبردار ايمشسك كبي صورويورلر. دِه كه: اونك
علمي، انجق اللهك نزدنده‌در. وليكن انسانلرك اكثريسي بيلمزلر • دِه كه: بن كندي كنديمه اللهك ديله‌دكندن
باشقه بر منفعته ده مالك دكلم بر مضرته ده. اكر بن بوتون غيبي بيلير اولسه ايدم داها چوق خير ياپاردم وكوتولك
دينلمه‌سي باكه اوغرامازدي. بن اوديكل انجق ايمان ايده‌جك بر قوم ايچين انذار و بشارته مأمور بر پیغمبرم •

[سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ] اونلري بيلمه‌دكلري جهتدن استدراج
ياپارز — استدراج، اصلنده درجه درجه چيقارمق ويا اينديرمك ديمك اولوب بونده بر كيمسه‌يي آرزوسنه
كوره بر نقطه‌يه كوره تدريجاً كوتوروب خبري اولميه‌رق فلاكته آتمق معناسنده متعارف اولمشدركه او كيمسه اوني
منفعتنه موافق بر ترقي ظن ايدر. حقيقتده ايسه او، اونك ايچين اوچوروم سوروكلنمك اولور. الله تعالانك
استدراج ياپمه‌سي ده علی التوالي بر كيمسه‌يه حقنده خيرلي اولميان نعمتلر ويروب اونك ده بوني لطف و طوتنيغي بولك
كنديسي ايچين ايي اولديغنه ذاهب اولارق غرور ايله طغياني آرتيرمه‌سي ونهايت بوتون بر انكسار خيال ايله آجي
وال فجيع بر صورتده كله‌جك عذابك تحققنه ايدير ده صيدرك بوكا شديد بر عذاب اولور. ظاهراً لطف، باطناً
بر قهر اولمق اعتباريله بوكا بر كيد تسميه بويورلمشدر. بو بر عاجزك ياپدیغی معنا ايله بر كيد دكل، قادر مطلقك
تشديد عذاب ايچين لطف يوزندن ياپدیغی بر قيد و مؤاخذه‌در. كورولويوركه بو استدراجده بر اجبار معنوي
واردر. فقط تكذيبه متفرع واونك بر جزاسي اولان يعني عبدك بر فعل اختياريسنه مترتب بولنان دكرك

بر نقطه‌سنده باشلایان بر جبر اولدیغنده اساس اعتباریله جبر مطلق دکلدر.

[أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ] بر دوشونمه‌دیلرده‌می که صاحبلرنده — یعنی : زمانلرنده بر آرقداشلری گبی گوروشوب قونوشدقلری و یك ای فائده‌لری و صاحبتندن استفاده ایده گلدکلری ذات محمدیده — جنت نامنه بر شی یوقدر. او بر منذردر باشقه بر شی دکلدر. — حسن و قتاده‌دن مرویدر که علیه الصلاة والسلام بر کیجه صفا یه چیقمش، قریشی گوبك گوبك چاغیرمش، الله تعالانك عذابندن صاقینمالرینی اخطار ایدرك نصیحت ایتمشدی. ایچلرندن بریسی " بو قطعیا دلیرمش، صباح قدر باغیروب چاغیردی " دیمش، بونك اوزرینه بو آیت نازل اولمشدر.

[أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ] — سماوات وارضك ملکوتی، سماوات وارضه تکلیفی خلقه و ضبط و اداره ایده حیرت انگیز ربوبیت و سلطنت دیمکدر. یعنی آیتلریمزی تکذیب ایدنلر بو حیات عالمه [وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ] و الله‌ك خلق ایتدیکی هر هانکی بر شیئه — ولو بر ذره اولسون — بر کره نظر ایتمه‌دیلرمی؟ — باقوب ده بونك : بونلرك بر ملك اولدیغنی، بوتون عالمی و هر شیئی خلق و ضبط و اداره ایدن قدرت الهیه‌نك : بونلرك بر قدرت اولدیغنی و بونده بونلرده جریان ایدن نظام ربوبیتك صورت جریاننی بر ناموس ایتمه‌دیلرمی؟ افرادنده گرك فردی و گرك حیات مجموعه‌سی صانع مجیدینه دلالت ایدن بر دلیل و شؤونده توحیدی اوقوتان بر کتاب جلیل دکلمی؟ بونلره نظر ایتك و انسانه ایو یوز بیننده‌کی بر نظرك فصل بر جامعه، فصل بر نسبت جمعه، فصل بر آیت توحید اولدیغنی تأمل ایدن انسانلقك وجیبه‌سی دکلمیدر؟ حیات عالمك و بونلرك گوچوك هر شیئك نظره عرض ایتدیکی وار به حکمی منظره ملکوت الله‌ك وحدانیته و آیات قرآنك ناطق اولدیغی شؤونات ربوبیته شاهد اولدیغنه شبهه؟ اولمز بوکا بر باقمادیلرمی؟ [وَ] عطف نظر ایدوب دوشونمه‌دیلرمی که [أَنْ] شویله بر تهلکه واردر :

[عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ] اولابیلیر که کندیلرینك اجلی یاقلاشمشدر. — باشلرینه قیامت قوپمه اوزره‌دور. [فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ] آرتق بوندن — بو آیتلری تکذیب ایتدکدن صوکره — هانکی سوزه ایمان ایده‌جکلر؟

رسولم! [يَسْئَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ] سكا او ساعتدن صورويورلر. [اَيَّانَ مُرْسٰيهَا]
نه وقت دمير آتەجق؟ — يعنى قيامتك وقوع وثبوتى نه زمان مقرر؟ بر روايتە كورە يهوديلردن بعضلرى
حمل بن ابى قشير وشمويل بن زيد كلمشلر، رسول اللهى امتحانه ايچون: «يا محمد! اكر سن نبى ايسەك بزه قيامتك
وقتنى خبر وير، چونكه بز اونى بيليورز. طوغرو سويلرسك سكا ايمان ايده‌جكز» ديمشلر وشايد بر وقت سويلرسه تكذيب
ايده‌جكلرمش. بو آيت نازل اولمش. ديكر روايتده قريشدن بعضلرى كلمشلر: «يا محمد! سنكله بزم آرامزده بر قرابت
وار، بوكا بناءً بزه — يعنى صورت مخصوصەده لطفاً — اونك وقتنى آكلات» ديمشلر، نازل اولمش. بونك
مجموعندن سؤال، آكلاشيليورکه ايكيسى ده اولمشدر. وآيتده ايكى كره «يسئلونك» بيورلمسى ده بوكا اشارت
ديمك بيلير. [ثَقُلَتْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ] او كوكلرده ويرده — يوقاريده وآشاغيده؛
يوكسكده والچاقده: آفاقده وانفسده — آغير كلدى. — آغيرلغى هيبتك تحملندن خارج، اونك شدتنه
نه ير دايانه بيلير نه كوك، اونك وقتنى وقتنده كى هولنه اهل سما دايانه بيلير نه اهل ارض، قيامت
وقتنى وقتنه كشف وتعيينى مسئله‌سى اويله آغير بر مسئله كه بونى اللهدن باشقه بيلن بولنماز. [لَا تَأْتِيكُمْ
اِلَّا بَغْتَةً] — [يَسْئَلُونَكَ كَاَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا] صانكه سن — بونى بيلمك ايچون موضوع بحث
ايتمشسك، اصرار واعتنا ايله تتبع واستقصا ايده بولمشسك، اونلره اوزاده صوره صوره اوكرنمشسك
ويا بر پيغمبر اولديغك ايچون طولايى هر حالده بيلمك لازم كليورسه ده — بونلرك نهايتده خبردار ايمشسك ويا
بونى بيلديرمك لطفنده بولنه بيلمشسك ويا بونكله فخر ايدەبيلمشسك كبى سكا صورويورلر. [قُلْ اِنَّمَا
عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ] — [وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ] ولكن ناسك اكثرى بيلمزلر.
— يعنى اهل علم دكلدرلر. بو مسئله‌نك علمى انجق عند اللهده اولديغنى بيلمزلرده بزلرى دخى بيلير بيلمز كبى شيدەرك
فنه ايدرلر صورارلر. وقيامت قطعاً بوكونه بر شي قوپاجق، بوده دها قوپماجق، اونك ايچون بتدلنه، شمسك
تكوريله، سماوات وارضك دوروليوب بوكولمه‌سنه ملياريلرجه سنه واردر. ويا بونلرده هيچ بريك اصلى يوقدر كبى
لاقيد ايدرلر طورورلر. [قُلْ لَا اَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا] ديكه: بن، كندى كنديمه
نه بر منفعت نه ده بر ضرر ياپمغه مالك دكلم [اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ] اللهك ديلەديكندن باشقەسنى ياپامام.

[وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ] واگر بن كندی كندیمه غیبی بیلیر اولسه‌ایدم [لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ] داها چوق خیر یاپاردم [وَمَا مَسَّنِيَ السُّوٓءُ] و بكا او سوء، او دوقونه بیلمز و ضرر دوقونمازدی — یعنی عالم شهودیکی گبی بر بشر، بر عبد حالی اولمازدی، رب اولمام لازم گلیردی، بو ایسه محالدر. [اِنْ اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ] بن باشقه دگل انجق بر نذیر و ایمان ایده‌جك هر حالده بر قوم ایچون بر بشیر و مژده‌جی‌یم — انذار و بشارت ایچون گوندریلمش بر عبد و رسولم، حاشا ربوبیت دعواسنده دگلم. دیمشدر که علم باشقه قدرت باشقه‌در. یالکز علم، نفسنده لا ضرورة دفعه کافی دگلدر. بنا علیه غیب علمی ربوبیتی ده استلزام ایتمز. و بوراده‌کی «السوء» دن مراد علم ایله دفعی ممکن اولان ضرر معناسنه‌در. لام، جنس دگل عهده محمولدر. و نته کیم «مامسنی سوء» بیورولمامشدر. بو بر جهتدن طوغریدر. فقط بوراده شونا دقت ایتمك لازم گلیرکه موضوع بحث بتون غیب علمیدر. بتون غیبی بیلمك ایسه واجب و ممکنه حسنی بیلمکدرکه بونده ممکنه اولان هر شیئی یاپابیلمك بیلمك ده داخلدر. یعنی لنفسه کندی کندینه کندی علمیله بتون غیب علمی، وجوب وجودی، قدرت مطلقه‌یی ده مستلزمدر.

شمدی بوراده مسأله فطرتك و اشهاد نفسك براز داها ایضاحی صددنده سوره‌نك آخرینی اوله‌رق بر نوع تفصیل ایله ربط و خاتمةً مقصد سوره‌یی بر تخصیص سیاقنده بویورییورکه:

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ اِلَيْهَا
فَلَمَّا تَغَشّٰيهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّٓا اَثْقَلَتْ دَعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ اٰتَيْتَنَا
لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ● فَلَمَّٓا اٰتٰيهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَٓاءَ فِيمَٓا اٰتٰيهُمَا فَتَعَالَى
اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ● اَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ● وَلَا يَسْتَطِيعُونَ
لَهُمْ نَصْرًا وَلَٓا اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ● وَاِنْ تَدْعُوهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَتَّبِعُوكُمْ
سَوَٓاءٌ عَلَيْكُمْ اَدَعَوْتُمُوهُمْ اَمْ اَنْتُمْ صَامِتُونَ ● اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ●

أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ
فَلَا تُنْظِرُونِ • إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ • وَ
الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ •
وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ •
خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ • وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ
نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ • إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ
الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ • وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ
لَا يُقْصِرُونَ • وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَى
إِلَيَّ مِنْ رَبِّي هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ • وَإِذَا قُرِئَ
الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ • وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا
وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ •
سجده إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ •

أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا

مآل شريفى

او اودر كه سزى بر نفسدن ياراتدى، اشنى ده اوندن ياپدى كه كوكلى بوكا ايصينسين، اوندن
ايچويه وقتا كه بونى دراغوشه ايتدى، بو خفيفجه بر حمله حامل اولدى، بر مدت بونكله كزدى، دركه اغيرلاشدى،
اووقت ايكيسى ده كنديلرينك پروردكارى الله‌ه شويله دعا ايتديلر: بزه بار اشيقلى برچوجق احسان ايدرسه‌ك يمين
ايدرز كه البته شكر ايدنلردن اولورز • فقط الله كنديلرينه بار اشيقلى برچوجق ويرنجه اوكا ويرديكى شيئده
اونا ديكرلرينى اونلر ايله برابر شريكلر قوشمغه باشلاديلر، الله ايسه اونلرك قوشدقلرى شريكلردن متعالى •
اونلر، اوهيچ برشى ياراتماياني وكنديلرى ياراديلمش طورمقده بولنانلرى مخلوقلرى شريك قوشيورلر؟ • حال بوكه

اونلر، اونلره امداده یتیشه‌مزلر، حتی كندیلرینی بیله قورتاره‌مازلر ● واگر سز اونلری طوغری یوله چاغیره‌جق
اولسه‌ڭز سزه اویمازلر، ها اونلری چاغیرمشسڭز یاخود صوصمشسڭز علیهڭزده مساوی‌در ● چونكه اللهدن
باشقه طاپدیقلریڭزك هپسی سزڭ كبی قوللردر، اگر دعواڭزده صادقسه‌ڭز هایدی اونلری چاغیرڭ ده سزه اجابت
ایتسینلر ● یا اونلرڭ یوریه‌جك آیاقلری ویا طوته‌جق اللری ویا گوره‌جك گوزلری ویا ایشیده‌جك
قولاقلریمی وار؟ دیكه: هایدی چاغیرڭ شریكلریڭزی صوڭره بڭا ایسته‌دیگڭز طوزاغی قورڭ ده اكلنديره
گلیره بڭا بر لحظه بیله گوز آچدیرمایڭ ● زیرا بنم ولیم او كتابی ایندیرن اللهدر، و او هپ صالح قوللرینه ولیلك
ایدر ● سزڭ اوندن ماعدا طاپدیقلریڭز ایسه نه سزه یاردیم ایده‌بیلیرلر، نه ده كندیلرینه یاردیملری طوقونور
● سز اونلری طوغری یوله گوتورمك ایچون چاغیرسه‌ڭز ده ایشیتمزلر، و گوروسڭ اونلری سڭا باقوب طورویورلرده
گورمزلر ● سن عفو یولنی طوت، عرفی امر ایت و كندیلرینی بیلمزلردن صرف نظر ایت ● هر نه زمان ده شیطاندن
بر عنیدیله سنی عنید یقلایه‌جق اولورسه همان اللهه استعاذه ایت، او شبهه‌سز سمیعدر، علیمدر ● هر حالده اللهدن
قورقانلر، كندیلرینه شیطاندن بر طیف ایلیشدیگی زمان بو تذكر ایدرلر، درحال بصیرتلرینه صاحب اولورلر ●
شیطانلرڭ اخوانی ایسه، اونلر بونلری ضلاله سوروكلرلر، صوڭره ده یاقالری بیراقمازلر ● و سن اونلره آیت
گتیرمه‌دیگڭ زمان دیروب طوپلاسه ایدڭ آ دیدیلر، دیكه: بن آنجق ربمدن بڭا وحی اولونوبده اوڭا اتباع ایدرم
بوتون بو قرآن ربڭز طرفندن بصیرتلردر، و ایمان ایده‌جك بر قوم ایچون بر هدایت و رحمتدر ● قرآن اوقوندیغی
زمان ده همان اونی دیڭلیڭ و صوصوڭ كه رحمته ایریشه‌سڭز ● هم ده صباحلین و آقشاملری ایچڭده
تضرع ایله گیزلیجه و جهردن مادون بر سسله ربڭی ذكر ایت ده غافللردن اولمه ● زیرا ربڭ یاننده اولانلر عبادتندن
استكبار ایتمزلر، اونی هپ تسبیح ایدرلر، هم یالڭز اوڭا سجده ایدرلر ●

[هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ] او الله او خالقدر كه سزی تك بر نفسدن خلق
ایتدی — یعنی سز «شیئاً مذكوراً» دگل ایدیڭز، یوقدیڭز و هیچ بریڭز هیچ بر كندی كندیڭزه اولمادیڭز. هر
بریڭز ابتدا بر نفسدن بر ذریت اولارق یارادیلدیڭز. هیچ بریڭزڭ بالذات ایكی باباسی ده یوقدر، ایكی بنگكزده.

فرد فرد، قبیله قبیله، عرق عرق هپیكز بو صورتله بر انسان نفسندن خلق اولوندیغیكز، برسلاله، برنسل، برنوع مخلوقسكز.
ایشته سزی بو برلكلرله وكیفیاتكزله اولدیروب بجوب یارادان قادر خالقكزدركه اونك عینی بلیه الله در. الله اولا
برنفس، بربشر، برآدم نفسی یاراتدی ده سزی خلق ایتدی، هپیكزی نوع واحد یاپدی.

كوریلیوركه "نفس واحده" نكره‌در، بر فرد منتشره دلالت ایدر. بناءً علیه اولا مراده انسانك
مبدأ نوعیسی اولان نفس آدمه صادق اولمقله برابر منتها اعتباریله مخاطبلرك نفوس وافرادینه نظراً بر ذریت
باباسی اولان هر فرد نفسده ده بالتناوب صادقدر. یعنی قصه یالكز ماضیده كی آدم دكل حالده كی والدلرده ده
بالتناوب ارائه ایدر. (سوره‌نك باشنه باقمه) بونك ایچون قصه‌نك اولا آدم وحوانك بالشخص
حاللرینه ده شامل ایكن صوكی اولادلرینك شرك حالی تصویره منتهی اولمقده‌در. دینیلیركه بو سببله بو نفس واحده‌دن
مراد قریشك آتاسی اولان قصی اولدیغی ده سویلنمشدر. كه قصه‌نك قریشه مشركینه صورت تطبیقیدر.

حاصلی ای قریشیه، ای قبائل عرب، ای عرب وعجم، ای عموم بشر، ای آدم اولادلری الله سزی هپیكزی
برسلاله، برجنس، برجمعیت، برامت اولمق اوزره برنفسدن: برطینت ووحدتدن یاراتدی، شمدی سز "بز
برنفسدن دكل ایكی نفسدن: بربابا ایله برده آنادن، برآدم نوعیله برده اونك انثی اولان حوا نوعندن یاراتلدق؟"
دیه جكسكز، طوغری، فقط [وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا] او، او نفسك انثی‌سنی ده اوندن قیلدی -
نفس آدم ویا نفس بشر ویا نفس انسانی دینیلن او برتك نفسدن انثی اولان دیشیسنی، حوا نوعنی ده اوندن
یاپدی و اونك جنسندن قیلدی، یعنی برنفسدن جزئی ویا شقیقی اوله‌رق هم ارككی هم دیشی یاراتدی. الراد طبیعت
قاعده‌سندن خلافنه اوله‌رق عینی منشأدن ایكنجی برنوع خلق ایدوب اوركه جفت، انثی یاپدی و بوصورتله
اونك انثی‌سنی ده كندی جنسندن قیلدی. ارككی آدمدن، انساندن یاپوب ده قادینی باشقه برمنشأدن برحیوان
یاپمادی. انسانك انثی‌سنی ده انسان یاپدی. بناءً علیه ارككی برنوع انسان، قادینی برنوع انسان اولمقله برابر ایكیسی ده
برجنسدندر. ایكیسی ده انسان، ایكیسی ده بشردر. بری دیكرینك متممی، انثی‌سیدر. "وجعل لكم من انفسكم
ازواجا" وبناءً علیه اركككز ودیشیكزله سز ایكی نفسدن دكل برنفس جنسندنسكز. الله اونك انثی‌سنی ده اونك
جنسندن قیلدی كه [لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا] او اركك نفس، او دیشی انثی‌سنه سكون ایتسین ایچون - اونده كندنده

بر مثال کوروب اونکله استیناس ایتسه و بینلرنده ازدواجی تصحیح ایدهجک تناسلیه ایله جبلی بر اطمئنانه بولنسونلر دیه

اوندن کلامات بونده قرار قیلنسه . بونک ایچوندرکه بعد الازدواج آرالرنده میل و سکونه بولندقلری و بعضه‌سنه شفقت

قائم اولدیغی زمانه خلاصه مشروع اولمشدر . زیرا حکم الهیده زوجیتی مصحح اولان بو میل و سکوندر . بنفسه

ارکک و دیشی بولنمرق بو حکمتی یاراتلمشده ده ارکک دیشی تزوج ایلدی . بونک اوزرینه [فَلَمَّا تَغَشّٰيهَا]

وقتاکه ارکک دیشیسنی غشیه کیرشدی [حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا] قادینه خفیف بر حمل یوکلندی — بر نطفه

آلوب بر ذریه حامل اولدی [فَمَرَّتْ بِهِ] بونکله بر مدت کیتدی دیرکه اغیرلاشمغه باشلادی [فَلَمَّا

اَثْقَلَتْ] وقتاکه حامله اغیرلاشدی — وضعی تقرب ایتدی ، اووقت اونلر الله تعالینک ربوبیتی اچیقدن اچیغه

حس ایتدیلر و بونک صوکی اییده کوتی ده اوله بیله جکنی و بو اغیرلغک بر نعمت ده بر فلاکت ده اوله بیلمه احتمالنی سزدیلر

و بو نوعه تأثیرات الهیه اولدیغی آکلادیلر . حاصلی « الست بربکم » مضمونی نفسلرنده مشاهده ایدیلرده

[دَعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا] ایکیسی ده ربلری الله تعالی‌یه دعا ایتدیلر : [لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحًا] قسم بزه اولسون که

یاربنا ! اکر سن بزه بر صالح — یاراشقلی ، خلقتی دوزکون ، حیاتی و کندی جنسمزده تناسله الویرشلی هر حالی

بر نسل احسان ایدرسک [لَنَكُونَنَّ] بز — بابا آنا و کرک اولاد و انسانلر ذکرینی — مطلقا و محقق

[مِنَ الشَّاكِرِينَ] شاکرلرنده : نعمتکی شکر و منتکی ادینه توبک کرسه اوله جقز دیدیلر . — بو ده بر نذر

و تعهد آلتنه کیردیلر . بوحال آدم و حوا ده بویله اولدیغی کبی ازدواج صحیح ایله ازدواج ایتمیش اولان هر بابا و آنانک ده

وضع حملک تقرب ایتدیکی اغیرلق حدودسنده حس ایتدکلری نشئه و تمایلینه نیجه دوبوب بسلدکلری بر عزمدر . — فقط

ما بعدی بویله دکلدر . [فَلَمَّا اٰتٰيهُمَا صَالِحًا] صوکره الله تعالی وقتاکه اوبابایه آنایه صالح بر نسل

وردی — دیکرلری کبی صاغلام و مستعد بر چوجقلری اولدی ، بیوردی ، صلاحی بالفعل تبین و تحقق ایتدی ، تناسل

ایتدی ، اولادلری اولدی . اوایکی آنانک بابانک اولادلری و باخصوص بزده بولنانه و اونلرک سفاهنه قائم اولوب

آنا بابا اولانلر ارکک و دیشی چیفتلری [جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا اٰتٰيهُمَا] الهکلندیره وردیکی

اولادده اونا بر طاقیم شریکلر قوشمغه باشلادیلر — الله بر چیفتی تشریک ایتدیلر . شو چوجقلری حارثک بر

چیفتنک ، بر حضرت مسعودیک قولی شو ایتدیلر و الله کراکی تشریک ایتدیلر . شو لونیک قولی عبد شمس یاد ایتدیلر .

ده ده اصنام و اوثانی تشریك ایتدیلر، عبداللات، عبدالعزى دیدیلر، اساساً جنس واحد، امت واحده

اولدقلری حالده بو صورتله اجناس مختلفه حالنه گلدیلر [وما كان الناس الا امة واحدة " بابنه]. حالبوكه

فطرت اولاده شرك یوقدی، صوكره دن ایدوب ولدی. بونلر بابالری اولانلر ده اسكیده كه آدم و حوادن باشلایه‌رق

بر ذنب اصلی قبول ایتدیلر. [فَتَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ] اكا اشتراكی یا الله، شركلرینه شریك طوتدقلری

شیلردن نه قدر متعالی، اشتراكلرندن نه قدر منزهدر. — بر وجهله بالا احكام قدری، آثاریله تفصیل

اولنان خالق تعالینك علو و وحدانیتی نه قدر ظاهر و بشرك فطرت اصلیه‌سنده نه قدر باهردر. بو فقره‌ده كه

تثنیه‌لردن صوكره بوراده جمع صیغه‌سیله "یشركون" بیورلمسی شركك فاعللرینه ایضاح ایتدیكی استخدام اشارتی

محتوی اولدیغنه دقت ایدلملیدر. او یه خالقه ذوی شأن فارسی [أَيُشْرِكُونَ مَا] اوزنی شریك قوشیورلر كه

[لَا يَخْلُقُ شَيْئًا] برشی خلق ایتمز — هیچ بر شیئك خالقی اولماز [وَهُمْ يُخْلَقُونَ] كندیلری مخلوقدرلر.

[وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا] هم ده نه اونلره — یعنی طاپانلرینه — بر نصرت ایده بیلیرلر.

[وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ] نه ده كندیلرینی قورتاریرلر. — خالقه شریك طوتوب معبود اتخاذ ایدیلن

او مخلوقلر، او بوتلر، او بوت پرستلره نصرت ایتمك، باشقه‌لرینه كلجك فنالغی دفع ایده بیلمك شویله طورسون

كندیلرینی بیله مدافعه ایده‌مزلر، تعرضدن قورتاره‌مازلر، معبودلر كندی ذاتنده تعرضه اوغرامامسی منع و عبادته

نصرت ایتمكه قادر اولامازلر. اونلر نصرت ایده بیلمه‌جك بر معبودلر بابه‌لری شویله طورسون اوسته‌لر :

[وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى] سز اونلری هدایته دعوت ایده‌جك اولورسه‌كز، صواب بر مقصده چاغیره‌جق

اولسه‌كز [لَا يَتَّبِعُوكُمْ] سزه اتباع ایتمزلر. — نه ارقه‌كزدن یاردیم ایدرلر، نه ده چاغیریشكزه

اجابت ایدرلر. [سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ] اونلره چاغیرمه

ها دعا ایتمشسكز ها صوصمشسكز ساویدر. چونكه [إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ] سزك

الله‌دن باشقه یالواروب طوردیغكز هیچ شبهه‌سز [عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ] سزك امثالكز قوللردر. —

یعنی سزك كبی عقلسز، شعورسز هپاكز مملوكدر. بو تعبیر مشركلرك كندیلری كبی مملوك بر طاقم انسانلره طاپدقلرینده

استعمال ایده بیلیرسه ده اصل مراد بونلرك كندیلرینك طاپدقلری اصنام و اوثان كبی جامدات مقوله‌سنه كیره‌ده كریف

باشنده دخی بر تقریری اولدیغنی توضیح ایدر : [اَلَهُمْ اَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا] الخ ...

یا محمد [قُلْ] سن اونلره دیکه [اُدْعُوا شُرَكَاءَكُمْ] هایدی بوتون شریکلریکزی چاغیریکز [ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنْظِرُونِ] صوکره هپکز بکا حیله قوروب تدبیر کوریکز ده بکا بر لحظه مهلت ده ویرمهیکز — یعنی بنم هیچ اهمیتم یوقدر . چونکه :

[اِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ] هر حالده بنم ولیم ، ناصرم ، حامی و حافظم الله در . [اَلَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ] او کتابی ایندیرمشدر . — سزک هیچ بر شئ یاپامایه جغکزده کتابی بکا ولایت و نصرتی بیلدیرمشدر . [وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ] و بتون صالحلره او ولی و صاحب اولور . [وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ] سزک اوندن باشقه یالواردیغکز ایسه [لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ] نه سزه قورتاره بیلیرلر نه ده کندیلرینی قورتاره بیلیرلر . [وَاِنْ تَدْعُوهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَسْمَعُوا] و سز اونلری هدایه — طوغرولغه و یا حقیقته — راه صواب جکزده طوغرییه طوغرو دونمه و یا ایلرلمک — دعوت ایدرسکز ایشیتمزلر . ای مخاطب [وَتَرٰيهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ] و سن اونلری سکا باقیورلر کورورسک [وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ] حالبوکه اونلر کورمزلر . — قارشیلرنده‌کی موجودی سچه‌مزلر ویا باصره‌لری یوقدر . یا بصیرتلری — کشافک بعض تفسیره بو بیانانک ده اولکی کبی یالکز اصنامه دائر اولدیغنه ذاهب اولمشلر و دیمشلردر که یوزلرینه جواهردن ، یوخسه کوز شکلنده‌سی ویریه‌شیرلر قویورلردی . بو تقدیرده بو آیتده بر تکرار شائبه‌سی بولنمسه اولمالی چیقار . اوکلرنده حروف تفریع ، باشه دورمه ، ایکیمیسنده ده تعبیری جائز اولدیغی اولمیانی فرصه ایتدیرن سیاقنده بولندیغی سویلمشدر . فقط طوغریسی آیتده اصلا تکرار یوقدر . چونکه مشرکلرک شرکاسی ساده جامد پوتلردن عبارت دکلدر . « عباد امثالکم » ده اخطار اولندیغی اوزره اولکی قسم اصنام جامده نقطه‌ٔ نظرندن ، بو قسم ده مشرکلرک پرستش ایتدکلری رؤساسی نقطه‌ٔ نظرندندر . و فی الحقیقه مجاهد ، حسن بصری و سدی بورادهکی « تدعوهم » ده هم ، هم ضمیرلرک کفاره عائد اولدیغنی سویلمشلردر که ظاهر اولان ده بودر . بونلر حقنده « ایشتمز کورمزلر » بیورلمسی ده قولاقلرینه کوزلرینه کیرمز دیمکدر . بو نقطه‌ده بز بر معنی دها دوشونورزکه شودر : الله دن باشقه پرستش ایدیلنلردن هیچ بریسی قارشیسنده کندیله پرستش ایدن بر عبدک نفسنی

چالقامادن حفظ ایاتق ، کوزلری دیکیلمه ایله نظر و امیدلری ایشیتمز کورمز . برخته یا تاش قیوزانیز ، قاتیشه
بوتونه سوزکری طوییدیز ، اوکا باقارلر ، فقط اونلر نظرنده نظر کیدیکی و کوکلنده نظر سویدیکی اولدیغی
کبی نظر ایشیدیلر نظر کورورلر ، نظر ده بوتونه بعضاسیله بر اسناد ایدیلیرلر . بنا علیه فارسیه ده کی بو رجوع و شهود
حقیقة سمیع و بصیر دکلدرلر . البته اللهه یاقشه بو نسبته ایدیلندن خالی دکلدر . هیچ برنده خوع ضیه طوینرق
استمداد ایتمکه دکمز . الله ایسه سمیع و بصیر ، علام الغیوبدر . بونک ایچون اللهه یاعبادسز تعبد بوشدر ، باطلدر .
هیچدر . الله ده هر شیئک ربی اولمقله برابر اهل صلاح استعداد فطریلری بوزولمامش اولانلر ایمان و حسنه حال صاحبلرینه
دوست اولور . اونک ایچون بو شرکک عرض نظرنده و نظرات معقوله ده تفصیل شکر اولدیغی بداهت درجه سنده
اثبات ایدلدکدن صوکره صلاح الکلی و بوتون مکارم اخلاقی جامع اولان شو آیتله رسول الله بیوریلیورکه :

[خُذِ الْعَفْوَ] عفوی اختیار ایت : — خلق ایله معاملکده اولان سهولتی التزام ایت . ناسک افعالنده
سهولتله کلندی آل ، اونلره سهولت اولانی یاپ ، کندیلرینه سوزکلرجک ، زورلق دیره جک شدت ایله
تشدید و تضییق طرفداری اولما . ثانیاً عفو فضیلتی طوت ، هرکسک کناهنه باقما ، قصوری عفو ایتمک شعارک اولسون .
ثالثاً وردیکی آلهجغک زمان حقه زورلق ویره جک صورتده و حوائج ضروریه سنده فضله اولان اموالدن آل .

[وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ] و عرف ایله امر ایت . — یعنی عفوی اختیار ایده یم دیه هر شیئی ترک ایتمه . فقط امر ایده جک
زمان عرف ایله امر ایت ، امر ایتدیکک فعل عرف اولسون . کتاب اللهده و یاکندیلرینی بیلن ذوی العقول نزدنده معروف
یعنی بیلینمه سی لازم و وجودی عدمندن خیرلی اولدیغی اعتراف ایدیلن کوزل ، مستحسن بر فعل اولسون .

عرف ، عارفه ، معروف «کل امر عرف انه لابد من الاتیان به وان وجوده خیر من عدمه» تفسیر اولنان
فعل جمیل مستحسن دیمکدر . عرف «ما تعارفه الناس» دیه ده تعریف ایدیلیرکه ناسک تعارف ایده ، یعنی
برکنرینه قارشی تطبیقنی متقابلاً خاینی ، حسنه تلقی ایده ، وجودینی ویا جوازینی ، لزومنی ویا حسننی اعتراف ایلیه
اکلویب بویله سمی اولوردیه رد و انکاره قالقیشمازلر اولدقری شی دیمکدر . بوده اوبرمعنالرده داخلیسه ده دیکررنه
احصدر . بوراده شو ایکی نقطه یه دقت ایتمک اقتضا ایدر . برنجیسی عرف ایله امر ایتمک دیمک «هر
معروف مأموربهدر ، امر ایدیلمسی واجبدر» دیمک دکلدر . یعنی هر بری بر معروفدر . فقط هر معروف مأموربه

دكلدر . يكنجيسى ، ناس بيننده شايع اولمسه ايى كورلن هرشى ، هر عادت ، هر عرف ديمك دكلدر . جهالت وضلالت ويا جبر واضلال ايله شايع اولمسه الپشلمسه بر چوق كوتو عادتلر واردر كه حد ذاتنده باطل وچيركين ونهى وابطال اولونمسى لازم منكراتدر . ومحى بونلرى بر چوغى صاحبلرينك نظرنده بيله منكردر . كندى نفسلرينه تطبيقى خوشلانماز انكار ايدرلر .

بوخاريده بر قرآنده ذكر وبيان ايدلديكى اوزره جاهلرده خالص عادت اولمسه دخى بيچه سيئات وخبيثات باشنده شرك وكفر عادتى واردر كه پيغمبر بونلره وكل نهى وابطالى ايچون مجاهده يه مأمور بيورلمشدر . بناء عليه بوخاريده بر بونلره بوصنا عادتلرك تقبيح وتزهيدنده ومخالفات شرك اعتقادلرينك بر درجه بالا عرف نظرنده جقره ونفرت منكر بولنديغى اثبات اولنه رق ابطالنه چوق كره « وامر بالعرف » بيورلديكه عرفك مجرد عادت ديمك اوله ميه جغنى فهم ايتمك ممكن اولور . هر معروف مأموربه اولمديغى كبى هر عادت ، عرف دكل هر عرف ده عادت دكلدر .

عرف ، معرفت واعتراف ايله علاقه دار اولديغى جهتله « وامر بالعرف » سوزى ده اشعار ايدركه امر اولنه جق شى يا امر اولنور اولونماز فقط اعتراف اولنه جق بر شى اولملى ، حد ذاتنده معروف بولنمليدر ويا حودود اولا صورتيله عموميده بر تعريف اولنوب بعده امر ايدلمليدر . ناسك خصوصا معرفته كيرمه يه وكيرمك احتمالى بولونمايه شيد امر ايدلمه مليدر . قرآن كريمك باشنده فاتحه وسوره بقره نك اوللرى ايله اسلام معارف اصليه وتعريفات عموميه يا بيلدقدن صكره دركه بالكلام « يا ايها الناس اعبدوا ربكم » خطابى ويرلمشدر . كذلك مكه ده نازل اولان سوره لر معارف دينيه اسلاميه نك نظرى اولان اساسات ايمانيه سى تعريف ايدلدكدن ويوصورتله وجدانه اصل ايمانده بر عرف شرعى حصول بولدقدن صكره دركه احكام واوامر مفصله مدينه ده نازل اولان سوره لرده وارد اولمشدر . حاصلى بر امر اساساً حسن مقتضى اولمليدر . وامر اولنان شيئك نه درجه معروف اولورسه اوامر ظاهر وباطنده اودرجه نافذ اولور . عمومى اولان امرلرده عموميتك سويه معرفته كوره اولمليدركه سوق تعميمى اوغرامامسيه ، سهولتله قابل قبول اولسون ورد وانكاره وتخفيفه وتشديده سبب اولمامسيه . بوآيت علم اخلاقده وتشريع وسياست نقطه نظرندن او قدر جمعيتلى بر دستوردر كه دقايقنه وتفريعاتنه تعداد واحصا ممكن دكلدر .

بو قانونك اوچنجيسى جاهللك ايذاسنه كلنجه : [وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ] جاهللردن باش چويرر —

اوكسندى دوغرى بيلمز جاهللردن، سفيهلردن، سوزلرينه مجادله يه، سفيهلره سفاهتله مقابله يه، بالمثل قارشيلقه.
بوتون مكارم اخلاقى جامع اولان بو آيتك بر تفسيرى كبى اولمق اوزره، جوامع الكلمه اولان شو حديث قدسى ده
وارد اولمشدر: «افضل الفضائل ان تصل من قطعك وتعطي من حرمك وتعفو عمن ظلمك» = فضيلتلرك
اك يوكسكى، سنى قطع ايدنه وصل، و سنى محروم ايدنه عطا، و سكا ظلم ايدنى عفو ايله‌مكدر. روايت اولونمشدركه بو آيت كريمه
نازل اولنجه عليه الصلاة والسلام «كيف يارب والغضب متحقق» = نصل يارب غضب محقق ايكن» ديمكله
شو نازل اولدى:

[وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ] و شايد شيطاندن بر غميزه سنى غيجيقلايه‌جق اولورسه
— يعنى سنى امر اولنديغك خلافنه سوق ايتمك ايچون قيزديرمه و يا ديكر بر صورتله تهييج ايتمك ايسته‌يه‌جك
شيطانى بر تحريك قارشيسنده بولنه‌جق اولورسهك شونده [فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ] حمايه الله‌ه صيغين —
اللهك نعمتندن بويوكلكنى و عقابنك شدتنى دوشونوب حفظ و عنايتنه التجا ايدرك كوكلكله و يا ديلكله كوكلكله استعاذه
ايت [إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ] محققكه الله سميعدر. قولا استعاذه‌كى بيلير. [إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا]
متقى اولانلر [إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ] كنديلرينه شيطاندن بر طيف، جزئى بر ازعاج
طوقونديغى وقت [تَذَكَّرُوا] هر حالده تذكر ايدرلر، الله‌ه استعاذه‌يى خاطرلارلر [فَإِذَا هُمْ
مُبْصِرُونَ] همان كوزلرى آچيلير. — خطالرينى و شيطانك حيله‌سنى كورور، احتراز ايدرلر. بو آيت
رسول الله اولان بر خطابك بتون مؤمنلره خطاب عام اولديغنه بر تنبيهى احتوا ايدر. [وَإِخْوَانُهُمْ]
شيطانلرك اخوانى اولانلر — يعنى كنديلرى شيطان قارداشى، انسيدن اولان انس شيطانلرينه [يَمُدُّونَهُمْ
فِي الْغَيِّ] اوزره: اوجله شيطانلرى اغواده سوروكلرلر [ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ] صوكره ده قيصه مازلر
متقيلر كبى كنديلرينى چكه‌مزلر. — بناءً عليه شيطانلر قاييدقجه قاييلير، آلداتدقجه آلدانير، چاپديقجه چاپارلر،
غى و ضلالتده دالار كيدرلر. نته كيم [وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ] سن اونلره بر آيت كتيرمه ديككك وقت
— بعضاً واقع اولديغى اوزره وحيده بر فاصله اولديغى زمانده او اخوان شياطين — [قَالُوا لَوْلَا
اجْتَبَيْتَهَا] ديرلر ايدى: ديرلر بر طوپلايا ماديكمى ها ديرلر — كه بو ده ديكر آيتلرده ده بيلديكك

شوراده بوراده کندی حسابنه طوپلایوب کندی قفاسندن سویلدکه چالیشدیغی بر کلام ایمش کبی کوستررک و نبوته تعریض
ایتمک ایسترلر. بو ایسه شیطانک بر لطیف حیله‌سی، بر نزغ مثالیدر. [قُلْ] رسولم سن ده دیکه [اِنْ اَتَّبِعُ
اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ مِنْ رَبّ۪ي] بن هیچ بر شیئه دکل انجق ربمدن بکا وحی اولنانه اتباع ایدرم [هٰذَا] بو
قرآن کریم [بَصَٓائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ] ربکزدن بصیرتلردر. — طبقی کوزده حقی کوره‌جک، طوغرویی
ادراک ایتدیره‌جک نور اولان بصیرتلر کبی ربکزک موهبه‌سیدر. [وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ] و ایمان
ایده‌جک اولان هرهانکی بر قوم ایچون بر هدایت رهبری و بر رحمتدر. — بناءعلیه وحی و تنزیلک ایزینه اویکز.
[وَ] ای مؤمنلر، حتی ای انسانلر [اِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ] قرآن قرائت ایدلدیکی وقت — نمازده ویا
خطبه‌ده ویا هرهانکی مجلسده [فَاسْتَمِعُوا لَهُ] همان قولاق ویروب اونی دیکله‌یکز [وَاَنْصِتُوا]
واغزیکزی طوتوب صوصیکز که [لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ] رحمت ایدیلمکز مأمول اولسون. — زیرا
صوصمه ایی دیکلمکه، ایی دیکلمک بصیرته، بصیرت ایمان و عمله، ایمان و عمل ده رحمت و نعمت الٰهیه‌یه سبب و طریقدر.
کورولیورکه بو استماع و انصات امرلری قرآنه ترتب ایتدیریلمشدر. قرائت ایسه بر لسانی فعل اختیاریدر که
عاقل ویا ممیز بر انسانک اغزندن مخارج مخصوصه‌یه اعتماد ایله چیقان و قصد و نیت اقترانیله صوتلر یاپیلیر.
ونتکیم جبریلک نقلی بیله قرائت دکل بر اقرا یعنی قرائت ایتدیرلمکدر. فعل الٰهی ده تنزیل و خلق قرآندر.
بناءعلیه غیر عاقلدن و جماداتدن صادر اولان صوتلره قرائت دینیلمدیکی کبی صدایه یعنی صوتک عکسنده حاصل اولان
شیلره ده قرائت دینیلمز. بوندن ایجوندرکه فقهاء بر قرائتک عکسنده حاصل اولان صدای منعکسه قرائت و تلاوت
حکمی ترتب ایتمه‌دیکنی ومثلا سجدهٔ تلاوت لازم کلمه‌دیکنی ده بیان ایتمشلردر. بر تلاوتی سسسز مقابله ایتمک
قرائت ایتمک دیمک اولمادیغی کبی چالانان ویا چیکنایان منعکس بر صدایی دیکلمکده بر قرائت دیکلمک
دکل بر چالمه و چیکنامه دیکلمکدر. شو حالده قرآن اوقونیان بر قارئک صداسنی عکس ایتدیرن غراموفوندن
ویا رادیودن کلن صوت ویا صدا ده بر قرائت دکل بر قرائتک عکسی و طیفیدر. اوبونلره استماع و انصات امرینک
حکمی ترتب ایتمز. یعنی دیکلنمه‌سی، صوصلماسی واجب اولان قرآن، چالنان قرآن دکل قرائت اولنان قرآندر.
مع مافیه استعمالی واجب ویا مستحب اولمامقده استعمالی غیر جائز، عدم استعمالی واجب اولمق لازم کلیر ده دقت ایدلملیدر.

زیرا قرآن چالنمه باشقه بر فعل، چالینانه قرآنی دیكلمك ده باشقه بر فعلدر. قرآنی چالمه، چالنمغه باشقه صوقمه شایان تجویز اولماینه بر فعل بولندیغی ظاهردر. نتكیم قرآن اوقونمه بر قربت اولدیغی حالده محض تعظیم اولمایه‌رق اوقومه بر قباحتدر. فقط اوقونمه بولنورسه استماعی قباحت دكل، عدم استماعی قباحت اولور. مثلا حمامده قرآن قرائت ایدن كناهكار، بونكله برابر اوقوندیغی تقدیرده دیكلمك ده ثواب دكلدر. بوندن كبی بر كیمسه صدا ایله چنكلر ایله، كذلك بر غرامافونده ویا رادیوده چالینان بر قرآنه انصاتی دیكلمك بر وظیفه دكلدر دیه دیكلمه‌یی وظیفه دكلی ده ضد ایدلمه‌ملیدر. زیرا بو قرائت دكلدر ده بر شبه قرائتدر. زیرا كلام نفسی یه دالدر. بناءً علیه استماعی قرائتك واجب ویا مستحب دكلدر ده لاقید جائزدر. اولادر. حتی اوراده حرمتسزلك ایتمك غیر جائزدر. اویله بر حال خارجنده بولنانه بیلماه، لاقید اولمایه‌رق قوتنسه بر قرآن صحیفه‌سی خارجنده بولونورسه كبیدركر اوكا خارجی لاابالیلك ایتمسی والسنه‌كه‌دیكی قدر اونی اوراده آلوب لایق اولدیغی بر یره قالدیرمسی وظیفهٔ دیانت اقتضاسندندر.

ایشته یا محمد! اوطرد سویله [وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ] ونفسكده ربكی ذكر ایت [تَضَرُّعًا وَخِيفَةً] بر تضرع صورتیله وبر نوع خوف ایله - یالواره‌رق وقورقه‌رق قلباً وفكراً [وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ] وجهراً مادوننده بر قول ایله - یعنی سرك فوقنده دكلده ایشیده‌جك قدر قرائت ویا دعا ویا سائر اذكار قولیه‌دن مفرد ویا مركب بر لفظ ایله متكلم اولارق لساناً وجهره تنقدم مانع اولمیه‌جق بر صورتده [بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ] صباحلرده آقشاملرده - بو ایكی نفسكده ربكی ذكر ایتمكله ذكر ایت [وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ] وغافلیندن اولمه - قلبك دائما اویانیق وذكر اللهده دائم اولسون.

نفس انسانیده روح ایله بدنك بك عجیب بر علاقه‌سی واردر كه وجدانیات ووجودات نفسیه بو علاقه‌ده تجلی ایدر. وجدانیت هم شعورلرسی ده بو تجربه‌ده طلوع ایلر. بو علاقه حسبیله روحده حاصل اولان بر اثرده بدنه بر اثر ایندر وبدنده حاصل اولان بر اثرك روحه بر طاقم نتائجی چیقار. مثلا الم مادی بر تأثیر اولمه‌دن ده بر اكشی تخیلنده دیشه قاماشیر، بر فاجعه تخیلنده یاشه آقیتیر، حرارت ویا تنفیسه حاصل اولور كه بونلر روحدن بدنه

آینه‌ده آثاردر . کذلک بونده ده بر خاتم اعمالك تکررنده نفسده بر ملکه قویه حاصل اولورکه بوده بدنده روحه چیقان آثاردر . بو صورتله انسانده حسیت قده مانع اولمیه‌جق وجهله ذکر لسانه ایندیره جك قدر ذکر لسانی حافظ اولدیغی زمانه بو ذکر لسانیده خیاله ده بر اثر حصول گلیر و بوندن روحه بر نور یوکسلیر . صوکره بو انوار روحدن لسانه ، لساندن خیاله ، خیالدن عقله انعکاس ایدر . قارشیلقلی آینه‌لر کبی متقابلاً بربرینی تقویه و تکثیر ایتمه‌لر ، بوندن مراتب تزاید و ترقیسنه نهایت یوقدر . دیو نامتناهی دریانك مقامات عالیه و مقدسه‌سی نهایتسزدر . سنوحات ایشته بو نهایتسز دریاده مطلوب حق بولنه‌جقدر . بو سیر ایله کیمی نفس ویا دوقنی ذکر الله‌در . غفلت حکمیله خطر عظیمه و هر غفلت لحظه‌سی بیله بر خطر محققدر .

[إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ] هر حالده ربکك حضورنده کیلر . — « وترى الملائكة حافين من حول العرش » بیورلدیغی ملائکه مقربین ، ملائکه [لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ] اونلر عبادتنه استکبار ایتمز و اونی تسبیح ایدر و خصیصی اوکا در که سجده ایدرلر . — بنا علیه سجده ایدیکز . بو سجده ایدرلرکه بو آیت قرائت ایدنجه سجده تلاوت مشروع قیلنمشدر . علیه الصلاة والسلام بویورمشدرکه : آدم اوغلی سجده آیتی اوقویوب ده سجده ایتدیکی زمان شیطان آغلیه‌رق چکیلیر ، وای ! دیر : بو سجده ایله امر اولندی سجده ایتدی اوکا جنت وار ، بن سجده ایله امر اولندم ، عصیان ایتدم بکا آتش وار — دیمکدر . بو ذکر و عبادت و سجده ایدرلرکه امر ایدن جنته یول آچیلاجق و جنت نعمتلرینه اوراده ایرشه‌جکلردر .

سُورَةُ الْأَنْفَالِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ خَمْسٌ وَسَبْعُونَ آيَةً

اشبو انفال سوره‌سی مدنیه‌در . بدر محاربه‌سنده غنائمك و صورت تقسیمنده بین المسلمین اختلاف واقع اولمسی ، نصل تقسیم اولنه‌جغی ، حکمی مهاجرینکمی ؟ انصارکمی ؟ یوقسه مجموعنکمی اوله‌جغی رسول الله‌ه صورمشلردی . بو سوره جلیله نازل اولدی . سبب نزولك تفصیلنده بعض اختلاف وار ایسه‌ده اساسی اعتباریله بدر حربنده غنائم مسئله‌سی

سببیله نازل اولدیغنده خلاف یوقدر. بالاتفاق مدنیه در.

آیتی — یتمش آلتیدر.

کلمه‌سی — ١٢٢١

حرفی — ٥٢٩٤

فاصله‌سی — ن، م، ب، ر، ط، ق، د. «من طرب قد»

انفال — «نَفَل»ك جمعیدر. اساساً نفل و نافله اصل اوزره زیاده اولان شی دیمكدر. نماز اوروج و سائر عباداتده اصل اولان فرضه اوزرینه زیاده بولنانلره نافله دینلدیگی كبی جهادده اصل اجر اولان ثواب اخروی اوزرینه زائد اولان غنیمته ده نفل دینلمشدر. بوندن باشقه بر غازی‌یه حصۀ غنیمتندن فضله اولارق مثلا «شو سیره ایلك كیرن شو دریه جكدر» كبی تنفیل قیلنیلوب ویریلمسی شرط اولونان مال دخی نفل اطلاق اولنیر. ثالثاً دینلمشدر كه بوراده انفالدن مراد علی العموم غنائم دكل خمسدر. رابعاً دینلمشدر كه انفال مشركلردن بلا قتال چیقوب مسلمانلرك الینه كچن فیئدر.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِۜ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَصْلِحُوا ذَاتَ
بَيْنِكُمْۖ وَاَط۪يعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُٓ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ● اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذ۪ينَ اِذَا
ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ زَادَتْهُمْ ا۪يمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَۚ
● اَلَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۜ ● اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّاۜ
لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَر۪يمٌۚ ● كَمَٓا اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ
بِالْحَقِّۖ وَاِنَّ فَر۪يقًا مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ لَكَارِهُونَۙ ● يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَاَنَّمَا
يُسَاقُونَ اِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَۜ ● وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّٓائِفَتَيْنِ اَنَّهَا لَكُمْ
وَتَوَدُّونَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُر۪يدُ اللّٰهُ اَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِه۪ وَيَقْطَعَ

دَابِرَ الْكَافِرِينَ ۙ • لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ۚ •

مآل شریفی

سنا غنیمتلرك تقسیمنده صوریورلر. دی كه غنیمتلرك تقسیمی الله و رسولنه عائد. اونك ایچون سز گرچكدن مؤمنلر ایسه‌كز الله‌دن قورقیكز ده بر بریكزله آره‌كزی دوزه‌لتیك. الله و رسولنه اطاعت ایدك • گرچكدن مؤمنلر انجق او مؤمنلردر كه الله آكلدیغی زمان یورەكلری اورپرر و ربلرینه توكل ایدرلر • اونلر كه نمازی درست قیلارلر و كندیلرینه رزق ویردیگمز شیلردن انفاق ایدرلر. ایشته حقا مؤمنلر اونلر. اونلره ربلری یاننده درجه‌لر وار. بر مغفرت و بر رزق كریم وار • نصل كه ربك سنی حق اوغرینه اویكدن چیقاردی و مؤمنلردن بر قسمی ایسه ایسته‌میورلردی • تبین ایتدكدن صكره حقده سنكله مناقشه ایدیورلردی. صانكه گوره گوره اولومه سوق اولنیورلردی • و او وقت الله سزه ایكی طائفه‌دن برینی وعد ایدیوردی كه سزك اولسون. سز ایسه آرزو ایدیوردیكز كه شوكتسز اولانی سزك اولسون. حالبوكه الله كلماتیله حقی احقاق ایتمك و كافرلرك آرقه‌سنی كسمك دیلیوردی • كه حقی حقیقیه و باطلی ابطال ایتسون. وارسون مجرملر ایسته‌مسینلر •

[يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ] رسولم سنا انفالدن، غنیمتلردن سؤال ایدیورلر. «انفالی سؤال» بیورلمایوب «عن الانفال» بیورلمسی كوستریركه اصل انفالی صورمیورلر. غنیمت ایسته‌یورلر دیمك اولمایوب انفالك احكامنی سؤال ایدیورلر دیمك اولدیغنه اشارتدر كه بو جهت جواب ایله ده توضیح ایدلمكده‌در. صكره بونك سوره‌نك آخرندن نهایتنه متعلق حصه‌ده عبودیته ترتب ایدن ثمراتده بر سؤال اشارت معناسنی ده احتوا ایتدیكندن غفلت اولونمامسی اقتضا ایدر. جواباً:

[قُلِ الْأَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ] دی كه انفال الله و رسولنكدر. یعنی انفال حقنده حكم ویرمك اللهه مخصوصدر. بونده كیمسه‌نك رأیی یوقدر. الله نصل امر ایدرسه رسول الله اوكا اویوب تبلیغ و اجرا ایدر.

بنا برین [فَاتَّقُوا اللّٰهَ] الله دن قورقیکز - الله ك غضبنه سبب اولاجق حاللردن صاقینوب قورونکز [وَ
اَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ] و آرالرده کی آچیقلغی اصلاح ایدیکز - اختلاف و منافرتی موجب
حاللریکزی دوزه لتکز ، دیرلیك یاپه بیلمك ایچون [وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ] الله و رسولنه اطاعت ده
ایدیکز [اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ] اگر مؤمن ایسه کز - بویله یاپارسکز . زیرا [اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ
الَّذِينَ] مؤمنلر آنجق اونلردرکه [اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ] الله آکیلدیغی زمان - یعنی مجرد " الله "
اسم جلالی سویلندیکی ، صفاتنده هیچ بحث اولونمقزین و افعالنده هیچ برشی کوستریلمکزین بیله یالکز " الله "
دینلدیکی زمان [وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ] یورکلری اوینار - قلبلری امید رحمت و سودیکیسندن مترافقه بر جلال
و عظمت مخافتی استیلا ایدر . [وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ] و اونلره آنك آیتلری تلاوت
ایدیلدیکی وقت [زَادَتْهُمْ اِيمَانًا] ایمانلرینی آرتیرر - اسباب و دلائل علم و عملی آرتدقجه ایمانه تحقیقی اشتمال
ایدر . یقینلری و اطمئنانلری زیاده لشیر . [وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ] و آنجق ربلرینه توکل و اعتماد ایدرلر .
- باشقه سنه دکل . آنجق الله تفویض امور ایدرلر . [اَلَّذِينَ] اونلرکه [يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ] دررلر . [اُولٰٓئِكَ] ایشته بونلر - بو صفت ایله متصف اولانلر یوقمی ؟
[هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا] حقاً مؤمنلر آنجق بونلردر . - حقیقتده مؤمن دینه جك آنجق بونلره دینلیر .
زیرا هم قلبلری هم قالبلری ایله مؤمنلردر . [لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ] بونلر ایچون ربلری
عندنده یوکسك یوکسك درجه لر [وَمَغْفِرَةٌ] و بیویوك بر مغفرت [وَرِزْقٌ كَرِيمٌ]
و کریم بر رزق - عدد و سرتی توکنمز ، منتی و فناسی و دردی و بلاسی اولمیان خیر محض اولارق نعمت مقسومه
- واردر - که ایمان و عملك اصل اجری بونلردر . اموال و غنائم دنیویه بونلرك قارشیسنده قالا النعمة دکلدر بر کم
انفال و نوافلدن عبارتدر . بنا برین انفالك حکمی صورارکن اولا اورده شونی بیلمك لازمدر که انفال
بو درجاتی ، بو مغفرتی ، بو رزق کریمی احلال ایتمامك شرطیله و اونلره زیاده فضل و نعمت اولمق اوزره
ملاحظه ایدلملی و غنیمت قدرینه صاییلمامیه . بو اعتبارله محروم قالنملیدر . یوقسه غنائم انفال دکل بر وبال
اولور قالیر . بو حال ، بو انفال سزده کی وضعیت نه کزه . بیلیر میسکز ؟ .

یا محمد [كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ] بو حال، نته كیم ربك سنی بیتكدن حق سببیله چیقارمشدی. — یعنی نته كیم ربك سنی، مدینه ده كی خانه كدن بدره سوق ایتدیكی خروج حركتنی اراده ایتدیكی زمان حكمت وحقیقته بر سببله چیقارمشدی [وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ] او حالده ایسه بو مؤمنلردن بر قسمی محاربه یه كیتمك ایسته مزدیلر. — حرب آرزو ایدن بر طلیعه ده دكل ایدیلر. بونلر انجق ابو سفیانك قافله سنه ایشك اصلنی بیلمیورلر، مكه اولاری جنازه لقدری یایا پیاده بر كاروانه كیدیلور دیه كلمشی كوزل چیقوریسه بولونیورلردی، حرب ایسته میورلر.

[يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ] حقیقت بیننه ایتدكدن صوكره — حرب اولاجغنی اكلادقدن صوكره مقدمه مجادله ایدیورلردی [كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ] صانكه كوزلری كوره كوره اولومه سوق اولونیورلردی. — یا طبعاً حربه وقتاله قوجه نقرد ویا حرب ایچون حاضرلانمامش بولندقلری ایچون ایكی سواری وایچ یوزدن اوچ پیاده دن عبارت بر عدد قلیل ایله دشمنه قارشی حربه چیقماق بر قسم مؤمنینه بر قدر تهلكه لی بولنیور، قورقو كوریورلردی [وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ] واو زمانی ده كه الله سزه ایكی طائفه دن برینی سزكدر دیه وعد بیوریوردی [وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ] سز ایسه آرزو ایدیوردیكز كه شوكتی اولمایان سزك اولسون. — بو ایكی طائفه دن بری ابو سفیانك معیتنده عمرو بن عاص و مخرمه بن هشامك دخی ایچلرنده بولندیغی قرق سواری حمایه سنده شامدن بولنان بر تجارت ایله كلمكده اولان قریش كاروانی ایدی. حضرت پیغمبر بو كاروانك ورودینی خبر دیره رك مدینه دن حركت بیوریرسه، اصحاب ایسه هدف حركتی یالكز بو كاروان اولدیغی فكر و ملاحظه سنده بولندقلرندن برچوقلری حركته خفیف بر صورتده اشتراك ایدیورمشلردی. حال بوكه دیكر طرفدن بوده مكه اهالیسی نفیر عام اولارق ابو جهل قوماندانسنده حركت ایتمش، شوكتلی بر طائفه، بیك كشیلك مسلح بر قریش اوردوسی «بدر» ه [1] طوغری كلیوردی. او زمان جبریل نازل اولمش ودیمشدی كه: یا محمد، الله تعالی سزه ایكی طائفه دن برینی وعد ایتدی. یا عیر یا نفیر. یعنی یا كاروان ویا قریش اوردوسی. بونك اوزرینه رسول الله بولنده اصحابیله استشاره ایده رك بیوردیلر كه: «نه دیرسكز، قوم مكه دن چیقدیلر، هر صعب وذلول كلیورلر. بناءً علیه سزجه عیر، كاروانمی دها ایی، یوقسه نفیر، اوردومی؟» جواباً دیدیلر: بزجه دشمنه قارشی چیقمقدنسه

---

[1] سوره آل عمرانده «ولقد نصركم الله ببدر وانتم اذلة» الخ آیتده.

طاردانی تعقیب ایتمه‌لی. بو قارشی رسول اللهک وجه سعادتلرنده بر تغیر حاصل اولدی. صوکره شو جمله
اعاده کلام بویوردی: «کروانه دکز کنارندن کیدوب کیتدی، ابو جهل ایسه کلیور» دیدی. نه «یا رسول الله
طاردانه باقه، دشمنی براقه» دیدیلر. رسول اکرم حدتلنمشدی. ابو بکر و عمر رضی الله عنهما قالقدیلر، کوزل سوزلر
سویلدیلر. صوکره سعد بن عباده رضی الله عنه قالقدی، دیدی که: «یا رسول الله، امرکه باقه، اجراایت. والله عدن ابینه
کیتسه‌ک انصاردن بر آدام آرقه‌ده قالماز.» صوکره مقداد بن عمرو رضی الله عنه دیدی که «یا رسول الله الله تعالی
سکا نه امر ایتدیسه اجراایت، نه طرفه آرزو ایدرسه‌ک بز هر حالده سنکله برابریز. بز بنی اسرائیلک حضرت موسی‌یه
دیدیکی کبی «اذهب انت وربك فقاتلوا انا ههنا قاعدون» دیمیز، دیکه دیرزکه؛ سن ربکله کیت ایکیکز اوزره
حرب ایدیکز بزده معیتکزده دوکوشه‌جکز. بر کوزمز بولندیقجه دیکه حرب ایدرز.» بو سوزلرینه رسول الله کولوب
«بکا سویلیک ناس بو ایکی رأیده هانکیسنه طرفداردر» بویوردی. و مقصدی انصار ایدی. زیرا انصار
عقبه‌ده بیعت ایتدکلری زمان «سن بزم دیارمزه داخل اولنجه‌یه قدر ذمتکزدن بری‌یز، بزه کلدیکک وقت
ذمتمزده سین، اولاد و عیالمزی مدافعه ایتدیکمز کبی سنی ده مدافعه ایدرز» دیه تعهد ایتمشلردی. و اکلادیغنه
کوره رسول اکرم، انصارک: «بز انجق مدینه ایچنده هجوم ایدیلیرسه دشمنه قارشی مدافعه‌یی درعهده ایتدک» کبی
بر رأیده بولنملری احتمالنی حساب ایدیوردی کبی ایدی. سعد بن معاذ قالقوب «یا رسول الله! غالبا بزی مراد ایدیورسک»
دیدی. «سکا ایمان ایتدک، سنی تصدیق ایتدک و سنک کتیردیکک حق اولدیغنه شهادت ایتدک و بو بابده سکا طاعت
اوزره عهدلر ویردک. بناءعلیه یا رسول الله نه اراده بویورورسه‌ک اجراایت، سنی حق ایله کوندرن ذات اجل و اعلایه
قسم ایدرم که سن بزه شو دکزی کوستروب طالسه‌ک بزده برابر طالارز. و ایچمزدن بر آدام تخلف ایتمز. و بزمله
دشمنه قارشی کیتدیککی خوش کورمه‌مزلک ایتمه‌یز. بز حربده ثباتلی‌یز، چارپیشمه‌ده صداقت شعارمزدر.
اومولورکه الله تعالی بزدن سکا سنی قرة العینه ایده‌جک شیلر کوستره‌جکدر. بناءعلیه یوروت بزی اللهک برکتنه».
سعدک بو سوزندن رسول الله فرح و انبساط بولدی. صوکره ده بویوردیکه «هایدی یوریکز اللهک برکتنه.
سزه تبشیر ایدرم که الله بکا ایکی طائفه‌دن برینی وعد بویوردی. علم الله سانکه شمدی اونلرک ییقیلدقلری
یرلره باقیورم». ایشته حربک نهایتنده انفال مسئله‌سی اورتایه بر آتیشده جریان ایدن بو حاللر اخطار اولنارق بویورولیورکه:

سزه الله ایكی طائفه دن غیر معینه برینی وعد ایدیوركن سز شوكتسز طرفی آرزو ایدیوردیكز. [وَ
يُرِيدُ اللّٰهُ الآية] حالبوكه الله كلماتیله حقی احقاق ایتمكی و كافرلرك كوكنی كسمكی اراده بیوردی. —
یعنی سز قارشیلی دوكوشمه كبی شرفسز كوچوك شیئی آرزو ایدركن الله جل جلاله حقكزده بیوك ایشی، كلمة حقك
اعلاسنه و كافرلری قهر ایدرك دینه حقك اعزازینه منفعتلر تقدیر و اراده بیوردی كه بو سزك اراده‌كزله
اللهك حكم و اراده‌سی بیننده كندولكزه نه بیوك بر فرق بولندیغنی آكلاتیر. بو اراده شونا ایله دقت ایتمك
لازمدر كه الله تعالی بو احقاقه حقی طوغریدن طوغری‌یه خلق ایدر دكل كلماتی واسطه‌سیله، یعنی امرلریله یا امره اسنادیله بیوردی
و اشته بو یرده اللهك امر و كلماتیله و اراده‌سیله سزك سعادت و عشقكز یاپمامكز لازم كلمه شیدركه جرم و معصیت و درجات
و مغفرت تحقق ایدر. بوراده الله تعالی‌نك كلماتیله دكل، طوغریدن طوغری‌یه جبرًا خلق ایده‌یدی یعنی دیانه حقی شیدرده
سعی و اراده‌كزك هیچ حكمی یوقدر. بونده ایمحو الله اولامر كلمات و آیاتیله او وعدی غیر معینه اولرده بیوردی كه
[لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ] ایچون بیوردی — یعنی او كافرلر،
مشركلر اراده‌لرینه رغمًا — حقی احقاق و باطلی ابطال ایتسه. حقك حق و باطلك باطل اولدیغنی اظهار
و اعلا ایتسه.

اونوتمایك، خاطرلایك او وقتكه:

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ
مُرْدِفِينَ ● وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ إِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ
إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ● إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ
عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ
عَلٰى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ● إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ
فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ
وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ● ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ

وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ● ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ●

مآل شريفي

او وقت سز، ربكزدن استمداد ايديوردكز ده سزه بن ايشته آردى آردينه بيك ملائكه ايله امداد ايديورم ديه اجابت بويورمشدى ● و بونى الله سزه صرف بر بشارت اولسون و بونكله قلبلريكز اطمئنانه بولسون ديه ياپمشدى، يوقسه نصرت الهك كندندندر، حقيقت الله عزيزدر حكيمدر ● او وقت سزه، طرفندن بر امنيت اولمق اوزره بر اويقو چالديريوردى و اوزريكزه سمادن بر صو اينديريوردى كه بونكله سزى تطهير ايتسين و شيطانك مردارلغنى سزدن كيدرسين و قلبلريكزه رابطه ويرسين و بونكله آياقلريكزى صاغلام طوتدرسين ● او وقت كه ربك ملائكه يه شو وحيى ويريوردى: " بن سزكله برابرم. هايدك ايمانى اولانلرى تثبيت ايدك، كافرلرك يوركلرينه دهشت براقه‌جغم. تمام وورك بوينلرينك اوستنه، وورك اونلرك پارمقلرينه، بويله، چونكه اونلر الله و رسولنه قارشى كلديلر و كيم الله و رسولنه قارشى كليرسه بيلسين كه الهك عقابى شديددر. ● ايشته بونى كوردكز آ، شمدى اونى طادك، كافرلره بر ده جهنم عذابى وار ●

[إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ] هانى ربكزه استغاثه ايديور، يالواريور، امداد و نصرتنى ايستيوردكز ايدى... — مؤمنلر حرب و قتالك محقق اولديغنى آكلاديقلرى زمان " ربنا انصرنا على عدوك يا غياث المستغيثين اغثنا" ديه دعا ايتمكه باشلامشلردى. حضرت عمردن مروى اولديغنه كوره رسول اكرم صلى الله عليه وسلم مشركلره باقدى، بيك قدر وار، بر ده اصحابنه باقدى اوچيوز اون كسور كشيدن عبارت، بونك اوزرينه قبله يه دونرك اللرينى اوزاتدى " اللهم انجز لي ما وعدتني، اللهم ان تهلك هذه العصابة لا تعبد في الارض = الهى بكا وعدكى انجاز بيور، الهى شو عصابه، شو بيسه اوده كشى هلاك اولورسه ير يوزنده سكا عبادت ايدلميه‌جك" ديه دعا ايديوردى و بويله دوام ايتدى، نهايت رداسى دوشدى، حضرت ابى بكر رضى الله عنه آلدى، مبارك اوموزينه

قوتى واردينه قورتيلده «يا نبى الله! ربكه سنا جانك بيتيشير، او سكا وعدينى انجاز ايده جكدر» ديدى.

[فَاسْتَجَابَ لَكُمْ رَبُّكُمْ] ربكز ده سزه شويله اجابت بيوردى: [اَنِّى مُمِدُّكُمْ بِاَلْفٍ مِنَ الْمَلٰئِكَةِ مُرْدِفِينَ] هر حالده بن سزه آردى آردينه بيك ملائكه ايله امداد ايده جكم. — بوقدر ملائكه يه لزوم وارمى؟ الله ملائكه سز ديله ديكنى ياپامازمى ايدى. واونلردن بر ملك دنيانك آلتنى اوستنه كتيرمكه كافى كلمزميدى [وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى] الله بو امدادى هيچ باشقه دكل انجق بر بشارت [وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ] و بونكله قلبلريكز مطمئن اولسون ايچون ياپدى. [وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ] يوقسه نصرت انجق الله طرفندندر — نه اسباب وقواى ظاهره دن نه ده ملائكه دن دكلدر. الله تعالى سزه ايسه كوردريله، سزى مظفر قيلمق ايسته سه ده سزك خوف واضطرابكزى ازاله ايچون، صحابه وضجاكزى تسكين ايله تبشير و تطمين ايتمك ايچون بيوردى آردينه برچوق ده ملائكه لرى معيتكزده ويرسه، سزه امداد ايتسه ده حقيقتده تأثيرك انجق الله مخصوص اولديغى، الله ديله دكجه ضعيفلرى قوتلره غالب قيلديره جغنى، واله ديله مدكجه مادى ومعنوى اسباب وقوانك هيچ بر حكمى اولاميه جغنى ايجه آكلايه سكز. وبناء عليه وضعيفكزى بايمه ايچون، اسبابك فقدانى زماننده اميدكزى كسوب نصرت الهيه دن مأيوس اوليه سكز. واللهك اوحكمتيله ياپديغى بو كبى امورده اكر او مراد ايديورسه بزى قانلرى ايستديرمادن كنديسى طوغريدن طوغرى ياپيورسه ده ديه بيلكزده ظاهراً الأميدسز كورونن زمانلرده بيله عزم واميد ايله حركته حاليشه سكز. [اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ] الله هر حالده بر عزيز وحكيمدر. — حكم واراده سنه منازعه ممكن اولماز، فعل وامرى حكمتدن خالى بولنماز. بو معلوم اولدقدن صوكره ايدى كه سوره آل عمران ده حمد ونسبه كى «وما النصر الا من عند الله العزيز الحكيم» بيورلمشدر. اللهك حكمتنه باقيكز كه:

[اِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ] حالى سزه اويقويى صاردير يوردى — فقط غفلته دوشوروب باصقينه اوغراتمق ايچون دكل [اَمَنَةً مِنْهُ] طرفندن بر تأمين اولمق — قورقولريكزى سيليوب ديكلنديرمك ايچون [وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً] و اوزريكزه سمادن — او صولادن برزمانده — بول بر صو ايندير يوردى. — دشمن اوردوسى دها اول كلمش، صو بولنان موضعى طوتمشدى، مسلمانلره بر يودوم صو ويرميورلر، وبو سبله غلبه لى تأمين ايده جكلرينى ظن ايديورلردى. مسلمانلر صوسز قالمشدى، ايچمك

طهارت ایتمك، غسل ایتمك ایچون صو بوله‌ماسڭز، بر چوقڭز احتلام اولمشدی. بوندن باشقه بولندیغڭز موقع توپراقلی، آیاقلر باتیور، توز دومان اولیوردی. دشمنڭ چوقلغی و آلات و ادواتنڭ کثرتی، منتظم اولمسی بو احوال ایله برچوغڭز قورقولر، وسوسه‌لره باعث اولمشدی. بو ییه بر صره‌ده الله تعالی کیجه‌لین اوزریڭزه بر یاغمور احسان ایتمش، وادی ایرماق کبی آقمشدی.

باقیڭز بو صو، صوسزلغی ازاله ایتدکدن باشقه؛ شو نعمت و حکمتی تضمن ایدیوردی که:

١ — [لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ] سزی بونکله تطهیر ایتسین — کرك جنابتدن تمیزلنسین نجاستدن، حدثدن طهارت ایتدیرسین، آبدستڭزی، غسلکزی تأمین ایتسین ده بر کره بو یوزدن اولان غم و کدریڭزی دفع ایتسین، زیرا مؤمنلر صو بوله‌مادقلری زمان حرارته متأثر اولدقلری قدر بلکه داها زیاده طهارتسزلکدن مغموم و مکدر اولورلر. مؤمن جنب اولدیغی زمان عادتا کندندن تیکسینیر، غسل ایدنجه‌یه قدر قلبی متألم و مضطرب اولور. و حقیقةً طهارت هر نعمتڭ اساسیدر. بو حکمت بیلیندیکی کبی الله تعالی طهارتی تمکینی، صویی اڭ برنجی منفعت و حکمتی اولارق بر نعمت اولمق اوزره کوسترمشدر.

٢ — [وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ] و سزدن شیطانڭ اذاسنی، وسوسه‌سنی کیدرسین — دشمن بر صویی استیلا ایتمش بولندیغندن طولایی شیطان مسلمانلره وسوسه ویرمك ایچون وسیله بولیور، صوسزلقدن هلاك اولمقدن قورقیوردی. روایت اولونیور که برچوقڭز اویویوب احتلام اولنجه ابلیس کندیلرینه تمثل ایتمش و دیمشدی که: سز حق اوزرنده بولندیغڭزی زعم ایدیورسڭز حالبوکه جنابت جنابت نماز قیلاجقسڭز و صوسزلقدن هلاك اولاجقسڭز. اکر حقلی اولسه ایدیڭز دشمن صویه غلبه می ایده بیلیردی؟ ایشته یاغمورڭ یاغماسی بوکبی شیطانڭ وسوسه‌لرینی ده ازاله ایتمش ایدی.

٣ — [وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ] و قلبلریڭز اوزرینه بر رابطه اولسون — الله‌ڭ نصرتی مقدمه‌سی اولارق لطفنی عموما مشاهده ایله قلبلریڭز قوت بولسون ده الله‌ه توکل و اعتمادیڭز و جرأت و جسارتیڭز ده ایستاطکز آرتسین.

٤ — [وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ] و بونکله آیاقلریڭزی تثبیت ایتسین — یرلرینده اییجه صیقی باصدیرسین ده قومه باتوب قالماسین.

[إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ] او وقت كه - يا محمد ! - ربك ملائكه‌يه شويله
وحي ايديوردي : [أَنِّي مَعَكُمْ] بن سزكله برابرم - يعني عونم و عنايتم ، امداد و توفيقم
برابركزده‌در . [فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا] بناءً عليه ايمان ايدنلري تثبيت ايديڭ - اياقلريني قايديرمايوب
ثبات ايديريڭ . [سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ] ياقينده بن‌ده او كافرلرك قلبلرينه
قورقو دوشوره‌جكم ، او زمان [فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ] همان ووروڭ بويونلرينك اوستونه
[وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ] ووروڭ اونلرك - پارمقلرينه قدر - جوارحنه [ذٰلِكَ
بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ] بونك سببي ، چونكه اونلر الله و رسولنه شقاوت ايتديلر ، خلافنه
اوغراشديلر [وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ] هركيم ده الله و رسولنه
شقاوت ايدرسه شبهه يوقدر كه الله شديد العقابدر .

[ذٰلِكُمْ] ايشته اونلرك گورديكي اي بودر . [فَذُوقُوهُ] بناءً عليه بوني طاديڭ ،
بونكله برابر [وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ] كافرلره برده آتش عذابي چكمك ده بونلره واردر .
بوني ده بيليڭ :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ ●
وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ
مِنَ اللّٰهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ●

مآل شريفي

اي ايمان ايدنلر ! اوردو حالنده كافرلره ياقلاشديغڭز وقت اونلره آرقه‌كزي دونمه‌يڭ ●
هركيم بوكون اونلره - دونوب حرب ايچون يرلشمك و يا ديكر بر طائفه‌يه ملحق اولمق حاللري مستثنا اولارق -

آرقه‌سنى دونرسه محققا اللهدن بر غضبه دوچار اولور. دوراغى جهنمدر. او ايسه نه كوتو عاقبتدر •

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا] اى ايمان ايدنلر! اى مؤمنلر جماعتى [إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا] كافرلره زحف حالنده راست كلديككز وقت — يعنى سزدن چوق اولارده سورى ايله سوروكلوب كلدكلرى صفوف حرب نظامنده قارشيلاشديغكز زمان [فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ] اونلره آرقه‌كزى چويرميكز — سزدن قات قات ويا دها آز اولدقلرى زمان سزدن چوق ده بولنسه‌لر زمان بيله قاچمايكز دونوب قاچيويرميكز دها ضعيف اولوب طورميكز. زيرا [وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ] هر كيم اونلره او كون آرقه‌سنى دونرسه [إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ] انجق قتال ايچون ياڭه چيقارق — يعنى دشمنى دها اى دوكمك ايچون كروفر كبى بر خدعهٔ حربيه مقصديله [أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَى فِئَةٍ] ويا بر طاقمه چكيلمك واراده ايدرك دونوب — مثلا دها صيق بر دشمنه بولوكه ويا بر يرده مسلمانلر قطعه‌سنه امداد ويا التحاق ايتمك اوزره دونمش ديمك اولماز [فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ] محققا اللهدن بر غضبه دوچار اولور. [وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ] — اكر دشمن ايكى قاتندن فضله ايسه بر از صوڭره كله‌جك اولان «الآن خفف الله عنكم» موجبنجه بو حكم مخصوصدر.

حقيقت حال ايسه بالاده بيان ايدلديكى وجهله اولوب:

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ
رَمَىٰ ۚ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءً حَسَنًا ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ • ذَٰلِكُمْ
وَأَنَّ اللَّهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ • إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ ۖ
وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۖ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا
وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ •

مآل شریفی

صوڭره اونلری سز اولدوره‌دیڭز ولكن اونلری الله اولدوردی ، آتدیغڭ وقت ده سن آتمادڭ ولكن الله آتدی ، هم ده مؤمنلره كوزل بر امتحانه كچیرمك ایچون ، حقیقت الله سمیعدر ، علیمدر ● بونی كوردیڭز ، بر ده كافرلرڭ تدبیری اللهڭ ضعیف دوشوره‌جكی وار ● فتح ایسته‌یورسه‌ڭز (ای كافرلر) ایشته سزه فتح ، واكر وازكچرسه‌ڭز حقڭزده دها خیرلی اولور ، یوقسه دونر ینه باشلارسه‌ڭز بز ده باشلارز ، او وقت آلتیڭز چوق ده اولسه سزه ذره قدر فائده ویرمز ، چونكه الله مؤمنلرله برابردر ●

[فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ] ایمدی اونلری سز قتل ایتمه‌دیڭز — او مقتول دوشنه انفعالی موضوع بحث اولان مشركلر سزڭ قوتڭزله دوشمه‌دیلر [وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ] ولكن اونلری الله قتل ایتدی — سزه امداد و نصرت ویرمك ، اونلره سزی و تسلیط ایلمك و قلبلرینه قورقو دوشورمك صورتیله اونلری او اولدوردی .
روایت اولونیور كه قریش اردوسی عقنقلدن چیقنجه علیه الصلاة والسلام دیمشدی كه « ایشته قریش ، غرور و افتخار ایله كلدی ، رسولڭی تكذیب ایدیورلر ، اللهم بكا وعد ایتدیكڭی سندن ایستیورم » در كن جبریل علیه السلام كلدی « بر قبضه طوپراق آل اونلره آت » دیدی ، وقتاكه فرقتین طوتوشدیلر ، رسول الله بر آووچ چاقیل آلدی ، یوزلرینه طوغری آتدی و « شاهت الوجوه » بیوردی ، كوزیله مشغول اولمادق برشی قالمادی ، بنا علیه بوزولدیلر ، مؤمنلر ده آرقه‌لرینه دوشدی ، اولدوره‌دیلر و اسیر ایدیورلردی ، صوڭره وقتاكه حرب بیتدی ، چكیلدیلر ، اصحابی ایچنده « شونی كسدم ، شونی اسیر ایتدم » دیه تفاخر ایدر اولمشدی ، بو آیت بونڭ اوزرینه نازل اولدی یعنی سز افتخار ایدیورسه‌ڭز شونی ایی بیلملیسڭز كه اونلری كندی قوتڭزله سز دكل الله اولدوردی [وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ] و آتدیغڭ وقت ده سن آتمادڭ یا محمد — بر ریگ ، بر آووچ صوڭره بر قبضه پایدیغڭ وقت دشمنه اصابت و تأثیر ایدن ، هپسنڭ كوزلرینه باتان آتیشی سن آتمادڭ ، اونی صوڭره

نتیجهٔ حاصله‌سنی سن یاپمادک [وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى] ولکن الله آتدی — زیرا آتدیغک ذره او ذره‌لرک
هدف غایه‌سنه ایردیرن و دشمنی بوزوب سزی غلبه‌یه ایریشدیرن واقوسی الله ایدادر. اگر سنک ویا سنک
حقیقی ملاحظه ایدیله‌جک اولورسه بوتون فخر و شرفی دشمنه بویله اینه بر قلیجک ویا داملارینه صاپلانان
بر اوقک ویا گوزینه باتان بر چاقینک حقی اولمق واو زمانده سزه هیچ بر حصهٔ شرف اصابت ایتمامک لازم گلیر.
فقط شرف نه قینده‌کی قلیجک نه ده بزه کی چاقینک‌در. ایشته او قلیجک، اوق سنک غازیه قارشی وضعیتی
ذاته غازیلرک الله قارشی وضعیتدی اولدن دها ماده‌دنده بر وضعیت استخدامدر. بنا علیه غازیلر بیلیدرلرکه
حقیقتده کندیلرینک هیچ بر حصهٔ افتخاری یوقدر. بوتون بونلری یاپان ارادهٔ حقیقیهٔ الهیه‌در. — بوراده
وحدت وجود استدلاله ویا اتحاد توهمنه صاپلانمق طوغری دکلدر. بوراده وحدت وجود ویا اتحاد دکل، افعال
ومؤثرات صوریه‌نک فوقنده تأثیر حقیقینک اثباتی ومؤثر حقیقینک وحدانیتی موضوع بحثدر. اوراده مقتول
وغازی، مرمی ورامی یوق دکل. دیه بونلر هو هو سنه الله ده دکل. فقط هپسنک فعلی وموجودیتلری اوزرنده بیوک
حاکم بر الله واردر. بوتون اسباب وعوامل صوریه ومختلفه‌نک ارتباطی ونتائج حاصله‌سی اونک تحت حکم وتأثیرنده‌در.
[وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَٓاءً حَسَنًا] والله مؤمنلره طرفندن گوزل بر تجربه — گوزل بر نعمت اولان
بر تجربه ناصل ایتسون — دیرمک ایچوندرکه بونلری یاپدی [اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ] شبهه‌سزکه الله بر سمیع علیمدر.
— دعالریکزی، فریادلریکزی، گیزلی آچیق سسلریکزی، سوزلریکزی ایشیدیر، نیتلریکزی، مقصدلریکزی، فکرلریکزی
قورقولریکزی وبوتون احوال وحرکاتکزی بیلیر. [ذٰلِكُمْ] گوردیکزیا ایشته بویله. [وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ
كَيْدِ الْكَافِرِينَ] وفی الحقیقه الله کافرلرک کیدینی موهندر. — مکر وحیله‌لرینه وهن وضعف ویره‌رک چوروتور
ابطال ایدر. ای کافرلر! [اِنْ تَسْتَفْتِحُوا] فتح ایسترسه‌کز [فَقَدْ جَٓاءَكُمُ الْفَتْحُ]
ایشته سزه فتح گلدی — فتح ایتمک ایسترکن فتح اولندیکز، امیدکز معکوس اولوب حیله‌لریکز باشکزه گچدی.
روایت اولونیورکه مکه مشرکلری حرکت ایتدکلری زمان کعبه‌نک اورتوسنه یاپیشمشلر « اللهم انصر اعلی الجندین
واهدی الفئتین واکرم الحزبین = یا الله ایکی عسکردن اک یوکسکنه وایکی فئه‌دن اک طوغریسنه وایکی حزبدن اک
کریمنه نصرت ایت » دیه دعا ایتمشلر. اللهده فتوحاتیله مشرف ایتمشدر. نه شایان دقتدرکه هیچ قبول اولونماسه دکل

فقط كندیلری دعالرینه مصداق اولمادقلری ایچون كندیلرینك علیهنه و مؤمنلرك لهنه اولاراق قبول اولونمشدر . و بو آیتده

بر ایماء سنده اهل ایمانه منشأ مرتكب اولدقلری فكر بماده ده اولدیغنه اشارت واردر . اوندن صوكره بویوریلیوركه [وَاِنْ

تَنْتَهُوا] واگر بو سوادن واز گچرسه‌كز ـ بو بولندیغكز حاله یعنی الله و رسولنه شرك و عداوت و حرب و فتح

سوداسنه نهایت ویررسه‌كز [فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ] بو سزك ایچون خیرلیدر . [وَاِنْ تَعُودُوا نَعُدْ]

و شاید بر حرب فكرینه دونه‌جك اولورسه‌كز بزده دونرز [وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا

وَلَوْ كَثُرَتْ] و جماعتكز چوق ده اولسه هیچ بر شیئه یارامیاز . سزه فائده‌سی اولماز . [وَاَنَّ

اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ] و الله محققا مؤمنلرله برابردر . ـ فقط مؤمنلرده بونی مطلقه و بلا قید

و شرط فهم ایتمه‌ملی و اونوتمامالیدر كه بو معیت ، ایمانه كامل و شرائطه اتباع ایلمشلردر .

اوندن صوكره :

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَ

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ • اِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ

عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ • وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَاَسْمَعَهُمْ

وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ •

مآل شریفی

ای ایمان ایدنلر ! الله و رسولنه اطاعت ایدك و ایشیدوب طورورکن حالده اوندن یوز چویرمیه‌جك

و ایشیتمدكلری حالده ایشیتدك دیینلر كبی اولمایك • چونكه یر یوزنده دبه‌لننلرك عند الله اك كوتوسی

او صاغرلر و دیلسزلردركه حقی عقللرینه قویمازلر • الله اونلرده بر خیر كورسیدی البته قولاقلرینه

صوقاردی . و بو حاللرنده قولاقلرینه صوقسه ایدی ینه آلدیرمازلر دونر كیدرلردی •

[وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَ] و ایشیدوب طورورکن حالده اوندن اوزاقلاشوب یوزیکزی
چویرمیک [وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ] و اویله‌لر کبی اولمایک که [قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ
لَا يَسْمَعُونَ] ایشیتدک دیدیلر ده حالا ایشیتمزلر — دیکله‌یوب ایشیتدک دیه ادعا ایدرلر، فقط حقیقی دیکله‌مزلر
آکلامازلر، آکلاسه‌لر بیله طوتوب اجرا ایتمزلر، صانکه هیچ ایشیتمه‌مش کبی اولورلر. — سز بونلر کبی اولمایک زیرا
[اِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّٰهِ] یره باصانلرک — یریوزنده دپره‌نن ذی حیاتلرک — عندالله
الک شریری، الک کوتوسی [الصُّمُّ الْبُكْمُ] او صاغیرلر دلسزلردر. — او قولاقلری وارکن
حقی دیکله‌مایان، دیلی اولوب ده حقی سویلمه‌ین صاغیر و دلسزلردر. [اَلَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ] که عقل ایتمزلر،
حقی تعقل ایتمزلر. — قولاقسز اولسه، دیلسز اولسه، عقلسز اولسه بو حال الا اکثریا حیوانات سفلیه‌ده کوریلیر. وار
فقط حقه کلمز بویله، بو ده حیوانات سفلیه‌دن ده‌ها آشاغی و عجیب‌تر اولان حیوانات حالیدرکه بونلر انسان
صورتنده بولنان دواب شریره‌در. بیلاخره بر شیئی دیکله‌مکده اولورده بونده اولماز. اولا ایشیتمه‌سی
اولمیانک قونوشماسی اولماز، اصلنده صاغیر اولان نطقدن محروم اولور. چونکه سوزی ایشیتمه‌سی اولان بلیه بیلیر.
دیکلیه‌دکدن صوکره دیکر کیمسه‌لره باشقه‌سنه سویلیه‌بیلیر. سوزک ده تعقله بویوک خدمتی واردر. کرچه
هر حالده بر چاره ده محروم اولسه بر عقل سببلرندن محروم اولمقده‌در. فقط دیل بو نقصانی اوقدر تلافی ایدر. مثلا
شامه‌سی اولمیان دیکله‌دیکی بیله دیکلیه‌جک اولان بر معنی توحمه بر شیئی احضار ایتمک ممکن اولور. بونکله برابر
سمع و نطقدن فقدانی بسبوته عقلک فقدانی دیمک دکلدر. بر صاغیرلر دیلسزلر بولنورکه عقللری واردر.
بر صاغیر دیلسزک براز عقلی وارسه بعضی اشارتله آکلاسی و آکلاتمه‌سی و حتی یازوب چیزمه‌سی و بو صورتله بعضی بیلکیلره
واصل اولمسی ممکن بولنور. فقط صاغیر و دیلسز اولدقدن باشقه هیچ عقلی ده یوقسه حیوان دن ده بیچاره بر حالده
قالیر. بری بیلیر کندینه و دیکرلرینه قارشی نطقله برشی اولسی ده لازم کلمز. دیمک قولاقلری وار، حقی دیکلمز، اولدقجه
ایسته‌مز، دیلی وار، حقی سویلمز، سویلمک ایسته‌مز، عقلی وار، حقی تعقل ایتمز، ایتمک ایسته‌مز، بویله
صاغیر، بویله دیلسز، بویله عقلسزلر بوقدر؛ حیوانلرک حیوانی، فنالرک فناسی و نفس‌الامرده کرک کندیلرینه کرک
دیکرلرینه قارشی شرلرک شریدرلر. بر چوق مخلوقاته تفوقلرینه و دیکر ایعاللرینه امتیازلرینه مدار اولمق اوزره

الله تعالی انلرك کندیلرینه ویردیکی ادراك حسه قوه لرینی اویله ابطال ایدیورلرده خیر نامنه هیچ برشی بولمیورلر . [وَ لَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا] اوت . الله بونلرده بر خیر بیلسه ایدی — یعنی بونلرده خیر جنسندن ادنی برشی بولنسه ایدی و خیر جهتنه میل اولسه ایدی انلرده قوه لرینی تحریکه صرف و آیات حقنده انتفاع ایده جکلری علم الهیده ثابت و بنا علیه نفس الامرده متقرر اولسه ایدی [لَأَسْمَعَهُمْ] البته الله انلره ایشتدیررودی — فهم و تدبرله دیکلر ، رسولك حقیقتنه واقف اولورلر و ایمانه و طاعته ایدرلردی . لکن بویله اولمادی ، ایشتمدیلر ، دیمك که ایشتدیرمدی . و او حالده دیمك که نفس الامرده بونلرده هیچ بر خیر یوقدر . [وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ] دیو فرض ایدیله بونلره ایشتدیرمش اولسه ایدی [لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ] طلب دن یوز چویره رك کیده جکلردی — دونوب آرقه لرینه ده اصلا انتفاع ایتمیه جکلر ، چونکه دیکلوسنده یعنی قلبا تصدیقه مجبور اولدقدن صوکره اجراسنه یاناشمیه جق . ارتداد ایده جکلر و هیچ دونمامشدن ده خالفت اداجقلردی . و ارتقه بوراده انلره ایشتدیرسه ده جبرا یا ایشتدیرسه نه اولور ؟ دینلمز ، چونکه موضوع مسئله جبار اتنکمی کبی افعال اضطراریه دن دکل سمع و تطوع و حقنده انتفاع و امر وکلمه ایده بایاسی مطلوب اولان افعال جزئیه اختیاریه در . و بوکا قارشی ایدیه بر سؤال تناقضه اولور .

والحاصل بویله جبر دن باشقه بر شی دیکلمه یه شرلرکبی اولمایك ده :

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱسْتَجِيبُوا۟ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ
وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ ٱلْمَرْءِ وَقَلْبِهِۦ وَأَنَّهُۥٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ • وَٱتَّقُوا۟
فِتْنَةً لَّا تُصِيبَنَّ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنكُمْ خَآصَّةً وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ
ٱلْعِقَابِ • وَٱذْكُرُوٓا۟ إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِى ٱلْأَرْضِ تَخَافُونَ
أَن يَتَخَطَّفَكُمُ ٱلنَّاسُ فَـَٔاوَىٰكُمْ وَأَيَّدَكُم بِنَصْرِهِۦ وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ •

مآل شریفی

ای اوقویوجیلر اجابت ایدیکز! سزی کندیکزه حیات ویره جك شیئه دعوت ایتدیکی زمان رسول اللهه اجابت ایدیکز. و بیلکز که الله حقیقةً کشی ایله قلبی آراسنه کیرر. و سز حقیقةً هپ اوکا حشر اولنه جقسکز• و اویله بر فتنه دن صاقینکز که هیچ ده ایچیکزده یالکز ظلم ایدنلره دوقونمقله قالماز. و بیلکز که اللهك عقابی شدیددر. • و دوشونکز که سز بر وقت یریوزنده ضعیف الاحوال دوراده آزلقدیکز، ناسك سزی چابوجق یاقالایوره جقلرندن قورقاردیکز. اویله ایکن او سزی بارینیردی، او سزی نصرتیله تأیید بویوردی، او سزه تمیزلرندن رزقلر ویردی که شکر ایده سکز •

[اِسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ] الله و رسولنه سزی احیا ایده جك بر شیئه چاغیردیغی وقت استکله اجابت ایدیکز — شایان دقتدر که دعوت فعلی هم اللهه هم رسولنه اسناد ایله « دعواکم » دیه تثنیه لنمه مسه « دعاکم » دیه مفرد کتیریلمسه و رسوله اسناد اولونمشدر. زیرا دعوت بردر. اللهك دعوتی رسولنده ظاهر اولدیغی و رسولك دعوتی اللهك دعوتندن باشقه برشی اولمدیغی ایچوندر. « ما یحییکم » سزی احیا ایده جك، حیاتکزه سبب اوله جق، جمادات و بهائم حالندن چیقاروب انسانلغه نامزد اولدیغی مختار، مسعود، ابدی حیاته حرکتکزی بویسله جك بر علم و دائمی دیلکلری بیغمبرك دعوت ایتدیکی بعث الیمسه دانشندن قولادنه، دیلی دوقوق وارارده بوندن ایچونده در. بیلمز اللهك ویره جکی اویله بر حیات اسبابنه دعوت ایده جکی حیثیتده دعوت ایتدیکی وقتلاغیرکز. بو ایسه بر دعوت ایتدیکی وقت همان استکله اجابت ایدیکز [وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهٖ] و بیلکز که الله حقیقةً کشی ایله قلبی آراسنه حائل اولور — اوکا قلبندن، قلبنه اوندن داها یاقیندر، داها حاکمدر. اوندکی کوکلندن، کوکلندکی اوندن داها ای بیلیر و داها یاقیندن ضبط و تصرف ایدر. قلبی اوندن قاچیرمه یاقندر که

يالكز كيشی ايله اعتباری آراسنه دكل، اونك قلبی آراسنه كيرر. شاعر «انا» ايله مشعور «انا»يی بربرندن آييرر.
انسانی برآنده كوكلنده‌كی اسلامندن محروم ايديورر، عزمنی بوزوديرر، نيتنی تحويل ايديورر، جنانی عشقنی
ذوقنی دكيشديريورر، اونك قلبنك آراسنه اويله كيرر، اويله آچاركه بربرندن هنوز كسيلير. انسانك كندی
كندينه خصم ايدر، كيشی ايله قلبنك آراسنه اويله كيرر كه عقلنی النده آليورر، بتون شعورينی سلب ايديورر. نهايت
جانی آلير اولدورر ديرر. بوندن ايچون الله سزكله قلبكز آراسنه كيره‌جكدر. و اولومه دعوت ايتديكی وقت
اجابت ايتمكده وجبرينه مفاوضت ايله‌مكه امكان بولاماز سكز. دیه لحظه صوكره باشكزه نه كله‌جكنی بيلمزسكز.
او حالده قلبكزه آراز آچيلمادن، جانكز الكزدن آلينمادن، فرصت الكزده ايكن الله و رسولی سزی احيا
ايده‌جك، اجابت ايدرك يوكسله‌جك علم ويا عمل هرحانكی برشيئه دعوت ايتديكی زمان اهمال ايتمكسزين ايسته‌كله
اجابت ايدكز. [وَ] شونی ده بيلكز كه [اَنَّهُ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ] هرحالده الله حضورينه: سز هرحالده
اوكا حشر اولنه‌جقسكز. — باشقه‌سنه دكل، يالكز الله‌ه طوپلانه‌جقسكز ده عمللريكزه مرتبه‌سنه كوره جزاكی
چكه‌جكسكز. بناءً عليه «قلبمزده، جانمزده نه اثر يبرسه ده نه اولور؟» ديمه‌يكزده اطاعت و اجابت
ايتمكده مانعكز. [وَاتَّقُوا فِتْنَةً] برفتنه‌دن ده قورونكزكه [لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا
مِنْكُمْ خَاصَّةً] هرحالده ايچكزدن بالخاصه ظلم ايدنلره اصابت ايتمز — يالكز ايشی يابانلره
اويناماز ده مخصوص برمصيبت اولمقله قالماز، بلكه عموميلشير، سزه ده شامل اولور. بعضی كناهلر واردر كه
ضرری عام اولور. سبب اولديغی فتنه و اختلال، جلب ايده‌جكی محنت و مصيبت يالكز او كناهی يابانه، ايشی
برنده اوينانانه و بو صورتله كنديسنه و غيره ظلم ايتمسه اولانه خلقه منحصر قالماز، ده قورودن يانندن ياشده
ياقار. مثلا اهمال منكر، امر بالمعروف و نهی عن المنكرده مداهنه، افساد عقيده، افتراق كلمه، جهادده
تقاعس بو قبيلدندر. برشخصك فناسی بارودلی پاطلاتير. حديث نبويده وارد اولديغی اوزره بركيسنك
دينی ده ملكه اوزرنه برشخصك فعلی اويله برغذه مصيبتی انتاج ايدركه بو فتنه او كيسنك ايچنده بولنانلره ده
يالكز اونی ده لنه ويا اوكا مساعدت ايدنلره ويا كوروب سكوت ايدنلره دكل هيچ خبری اولمايانلره واريجيه قدر
هپسنه اصابت ايده‌جك برمصيبت شكلی اولور. وحتی هيچ خبردار اولمايانلرك غفلتلرندن طولايی وحشتيدی

دها کنیش اولابیلیر. بوندن ایچون بویله بر مصیبته بدایةً میدان ویرمه‌مك ایچون قورونمق، مراقبهٔ عمومیه‌ده
بولونمق و اونی دفعه، منع ایتمك وکرك بو ایشده بولونانلرك هپسنه فرض کفایه اولارق بر وظیفه‌در. ایچلرندن بعضلری
بو وظیفه‌یی ایفا ایدرلرسه صورتده هپسی قورتولور. هیچ بری آلدیرمایوب کمی دوشنلدیکی صورتده ایسه هپسی
مصاب اولور. فقط دقت ایتمك لازمدرکه کیمی ده ملکه قانونلرینی منع ایده‌مدیکیده هرج ومرج ایله
موازنه‌یی بوزارق کندیسی ده دوشمسنه ده سببیت ویرمه‌ملیدر. اولا فرض کفایه‌نك ایفاسی درجه‌سنده ایدلك
فرض عینیه کبی اجرا ایده‌جك قابلیتده و حقیقی کبی «امة یأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر» بولونمق
ثانیاً هرکس کندی نفسنی محاسبه ایتمك، ثالثاً جریانات عمومیه‌یه غفلت ایتمه‌یه‌رك مراقبهٔ عمومیه‌یی دقت وانتظام
وحسن اخلاق ایله ادامه ایتمك و بو صورتله فتنهٔ عامه‌دن ده قورونمق لازمدر. بو بابده هر مؤمنك کندی نفسنی
الله و رسولی ایچون اطاعت واجابتی التزام و فتنه واقع اولمامق ایچون کندینه و جماعته اهتمام ایله غفلتدن احتراز
ایتمسی موقوفدر. بوندن آکلاشیلیرکه فتنهٔ عامه اصل یالکز جرمی ایقاع ایدن ظالملرك جزاسی دکل غفلته دوشنلرك
قورونمایوب اونك ایقاعنه میدان ویرن غافللرك غفلتلرینك ده جزاسیدر. چونکه نفسلر قدر چالیشوب ده
موفق اولامیانلر کیمسه «معذرة الی ربکم» مدلولنجه عندالله معذور اولورلر. مع مافیه او ظالم و یا غافللرك
ایچنده بولونوب اونلره مجاورت ایدنلرینه قولایلق دنیاده او مصیبت عامه‌نك دائره‌سی شمولندن خارج قالملری
محقق بولونماز. آخرتده مأجور اولورلرسه ده دنیاده محنت چکرلر و بونلرك چکدکلری سبب اولانلرك عقوبتنی
تشدید ایدر. بوندن ایچون فتنه و محنت ظالملرده باشقه‌سنه اصابت ایتمز فقط ایچون اونی بر فتنه‌دن قورونکز.
[وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ] و بیلکزکه الله محققا شدید العقابدر. عقابنك شدتندندرکه
یالکز ظالملره منحصر قالمازده اونلرك محیطلرینه، مجاورلرینه ده اصابت ایدر. ایمدی سزه بویله بیلدیرلدیکه
«اتقوا» امرینی تبلیغ ایدن رسولك نه قدر احبالر دعوتده بولندیغنی آکلایوب ده شمدی آکلاتمق ایچون
[وَاذْكُرُوا اِذْ] و او وقتی ده خاطرلایکزکه [اَنْتُمْ قَلِيلٌ] سز - مؤمنلر -
غایت آز ایدیکز [مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْاَرْضِ] یرده ازیلمش ذلیل ایدیکز - مکه اراضیده -
زیدن و یا فرس و رومدن الری آنلره مقهور ایدیکز [تَخَافُونَ اَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ]

ناسك سزى قاپيوب يوق ايتمەسندن قورقيوردكز . ــ اوت اندەكى خلقە بوقدر نفوذ حضورنكزه باقيوردى

امنيت وآسايشە بولدى [فَاٰوٰيكُمْ] متعاقباً الله سزى يرلشديردى ــ مدينەيە نقل وسكنا ايدوب

امنيت وآسايشە ويردى [وَاَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهٖ] وسزى نصرتيلە تأييد ايتدى ــ انصارك مظاهرتى

ملائكەنك امدادى وبدر غزاسندە قوتلندروب اوكفارە قارشى مؤيد قيلدى [وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ]

حلال نعمتلرلە سزى رزقلندردى ايتدى ــ غنيمتلر نصيب ايتدى . والحاصل اوقدر ذلت حالندە بو نعمت وعزت

حياتە كيردى [لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ] كە شكر ايدەسكز . ــ بو نعمتلرى ياد ايدوب شكرينى ادا

ايدەسكز .

او حالدە :

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُٓوا اَمَانَاتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ● وَاعْلَمُٓوا اَنَّمَٓا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُٓ اَجْرٌ عَظ۪يمٌ ● يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ ●

مآل شريفى

اى ايمان ايدنلر ! اللهە و رسولنە خيانت ايتمەيك كە بر بريكزە امانتلريكزە خيانت ايتمەيەسكز ● ولى بيلكز كە ماللريكز واولادلريكز بر فتنەدن عبارتدر ، اللهك نزدندە ايسە عظيم اجرلر واردر ● اى ايمان ايدنلر ! اللهدن قورقارسەكز او سزە بر فرقان ويرر . وقلبكزدن سيئاتكزى اورتر ، سزى عفو ايدوب مغفرت دە ايدر . الله عظيم فضل صاحبيدر ●

[يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا] — بو خطابك بوراده وصف ايمانه ايله تكريرى سابقده كمال اعتناءيى اظهار ايتمك و بوراده خيانت ايمانك مقتضاسى بولنديغنى بالخاصه افهام ايتمك كبى بلاغت خصوصيتى حائزدر.

اى مؤمنلر :

[لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ] الله و رسولنه خيانت ايتميڭ — ذمت ايمانكزه توديع ايلنن اولان احكام الهيه‌يى و سنت رسول اللهى عاطل براقوب ده شدت و استقامتده، وفا و صداقتده اويماييڭ دينده مبالاتسزلق ايتميڭ و يا ايچكزدن گيزليجه طوتمايڭ، و يا غنيمتده مال قاچيرمه و يا دشمنه اسرار فاش ايتمك كبى بر صورتله اعتمادكزى تكذيب ايتميڭ، الله و رسولنه خيانت ايدرسكز [وَتَخُونُوا اَمَانَاتِكُمْ] كندى امانتلريكزه خيانت ايدرسكز. — يعنى الله و رسولنه خيانت ايتمكله باشلادقكزمى آرقه‌سندن كندى آرالريكزده مال و جان، عرض و ناموس، اسرار، حكم و حكومت، منافع دينيه و مصلحه امانتلريكزه خيانت ايتمكه باشلارسكز.

[وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ] و او حالده سز بيلديكز. — كه خيانت ايديورسكز. بناءً عليه بربريكزه امنيتكز تماماً منسلب اولور. بربريكزه امين اولامازسكز. سز كنديكزده امين اولورسكز. ديگرلرى هيچ اولماز و او وقت بتون امنيت و امانتكز قالقار. باشكزه او فتنه عام قوپار. بوندن ايچون الله و رسولنه خيانت ايدوب ده كنديكزه خيانت ايتميڭ. گرچى مؤمنه، مؤمن اولمق حيثيتيله خيانت ياپاماز. خيانت و يالان مؤمنك طبيعتى اولماز. «خلتان لايطبع عليهما المؤمن الخيانة والكذب». اولسه اولسه حسب البشريه انديشه معيشت و مال و اولاد غائله‌سى ايله بعضاً بويله بر عارضه‌يه دوشه‌بيلير. بويله بر حالده ده [وَاعْلَمُوا] بيلكز كه :

[اَنَّمَا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ] ماللريكز و اولادلريكز صرف بر فتنه‌در. — مفتونيتله گناهه و بلايه صوقابيلير بر درد و امتحاندر. [وَاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ اَجْرٌ عَظِيمٌ] الله ايسه انجق اونك يانده بويوك بر اجر اولديغى محققدر. — كه بوڭا هيچ بر شى دڭك اولماز. بناءً عليه نه مال و اولادده نه ده باشقه برشيئه مفتون اولوب ده خيانت تهلكه‌سنه دوشمه‌ييڭ، و دوشوب ده او بويوك اجردن محروم اولمايڭ. بتونكز؛

[يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا] اى مؤمنلر [اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ] سز الله اتقا ايدرسكز — هر خصوصده خيانتدن صاقينير. تقوايه التزام ايدرسكز [يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا] او سزك ايچون

بر فرقان یاپار. — سزه بر فارقه تخصیص ایدر. مادی معنوی اولان بر فرق و امتیاز بخش ایدرکه «لیمیز الله الخبیث من الطیب» مدلولنجه ظاهر و باطننده حقی ناحقدن، اییی کوتودن، تمیزی خبیثدن آییرر، سزی فنالردن تفریق و تمییز ایدر.

فرقان، فرق و تمییز و یا فارقه دیمک اولدیغی کبی صباح معناسنه ده کلیر. نته کیم «بت افعل کذا حتی سطع الفرقان» دیرلرکه «شونی یاپ بر طور دیوردم تا صباح اولنجه یه قدر» دیمکدر. بو معنیجه دیمک اولورکه: سزی ظلمت لیلده پارلایان فجر صادق کبی بر فرق و امتیاز ایله پارلاتیر ده پارلاتیر. حسنات و شانکزی بر نور کبی آفاقه یایار. [وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ] و سیئاتکزی، فنالقلرکزی ده کفارتلر، ایمحا ایدر. — عیبلریکزی دنیاده کیمسه یه کوسترمز. [وَيَغْفِرْ لَكُمْ] و سزه مغفرت ایدر. — آخرتده ده کناهلریکزی مغفور قیلار. [وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ] و الله بیک بیوک فضل و احسان صاحبیدر. — فضلیله بونلری یاپدیغی کبی دها نه لر یاپار.

اللهک فضلی نه بیوک اولدیغنی بالخاصه رسال ایله آکلامق ایچون باقکز!

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ
وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ● وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا
لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ● وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ
كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ
أَلِيمٍ ● وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ
وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ● وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
● وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ
تَكْفُرُونَ ● إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا اِلَى جَهَنَّمَ
يُحْشَرُونَ • لِيَمِيزَ اللّٰهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلٰى بَعْضٍ
فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ • قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ
يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَاِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْاَوَّلِينَ •

تأمل آیت شریفی

هانی بر وقتده او کافرلر سنی طوتوب باغلامه‌لری ویا اولدورمه‌لری ویا سوروب چیقارمه‌لری ایچون سڭا طوزاق قورییورلردی ، اونلر طوزاق قوررلرکن الله ده قارشیلغنی قورییوردی . اولیا الله طوزاق قورانلرڭ خیرلیسی قورار • وا اونلره آیتلریمز اوقوندیغی زمان اونلره ایشیتدك ، دیلرسه‌ك بوڭا بڭزه‌ینی بز ده سویلرز بو ، اسکیلرڭ افسانه‌لرندن باشقه برشی دگل دیورلردی • بر وقت ده ای الله ، اگر بو ، سنڭ قاتڭدن کلمش حق کتاب ایسه دوغریدن اوزریمزه گوکدن طاش یاغدیر ویاخود بزه دها الیم بر عذاب ویر دیمشلردی • حالبوکه سن ایچلرنده ایکن الله اونلره عذاب ایده‌جك دگل ایدی ، استغفار ایتدکلری حالده ده الله اونلره عذاب ایده‌جك دگل • شمدی ایسه الله‌ك کندیلرینه عذاب ایتمه‌مسی ایچون نه‌لری وار ؟ مؤمنلری مسجد حرامدن منع ایدییورلر ، حالبوکه خدمتنه اهل ده دگلر ، اونڭ خدمتنه اهل اولانلر انجق متقیلردر ، ولکن چوقلری بیلمزلر • بیتڭ یانیندا نمازلری ایسه ایصلیق چالوب ال چیرپمقدن باشقه برشی دگل ، او حالده کفر ایتدیکڭزدن طولایی طادیڭ عذابی • شبهه یوق که الله یولندن منع ایتمك ایچون ماللرینی صرف ایدرلر ، اونی ده صرف ایده‌جکلر ، صوڭره بو کندیلرینه یوره‌ك آجیسی اوله‌جق ، نهایت مغلوب اوله‌جقلر • کافرلر ده احشار ایدیلوب جهنمه سوروله‌جکلر • که الله مرداری تمیزدن آییرسین و مردار قسمی بر برینڭ اوزرینه بینديروب هپسنی تراکم ایتدیرسین ده طوپلو جهنمه قویسون ، ایشته بونلر او خسرانه گیرنلر قالانلر • دی او کافرلره که ، اگر واز گچرلرسه گچمشده کی گناهلری باغیشلانیر ، یوقسه ینه عصیانه دونرلرسه کندیلرندن اولکی

امنده تضييع ايدلسه قانون الهى كچمشدر آرتق اونى بكلهسينلر ●

[وَاِذْ] سن ده اونوتمه خاطرلاكه [يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا] هانى او كافرلر سكا مكر قوريورلردى [لِيُثْبِتُوكَ] سنى طوتوب باغلامهلرى [اَوْ يَقْتُلُوكَ] وياخود - هپسى بر - قتل ايتمهلرى [اَوْ يُخْرِجُوكَ] وياخود - مكهدن - چيقارمهلرى ايچون سوء قصد ترتيب ايديورلردى - هجرتدن اول مكهدهكى وضعيت بو ايدى.

عموميتله مفسرين وقعهنك جريانى شويله نقل ايتمشلردر: انصار اسلامه كلوب رسول اللهه بيعت ايتدكلرينى مشركلر ايشيتدكلرى وقت تلاشه دوشديلر. دار الندوهده تعبير ايتدكلرى شورالرنده مذاكره و مشاوره ايتمك ايچون اجتماع ايتديلر. بر اختيار صورتنده ابليس ده "بن نجدلىيم، اجتماعكزى ايشيتدم، حضوركزده بولونمق ايستهدم، هر حالده بندن بر رأى و نصيحت بولماز دكلسكزدر" ديهرك ايچلرينه كيردى. مذاكرهيه باشلاديلر. ابو البخترى "بنم رأيم" ديدى: "اونى باغلارسكز، بر اوطهيه حبس ايدرسكز و بوتون منفذلرينى قاپاتير، آنجق بر دليك براقير، اورادن يمك ايچمهجكنى اوزاتيرسكز، تا اولنجهيه قدر". اختيار: "نه فنا رأى" ديدى: "قوملرى سزه سلاح چكوب كلهجك اولور، اليكزدن قورتاريرلر". هشام بن عامر ده "بنم رأيم" ديدى: "اونى بر دوهيه بينديرير، آراضيكزدن طيشارى چيقاريرسكز، آرتق نه ياپارسه ياپسين، سزه بر ضررى دوقونماز". بو ده اختيار، او شيخ نجدى: "نه فنا رأى" ديدى: "كيدوب باشقه قوملرى افساد ايدر، و اونلرله كلير سزه حرب ايدر". نهايت ابو جهل ده: "بن اوله رأى ايدهيم كه" ديدى: "هر بطندن بر دليقانلى آليرسكز، و بر قيليچ ويريرسكز، هپسى بردن اوررلر، قانى بوتون قبائله داغيلير. بنى هاشم ده بوتون قريشله حرب ايدهمز، و شايد ديت طلب ايدرلرسه ويريرز". بونك اوزرينه اختيار: "بو يكيتك رأيى صواب" ديدى و بونى قرار ويروب داغيلديلر. درحال جبرائيل كلوب پيغمبره خبر ويردى و هجرت امرينى كتيردى. موجبنجه عليه الصلاة والسلام حضرت على يى يتاغنه ياتيروب حضرت ابى بكر ايله برابر غاره چيقدى، دشمنلر اوكيجه صباحه قدر ترصد ايديورلردى، صباح اولنجه يتاغه هجوم ايتديلر، فقط على يى

کوردیلر، بهت وحیرت ایچنده آبلهلاشدیر قالدیلر.

اونلر اویله مکر ایدیورلردی [وَيَمْكُرُونَ] دیمک لازم ایدیلر. مقابلةً [وَيَمْكُرُ اللّٰهُ] الله ده مکر ایدیور. — اونلره مکرده بولنیدیلر. صوکره ده مکرلری باشلرینه کچیردی. نه ایچون اونلره مکر ایتمش بولنانلری ایچون مساعده ایتدی، اوغراشدیردی، یوردی. فقط بتون مساعیلری عقیم براقوب کیزلیجه سندن هجرتکی تأمین ایدیوردی، وصوکره نه اونلره امید ویروب بدره چیقاردی وسیمالری کوزلرینه ایکی آز کوستردی بنا علیه صالدیردیلر وکوره جکلرینی کوردیلر. اوت الله مکر ده مکر ایدر. [وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ] وفقط الله خیر الماکریندر. اونلر فارقی هیچ برینک مکرینک حکمی اولماز، او بتون مکرجیلرک مکرلرینی ابطال ایدیویریر، اونک مکری ده خیر وحکمتدن خالی دکلدر. بونک ایچون اونلر ماکر ویا مستهزئ دیه بیلدیکز، او خیر الماکریندر. فعل الهی حد ذاتنده برمکر اولمقدن منزهدر. اوبر ازلیدر، بر جزاء مکردر. ماکرلرک مکرلرینی قطع ایتمک اعتباریله عموم خیر اولدیغی کبی ماکرلرک صدرلرینی بیلدیریت ورقاقتمدینک نورلرینه سبب اولمق اعتباریله صورت مکریه ده ماکرلر ایچون ده برخیردر. بنا علیه بو فعل الهی یه تعقیب ایلیسی ماکرلرک مکرینه تقابلی وبتون خفیه وتحمیلرینک خلافنه خبرسز اولارده جانب غیبدن برمکر صورتنده کلوب باصدیرلیویرسی اعتباریله برمشاکلهدر. یوقسه حقیقتده الله ابتداء مکر اسناد ایدیلمز، ماکر دینمز. بوراده کی «ويمكرون ويمكر الله» سوره آل عمرانده قصه عیساده کیه «ومكروا ومكر الله» کبی مکر ومکر صورتنده مشاکله درکه مکر الهی موضوع بحث اولهبیلیر. بوراده ده «والله خير الماكرين» تنزیهی اونوتمامق لازم کلیر.

او ماکرلر اویله کافرلر ایدیکه [وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا] اونلره بزم آیتلریمز یعنی «لو انزلنا هذا القرآن على جبل لرأيته خاشعا متصدعا» مضمونه مصداق اولان قرآنه — تلاوت ایدلدیکی زمان [قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا] ایشیتدک ایشیتدک [لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا] دیرسک بز ده بونک مثلنی سویلردک [إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ] بو ایسکیلرک اساطیرندن باشقه برشی دکل دیدیلر — سوره انعامده «ومنهم من يستمع اليك» آیتنده (اساطیر کلمه سنه باقیله) ایدیکه اونلره بونی ابتدا فیلسوفلری نضر بن حارث سویلمش ودیکرلری ده اونی تعقیب ایتمشلردی. اویله دیدیلر

نکه سنه لرله اونلر شدید سویلیه‌بیلیر ، سویلیه‌بیلیرده دیریلیرلرمیکه‌ره ، سوقصدلره ، قتل و حبسه تهدید
ایدرلرکن اونلرك قفاسنده بیرلرده عینی سوزلری سویلیه‌جکدیر . فقط قرآنك بنزرلی سویلیه‌بیلیر و اونلرکی
تکرار یننده دولاشمقده بتن بر شی یاپامادیلر .

[وَاِذْ] و او وقتی کر — او قلرلر [قَالُوا اللّٰهُمَّ] یا الله دیدیلر [اِنْ كَانَ هٰذَا
هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ] اگر بو قرآن سنك طرفکدن اوحق ایسه — اونك دیدیکی کبی کلام منزل ایسه
[فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَٓاءِ] باشمزه کوکدن طاش یاغدیر [اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ]
ویا بزه دکر بر عذاب الیم کتیر — ایشته ایشته اینمدی انظار و استخفاف ایدرك بویله دیمه‌ده اوماکرلر ذرلرك
کفرلرینده کی عنادلری و عنادلرینك تهکم یولنده اولمه‌سی دیرکرینك ماهیتنی دوشونه . روایت اولندیغنه کوره بونی
نضر سویلمش ایدی . « ان هذا الا اساطیر الاولین » دیدیکی زمان رسول الله « ویلك انه کلام الله » دیه
سن اوکلام ایله « بیورمسی اوده بونی سویلمسی » اکر قرآن حقیقةً الله دن منزل حق کلام ایسه باشمزه کوکدن
طاش یاغدیرسین ویا بزه دکر دردلو الیم بر عذاب ویرسین « دیه‌رك سوزنده جزمنی اظهار ایمك و تهکم
و استخفاف یولیله جحودنده مبالغه ایلمك ایسته مسه و بوصورتله مستحق اولدقلری عذابی اعتراف وطلب ایلمسه
دیکرلرده بونی تصویب ایتمسه بولنیورلردی . او حالده ایه نه مستحق دیرلردی ؟

[وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ فِيهِمْ] حال بوکه — یا محمد — سن اونلرك ایچنده
ایکن الله اونلری تعذیب ایده‌جك دکل ایدی — سن اونلره عینیه رحمت ایدك — سنك بولندیغك یره
عذاب ایمك احتمالی یوقدر [وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ] و اونلر استغفار
ایدرلرکن ویا ایده‌جکلرکن ده الله اونلری تعذیب ایتمز دی — یعنی سنك ایچلرنده جیقدقدن صکره اونلر استغفار
ایده‌جکلری تقدیرده ویا ایچلرنده استغفار ایدوب ایمانه کلنلر ویا کله‌جکلر واریکن اونلره ادیم کوکدن
خانه یه جمله بر عذاب استیصال ویرلمزدی . نته کیم هیچ بر قوم پیغمبرلری ایچلرنده ایکن اورتادن عذاب استیصال ایله
تعذیب اولونمامشدر . ایچلرنده ده کوتولر ظهور ایدوب ظالم اولدقلری کبی باشلادیغی زمان ظلم و عصیانك
شاملی کلجك اولان فتنه‌نك عذری ایسه ده اصابت ایتدیکی کبی کوتولر ایچنده خوارق العاده ایله ظهور ایتدکده

باشلادیغی زمانده دخی اولسه اڭ اولسونه ابدیك بو زحصولی حرمتنه اوکوتورك مستغرق اولدقلری عموم عذابه
عفو ویا تأخیره اولنور. کوتولر حالت عذاب اولدیغی کبی ایلرده طلب رحمتدر.

حاصلی او زمانده او کافرلرك باشلرینه طاش یاغدیرلمامسی ویا دیگر بر عذاب الیم ایله استیصال اولنمالری
اونلرك او مستحق اولمامالرندن دگل الله تعالینك رسولنه و استغفاره ملحوظ اولمالری و فضل و مغفرتنه و ایمانه
پیغمبر وارکن ویا استغفار ایدن ویا ایده جك اولانلر بولنورکن عذاب ایتمك ایسته مسندن ایدی. [وَ
مَا لَهُمْ اَنْ لَا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ] یوقسه الله اونلره عذاب ایتمه جك نه لری واردر؟ [وَهُمْ يَصُدُّونَ
عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ] بالخصوص و حاللرنده که مسجد حرامدن منع ایدیورلردی [وَمَا كَانُوا اَوْلِيَاءَهُ]
وایدرلرکن اونك اولیاسی ده دگللردی — او اهلیت وصلاحیتدن و مسجد ولایتلرندن یوقدی. چونکه [اِنْ
اَوْلِيَاؤُهُ اِلَّا الْمُتَّقُونَ] اونك ولیلری متقیلردن باشقه سی دگلدر. — شرکدن قورونان و اللهدن
باشقه سنه عبادت ایتمه یه احتراز ایدن متقیلردن باشقه سنك بیت اللهده حق ولایتلری اولماز. او صاحب اولمه
اونك ایوسنده تصرف ایتمك حق وصلاحیتی اتقیه اوراده توحید ایله عبادت ایده جك اولان متقیلردر.
[وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ] ولكن اونلرك اكثریسی بیلمزلر. — یعنی اونلردن
بر قسمی کندیلرینك لیاقتسزلکلرینی و مسجد حرامه ولایت ایتمك حقلری اولمادیغنی و بو حقك متقیلره عائد اولدیغنی
وبناء علیه او حقك بر شقاوت ایله مداخله ایتدکده بولندقلرینی بیلیرلر. و بر بر عناد ایدرلرسه ده اکثریسی کندیلرینی
بیلمزلرده "بز بیت و حرمك والیلری، متولیلری یز، بناء علیه دیلدیکمزی صوقارز، دیلدیکمزی منع ایدرز"
دیرلر. اکثریسی جهالت درازی ده بو بر عناد و شقاوت ایله متقیلری منع ایدیورلردی [وَمَا كَانَ
صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً] و حالبوکه بیت اللهك یاننده دعا و یا نماز
نامنه یاپدیقلری ایصلیق چالمقدن و ال چارپمقدن باشقه دگل.

مکاء، ایصلق ویا ایصلیق چالمقدر که کرك ساده دوداقله کرك الی اوفورك و ادنه و ایلك صورتیله
اولمقده عمیدر. و بو حیثیتله اوفوروب چالینانه علی العموم دودوك سسلرینه ده دلالة شامل اولور.
تصدیه، اساساً صدادن ویا صددن مأخوذ اولرق صدا چیقارمق ویا دارغین ایتمك دیمکدرکه

بو ایکی اعتبار ایله بری جاهلیتده دنیا اکلنوب اویناجه کبی هر شیئی بر مقصد ال دوردیغنه اطلاق اولنور .

روایت اولنیور که بونلر ارککلی قادینلی ، اچیقچیلاق ایله ال اله طوتوشور ، بیتک اطرافنده دولاشیرلر

دابسلیه چالوب ال دوردورلردی . و بونی عبادت ایدیورز دیه چاغیرلار اویناردی حورا ایدرلر دبایه قریش

اتقبشلارلردی . بر ده رسول الله بیت شریفه کلوب عبادت ایتمک ، نماز قیلمق و قرآن اوقومق ایستدیکی

زمانده اکثریا بونی ایچیده یاپیلقده ایدی کسیدرلر ، دیا کندیری ده بر نماز قیلیور و دعا ایدیورسه کبی کوسترهرک

نمایشه وکوروکوتو یاپارلر ، حضوره مانع اولورلر . و بونی ده کندیلرنجه بر عبادت صایارلردی . بیت الٰهی یعنی

حجه ولایتی اولور . و بو حال ایله مسجد حرامه مسلط اولوب اوراده الله عبادت ایده جک اولانلر احسن صورتده صاحبی

متقیلردن منع قیام ایدیور ایدیلر ، جاهللر ، عاصیلر ، کافرلر شو احوال ایچنده ایکن وارد که

الله اونلره عذاب ایتمسین .

مادام که حالکز بو ای کافرلر [فَذُوقُوا الْعَذَابَ] او حالده بوندن بویله او عذابی طادک

[بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ] چونکه سز کفر ایدیورز . — استغفار ایتمز دیکز .

[إِنَّ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ] — بو آیت بدر حاربی

ایچون مالنی صرف ایدن ، از جمله هر برینه اون دوه کسرک عسکرلری اطعام ایدن اون قریشه زنکینی حقنده

نازل اولمشدر دینیور . صوکره احد ساره کبی هر برده کی صرفیاتی و نتایجی اکلاتمشدر . یعنی هر حالده کفره

اصرار ایدنلر ، اسلامیتی ، دین حقی منع ایتمک ایچون مالنی صرف ایدیورلر [فَسَيُنْفِقُونَهَا]

بوندن بویله ده صرف ایده جکلر [ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً] صوکره او مالار کندیلرینه بر حسرت

اوله جق — بوشنه تلف ایتمشلر ، هوایه صرف اولونمش بولندیغنی اکلایه جق ، اییواه ! دیه جکلر .

[ثُمَّ يُغْلَبُونَ] صوکره ده مغلوب اوله جقلر — اوندن اول " الحرب سجال " سلطنتیجه کاه مغلوب

کاه غالب اولورلرسه ده الی نهایت صورت قطعیه ده حقا مغلوب اوله جقلر [وَالَّذِينَ كَفَرُوا

إِلَى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ] کفر ایدنلر صرف جهنمه سوق ایدیله جکلردر که [لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ

مِنَ الطَّيِّبِ] الله خبیثی طیبدن آییرسین . — متقیلره موعود اولان فرقان حاصل اولسون ، ایلک

كوتولردن تمايز ايتسين [وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ] و خبيث قسمى بربرينك اوزرينه بينديروب – خبيث ماللرى كندبرينه ضم ايدوب [فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا] هپسنى ركم ايدرسه – قات قات ايدوب بغسيه ده [فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ] طوپتن جهنمه قويورسه [أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ] ايشته بونلردر كه او خاسرلردر. – يعنى خاسرلر، خسرانه قالانلر بونلردر ديمكدر.

يا محمد! [قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا] او كفاره سويله [إِنْ يَنْتَهُوا] واز گچرلرسه – بولندقلرى حالى براقوب حقه تسليم نفس ايدرلرسه [يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ] گچمشده كى گناهلرى مغفرت اولنور [وَإِنْ يَعُودُوا] واگر ينه دونرلرسه – بزيمله ايچون قالقيشيرلرسه [فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ] اولكيلرده اولكيلرك سنتى، تعاملى گچدى – ايشتديكز كه بزم ايله قارشى گلن اقوام نصل قهر و تدمير اولنديلر، گورديكز كه بدر ده نه حاله گرفتار اولديلر. بونلر شانهم قالديلر. بنا عليه دونوب اوزرلرينه بوللى طوتارلر، اونلره عادة الله سلوك ايدرلرسه يعنى نتايجك اشكالنه مستقر اولسونلر «كتب الله لاغلبن انا ورسلى»، «لقد سبقت كلمتنا لعبادنا المرسلين، انهم لهم المنصورون وان جندنا لهم الغالبون» «ان الارض يرثها عبادى الصالحون».

ايدم سويلم :

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ● وَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاكُمْ نِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ●

مآل شريفى

سزده اورته لقده بر فتنه قالماينجه دك، تماميله الله دينى اولونجيه قدر اونلره جهاد ايدك. اگر واز گچرلرسه هر حالده الله عمللرينى گورور ● يوقسه واز گچمزلرسه، ايى بيلك كه الله سزك مولاكزدر، نه گوزل مولى، نه گوزل نصير ●

[وَ] وازگچمیوب دوکوزلرسه [قَاتِلُوهُمْ] اونلارله مقاتله‌ده ایدیك [حَتّٰى لَا تَكُونَ
فِتْنَةٌ] تاکه فتنه: محنت شرك اولماسین [وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّٰهِ] ودین، هپسی
الله ایچون اولسون ـ الوهیت قوتیری باشقه‌لرینه تحکم طوتمانه اویانه باطل، دینه جبر قارشیسنده اضمحلاله دوشسون‌ده
جبر حاکم اولسونده فتنه و محنت کیمه معبود حقیقیه باشقه‌سنه اطاعت و انقیاده سوقده جبر ایدیمه‌سین. سورهٔ بقره‌ده
بو آیتك بر نظیری کچمشدی. یالکز بوراده «کله» وار، اوراده یوقدی. اونلا وکذلك سورهٔ بقره‌ده «لا
اکراه فی الدین» آیتنه باقه.

[فَإِنِ انْتَهَوْا] بو فسادلردن، فتنه‌دن و الوهیت باشقه‌سنه طامعقدن ـ واز کچرلرسه
[فَإِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ] هرحالده الله، عمللرینه بصیردر. ـ اونلاره جزالرینی ویرر. [وَ
إِنْ تَوَلَّوْا] واکر اعراض ایدرلر ـ واز کچمکدن امتناع ایدرلرسه ـ [فَاعْلَمُوا] سزده بیلیکز که
[إِنَّ اللّٰهَ مَوْلٰيكُمْ] محققا الله سزك مولاکز و ناصرکزدر. ـ بناء علیه اونلرك عداوتلرندن قورقمایك
الله دایانك [نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ] او نه کوزل مولی، نه کوزل نصیردر. ـ کیمك صاحبی
اولدیغی ضایع اولماز، نصرت ایتدیکی مغلوب اولماز.

بونی بیلکز واویله یاپکز:

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَا أَنْزَلْنَا
عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ • إِذْ أَنْتُمْ
بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ
لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ وَلٰكِنْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ
عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَإِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ • إِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِي مَنَامِكَ

قَلِيلًا وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ
إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ● وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا
وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ● ٤

مآل شریفی

بر ده معلومكز اولسون كه غنیمت آلدیغكز هر هانكی بر شی، مطلقا اونك بشده بری الله ایچوندر كه پیغمبره و اونك قرابتی اولانلره، یتیملر و مسكینلر و یولده قالمشلردر. اگر سز الله ایمان ایتمش و او فرقان كونی اوایكی جمعیتك چارپیشدیغی كون قولمزه ایندیردیكمزه ایمان ایتمش ایسه كز بونی بویله بیلك! و هم الله هر شیئه قادر ● او وقت كه سز وادینك بری یاماجنده ایدیكز، اونلر ده اوته یاماجنده، سواریلر ده تام سزدن آشاغیده ایدیكز، اگر كه اونلرله وعدلشمش اولسه ایدیكز مطلقا میعادده اختلاف ایدردیكز. ولكن الله، مقدر اولان بر ایشی یرینه گتیرمك ایچون او یاپیلمش ایدی كه هم هلاك اولان بینه دن هلاك اولسون، هم ده یاشایان بینه دن یاشاسین و چونكه الله هر حالده سمیع، علیمدر ● او وقت كه الله سكا اونلری رؤیاكده آز گوستریوردی، اگر اونلری سكا چوق گوسترسه ایدی قورقوب چكینیردیكز و قوماندا ایشنده نزاعه دوشه جكدیكز، ولكن الله سلامته چیقاردی، چونكه او بوتون سینه لرك كنهنی بیلیر ● و او وقت كه قارشیلاشدیغكز صره ده اونلری سزك گوزلریكزده آز گوستریوردی، سزی ده اونلرك گوزلرنده آز گوستریوردی، چونكه الله او فعلی چیقاریلمسی اولان امری یرینه گتیره جكدی، او یریا بوتون ایشلر الله ارجاع اولنور ●

غُنم، اساساً بر شیئه رنج و مشقتسز نائل اولمق و یا دشمندن دوگوشمدن الینان مالاره كلیر و آلنان دوگوشمکده ده اسم اولور، و اطلاق اولنور كه غنیمت ده هر ایكی معناده بولونور. شریعتده ایسه غنیمت، كفاردن عنوة یعنی حرباً آلنان مالدر. بنا علیه دوگوشمه حربك نتیجه سی اولسون بر صلح و عهد ایله آلنانه اموال غنیمت دینلمز. لكن

فى دينار . يعنى غنيمت فيئدن اخصدر .

[إِعْلَمُوا] ديبلكز — يعنى تفقه ايله عمل ايتمك اوزره معلومكز اولسونكه [أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ] آلديغكز غنيمت نه شيدن اولورسه اولسون — ولو بر ايكنه ويا ايپلك بولسون ده سورهنك باشنده بيان اولنديغى اوزره اول امرده « الانفال لله » اولديغندن [فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ] خمسى : بشده برى حصة الله ايچوندر : [وَلِلرَّسُولِ] پيغمبر ايچون [وَلِذِي الْقُرْبٰى] وده قرابت اولانلر [وَالْيَتَامٰى] يتيملر [وَالْمَسَاكِينِ] مسكينلر [وَابْنِ السَّبِيلِ] ويولده قالمش يولجيلر ايچوندر — ايلك اول خمسى الله ايچون آيريلمه ، بورده بش سهمه آيريلوب شو ذكر اولنانه بشه تقسيم اولنمه اقتضا ايدر . يعنى الله خمسك برسهمى رسول الله . دردى ده شو دردينه حصر و تخصيصى امر ايدر . « الانفال لله وللرسول » حكمنك تفصيلى بودر . اول امرده انفال و غنائمك هپسى الله كدر . و بنا عليه هپسى غازيلر الئده امانتدر . حكم الهى يه كوره والله رضاسى ايچون منافع عامه يه صرف ايدلمسى اقتضا ايدر . فقط حكم الهى شودر ، سز غازيلر ديكر مستحقلر احتياجنده اولديغى كبى منافع خصوصيه كزدن ده محروم ايتمز . ايچوده غنيمتدن بشده برينك الله ايچون افرازى دولت عامه ايله برده خصوصى مصارف عامه يه صرف ايدلمسى امر ايدر . غنيمتك خمسدن باقى قالان بشده دردينه كلنجه اونى ده سزه ، سز غازيلره براقير . شو حالده غازيلر ديكرلرى حقلريدر ايسه تقسيمى واجب اولور . ويا هر بر ديكرلره ديديكى قدريغى تقسيم ايدر ويا صوكره ينه الله ايچون ترك ايده بيلير . چونكه صاحب حقدر ، حصه‌سنده ديديكى كبى تصرفده مختاردر . بو جهتله اونلرك كندى اجتهادلرينه براقيلمسى اولديغى كبى رسول اللهك وفاتندن صوكره اونك خمسدن سهمى ده مجتهد فيهدر . و بو مجتهدلرك تفصيلى فقهه عائددر . و بو آيتك بدرده ويا بدردن برآى اوچ كون صوكره بنى قينقاع غزوه‌سنده نازل اولديغى حقنده ايكى روايت واردر .

[إِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَا اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ] اكر سز الله و ايكى جمعيت — مسلمانلر كفار — چارپيشديغى كون — او فرقان كونى — يعنى حق ايله باطلك آيرلديغى بدر كونى قولمزه اينديرديكمز شيئه — وحى و ملائكه و نصرته — ايمان ايتمشسه‌كز حقيقى مؤمنسكز

ایسه‌کز بو بر یوم ایدی . بونی ده بیلین ، اگر ایمان ایدرسه‌کز [وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ] والله ، هر شیئه
قدیردر . — او کونکی کبی چوغه قارشی آزه ، قوی‌یه قارشی ضعیفه ظفر و نصرت ویرمکده اولدیغی الله
دها نلره قادر دکلدر . سز اونک امر و حکمنه اتباع ایدرسه‌کز سزه دها نلر ویریر ، بیلیرسکز یا !
[إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا] او وقت سز وادینک بری قییسنده — قنار سوقنده — ایدیکز
[وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى] اونلر ایسه اك اوته قییسنده — ساحل برونده — ایدیلر . [وَ
الرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ] قاربان سواریلری ده سزدن آشاغیده — ساحلده — ایدی — یعنی
بر طرفدن تحت تهدیدکزده ایدیلر ، فقط دیگر جهتدن بونلر دشمن اردوسنک سزی اشغال ایده‌جك و عینی زمانده
ده وصولنی تحریك ایده‌جك بر موقع و بو وضعیت سزی قورقوته‌جق و اوشکندیره‌جك بر حالده ایدی ، بر وضعیت
ایدی . حاصلی کرك سوق الجیش و کرك تعبیه و کرك اراضی و سائر آلات و اسباب حربیه نقطهٔ نظرندن ظاهرده دشمن
قوی ، سز غایت ضعیف بولونیوردیکز . آراکزده پك بیوك بر فرق واردی . اوکر [وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ]
اگر وعدلشمه اولسه ایدیکز — او کونه اوراده قتال ایچون سز اونلره اونلر سزه وعد ویرسه ، سوزلشمه بولنسه
ایدیکز ده آراکزده‌کی فرقی آکلامش اولسه ایدیکز [لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ] وعدیکزده مطلقا اختلاف
ایدردیکز — بو وضعیته کلمکه جسارت ایده‌مز ، وعدیکزده خلف ایدر ، فقط ده مأیوس اولوردیکز . یعنی اونلره
غلبه‌یی سوق طبیعی قارشیسنده حیقماق ایله کوریرکز ، کسدیره‌مز ، حیاتکزدن قاچینیردیکز . بنا علیه ایسه
سزك اوراکزده و اسباب ظاهره‌یه قالسه ایدی آراده‌کی فرقه حکمیه‌ده طولایی بو فتح و ظفرك حصولنه امکان
یوقدی [وَلٰكِنْ] ولکن بونی الله یاپدی اوت بر میعاد اولمقسزین و سزدن کزلیجه بر تقدیر ایله طرفینی
اوت بر وضعیته سوق ایدوب چاتیردیکه [لِيَقْضِيَ اللّٰهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا] الله او فعلی یاپیشاردی
— اوچه‌یارده یعنی الهادی امر دانیقی ؛ او وضعیتده‌کی قلب و تفسیری عکس ایدرك محمدی باطلی آیراده و الالهام اولیاسی
اعداسی تقدیر ایده اولمغانی — یاسین ، بو قضیه محکم قیلینسه ، وعده اوتدیکی نصرتی بر حجت قاطعه ایله
تثبیت و تثبیت ایتسین . تاکه [لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ] هلاك اولان بینه‌ده هلاك
اولسون [وَيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ] یاشایان ده بینه ایله یاشاسین . — بو وقعه‌یی الهك

ایدیلر بر آیت واضحه‌سی و ایدی بر بینهٔ مشهوده‌سی ایدی که هم قریشک مقتوللری و منهزملری کبی امر الهی‌یه مخالفت
و رسول اللهه عداوت ایله هلاک اولانلر دنیا و آخرتجه اولان هلاکتی، هم ده بو غازی و شهیدلر کبی اللهه
و رسولنه اطاعتله مادی و یا معنوی حیات بولانلر، بولجه اولانلر مؤمنلرک حیات و نجاتنه بر حجت مشهوده در.
و البته ای اولولر، ای دیریلر، ای غازیلر، ای مؤمنلر الله قارشیسنده ایراز ایله بیلجکلری بر حجت، ای ده سزه
ایله بیلجک بر بهانه‌لری یوقدر. [وَاِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ] و بو بینه ایله ده ثابتدر که هیچ شبهه‌سز
الله سمیع علیمدر. - دوستلرینک دشمنلرینک سوزلرینی ایشیدر، نیت و اعتقادلرینی، مقصد و مضمرلرینی
و حقلرنده نه یاپه‌جغنی بیلیر. بو فاصله بونا ربط ایده‌رک «فلم تقتلوهم ولكن الله قتلهم» آیتنک فاصله‌سنی
بر تأکید اولمق اوزره بر عطف تفسیر اخطار ایدر. حاصلی خوارق و معجزات بر اتفاق دکلدر. [اِذْ
يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِى مَنَامِكَ قَلِيلًا] دوشون که او وقت سکا - اویقوکده ویا یاتاغکده ویا
کوزکده - الله اونلری سکا آز کوستریوردی - بو ایشه عملاً دار اولمه‌دن اول بر رؤیا کوستریوردی
که بو اولا ایله آخرک شعورنده بر ارتباطنی و وقعه‌نک محصله‌سنه مصادف اولدیغنی اشعار ایدر. ثانیاً او، قلتلرینی
آز کوستریوردی. سنده بونی خبر ویروب اصحابکی تشجیع و تثبیت ایدیوردک که بو ده بر آلدانیش دکل، حکمتی
و حقانیتی بر مصلحتی تضمن ایدیوردی.

فی الحقیقه [وَلَوْ اَرٰيكَهُمْ كَثِيرًا] سکا اونلری - ظاهرده اولدقلری کبی - چوق کوسترسه
ایدی [لَفَشِلْتُمْ] مطلقا بیلاجقدیکز [وَلَتَنَازَعْتُمْ فِى الْاَمْرِ] و مطلقا امرده
منازعه ایده‌جکدیکز - حرب خصوصنده رأیلریکز تفرقه دوشه‌جک، کیمکز ثبات، کیمکز فرار طرفداری
اوله‌جقدیکز [وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ] و لکن الله، سلامت احسان ایتدی - سکا رؤیاکده اونلری ظاهرده‌کی
کثرتلری دکل، حقیقتده‌کی قیمتسزلکلرینی کوستردی. سزی بیلجکدن و نزاعدن سیانت ایدیوب ده سالم طوتدی
و مبدأ و منتهایی توفیق ایدیب سلامته ایردیردی. [اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ] محققکه او بوتون سینه‌لرده‌کی
اسراری علیمدر. - اونلرده نه وار، نه اوله‌جق و نه کبی اسباب و شرائط ایله حاللری دکیشه‌جک، هپسنی تماماً
بیلیر.

[وَاِذْ يُرِيكُمُوهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي اَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا] و او وقت تلاقی ایتدیکڭز
صره‌ده اونلری کوزلریکزده سزه آز کوستریوردی — کوزکزده کیچلتیوردی. پیغمبرڭ رؤیاسنی رؤیتڭزله ده
تصدیق ایدرك سزی خوفدن سالم قیلیوردی. تشجیع ایدیوردی، صوکره‌ده اونلری کوزکزده بویوتمیوردی. حتی
ابن مسعود رضی الله عنه یانمده‌کنه "نصل یتمش قدر کوریورمیسك؟" دیمش اوده "یوز قدر کوریورم" دیمشدی.
[وَيُقَلِّلُكُمْ فِي اَعْيُنِهِمْ] سزی‌ده اونلرڭ کوزنده پك آز کوستریوردی. — نته‌کیم ابوجهل حضرت
"محمد اصحابی "اکله جزور" بر دوه یمی" دیمشدی. بو صورتله قتاله کیریشمه‌ده اول جرأتی آرتیرمه،
عزم و ثباتی تقلید عین منتظم بر صورتده قتاله جیاتی ترسیم ایچون ایدی کرچه حیاتی دفعه صوکره کوزلرنده
مؤمنلری بردن بره بویوتمسه، چوغالتمسه ایدی . سوره‌ء آل عمرانده‌ده کچدیکی اوزره " یرونهم
مثليهم رأی العين " کوزکوره‌شی کافرلرڭ ایکی مثلی یعنی اوچ یوز اوتوز قدر ذاتی ایکی بیك کیشی قدر
کوریورلردی و بو صورتله اونلری قورقوتوب، قلبلرینه رعب کیریوردی. فی‌الحقیقه متقابلاً تقلیل و تکثیر اونلرڭ
جریان ایدن خرق العاده، نظر قلبلرڭ حیوله قوتنده، اولدیغی ظاهر اولمسیله بو متعاکس تحولات بو وقعه‌ده‌کی
تصرفات الهیه‌یی کوسترن آیات عظیمه‌دندر. الله تعالی مؤمنلری یالکز عادی و حقیقی قیمتی کورمه‌لرینی بر کوزله
باقدیریوردی. کافرلره ایسه ظاهر مقصود اولان عادی سویه‌ده بر نظرله باقدیریوردی و بو بونلرڭ یکدیکرینی
کوزنه آز کوستریوردی که [لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا] اولمقده ایقاعه امر قطعیاً ایقاع ایتسین
— یعنی حکم و قضاسی ایکی طرفی بربرینه صورت قطعیه‌ده چاتیرب خارقه اولان بر حرب تام ایله واقع اولمسیله ده
بوندن اونلرڭ بر درجه بالا اولدیغی یعنی اسلامی اعزاز و کفاری تذلیل ایدن فرقانه خارقه‌سنی ترتیب ایدیورسه.
بو افاده ایله سؤالی آکلاتمیش اولسه‌ك بورده‌کی "امرا کان مفعولا" ده مراد، التقاء جمعین امری، اولکنده
مراد ده فرقاندر. و بوڭا اوله یوم الفرقان یوم التقی الجمعان ایله اشارت ایلشدی. دیمك که بو حربی باشلانغیچی
اعتباریله‌ده بر معجزه، نتیجه‌سی اعتباریله‌ده بر معجزه‌در. و بوتون بو صورت جریانی اعتباریله‌ده عندالله بر چوق
خارقه‌لری محتوی و بنا علیه هیئات مجموعه‌سی بر حجت الهیه‌در. [وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ] بوتون امورده
الحکم الله ارجاع اولنور. — یعنی یالکز بو و بوڭا خارقه اولان امورده‌کی بوتون امورده الله راجع اولور.

قالسه اوکنده صوکنده اوله دایانیر .

بوندن ایچون :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ • وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ
رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ • وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا
مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ
مُحِيطٌ •

مآل شريفى

ای ایمان ایدنلر! بر دشمن کروهیله قارشیلاشدیغکز وقت ثبات ایدک والله‌ی چوق ذکر ایدیک که فلاحه ایره‌بیله‌سکز • هم الله و رسولنه اطاعتده ایرلمایک و بربریکزله نزاع ایتمایک صوکره ایچیکزه قورقو دوشر و دولتکز الدن کیدر. و صبرلی اولیک چونکه الله صبر ایدنلرله برابردر • اونلر کبی اولمایک که دیارلرندن چالیم صاتارق و ناسه کوسترسینه یاپارق چیقدیلر، و الله یولندن منع ایدیورلردی حالبوکه الله بونلرک عمللرینی جیب ایچنه آلمشدی •

[إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً] محارب بر جماعته چاتیشدیغکز وقت — یعنی کافر اولدیغی معلوم دیا نه اولدیغی مجهول بر جماعته حرب وضعیتنده قارشیلاشدیغکز زمان کرک زحف حالنده اولسون کرک اولماسین کرک سزدن آز اولسون کرک چوق اولسون [فَاثْبُتُوا] همان ثبات ایدیکز — «الا متحرفا لقتال او متحیزا الی فئة» بوندن مستثنادر . [وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا] والله‌ی چوق ذکر ایدیکز . — حرب ایچنده

مدد و عنایتنه حقیقةً رجوع و نصرته مترتب اولورده متضمناً و لساناً چوق چوق ذکر الله قوت الیکزکه

[لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ] فلاح بوله بیلهسکز — مرادکزه اولاشه، نصرت و ثوابه ظفریاب اولوب مرادکزه

ایره بیلهسکز. یوقسه غالب بیله اولسهکز ثوابه ایرهمزسکز. و الى الله ترجع الامور اولدیغندن هیچ برشی

انسانی ذکر اللهدن آلیقویمامالیدر. وقوع شدائد زماننده یأس و اضطرابه دوشمهیوب الله‌ه التجا ایتملی و هر

حالده اولورسه اولسون الله‌ك لطفنه اعتماد ایدرك قلبنی تصفیه ایدوب بتون حقیقتیله الله‌ه متوجه اولملیدر. فلاح

بونده موقوفدر. بوندن ایچون ثبات و ذکر ایدیکز [وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ] و الله‌ه و رسولنه اطاعت

ایدیکز [وَلَا تَنَازَعُوا] و آرا‌کزده نزاع ایتمیکز که [فَتَفْشَلُوا] فشله دوشرسکز.

— یعنی ضعیف، تنبل، چکینگن، قورقاق اولور، حالا قیرلاشیر، بیلقلاشیرسکز [وَتَذْهَبَ

رِيحُكُمْ] و روزگارکز کسیلیر، دولتکز گیدر. [وَاصْبِرُوا] و صبرلی اولیکز [إِنَّ اللَّهَ

مَعَ الصَّابِرِينَ] زیرا الله، محققاً صبر ایدنلرله برابردر. — نهایت اونلره نصرت ایدر. [وَلَا تَكُونُوا

كَالَّذِينَ] و اولمیکز شونلر کبی اولمایکزکه [خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ] دیارلرندن

چالیم اتدك فخر و غرور ایله و خلقه نمایش یاپارق چیقدیلر [وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ] و الله یولندن

منع ایدیورلردی [وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ] حالبوکه الله اونلرك بتون عمللرینی محیطدر. — هر نه یاپارلر

هپسنی علم و قدرتیله قوشاتمش، چویرمشدر. بر دیگرده « بما تعملون » اوقونور، یعنی هپکزك عمللریکزی

محیطدر. — هیچ بریکزك ایی ویا کوتو هیچ بر عملی یوقدر که او، اونی دارایمامش، اونی منتهی قیلمامش، اونك علمی،

اونك حکم و حاکمیتی احاطه ایلمه‌مش بولونماسین. عاقبت ثوابی و عقابی ایله تلطیف ویا تجزیه ایتمه‌مسین. بویله

هر یاپدیغکز ویاپاجغکز الله تعالی‌نك تحت احاطه‌سنده بولندیغکز حالده فضل اولورده بونی دوشونمز ایده

چالیم و افتخار، ریا و نمایش ایله حرکت ایدر، حدیکزی تجاوزه قالقارسکز. نه کیم مشرکلر مکه‌دن بویله چیقمشلردی.

یعقوب جحفه‌یه واردقلرنده ابوسفیانك گوندردیکی آدام گلدی « دونکز، کاروانکز سلامتی بولدی » خبرینی تبشیر ایتدی

ابوجهل ده « حاشا والله، تا بدره قدر وارمدق شراب ایچمه‌یه و چنگی چاریلر بزه چالارمادیجه و اوراده بولنانلره

عربه یمک یدیرمدیجه دونمه‌یز » دیدی. ذی الواقع بدره قدر گلدیلر، فقط و فقط بو کره قلیچ ایچدیلر، اولوم

بيمانه‌سى ، سازلرى فرياد و فغانه ، قورقاقلقلرى عذاب دخى ايله اولدى .

او فخر و غرورلرى ، او ريا و نمايشلرى عاقبتنه شاشال اولمه‌لرندن :

وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ
وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرَىٰ
مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ • إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ
فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هَٰؤُلَاءِ دِينُهُمْ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ •
وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ
وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ • ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ •

مآل شريفى

و او وقت كه شيطان كنديلرينه عمللرينى تزيين ايلمش ده ديمشدى : بو كون انسانلردن سزه غالب كله‌جك يوقدر ، بن ده سزه ظهيرم ، فقط ايكى طرف قارشى قارشى‌يه كورونجه آردينه دونوب ديكده بن ده ، ديمشدى : سزدن قطعياً برى‌ام ، بن سزك كورمديككز شيلرى كوريورم ، بن اللهدن قورقارم ، او ايسه اللهك عقابى پك شديددر • او صره منافقلر و قلبلرنده بر مرض بولنانلر شويله ديورلردى : "شونلرى دينلرى الداتدى" حالبوكه كيم الله توكل ايدرسه شبهه يوقدر كه الله عزيزدر ، حكيمدر • بر ده كورسه‌يدك ملكلر جانلرينى آليركن او كافرلرك يوزلرينه و آرقه‌لرينه دوكه دوكه ، طاديكز باقالم ! ديرلر : يانغين عذابنى • بو ايشته سزك كندى اللريكزك تقديم ايتديكى يوزندندر و اللهك قوللرينه ظلمكار اولماديغندندر •

[وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ] دوشونه‌ده او وقتى كه شيطان اونلرك —

اوسعد و ریشتدیلرك — یانیری کندیلرینه سوسلندیروب دیمشدی که [لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ
وَاِنّي جَارٌ لَكُمْ] بن سزك ایچون شبهه‌سز یار و ظهیر ایکن بوکون انسانلردن سزه غالب کله‌جك یوقدر. —
یعنی او شیطان، او آلدیجی، غرور و نفسانیت روحی کندیلرنده دیانتارشیدنده تمثل ایدرك اونلره
بوقوت و نتیجه یا الدیزلایوب کوکلرینه پرقسه و خیاللرینه اویله کوسترمشدی که بوعسکر، بوحاضرلق، بوقوت
و بوکوچ اونلرده ایکن قارشولرینه محمد و اصحابی دکل کیمسه دوره‌بیلمز، دوکرینه اویله ایهام ایتمشدی که اگر اونلر وکت
و عملده کندینه تابع اولورلر، آردینه دوشرلرسه بوخیال کندیلرنده آریمجه‌جق، دائما برابرلرنده بولنه‌جق، الك صیقی‌جه
اونلری قورتاره‌جق.
[فَلَمَّا تَرَآءَتِ الْفِئَتَانِ] وقتاکه ایکی جماعت کوروشدیلر — یعنی حربه طوتوشوب جنك قیزیشمغه باشلادیلر
صاوانکده، الهی قوتك مؤمنلره امدادی و حقیقتك تجلی ایتدکه باشلادیغی کوربجه [نَكَصَ عَلٰى عَقِبَيْهِ]
شیطان کیجه کیجه دونوب دوردی [وَقَالَ اِنّي بَرِيٓءٌ مِنْكُمْ] دیه دیدی: سزدن بریم —
سزله هیچ بر علاقه‌م یوقدر، باشقه کوکه قارشیمام [اِنّي اَرٰى مَا لَا تَرَوْنَ] هر حالده بن سزك
کورمیه‌جککز شیئی کوریورم [اِنّي اَخَافُ اللّٰهَ] حقیقةً بن اللهدن قورقارم — حقه قارشوسنه
طوره‌مام. ایشته عاشقی یك و حجم، حالکز یامانه قارشیمام. بویله دیه‌رك او شیطان، او غرور و خیال
ایشته تام جبار نقطه‌سنده اونلردن بری لیدوب چکیلیوردی. نه قدر شایان دقتدر که چکیلیرکن چنه‌سز
براقوب سیویشوب دوروب ده فنالقدیغی یوزلرینه دوروبور. و بونلرلرك کسوب یأس کبی، آنده ندیه باشقه اولکی
طاتلی خیال یرینه آجی آجی اندیشه‌لر صاچه‌رق دها ایشك باشنده نفخنده ایکن بردن بره نه‌کلدی کوزلرینده بولوتیوب
تلاسه و فضله ابریغی آریتده‌رق و اکسنه یه فنجاره و فنالغی تسریع ایتمك صورتیله کیریسیه کیری چکیلوب
کیدیور. نصل چکیلمز، نصل قورقماز که [وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ] الله شدید العقابدر.
[اِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ] اووقت منافقلر و قلبلرنده
مرض بولنانلر — هنوز ایمانه ایو مطمئن اولمایوب قلبلرنده بر نوع شبهه و یا تردد قالمش اولانلر — دیورلردی که
[غَرَّ هٰٓؤُلَٓاءِ دِينُهُمْ] شونلری دینلری مغرور ایلدی — یعنی مؤمنلری دینلری آلداتدی، غرورلاندیردی

قالت كيزده بن جقدن بو ايشه كيرشديلر . او جوزلسو فقرا ، بيك كشيلك قوتلى بر دشمنه قارشى جيقديلر .
بر طرفندن مدينه ده كى منافقلر ، ديكر طرفندن قريشه عسكرى ايچنده بولنان بر قاچ مسلمان بونلر بويله ديورلردى . مدينه
منافقلرندن معتب بن قشير ده بونلر باشقه بر ده استثنال ايله اولماسه ، ديكرلرده ايسه بعضيسى مسلمان اولمش و فقط
قلبلرنده هنوز اسلاميت قوت بولماسه ده بر نوع شبهه ده قولايى هجرت ايتمه مش اولان بر قاچ كيمسه مشركلرله برابر بدره كلمش
جيقمشلر ، كوركلرنده شايد مسلمان عسكرى جوقسه اوطرفه كيدرز ، يوقسه آزسه قوتلرله برابر بولنورز ديمشلر و كلوب
مسلمانلرك قلتنى كورنجه : « او ، بونلرى دينلرى الدا تمش » ديه رك كفار ايله برابر اولمايه قرار ويرمشلر . [وَ
مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ] و هر كيم الله ه طيانيرسه ، اللهه ايشنى و وظيفه سنى بيلير ، [فَاِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ
حَكِيمٌ] هر حالده الله بر عزيز و حكيمدر . — بناءً عليه اونك عزتى ، اونا اعتماد ايدنلرى رايكانى تذليل
ايتمز ، اونك حكمتى دوستلرينه رحمت و ثواب ، دشمنلرينه ده ذلت و عقاب ايتديرير . مؤمن اولنلر بيله رحمت حياته
قاووشور ، حيات ابديه بولور . كافر ايسه ذليل و خاسر اولور كيدر . و نته كيم او ديديكى كفار ايله برابر اولانلرده
اوكونده بدرده هپ مقتول دوشديلر كه ، قيس بن وليد بن مغيره ، ابو قيس بن فاكه بن مغيره و حارث بن زمعة
ابن الاسود و على بن اميه و عاص بن المنبه بن الحجاج بونلردندر ديه منقولدر .

[وَلَوْ تَرٰى اِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَ
اَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ] اى مخاطب ! سن او كفارى ملكلر يوزلرينه و قيچلرينه
ووره ووره و « هايدى يانغين عذابنى طاتيك » ديرلرك [ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيكُمْ] بو سزك الليكزك
تقديم ايتديكى جرملكز [وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ] و الله تعالانك قوللرينه ظلمكار اولماسى سببيلەدر
ديه رك جانلرينى آليركن بر كوره جك اوله ايدك نه دهشتلى نه فجيع شى كوره جكدك — او صره ده بونلرك
او فجيع حاللرى مرئى و مشهود دكلمى ايدى ؟ و او حالده كوره جك اوله ايدك ديه كوردلمسه بر تفريع ايله
تصوير بيورلماسنك حكمتى نه در ؟ بو بالخاصه اونى كوستريور كه كافر بر نفسك بدننده روحى قبض اولنوركن
اونك حقيقتده نه چكديكى و نصل يانارق كيتديكى خارجدن كيدن كوروب مشاهده ايتمك ممكن دكلدر . بونى
اخطار ايدركن شونى ده اشارت ايديوركه كافرك روحى دنيايه متوجه ايكن بدننده قبض اولنديغى حالت نزعده

دنیاده دوزخ آتشنه توجه ایدر. وحال بوکه کفرنده طولایی عالم آخرتده ظلماتده باشقه برشی مشاهده ایتمز.
دنیایه وجسمانیاته مستغرق محبتنده طولایی اووقت مفارقت آننده بو آیریلقده بو اوزون اشتیاقده اوده برالم
وحسرت دویارکه یانارده یانار. وبو یانیشله قدر دیلو بونده محروم اولورده اوکنده عذاب آردنده لعنت
اوظلماته آتیلیر. وآرتق لعنتده وحشرونشرده ده بومنوال اوزره کیدر.

بونلرك بوکیدیشی :

كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللّٰهِ فَأَخَذَهُمُ
اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ● ذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا
نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ●

تأمل شریفی

طبقی آل فرعونك واونلردن اول کیدنلرك کیدیشی کبی اللهك آیتلرینی طانیمادیلرده الله کندیلرینی کناهلریله طوتدی آلیویردی، چونکه الله چوق قوتلی وعقابی پك شدیددر ● بو، شوندندر: برکره الله برقومه انعام ایتدیکی برنعمتی، اونلر نفسلرنده‌کی سببی دکیشدیرنجه‌یه قدر دکیشدیریجی دکلدر، برده الله ایشیدیر بیلیر ●

[ذٰلِكَ] بو — یعنی بو عادتك بویله اولمسی، بوتون بونلرك باشلرینه کلن عقابك بویله عملرینه ترتب ایتدیرلمسی [بِاَنَّ اللّٰهَ] شو ایکی سببدندر که: الله تعالی [لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ] برقومه — برهیئات اجتماعیه‌یه — انعام ایتدیکی نعمتی دکیشدیریجی دکلدر. [حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ] تا اونلر نفسلرنده‌کنی دکیشدیرنجه‌یه قدر — یعنی او نعمته نائل اولدقلری زمان نفسلرنده اولا وسیله اولان

مشابه نظری و اخلاقه و اعمال حسنه‌یی تکذیب و تغییر ایدنجه‌یه قدر الله‌ك اونلره طوقونمیه‌جغی و کیسه‌ دیلك عادتی دکلدر . عادت الٰهیه انفسی اسبابه و ویردیکی نعمتك تغییرنده ده اسباب انفسیه‌یه ربط ایتمشدر که مسئولیت بشریه ده بوکا مترتبدر . بر ده [وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ] بر ده الله محقق سمیع و علیمدر . هر کسك انفسیاتنی قول و فعللرینی بیلیر . و اوکا کوره مؤاخذه ایدر . بناءً علیه عقل و اراده ، کفر و ایمان ، اخلاق و اعمال کبی اسباب انفسیه‌یه مترتب اولمیه‌رق طوقونمیه طوقوندیرمز و ربیوب التاده نعمتك بو موضوعیه خارجدر . و هیچ شبهه یوقدر که بو باده بتون اسباب انفسیه‌نك قیمتی ، نعمت و یا نقمتی کوستره‌ن آیات الٰهیه‌یی طانیوب طانیمامقده طوپلانیر . بر قومك عمده فکرلری بوزلماسی و کندیلرینه وارد اولان دلائل و امارات حقه طونیمه و طانیمامه‌لری سیئاتنده‌کی نعمتك تغییرینه سبب اولدیغی کبی بر قومك ده اجدادنده و یا طیشنده موجود اولوب کندیلرینه احکام الٰهیه‌یی تبلیغ ایدن جمعیتلری طونیمه و طانیمامه‌لری سیئه نفسی اجتماعیلرنده بوزوق بر بوزغونلق که اللرنده‌کی نعمتك تغییرینه سبب اولور .

بو تغییر انفسی :

كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ فَاَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَاَغْرَقْنَا اٰلَ فِرْعَوْنَ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ •

مآل شریفی

طبقی آل فرعونك و اوندن ده اولکیلرك کیدیشی کبی که ربلرینك آیتلرینی تکذیب ایتدیلر . بز ده کندیلرینی کناهلریله هلاك ایتدك و آل فرعونی غرق ایتدك ، هپسی ده ظالملر ایدی •

[كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ] سوره انفالده [وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ] بوتون بونلر هپ ظالملر ایدی ـ نفس الامرده کفر و تکذیبی ایمان و تصدیقه ترجیح ایتمه دیدیکه

تغییر انفسی ایله کندی هلاکلرینه سبب اولوب کندیلرینه ظلم ایتمش قوم ایدی .

فی الواقع :

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ● الَّذِينَ عَاهَدتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ● فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِم مَّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ● وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ خِيَانَةً فَانبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ● وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ● وَأَعِدُّوا لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنفِقُوا مِن شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ● وَإِن جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ● وَإِن يُرِيدُوا أَن يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ● وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَّا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ●

مآل شریفی

بونه او دیرلیلرندن الله عندنده الک شریرلیسی شول کیمسه‌لردرکه کفر ایتمشلردر ده ایمانه کلمزلر ● اونلرکه کندیلرندن معاهده المشکدن ده صوکره هر دفعه‌سنده عهدلرینی نقض ایدرلر ده هیچ چکینمزلر ● اونلری ایمدی اونلری نه زمان حربده یاقالارسه‌ك کندیلریله آرقه‌لرنده کیلری اورکوت که اونلر عبرت آلسینلر ● هرهانکی بر قومدن ده بر خیانت اندیشه ایدرسه‌ك اول آنده (اینذات) عهدلرینی نقض ایتدیککی دوغروجه کندیلرینه بلدیر

چونکه الله خائنلری سومز ● و كفر ایدنلر اصلا ظن ایتمسینلر كه ایلری كچمشلردر . چونکه اونلر عاجز براقامازلر

● سزده اونلره قارشی كوجكزك یتدیكی قدر قوتده و جهاد ایچون بسلنه‌ن آتلردن حاضرلیه‌بیلك ، اونكله هم الله

دشمننی قورقوتورسكز هم سزك دشمنكزی ، هم ده اونلردن باشقه دیكرلرینی كه اونلری سز بیلمزسكز ، الله بیلیر ،

و الله یولنده هر نه مصرف ویریرسكز اجری سزه تماماً اودهنیر ، هیچ ده زیانه ایتمزسكز ● و اكر سلحه

یاناشیرلرسه سنده اوكا یاناش و الله ه توكل ایت ، چونکه ایشیدن بیلن آنجق اودر ● و اكر سكا خدعه یاپمق

ایسترلرسه سكا یتیشه‌جك اللهدر ، او در كه سنی نصرتیله و مؤمنلرله تأیید بویوردی ● و قلبلرینك آراسنی

تألیف ایلدی ، یوقسه یریوزنده نه وارسه هپسنی صرف ایتسه ایدك ینه اونلرك قلبلرینی تألیف ایده‌مزدك ، ولكنه الله

اونلرك بینلرینی تألیف بویوردی ، چونکه او بر عزیز حكیمدر ●

[الَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ] اونلردن كندیلریله معاهده آلدك [ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ] صوكره ده هر دفعه‌سنده او معاهده‌ده عهدلرینی نقض ایدرلر [وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ] و اونلر كه بوندن صاقینمازلر . — هیچ پروا سز عهدی نقض ایدرلر و عهدی بوزمه شناعتندن آكلانوب صاقینمه شأننده دكلدر . بونده بر شی ، بونلر بر دابه‌دررلر . اكر جزئی اولسه‌ایدی ، صاقینیرلردی اولسه‌ایدی عهد بوزمانك نه قدر ظلم نفس اولدیغنی و ثروت و اعتماده و مملكته امنیت بزده و فائده‌سنه نه قدر منافی بولندیغنی حس ایدرلر ، بوندن اولسون چكینیرلردی . رسول الله بنی قریظه ایله بر معاهده یاپمشدی ، علیهنده معاونت ایتمیه‌جكلردی یعنی رسول الله علیهنده كیمسه‌یه معاونت و مظاهرتده بولونمیه‌جقلردی . بونلر ایكن بدر محاربه‌سنده مشركلره سلاح اعانه ایتدیلر ، و اونوتدق خطا ایتدك دیدیلر ، صوكره بر معاهده دها یاپدیلر ، اونی ده خندق وقعه‌سنده بوزدیلر ، رئیسلری كعب بن اشرف بنفسه مكه‌یه كیتدی ، مشركلرله اتفاق عقد ایتدی ، بو آیتك سبب نزولی بونلر اولمشدر . صاحب تفسیر كبیرك قریشه عبد الدار اوغوللری اولدیغی ده منقولدر .

[فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ] ایمدی بونلری — بو نقض عهد ایدنلری — حربده قطعیاً یاقالارسهك [فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ] بونلرله آرقه‌لرنده كیلری داغیت پریشان ایت — یعنی بونلری

اویله بر تنكیل ایت كه آرقه‌لرنده نقض عهد ایده‌جك اولانلر عهد بوزمقده قورقسونلر، قاچینسینلر، اوزاقلاشسینلر

[لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ] مأمولدركه بونلر كری ده كیلر تذكر ایدرلر — عقللانیرلر، آرقه‌ده كیلر ده عبرت آلیرلرده

عهدلرینی نقض عهدك فنالغنی اونوتمازلر.

[وَاِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً] بر ده بر قومدن بر خیانت وقوعندن قطعیاً قورقارسه‌ك

— یعنی معاهده یاپمش اولدیغك قوملردن بر قومك نقض عهد ایده‌جكنی حس ایدر، دلائل و اماراتنه صورت قطعیه‌ده

آكلار و بویله خیانتندن قورقارسه‌ك [فَانْبِذْ اِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَاءٍ] طوغریدن طوغری‌یه بر یولده آچیقجه

اونلره ده اونلره نبذ ایدیویر. — عهدلرینی یوزلرینه طوغریدن آچیقجه بر یول اوزرینه فیرلاتوب آتیویر.

نبذ، لغتده بر شیئی قالدیروب آتیویرمك دیمكدر. شرعده ده بر دولتك معاهده‌نی قارشی قطع مناسبت اخبار

واعلان ایلمسیدر. — یعنی اویله قورقدیغك بر خیانتی، علامت و دلیلنی كوروب آكلادیغك تقدیرده عهدك

حكمی كالمادیغنی آرتق آرازده مناسبتی قطع ایله‌دیكمی اعتدال و استقامت دائره‌سنده آچیقجه كندیلرینه رسماً اخبار ایت.

بو صورتله عهدك حكمسزلكی طرفینجه رسماً معلوم اولسون ده اوكا كوره حركت ایدلسین. و عهد رسماً باقی

طوره‌رکن ایلرلیه‌رك بویله بر اخبار واعلان یاپمقسزین طوغریدن طوغری‌یه صورت قطعیه‌ده حربه كیریشیویرمه، مناجزۀ حربه

باشلامه. زیرا [اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ] محققدركه الله خائنلری سومز — اونلرك یاپدیغی كبی

رسماً معاهده كورونوب ده كیزلیجه نقض عهده قالقیشمه، بر خائنلك اولدیغی كبی استقامت اوزره نبذ و اعلان ایتمدن

حربه كیریشیویرمك ده بر خیانت اولاجغندن بوندن صاقینمه لازمدر.

[وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا] و دینلر كفر ایتمش اولانلر اصلا كندیلرینی سبقت

ایتمش — یعنی قاچوب قورتولمش، اوزاقلره یتیشوب یاقالانمامش — ظن ایتمسینلر [اِنَّهُمْ

لَا يُعْجِزُونَ] هر حالده اونلر اعجاز ایده‌مزلر. — نه اللهی، نه سنی، نه ده آرقه‌لرندن قووغالایانجه

اهل عدل و حقی براقمازلر. بناء علیه نبذ و اعلان یاپیلدیغی زمان اونلر اوكا نقض عهد قرار ویرمش اولمقله

كندیلرینی دها اول حاضرلانمش، ایلری كیتمش، خیانتلرینك جزاسندن قاچوب قورتولمش ظن ایتمسینلر.

سز ده اونلری نبذ و اعلاندن منتقصه بولورلر، دها اول داورانمش بولونورلرده كندیلرینه یتیشمكده عاجز قالیرسكز.

قصدنده بولونماييك — نته كيم تا ايكي «لا تحسبن الذين» قرائتنده بو معناده جديد. سورهٔ مائده ده

«فبما نقضهم ميثاقهم ... فاعف عنهم واصفح ان الله يحب المحسنين» آيتنه باقيكز. خائنلر ايسه

خيانتلرينك جزاسنی كنديلری بولور و بولملیدر. اونك ايچون بونلری بیلوب كوزه تمك ايچون بو آیت [وَ

أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ] و اى مؤمنلر! اونلر ايچون

هرهانكی بر قوتدن و باغلی آتلردن كوجكزك يتديكی اعداد ايدكز — يعنی حرب ايچون قوتكزك سببی اولان هر

نه يه استطاعتكز بولونورسه كوجكز يتديكی قدر حاضرلايكز. هر زمان بر درجه ده اولدیغی كبی آلتی ده حاضرلق بولونمالیدر

[تُرْهِبُونَ بِهِ] بو اعداد ايله بو حاضرلقله [عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ] الله‌ك و سزك دشمنكز اولان

او دشمنلری — او كافرلری [وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ] و اونلردن باشقه داها ديكرلرينی كه

[لَا تَعْلَمُونَهُمْ] اونلری سز بیلمزسكز [اللّٰهُ يَعْلَمُهُمْ] عندی ويا درجهٔ عداوتلرينی آنجق

الله بیلیر. بونله بونلری ارهاب ايدر، قورقوتور، سيندیررسكز. يعنی كوجكز يتديكی قدر بو ارهابی يا پاجق

بر حالده قوت حاضرلايكز [وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ] و الله يولنده هرنه شی صرف ايدرسه كز

[يُوَفَّ إِلَيْكُمْ] سزه تماماً اجری ايفا اولونور. [وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ] و سز ظلمه دوچار ايدلمزسكز

— ممكن ضايع اولماز. هر حالده ثمراتی استيفا ايدر. ثوابنده ذره قدر تنقيصه معروض براقيلمازسكز

«آتت اكلها ولم تظلم منه شيئا».

[وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ] واكر اونلر — اونلر ويا ارهاب اولونانلر — مسالمته ميل ايدرلرسه

[فَاجْنَحْ لَهَا] سن ده اوكا ميل ايت — زيرا اصل مقصد، حرب دكل سلم و سلامتدر. نته كيم ديمشلر:

السلم تأخذ منها ما رضيت به

والحرب يكفيك من انفاسها جرع

«صلح و سلامت، بوندن راضی اولدیغك قدر آلیرسك، حرب ايسه انفاسندن بر قاچ جرعه يتر». اونك ايچون ميل مسالمت

قارشیسنده سن ده مسالمته ميل ايت [وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ] و الله‌ه متوكل اول — مبادا مسالمت اظهار ايدرك

كيزلی بر خدعه يا پارلر ديه قورقما [إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ] هر حالده هر شيئی ايشيدن بيلن آنجق اودر.

بناءعليه انلرك كيزلى قورقولريني و خيانتلريني ايشيدوب بالجمله و جزاسنى ويره جك اولان ده انجق الله در . بوندن ايمه :

[وَاِنْ يُرِيدُوٓا اَنْ يَخْدَعُوكَ] شايد سكا — صلح يوزى كوستروب حربه مقصدينى كوزه ره ك —
خدعه ايتمك مراد ايدرلرسه [فَاِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ] بيلمه اولكه سنك كافيك — سكا يتيشه جك نصيرك —
الله در . زيرا [هُوَ الَّذٓى] او ، او الله در كه [اَيَّدَكَ بِنَصْرِهٖ وَبِالْمُؤْمِنٖينَ] سنى نصرتيله
و بتون مؤمنلرله تأييد ايتدى [وَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ] و قلبلرينك آراسنى تأليف ايتدى . —
اونلرك آرالرنده اولان بينونت ، آجيقلرله يكديكرينه قارشى اولان تنافر ، تعصب بربرى حقنده كينه و حس انتقام
واردى كه [لَوْ اَنْفَقْتَ مَا فِى الْاَرْضِ جَمٖيعًا] ارضده كى ثروتك هپسنى صرف ايتمش اولسه ايدك — يعنى
هرهانكى بر منفعت بونى ياپسه ايدى [مَٓا اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ] قلبلرى بيننده او تأليفى ياپامازدك : او
الفت و صلاحى حصوله كتيره مزدك . — « بين قلوبهم » قيدى بالخاصه شوكا اشارت ايديوركه اويله بونلر ثروت
ايله مختلف انسانلرى ظاهراً برآرايه كتيرمك ممكن اوله بيلسه ده قلبلرك وجدانلرك تأليف و توفيقى بوندن قابل
اولمازدى . [وَلٰكِنَّ اللّٰهَ اَلَّفَ بَيْنَهُمْ] ولكن الله بيننده — قلبلريني قالبلريني — تأليف ايتدى —
قدرت باهره سيله آرالرنده كى آجيقلقى قالديروب ايمان و توحيد ايله اويله بر محبت و الفت ويردى كه هر حقده حاكم
و باقيندرى نفس واحده كبى مؤتلف ، بنيان مرصوص كبى محكم بر هيئت اجتماعيه اولديلر . بونلر اسلام ايله رسول الله ه
متابعتدن اول بيننده غيظ و كينه ، حسد و رقابت ، خصومت دائم جارى ، بربرلرينه ، يكديكرينى قتل و يغما ايدر
مختلف قبائل و احزابه منسوب ايديلر . على الخصوص انصارى تشكيل ايدن اوس و خزرج قبيله لرى آراسنده يوز
يكرمى سنه خصومت و عداوت جريان ايتمش و اويله وقعه لر اولمشدى كه طرفينك الايرينى قيدمسه كيدرمسه ، بربرينى
ايكن ابيلكم جيوريشدى . و فقط كه الله تعالى اونلره بوتون او عداوت و خصومتى اونوتديردى ، او غيظ و خشونتى
كوكللرندن سيلدى ، يرينه بر مودت تامه و مودت متقابله قائم اولدى ، حب في الله و محبت رسول الله ايله اويله بر تجاذب
و مصافاة ايديركه هپسى برى بيرينه آتا اولدي ، انصار اولديلر ، انصار مهاجرينه قارده ش اولديلر ، قارده ش
رسول الله ك آرقه سنده حقك توحيد و بر مؤيده سى اولديلر . اولديلرده « و ما رميت اذ رميت و لكن الله رمى »
سرى ظاهر اولدى [اِنَّهُ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ] شبهه يوقدر كه او بر عزيزدر كه قدرتنه يتيشلمز ، اراده سنه

قارشی کلیر . بر حکیمدر که دیدیکنی فعل تحقیر ایده جکنی بیلیر .

يا ايها النبي حسبك الله ومن اتبعك من المؤمنين ● يا ايها النبي حرض
المؤمنين على القتال ان يكن منكم عشرون صابرون يغلبوا مائتين
وان يكن منكم مائة يغلبوا الفا من الذين كفروا بانهم قوم لا يفقهون
● الآن خفف الله عنكم وعلم ان فيكم ضعفا فان يكن منكم
مائة صابرة يغلبوا مائتين وان يكن منكم الف يغلبوا الفين باذن الله
والله مع الصابرين ● ما كان لنبي ان يكون له اسرى حتى يثخن في الارض
تريدون عرض الدنيا والله يريد الآخرة والله عزيز حكيم ● لولا كتاب
من الله سبق لمسكم فيما اخذتم عذاب عظيم ● فكلوا مما غنمتم
حلالا طيبا واتقوا الله ان الله غفور رحيم ●

مآل شريفى

ای پیغمبر ! یتیشیر سکا الله ارقه‌کده‌کی مؤمنلر ● ای پیغمبر ! مؤمنلری جهاده تشویق ایله
اگر سزده صبر ایده‌جك یگرمی کشی اولورسه ایکی یوزه غلبه ایدرلر . واگر سزده یوز کشی اولورسه او کفر ایدنلردن
بیکنه غلبه ایدرلر ، چونکه اونلر حقی وعاقبتی ایی ادراك ایتمز فقاهتسز بر قومدرلر ● شیمدی الله سزدن یوکی
خفیفلتدی . وبیلدی که سزده بر ضعف وار ، شیمدی سزده صبر ایده‌جك یوز کشی اولورسه ایکی یوزه غلبه
ایدرلر . والله صبر ایدنلرله‌در ● هیچ بر پیغمبر ایچون ارضده آغیر باصمادقجه اسیرلری اولمه‌سی دوغری دکلدر
سز دنیا عرضنی ایسته‌یورسکز ، الله ایسه آخرتی قازانمکزی دیلیور . والله عزیزدر حکیمدر ● اگر الله‌دن
بر یازی کچمش اولماسه ایدی آلدیغکز فدیه‌دن طولایی سزه مطلقا بویوك بر عذاب طوقونوردی ● آرتق الده

ایدیککز غنیمتدن حلال و خوش اولارق ییك. والله‌دن قورقك چونکه الله غفور و رحیمدر ●

[يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ] ای نبی، سنك حسبك
یتر الله‌در. سکا اتباع ایدن مؤمنلر برابر. — بونده ایکی معنی محتملدر: برسی، الله سکا و اونلره یتر،
ایکنجیسی سکا الله و اونلر یتر. بناءعلیه باشقه برشیئه اندیشه ایتمیوب الله حسبنا دیه وظیفه‌کزه باقمکز دیمك اولور.
بو آیتك مکه‌ده اوتوز اوچ ارکك و آلتی قادیندن صوکره قرقنجی اولارق حضرت عمرك اسلامی اوزرینه نازل اولدیغی
دخی سویلنمش ایسه‌ده اکثریتك بیاننه کوره بدرده قتالدن اول بیداده نازل اولمشدر.

[يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ] ای نبی اکرم مؤمنلری دائما قتاله تحریص ایت
— ایجه تعلیم و تربیه و ترغیب و تشویق ایله. — بوراده بالاده کچن زحف و ثبات آیتلرنده‌کی اطلاقدن بر تخصیص
و تقیید واردر. شویله‌که: [إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ] اکر سزدن یکرمی
صابر اولورسه [يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ] ایکی یوزه غلبه ایدرلر. [وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ
يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا] و اکر سزدن یوز — صابر — اولورسه کافرلردن بیکه غلبه
ایدرلر. — بناءعلیه بو نسبته قدر دشمن قارشیسنده صبر و ثبات ایتملیسکز. بو نسبتده و بویله برعزم و ایمان ایله
حرب و صبره آلیشمالی، چالیشمالی، نصرت الهیه‌یه اعتماد ایدوب مجاهده ایتملیسکز. — دها فضلنده مکلفیت
یوقدر. — و صبر و ثبات امرلری غیر محدود ده دکلدر. — بو نسبتك بویله ایکی فقره عددله افاده‌سی ایکی نکته‌یی مبیندر.
برنجیسی، زیاده امتحانله اجویه بر تقریردر. یعنی بو نسبتك ساده یکرمی و ایکی یوز کبی ایکی جماعت قبیلنه منحصر اولمایوب
چوغالدقجه ده عینی نسبتك جریانی آکلاتمقدر. ایکنجیسی، بدایت اسلامده‌کی تشکیلات عسکریه‌نك اجزای اساسیه‌سینه
اشارتدر. — دیمك اولور که ایمانده بر مؤمن، کافره قارشی اونه قاتنه فضله بو بولنمه‌ده بر قوتدر. — و بو قوت ساده
فردیته دکل، لااقل یکرمی کیشیلك بر واحد اجتماعی ایله تبارز ایدر.

[ذَلِكَ] بو: بونك [بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ] چونکه او کافرلر، ادراکسز بر قومدرلر که
فقه‌دن یوقدر. — مبدأ و معادی آکلامازلر. الله ایچون جهاد ایتمزلر. — حربی مؤمنلر کبی اللهك رضاسی ایچون یه الله‌دن امید

امتثال و اعلاء کلمة الله نیت و مقصدیله دکلدر . بر حمیت جاهلیه و مقاصد شیطانیه یه تابع اولارق بغی و عدوانله
ایجویه حرب یاپارلر . نظرلرنده حیات دنیا هرشی ، حیات آخرت هیچدر . قلب قوی و عزم صحیح ایله مجاهده آشنا دکلدرلر .
بو سببله حیات و حربك حقیقتنه آشنا اولان مؤمنلردن بر ، اونلردن اونه قارشی طوروب غلبه ایتمکه مانع اوله مزلر .
دیو امیدله دیو عزم ایله صبر و ثبات ایدوب بذل جهد ایتملیدرلر . بوندن آکلاشیلیرکه سابقین اسلام نه بیوك
بر قوت قدسیه یه مالك ده نه قدر آغیر بر صبر تکلیفی ایچنده بولونیورلرمش ! بو ده بر وقتلر بیده بولنان ایکییوز کیشیلك
بر مجاهدلرك قارشیسنده بیك کیشیلك قرینه اوردوی حقیقة بوزار بر کیفیت تشکیل ایدیورسه .
[اَلْاٰنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ] شمدی الله سزدن او تکلیفی چوق تخفیف ایلدی [وَعَلِمَ
اَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا] وفی الواقع سزده بر ضعف اولدیغنی بیلدی . — یعنی قدرت حربیه نقطه نظرندن
ایچکزده بدناً ویا صبر و تصبرجه بر ضعف اولانلر بولندیغی و بناءعلیه او درجه صبر و تحمل تکلیفنك بونلره بویله
عموم ایچون سوالشدیغی اولدیغنی تحقق ایتدی . کرچه بونی اولجه‌دن ده الله تعالی ازلده بیلیردی . فقط زمانه وقوعی شرط
کلدی و بالفعل متحقق بولندیغی معلوم اولدی . مسلمانلر تکثر ایتدکجه ایچلرنده ضعیف اولانلرده بولنبغدن
صادقیننده اولدیغی کبی برك اونه قدر صبر ایدوب فرار ایتمامسی واجب ایسه « فقد باء بغضب من الله ومأويه جهنم »
اولدیغی حقنده‌کی حکم الهی تخفیف اولونمشدر . بناءعلیه [فَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ] بعد ما سزدن
یوز صابر اولورسه [يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ] ایکی یوزه غلبه ایدرلر [وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ اَلْفٌ
يَغْلِبُوا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِ] و سزدن بیك صابر اولورسه ایکی بیکه الله‌ك اذنیله غلبه ایدرلر [وَاللّٰهُ
مَعَ الصَّابِرِينَ] و الله صابرلرله برابردر . — الله‌ك نصرتی ایچون هر حالده صبر شرطدر . شو حالده
بوندن بویله بره ایکی نسبتنده تفوق ده صبر ایله برابر فراری عذر اولمازلر . فقط سلاح و سائره بولندیغی حالده ایکیده
یوز چویروب قاچانلر « فقد باء بغضب من الله ومأويه جهنم » حکمنه مستحق فراری اولورلر . و بوندن اصغری
جزءتام یوز کیشیلك بر بولوك اولارق معتبردر . بوندن آکلاشیلیرکه بو تخفیف برك اونه و یا داها زیاده نسبته قارشی
امتناعی سبب دکل ایکن بره قارشی صبر ایله حربك وجوبی و یا سندن ناسخدر . بناءعلیه مسلمانلر ایکی قاتندن فضله
بر دشمنه قارشی حرب قبول ایتمکده مقولایی آثم اولمازلر . عموما استطاعت مسئله‌سنده اساس ایکی یه بردر . [illegible]

تاریخ اسلام باشدن باشه بر اوردو شکسته و یا دها زیاده سنه عبرتنی کوستره‌جك مثاللرله طولودر . والحاصل نصرت الهیه ،

ایمانه ، حاضرلنمه و صبره کوره موعوددر . حربك نتیجه‌سنه کلنجه :

[ما كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ] هیچ بر پیغمبر ایچون ارضده اثخانه

شرعیه ایدلنجه‌یه قدر اسیرلری اولمق دوغری دکلدر . — اثخان ، اصلنده قالینلق دیمك اولان ثخنه و ثخانه‌دن قالینلاشدیرمق

دیمکدر . ثقلت ده ثخانتك لازمی اولمق اعتباریله « فلانی ضرب و یا جرحی اغیرلاشدیردی » یرنده « قیلدی اثخان

ایدی » معناسنه « اثخنه الرمح او الجرح » دینلر . صوکره بو معناده اخذ ایدیلره‌رك دشمانك اساسلی قوتینی

ایله ایلری ده واره‌مه اوردوسنی دربه‌ده‌ک‌پنسه بر صورتده جریحه‌دار ایدوب قیلدایمه‌یه‌جق بر حاله قویه‌جق درجه‌ده قطعیاً

مغلوب ایتمك ده اثخان تعبیر اولنور . بناءً علیه آیتك معنی شو اولور : هیچ بر پیغمبر ایچون بولندیغی ارضده کفری قهر

و اسلامی عزیز ایده‌جك صورتده اهل کفره قطعیاً غلبه ایدوب قوتنك استیلا و استقرارینی تأمین و یا یعنی حربه

اله دشمنی ایچه قیروب قوتنی قطع ایدنجه‌یه قدر اسیرلری بولونمسی ، یعنی عسکرینك اسیر طوتمقله اشتغال ایتمسی قولای

و مشروع بر حرکت دکلدر . اثخان حاصل اولدقدن صوکره ده کرك اسیر اولنمه مشروع اوله‌بیلیر . « حتى اذا اثخنتموهم

فشدوا الوثاق فاما منا بعد واما فداء » سورهٔ محمد آیه .

اوله‌رق ایمدی [تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا] سز دنیا عرضنی مراد ایدیورسکز — ایمدیده اثخاندن اول

اسیر طوتمغه باقارسکز ، اونلرك فدیه‌سندن انتفاع ایتمك ، کلوب کیچی بر دنیا مالی آلمق کبی دنیوی بر مقصد کوزه‌تیرسکز .

[وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ] الله ایسه آخرتی مراد ایدیور . — کفرك مقهور اولوب دینك عزت بولمسنی و بوده

آخرتکزك سعادت اولمسنی و بناءً علیه ثواب و سلامت اخرویه‌یی مراد ایتمکزی اراده ایدیور . شو حالده اثخاندن اول اسیر آلمغه

ایسته‌ینلر الله تعالینك اراده‌سنه یعنی رضاسنه مخالفت ایتمش اولورلر . [وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ]

حالبوکه الله بر عزیز ، حکیمدر . — امر و اراده‌سنه مخالفت ایدنلرك صوکی تهلکه‌لیدر . امرنده مطلقا بر حکمت

واردر . بونك ایچون ایمدی تام بر اثخان حاصل اولمدن اسیر آلمغه ایسته‌مك آخرتکز ایچون تهلکه‌دن سالم دکلدر .

[لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ] الله‌دن بر کتاب سبقت ایتمش اولسه ایدی — اجتهادده بر خطادن طولایی

عتاب ایتمك و یا اهل بدره عذاب ایتمك و یا صراحةً نهی اولنمیه‌ن شیدن تعذیب ایتمملك کبی بر حکم الهی لوح محفوظده

یازلمش اولماسه ایدی [لمسكم فيما اخذتم عذاب عظيم] آلدیغکز شیدن — یعنی اخذ
ایتدیککز اسیرلر فدیه‌لری سببیله اولنلر برینه — سزه مطلقا بیوک بر عذاب طوقونوردی. — حاصلی بدر حربنده
اسیر طوتمقله مشغول اولمه‌ده و اسیرلردن فدیه آلمق مقصدیله سلامت بیوک بر خطا ایدی. چونکه هنوز دشمن اوزرنده
تام بر اثخان حاصل اولمامش ایدی و هنوز شوکت اسلام قالبنده تمامیله ایدی. اوصره‌ده دشمن بر انتباهی عظیم
بر فلاکت کتیره بیلیردی. فقط الله محافظه ایتدی، نته‌کیم غزوه‌سنده بو نقطه‌یه دقت ایدیلمه دیکندن طولایی بالآخره احد
محاربه‌سنده ضرر کورولدی. هر حالده بدرده اسیر آلنمه‌سی ده سالم اولمامشدر. فقط مادام که آلندی و الله
نهیکده ده محافظه بیوردی بناءً علیه:

[فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا] آلدیغکز غنیمتدن حلال و طیب اولارق ییکز —
یعنی مباحدر. بو تقدیر الهی اوزرینه اولنله حرام اولدیغی شبهه ایتمیکز ده بودر بالاحکام مخصوصه‌سنه
رعایت ایدرک انتفاع ایدیکز. [وَاتَّقُوا اللّٰهَ] و الله‌ه اتقا ایدیکز: امرینه و نهیینه مخالفتدن صاقینوب
خطادن وقایه‌سنه کیریکز. [اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ] زیرا الله مطلقا غفور، رحیمدر. — یعنی اتقا
ایتدیککز تقدیرده او خطالری: اذن ورلمه‌دن اول فدایی مباح تلقی ایتمک قصوریکزی مغفرت ایلر، و توبه‌کزی
قبول ایدوب سزه رحمتنه مظهر ایلر.

شمدی :

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرٰى إِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا
يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ● وَإِنْ
يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ●
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ
آوَوْا وَنَصَرُوا أُولٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ
وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتّٰى يُهَاجِرُوا وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلٰى قَوْمٍ

بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ● وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ
بَعْضٍ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ● وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ
وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ● وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ
فَأُولٰئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ●

مآل شريفى

ای پیغمبر، اللریکزده کی اسیرلره دیکه: اگر سزك قلبکزده بر خیر بیلیرسه سزه سزدن آلنانندن دها خیرلیسنی ویرر، و کناهلریکزی مغفرت بیورور. الله غفور، رحیمدر ● و اگر سکا خیانت ایتمك ایسترلرسه اونوتماسینلرکه بوندن اول اللهه خیانت ایتدیلرده قدرتیمی اوزرلرینه اصابت ایتدیردی.. الله علیم، حکیمدر ● او کیمسه‌لرکه ایمان ایتدیلر و مهاجر اولدیلر و ماللریله جانلریله الله یولنده مجاهده ایتدیلر، و او کیمسه‌لرکه بارینديردیلر و یاردیم قوشدیلر، ایشته بونلر بربرلرینك ولیسیدیرلر. ایمان ایدوب ده هجرت ایتمینلره، هجرت ایدینجه‌یه قدر سزك اونلره ولایتکزدن برشی یوقدر. بونکله برابر اگر دینده یاردیمکزی ایسترلرسه یاردیم ایتمك ده اوزریکزه بورجدر. آنجق سزکله آرالرنده میثاق بولنان بر قوم علیهنه دکل. الله عمللریکزی کوزه‌تیور ● کافر بولنانلرده بربرلرینك ولیلریدر. بونی یاپمازسه‌کز یریوزنده بر فتنه و بیوك بر فساد اولور ● او کیمسه‌لرکه ایمان ایدوب هجرت ایتدیلر و الله یولنده جهاده کیتدیلر، و او کیمسه‌لرکه ایوا ایتدیلر، یاردیم قوشدیلر، ایشته بونلر حقا مؤمنلردر. بونلره بر مغفرت و کریم بر رزق وار ● او کیمسه‌لرکه صوکره‌دن ایمان ایتدیلر و هجرت ایدوب سزکله برابر مجاهده یاپدیلر، بونلرده سزدندر. بر ده ارحام صاحبلری اللهك کتابنده بربرینه دها یاقیندر. شبهه یوقدرکه الله هرشیئی بیلیر.

[قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى] — بورادە اسیرلرە کوکلرینی آلمق ایچون
حسن صورتلە نصیحت ایدیلیور. حکمک عمومی اولدیغندە شبهە یوقدر. فقط ابن عباس حضرتلرینک روایتنە
کورە سبب نزولی بیوک حضرت عباس رضی الله عنهما اولمشدر. شویلەکە:

بدر کونی عباس دە اسیر اولمشدی و یانندە یکرمی اوقیە دە آلتونی واردی — کە بر اوقیەسی قرق درهم
و مجموعی سکز یوز درهم ایدیلر — بونی عسکرە طعام ایچون چیقارمشدی و کندیسی بر دە قریش اوردوسنە
طعامی تعهد ایدن اون کشیدن بریسی ایدی. فقط نوبت کندیسنە کلمەدن اسیر اولمشدی. بوندن اوزرینە عباس دیمشدی کە
«بن مسلم ایدم. فقط بکا اکراه ایتدیلر.» علیه الصلاة والسلام دە بویوردی کە «دیدیکک طوغری ایسە الله
اجرکی ویرر. دیکنی ظاهرا کی علیهمزدە ایدی.» عباس کندینی نقل ایدوب دیدی کە «بوندن اوزرینە رسول الله
او آلتونی بکا اعادە ایتمسنی سویلەدم اما بویوردی: «علیهمزدە استعانە ایچون اوکی چیقاردیغک شی، خیر»
بوندن باشقە پیغمبر، ایکی برادرزادەم عقیل بن ابی طالب و نوفل بن حارثک فدیەلرینی دە بکا تکلیف ایتدی.
بوکا قارشی عباس «یا محمد، بنی قریشە دیلنجی بر حالدە بیراقەجقسین» دیدی. رسول الله «هانی» بویوردی:
«مکەدن چیقارکن زوجەک ام الفضلە تسلیم ایتدیکک و ایدرکن باشیمە نە مصیبت کلەجکنی بیلمم، شاید بر حادثە
اولورسە بو، سنک و عبد اللهک و فضلکدر دیدیکک آلتونلر نەدە؟» عباس «نە بیلیورسک؟» دیدی.
پیغمبر «ربم خبر ویردی» بویوردی. عباس «شهادت ایدرم کە سن صادقسک و لا اله الا الله در و سن
اونک عبدی و رسولیسک. والله بونی اللهدن باشقە کیمسە مطلع اولمامشدی. بن اونی کیجە قارانلقندە تسلیم ایتمشدم.
علم الله بن سنک نبوتکدە شبهە ایدیوردم، شمدی مادام کە بونی خبر ویردک بنا علیه شبهەم قالمادی» دیدی.
بر مدت صوکرە دە عباس — بو آیتک مآلنە اشارتلە — دیدیکە «الله بکا او آلتونلرک یرینە داها خیرلیسنی ویردی.
شمدی یکرمی کولەم وار. الان شونلردن بری یکرمی بیکدە تجارت یاپیور. هم بکا زمزمی دە ویردی کە مقابلندە مکەلیلرک
بوتون مالنی ویرسەلر استەمم. بوندن باشقە دە ربمک مغفرتنە منتظر اولیورم».

[اُولٰئِكَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍ] بونلر، بو مهاجرین و انصار بربرینک وارثیدرلر. —

برقسمنك دیگرینه ولایتی واردر. بربرینه وارث اولورلر. و ایشلرینی رؤیت و تسویه ایدرلر. [وَالَّذِينَ آمَنُوا
وَلَمْ يُهَاجِرُوا] ایمان ایدوب ده هجرت ایتمه‌مش اولانلر — هنوز دار حرب تابعیتنده بولنان مؤمنلره —
ایسه [مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُوا] مهاجرت واقع اولنجه‌یه قدر سزك اونلره ولایت
نامنه برشیئکز یوقدر. — ایشلرینه مداخله ایده‌مزسکز [وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ] مع مافیه سزدن دین
دینده نصرت ایسترلرسه [فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ] یاردیم ایتمك ده اوزریکزه واجبدر. [إِلَّا عَلَى قَوْمٍ
بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ] مگر سزکله آرالرنده بر میثاق بولنان بر قوم علیهنه اولورسه — زیرا بویله بر قومه
قارشی اونلرینده یاردیم ایدرك نقض عهد ایتمك جائز اولماز. نصل اولور بیلیرکه [وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ]
در. [وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ] کافرلر ده بعضلری بعضلرینك ولیلریدر. — سزکله دگل،
هیچ سنده دگل، بعضلری آراسنده میراث و مظاهرت جریان ایدر. بناءً علیه مؤمنلرله علاقه‌لری یوقدر. ولو اقربا
اولسون مؤمنله کافر بیننده ولایت و وراثت جریان ایتمز. برده هر کافرك هر کافره ده ولایت و وراثتی اولماز.
اختلاف دین و اختلاف دار ایکیسی ده اوکا مانعدر. [إِلَّا تَفْعَلُوهُ] اگر بونی یاپمازسکز. — بربریکزه
ولایت و نصرت امرینی شو بیان اولنان اساس دائره‌سنده تعیین و تفریق ایدرك اجرا ایلمزده قارمه قاریشیق
ایدرسکز [تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ] ير یوزنده عظیم بر فتنه و بویوك بر فساد اولور.
— کلینی تقدیر ایده‌مزسکز. بو بیانانده مؤمنلر: مهاجرین و انصار، غیر مهاجر قسملرینه تقسیم اولندقدن
و بینلرنده‌کی علاقه‌نك مواصلتك اساسی کوسترلدکدن صوکره بونلرك ایمانده‌کی مرتبه کمالاتی تحقیق ضمننده بویله بیوریلیور:
[وَالَّذِينَ آمَنُوا] اونلرکه ایمان ایتدیلر [وَهَاجَرُوا] و هجرت ایتدیلر — یعنی یوردلرینی، عشیرتلرینی
اقربالرینی، دار و دیارلرینی براقوب وطنلرندن چیقدیلر [وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ] و الله یولنده مجاهده
ایتدیلر. الله‌ك دینی اوغرنده الله رضاسی ایچون جهدلرینی صرف ایتمك و صبر و تحمل ایله زحمت چکوب نفسلرینی اتعاب
ایتمك خصوصنده سابقه یاپدیلر. [وَالَّذِينَ آوَوْا] اونلرکه ایوا ایتدیلر — رسول اللهی و مهاجرینی
کندی خانه‌لرنده دیرلرنده مأوا، مسکن تخصیص ایدرك اسکان ایتدیلر، یرلشدیردیلر. [وَنَصَرُوا]
و نصرت ایتدیلر — اونلره یار اولوب دشمنلرینه قارشی هر وجهله یاردیم ایتدیلر، انصار اولدیلر. [أُولَئِكَ]

ایشته بونلر — بو مهاجرین و انصار — [هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا] انجق بونلردر که حقا مؤمنلردر. — بونلردر که
ایمانلرینی سوره‌نك باشنده ده بیان اولندیغی اوزره ایفای مقتضاسیله تحقیق ایتمشلر، حقیقته ایرمشلردر.
[لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ] بونلر ایچوندر که شانلرینه مغفرت و کریم بر رزق واردر. — بر رزق که
نه سوکیلی دار نه منتی. فقط بو «اولئك هم المؤمنون حقا» تقدیری مطلقا و بوکونه موجود اولانلره منحصر قیلمق حقیقی
فنه ایتملیدر. بونلردن هجرت فرصتی ایله دار حربده هجرت ایتمینلره نظرا اضافیدر. چونکه [وَالَّذِينَ آمَنُوا
مِنْ بَعْدُ] بعدما یعنی سزك هجرتکزدن صوکره [وَهَاجَرُوا] ایمان ایدوب هجرت ایتدیلر [وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ]
مهاجرت ایدوب سزکله برابر مجاهده ایتدیلر [فَأُولَٰئِكَ] ایشته بونلر: بو ایکی صنفه متصف اولانلر ده [مِنْكُمْ]
سزدندر — سزه ملحق و سزدن معدوددر «تابعین باحسان» دیرلر. ایشته مؤمنلر [وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ
أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ] محضا بوندن صوکره ذوی الارحام کتاب الله‌ده، یعنی حکم میراثده بربرینه اولادر.
— اجانبدن اقدمدر، ولو ذوی الارحامدن اولسونلر، یعنی رضاعیه طولاییسیله قرابت بولنسون، مؤمن اقربا وارکن قرابت
بولونمیانلر اجانب شمدی سزده اولدیغی کبی مجرد اخوت دینیه و حلف ایله وارث اولماز. یعنی مهاجرین ایله انصار بیننده اخوت دینیه
اوزرینه جریان ایدن توارث بوندن صوکره جاری اولمیه‌جق، مؤمنلر بیننده میراث اقربایه عائد اولاجقدر. — وایشته
هجرت اولی ایله صوکره‌کی هجرتلر بیننده بیلان فرقده بودر. هجرت ثانیه بدردن صوکره و بالخاصه آیتك نزولندن صوکره‌کی
دینلر اولمسه ایسه ده اصحی حدیبیه‌دن صوکره‌در.

[إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ] شبهه یوقدر که الله هرشیئه علیمدر. — بناء علیه بو حکملری و بونلرده
بری ذکر اولنان احکامك سر و حکمتنی ده علیمدر، بوندن صوکره کلجك براءت احکامنك ده.

سُورَةُ التَّوْبَةِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَتِسْعٌ وَعِشْرُونَ آيَةً

اشبو براءت سوره‌سی ده مدنیدر. دال صوکره نازل اولان سوره‌در. نزولی هجرتك طقوزنجی سنه‌سی باشلرنده‌در.

شویله روایت اولونمشدر که مکه سکزنجی سنهٔ هجریه‌ده فتح ایدلدی، عتاب بن اسید والی ایدی. ایرتسی طقوزنجی سنه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم تبوکدن عودتده حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنهی موسم حجه امیر نصب ایدوب گوندردی. گیتدکدن صوکره بو سورهٔ براءة نازل اولدی. بناءً علیه بونی موسم حجده اهالی‌یه قرائت ایتمک اوزره آرقه‌سندن حضرت علی رضی الله عنهی مأمور ایدوب کندی ناقه‌سی عضبایه بیندیره‌رک گوندردی. ابوبکره گوندریرکن دینلدی "لا یؤدی عنی الا رجل منی" بیوردی که بو یولده عهدلرک عقد و حلنه متعلق بر تبلیغی بنم یاقینم اقربامدن دیه اولان بر آدامدن باشقه‌سی واقفیتله تأدیه ایتمز، عربک عرف و عادتی بویله‌در." دیمکدر. وقتاکه حضرت علی یاقلاشدی، حضرت ابوبکر ناقه‌نک بوغازلامه‌سنی ایشیتدی ده بو رسول اللهک ده‌وه‌سنک سسی دیوب طوردی. التحاق ایدنجه حضرت علی‌یه "امیر می و یا مأمور میسک" دیه صوردی. "مأمور" دیدی، یورودیلر. وقتاکه ترویه اوکی اولدی ابوبکر خطبه‌لر اوقودی و ناسه مناسک حجی سویلدی. علی ده یوم نحرده جمرهٔ عقبه یاننده قالقدی "یا ایها الناس" بن سزه رسول اللهک رسولی‌یم دیدی. نه ایله دیدیلر، اوتوز ویا قرق آیت قرائت ایتدی. صوکره ده دیدی که: شو درت ایله امر اولندم. بو سنه‌دن صوکره بو بیته مشرک یاقلاشمیه‌جق، بیتی عریان طواف ایتمیه‌جک، هر نفس مؤمنه‌دن باشقه‌سی جنته گیرمیه‌جک، هر صاحب عهدک عهدی اتمام ایدیله‌جک.

آیتی — یوز اوتوز.

کلمه‌لری — ٢٤٧٩

حرفی — ١٠،٠٨٧

فاصله‌سی — نه، م، ل، ر، ب حرفلریدر: لام، رقیل، باء، العذوب، راء، بر تاج فاصله، نه م اساسدر. "نم لرب".

اسملری — براءة، توبه، المقشقشه، المبعثره، المشرده، المخزیه، الفاضحه، المثیره، الحافره، المنکله، المدمدمه و سورة العذاب. زیرا بونده مشرکلره بر تبری و مؤمنلره توبه واردر. نفاقه متعلق بر چوق شیلر، منافقلرک اسرارینی فاش ایدر، اونلری قاچیریر، ترذیل، برباد ایدر. بوره‌کی طریقنده شر تنکیل ایدر، اونلره حشم یاغدیرر. حضرت حذیفه رضی الله عنهدن روایتدر که: "بوکا

سورهٔ توبه تسمیه ایدرسكز، حقیقةً والله دوقوزماده بریسی برائتدر» دیمشدر.

برده بو سورهنك اجمال نظرده دیكرلرندن فرقنی ایدن بر خصوصیت واردركه اولنده بسمله اولمامسیدر. بوكا باشلیجه ایكی حكمت بیان ایدلمشدر. بری آراده اوزون مدت بر فاصلهٔ نزول بولنمامقله برابر بونك سورهٔ انفالك جنب المعنی قوتلی بر تعلق و ارتباطی بولنمسی، ایكنجیسی ده هر ایكیسی حقنده نازل اولمق اعتباریله بو ایكینك تمامی دیسی كبی اولوب ایكیسنك بر سوره عد ایدیله بیلمك قدر تشابه و تناسب بولنماسیدر. اودرجهده كه روایته كوره اصحاب ایچنده بعض بو ایكیسی بر سوره فرض ایدلمشدر. فقط اكثر ائمهنك كزلری هم ده بو سورهنك بروجه بالا بر حیوته تمدار اشتهاری بر سورهٔ مستقله اولدیغنی اكلاتدیغی كبی شونده ده اتفاق واردركه بو سورهنك بونك سورهٔ انفالده ویا هر هانكی بر سورهده اولدیغنی سویلهمشدر. موقع حاجتده سكوت ایسه بیانه ضرورت اولدیغندن اونی سویلهمهسی مستقل بر سوره اولدیغنی بیاندر. شو حالده آرالرنده مناسبت قوی بولنسا بیله دیكر سورهلر دخی موجود اولدیغندن بو ذكر اولنان حكمت، بسملهنك تركی ایچون سبب اصلی دكلدر. دیو بالكز نقل اعتباره آلندیغی تقدیرده قرائتده انجق انفالدن برائته كچركن بسمله چكیلمهمك ومفتاح برائته ابتدا اولوندیغی زمان باشنده دخی اولسه هر هانكی بر سوره اجزاسنده اولدیغی كبی بسمله چكیلمهسی مندوب اولمق اقتضا ایدر. حال بوكه بونك اولنده بسمله نازل اولمادیغی شبههسزدر. ودیو بونك اصل سببنی شو دیكر حكمتده آرامق لازم كلیر. حضرت علیدن مرویدر كه بوراده بسمله نیچون یازلمادیغی كندیسندن سؤال اولندیغی زمان «بسم الله الرحمن الرحیم» اماندر، بو سوره ایسه سیف ونبذ عهود ایله نازل اولمشدر دیمشدر. سفیان بن عیینه بو معنایی اكلاتیركن «ولا تقولوا لمن ألقى إليكم السلام لست مؤمنا» قول الهیسی مضمونیله تأكید ایدرك اكلاتمشدر. یعنی سلام دیرنك رفع امانی مانع بولندیغی دوشونولورسه «رحمن رحیم» صفتلریله رحمت الهیهیی مؤكد بر صورتده اخطار و رحمت وسعت وصلت اولدرده اسم الهی یاد و تذكار ایدیلك اولان بسملهنك قطع عصمت و رفع امانه منافی و مناقض اولدیغنی تبیین ایدر. فی الحقیقة مستند الیه تأمل اولنورسه نه نقلاً نه ده عقلاً بو سورهنك اولنده بسملهنك نه نزولنه، نه یازلماسنه نه ده اوقونماسنه جواز تصور اولنمق احتمالی یوقدر. حتی بوراده رحمتی تصریح ایتمهیلك ساده «بسم الله» یا «بالله» ایله «من الله» دیكده بیله ایكی بویوك محذور واردر. اولا بو بر تناقض اولور. چونكه بسمله امنده

بسمله بر رحمت «براءة من الله» ایسه العهده قطع علاقه دیمکدر. بو ایکیسی ایسه حقیقتده آچیق تناقضدر.
ثانیاً بونك ظاهرنده الانفالك تتمه‌سی ترکیبیله، العهده قطع علاقه‌دار. دیمك کبی بر معنی تبادر ایدرکه بر کیف
اولدیغنده شبهه یوقدر. بناءً علیه بو سوره‌نك اولنده بسمله نازل اولماسه ویازیلماسه اولدیغی کبی اوقونمسی ده
قابل تجویز دکلدر. حتی بو تحقیقه نظراً نمازده بو ایکی برسوره، وانفاله تعقیب قراءته بولندیغنده نمازنا سزالحمه
لازم کلیر. انجق بو حکمده یالکز سوره‌نك اولنده‌در. اجزاسنه کلنجه دیکر سوره‌لرك اجزاسنده‌کی احکام قرائتده
فرقی ظاهر دکلدر. فی الواقع تعالی ده بویله‌در. مثلا اوقونرکن «لقد جاءکم رسول الخ» دیه اوقونه‌جغی
زمانه بسمله ترك ایدلمز. خلاصه بو سوره‌نك سرلوحه‌سی براءتیا توم سرنامه‌سی اولدیغنده بسمله‌نك تام ضدی اولان
قطع علاقه ایله باشلانمه بو بویله دیبورکه:

بَرَٓاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِٓ اِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ● فَسِيحُوا فِي الْاَرْضِ
اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ ● وَ
اَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَرِٓيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَ
رَسُولُهُ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ وَ
بَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ● اِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ
شَيْـًٔا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ اَحَدًا فَاَتِمُّوٓا اِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْ اِنَّ اللّٰهَ
يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ● فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ● وَاِنْ اَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ اَبْلِغْهُ مَاْمَنَهُ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ●

مآل شريفى

بر اولتیماتوم : الله و رسولندن ، معاهده ایتدیککز مشرکلره ● بوندن بویله بر یوزنده درت آی ایسته دیککز کبی طولاشیک ، شونی ده بیلک که سز اللهی عاجز براقه جق دکلسکز ، الله هر حالده کافرلری رسوای ایده جکدر ● بر ده الله و رسولندن حج اکبر کونی انسانلره بر اعلاندر ، که الله مشرکلردن بریدر ، رسولی ده . دیجال توبه ایدرسکز ، او حقکزده خیرلیدر ، یوز چویریرسکز بیلک که سز اللهی عاجز براقه جق دکلسکز و اللهی ایکنیری فاجعه‌لرنده الیم بر عذابله تبشیر ایت ● آنجق معاهده یاپمش اولدیغکز مشرکلردن بالآخره سزه عهدلرنده هیچ بر اکسیکلک یاپمامش و سزک علیهکزده هیچ بر کیمسه یه مظاهرت ایتمامش بولنانلر مستثنا ، بونلره مدتلرینه قدر عهدلرینی تماما ایفا ایدک ، هر حالده الله متقیلری سور ● او حرام اولان آیلر چیقدیغی آن ارتق مشرکلری نره ده بولورسه کز اولدورک ، یاقالایک ، حبس ایدک و بونلره کچید باشلرینی طوتک ، اکر توبه ایدرلر و نمازی قیلوب زکاتی ویررلرسه سبیللرینی تخلیه ایدک ، چونکه الله غفور رحیمدر ● واکر مشرکلردن بری امان ایله یاقلاشیرسه کمک ایسترسه اونا امان ویر ، تاکه اللهک کلامنی دیکلاسین ، صوکره ده اونی مأمنه قدر کوندر ، چونکه بونلر حقیقتی بیلمز بر قومدرلر ●

براءت — برء ، بریء ، براءة ، بو ماده نک اصل معناسی مفردات و بصائرده بیان اولندیغنه کوره ، هر هانکی بر مکروهدن تفصی و تباعد دیمکدر . کذا بیضاوی سورهٔ بقره ده «فتوبوا الی بارئکم» ده دیرکه بو ترکیبک اصلی بر شیئک غیریسندن خلوص اولمسی معناسنه درکه یا «مریض مرضندن ، مدیون دینندن بری اولدی» دیدکلری کبی تفصی طریقیله اولور ، ویا «برأ الله آدم من الطین» کبی انشا صورتیله اولور . اه . بو ایکی معنا ایله ده کلامده مستعملدر . مثلا «براءت ذمت اصلدر .» دینلدیکی زمان ابتدا انشا صورتیله اولان خلوص و سلامت معناسی قصد ایدیلیر . جزاده جرمدن براءت ده بویله‌در . لکن دیندن براءت بر صورتله اولدیغی کبی ابرا و یا استیفا صورتیله ده اولورکه بو ده تفصی طریقیدر . حقوقده بویله اولدیغی کبی بوندن مأخوذ اولارق معاهده نک بر ده حقوق سیاسیه و حربیه نقطهٔ نظرندن نقض عهد معناسی واردرکه بوراده

اصل مقصود اولانده اودر. نته كيم ابوبكر رازى بونى ايضاح ايله احكام قرآننده ديركه «برائت،
قطع موالاة وانقطاع عصمت وزوال اماندر». فخر الدين رازى ده تفسيرنده ديركه «برائتك
معناسى انقطاع عصمتدر. «برئت من فلان ابرأ براءة» ديديككز زمان بيزده عصمت، انقطاع ايتدى،
آرامزده علاقه قالمادى ديمكدر» اهـ. وايشته بوراده برائت هرحالده بر كراهت نفرتله ده سلامت
ومتاركه معناى اصليسنى متضمن اولمقله برابر كزلك معناى حقوقى وسياسى ايله حقوق دول اصطلاحنده :
«حال حرب حدوثنى استلزام ايدن قطع مناسبت» ديمكدر. وبو صورتله سوره نك ابتداسنك آيتى براولتيماتوم
واردن صوكره سى بونك اسباب موجبه سيله عموم اعلانه وايضاحيدر. شويلكه:

[بَرَاءَةٌ] بر برائت — يعنى بوادبيات حقيقيه ومطلقه بر قطع مناسبت وانقطاع عصمت، بر
اولتيماتومدر. [مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ] كه الله ورسولندن [اِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ]
او معاهده يابديغكز مشركره — وصول بولمقده.

كوروليوركه بو آيت «فلاندن فلانه مكتوب» ديلمسى كبى بر رسميه اسلوبنده در. فقط بوراده هر
هانكى بر مكتوب ويا تحريرك دكل منتظم بر تبليغ رسمينك ويا خصوص ادبيات سياسيه ده اولدوغى وزره برنده
براولتيماتوم رسميه سنك بولنديرلماسى لازم كلن بليغ بر نمونه تحريرى واردر. بونده اولا تبليغك ماهيتى
ثانيا مرسل وواسطه ارسال، ثالثا مرسل اليهم وحيثيتلرى، رابعا علاقه داراننك تماميله تذكار ايدلدكلرى غايت
وجيز وعينى زمانده اجمع ومؤثر بر صورتده تعريف وارائه اولونمشدر. شونى ده آكلاتمشدركه بو تبليغك سببى
مشركلر ومسلمانلر بينده عهددر. ديمك اولوركه مسلمانلر عهدى بوجه ايتمسه ايدلر اساساً بر علاقه ومناسبت
اولماديغنده بويله قطع مناسبت اخطارينه لزوم يوقدر. انجق مسلمانلر معاهده يابدقلرى مشركلر قارشى طرفندن
طرفى نقض عهد ايتمكسزين ابتدا بر عهدى بوزوب قطع مناسبت اخطار ايتمكلرى لازم كلمشدر. چونكه اسنادى
ايضاح اولنديغى اوزره الله ورسولى او عهدلرده بريدرلر. معلوم كه معاهده، عهدلشمك ديمكدر. عهد ايسه
مطلقا عقد معناسنه دخى كلديسه ده اصل معناسى يمين ايله توثيق اولنان عقددر. اك قوى اك جامع يمين ايسه
الله يمينيدر. ومسلمانلرك يا بجمعى يمينيده بودر. مشركلر ايسه مشرك اولملرى حيثيتيله نظرلرنده بويله حدوداتنه محو

یا بوزلمه بر شبهه و عهدڭ حكم و قیمتی یوقدر. و بر ذكری عهدڭ حقنه ادا ایدوب رعایت ایتمزلر، معقده‌لرینڭ نقضنی اولدرمه هر حالده بر وسیلۀ شرك ایله نقض عهده اجتناب ایتمزلر. و بویله بر عهد ایسه معقیقی و حكمی اولماز. مع مافیه هركیمكله اولورسه اولسون بر عهد واقع اولدقدن صوكره اونی جبرین نقضه قالقیشمق غدر و خیانت اولدیغندن مسلم ایچون حرامدر. و بویله بر عهدده قورتولمق ایچون اوچ یول واردر. برنجیسی بر مدت معینه ایله مقید ایسه او مدتڭ ختامنی بكلمك، ایكنجیسی ایسته‌نیلدیكی زمانده فسخ ایدیلبیله‌جكی مشروط بولندیغی كه شرطی كوره حركت اولنور. اوچنجیسی «واما تخافن من قوم خیانة فانبذ الیهم علی سواء» موجبنجه نظر بر خیانت تهلكه‌سی قارشیسنده نبذ عهد ایتمكدر كه بو صورتده آلداتوب باصقین ایتمه‌سه و آچیقدن آچیغه استقامت دائره‌سنده اخبار و اعلان كیفیت ایدلسه اولدیغندن خیانت یاپیلمش اولماز. و بو وجهله بو برائت، انفال‌ده‌كی او نبذ امرینڭ شمولی بر تطبیقی دیمكدر كه بو آیتده بو سیاحة ایله بو جهتی تخفیف اولندقدن صوكره او شیاتیندن بنده جات اصلیه‌سی شو آیتده تخصیص ایدلمشدر.

[فَسِيحُوا فِي الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ] ایمدی بوندن اعتباراً ارضده درت آی سیاحت ایدیڭز

— سیاحت، صوینڭ طبیعی اوزره آقمسی كبی قولایله كلدیكی وجهله ارضده زمینده شهرلرده و معموره‌لرده اوزانلره داربحرده قره‌ایسه دیكی یره كیتمك و سیر ایتمكدر. بوصورتله سیاحتده سربست دوام بر سیر و حركت واردر. صوكره شرائط استعداده نمود ادغرا ایجنده اثنای سیاحتده ییك ایجمك خصوصنده ده بر نوع امساك و ریاضت اقتضا ایده‌جكی وجهی بو سببله صائمڭ سیاحه تشبیه اولندیغی جهتله سیاحت اهمیتی بر جائزلغی استلزام ایدر. بو ایسه بر وسعت و فرجه متوقف بولنور. بونڭ ایچون «سیاحت ایدیڭز» اورنده «كیدیڭز سیر و سفر ایدیڭز» اورنده فضله بر ترفیه و مسامحه معناسی و زیاده بر احتیاط و محافظه اخطاری واردر. و بولرده مراد بالجمال سیاحتی امر و ایجاب دكل اباحه و اطلاقدر كه تسویر دیمك اولور.

ای بر اخبار كه كز جریانه داخل اولانه معاهد مشركلر، بر بر بره و جبرینڭ بر صورتده معاهده‌كزی نقضینه سزه درت آی مهلت وار. بو مدت ظرفنده قتل و قتال و یاسائره بر صورتله تعرضه معصوم و دیده دیكر كبی كیده كلنمه جائزلغنده سربس و مختارسڭز. اوندن صوكره مناسبت تماماً منقطع و حال حرب قائم اولدیغندن بو مدتده

کندیکزی ایجه ایی دوشونکز، هر احتیاطی یاپیکز، حرب تدارکی کوریکز، تحصن ایدیکز، قاچه‌جقسه‌کز یا التجا ایده‌جکسه‌کز بر حاضرلانمه کبی سوانحه کوروب ارز ایده‌جککز خصوصاتی تسویه‌یه همتده کرک دار اسلامده کرک سائر اقطار ارضده بر سیاح وضعیتنده دولاشه‌رق کیدیکز ایجه حاضرلانیکز.

بو صورتده آیتده مقصود بر اعلان و اخطار اولدیغی حالده بونک درت آی سیاحت ایله بیلدیریلمسی کبی اخبار صورتنده افاده اولونمیوب ده امر صیغه‌سیله اشعار بیورولمسی بارز ایکی نکته‌یی تضمن ایدر. بری بو سیاحت و حاضرلقده اوزرلرینه بر امر مطلوب کبی اولدیغنه اشارتدر. بری ده هر نه یاپارلرسه یاپسینلر امر حقه محکوم بولندقلرینی اشعاردر. حتی بونک مهم اولان بو جهتی بر ده آتیده تصریح اولنارق بیوریلیورکه:

درت آی سیاحت ایدیکز [وَاعْلَمُوٓا] و شونی بیلیکزکه [أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ] دائماده سز - اویله سیاحت و حاضرلقله - الله‌ی عاجز براقه‌جق، قورتوله‌جق دکلسکز [وَأَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ] و محققا الله، کافرلری خوار ایده‌جکدر. - بوندن صوکره اسکی حال وضعیته قالمکزه امکان یوقدر. یا کفردن وازکچوب امر حقه تسلیم اولورسکز ویا دنیا و آخرتده پیشمان اولورسکز.

بو درت آیک شوالده اولوب صوکی محرم نهایتنه قدر اولدیغی حقنده زهریدن بر قول وارسه ده دیکر مفسرین، تاریخ اعلان اولان یوم حجدن اعتباراً یعنی ذی الحجه‌نک اوننده ربیع الآخرک اوننه قدر اولدیغی سویلمشلردر که دوغریسی ده بودر. زیرا جصاصک اخطار ایتدیکی وجهله راویلر سوره برائتک نزولی رسول اللهک ابوبکری حج امیری اولارق کوندردیکی وقت ذی الحجه‌ده و ابوبکرک کیتمسندن صوکره اولدیغی خصوصنده اختلاف ایتمامشلردر. انتهی. شو قدر که اوسنه هنوز مشرکلرک عادتی اولان نسیء قالقمامش بولندیغی جهتله ذی الحجه‌نک اونی اعتبار ایدیلن حج کونی حقیقتده ذی القعده‌نک اونی دیمک اولدیغندن درت آیک نهایتی ده ربیع الاولک اونی دیمک اولدیغی دخی ابو حیانک نقلنه کوره مجاهد کبی بعض مفسرین طرفندن نقل ایدلمشدر. شو حالده محرم نهایتی یالکز معاهده‌سی بولونمیان مشرکلر حسابنه اعتبار ایدلمش اوله بیلیر. بونک ده شوالدن اولمسی دکل یوم اعلاندن حسابلنمسی لازم کلیر. نیتکیم ابن عباسدن بویله بر روایت ده موجوددر.

والحاصل بو، بویله قطعی بر برائت [وَأَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ]

وحج اكبر كونى الله و رسولندن بوتون ناسه شويله بر اذاندر — يعنى مؤمن ويا غير مؤمن، معاهد ويا غير معاهد هركسه بر ايلاندر، هر صنف انسانلرك حقوقنه عمومى اولارق بر وجهله بر اعلان، اعلامدر. [إِنَّ اللّٰهَ بَرِيٓءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ] كه الله مشركلردن قطعياً بريدر. [وَرَسُولُهُ] رسولى ده — كذلك مشركلردن بريدر. ديمك ايديوركه بو سنه مشركلرك بولنه‌بيله‌جكى حجه بولنمشدر.

بوراده حجك اكبر وصفيله توصيفنده بر قاچ معنى واردر:

١ — عمره‌يه حج اصغر دينديكى جهتله بو مطلقاً اصل حج، حج اكبردر. حديبيه‌دن صوكره هجرتك يدنجى سنه‌سى عمرۀ قضا ياپيلمشدى. سورۀ بقره‌ده «واتموا الحج والعمرة لله» بيورلدى. بو صورتله اولكيه حج اصغر كونى اولمشدى. سكزنجى سنه فتح مكه ايله كچمش و اسلامده ايلك حج بو طقوزنجى سنه ياپيلمش ايدى و شو حالده بو معنى ايله حج اكبر بوينده بو يوم هر سنه وار ديمكدر. چونكه حج اكبر كونى ديمك اصل معناسيله حج كونى ديمكه مساويدر.

٢ — بر حج عملنى تشكيل ايدن افعالك الڭ بيوك قسمى ديمك اولوركه بو ده هر سنه و هر حجده واردر. بونده اكبريت بر حجك ديكر حجه ويا ديكر بر عمله نسبتى دكل يعنى بر حجك اجزاسى بيننده‌كى نسبت اعتباريله‌در. كرچه بو ذكر كل و ارادۀ جزء كبى بر مجازدر. فقط بو معنانك آيتده‌كى بو يوم تعبيره نقطۀ نظرندن اهميت مخصوصه‌سى واردر.

٣ — مسلمين و مشركينك قوميله بتون بيك بيوك بر تجمع ايله دار اسلامده ايلك دفعه اوله‌رق ياپيلان و بو براءت اعلاننى ايجاب ايدن و فوق العاده بر عظمتى حائز اولان حج ديمك اولوركه بونده اشبو طقوزنجى و ابوبكر امارتى ايله واقع اولان حجى اكبريت مطلقه ايله بر تخصيص واردر. يعنى بو صورتله حج، نه بوندن اول اولمش نه ده اوله‌جقدر. فقط حجك بو معنى ايله اكبريتى بارز جهان نظره كورولمشدر.

٤ — اسلامك عزتى و شركك ذلتى اظهار ايدن حج ديمكدركه بو معنى حج اولاً بوراده اولديغى كبى ايرتسى سنه رسول اللهك حج ايتديكى حجة الوداعده اولويتله صادقدر. زيرا بو اعلانه براءتك اصل حكمى او زمانده ظاهر اولمش و «اليوم اكملت لكم دينكم» منطوقنجه اسلامك تجلى كمالى اصل او كونه اولمشدر و «خذوا عنى

مناسككم » حديث شريفى موجبنجه بو سنه‌نك حجى اصلا بونده تقرر ايتمشدر . فى الحقيقه حج اول دفعه بر وجه مشروع
بعضى خصوصيته نظراً ابى بكر ايله ده بنا اكبردر وجوهاً نسبيه‌در . چونكه بالفعل رسول اللهك بولونماسى
ومشركلرك اشتراك ايده بيلمسى ، عربانه طواف ونسئ كبى بعضى عادات شركك الغو ازاله ايدلمسه وبناء عليه
برائتك دها تام تحقق ايتمامسى بولونمسى اعتباريله نقصانه خيالى دكلدر . واو حالده اونك بو نوعه تعيينى
رسول اللهك حجنه بر مقدمه اولماسنده‌در . وشبهه يوقدر كه بو نوعه بونلرك تحقق اعتباريله اول واكبر مطلق اولان
حج ، رسول اللهك حجيدر . و « هذا يوم الحج الاكبر » حديث شريفى ده بونده ظاهردر . بو نقطه‌ده برائتك
يالكز حج رسول فقرى ده ظاهر دكلدر . زيرا حجة الوداعده بو اعلانك كندى كندينه حكمنك تحققى تامى واقع اولمشدر .
آيتده موضوع بحث ايسه اعلانك كنديسيدر . بونك ايچون تفسير طبريده « ابن سيريندن يوم الحج الاكبر ايله مراد
رسول اللهك حج ايتديكى وعقيبنده بر چوق امتلرك ده حج ايتديكى حجة الوداع سنه‌سيدر » ديديكى نقل ايتدكدن
صوكره ديمشدركه بو معنى آيتده « اذان حكمه تحققيده يوم الحج الاكبر وهو عام حج رسول الله » كبى بر اضماره
محتاجدر . اهـ . بناء عليه آيتده‌كى حج اكبر مفهومى حج ابى بكره منحصر اولمايوب حج رسولى ده بالاولويه دال
ايسه ده بونى بوراده يالكز حج رسوله قصر ايتمك طوغرى دكلدر . شو حالده كلم يوم مسئله‌سنه . يوم ،
وقت معناسنه ده كله بيلير وبناء عليه يوم الحج وقت حج ديمك اوله بيليرسه ده آيتك ظاهرى بونك وقت حجده
بر كون اولماسيدر . هم بر كون كه دوت آتى صاحبه ايچونده بر مبدأ اعتبار ايديه بيلسين . حال بوكه يالكز بر كجه ،
او چونكى وياخود دردنجى معناره نظراً حج اكبر كونى ديمك حج اكبر وقتى ديمكدن فضله بر شى افاده ايتمز . بو بابده
سنه ، آى ، محتمل واولاً اولسه عرفه‌دن منا كونلرينك نهايته قدر ايام حجك مجموعه محمول اوله بيليرده نيته‌كيم
بعضى مفسرين ده بوكا قائل اولمشدر . ابن عطيه تفسيرنده ديمشدركه احاديثك تظاهرينه كوره حضرت على بو آيتلرى
عرفه كونى حضرت ابى بكرك خطبه‌سى عقبنده اذان ايلمسه ، صوكره ده ناسك هيئتنه ايشتمه ديكنى كورسه
بايرام كونى ده تعقيب ايتمسه ، حتى حضرت ابى بكر ، اوكونه ابو هريره ودها سائر برطاقم ذواتى اورطه معاونده
اولمه اوزره كوندرسه ، بونلرده ذى المجاز وسائر اسواق عربده بو ايشى تعقيب ايتمشلردر . ودبوكا نظراً
سفيان بن عيينه‌نك ديديكى كبى بو كونك بوتون ايام حجه شامل اولسى ترجيح ايديور . اهـ . مجاهدك ده حج اكبر كونى

بونلر مناسكلرینی و مشعرلرده ذی المجاز، عكاظ و مجنه ده بولندقلری صیره ده ایدیلرده «بو سنه دن صوكره
مشركلر مسلمانلر ایله برابر حج ایتمیه جكلردر.» دیه ندا ایتدیریلمه یه مقارن اولان اجتماع زمانلرینه» دینیلمك
منقولدر. فی الحقیقه ابو هریره رضی الله عنه‌دن كذلك شویله ده مرویدركه: «رسول الله صلی الله علیه وسلم علی‌یی
براءت ایله مشركلره گوندردیگی زمانده بن ده علی ایله برابر ایدم، ندا ایدیوردم، حتی سسم قیصلدی وسوزلر
اولمشدی: بو سنه دن صوكره بر مشرك حج ایتمیه جك و چپلاق بر عریان طواف ایدیلمیه جك و جنته انجق مؤمنلر
گیره جك، كیمك ده رسول الله ایله آراسنده بر عهد وارسه درت آیه قدر اجلی واردر. درت آی گچدكدن صوكره
الله مشركلردن بریدر، رسولی ده» دیمشدر. فقط بو سیاقده درت آی مبدأ اولمق اوزره بر گونك اعتبار ایدلمسی لازم
گلیركه «یوم الحج الاكبر» دن ظاهر اولان معناده بونك وقت مجموعندن بر گون دگلدیر. بونده
طولاییدركه جمهور مفسرین بونی وقت حج دیه رك ایام حجدن بر یوم معین اوله رق گوسترمشلردركه بو ده انجق
حج اكبر تعبیرندن ایكنجی معناسی ملاحظه ایله ممكن اولور. بو صورتده بو گوندن حج اكبرك ال بیوك بر گونی دیمك
اولمق اوزره. بو ایسه یا عرفه و یا ایلك بایرام گونی اولابیله جكدر. «الحج عرفه» حدیث شریفنه باقیلنجه
بو گونده عرفه دن عبارت گبی گورولور. بو حدیثه بناءً بعضلری بونك عرفه گونی اولدیغنه قائل اولمشلردركه
نقل ایتدیكنه گوره حضرت عمر، ابن زبیر، ابو جحیفه، طاووس، عطاء، ابن مسیب بونلردندر. لكن
سوره بقره ده دخی ایضاح اولندیغی اوزره «الحج عرفه» اولمسی عرفه یه یتیشه بیلن حجه یتیشمش اولمسی
عرفه ده اولمسی اقتضا ایتمز. والحاصل حج، تمام اولماز. حج انجق بایرام گونی تمام اولابیلیر. طواف، نحر،
رمی و تحلیق، افعال حجك اكثرسی بایرام گونی اتمام ایدیلیر. و فی الواقع علیه الصلاة والسلامدن حجة الوداعده
یوم نحرده جمره لرك یاننده طوروب «هذا یوم الحج الاكبر» بیوردیغی ده روایت ایدلمشدر. بو سببله
بعضلری یوم النحر حج اكبر گوننك بایرام گونی اولدیغنه قائلدرلر. ابو موسی الاشعری، ابن ابی اوفی، المغیرة بن شعبه،
ابن جبیر، عكرمه، شعبی، زهری، ابن زید، سدی بونلردندر.

خلاصه كلام سوره نك اولی مشركینه قارشی معاهده لرینك انفساخی براءتدن عام الاعلانه شومه
دوننك صورت و حكمی اخبار و ایجابنك اجراسی لزومنی افاده در. واشبو «اذان من الله ورسوله الخ» ده

هر كسه اعلانه و اعلامك وجوبنى اخبار و تاريخنى تثبيت ايله تحققنى تأكيد و بر وجه آتى اسباب و نتائجنى ايضاح
ايدن بر بياننامه‌در. باشده‌كى برائت «الى الذين» ديه هنوز واصل اولمه‌دن بونده مطلق بر برائتدر.
بو ايكنجى ايسه «برئ من المشركين» ديه «من» ايله صلالاغنه بالفعل تحقق باشلامش بر برائتدر. ديكر ايسه
برائتك متعلقى مشركلر، اعلانك متعلقى ايسه كرك كافر كرك مؤمن عموم ناسدر. و بالاده‌كى روايته اكثرلرينه
اوزره حضرت على بو اعلانه مأمور ايدلمسه، عرفاته اعتبارًا مناسككيك نهايتنه قدر اولسه وقت حجده
بو اعلانه وظيفه‌سى ياپيلمسه و بو بياننده درت آى مهلت ايچونده بايرام كونى مبدأ اولمشدر. بو وجهله سورهنك
باشى وجيز و اجمعه بر تبنه، بر قطع مناسبت اولتيماتومى، بو آيته اعتبارًا ده اسباب موجبه‌سيله موضح بر اعلان حرب
بياننامه‌سنى محتويدر. شويله كه:

اى ناس هپكزك معلومى اولسون كه الله، مشركلردن قطعيًا برئدر، رسولى ده. [فَإِنْ تُبْتُمْ]
شمدى توبه ايدرسه‌كز [فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ] بو سزك ايچون خيردر. [وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ] و اكر يوز
چويررسه‌كز — توبه‌دن صرف نظر ايدر ده يا اسلامدن و عهده وفادن يوز چويرمكده اصرار ايدرسه‌كز.
[فَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ] اى بيلكز كه سز الله‌ى عاجز براقه‌مازسكز — عذابندن
قاچوب قورتوله‌مازسكز. [وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ] و يا محمد، او كفر ايدنلرى اليم
بر عذاب ايله مژده‌له — نقض عهد ايدنلره بو وجه بالا درت آيدن زياده مهلت ويرمه [إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ] انجق او مشركلردن سزكله معاهده يابدكز [ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا] صوكره‌ده
هيچ بر شى اكسيلتمه‌ديلر — معاهده شرطلرندن هيچ برينه خيانتلك ايتمه‌ديلر. سزه طوغريدن طوغرى‌يه هيچ بر شى
ياپامادقلرى كبى [وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا] سزه قارشى هيچ بر كيمسه‌يه مظاهرت ده
ياپامادیلر — نته‌كيم رسول اللهك عهدينه داخل اولان خزاعه‌يه بنى بكرك تعديسى كبى بالذات و قريشك
بونلره سلاح ايله مساعده‌سى كبى طولايسيله بر ضرر ده بولنمادیلر [فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَى مُدَّتِهِمْ]
بونلره مدتلرينه قدر عهدلريني اتمام ايدكز — يعنى بونلرى او نقض عهد ايدنلره قارشيدر ياپمايكز، اونلرك درت
آى مدتى كچنجه همان حربه قالقشمايكز، بونلره اونلر كبى معامله ايتميكز ده مدتلرى بيتنجه‌يه قدر عهدلريني تماميله

ادا ایدیکز [إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ] چونکه الله، متقیلری محبت ایدر. — عقود عهده رعایت ده تقوی جمله سندندر. دلوسه مشرك اولسون عهدینه رعایت ایدنه وفا ایتمیه‌رك غدر مساوی طوتمق تقوایه منافیدر.

روایت اولندیغنه کوره رسول الله ایله مشرکلر آراسنده "بیت شریفه کیمسه‌نك منع ایدلمه‌مسی و شهر حرامده کیمسه‌یه اخافه اولنمامه" اوزره بر عهد عام، بر ده خزاعه، مدلج و سائره کبی قبائلك خصوصیتلرینه کوره بر مدت معینه داخلنده خصوصی معاهده‌لر واردی. وقتاکه حضرت پیغمبر تبوك غزاسنه چیقدی و منافقلر تخلف ایدوب بر طاقم اراجیف یایمغه قالقشدیلر، اوصره‌ده مشرکلر ده عهدلری نقض ایتمکه باشلادیلر. اویله‌که رسول الله تبوکدن عودتنده اکثریسی نقض عهد ایتمش بولونیورلردی. بونك اوزرینه بالاده نقل ایدلدیکی وجهله بو سوره نازل اولمش، عهدلری کندیلرینه نبذ ایدلمش ایدی. آنجق بنی ضمره و بنی کنانه کبی بر قسم قبیل عهدلرینی بوزمامشلردی. ایشته نبذ عامدن صوکره بو آیت معاهدات خصوصیه‌یه تماس ایدیور، بو کبی عهدلرینه رعایت ایدنلر معاهده‌لرینك خصوصیتنه کوره مدتلرینك نهایتنه قدر استثنا ایدلمش، اونلر نقض ایتمه‌دکجه مدتلرینك نهایتنه قدر عهدلرینك اتمامی امر اولونمشدر. بو قاعده‌یه ذکر اولندیغی اوزره حضرت علینك اعلاننده ده بر ماده اولاراق "هر عهد صاحبنه عهدی اتمام اولنه‌جقدر" فقره‌سی بولونیور. و دینلمشدرکه املکی اولارق بنی کنانه‌ده بر حیك دوقوز آی مدتی قالمشدی، اوده اتمام ایدلدی دیمك که بو مدتك ختامنده جزیرة العربده صاحب عهد هیچ بر مشرك قالمامش اولیوردی.

بونلر معلوم اولدقدن صوکره [فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ] ایمدی حرام آیلر صیریلنجه — بو حرام آیلر "منها اربعة حرم"، "يسئلونك عن الشهر الحرام قتال فيه" نصلرینجه هر سنه معهود اولان اشهر حرم، یعنی ذی القعده، ذی الحجه، محرم، رجب آیلری دیمك اولمایوب "فسيحوا في الارض اربعة اشهر" امریله ویریلن درت آی مهلتدرکه بونك یوم حج اکبردن محرمك نهایتنه قدر اللی کونی معهود اشهر حرمیه ده مصادف اولوب باقیسی خارجدر. فقط بو اعلانه نظراً عینی حکمده‌در. و بو صورتله سوزده اکتفا ایتمشدرکه عهد نقض ایدنلره هر حالده بو آی اشهر حرمیه اولور. یعنی بالاده ذکر اولنان درت آی مدت ظرفنده قتل و تعرض حرامدر.

عهدلرینه رعایت ایدنلر مدتلری ده بویله در . فقط بو حرام آیلر چیقنجه [فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ]
اونلره اوغلق بیله مشركلری نرده بولورسه‌كز قتل ایدیكز — علی الاطلاق اولدیریكز . یعنی درت آیدن صوكره
تماماً حال حرب قائمدر . بنا علیه اونلر طرفندن بر تعرضه منتظر اولمیه‌رق همان حربه مباشرت ایدیكز . حل وحرم نرده
بولور ، وقتل اولورده بیلدیسه‌كز اویله اولدیریكز . حتی کعبه ستنده شكرًا یاپیشقله یعنی بورونه ، قولاقلرینه كسمكله
ویرگیمیی دوردوروب اوده واشالی ایله صبراً اولدیركدن نهی وارد اولمشدر . بوندن باشقه علیه الصلاة
والسلام بیوریورلر كه «اعف الناس قتلة اهل الایمان» بو نوع قتل جهتیله ناسك الـ عفیفی اهل ایماندر .
و «اذا قتلتم فاحسنوا القتلة» . بو معناده سوزلره ایما ایدر : [وَخُذُوهُمْ] واونلری
طوتیكز . — اسیر ایدیكز . دیمك اولوركه اونلری طوتدقتن صكره همان قتل ایده بیلیرسیكز . [وَاحْصُرُوهُمْ]
وحصر ایدیكز — بولندقلری محبسدن چیقارمایكز ، سوراده بوراده گزدیرمیكز [وَاقْعُدُوا لَهُمْ
كُلَّ مَرْصَدٍ] واونلر ایچون هر مرصده اوتوریكز — یعنی قاچیرمامه ، گیرمسن ایچون اونه ویا قیره
ویا تجارته گیده جكلری یرده طوتوب گوزه تیكز . [فَاِنْ تَابُوا] بونندن اونلر توبه ایدرلر —
شركدن وازگچوب ایمانه گلیرلر [وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ] ونمازی قیلوب ادا ایدوب
زكاتی ویررلرسه ، یعنی بونلری قبول ایله مسلمان اولورلرسه [فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ] همان سبیللرینی
تخلیه ایدیكز . — مذكور تعرضدن هیچ بریسنی یاپمایوب حاللرینه براقیكز [اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ]
چونكه الله غفور رحیمدر . — بو صورتله کیمسه اولاده شرك وكفر وغدرلرینی مغفرت ایدر ، ایمانه وطاعتلرینه
ثواب ده ویرر . دیمك كه اونلردن یا قتل واسارت ویا اسلامدن باشقه بر شی براقلمامشدر . ایلریده
گوره جكمز اوزره اهل كتابه اولدیغی كبی جزیه دخی قبول ایدلمه‌مكده در . حسن بصری روایت ایتمشدر كه
اسیر اولان بریسی حضرت پیغمبره گتیریلدیگی صورتده «اللّٰهه توبه ایدرم ، محمده توبه ایتمم» دیه اوچ كره باغیرنجه
علیه الصلاة والسلام ده «براقیكز حقی اهلنه طانیدی» بیورمشدر .

بو نقطه‌ده توبه ایله علاقه‌دار اولمق اوزره حربی یه امان مسئله‌سی آكلاتیلمق ایچون بیورولیوركه :
[وَاِنْ اَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ] واگر مشركلردن بری سكا استجاره ایدرسه . —

يعنی مهلت مذكوره بيتدكدن صوكره سكا استيمان ايدن، سنك كنديسنه امان ويرمه جائز اولماق، يعنی توحيده
حمايه‌كی طلب ايدرسه [فَأَجِرْهُ] سن ده اوكا امان وير [حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ] تا كه او سوزنی
ديكله‌سين — قرآنی و دلائل حقی ايشيتسين، دوشونسون. سنك دعوت ايتديكك دينك حقيقت و حقيقتنه
مطلع اولسون، اطمئنانی الده ايتسين. زيرا اهل لسان ايچون مجرد سماع، فهمه كافی كله بيلير. روايت اولنوركه حضرت
علی‌يه مشركلردن بر آدم كلدی: «بو مهلتك انقضاسندن صوكره شايد بزدن بری كلام اللهی ديكله‌مك ايچون
ويا ديكر بر حاجت ايچون محمده كلجك اولورسه قتل اولنه‌جقمی؟» ديدی. اوده: «خير، چونكه الله تعالی سوزنی
بويوريور: «وان احد من المشركين استجارك فاجره الخ». حضرت علینك بو سوزی ظاهراً آيته مخالف
كبی كورولور. زيرا آيتده ديكر حاجت ذكر ايدلمه‌مش، يالكز «حتی يسمع كلام الله» بيورولمشدر. بوندن
ايچون ديينلمشدركه حاجتدن مراد هرهانكی بر حاجت دنيويه دكل دينه متعلق حاجتدر. زيرا عليه الصلاة والسلام
كلجك اولانلرك دينه متعلق امور ايچون كليرو كلام الله متفرع اولان علی العموم دلائل حقی ديكله‌مك،
شبهه‌لرينی صورمق، جواب المق ده كلام اللهی سماعه ملحقدر. فقط دقت اولنورسه مخالفت يوقدر.
حاجتی بويله تخصيصه لزوم ده يوقدر. زيرا آيتده استجاره مطلقدر. «حتی يسمع كلام الله» قيدی
«فاجره» يه متعلقدر. بو ايسه شونی اشعار ايدركه استيمان ايدن هرهانكی بر مقصد ده بولنه بيلير. فقط
امان ويرن اونك كلام اللهی ايشيتمه‌سی، ديكله‌مه‌سی حكمت و غايه‌سنی حساب ايدرك امان ويرملیدر. شو حالده مستأمنه
بو غايه ايله حاجت دينيه ايچون استيمان ايدرسه امان ويرمك واجب اولور. فقط مطلق صورتده ويا بر حاجت دنيويه
مقصديله استيمان ايدرسه امان ويرمك واجب اولماز. ايجاب حاله كوره يا جائز ويا رد واجب اوله بيلير.
بناءً عليه بو آيتدن باشليجه شونلر استنباط اولنور:

١ — علماء ديمشلردركه: بر كافر، عهدسز اعتقاد ايتمك ايچون بزدن توحيد و رسالتك دلائلنی
بيان و اقامهٔ حجت طلبنده بولنورسه توحيد الهی و حضرت پيغمبرك صحت نبوتنی بيان ايله اقامهٔ حجت اوزريمزه
واجب اولور. و بر حربی بويله بر طلبده بولنديغی زمان بو دلائلی بيان و حجتی اقامه ايتمه‌دن اونی قتل و تعجيله
جائز اولماز. زيرا الله تعالی بو وجه بالا بو قدر اعلاندن و بو مدتك انقضاسندن صوكره بيله «حتی يسمع

"كلام الله"ى اماره ويرلسى امر ايتمشدر. بو شوكا ده دلالت ايدركه كيم بزدن امور دينيه سنه عائد برشيئك تعريفنى طلب والتماس ايدرسه تعليمى اوزريمزه واجب اولور.

٢ – فقهاء ديمشلردركه: برحربى دار اسلامه داخل اولورسه كنديسى ومالى غنيمت اولور. انجق اميد اسلام ايله كلام اللهى استماع ايتمك كبى بر غرض شرعى ايچون ويا تجارت ايچون مستأمن اولارق يعنى استيمان ايدوب امان آلارق داخل اولورسه، صبينك ويا مجنونك امانيله بيله داخل اولسه بويلهلرك امانلرى ده برشبهه امان اولديغندن محافظهلرى واجب اولور. لكن حربى دار اسلامه برايجيلكله كيدرسه ايجيلك امانلر. برسى دار اسلامده كى ريالى آلمق ايچون كيدر. دار ساللك ده امانى بولنورسه ساللك امانى اونك ده امانى اولور.

حاصلى اوله، او مقصدله امان ويره [ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ] صوكره ده اونى مأمننه ابلاغ ايله – استماع ايتدكدن صوكره ايمان ايتمزسه جانى ومالى تعرضدن مصون اولارق اونى امانه ويرا اولادنجه، وطننه يتشدير. – بناءعليه مستأمنك ضرورت دورده دوريلسى ده جائز دكلدر. [ذَٰلِكَ] بو: بو امان وابلاغ امرى [بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ] شو سببلردركه بونلر بيلمز بر قومدرلر. – ايمانك واسلامك حقيقت واحكامنى بيلمزلر. وحق بو عريضكرى هرخصوصده جاهل بر قومدرلر. بناءعليه امان لازمدركه حقى دكلسونلرده هيچ معذرتلرى قالماسين.

بو آيتلر آكلاتلدقدن صوكره براءتك حكمت واسبابنه كلدك:

بو اسلامدن اوزرينه معاهدلره قارشى بويله اعلان براءت وقطع مناسبت ونقض عهد وبناءعليه حربى حقنده برتجاوز ديمك اولمازمى كبى برشبهه وارد اولماز. چونكه:

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ
عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ●
كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُمْ
بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَى قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ● اشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا

قليلا فصدوا عن سبيله انهم ساء ما كانوا يعملون ● لا يرقبون في مؤمن الا ولا ذمة واولئك هم المعتدون ● فان تابوا واقاموا الصلوة واتوا الزكوة فاخوانكم في الدين ونفصل الآيات لقوم يعلمون ● وان نكثوا ايمانهم من بعد عهدهم وطعنوا في دينكم فقاتلوا ائمة الكفر انهم لا ايمان لهم لعلهم ينتهون ●

مآل شريفي

او مشركلرك الله یاننده ، رسولی یاننده بر عهدی نصل اوله بیلیر ؟ انجق مسجد حرام یاننده معاهده یاپدیغكز كیمسه‌لر دا اوكه بونلر سزه طوغری طوردقجه سزده اونلره طوغری طورك ، الله خیانتدن صاقینانلری البته سور ● اوت نصل اوله بیلیر كه : سزه بر غلبه بولسه‌لر حقكزده نه بر ذمت گوزه‌تیرلر ، نه ده بر یمین ، آغیزلریله سزی خوشنود ایتمكه چالیشیرلر ، قلبلری ایسه ابا ایدر طورورلر ، ذاتاً اكثریسی انقیاد حقیقتندن فاسقدر ● الله‌ك آیتلرینی بر ثمن قلیله صاتدیلرده الله یولندن منع ایتدیلر ، حقیقت بونلرك نه فنا شیدی یاپدیقلری ● بر مؤمن حقنده نه بر یمین گوزه‌تیرلر نه بر ذمت ، بونلر اویله تجاوزكارلر ● بونلر بوكا اگر توبه ایدرلر ، نمازی قیلارلر زكاتی ویررلرسه دینده قارداشلركز اولورلر ، بیلن بر قوم ایچون بز آیتلری داها تفصیل ایدرز ● واگر ویردكلری عهددن صوكره یمینلرینی بوزارلر دینكزه طعنه قالقارلرسه او كفر اولولرینه قارشی اولورك چونكه اونلرك یمینلری یوقدر ، اولكه واز گچرلر ●

[كيف للمشركين عهد عند الله وعند رسوله] او مشركلرك ، یعنی عهدلرینه رعایت ایتمیه‌نلرك الله عندنده و رسولی عندنده بر عهدی نصل بولنور ؟ — بو استفهامدن انكاره مستثنی عهدیمی قالیر ؟ [الا الذين عاهدتم عند المسجد الحرام] انجق مسجد حرام یاننده معاهده

یاپدیغیکز مستثنا - یعنی بونلر ایچنده هنوز عهدی اولانلر بولنه بیلیر، اونلر ایچون بالاده استثنا ایدلمش
معقدنده «فاتموا الیهم عهدهم الی مدتهم» بیورلمشدر. بناءً علیه [فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ
فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ] بونلر سزه استقامت ایتدکجه سزده اونلره مستقیم اولک - یعنی استثنا
ویرلن اتمام امری شفقت دکلدر. حاللری کوزه تیک، عهدکزده طوردقجه سزده اونلرک عهدلرنده
طورک. شاید دیکرلرینک یاپدیغی کبی مدتک ختامندن اول بوزارلرسه بونلرده عهدی قالماز، بونه اکر
ختام مدته قدر استقامتده دوام ایدرلرسه سزک ده صوکنه قدر وفاده دوام ایتمه‌کز ایجاب ایدر. چونکه
[اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ] الله محققا متقیلری سور.

کورلیورکه بو فاصله ایله بو فقره یه کیه استثنا ایتمک فائده‌سنه بر ترجیح یاپیلمشدر. و بونکله او مستثنالرک اوزمانه مصداقی بو مستثنالر اولدیغی کوسترلمشدر. زیرا اولکی استثنا هر زمانه جاری اوله جق اولانه بر مفهوم کلی اوزرنده در. بو ده اونک سبب نزولی اولانلره تطبیقیدر.

عجبا بو مسجد حرام یاننده معاهده یاپانلر کیملردر؟ قریش ویا خزاعه دینلمشسه ده بو احتمالکه طوغری دکلدر. زیرا قریش وخزاعه بو سوره‌نک نزولندن برسنه اول فتح مکه‌ده اسلامه داخل اولمش بولندقلری جهتله بو باره معاهدلرشکری یاننده حسابیله بو مستثنالر ده مراد اولمسی جمعی اثبات اولنمشدر. بونلر ایچون بنی کنانه و بنی ضمره دینلمشدر. فقط آکلاشیلیورکه بنی کنانه‌نک ده هپسی دکلدر. بو خصوصده اک واضح روایت، طبری و سائره‌نک بیاننه کوره ابن اسحاقک روایتیدر. دینلمشدرکه بونلر حدیبیه کونی رسول الله ایله قریش بیننده عقد ایدیلن معاهده‌ده بعیینه مدتک نهایتنه قدر قریشک عهدینه داخل اولمش بولنان بنی بکر قبائلیدرکه بو معاهده‌یی قریشله بو معهوددن ایدی - یعنی شو معلوم قریشله شرکدیر - بکردن بنو دئیل ایله باشقلری نقض ایتمشلردی. بناءً علیه بنی بکردن نقض عهد ایتمه‌ینلر ایچون «فما استقاموا لکم الآیة» مدتک نهایتنه قدر اتمام عهدلری اولنمشدی. شو حالده مسئله غایت دقیقدر. زیرا بو صورتده معاهده‌نک اصلی حدیبیه معاهده‌سیدر. حدیبیه مکه‌نک جوارنده اولمق اعتباریله مسجد حرام یاننده بیورلمسه و بونکله معاهده‌نک اهمیت مخصوصه‌سنه و قوتنه و بونی نقض ایتمه‌نک بیوک بر جرم اولدیغنه ده اشارت اولنمشدر. بوجله اولدیغی حالده

مشركلر بونی نقض ایتمشدی . قریشك عهدینه داخل اولان بنی بكرده بنو دئل رسول اللهك عهدینه داخل اولان
خزاعه یه تجاوز ایتمش و قریش مشركلری سلاح ویره رك بو تجاوزلرینه یاردم ایتمش ایدی . بونك اوزرینه معاهده
منفسخ اولمش و بو تجاوزه مقابله ایچون حركت اولونمش بو ده مكه نك فتحیله نتیجه لنمشدی . خزاعه ویا ایسه آز
كیملر ده یا عفوا قریشه اسلامی قبول ایلمشه . ایشته بونكی بر وضعیت حصوله كلمشه و بو صورتله حدیبیه معاهده سی
اساس اعتباریله مدتندن اول بوزولمش قالمشدر . ایشته شایان دقت اولان نقطه بوراسیدركه بوكا اساسی
اوله رق خیانت ایله بر معاهده نك دیكر طرفنده طولایسیله علاقه دارلر اولوب نقضنه اشتراك ایتمه ینلرك
استقامتلرینی كوستردكلری حقنده منفسخ اولمادیغی و بو استقامت دوام ایتدكچه شرطیله مدتنك نهایتنه قدر ایفاسیله
اتمام اولونمسی اهل اسلامك بر وجیبه اتقاسی اولدیغنی اخطار ایدلمشدر . حال بوكه ظاهراً باقیلیرسه املاك
سقوطیله قریشك ده سقوطی ایله حكمنه حكم ایدلمك لازم كلیردی . دیمك اولیوركه بوراده بو قیاسك خلافنه اولهرق
مستثنا عهدلرده عهد حكمنه طوتولمسی الله و رسول الله عندنده دیانت ، استقامت ، اتقا مقتضاسی اولدیغی
آكلاتلمشدر . نته كیم فقهاء بو معنی ایله " شبهه امانه امانده " دیمشدر . بنا علیه بوراده نقض بوكبی زلری
حقوقه اساسی بوزلدیغی نقض دییه جیرابیلیدیر .

بونده بوراده موضوع بحث اولان بنی بكر تفسیرلریده مصرح اولدیغی اوزره بنی كنانه دن اولان
بنی بكردر . دیمك كه بنی كنانه و بونلردن بنی بكر قبیله لرینك هپسی ده عهده رعایت ایتمه مشلردر . زیرا
حدیبیه معاهده سنی فعلاً ایلك نقض ایدن بونلر ایچنده بنو دئل اولمشدر . بنا علیه بنی كنانه ویا بنی بكر
خزاعه یه تجاوزله حدیبیه معاهده سنی نقض ایتدیلر دینیله جك زمانده بونلرك ایچلرنده بنو دئل دولاییسیله
اولدیغنی آكلامالیدر . كذلك بنی كنانه ویا بنی بكر عهدلرینی بوزمادیلر دینیله جك زمانده ایچلرنده بنو دئلدن
ماعداسنی آكلامالیدر .

ادت [كَيْفَ] ناصل اولور ؟ — او مشركلرك شو حالیله الله و رسولی عندنده بر عهدی ناصل بولنور ؟
[وَاِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ] كه سزه بر ظفر بولورلرسه — الینه بر فرصت كچیروب اوستكزه چیقارلرسه
[لَا يَرْقُبُونَ فِيكُمْ اِلًّا وَلَا ذِمَّةً] حقكزده نه بر ال نه ده بر ذمت كوزه تمزلر . ——

إلّ ، اساسنده كسكينلك ويا پارلاقلق معناسندن مأخوذ اولارق قرابت ، يمين ، عهد ، قرابت معنالرينه كلير . عبرانيجه " ايل " معرب اولارق الله ديمك اولديغى ده سويلنمشدر .

ذمت ، حفظ وحمايه‌سى لازم كلن وضايع ايدلمسى مذمتى ايجاب ايدن هر حقه كه عهد وامانه تعهد وضمانه ديكلير كه نقضى موجب ذم اولور . بوندن مأخوذ اولارق شرعاً بر كيمسه‌نك ذمتنده ايجاب واستحقاقه اهل اولمسى وصفنه اطلاق ايديلير كه عهد بولنان نفس ديه ده تعريف اولونور . تعبير آخرله شخصيت حكميه ياخود بونى تشكيل ايدن وصف مميز يعنى عهد وظيفه اهليتى ديمكدر . اولكى لغوى معنا ايله بو ده بر ذمتدر . ايكنجى شرعى معنا ايله ده ذمتده در . سورۀ اعرافده " الست بربكم قالوا بلى " آيتنه باقه . بالقوه ذمت ، بو عهد فطرى ايله يعنى موجوديت انسانيه‌ده‌كى توحيد ومعرفت عهده قابليتى سبب ايله ، بالفعل ذمت ده بونا مستنداً بالفعل ياپيلان تعهد ايله ثابت وقائم اولور . آيت سلبكجى اولنده وارد اولديغنه نظراً هيچ حالك معناسيله اولورسه اولسون ال وذمت ناملى ديه بيلجك هيچ برشى طانيمازلر ديمكدر . يعنى بر فرصت بولورلرسه بونلر عهدلرينه رغماً سزك حقكزده نه اللى ، نه يمينكزى ، نه قرابتكزى ، نه ده عهد وذمتكزى طانيمازلر ، نه قدر زيارت ايسه‌كز نه طانيمازلر . الله كسه اللى يارلايه مقدس حقه ودويدكلرى عهده باقماز سزه قيارلر ، ديله‌ديكلرينى ياپارلر . مع هذا بونلر بو معنالرى شو ايكى ده صلاحيه ميكدرلر . نه اللى ، نه برشى هيچ بر حق وعهد كوزه تمزلر . سزده كندى حقلرنده دكل ، كنديلرنده سزك حقكزده كوزتمزلر .

[يُرْضُونَكُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ] آغزلريله سزى ارضا ايدرلر — وفاقارلقده ، دوستلقده اسلاميتدن بحث ايدرلر ، ايمانه وطاعته دعوت ديورلر . فاتر سعد ايجوبه بجسندره ياپارلر . خلافى ظهور ايدو بر بجه اصلى بوينه سعد ويرله اعتذار وتعلل ايدرلر . كله بوينه بوزى باكذ ديلريله ياپارلر .

[وَتَاْبٰى قُلُوبُهُمْ] حالبوكه قلبلرى ابا ايدر . — آغزلرنده‌كى سوزى كوكلريله طبانه طبان ضد ، قورى ومعناسز برلافدن عبارتدر . مخادعه دكل مداهنه‌در . [وَاَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ] وبونلرك اكثرى فاسقدر . — طاعت وعهدده حقيقه باغلانمش دكلدر . برقسم قلبنده اولديغى كبى عهدده قالمق جهد ، ناموسسزلقده حكينك جلب نه بر عقيده‌مانعلرى نه ده بر مروت انسانيه‌لرى وار دكلدرى

یوقدر ، اونلرك ایمانی عاملانمازلر . [اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا] اللهك آیتلری مقابلنده
بر طاقم قلیل اشترا ایتدیلر . — عهدلرك ایفاسنی و اهل اسلامه استقامتی امر ایدن آیات اللهی غایت آز دکمین
بر شیئه ، بر لحظه لق دنیا شهوتنه دکیشدیلر ده [فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ] الله یولندن منع ایتدیلر . —
اللهك یولنی کسدیلر ، بیت الله یولندن ، دین حقدن ، اسلام و طاعتدن چویردیلر قالقدیلر . دینلمشدر که
ابوسفیان بونلره بر یمك یدیروب حلیفلرینی بوزدی ، کندی حلیفلری اولانلره ابیده بر ضیافت ویرمشدی . بو بر لقمه
یمك سببیله نقض عهد ایتدیلر . [اِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ] حقیقةً بونلر نه فنا یاپیورلردی —
یاخود اونلر یاپدقلری عملر کندیلرینه نه فنا اولدی ، نه قدر آغیره اوطوردی . [لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ
اِلًّا وَلَا ذِمَّةً] بر مؤمن حقنده نه بر یمینه نه ده بر عهده کوزه تمزلر . — یعنی هپسی مجموع سیئات اسلامیه
حقنده کوزه تمدکلری کبی افراد مؤمنیندن هیچ برینك حقنده ده هیچ بر یمین و عهد کوزه تمزلر [وَاُولٰٓئِكَ
هُمُ الْمُعْتَدُونَ] و ایشته بونلردر که اوت تجاوزلردر . — حقك حدودینی آشانلر ظلم و تعدی ایله تجاوز ایدنلر
دینه بو احوال سزلره ایله متصف اولانلره دینیر . بوقدر بونلره قارشی برائت اعلان ایدوب حرب ایله جك اولانلر
دکل [فَاِنْ تَابُوا] اکر بونلر توبه ایدرلر — شرکدن و کفردن دونه یتفری فنالقدن واز کچرلر [وَ
اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ] و نمازی اقامه ایدوب زکاتی ویررلرسه [فَاِخْوَانُكُمْ
فِي الدِّينِ] اوزمان دینده اخوانکزدرلر . — یعنی دینده کی کلده ، عهدکزده کی عبهدیتده اولورلرده
حقوق و وظائفده مساوی اولورسکز . بناءً علیه بوتقدیرده کندیلرینه قارده سه سلاحسی ایتر [وَنُفَصِّلُ
الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ] و بز بو آیتلری بیلن — یعنی دلالت ایتدکلری احکامی آکلایجق ، طانیه جق
— اولان بر قوم ایچون تفصیل ایدیورز . — قوم لا یعلمونه اولانلر دکل ، علم و حقی تقدیر شاننده اولانلردر که
بو آیتلردن استفاده ایدرلر . بو جمله بو آیتلرده مندرج احکامی ایجه تأمل و حقی تقدیر ایله محافظه یه ترغیب ایچون
تذییلی بر جمله معترضه در . یعنی ای مؤمنلر ، سز بو آیتلرده کی تفصیلاتك قدرینی بیلکز ، آکلایوب عمل ایدیکز
اونلره بیلدیرك ، توبه و عمل ایدوب بزه فائده سی اولورلرسه فبها و نعمت [وَاِنْ نَكَثُوا اَيْمَانَهُمْ
مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ] واکر عهدلرندن صوکره یمینلرینی بوزارلرسه [وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ] و دینکزده

طعنه ایدرلرسه ـ که اونلر قد بونی یاپیورلر . بو ایکی صورتده [فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ] سزده او کفر امامرینه قتال ایدیکز . ـ یعنی یمینلرینی بوزدقدن و تأییدلرک عهددر دکلدر صوکره یمینلرینی بوزانلر دیندکزه طعنه ایدن کفرده ایلری کیتمش ، کفر امامی ، کفر پیشواسی اولمش اولورلر . بالطبع سزده بونلری ، اولدرملی کوزه آلوب بونلره حیا ایتمکسزین حرب ایدیکز . [إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ] شبهه سز که بونلرک اصلا یمینلری یوقدر . ـ حقیقتده اونلر ایچون ، اونلرک نظرنده یمینه ویا بیله شی یوقدر . چونکه بونلر یمینلرینک هیچ بر حکم و قیمتی اولمادیغنه اغزلری ایله قتل یمینه اهمیت ویرمشلردر . یمینه رعایت ایتمز ، یمینه بونلر ایله بر حکمده قیاماسلر . یمینلری اولدقلری کفرده بوقدر ایلری کیتدکلری تحقیقده و تنبیهی ایتمکه بولنانلرده اوقدر بر عهد ایچون اعتماد اولونور . بونلرله بر عهد یاپیلمیلک ، یمینلرینکده دارلرلرینه متوقفدر . بو ایسه انجق قتال ایله ممکنه اولور . زیرا بونلره قارشی قتل و قتالدن باشقه برشیدن چکینمزلر . بونک ایچون یمینلرینی بوزانلره ، بو کفر امامرینه قتال ایدیکز که [لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ] دارلرلرینه . ـ اونلر دارتکاب ایتمکده بولندقلری او جرائم عظیمه‌یه ، او یمینلرینکه ، عهدسزلکه ، دینکزه طعنه ایتمکدن دیریسیند . یعنی بوجه دینه و بو آرزو و امید ایله قتال ایدیکز ، حربه غرضکز بو اولسون ، یوقسه مجادله زیرا صادق اولدیغی اوزره ، مجرد انتقام ایتمک ، محضا اضرار و اذیت ایتمک اولماسین .

شمدی :

أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ
بَدَؤُكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ أَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ●
قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ
قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ● وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
حَكِيمٌ ● أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ
وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ●

مآل شریفی

یا اویله بر قومه محاربه ایتمز میسکز که یمینلرینی بوزدیلر، و پیغمبری چیقارمایی قوردیلر، هم ده ایلک اول سزه تعرضه اونلر باشلادیلر. یوقسه اونلردن قورقیور میسکز؟ اگر مؤمن ایسه کز داها اول الله دن قورقمالیسکز ● محاربه ایدیک اونلره که الله سزک اللریکزله کندیلرینی معذب قیلسین، رسوای ایتسین، نصرتیله سزی اونلره مظفر بویورسون، و مؤمن بر قومک یورکلرینه صو سرپسین ● و قلبلرنده کی غیظی گیدرسین، هم الله دیله دیکنه توبه ده نصیب ایدر، الله علیمدر، حکیمدر ● یوقسه ظن ایتدیکزمی که حالکزده براقیلیویره جکسکز ده الله ایچیکزدن مجاهده ایدنلری و الله دن، رسولندن و مؤمنلردن باشقه صوقولاجق بر ولیجه طوتونمیانلری هیچ بر ده بیلوب گورمیه جک؟ حالبوکه الله بوتون عمللریکزه خبیردر ●

[أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا] شویله بر قومه قتال یاپمازمیسکز که [نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ] یمینلرینی بوزدیلر [وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ] و پیغمبری چیقارمه ایسته دیلر. — او پیغمبر که ایچلرنده بولندقجه «وما كان الله ليعذبهم وانت فيهم» منطوقی اوزره الله اونلری تعذیب ایتمیه جکدی، وطنلری دار السلام اوله جقدی، لکن اونلر بویله بر پیغمبرک وطنلرنده بولونماسنی ایسته مدیلر، اونی چیقارمه ده و وطننی اسلام دن خارجی دار حرب یاپمیه تشبثنده بولوندیلر. بونی اولا مکه ده ایسته دیلر، هجرت واقع اولدی. سورهٔ انفالده «واذ يمكر بك الذين كفروا» بابنده. صوکره مدینه دن ده چیقارمه ایسته دیلر. یهودیلرده اشتراک ایدرک احزاب وقعه لرینه تشبث ایتدیلر. بر ده اخراجک دیگر بر معناسی: حدیبیه ده اول و صوکره پیغمبری تجاوز و خروج وقتنه سوق ایتمکه چالیشدیلر. گرچه یاپامادیلر، فقط اویله ایسته دیلر [وَهُمْ بَدَؤُكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ] و ایلک دفعه اونلر سزه باشلادیلر — سز مسلمانلره خارجی حرب ضیق اچمه و ایلک اوکجه قتالقیشانلر اونلر اولدیلر. — ابتدا رسول الله اونلره کتاب مبین ایله کلدی، تبشیر و انذار ایله وعظ و نصیحت و تذکیر حقیقت ایتدی. بونلره

تحدی یه دعوت ایلدی ، اونلر بونده عاجز قالدیلر ، بو حالده سیف وسنانه چویردیلر . پیغمبری ومسلمانلری قتله
قالقشدیلر . بو صورتله خندقه دک حرب ، کندیلری حربی باپایه مسلمانلر دیارلرنده ابتدار حال حربی احداث
ایدن اونلر اولدی . بو بر عهد وصلحله ایه نتیجه لنمزدن ابتدا بدرده عزم قتال اونلر باشلادیلر . قاروانی
کیتدکدن صوکره محمد ومعیتنده کیلری استیصال وبدرده بر ذوق یاپمدن دونمیز دیدیلر ، مغلوب اولدیلر
فقط بدردن حدیبیه یه قدر حال صلح تأسیس ایتمدی ، متوالیاً حرب وحال حربه دوام ایتدی ، نهایت مسجد حرام
جوارنده ، حدیبیه ده آرزولرینه کوره بر معاهده تقرر ایتدی ، بونی بوزانه ایلک تجاوزده اونلرده واقع اولدی
بر چوقلری دائرهٔ اسلامه کیردی ، کیمه ینه ده عفو عمومیه تنفذ ایلدی . بوکره ده حنین محاربه سنه سببیت ویرن
ایلک تجاوز اونلرده ، اونلر کن قفسنده اولدی ، نهایت ینه ترک طوریادیلر ، بتون سعیلری وسعیلریله خارجی
داخلی اختلال تشبثنده بولندیلر . بناءً علیه بوکونه قدر حرب ایده قتاللره بتونه باعث اونلردر . نقض یمینه ،
اخراج رسول سوداسی ، بلا موجب بدأ قتال ، شوادع سببده حربی باشلی باشنه بر سبب حرب اولدیغی حالده بونلرک
هپسی کندیلرنده اجتماع ایتمش اولان بر قومه قتال ایتمز میسکز؟ [أَتَخْشَوْنَهُمْ] بونلردن قورقیور میسکز؟
ـ که ایتمه چکسکز ، اکر بونلره قتال یاپمامانک قورقودن باشقه نه اولور؟ [فَاللّٰهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ]
اکر اویله ایسه الله قورقمکزه دها احقدر . ـ چونکه الله ، اذنه دورمزسه اونلر سزه نه ضرر ، نه منفعت هیچ بر شی
یاپامازلر . حال بوکه الله ک ایستدیکی بو امرلرینه مخالفت ایدوب اونلرله قتالی ترک ایتدیککز تقدیرده باشکزه کله جک
عذاب وعقاب الهیه سزده نه اونلر ، نه باشقه سی قورتاره ماز . [إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ] اکر
مؤمن ایسه کز بویله در . ـ ایمانه باکز ، الله دن قورقمایی ایجاب ایدر . وینه ایمانی اولانلرک بمینلرده حرب
ایتمسی اقتضا ایلر . او حالده :

[قَاتِلُوهُمْ] اونلرله قتال ایدیکز : وبیلیکزکه [يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِأَيْدِيكُمْ]
الله سزک الکزله اونلری تعذیب قیلسین . ـ وسزک الیکزه قاتسین ، مقتول ، مجروح ، اسیر اولسونلر .
جانلرده مالارده ضایعات ویرسین . [وَيُخْزِهِمْ] واونلری ذلیل ومقهور [وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ]
وحیات مجموعه کزده سزی اونلره منصور وغالب ایلسین [وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ]

و بر قاوم مؤمنلرك صدورلرینه شفا ویرسین - غم كبی اونلرك اذا و جفالرینی چكمش، قتالده بولنمامش
حاللری یاره كراجیسی اولسه بر قاوم مؤمنلرك كوكللرنده دوردرا قماسین، تشفی صدر ایتدیرسین - [و
یُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ] و قلبلرینك غیظنی كیدرسین - یعنی اویله بر شفای صدر ویرسین كه احتراصلری
آرتیره جغینه، یكیدن اوجه‌ره، تاثرله سبب اوله جغینه متجاوز بر انتقام ماهیتنده اولماسین. بالعكس
حقلرنی احقاق قسمنده ذوقیاب اوله جغینه اولانه مؤمنلرك قلبلرنده كی محض غیظلری سیلسین، مشروع غیظلره سبب
اولانه ظلم و تعدی منابعنی تعقیم ایتسین ده غیظلرینه آزاده بر حیات سلامت یاشاتسین.

كورولیوركه بوراده قتال امرینه اوزرینه بش حكمت و فائده ترتیب ایتدیرلمش و بونلر وادی عطف
ایدیلرك بشی بر «قاتلوا» امرینه جواب یاپیلمشدر. تعذیب، اخزاء، نصرت، شفاء صدر، اذهاب غیظ.
بو صورتله بونلرك هیأت مجموعه‌سی مشروع بر حربك غایه‌لرینی بیان و بو غایه‌لرك تحققنی وعد ایتمكده‌در. دیمك
اولیوركه حربده ابتداء بر تعذیب حكمتی واردر. بر حرب شایان تحسین بر حال قویاجه اولانه تقاصد حسنه یه اولورده
قتل و جرح واسیر، تخریب بلاد و اتلاف اموال كبی آجی بر بولیله كیدیم بلیه‌جكدر. فقط بو تعذیب باللاده
اشارت اولندیغی اوزره حربك مستقلاً بر غرضی بر حكمت غایه‌سی اولیه‌جغی كبی علی الاطلاق بر اذا و ایلامده
عبارت ده اولمالیدر. مؤمنلر بونی عذابه استحقاق كسب ایتمیش بر قومه عذاب حقنی تطبیقه مأمور بر آلت اولمه
اوحقی یرینه كتیرمك فكر و مقصدیله و نیابةً حق، فائده‌سز بر تعذیبدن صاقینمق صورتیله یاپمالیدرلركه
تعذیب، تعذیب عبد دكل تعذیب الٰهی، تعذیب حق اولسون ده بو اعنفوده مشاهد اولان غضب ایده آزاده اولارق
خود غیظه طوغری رحمت رحمانه قاووشسون. بو بولیه یاپیلدیغی صورتده بوكا دشمنك خزی و ذلتی حكمتی ترتیب
ایده‌جكدركه حربك ایكنجی صفحه‌سی و غایه‌سیدر. فقط بر غایه اصلیه دكلدر. بونده اللهی و جهیله بر اخزاء اولدیغی
صورتده اوچونجی بر غایه ایله متلازم اولمالیدركه اوده مؤمنلرك هیأت مجموعه‌سیله دشمنه ظفر و غلبه‌سی
نصرت الٰهیه ایله منصوریت و تعالیسی غایه‌سیدر. یوقسه دشمن ذلته دوشدیكه برابر مؤمنلرده دیكر جهتدن بر آفته
اوغراشه‌جق اولورلرسه حربدن انتفاع ایدیلمسه، غایه حرب حاصل اولمامش اولور.

دیمك اولدی كه تعذیب، حربك غرضنی تشكیل ایده‌مه‌جكی كبی اخزاء ده اویله‌در. غایه حرب

حقیقی بر منظوره بیننده در. بو نصرت ده غایه سنك صدوره شفا ویره جك وغیظلرینی گیدره جك عینی سببلرك بر نوعی
استئصالی مطلوب اولملیدر. زیرا بعضی غیظلر اولورکه داها بویوك دردلر احیا ... وبعضی تشفی صدرلر اولورکه
داها بویوك غیظلری تهییج ایدر. ایشته اولنده ده شمدی تعذیب وتذلیل کبی ایکی سبب دو واسطه ونهایتنده صدورك
شفاء واذهاب الغیظ کبی ایکی فائده ایله استلزام وتجمیع بولنانه ومقاصد حربك مرکزینی تشکیل ایدن بو غایه نصرت
وظفر ایمانه بر غایه مقصوده درکه عرصه حرب بونك اوزرینه دوران ایدر. اپنك نکته ترتیب ذکرده
بو معنایه بر ایماء دیمکدر. بو اعلان برائت وبو قتال امرلری بو نسبه حکمت وفائده نك انتاجیله علاقه داردر.
بو امرلره امتثال وبو نیتله حرکت ایدلدیکی صورتده الله تعالی بونلرك تحققنی وعد ایلر. بر ده بو توبه بونلرك
ماوراسنده وهیئات مجموعه سنه معادل بر غایه رها واردرکه بو قاریده «لعلهم ینتهون» دیه تلخیص بیوریلدیغی
اوزره حربده غایة الغایه اولارق گوزه تیلمسی لازم گلن وحربی بر عبارت محضه حالنه قویان اصل حکمت الهیه
اودر. اونك ایچون بونك بیاننده اونلرینك سبکی دکیشدیریلرك مستقل بر جمله استئنافیه ایله بیوریلیورکه:
[وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ] والله، کیمی دیلرسه توبه نصیب ایدر. — او بیننلرده مقاتله
ذکر اولنانه نسبه فائده نك حصولنه سبب اولدقدن باشقه بونلرك حصولی نهایت بر توبه ایله ده علاقه دار اولورکه
بو توبه نك ایکی فرقه ده شمولی اوله بیلیر. بر فرقه ده اوسوز دیکلدیز کافرلر حربك اجیسنی و ایمانه حقك قوتنی
گوردکجه ایچلرنده منتبه اولانلر وبناء علیه کفر ومعصیتنده توبه ایدوب ایمانه واسلامه رجوع ایلینلر بولنور. نته کیم
فتح مکه بونك پك بارز بر مثالنی ویرمشدر. بری فرقه ده بوده بر حربك مؤمنلر اوزرینه ده پك بیوك بر نتیجه تربیه سی
واردر، ایمانلرینی تقویه ایدر. وحسب البشریه مساوی زللرله گناهلرنده توبه کار اولوب تمیزلنمه لرینه سبب اولورکه بونی
مفسرینه وجوه ایله بیان ایتمشلردر: اولا، بو امر الهی به اتیانده حسب البشریه گوجوك دنده وارسه بونلره
اقدام ایتدکلری صورتده بوکبی گناهلری ایچون او گناهلره فعلاً بر توبه اولور. ثانیاً، نصرت وظفر حمد ذاتنده
بو بویوك بر انعامدر. ونعمتك توالیسی مشاهده ایتمك ایسه حمد وشکرانی بولنلری جنوب ذنوبدن توبه یه داعی اولور.
ثالثاً، نصرت وظفر وتأمینه حمد وجدالت اموالك تکثرینه، تزایدینه سبب اولور. حالبوکه لذتی حرام بویره
بر سوء ایتمسی ملحوظ اولان مال وجاهلك حلال طریقه ایله تحصیلی تمکن ایلنجه بو وسعت، مضایقه واحتیاجك

باعث اولابیله‌جکی بر طاقم فنا سیئلره ده توبه‌یه داعی اولور. رابعاً، نفسڭ بیڭ دنیایه و لذائذ دنیایه
شدتلی بر میلی واردر. بونی بعض احوالده «الناس حریص علی ما منع» مدلولنجه محرومیت و ممنوعیت دها
زیاده تشدید ایدر. بو حالده انسانه دنیا فانیلری آچیلیر، واه تعالی ده اونڭ حقیقی زادی بولوردرسه
او زمان نفس، میل ایتدیکی او دنیا لذتلرینڭ نه قدر حقیر و چیركین، بونسبه شر اولدیغنی عین الیقینله آكلار.
و او وقت دنیا گوزنده كوچولور، دنیایه قیمت ویره‌مه‌ملی سیئلر سوز. بوده نفسڭ دنیادن انقباضنه
سبب اولور. یوسف سوره‌ص ده سلیمان علیه السلامده عطایه اولسانه «هب لی ملكاً لا ینبغی لاحد من بعدی»
مطابینه صوکره بر نعمه‌یه کرکیه‌جك بر ملك بانمیشلر» دعاسنڭ تفسیرنده‌كی وجوهدن بریسیدر. یعنی ملكك
حصولندن صوکره نفسڭ طلب دنیا ایله بر اشتغالی قالماز. ملكلر، دولتلر الی بوکی اولادن بویله ملك
و دولتك حصولی حالنده بالمشاهده آكلاركه حاصل دنیا بر هیچ و دنیا لذتلری، شهوتلری بونسبه زائلدرلر.
بو آكلایشه اونلرنده قلب، دنیادن یوز چویرر و آرتق اونا هیچ بر قیمت ویرمز اولور. بوتون کلیتیله اللهه
توجه ایدر. ایشته حربڭ صورت جریانی و مقاصدینه نظراً اجدادمه عمومیه و خصوصیه اونلرنده‌کی دنیا کوتو
بر طاقم نتائجی واردر. الاهم ارائه ایتدیکی حرب ایسه بو وجوه مشروحه ذکر اولنان بو منفعتك حصولنه سبب،
بونلرده بو صورتده طرفینك وجوه مختلفه‌ده توبه‌سنه سائقه و باعث اولور. فقط کورولیورکه بو توبه‌نك
هر حالده کلی اولدرده دکل الاهم دیه جریه نصیب اولدیغنی بالخاصه آکلاتمشدر. چونکه بعض کیمسه‌لرده کبر
و معصیت، طبیعت حالنی آلمشه بولنورکه بونلر نه دارلقده نه وسعتده متنبه اولمازلر، دونمزلر. نته‌کیم بعضی
کیمسه‌لرده ده عصمت فطریه و ملکتیه ایله ایمانه و تقوی طبیعت اولور، نه ضرده نه سرده بوزولمازلر.
کذلك بعض کیمسه‌لر واردرکه احتیاجلری اونلرنده مضایقه‌نك وسعته زیاده حسنه تأثیری بولنور. حکومت
اقبال و دولتك توجهی و دنیا فانیلرینك آچیلمه‌سی «ولو بسط الله الرزق لعباده لبغوا فی الارض»
«ان الانسان لیطغی ان رآه استغنی» مدلوللرینجه انسانی آزیتمغه ده سبب اولور. یعنی طغیان ایله
زعوفشدیر. بونلر بوتون دنیایه دالدیرر، شهوات سوروکر، بر چوقلری حقنده غروری آرتیرر، حقی
اونوتدیرر. الله یولسندکر، چرکاب فنا ایچنده بوغار.

والنفس كالطفل ان تهمله شب على

حب الرضاع وان تفطمه ينفطم

وسعت و دولتك دنيالى آكلامقه، هيچلكنى آكلايوب تكسنكه، دنياده يعقوب الله توجه ايتمكه سبب اولسى الله تعالانك بالخاصه جزء زراد ايتمسه اولديغى كيمه لره مخصوصدر. و انسانك احوالنده كى بو اختلافك اساسى ده مجرد اللهك مشيئته عائددر. بونك ايچوندر كه حكمتى اولدقلرى كبى اطلاقيله قالمه ترتب ايديلكسه «على من يشاء» ديه تقييد بيورولمشدر. [وَاللّٰهُ عَليمٌ حَكيمٌ] والله عليم حكيمدر. —— هر شيئى دائماً بيلير، هر شيئى وهر ايشى بر چوق حكمت و مصلحتى تضمنه ايدر. اكثريا بوكبى تذييلى جملرده ضمير ايله اكتفا اولونمايوب ده اسم جلاله تصريح ايدلمسى تربيه مهابت و القاى خشيت ايچوندر. يعنى او عظمت وجلاله يا يانه اولمايه، الله تعالى بو قتالده اريغى علم وحكمتيله دريشمدر. بناء عليه بو امرلر كمالاتدر و اطاعت وامتثال ايدلديكى صورتده بو حكمتلرك فائده لرى تحقق ايده جكنده و بونك دهانچه حكمتلرى بولنديغنه شبهه ايدلمملى و امر الهى يه مخالفتده هيچ بر درجه جزء اولونمملدر.

مؤمنلره بو وجهله ترغيبدن صوكره حربده قاچينلرى توبيخ و حكمتلرندن برده خالصاً جهاد ايدنلرك عند الله تمايز و اصطفالرى اولديغى تفهيم ايله زياده ترغيب ايچون بيوريليوركه:

[اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تُتْرَكُوا] يوقسه سز ظن ايتديكزمى كه حالكزده براقيله جقسكز؟ —— جهاد امر اولونميه جق، سزى تهذيب و تصفيه ايده جك امتحانه تابع طوتولميه جق، بولنديغكز حال اوزره كيفكزده ترك اولنه جقسكز؟ [وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنينَ وَليجَةً] ده الله ايچكزدن مجاهده ايدنلرى و اللهدن رسولندن، مؤمنلردن باشقه صوقولاجق برسرداشه طوتماياننلرى هيچ بيلمه مش اولاجق؟ —— بويله مخلص مجاهدلرده وجود، قدر وقيمت، ثواب و درجه ويرلمه مش بولنه جق اولمش؟ هيهات! [وَاللّٰهُ خَبيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ] حال بوكه الله هپكزك بوتون عمللريكزه خبيردر. —— بناء عليه جهالتده ايمانى مجاهد ايله غير مجاهدى، اللهدن، رسولندن و مؤمنلردن باشقه صوقولاجق برينه بر سرداشه طوتانى

طوتمایه مخصص ایدی بونک هندی یاپایه سنافقدر ولعربینک یاپدیغی اللهک بیلمسی وارده کوره‌جک
وجدانلری تفریغ ایتمه‌یوب ده اوتورمسی نه‌یمکه ؟

آرتق بو مشرکلرک مناسبته بولونمغه لایق هیچ بر جهتلری ، هیچ بر زینتلری ، اخلاقی ، دینی هیچ
بر حیثیتلری یوقمیدر ؟ شمدی یه قدر بونلر مسجد حرامک امورینه خدمت ایتمشلر وحالا ازجویه ایتمکده دکلمیدرلر ؟
وار حالده بونلره بو درجه برائت وقطع مناسبت لایق اولورمی ؟ کبی بعضی شبهه‌لر خاطره کلیر ویا ایراد ایدیلیر

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ ۚ
اُولٰئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ ۚ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ● اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ
اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰى
اُولٰئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ● اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ۚ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ● اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ
وَاَنْفُسِهِمْ ۙ اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ ۗ وَاُولٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ● يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ
بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ ۙ ● خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا ۚ اِنَّ اللّٰهَ
عِنْدَهُ اَجْرٌ عَظِيمٌ ●

مآل شريفى

مشرکلر وجدانلرینه قارشی کندی کفرلرینه کندیلری شاهد اولوب طورورلرکن اللهک مسجدلرینی معمور
ایتملری قابل دکلدر ، اونلرک هیچ نامنه بونلره یاپدیقلری لغودر . وآتشده ابدیا اونلر مخلدلردر . ● اللهک
مسجدلرینی آنجق الله وآخرت کوننه ایناناند ، نمازه دوام ایدن ، زکاتی ویرن والله دن باشقه سندن قورقمایه

کیمسه‌لر مسعود اولور. ایشته بونلرک موفق اولملری ممکندر • یا سز حاجیلره سقالغی و مسجد حرامده عمره‌جیلکی
الله‌ه و آخرت گوننه ایمان ایدوب ده الله یولنده جهاد ایتمکده بولنانه کبی می طوتدیکز؟ بونلر عند الله مساوی اولمازلر
الله ظالملر گروهنه هدایت ویرمز • ایمان ایدوب هجرت ایتمش و ماللریله، جانلریله فی سبیل الله جهاد ایتمکده
بولونمش اولانلر کیمسه‌لر الله عندنده درجه جهتیله دها بیوکدر. و بونلر ایشته اوراده اریه فائزلردر •
مژده‌لر اونلره ربلری کندی کندنده بر رحمت و بر رضوان و جنتلر ایله که اونلر ایچون اونلرده دائمی بر نعیم
وار • ابدی خالد اولارق اوراده اوتورلر، چونکه الله، اونک یاننده در اجر عظیم بر اجر •

[مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ]
مشرکلر کندی علیهلرنده کفرله شاهد اولدقلری حالده بونلرک الله مسجدلرینی اعمار ایتملری اولور شی دکلدر. —
بناءعلیه بونلرک مسجد حرامی اعمار ایتدکلری ویا ایده‌جکلری نصل تصور اولنه بیلیر؟ ابن کثیر و ابو عمرو قرائتنده
«مسجد الله» دیه مفرد صیغه‌سیله اوقونور و اصل مراد مسجد حرام اولدیغنی کوسترر. یعنی مشرکلر کندیلرینک کافر اولدقلرینی
کرک سویلیشلری، کرک سویلیشسزلکلری ایله الهک وحدانیتنه و رسولنک حقیقتنه اینانمادقلرینی وجدانلرنده بیلوب طوردقلری
و کعبه‌نک اطرافنه پوتلر دیکمک، بونلرک قارشیسنده عبادت ایتمک، چیر چیپلاق طواف ایتمک کبی کندیلرینک
کفرلرینه شهادت ایدن آثار شرکلریله اظهار کفر ایتدکلری حالده بونلرک محضاً الله عبادت ایچون مسجد اولان
اوراده یاپیلان الله مسجدلرینه اعمار نامنه یاپدقلری شیلر حقیقةً بر اعمار اولمیه‌جغنه و بناءعلیه کعبه‌نک معموریتنه
خدمت ایتملرینه امکان و احتمال یوقدر.
[اُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ] بونلر یوقمی بوتون عملری حبط اولور. — او کفر حالنده
یاپدقلری اعمار مساجد و بوکا بکزر نه قدر اعمال خیریه‌لری وارسه هپسی هباءً منثوراً اولوب کیدر. [وَفِي النَّارِ
هُمْ خَالِدُونَ] و آتشده بونلر مخلد قالیرلر. — صرف الله ایچون اولمایان هیچ بر عملک ابدی خیری اولماز. الله ایچون
بر بنا ویا هرهانکی بر عمل یاپمقله بونی یا یالکز الله‌ه یا باشقه‌سنه یاپمق ویا هرهانکی بر کفر یاپمق ایسه ایکیسی بر یره
کله‌جک شی دکلدر. بونده صمیمیتسزلکده باشقه بر تنافی و تناقض ده واردر که بو تنافیده کفرلرینی سویلیوردر

تشویه ایدییور . بونك ایچون ظاهرن اعلان کفر ایدرك بر الله مسجدی اعمار ایتمه‌لری کندیلری ایچون اینانمادقلری
و صمیمیتله یاپمادقلری و بناء علیه هباءً بر شیئی کوزه چارپاجق بر شی یاپمیه اولدیغی کبی عینی زمانده بو بر اعمارله
الله مسجدلرینك مادیت و معنویتنده بر تخریب ایله علاقه‌دار بر عمل ضمناً بر جنحه‌در . (« والذین اتخذوا
مسجداً ضراراً وکفراً الآیة » باقه) . مسجدك عماری ایکی معنایه کلیر . بریسی بناسی و تجدیدی ، بریسی ده
زیارده و ایچنده بولنمق عبادت ایلمسیدر . نته‌کیم بیت شریفی زیارت مخصوصه « عمره » دینلیر . و مسجدلره
حیوتمکیه‌ده و ایچلرنده حیوته دوام ایتمکلره ده « عمار مساجد » تعبیر اولنور . کذلك بر کیمسه‌نك مسجده حیوته
دوام ایتدیکی زمانه « فلانك سعی مسجد فلانه » دیرلر . بو صورتده بر مسجدك معموریتی بو ایکی وجهك جمعیله اولور .
بریسی عمران مادیسیدرکه بناسی ، تعمیراتی ، نظافتی ، مفروشاتی ، تنویراتی و بونلرك اداره‌سی متعلقه مصالحیدر .
بریسی ده عمران معنویسیدرکه ایچنده الله ایچون عبادت ، ذکر ، تدریس علوم کبی طاعات و خیراتك اداره‌سی
و بونلرك اداره‌سنه متفرع حیاتی و مسجده موضوع لهنك غیری شیلردن صیانتی ایله قائم اولور . بر مسجد ایچین دنیا
امورینه متعلق لقیردیه اولمایه موضوع لهنك غیرنده حیات ایتمرلك و بناء علیه معموریت معنویه‌سنی اخلال ایتمکدر .
بو بابده شو احادیث شریفه نقدر شایان دقتدر . رسول اکرم صلی الله علیه وسلمدن وارد اولمشدرکه : « مسجدده
لقیردی حسناتی یر ، حیوانك اوت یدیکی کبی » . علیه الصلاة والسلام شو حدیث قدسیده بیلدیریشدر : « الله تعالی
بیوردیکه : ارضده بنم بیوتم ، اولر مسجدلردر . و اونلرده بنم زیارتجیلرم ده اونلری معمور ایدنلردر .
ایمدی نه موطلو اوقولکه خانه‌سنده تطهر ایتدی : ایچه تمیزلندی ده صوکره بنی اوده‌مده زیارت ایتدی . چونکه
زائرینه اکرام ایتمك زیارت اولنانه اوزرینه برحقدر » . دیکر بر حدیث نبویده : « هر کیم مسجده الفت ایدرسه
الله تعالی اوکا الفت ایدر » . دیکر برنده : « بر آدمی مسجده اعتیاد ایدیور کوردیکزمی اونك مؤمن اولدیغنه
شهادت ایدیکز » . انس رضی الله عنهدن ده مرویدرکه « هر کیم بر مسجدده بر قندیل یاقارسه او مسجدده
اونك ضیاسی دوام ایتدیکی مدتجه ملائکه و حمله عرش اونك ایچون استغفار ایدرلر » . ایمدی مسجدلری لقیردیه
بیع حیات ایتمك اقتضا ایده‌جکنده بر مسجده هرهانکی بر کفر شوبه ضرر سوبه هرهانکی بر فسقك و هرهانکی
بر طهارتسزلکك بیله تقربی او مسجدك معنویتنه اوزانیلان بر جنحه تخریب اولور . و شو حالده اصل مسئله شو کوره

مساجدی عمار ایتمه‌لرینك جوازینی ذكر و وجودینی نفیدر. یعنی اونلرك عمارلری عمار دكلدر.

[اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ] اللّٰهك مسجدلرینی — اونلر دكل — انجق شونلر عمار ایدرلر:
[مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ] اللّٰهه و آخرت كوننه ایمان ایدن — مسجد انجق اللّٰهه سجده و عبادت ایدلمك مخصوص موضع دیمك اولدیغندن اللّٰهه ایمانی اولمیانلرك اللّٰهه عبادت ایچون بر یر بنا و تخصیص ایتملری و یا بویله بر بنانك اللّٰه ایچون عمارینه جداً علاقه‌دار اولملری مستبعددر. صوكره اللّٰهه عبادت ایله اشتغالك فائده‌سی بالاخره قیامتده كوروله‌جكدر. بوندن ایچون آخرته ایمانی اولمیانلر اللّٰهه عبادت ایتمزلر، ایتمه‌یجه‌ده مسجد یاپارلر، یاپسه‌لر ده مسجدلری عبادتله معمور ایتمزلر. فرصت بولدقجه یا مسجدلری ییقارلر و یا مسجدلكدن چیقاروب دیكر شیئ یاپارلر. بناءً علیه اللّٰهك مسجدلری عمارتنده بالبداهه آكلاشیلدیغی اوزره بونی عمار ایچون اول اللّٰهه و آخرته ایمان شرطدر، فقط بر شرط كافی دكلدر. بونكله برابر [وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ] و نمازی اقامه ایدن — بو ده شرطدر. زیرا مسجدلرك بناسنده مقصود اصلی نماز قیلمقدر. نمازك وجوبنی اعتراف ایتمینلر مسجد یاپمیه لزوم حس ایتمیه‌جكلری كبی نماز قیلمایانلر ده مسجدلرك معناً خراب اولمسنه سبب اولورلر. معمافیه نماز قیلمق ده كافی دكلدر. بونكله برابر [وَاٰتَى الزَّكٰوةَ] و زكاتی ویرن — بو ده شرطدر. مسجد عمارتنك مال و زكاتده بر توقفی واردر: فرض اولان زكات بورجنی ویرمیه‌ن، فقرا و مساكینی كوزه‌تمیندن مسجد بناسیله اشتغال ایتمه‌لری بیك محفوظ اولمادیغی كبی مسجده كیدوب فقرا و مساكینی كوزه‌ته‌رك زكات ویرمینلرده مسجدلرك عمارت معنویه‌سی ایله بوتون بر علاقه‌سی واردر. انجق بو ده كافی دكلدر. بونلرله برابر [وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ] اللّٰهدن باشقه‌سندن قورقمایان كیمسه‌لر — كرچه انسانده بر جبلت محذورلردن قورقار بلیه و قورقمامق السنه‌ده ممكن دكلدر ده قورقمیانلرده هیچ قورقماز دكلدر. فقط اللّٰهك قورقیسی بر یره كتیرمك ایچون اللّٰه قورقوسنده باشقه هیچ بر قورقویی حسابه قاتمایه، هر حالده بر قورقو ایله باشقه‌سنك رضاسی اللّٰهك رضاسنه ترجیح ایتمیه‌جك و هر حالده یالكز اللّٰهك حقیله كندی حقی تعارض ایتدیكی زمانده اللّٰهك رضاسندن محروم اولمق قورقوسیله كندی حقنی فدا و اللّٰهك حقنی اختیار ایده‌جك و خشیه‌سی یالكز اللّٰه ایچون سوندن بونك لومه‌سنده و یا ظالملك ظلمنده قورقوب چكینمیه‌جك و لزومنده حرب و قتالده و سائر صورتله حیاتی تهلكه‌ده فداكارلقله ... والحاصل

مختلف قورقولر . اندیشه‌لر تعارض ایتدیکی زمانده الله قورقوسنك قارشیسنده دیکرلرینی قالدیرمه جهتنی ترجیح
و ایمان صاحبی اولانلر و بو صورتله بو درت خصلتی جامع بولنانلر ذوات لازمدرکه الله‌ك مسجدلرینی اعمار
ایده بیلسینلر . یوقسه ذکر اولنان اوچ خصلت بولنوب ده اسلامك و ایمانك توحیدك حقیقت و کمالی دیمك
اولان بو قلب و ایمان ، بو اخلاص و وجدان بولونمیانلر مسجدلرك معموریتنی ادامه ایده‌مزلر . کونك برنده
بر قازان و یا قالمك و حتی علی العاده بر جر اثقالك تهدیدنده قورقه رق کندی الریله مسجدلرینی یقمغه قالقه
بیله دوشه بیلیرلر . ساده «رسماً» بنادن ده ، هتك حرمتده حیات ایدرده و بو حیاتی ادامه ایده‌جك
ایماندن طاس اوبانده خالی قالانلر مسجدلرك نه ثروت و نه سائر بر صورتله دوام معموریتنه احتمالی یوقدر . اونك ایچون
[فَعَسٰٓى اُولٰٓئِكَ] ایشته بونلر — بو درت خصلت جمیله‌یی جامع اولانلر جماعت [اَنْ يَكُونُوا مِنَ
الْمُهْتَدٖينَ] هدایته بولمش ، مرادلرینه ارشد ده اوله بیلیرلر . — یعنی طوغریجه طوغری سعادت ابدیه
جنته نائل اولمجه اولان بر یولده جماعتك ایچنده بولنه بیلیر . بونلرك بو طوغریلق حقنده حکم قطعی دکل
اقرب احتمالدر . «عسی» در . آرتق مشرکلر نره ده قالیر تصور ایدیلسین .
[اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَٓاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ] حجاج سقالغنی و مسجد حرامك عمارتنی
— یعنی کعبه‌نك مفتاحدارلغی ، تجهیز و تزیینی کبی امورینه سقالق خدمتلرینی [كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ] الله و صولك کونه ایمان ایدوب فی سبیل الله جهاد ایدنلرك کبی می یا ایتدیکز ؟
بونلری یا یعنی عمللری بر تیدیکز ؟ — ایمان و جهاد ده قطع نظرله مجرد سقایت و عمارت . فضیلتده علو درجه
ایمان و جهاده قیاس اولنور می ؟ ایمانی اولوب اولمامق و فی سبیل الله جهاد ده بولنوب بولنمامق حیثیتندن نه
قطع نظرله مجرد سقایت و عمارت ایله اشتغال ایدنلری بر یه می قویدیکز ؟ و سقایت و عمارت ولو مسجد حرامده اولسون
الله و آخرته ایمان ایله فی سبیل الله جهاد ایدنلری بر یه قویدیکز و تأسیساً دیکری سقایت و عمارتی فضل بر تبه بیلیر .
[لَا يَسْتَوُ۫نَ عِنْدَ اللّٰهِ] بونلر الله عندنده مساوی اولمازلر ، نفس الامرده مساوات قبول ایتمزلر . — برکره
انفا کیدیکی اوزره ایمانسز اولونه سقایت و عمارت هیچدر . ایمانه مقارن اولدیغی صورتده ایسه جهاده
صوورمك و بالذات کعبه‌نك امورینه خدمت ایلمك دخی کرچه نفس الامرده خیرلی اولانلر و عند الله بر فضیلت

بولنانلرك عمللرندندر. فقط بونلر ده اولسه فی سبیل الله جهاد ایدن مؤمنلرك عملنه، ایمانه وجهادینه مساوی اولامازلر. آرالرنده اوقدر بیوك بر فرق واردر كه اونلری بو قدر تشبیه بیله جائز دكلدر. مشركلرك یاپدیغی كبی ایمانسز سقایت وعمارتی ایمان وجهاده تفضیل ایتمك ویا مساوی طوتمق شویله طورسون ایمان ایله اولان جهادسز سقایت وعمارتی مؤمنلرك جهادینه ویا خصوصیله ایمان وجهاد ایله یاپیلان سقایت وعمارته مساوی طوتمق بیله بر ظلم، بر حقسزلق اولور. [وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ] والله ظالم اولان قومه هدایت ایتمز. — ظالملر كرچی طوغری یولی چیقاریامازلر. یا جمله رجوع ترجیحه موفق قیلنمازلر. ظالملره اویانلر وقاپیلانلرده اونلره ملحق اولورلر. هدایته ایرمك طوغریدن طوغری یه نائل مرام اولمق ایچون ظلمدن وظالملردن اجتناب ایتمك والله وصول كوزلدن ایمانله ایدرك واللهدن باشقه هیچ بر شیئه قول اولماقسزین رغبت ایله الله یولنده، دینه خدمت اغرنده بوتون جهدینی صرف ایدوب اوغراشمق لازمدر. ظالملره ایچیمه اوغراشمه، چالیشمه لازمدر كه ظلم وخیانت قورتولوب برلك ایچنده ده بوتون انسانلر سعید معمور، عدل وحمه ورحمت ورضوان فیضیله ناقیه اولسون.

صحابیه بو نفی تشبیه وعدم مساواتله سقایت وعمارتك جهاده افضلیتی كبی بر معنا آكلاشلماسین. [الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ] ایمان وهجرت ایدوب الله یولنده ماللریله جانلریله جهاد ایدنلر [أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ] الله عندنده درجه جهتیله اك بیوكدرلر. — بونلرك رتبه كمال وكرامتده دیكرلرینك هپسندن یوكسكدر. دیكرلری سقایت وعمارتده داخل اولدیغی حالده سائر كمالات وفضائلك هیچ جائز بیله اولسه لر عندالله بو مجاهدلر بو بر مجاهد اولمق حیثیتیله رتبه ودرجه سی اونلرندن دها یوكسكدر. [وَأُولٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ] واقعا بونلردر كه انجق اوفائزلردر. — بكله، لعل، عسی سی اولمایان ادیون فوز وفلاح بونلره مخصوصدر. حتی دینه بیلیر كه فوز مطلقه بونلردر. بونلرك فوزینه نسبتله دیكرلرینكی حقا بر فوز دكلدر. سوره نساده «لا يستوي القاعدون من المؤمنين غير اولي الضرر والمجاهدون في سبيل الله» .. «وفضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما درجات منه ومغفرة ورحمة» الخ... بابده.

بو آیتلرك سبب نزولنده روایت اولندیغنه كوره مشركلر یهودیلره «بز حجاجك ساقیلری ومسجدك

عمارلری یز . بناءً علیه بزمی افضلز ، محمد و اصحابی می ؟ » دیمشلر . اونلره ده « سز » جوابنی ویرمشلر . بر ده
حضرت علی ، حضرت عباسه رضی الله عنهما ، اسلامندن صوکره « عموجه هجرت ایتسه کز ، رسول اللهه التحاق ایلسه کز »
دیمش ، اوده « بن هجرتدن افضل بر حالده دکلمی یم ؟ بیت اللهی زیارت ایدنلره صو ویریورم و مسجد حرامی
اعمار ایدیورم » دیه جواب ویرمش ، صوکره بو آیتلر نازل اولمش ، حضرت عباس « اویله کوریورم که
هر حالده سقایتمزی ترک ایده جکم » دیمش ، رسول الله ده « سقایتکزه دوام ایدیکز ، چونکه سزك ده
خیریکز واردر » بیورمش . صحیح مسلمده روایت اولنمشدر که نعمان بن بشیر رضی الله عنه دیمشدر که « رسول اللهك
منبری یاننده ایدم ، بر آدم « بن حاجیلری اسقا ایتدیکدن صوکره هیچ بر عمل ایشله مزسه م پروا ایتمم » دیدی
دیکر بری ده « بن مسجد حرامی اعمار ایتدیکدن صوکره بر عمل یاپمازسه م پروا ایتمم » دیدی . دیکر بری ده
« فی سبیل الله جهاد سزك سویلدیککزدن دها افضلدر » دیدی . او بر جمعه کونی ایدی . دیکری عمر رضی الله عنه
بونلره صوصیکز رسول اللهك منبری یاننده سسکزی قالدیرمایکز ولکن نمازکزی قیلدقدن صوکره بو اختلاف
ایتدیککز مسئله‌یی رسول اللهدن استفتا ایده‌یم » دیدی . بعده حضوره داخل اولدی ، الله تعالی ده بو آیتی
انزال بیوردی » اه .

شمدی بو بیوك فوز و درجه‌نك عظمت و قطعیتی شویله توضیح ایله تبشیر بیوریلیور :
[يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ] اونلرك ربی اولان الله کندیلرینه شونلری تبشیر ایدر : [بِرَحْمَةٍ مِنْهُ]
طرفندن بر رحمتی — الهی فوق العاده بر انعام [وَرِضْوَانٍ] و بر رضوان — هم راضی هم مرضی حالده
حضور عزتنده بولندیره‌جق بر رضای اکبر [وَجَنَّاتٍ] و کوزللرك جنتلری که [لَهُمْ فِيهَا
نَعِيمٌ مُقِيمٌ] اونلرك ایچلرنده توکنمز ، دائمی بر نعمت و عزت وار . هم ناصل ؟ [خَالِدِينَ فِيهَا
أَبَدًا] او جنتلرده مخلد قالمق ، ابدیاً قالمق اوزره — نه نعمتلرینه فنا وار ، نه ده صاحبلرینه
زوال [إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ] زیرا الله ، شبهه یوقدر که انجق اونك عندنده بویوك بر اجر
واردر — نهایتی محدود نامتناهی وابدی بر اجر که مقابلنده کی عملك و یا بوتون دنیا اجرلری بونك
یاننده پك کوچوك قالیر . دنیاده یاشقرلرینه نکه نه جه خلاصنی بر اجر اونك فناسیله بیتر توکنیر کیدر

دهیچ بر فدا جایزه دکدر ، ایشته سزده‌کی اجرلر دنیانك عمرینه صیغماز ، اولکده ده صوکره یوم قیامتده
استیفا اولنور . « وانما توفون اجورکم یوم القیمة » در . واونك ایچوندر بونك مقابلنده‌کی عمل
فدا جایزه ده اولسه به آزدر .

بویله اولدیغی ایچوندر :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ
اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ●
قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ
وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ
مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ع ● لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ ۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ ۙ إِذْ
أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ
بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ ج ● ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ
وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ● ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ
مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ●

مآل شريفى

ای او بتونده ایمانه ایدنلر : باباریکزی واخوانکزی اگر ایمانه قارشی کفری خوشلانیورلرسه اوزیکزه
اولیا اتخاذ ایتمه‌یکز ، سزدن هر کیم اونلری ولی طانیه جق اولورسه ایشته اونلر نفسلرینه ظلم ایدنلردر ●
اگر ، دی : باباکز ، اوغوللریکز ، قارداشلریکز ، خصمکز ، قبیلکز ، الکزه گیردیککز ماللر ، کساده

قورقدیغڭز بر تجارت، خوشڭزه کیدن مسکنلر سزه الله و رسولندن و اونڭ یولنده جهاددن دها سوکیلی ایسه
ارتق اللهڭ امری کلنجه‌یه قدر بکلیڭ. الله یولدن چیقانلر کروهنی هدایته ایردیرمز ● اند اولسونکه
الله سزه برچوق یرلرده نصرت ایتدی. حنین کونی ده. او وقت که چوقلغڭز سزی غروره دوشورمشدی
بر فائده‌سی اولمامشدی، یریوزی او کنیشلکیله باشڭزه طار کلمشدی. صوڭره ده بوزولارق آرقه ویروب دونمشدیڭز
● صوڭره الله، رسولنڭ اوزرینه و مؤمنلر اوزرینه سکینتنی ایندیردی و کورمدیککز اوردولر ایندیردی
کندیسنی طانیمایانلری عذابه اوغراتدی و بو ایشته کافرلرڭ جزاسی ● صوڭره الله بوندن آرقه‌سنده دیلدیکنه
توبه نصیب ایدر. و الله غفور رحیمدر ●

[لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَاءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْاِيمَانِ]

ای مؤمنلر! آتالریڭزی و قارداشلریڭزی، ایمانه قارشی کفری سومك ایسترلرسه، اولیاء اتخاذ
ایتمه‌یڭز — یعنی باشقه‌لری سویله طورسون، دیسیڭز اولان بابالریڭزی و قارداشلریڭزی بیله کفری سوکیلی عد
ایدر، سومك ایستر، ایمانه قارشی ترجیح و اختیار ایدر، اصرار ایدرلرسه، اونلری قیلمازسه، اونلری
دلیدیڭز طوتمایڭ، ولایتلری طانیمایڭ. اراده‌لرینه تابع اولوب ده کفره خدمت و مساعدت ایتمه‌یڭ
اونلری کندیڭزه شفیق و ظهیر صایمایڭ. چونکه قرابت حسیاتی و آثاره، اقربایه احسان حقنده‌کی اوامر الهیه
کفرده دکل، بالاشتراك ایمانه مانع فعل ایتمه‌یڭ [وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ] و سزدن هر کیم
اونلره تولا ایدرسه — ولایتلری آلتنه کیرر، دوستلغی قبول ایدر، نصرت و استنصارده بولنور، تفویض امور
ایدر، بند ایدرسه — [فَاُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ] ایشته بونلر — بو تولی یاپانلر — ده اوظالملرده
باشقه بریسی دکلدرلر. — زیرا ولایتی اهل و موقعندن غیری‌یه قویوب حقسزلغی ارتکاب ایتمشدر. الله بونلره
هدایت ایتمز.

بو و بوندن صوڭره‌کی آیتڭ فتح مکه‌دن اول بونلری هجرته مانع عدایلر حقنده و یا ارتداد ایدوب
مکه‌یه التحاق ایدن طقوز کشی حقنده نازل اولدیغنه دائر ایکی نقل واردر. فقط بونلر تاریخ نزول حقنده‌کی

رابطه‌یه مخالف بولنمیغنه شایان احتجاج اوله‌میه‌جقدر. بونک ایچون جصاصک احکام قرآنده ذکر ایتدیکی
اوزره مؤمنلر منافقلردن تمییز ایتمک ایچون بونلره امر اولونمشلردر. چونکه منافقلر کافر اولان قرابتلرینه تولی ایدییور
و بونلره زیاده اکرام و تعظیم کوستریورلر، اونلره ولایت و افتخارلرینی اظهار ایدییورلردی. الله تعالی ده
بو آیتده‌کی امر ایله مؤمنلری منافقلردن فرق ایده‌جک علامت قیلمش و بونی یاپمیانلرک نفسنه ظالم و بناءً علیه معقوبه
مستحق اولدیغنی خبر ویرمشدر. انجق شونی ده اونوتمامق لازم کلیرکه بونلر بر کافر اولان بابایه آنایه
احسانی و معروف ایله مصاحبتی دخی ارائه میسه، نته‌کیم سوره لقمانده کلدیکی اوزره «ووصينا الانسان
بوالديه»، «وان جاهداك على ان تشرك بي ما ليس لك به علم فلا تطعهما - الى - وصاحبهما
في الدنيا معروفا» بیورمشدر. کذلك سوره نساده «واعبدوا الله ولا تشركوا به شيئا وبالوالدين
احسانا» الآیه، سوره انعامده «قل تعالوا اتل ما حرم ربكم عليكم الا تشركوا به شيئا
وبالوالدين احسانا» بابنده. اینک سیاقده و سباقده ملاحظه ایدیلدیکی زمان آکلاشیلیورکه بوراده بوندن اولکی
«ام حسبتم ان تتركوا» آیتنده‌کی «ولم يتخذوا من دون الله ولا رسوله ولا المؤمنين وليجة» قیدینک
بر توضیحی واردرکه حکمی ده یاقینده هجرتک اولمسیله «ثم يتوب الله من بعد ذلك» آیتیله کوستریله‌جکدر.

[قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَاۤؤُكُمْ وَاَبْنَاۤؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ
وَعَشِيرَتُكُمْ] اکر، ای! بابالریکز، اوغوللریکز، قارداشلریکز، زوجه‌لریکز، عشیرتکز - معاشرت
ایتدیککز، بر آراده یاشادیغکز اک یاقین اقربا و متعلقاتکز [وَاَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا] و قازاندیغکز مال
[وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا] کسادندن قورقاجغکز تجارت [وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا] و خوشکزه
کیدن مسکنلر - ایچلرنده یاکیلیه اولوب قالمق آرزوسنده بولندیغکز اولر، قوناقلر، کوشکلر، باغچه‌لر، ایللر
دیارلر - یعنی بوتون بونلر؛ عائله و قرابت، اموال و تجارت، وطن و مسکنده حضور و راحت، خوشنودیت آرزوسی
باشلیجه اختلاط و موالاته سبب اولان شیلردر. هر برینک بونلرده آیریجه بر حصه‌سی واردر. هر انسانک سوکیلی بابالرده
اوغوللرده، زوجه‌لرده، خصوصیله قارداشلرده و عشیرتلرده آیریر، اوغراشوب قازاندیغی مالله‌رده اولوردر.
تجارتلرده طورورده، راحت و شکرده یاشاتمه‌یه مانع اولور. دیلرز ویره‌جک شیدکه در. وادیلنه ایچون کیف ابا اقوه

و برده ایی دکلدر. فقط اعیه زیانده بونلری سومه‌نك ده بر حد وحقی واردر. بونلر غایه مقاصد دکل، ذاتده فلاح وخلاص ایچون بر سبب اولملیدر. بونلره محبت، الله ورسولنه محبته، دینه جهاد محبتنه منافی اولمه‌ملیدر. اوله خدمت ایتمك شرطیله نه قدر شایان محبت ایسه‌لر، دینه محبته معارضه ایتدکلری واله یولنده ایلریلمگه مانع اولدقلری صورتده ده او نسبتده مبغوض وسبب عقوبت ومصائب‌درلر. بونلری هر شیئه ترجیح ایدنلر ده دنیا وآخرتده یوکسلمزلر. حقوقی اخلال ایدرلر، هر ظلمه، هر حقسزلغه سببیت ویررلر، هر احتیاطه راضی اولورلر ده لزومنده حق یولنده مجاهده ایده‌مزلر، جانلری، مالی، اولاد وعیالی غائب اولمسین دیه هر ذلته راضی اولورلر. اونك ایچون بونلر اکر [أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ] سزه الله ورسولندن واونك یولنده جهاددن داها سوکیلی ایسه [فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِأَمْرِهِ] او حالده بکلیکز، تاکه الله امرینی کتیرسین — بو تقدیرده یا اجنبی یا بیسیه باشکزه کتیره‌جکی فلاکتی کتیرسین، عقوبتنی مستحق قیلسین ده نه حالکزه واره‌جغکزی کورورسکز، او وقت قورتولمه امیدی واری فقط ایدیکز؟ چونکه [وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ] الله فاسق قومه هدایت ایتمز — فاسقلره حقیقیه نه سعادت کرچکی قورتولوشی یول آچمیان. یعنی سز، الله ورسولنی والله یولنده مجاهده ایتمکدن داها زیاده سوه‌رسکز تقدیرده اللهك یا بایانجیغکزی محض جبری اولاراق مقدراته انقیاد ایدرك بکلیکز. بو صورتده ایسه الله فرضنه ارادی محبتکزه مربوط اولاراق فرصه دنقدیر بیوردیسه اولاده فی سبیل الله جهادی ترك ایتمکله فاسقلره حقیقیه وظیفه‌کزی یاپماسه، سفرلره تکذیبکزی اخلال ایلیسه، بر خائن فاسقلر اولمغکز ایچون اکثریته هر درلو خذلان وعقوبته مستحق اولمکز لازم کلیر.

کوریلیورکه اولکی آیت ایمانه قارشی کفرك ولایتندن تبری وانقطاعی امردر. بو آیتده ده الله، پیغمبر محبتنه منافی ووظیفه دینیه‌نك حقیله ایفاسنه مانع اولان هر درلو علاقه دنیویه محبتندن تبری وانقطاعی امردر. بونك ایچون اولکنده یالکز آباء واخوان ذکر ایدلمش اولدیغی حالده ایکنجیده ابناء وازواج وحتی عشیرت وسائره دخی ذکر اولونمشدر. بونلر ایله بونلره احسان امر وتوصیه الهیه جمله‌سندن اولدیغنده شبهه یوق ایسه ده جمیع برینجی «لاتشركوا به شيئا» موجبنجه الله شریك تعدد ایدیلمسی وایمانلی الله سوکیسی اولمامیدر. رضاء الله مخالف بر قطعیه تماس ایتدیکی صورتده هیسی هیچه صایلملیدر.

اللهدن باشقه‌سنی اوندن فضل اولیا اتخاذ ایده بیلیر ؟ الله دوستلرینه ، الله محبتنه دیکرلری نصل معادل طوتوله بیلیرکه

[لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فِى مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ] ای مؤمنلر ! حقیقتده الله سزه برچوق موقعلرده نصرت ایتدی .

— بدر ، احزاب ، قریظه ، نضیر ، خیبر و سائر برچوق حربلرده — مظفر قیلدی [وَيَوْمَ حُنَيْنٍ]

حنین کوننده ده [اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ] او وقت که چوقلغکز سزی عجبلندیرمشدی ده [فَلَمْ

تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـًٔا] اوردوکز هیچ بر شیئه یارامادی — او چوقلغه کوره نه ایکنکز

اوردو احتیاجکزی دفع ایده جک بر فائده ویرمدی [وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ]

بونجه کنیشلکیله برابر یر سزه طار کلمشدی [ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ] صوکره ده آرقه دونرک قاچمشدیکز .

حنین ، مکه ایله طائف آراسنده بر وادینک اسمیدر که مسلمانلرله هوازن و ثقیف قبیله‌لری بیننده‌کی

محاربه بوراده اولمشدی . شویله که : مکه‌نک فتحیله قریشک اکثریسی مسلمان اولدی . اولمیانلر ایسه آز قالدی و بونلر

دین اسلامه بر درجه داها مساعد اولدی . عربستانک طرفداری اولان قبائل و عشائر ده مسلمانلر طرفنه مائل و متوجه

اولدی . فقط عربک ان بیوک قبیله‌لرندن اولان هوازن قبیله‌سی ایله ثقیف قبیله‌سی بیننده اتفاق ایدرک

رسول اکرم ایله حرب ایتمک اوزره ذکر اولنان حنین وادیسنده طوپلانمغه باشلادیلر . بو قبیله‌لر حرب و ضرب

ایشلرنده مهارتی واردی و برچوق سنه‌دنبری عرب آراسنده تجربه‌لر یاپیورلردی . عمومی بر حرکت حاضرلایورلردی .

مکه‌نک فتحی اوزرینه عصبیت و هیجانلری آرتمش و رسول اکرمک کندیلری اوزرینه یوروییه‌جکی فکرینه ذاهب اولمش

و داها اول کله‌جک اولورلرسه محصور اوله‌جقلرینه قانع اولارق حاضرلقلری اکمال ایدوب هجوم حرکته کچمشلردی .

هوازن و ثقیف کندیلری درت بیک قدر ایدیسه ده بنی سعد بن بکر و بنی جشم کبی داها بر طاقم قبائلک و برچوق ده

اخلاط عربانک انضمامیله بر جم غفیر تشکیل ایلمشلردی که بعض روایاته کوره مجموعی یکرمی بیکدن زیاده اولدیغی

سویلنمشدر . (1) کعب و کلاب قبیله‌لری اشتراک ایتمه‌مشلردی . هوازن ایله ثقیف بوتون مال و بنلری و چولوق

چوجقلرینی برابر کتیرمشلر و بونلر عسکرلرینک غیرت و حماستی تهییج ایتمک ایسته‌مشلردی . رسول اکرم اسلام عسکرینی

اویله بیوک بر اوردونک طوپلاندیغنی ایشیتدی و همان تدارکاته تشبث ایتدی . حتی صفوان بن امیه‌دن سلاح

(1) ابن قیم زاد المعادنده ، ابو حیان تفسیرنده اوتوز بیک اولدیغنی نقل ایتمشدر .

ایسته دی ، صفوان هنوز مشرك ایدی ، مسلمان اولمه‌مشدی ایکی آی مهلت ایسته‌مشدی . «غضبانمی یا محمد !»
دیه صوردی . «خیر ، اعاره اولارق . تلف اولورسه اودمك شرطیله عاریت ایسته‌یورم» بیوردی ، اوده
«او ایسه بأس یوقدر» دیه‌رك اوچیوز زره ویردی . نوفل بن حارث بن عبد المطلب رضی الله عنه ده اوچ بیك مزراق
اعاره ایتدی . حضرت رسول اکرم تدارکی اتمام ایدیجه «دلدل» نامنده‌کی بیاض استره راکباً اون ایکی بیك
و بعضی روایته کوره بندن بر از دها فضله عسکر ایله مکه‌دن چیقوب حنینه متوجهاً حرکت بیوردی . بو عسکرك اون بیکی
مکه‌نك فتحنده حاضر بولنان اصحاب ، متباقیسی ده مکه‌لیلردن یکی اسلامه داخل اولمش طلقا ایدی . برابرلرنده سکسان
قدر ده مشرك وار ایدیکه بری ده صفوان بن امیه ایدی . بالاده آکلاتیلان سریه‌لرك آلتی بیك قدر اولدیغی روایات صحیحه
ایله ثابت بولندیغنه نظراً بو اسلام اردوسنك عددجه دشمنك مجموعندن فضله اولدیغی آکلاشیلیور . بو ده هر حالده
مسلمانلرك او آنه قدر یاپدیقلری و مظفر اولدقلری محاربه‌لرده کوردکلرندن بر کثرت و قوتده ایدی و بو حال
مسلمانلرك خوشنه کیتمه ، بو کثرتله بایاغی کووه‌نمشلردی . حتی رجال مسلمیندن بریسی — که مسلمه بن سلامة الانصاری
دیمشلر — «بوکون اصلا آزلقدن مغلوب اولمایز» دمیه و بو سوز رسول اللهه پك کران کلمشدی . بونی رسول اللهك
سویلمش اولدیغی حقنده‌کی قول ضعیفدر . کرچه بو سوز غیر بیجا کثرته کووه‌نمك معناسندن اوزاقده
کثرته اعتماد بسلمك «وما النصر الا من عند الله» اولدیغی فاتحه‌کبی بر عذر و قصوردن ده خالی
قالمایوردی . آیته اخطار بیوردیغی اوزره بو کونه قدر بر چوق موافقته نائل اولدقلری ظفرلرك هیچ
بر کثرته مدیون اولمامسی بولنان عسکر اسلامك بوکره حربه کیدرلرکن کثرت و قلتی موضوع بحث ایتمه‌لری اوزرینه
مغلوب اولمالری خلاص و احتیاطی ایله متناسب اولمیه‌جق بر ذهول اولیوردی . الله تعالی ده رسولنی منصور و مظفر
قیلانك ایجه کندیسی اولدیغی بیلدیرمك ایچون بو غزاده ابتدا عساکر اسلامیه‌یه بر هزیمت یوزی کوستردی
و فی الحقیقه بیلمسنده دکل کثرته کووه‌نمکدن طولایی ایلك اوکجه اردوی اسلامده عجیب بر انهزام ، عادتا بر پانیك
واقع اولدی . بنی سلیم قبیله‌سی ایله یکی مکه عسکری خالد بن ولید قوماندانلغنده پیشدارلرده اوکده کیدیورلردی
بنی سلیم انهزام بولیشدن و بر حمله ده دشمنه آچیلمشدی . بونی کورن مکه‌لیلرده غنائم طوپلامق لاابالیانه سکیردوب
کیدرلرکن اول حنین وادیسی قونمسه ، بو صورتله کیزلنمش اولان و اوده تمامنده مهارتی بولنان هوازن عسکرینك

بردنبره اوقدر شدتلی بر هجوملرینه معروض اولورلرکه اوپله بر بوزولوب قاچمشلردرکه بو بوزغونلق بوتون اردویه سرایت ایدیویرمش و بو خبر مکه‌یه قدر ایرشدی. وایمانی ضعیف اولان یکی مسلمانلردن بر چوغنک افکاری بوزولمشدی.

بو اوپله بر بوزغونلق اولمشدی که مرکزده رسول اکرم برقاچ اصحابیله یالکز قالیویرمشدی. اوده ایکی بیک عسکرک رجعته مجبور قالدیغی اوده صاغا صولا نعره‌یه قارشی یالکز فخر عالم طوروردی، تراشتر گیدیوردی، بتون عزم واقداملر شجاعت وثباتک بطل تمثالی واعجازی بونلک بر شاهی مثالی اولان الهی بر حمایه ایله دلدلی بتون دشمنلرینک مجدلرینه وحمتی بتون کفر رجالنک اوزرینه اوزه گیتلوب سوروپور «انا النبی لا کذب انا ابن عبد المطلب» دییوردی، سوررکن کفار قاچیور، اوزرینه حمله ایتدکجه طوروب بکلیوردی. روایت اولندیغنه گوره بو حال اوده کسور کره واقع اولمشدی. یالکز عموجه‌سی عباس، عموجه‌زاده‌سی ابوسفیان بن عبدالمطلب وداغی جعفر، علی بن ابی طالب ربیعة بن حارث، فضل بن عباس، اسامة بن زید، ایمن بن عبید که ایمن ایله ام ایمندر، اهل بیتدن بونلرله ابوبکر وعمر رضی الله عنهم معیتنده صیغنوب قالمشلردی. رسول اکرم یالکز باشنه دلدلی دشمنه طوغری سوررکن ابوسفیان رکابنده گیدیوردی، عموجه‌سی حضرت عباس قوشه‌رق، ایلرو گیتمه‌سین دییه دلدلک دیزگینی طوتمشدی.

[ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ] صوکره الله رسولنه ومؤمنلره سکینتی: قلبده سکونت ویرن رحمتی ایندیردی [وَاَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا] وگوره‌مدیگکز عسکرلر ایندیردی که بونلر ملائکه‌در. بونلرک عددلرینک بش بیک ویا سکز بیک ویا اون آلتی بیک اولدیغی حقنده اوچ روایت واردر. وقول مختاره گوره بونلرک نزولی مؤمنلرک قلبلرینه خواطر حسنه القاسیله تقویه وتأیید ومشرکلرک قلبلرینه القای رعب ایدی (سورهٔ انفال باشنده). اووقت فخر عالم، صاغ جناحی طوتوب طورمشدی وحضرت عباسک سسی غایت یوکسک اولدیغندن اوکا «ای انصار، ای اصحاب!» دییه باغیرمسنی تکلیف ایلدی. اوده ندا ایدوب «ای عقبه‌ده بیعت ایدن انصار، وای شجرهٔ رضوان آلتنده دونمه‌مک اوزره سوز ویرن اصحاب، ای اصحاب شجره ای اصحاب سورهٔ بقره» دییه چاغیردی ونداء متوالی ایتدی. هر طرفدن اصحاب کرام «لبیک لبیک» دییه [illegible] همان دوندیلر. ورسول اکرمک یانینه قوشوشدیلر. اوزمان رسول الله حیوانندن اینیدی «بن او پیغمبرم یالان یوقدر بن عبدالمطلبک اوغلیم» «انا النبی لا کذب انا ابن عبد المطلب» بیوردی و «اللهم انزل نصرک» دییه

الله‌ه دعا ایدوب نصرتنی نیاز ایلدی ، سمادن سکینت اینوب رسول الله یاردم ایتدی ، اولوغ زغونه عسکر رجال دیرلنوب طوپلاندی ، مسلمانلر اویله بر عشقله طوپلانیورلردی که آتلری قوشیاندی اینوب قوشیورلردی . بو صورتله مؤمنلرک هپسی تکرار رسول اکرمک یاننده برلشدیلر . واو خوف و هیجانی آتوب کمال سکینت و متانتله جنکه گیریشدیلر . او وقت رسول الله باقوب « حمی الوطیس = فرون قیزیشدی » بیوردی . و یردن بر آووج طوپراق آلوب مشرکلرک اوزرینه آتدی « انهزموا ورب محمد » دیدی و حقیقةً منهزم اولمشلردی .

ایشته او وقت ده مؤمنلره بویله نصرت ایتدی [وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا] و کافرلری تعذیب ایتدی — مغلوب دوشدیلر ، بعض اوچی برابرنده اوغرادیلر ، مالکی اغتنام اولندقده باشقه عبرت و حمیتلری اوزرینه سار اولوب تفصیله ساحه هر بری کثیر دکری اولاد و عیاللرینی اسیر براقدیلر . [وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ] بوده کافرلرک جزاسیدر . [ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ] صوکره الله اونلردن ایسته‌دیکنه دیلدیکنه توبه نصیب ایدر . — نیته‌کی دوربره قوشاندلری مالک بن عوف نفرد ایله برابر هوازنه دیارده بر قسمنه نصیب ایتدیکی اسلامه موفق قیلار . [وَاللَّهُ غَفُورٌ] والله غفوردر . — اونلرک کچمیشده‌کی کفر و معصیتلرینی عفو و مغفرت ایدر . [رَحِيمٌ] رحیمدر . — اونلره رحمیله فضل و احسانده ایلر .

رسول اکرم حنینده داوقسده آلنان اسیرلری و اموال غنائمی « جعرانه » ده محافظه ایتدیره‌رک طائف اوزرینه حرکت ایتمشدی . اون سکز کون قدر سوره طائف محاصره‌سنی رفع ایدرک دکوندن صوکره جعرانه‌یه عودتنده اسیرکلک ایدیسی آلتی بیک نفوس اسیر ، درت بیک دوه ، یکرمی بیکه زیاده اغنام و درت بیک اوقیه قدر اولدیغی سویلنن بر میوه آلتون و کومشه نقود طوپلانمش ایدی . اونده ده اسیرلری قورتارمق امیدیله مراجعت واقع اولور دیه اون کون انتظار و تأنی بیوروب بکلادی . کیمسه کلمه‌ینجه تقسیمه شروع بیوردی . بعده هوازنک وفدی یعنی هیئاتی بر چوقی کلدی ، رسول الله اسلام اوزره بیعت ایتدیلر و « یارسول الله سندن خیرلیسی ال خیرلیسی ، بزم اهلیمزی و اولادلریمزی اسیر ایلدی و مالیمزی آلدی » دیه‌رک مالیکی و اسیرلرینی کندیلرینه رد و اعاده‌سنی طلب ایتمشلر بولندیلر . رسول الله یاننده کیمی کوریورسکز ، سوزک اک خیرلیسی اک طوغریسیدر . بکلادم عقیدتیز . شمدی ایکیسندن بری اختیار ایدیکز . یا اسیرلریکزی و یا خود مالیکزی . بونک اوزرینه بز دیدیلر :

مسجده هیچ برشیء دنك طوتمایز . بناءً علیه رسول الله مسلمینه خطاباً قالقدی ، الله حمد وثنادن صوكره شو خطبه‌یی ایراد بویوردی : « بونلر توبه‌كار مسلمین اولارق بزه گلدیلر . بزده كندیلرینه ذریتلرینی وقادینلرینی ایو ماللری بیننده تخییر براقدق ، مسلمه هیچ برشی دنك طوتمیه‌جقلرینی سویلدیلر . بناءً علیه كیمك الینده برسبی وارده ، گوكلی خوشلانیرسه اعطا ، یوقسه بزه ویرسین داو زیرینه قرضمز اولسون ، الیمزه برشی گلنجه اونك یرینه ویره‌لم » . بوكا قارشی هپسی « راضی یز وتسلیم ایتدك » دیدیلر . علیه الصلاة والسلام « بیلمه یز بلكه ایچكزده راضی اولمیانلر واردر ، عرفالكزه امر ایدیكزده بونی بزه رفع ایتسینلر » بویوردی . بعده عریفلرده « راضی اولدیلر » دیه رفع وعرض ایتدیلر وبوتون اسیرلر خلاص اولوویردیلر . انجق صفوان بن امیه‌یه دوشن ایكی قادین قالمسه اولدیغی بخاریده روایت ایدلمشدر .

حنینك روایتنده بو آیتده بو تجلیات رحمته اشارت بویورلمشدر . فقط گورولیوركه بورادا ماقبلنده‌كی كبی ماضی صیغه‌سی دگل « ثم یتوب الله » دیه مضارع صیغه‌سی ایراد بویورلمشدر . بناءً علیه بونك سوقی برسنه اولكی حنین وقعه‌سندن دگل بلكه بر وجه بالا اعلانه اولنان برائت وجهادك علی الخصوص ظاهراً رحمت واحسانه مخالف كبی فهم ایدیلمه‌جك اولان « لاتتخذوا اباءكم واخوانكم » آیتنده‌كی قطع ولایت ومحبت تكلیفلرینك باطناً متضمن بولندیغی آثار رحمتی استقبالده مستلزم اولدیغی بوكبی حكم ومصالحی بیانه عائددر . وحاصل معنی شودر :

ای ایمان ایدنلر ، سزده آبا واخوانكزه قطع ولایت وابالله یولنده اقربا ومتعلقاتكزه قطع محبت ایتدیكز ، قارشی بویله اعلان ایدیلن برائت وجهاد امری غایت شدید وحقیقتده رحمت واحسان غایه‌لرینه مخالف فهم ایتمیكز . حنین وقعه‌سنده اولدیغی كبی بونك نتیجه‌سنده ده برچوق كیمسه‌لره توبه‌لر نصیب اولاجق وبرچوق تجلیات مغفرت ورحمت ظهور ایده‌جك ، بیچه فتنه‌لر ازاله اولناجقدر .

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ
هٰذَا وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِٓ اِنْ شَٓاءَ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ●

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَ
لَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ●
وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ
بِاَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِؤُنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ●
اِتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا اُمِرُوا اِلَّا
لِيَعْبُدُوا اِلٰهًا وَاحِدًا لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ● يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِؤُا
نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللّٰهُ اِلَّا اَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ● هُوَ الَّذِي
اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ●

مآل شريفى

ای او بوتون ایمان ایدنلر! مشرکلر بر پسلکدن عبارتدرلر. آرتق بو ییللرندن صوکره مسجد حرامه
یاقلاشماسینلر. اگر بو خصوصده فقیرلقدن قورقارسه‌کز الله سزی فضلندن زنگین ایدر ان شاء الله. هرحالده
الله علیمدر، حکیمدر ● او کندیلرینه کتاب ویریلنلردن ده اوللر کی حالده: الله‌ه، آخرت کوننه ایناغمایان، اللهک
و رسولنک حرام ایتدیکنی حرام طانیمایان، و حق دینی دین ایدینمه‌ینلره، کوچولمش اولدقلری حالده الله جزیه ویره‌جکلری
حالده‌یه قدر حرب ایدین ● یهودیلر «عزیر اللهک اوغلی» دیدیلر، نصرانیلر ده «مسیح، اللهک اوغلی»
دیدیلر. بو اونلرک آغزلریله سویلدکلری سوزلریدر که، اولجه‌دن کفر ایدنلرک سوزلرینه بکزه‌تیورلر. الله قهر ایده‌سیلر
نره‌دن حقدن چویریلیورلر؟ ● احبارلرینی، رهبانلرینی اللهدن باشقه ربلر ادیندیلر، مریم اوغلی مسیحی ده،
حالبوکه هپسی انجق بر اله عبادت ایله امر اولونمشلردی که باشقه اله یوقدر انجق او. تنزیه و سبحان اونلرک قوشدقلری
شرکدن ● ایستیورلر که اللهک نورینی آغزلریله سوندرسینلر. الله ده راضی اولمایور، انجق نورینی اتمام
ایلمک دیلیور، کافرلر ایسته‌مسه‌لر، خوشلانماسینلر ● او اللهدرکه او، رسولنی هدایت قانونی و حق دینی ایله گوندردی که

اوزرینه گیرمك ایچون گوزه دردی ، مشركلر ایسه بونلره خوشلانماسینلر •

اى مؤمنلر [إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ] مشركلر پیسلكدن عبارتدر : مشرك اولمق حیثیتیله عینی پیسلكدن باشقه برشی دكل دیمكدر . — مشرك معنوی پیسلكلرك اك فناسیدر . بر ده بونلر طهارتلنمزلر ، غسل ایتمزلر ، جنب گزرلر ، نجاستدن اجتناب ایتمزلر ، دینلری ، ایلرلری نجاستدن عاری قالماز . بوجهتله ده كندیلری عیناً و بالذات بر پیسلك دكل ایسه ده اوپله دینجه كبی متنجس حالده درلر ، تمیز دكلدرلر .

بو معنایی گوسترمك اوزره ایجاب قصر صورتیله مبالغةً نجس اطلاق اولونمشدركه عینی نجاسته باشقه برشی دكل دیمكدر . بونك ایچون ابن عباسدن " كلاب و خنزیر كبی عینلری نجسدر " دیه ، حسن بصریدن ده " بر مشركه مصافحه ایدن آبدست آلسین " دیه بر قول نقل اولنمش ایسه ده بو گونكی جعفریلر كبی بعض شیعه دن باشقه بتون مذاهب بوراییه قوللرك خلافنه درلر [١] . زیرا اونلر نجس العین اولسه لردی هیچ بر وجهله قابل تطهیر اولمازلردی ، حال بوكه ایمانله طهارت ایله طاهر اوله بیلیرلر . صوكره شرعاً ده عقلاً ده ظاهردركه بو حكم خلقت انسانیه لری اعتباریله بالذات دكل شرك كبی احوال مكتسبه لری اعتباریله بالعرضدر . بوجهت بو بابی اولدیغی ایچوندركه مبالغه صورتیله عینی پیسلك كبی گوستریلمه لرینك بر بلاغتی واردر . یعنی مشركلر انسان اولمق اعتباریله عیناً و فطرةً دكل مشرك اولدقلری حیثیتیله اعتقاداً و عملاً اوقدر بولاشمشلردركه عینی بر پیسلك كبی تیكسینیلهجك حالده درلر . ظاهرده پیسلكلری گورولمسه بیله ینه پیسدرلر . تمیزلنمزلری ممكندر . فقط عمومیتله تمیزلنمزلر . مادام تمیزلنمزلر بولنسه بیله مشركلكلری حسبیله معناً

[١] سیاقه حسن بصرینك قولی اونكنده معناسنده دكلدر . چونكه بوراده آبدست آلمه معنای لغویسیله ال یقامق دیمك اولدیغی ظاهردر . بو ایسه نجس العینه باشقه متنجس و یا شبهه نجس ده و یا كیرده دخی اوله بیلیر . مثلا بریكی گورویورسكزكه بر دقیقه قاپیشدیرمه سزك الیكزه طوقونیور . الیكزی یقامازسه نفس دورایمه بیلیرسكز . كذلك بر دیگرینی گورویورسكزكه اوستكده بریره دیكیلمیور چوككیدیور . نه ادرارك اوزرینه صیچرامامسنه ، نه آقینتیسنك دیزلكنه و یا بدننه بولاشماسنه چیكینیور . حقیقةً اللی یقامادیغی و یا یقایاباسادیغی ایچون منتازه اولمق خاطرینه گلیور ، حتی معتقد بیله اولمایور . حسن ملیه . شمدی بونی گوردیگكز و یا بونك عدده اولدیغی بیلدیگكز و یاخود ظن ایتدیگكز بریله اللی نصل صیقارسكز و شاید صیقارسه كز نصل یقامازسكز ؟ ایشته اوسوزك معناسی بو اولملیدر . یوقسه بتون بونلرده صوكره گوزیكزه اوكون اللی گوزه لجه یقاماسه اولامه بر مشركك ده مصافحه سندن آبدست آلمه لازم گلیر دیمك دكلدر .

یسه‌دیلر. بناءً علیه:

[فَلاَ يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا] بو سنه‌دن صوکره مسجد حرامه یاقلاشماسینلر ـ

یعنی بو اعلانک واقع اولدیغی اشبو طقوزنجی سنهٔ هجریه‌دن صوکره اونلر مسجد حرامه یاقلاشمقدن ممنوع و سز مؤمنلر بو منعک اجراسیله مأمورسکز. یاقلاشدیرمیه‌جقسکز. کعبه‌یه کیرمك و حرم شریفده بر خدمت و مصلحته صاحب اولمق شویله طورسون حتی یاقلاشماسینلر، حرم حدودی داخلنه بیله کیرمه‌سینلر. بو اطلاقه نظراً هیچ بر سبب و مقصدله حتی سیاحت، سفارت ویا بر محاکمه ایچون ده حرم داخلنه صوقولمامالری اقتضا ایدر. دخوله حقلری واردر. نه سیاستدن، بناءً علیه بو سنه‌دن صوکره کیرمملری مقصد اولان حقنده‌کی نقل منسوخدر، چونکه یسه‌دیلر. مادهٔ امکان بیله معنا یسه‌دیلر. فقط آیتده عبادته ماعدا بعضی خصوص و مصالح ایچون ده داخل حرم ویکر مسلمانلرک اذنه و نظارتلری آلتنده کیرمه‌لرینه ده جواز یوقمیدر؟ امام مالک حضرتلری دیمشدر که: نه مسجد حرامه نه ده سائر مساجده کافرک دخولی ممنوعدر. اهـ. لکن مدینه‌ده رسول الله‌ک مسجد سعادتنده ثقیف و نجران هیئتلرینی قبول بیوردیغی مروی اولدیغنه نظراً مسجد حرامدن ماعدا مساجده دخوللرینه بعضی احوالده اذن ویریله بیله‌جکی آکلاشیلیور. و بو آیتک مسجد حرامک حکمنه دیکر مساجد الحاقه ایتمك دلالةً طوغری اولمیه‌جغی کبی قیاس ده جائز دکلدر. بو جهتدن ده اشبو بالاده‌کی « ما كان للمشركين ان يعمروا مساجد الله شاهدين على انفسهم بالكفر » آیتنده ملاحظه ایدیلمیه‌لی. حالبوکه اوراده ده منفی اولان مطلقا جواز دخول حق دخوللریکه بعضاً مؤمنلرک اذنیله دخوله مانع اولماز. امام شافعی حضرتلری ده دیمشدرکه: کفار بالخاصه مسجد حرامدن منع اولنورلر. بوندن ایچون مذهب شافعیده امام، اکر اولسه ده مشرکلردن بر سفیر کلملك اولسه امامک چیقوب اونی حلده استماع ایتمسی و بر مشرکک کیزلیجه حرمه داخل اولوب خسته اولسه خسته حالنده چیقاریلماسی و اولوب دفن ایدلمشسه اولمکانک مشرکلرینک چیقاریلماسی لازم کلیر دیمشلردر. امام اعظم ابو حنیفه حضرتلرینک مذهبنه کوره ایسه بونلر مسجد حرامده حج و عمره‌ده ممنوعدرلر. مسجد حرامه یاقلاشماسینلر دیمك حج و عمره‌یه کلمه‌سینلر دیمکدر. زیرا مسجد حرامه تقرب، اوکا مخصوص اولان افعال عبادت ایله علاقه‌دار اولمقله هر کز اوده حج و عمره‌در. نته‌کیم بالاده نقل ایتدیکمز اوزره بو طقوزنجی سنهٔ هجریه‌ده یوم حجده حضرت علی بو برائتی اعلان ایتدیکنده « بو سنه‌دن صوکره مشرك حج ایتمیه‌جکدر » دیه تبلیغ ایلمشدر. و آیتک سیاقنده منفعت قیدی اولا

جهت بو ممنوعیتده‌در. یعنی حج ایچون حرم داخلنه گیرمه‌لرینه، مکه، عرفات، مزدلفه و سائر داخل حرمده افعال حجّه
یاناشمالرینه اصلا مساعده ایدیلمز. اوسنه‌دن صوکره حج انجق مؤمنلره مخصوصدر. و اصول اسلام اوزره
جریان ایده‌جکدر. شو حالده سائر مساجده و حجدن ماعدا خصوصات و مقاصد ایچون دخوللرینه ده ویریله بیلیر
تقیید و احتیاط ایله‌مک شرطیله.

شمدی بو ممنوعیت، حکمت اقتصادیه‌یه منافی و خلقک کار و کسبنه مانع دگلمیدر؟ مشرکلری مسجد حرامه
یاقلاشمقدن منع ایتمک، حجه گلمکدن اونلرک بو حوالی‌یه جلب و ادخال ایده‌جکلری کار و کسبی انقطاع ایتمزمی؟
و بو یوزدن تجارت و حتی بوتون عربستانه ضرر ایتمزمی؟ کعبه بو جهتله ده «قیاما للناس» دگلمی؟ بالخصوص
بالخاصه معیشتده بو موسم حجک برکتنه باغلی بولنان بو «وادی غیر ذی زرع» خلقی مضرورت چکمزمی؟ کبی
برطاقم سؤاللر و اندیشه‌لر خاطره گله بیله‌جکندن طولایی بو مقدر سؤاللره جواباً بیوریلیورکه:

[وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً] و اگر فقر و احتیاجدن قورقارسه‌ڭز [فَسَوْفَ يُغْنٖيكُمُ اللّٰهُ
مِنْ فَضْلِهٖ] ایلریده الله فضلندن سزی زنگینلشدیره‌جک [اِنْ شَٓاءَ] ان شاء ایدرسه؛ یعنی دیلرسه
— فی الحقیقه اوسنه‌دن اعتباراً خیر و برکت آرتمغه باشلامشدی، طائف و جرشه اهالیسی کبی برچوقلری مسلمان اولوب
مکه‌یه ایصالنه زیاده اسباب معیشت سوق ایتمشلردی، صوکره ده فتوحات دوری گلمسیله اقطار ارضک اطرافنه
انسانلرک انظار و افکاری اورایه توجه ایتمشدرکه بوتون بونلر الهیه اوامرینک اجراسنه مترتب اولان حقیقت وعدلردر.
بو وعدک ان شاء ایله تقییدینه گلنجه: اولا بونک امید ایله الله‌ه توجیهی حکمتنه، ثانیاً هر فرده و هر حالده
و هر وقت ایچون بو اغنانک عادتا اولماسی لازم گلمیه‌جکی حکمتنه اشارتدر. [اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ] شبهه یوقکه الله علیمدر،
احوالکزی یک ای بیلیر [حَكٖيمٌ] حکیمدر، — منعی ده عطاسی ده حکمتله یاپار. اونک ایچون سز
علم و حکمته دیلمیه اولان بو امرلری پک ای طوتک.

[قَاتِلُوا الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ] شو کیمسه‌لر ایله که: اونلر الله‌ه
ده صوڭ کونه ده ایمان ایتمزلر — الله و آخرت سوزینی ایشیتدیلر حقیقةً وجداً کرکی کبی انامازلر، دنیا الی الآن
کندیلرینک ایسته‌دیکی کبی ظن ایدرلر و عاقبت بر کون حساب یا جزا کونی ده مسئول اولاجقلرینه اهمیت ویرمزلر [وَ

[لَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ] الله و رسولنك تحريم ايلديكى تحريم ايتمزلر — وارده قائيل اولمازلر،
الهيه كتابنده ، پيغمبرك سنتنده ، وحتى كنديلرينك اتباعنى ادعا ايتدكلرى كتاب و پيغمبرلر حكمنده حرمتى ثابت
و معلوم اولان شيلرك حرمتنى طانيمازلر ، حرام ، حلال ، محترم هر نه اولورسه اولسون كنديلرينك نفسنه كيى كوكللرينك
ايستديكى هر شيئى الدوغرو مباح كورورلر ، تجاوز ايدرلر [وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ] و حق دينى دين ايدينمزلر
— دينلرى وارسه ده حق دينى دكل ، حق پرست دكلدرلر . دين طانيدقلرى ، اطاعت و تسليميت كوستردكلرى
شيلر وارسه بيله حقى طانيمه ، حقه تسليم اولمه ، حق يولى اوزرنده يورومك ، احكام و مقاصد حقوقيه‌لى دينه
و ديانتك اك مهم مقاصدندن بيلرك حقه اطاعته ، حق شريعته اعتقاد و اطاعت ايدرك حقوقى محافظه و احكام حقه
ايله احقاق حق و اجراى معدلت ايتمك ، معبود حق اولان الله تعالى يه نه ذاتنده ، نه صفاتنده ، نه ده افعال
و احكامنده اول و آخر هيچ بر شريك و نظير طانيمامق ، خالق و مخلوق هر شيئك حقنى دريك و ادراك ايله رعايت
ايتمك معناسنه حق بر دينه و ديانتلرى حقيقى بر ديانت و اسلام دكلدر . حتى قسماً حق ده اولسه ، حقه
مختص اولان خالص بر حق دينى و ديانتى دكلدر . خالص مخلص حق دينى اولان اسلامه ايمان ايتمز ، شرع حقه
ايله عملى قبول ايلمزلر . بناءً عليه دينلرى باطلدر ، حقه لقيه سالم اولماديغى كبى دينلرى لقدر ، دينلرينه اطاعتلرى ده
حقيقى بر ديانت و اطاعت دكل ، دين نامنه بر حيوده حقسزلقدر ، ظلم و تجاوزه بار ماسنه بر غلو و تعصب و يا حق
و حقوقه ايرادينا يه دينسزلكه مساوى بر اختلافدر .

شايان دقتدركه آيتده «دين الحق» حق دينى بيورلمشدر . بوايسه حق دينه «الدين الحق» تعبيرندن
داها قوتليدر . حق دينى عنوانى ، حق دينك كنه و ماهيتنى كوسترن بر حق دينى ديمك اولوب اسلامك وصف خاصى
بولنانه حق پرستلك اساسنه و احكام و مقاصد حقوقيه‌لى دين و ديانتك اعظم مقاصدى حاصل اولسنده حقوق الله
حقوق و منافع عامه نك مبناسى و ضمانى و حقوق عباد الهيك اساساتى اولورده هر كسك و حتى هر شيئك لهنه
و يا عليهنه بر طاقم حقوقى بولنديغنى بيان ايله حقك حاكميتنى و حقوقك قدسيتنى اعلان و ايجاب ايلديكى وجهله حقوقده
و وظيفه‌نك تعيينه و تمييزى اصوللرينى امر و اعلام ايله احكامنك حقوقى حيثيتنه بالخاصه بر تنبيهدر . چونكه
«ان الدين عند الله الاسلام» موجبنجه واجب الوجود اولان حق تعالى عندنده دين ، اسلامدن عبارتدر .

یعنی دینك حقیقی معناسی تسلیمیتدر. جزا، مسئولیت و یا ذكر معانی هپ بوڭا مستفرعدر. و شو حالده
تسلیمیت نه یه ایسه او دین و دیانت ده او طاعت اولمش اولور. بو ایسه یا باطل و یا حق، طوعاً و یا كرهاً
اولابیلیر. اوڭك ایچون ده بر چوقده باطل و حق دینلر و یا دیانتلر بولنه بیلیر. و او حالده الله دینی ده اللهه
تسلیمیتدر. یعنی كیف ما اتفق بر تسلیمیت دكل «الاسلام»در. اسلام الی الله و اسلام لله در. تام
و هر منازعه‌دن سالم بر اخلاص ایله اطاعت و انقیاددر كه بونده اسلام كلمه‌سنڭ تضمن ایتدیكی سلم و سلامت مفهوملرینده
هپسی داخلدر. «ومن يبتغ غير الاسلام دينا فلن يقبل منه» در. بو وجهله دینڭ معناسی معلوم
اولدقدن صوكره «دين الحق» دیمك حق دین اسلام، حقك ارادی و ایجابی اولان دین و یا بالاختصاص حقه تسلیمیت و انقیاد
ایله احكام حقی اكراهسز اولهرق طوعاً و بالرضا اجرادن عبارت بولنان اسلام دیمك اولدیغی ظاهر اولور. حاصلی
بر دینك حق اولابیلمه‌سی، حق حقیقی ایله اتصافه حقیقاً نه بیلمه حق تعالایه اضافتله ایله حق دینی اولابیلمه‌سنه
متوقفدر. بوده مبدأ و غایه‌سیله بوتون نظرینی حقه توجیه و تخصیص ایدن هر شیده اول حق تعالانی و حقوقنی طانییوب
اوڭا تسلیم نفس ایلمك «وما خلقنا السموات والارض وما بينهما الا بالحق واجل مسمى» منطوقنجه هر مخلوقه
بر اجل مسمی ایله برابر تخصیص اولونمش بر حق بولندیغی و بر تخصیص الهی اولان بو حقوقك محافظه‌سنده ده حقه اولدیغی
بیلوب عباد اللهك و حتی هر شیئك حقنی ارجحیت دائره‌سنده احقاقه خدمت ایتمكله اولور. هر حقیقتك حدی و حقوقی
حدودیله قائم اولدیغی كبی دینك حقیقتی حقك حقی اولماسنده، حقی ده حقه تخصیص ایلمسنده در. اوڭك ایچون ده
حق دینی اولمیان یعنی حق ایله علاقه‌دار بولونمیان، حق مسئله‌سنی خارجنده طوتان و یا حقه اختصاصی بولونمیان دین،
ارجحه اولمیان بر دین، حق دین اولماز. ایجاب حقه تابع اولمیان، حقی احقاق ایتمیه‌ن بر دیانت ده حق دیانت
اولماز. حالبوكه بو باره موضوع بحث اولانلر حق دینی قبول ایتمزلر، حقه تسلیم اولمازلر، حق و حقانیت طانیمازلر
حرام حلال بیلمز، حقوقه تجاوز ایدرلر. هم ایضاح اولنه‌جغی اوزره یالڭز عباد اللهك حقوقنه دكل اللهك
حقنه، اللهك حقی اولان دینك حقنه بیله تجاوز ایدرلر.

ایشته او اللهه و آخرته ایناممازلر، الله و رسولنڭ تحریم ایتدیكی تحریم ایتمزلر و حق دینی دین ایدینمزلر.
یعنی [مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ] كندیلرینه كتاب ویرلمش اولانلردن اولانلر — او اوچ منفی صفتله متصف

اولانلره ايمان، ورثت، حقلرده محاربه ايديڭز [حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ] تا كه عهديه جزيه‌يى ويرسينلر. [وَهُمْ صَاغِرُونَ] كوچولمش اولدقلرى حالده — يعنى عهدينى اولانلر اسلامى قبول ايتمزلرسه تقديرده كتاب ويرلمش اولانلره حقلرنده كه اوحقلرنى تجاوز قوتلرى سقوط ايدوب عهد ذمتى ايله اسلامك اسلام حمايه‌سى آلتنه كيرمك دولتا مقابل جزيه ويرمكى تعهد و موجبنجه ذمتلرنده تقرر ايدن جزيه‌يى امتناع ايتمكسزين حاضر اولدقه دولتلرى ماددى و معنوى ضعيف اولمدقه تعظيم و بر صورتده تقديم و اعطا ايده‌جكلرى برور مغلوبيته دوشونجه‌يه قدر محاربه ايديڭز. دبو صورتله اونلرده نفوس نابشه ويركى اولوب الله ذاتنه ايمانه ايريجه رده و حرامى اعتراف ايتميه رده حقائقى و عهدينى ايله اجراى ديانت ايديكز. زيرا اللهى واحد اولديغى بوكونه باى يعنى يا جمله، حرامى حلال حسابه الله و رسولنك و مستى اراتيديكى شيئده حرمت ايتمه‌جك، كتاب و سنت، حدود حقوقه كوزته‌يه‌جك، حق دينى ايله دينداراولدرده اصلاً حقوق واجراى احكام ايديه‌جك اولدقلرندن صوكره ده حرب ايتمكده ده جزيه آلمغه فاتلسه‌جك انتظار ايدر. چونكه بو صفتده حرب ايتمك دكل، حرب اولنمامق. جزيه آلمانلك دكل جزيه ويرمك علتى اسبابوجبه سيدر. بونلرينك حقى غالبيت دكل مغلوبيتده. جزيه آلمه دكل جزيه ويركدر.

جزيه، بو رجحى ادده دى ديمك اولان "جزى دينه" فعلندن بر نوع بورج اداء بسه مفهومنى افاده ايدن بر اسم اولوب معاهدل عهدلونه ويره‌جكى ويركيه اطلاق اولنور كه حقوق حياتيه‌رى و دينتلرينك حمايه‌سى مقابلنده ذمتلرنه ترتب ايدر. بونك فارسى "كزيت" كلمه‌سندن معرب اولديغى ده سويلنمشسه ده بونده شرعى و حقوقى بر نقطهٔ نظر يوقدر.

عهديه قيدى شو شرطلره هر برينه محتملدر:

١ — حاضر اولان، استثنائسز اطاعت ويرمك، تعقيب و تحصيله لزوم كوسترديه‌جك بر صورتده الندن ويره.

٢ — اولان، نقداً و بلا تأخر.

٣ — هر بيرى كندى اليله، وكيلى و يا ديكر بر ال واسطه‌سيله دكل.

٤ — الى كوچك بتنده، زنكين و يا كسبه قادر بالغ اولانلرنه كه كسبدن عاجز فقير اولانلرنه دكل بو ورت سعاده‌يه، جزيه‌يى ويرن ال ديمك اولور. آلانك اولهسى نقطهٔ نظرندن ايسه:

٥ ــ اوزرلرنده کی الدن طولایی، یعنی کندی کندیلرینه جزیه‌یی، مالریی، حقوقلرینی مدافعه دن عاجز اولدقلری اوزرلرنده بولنان بو نوع حمایه‌یه احتیاجلری سببیله اونک حقی اولرق که بو صورتده ید ده "قدرت" معناسنه‌در.

٦ ــ اوز ابتدالرندن یعنی ایلریله انعامدن طولایی، چونکه مغلوب اولمق، قوت و استقلالی دوشکن ایله بولونان بر ذلت و مصیبت اولمقله برابر بونلر بو حال ذلتده جزیه ویره‌رک قتل و اسارتدن قورتولوب حقوق حیات و حریته نائل اولمق وحتی دیانتلرینی اجرای احکام ایدن عادل بر حکومتک تحت حمایه‌سنه کیرمک ده شکرانه ایله قارشیلانمسی لازم بولنان بر نعمتدر. و بعد اولسانه معنالرده بو نعمتک حقی، مقتضاسیدر. و اشته عمدیه قیدی بو معنالری اشعار ایتدیکی کبی "وهم صاغرون" قیدی ده او حال ذلتی اخطاردر. چونکه او ذلت تحقق ایتمدکه بو نعمتک قدری بیلنمز.

احکام القرآنده ابوبکر جصاص دیمشدرکه "وهم صاغرون" قیدندن مراد، تعذیبلری و طاقتلرینک فوقنده تکلیفلری دکل ساده استخفافلری و اذلاللریدر. انتهی. هیچ شبهه یوقدرکه حمایه اولونمق نقدر واجب التشکر بر نعمت اولورسه اولسون حامی اولمق نعمتنک شرف و حیثیتی قارشیسنده اونک حقی کوچوجککده، ذلت و منت اولمقدن باشقه برشی دکلدر. کورولیورکه بو آیتده جزیه قبولی اهل کتاب حقنده وارد اولمشدر. مجوسیلر ده "سنوا بهم سنة اهل الکتاب" حدیث شریفی منطوقنجه جزیه خصوصنده اهل کتاب حکمنده اولدقلری متفق علیهدر. انجق ذبیحه‌لری و نکاحلری حرام اولدیغی ده حدیثک مابعدیله متفق علیهدر. سورهٔ مائده ده "الیوم احل لکم الطیبات وطعام الذین اوتوا الکتاب حل لکم" باقیه. ذکری کچدیکی کبی: بالاده کی آیتده اوزرلرینه بالکز اسلام ذکر ایدلمش جزیه ایله مساعده کوسترلمامشدر. بوراده ده جزیه‌نک اهل کتابه قصری افاده ایدر بر قید یوقدر. بوندن ایچون مسئله‌جات اجتهاد اولمشدر. امام اعظم ابوحنیفه عندنده مطلقا اهل کتابدن و عرب اولمایان مشرکلردن آلینیر. فقط عرب مشرکلرندن آلینماز. اونلره انجق اسلام تکلیف ایدیلیر. ابو یوسف عندنده کتابی اولسون مشرک اولسون عربیدن آلینماز. لکن اعجمینک کتابیسندن ده مشرکلرندن ده آلینیر. شافعی عندنده عرب اولسون عجم اولسون اهل کتابدن آلینیر. کرک عربی کرک عجمی اولسون اهل اوثاندن آلینماز. مالک و اوزاعی ایسه کفارک هپسندن آلینیر دیمشلردر.

شمدی کتاب ویریلنلرده الله و آخرته ایمان ایتمیه‌جکلر بولنورمی؟ دینلجک اولورسه اشته اثبات وایضاحی: [وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ] یهود "عزیر الهک اوغلی" دیدیلر. ــ یهودیلردن

بویله سویله‌ینلر اولمشدر . روایت اولندیغنه کوره رسول اکرمك حضورینه احبار یهوددن مالك بن صیف کلمش و بونی سویله‌مشلردر . «ان الله فقیر ونحن اغنیاء» دیه‌ن فنحاص بن عازورا نامنده‌کی خاخامك سویله‌دیکی ده آریجه منقولدر . بونی داها کیمیلر ده سویله‌مشدر . بونك سببی یهود، توراتله عملی ترك ایتمشلر، پیغمبرلری قتل ایتمشلر، توراتی بیلنلر قالمامش، کیمی اولمش اولدورولمش، کیمی ده اونوتمش، الله تعالی قلبلرندن سلب ایتمش نهایت تورات و تابوت رفع اولنمش، بالاخره عزیر علیه السلام بونلره اوکرتمک اوزره الله‌ه تضرع و نیاز ایتمش، توراتك حفظی کندیسنه احسان اولنمش ره فیض باشنده بنی اسرائیله تکرار ایتمش، توراتی ازبردن املا ایتمش و اووقت «بو باشقه درلو اولماز، مطلقا بو الله‌ك اوغلیدر» دیمشلر و نصارانك «مسیح ابن الله» سوزینه رفاقت ایتمشلر . بو آیت نازل اولدیغی زمانده یهودیلر «بز بویله بر شی سویله‌مه‌یز، بونك اصلی یوقدر» دیه هیچ بر اعتراض و انکارده بولنمامشلردر . و فقط بو سوزده اولسه‌یه اوزرلرنده اسلامك حربه تهلکه‌سندن بویله بر تأثیری اولسه‌که صکره‌کی یهودیلرده بو سوزی ایشتدیکمز اولمشدر . شو حالده هیچ دکسه ده اجدادلرندن بعضیلری بر زمانلر «عزیر ابن الله» دیمشلر . [وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ] نصاری ده «مسیح الله‌ك اوغلیدر» دیدیلر — اساساً بونی سویله‌ینلر ده بعضیلری ایسه ده صکره‌دن اکثریسی بویله سویلر اولدیلر و حتی سویله‌مه‌ینلری قطعیاً تکفیر ایدرلر . بونی نسل و ولادت صورتیله اوغل معناسنه اضافت اولمیه‌رق سویلدکلری ادعاسی درمیانه ایدرلر ایدی .

[ذَلِكَ] او — یهود و نصارانك او — اوغل سوزی [قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ] آغزلریله سوزلریدر . — یعنی بونلر اوزلرنه باشقه‌لری طرفندن اسناد اولنمش بر شی دکل صرف آغزلریله سویلدکلری بر سوزدر . فقط بر سوزکه حقیقتده مدلولی بولنمق احتمالی اولمیان اصوات مهمله قبیلندن معناسز بر لاف، حیاتسی کبی قوری بر کورولتو؛ قلبه کیره‌جك هیچ بر مفهوم افاده ایتمه‌ین متناقض، صاحبلرینك آغزلرندن باشقه بر شی دکلدر . اونلر ده بونی بر معنی آکلایه‌رق دکل، معناسی آکلاشلماز بر لاف اولمق اوزره سویلرلر . و بونی سویله‌مکله [يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ] بوندن اول کافر ایدنلرك سوزینه بکزه‌رلر . — بوندن اول ذکری کچن مشرکلر «ملائکه الله‌ك قیزلریدر» دیه کفر ایدیورلردی . یهود و نصارانك بو اوغل

سوزلری ده طبق اولانلره بر كفر بر شركدر. و بنا علیه بونلر اهل كتابدن اولمقله برابر مشركه مشابهدرلر. شرك ایتدكلری ایچون الله‌ه مؤمن دكل كافردرلر. [قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ] — لسان عربده بو بر عادتدر كه بوڭا قتالك كندیسی دكل لازمی اولان اهلاك، قهر و لعنت معناسی قصد اولنور. لسانمزده ده بوڭا بڭزر تعبیرلر افاده ایدرز: اللهك قلیجنه اوغراسینلر، الله جزالرینی ویرسین، قهر اولسونلر [أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ] بونلر نره‌دن و یا نصل چویریلیورلر. — حقدن نصل چویریلیورلر، و الله‌ه اوغول اسناد ایتمك كبی فاحشه‌یه بلا دلیل افترایه، بویله صریح كفر و شركه نصل صاپدیریلیورلر. نره‌دن، هانكی نقطه‌دن، نه كبی اسباب آلتنده و نه كیفیتله بویله ایفك حالنه سوق اولونیورلر باقیڭز:

[اِتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ] عالملرینی (یهودیلر) و راهبلرینی (نصاری) الله‌دن باشقه ربلر اتخاذ ایتدیلر — (1) اللهك امرینه، حقك حكمنه دكل، اونلرك حكملرینه، اونلرك اراده‌لرینه تابع اولدیلر، اونلره الله‌ه طاپار كبی طاپدیلر، حتی اللهی براقوب اونلره طاپدیلر. اللهك امرینه، كتابك قولنه، حقك ایجابنه آچیقدن آچیغه مخالف اولان خصوصلرده الله‌ه عصیان ایتدیلر ده اونلرك آرزولرینه و امرلرینه اطاعت ایتدیلر. اللهك حرام قیلدیغی شیئی اونلرك امریله حلال گوردیلر، اللهك یاپمایڭ دیدیكی شیئی یاپدیلر، یاپڭ دیدیكنی یاپمادیلر ده بونك خلافنه اونلرك منع و تجویزینی دیڭلدیلر. و بو صورتله اونلره ارباب‌لق هدف نظر اتخاذ ایدوب و یالڭز احكام حقی فهم و استنباطده، انفاذ و تطبیقده باشقه بر مقصد تعقیب ایتمسی لازم گلن علمی و تشریعی بر حیثیتله دكل، رأساً وضع احكام، حقوق تشریعه مالك بر رب‌لر كبی باقدیلر. اراده‌لرینه، هوالرینه، كیف و آرزولرینه تابع اولدیلر. — نتكیم بو آیتك معناسی حقنده مشهور حاتم طائینك اوغلی عدی دیمشدر كه: رسول الله‌ه گلدم. بوینمده آلتوندن بر صلیب واردی — كه عدی او زمان هنوز نصرانیت دیننده ایدی — رسول الله سورهٔ براءتی اوقویورلردی «یا عدی شو بوینكده‌كی وثنی آت» بویوردی بن ده آتدم «اتخذوا احبارهم ورهبانهم اربابا من دون الله» قول الهیسنه گلدی، یا رسول الله اونلره عبادت

---

(1) سورهٔ مائده‌ده گچدیكی اوزره احبار اصلنده گوزل سوز سویلیان و یازیجی حقیقته مالك اولان حَبر و یا حِبرك جمعی، رهبان ده اوزرنده آثار رهبت و خشیت ظاهر اولان معناسنه راهبك جمعیدر. فقط عرفده احبار، یهود عالملرینه، رهبان ده نصاری پاپاسلرینه تخصیص اولنمش و جمعی قوللانلمامشدر.

ایتمزلردی دیدم، علیه الصلوة والسلام بیوردیلر که: الله‌ین حلال قیلدیغنی تحریم ایدرلر، سز ده حرام ایتمز میدیکز؟
الله‌ین حرام قیلدیغنی حلال ایدرلر، سز ده حلال صایماز میدیکز؟» بنده، اوت دیدم. «ایشته او اونلره عبادتدر»
بیوردیلر. ربیع دیمشدرکه: بو ربوبیت بنی اسرائیلده نصل ایدی دیه ابوالعالیه‌یه صوردم. «اکثریا الله‌ین
کتابنده ایچیقده‌نه ایچیقه فقهالرک قولنه مخالف شیلر بولورلر. بونلر ایسه کتابک حکمنی براقیرلرده فقهالرک
سوزلرینی طوتارلردی» دیدی. بوراده ایسه، شونی اثبات ایدرکه هرحانکی برینی رب اتخاذ ایتمش اولمق ایچون اوکا
بالحمل رب بانی ویرسه اولمق شرط دکلدر. الله‌ین امرینه سوزنه ویا مخالف اولدیغنی بیله بیله اونلرک امرینه
اطاعت ایتمک وجه الخصوص احکام مستقله اولاراق خصوصاتنده اونی واضع احکام و معقولیتی کبی قبول ایدوب ده اونک سوزلر
ندارنده ساجد اولمق ویرکی فرض ایتمک، اوکا اطاعتی الله‌ین امری حکمنه مخالفت ایتمک اونی الله‌دن باشقه رب اتخاذ
ایتمک اوکا طاپمق دیمکدر. بناءً علیه بوراده علماء اولوالامر واسلامده اولوالامره اطاعت الله‌ین امری برفرضه
دکلمیدر؟ او حالده یهود ونصارانک علمالری دیکر اولاراق احبار ورهبانه اطاعتلری نیچون مؤاخذه اولونیور؟
کبی برسؤال وارد اولاماز. چونکه بحث، انجق بونلره اطاعتده دکل، بونلرده دینه اطاعتده، الله‌ین امرینه مخالف اطاعتده‌در.
فی الواقع علم وعلمایه اطاعت ودوت الله‌ین امریدر. والله‌ین امرینه اطاعت ده الله‌ه اطاعتدر. فقط رأساً دکل
«اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم» آیتنده اشارت بیورلدیغی اوزره، الله ورسولنه اطاعته متفرع
اولهرق تبعاً بر اطاعت بولنمه، الله مقابل دکل الله ایچون بر اطاعت اولمه، یعنی مخلوقه اطاعت ایدرکن خالقه عصیان ایتمش
اولمامه شرطیله مشروعدر. علمانک حکمی حقه وارمق معروف اولمسیله مقیددر. علماء حقی، حقه وحقیقتی تعقیب
ایتدیکنده، حق تعلقنده، ادرچقه اصابتنده ودائماً رضاء الله‌ی تحری ایدوب احکام حقی ادراک واصابت ایتدیکنده
مطیعی ایسه انجق اولدیغنده در. یوقسه واقعه مطابقه اولمیانده، حقه مساوی اوزرنده بولوندیقده، معقوله الله‌ه مخالف
بولندیغنده، او قانونلرینه فارسی کملک ایسه ییه قوردیتورلر، نه قدر سوسلنیرسه سوسلنسین علم دکلدر. وعلمانک قیمتی
حیثیت علمیه‌سیله متناسبدر. اولوالامر اولانلری محضا علملری وعلمی حیثیتلری اعتباریله‌در. یعنی امرایه بوجهتدن سروفی
قانونلری، اتباع ایدیلمک حکم حقی آیات مقدسه تحری واستنباط ایله حقی اظهار ایتمکلریدر. «لعلمه الذین یستنبطونه
منهم»، «انما یخشی الله من عباده العلماء» وحصرینه مظهر اولدقلری، «فاسئلوا اهل الذکر ان کنتم لا تعلمون»

بو بولدیغی اوزره ده اصل ذكر بولنانلری حیثیتیله در . عالم ، عالم اولمه حیثیتیله هیچ بر شیئك دكل انجق حقك قولیدر . دلیلك ، آیات حقك تكلمیدر . حتی عیسی بر رئیس ورهبر ، آیة من عند الله در . لكن دلیلك شأنی بالذات كندینه دكل مدلولی اولان حقه دلالت وایصالدر . حقی باطل ، باطلی حق یاپیقه چالیشدقلری حیثیت علمیه دن عاری بر خائن اولورلر . علم معلومی ، معلوم حقیقی ، حق تعالی حضرتلرینك ثبوتی واونك احاطتی حیثیتیله اطاعت ، اللهك امرینه اطاعت ده بر وظیفه عهد بولندیغنده ده علم وعلما دكشمزلكی دیمك اولدیغنده شبهه یوقسه ده اللهدن قطعی نقلده ولو علمادن اولسون الی جزئی بر دفع حكم صلاحیتی قائلیه ، حتی بر ذره ، بونی بیلمدیكلرینه حقی تبدیل ایده بیله‌جك بر اراده وقدرت تسلیم ایتمك اللهدن باشقه‌سنه بر حصه ربوبیت ویرمكدر ، من دون الله رب اتخاذ ایتمكدر . شیطانلره ، طاغوتلره نمرودلره ، فرعونلره ، پوتلره ، اوثانه قائل اولمه نصل بر شرك ، واللهه نصل بر كفر وكفران ایسه علمایه جهت معبودیتده فضل بر قیمت ویرمك ، مثلا خطالی صوابی ، حقی ناحقی آیرمدن علم حقك ایجابی اولمیان فكرلرینی هوا وتشهی ، بغیت محصولی اولان كیفی فتوالرینی واراده‌لرینی ترجیح ایتمك وكویا اونلرده اللهك حرام قیلدیغنی حلال ، حلال قیلدیغنی حرام یاپا بیله‌جك ، حكم حقی تغییر وتحریف ایده بیله‌جك بر حصه وصلاحیت بولندیغنی بیلیرمسه كبی قصدی وضلالتلر شویله طورسون اللهك امرلرینه مخالف اولدیغی ظاهر اولان خطالرینه بیله اطاعتی تجویز ایتمك ، والحاصل الله نه دیور دیه دوشونمدن ، اللهك امرینه اتباعی حسابه آلمادن اتباع ایتمك دخی اویله بر شرك وكفر دیمكدر . واللهی براقوب باشقه‌لرینه قاپیلمقدر كه نه یازیق یهود ونصاری بویله یاپمشلر احبار ورهبانه رب دیمسه‌لر بیله رب كبی طوتمشلر ، واضع احكام طانیمشلردر . هله نصرانیت تاریخنده رهبانك مقدس طانینماسی وپاپالرك لایخطی صاییلماسی دها كسكین ودها ظاهر ومشهوردر . بونلرك اوزرینده بیله دیله‌دكلری كبی تصرفه صلاحیتدار اولدقلری ، رؤسای روحانیه‌نك قرارلری وپاپالرك امرلری دینك احكامی كتابك الصریح حكملری بیله دكیشدیره‌بیله‌جك درجه‌ده تأویل وتحریف اولنه‌بیله‌جكی ، نمازلر ، اوروجلر ، ونجه حرام وحلال ، حدود ومعفویه مسائلی ایسته‌دیكی شكلده قونوله‌بیله‌جكی ، هر درلو كناهلر عفو ایدیله‌بیله‌جكی حتی جنت وجهنمك آناختارلری پاپالرك الرنده اولوب دیله‌دكلرینه صاتیله‌بیله‌جكی وبونلرك هپسینك اعترافنه حقی اولدیغی ادعا وقبول ایدیله‌جك قدر افسانه‌لره قاپیلمشلردی كه بو آیت بونلره بونلرك اخطاری ایله مؤاخذه

ایتمکده، حدیث شریف ده بوندن اصغری مرتبه ده معناسنی تفسیر ایتمکده در. نصاری ده صنف رهبانك
بویله بر استیلا و حاکمیتلری سه‌دده‌یه ارباب اتخاذ ایلدیسه «قیلا یقالیلزم» تعبیر ایلدیسه و صوکره بوندن
شاییتو بر دستاخونه ظهور ایتمیسه (سورهٔ مائده یه باقه) دبالاخره بو استیلا، ربوبیت صنف رهبانه ده پاپالره
کچمشدر. بوندن باشقه بر دستانتوره ده داخل اولدیغی حالده ـ سلسله‌کی موجودلرده قطع نظرله ـ علی العموم
نصارا ده شایع اولمسه بر شرك واردر که بونده دیگر شرکلرك اساسنی تشکیل ایدر. شویله که:

[والمسیح ابن مریم] مسیح ابن مریمی ده رب اتخاذ ایتدیلر. نصاری رهبانی
ربو بیته طوتدقلری اوزرلرلانیو «مسیح الله اوغلیدر» دیدکلری باشقه بر ده «برینجی اقنوم مسیح ربدر»
دیه طوتدیلر. اولا بونلر اوچونلی بر عقیده ایله معبود اله دیه طاپدیلر، رب اتخاذ ایتدیلر. بونلر بونی اونده
قویدیلر [وما امروا الا لیعبدوا الها واحدا] حالبوکه حقیقتده انجق بر تك اله عبادت
و معبودیت ایتمکله مأمور ایدیلر که [لا اله الا هو] اوندن باشقه اله یوقدر. ـ اونلره عیسی، یهود
و نصاراسی، احبار، رهبانی، حتی رسللری و الله کتابلرینك اصل نسخه سیله باشقه دکل، انجق الله معبود طانیمه
و یالکز اوکا عبادت ایتمك ابرام اولنمشدر. مسیح علیه السلام لساننده «ان اعبدوا الله واتقوه» «ومن
یشرك بالله فقد حرم الله علیه الجنة ومأویه النار» بیورلمشدی. (سورهٔ بقره ده عیسی قصه‌سنه و سورهٔ
مائده ده نصاری قصه‌سنه باقه). بویله ایکن اونلر بو صورتله خلافنه اوله‌رق بر الهدن باشقه ربلر اتخاذ
ایتدیلر. الله، الهلرینه فارشی کلدیلر [سبحانه عما یشرکون] نزاهت سبحانیه سیله تنزیه اولنان
اشراکلرندن ـ یعنی اونلر شرکده بر نکته فاحش ایدر. بالفعل شرك ایدیورلر، الله شرك قوشورلر، الله تعالانك
شاننه لوحقینه ده کرك ضمنی و کرك صریح اولوه رك شرك شائبه‌لرندن نزاهت ازلیه سیله منزهدر. ذات سبحانیسی
هیچ بیرینك تنزیهنه محتاج اولمادن کندیسی اونلرك صفی، جملی اشراکلرندن تنزیه ایدر و بناءً علیه الله تعالی اونلردن
بریدر. بونلر الله ذو عزته ایماننه اویندیلر، اونلره بولوینورلر و اوبیر کافرلر، ایمانسزلر ایدیورلر که:
[یریدون ان یطفئوا نور الله بافواههم] الله نورینی اغیزلریله سوندورمك ایستیورلر.
ـ الله نورینی، حق الوهیت تجلیاتنی صوندرمق ایستیورلر. حاصلی پوف دیوب سوندرمك آرزو ایدیورلر.

اغزلرینه باقمادن بویله بر جنایت پشنده قوشیورلر . الله اولماسه ویا اشیایه مداخله ایتمه‌سه، حقه نور

یاقماسه، جهانی تنویر ایتمه‌سه، حکم کندیلرینک اولسه آرزوسنی بسلیورلر . یالانلر، افترالر ایله علملرینه

بولنمه، بر دیانتسزلغی باطیقده حقه و حقیقت سوز، حکم اله ظاهر اولمازکبی فرض ایدیورلرده کلمة اللهی فاللرینه

دیه توحیدک انتشارینه مانع اولمه، احکام الٰهیه‌نک جریانی طوردیرمه، اللهک کتابنی، رسولنک رسالتنی ابطال

ایتمک، اللهک نورینی لاف ایله کندیلرینه قول ایدیب حقه لوه ظلمتنده بوغمق ایستیورلر [وَيَأْبَى اللّٰهُ

إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ] الله ایسه ابا ایدیور، هرحالده نورینی تمام ایتمک، تماماً یارلاتمق ایستیور

[وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ] کافرلر خوشلانماسه‌لرده — یعنی اظهار، نور توحیدی اعلاء،

ایمان و اسلامی اظهار ایتمک ایستیورکه بونک بیانی شو آیتدر:

[هُوَ الَّذِي] او، اودرکه — یعنی الله، قدرتنه حد و نهایت تصوری ممکن اولمایان او خدا، قیوم که

[أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ] او، هدی و حق دینی ایله رسولنی گوندردی، «هدی حقیقیه»

مقصده ایصال شاننده اولان انجو یعنی هدایت بر رهبر توفیقه و استقامت اولان کتاب مبین قرآن عظیم الشان

ایله رسولی محمد مصطفایی رسالت ویردیب حق دینی ایله، حقیقةً حق پرستلک اولان، حقه یعنی قدس برشی اولیت حقه

باشقه طاعت، حقه سوکیسنده باشقه سوکی، حقه قورقوسنده باشقه قورقو طانیمایان، اللهی بر، پیغمبری حقه

دینه مطوفی محترم بیلن، هر ایشده حقه تعقیق نظرنده کیدن، هر شیئک حقی حق تعالیه اضافتنه کوره

هر خصوصده حقه تعقیب ایدن توحید و اسلام دینی گوندردیکه [لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ] عاقبت اونی

هر دینه قارشی اظهار ایتسین: هپسنک اوستنه چیقارسین — رسولی مجادله و معارضه‌سنه قارشی حجة اولان

دیگر ادیان اربابنک هپسنه قارشی ظاهر و غالب قیلسین، ده حکم جهتندن هر حکم و قوتی غالب و «ان الدین عند الله

الاسلام» اولدیغی و حق دینک دیگر ادیانی نسخ ایتدیکی بالفعل اثبات و اعلان ایله احقاق حق و اعلاء توحید

ایلسین: بتون ایمان و اطاعتی حقه تخصیصنه طوپلاسین، دیه مسئله‌سی حق و مطلقه مسئله‌سنک خارجنده طوپلانه

هوا و هوسه باطل پشنده، مقصدلره بولندره طولانه، بتون حمد، رب العالمین، مالک یوم الدین اولان الله

تعالینک حقی و حقه الوهیتک انجق اونا مخصوص اولدیغی تسلیم و بنا علیه حق خلقه حقه کوره معامله ایتمه‌یه دینلك

«یوم لا ینفع مال ولا بنون الا من اتى الله بقلب سلیم» ده رضوانه چیقاریر. رب سلامت بخشه ایده جك محمد
بر دین اولدیغی حقیقتی و حقیقتده اللهك محمد رسولنك گتیردیكی محمد دیننده باشقه هیچ بر دین بولنه میه جغی، الرشیله
حقی محمد تعالی الی نسبتله متناسب وجود حیاتك انجق حیات محمد ایله قائم بولندیغی باطننده ظاهره چیقاروب تماماً
اظهار و اثبات ایتسه [وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ] ولو مشركلر ایسته مسه لرده — اونلره رغماً بو اظهاری
یاپسه ایچون گوندردی. — بنا علیه رسولنك حكمتی نتیجه‌سی اولان بو اظهاری هر حالده یاپاجق، رسولی دخی غرضنی
بوشه چیقارمیه، شركی سلمی ایده جك، محمد دینك دینه توحید اولدیغی وحدانیتك هیچ بر شركت قبول ایتمه دیكی
گوستره جك، نورینی تماملایه جقدر. بو نه بر شعر، نه بر انشادر؛ او رسول حقی گوندرن الله تعالینك محمد
وعدی اولان بر حقیقتدر. فی الواقع «الیوم اكملت لكم دینكم واتممت علیكم نعمتی ورضیت لكم الاسلام
دینا» بیوردیغی گونده بو حقیقت تظاهر ایتمش بولونیوردی. نه بت‌پرستلك، نه صابئیلك، نه مجوسیلك
نه یهودیلك، نه نصرانیلك هیچ بری اسلامك قارشیسنده طوره میور، هپسی مغلوب اولیوردی. واو گوندن اعتباراً
بوتون عالم قارشیسنده شو حقیقت تماماً تظاهر ایدیوردی كه اللهدن باشقه اله یوقدر و محمد رسول اللهدر. محمد دینه و دیانتك
بوتون نمونه‌سی محمدده، بوتون اسرار هدایت قرآنده، بوتون حكم اللهده‌در. قلوب دخی حقی نه غربك، نه مجوسك در، نه ده
شو یا بو دینده در، انجق اللهكدر. و اللهك رسولنك گتیردیكی حق تبلیغ و تطبیق ایتدیكی محمد دیننده در.
«الاسلام یعلو ولا یعلی علیه» در. دیگر دینلره صاپیلانلر ایسه صاپدیقجه سقوط ایده جك، محمد دیننه
محمد اسلامنه صاپیلانلر ایسه صاپدیقجه اعتلا ایده جكدر. و شاید اسلامه منسوب اولانلر سقوط ایدرلرسه اسلامیتدن طولایی
دگل اسلامه رعایتسزلكده اویا یازه اویانه گوره دگرنده، حقه طاعتی براقوب حقسزلقه، فسقه، ارتداده، ذلتك
وادیلرینه قوللاشدقلرندن طولایی اولاجقدر. چونكه «والله لا یهدی القوم الظالمین»، «والله لا یهدی
القوم الكافرین»، «والله لا یهدی القوم الفاسقین» در. ارضده و سماده طوعاً اولمازسه كرهاً اولسون
عاقبت حقه مغلوب اولمیه‌جق، بو نوره الكهجك هیچ بر كیسه یوقدر. «قل افغیر دین الله یبغون وله اسلم من فی
السموات والارض طوعا وكرها والیه یرجعون» .

فقط احبار و رهبان تجویه نور حقه قوشتانیورده انكا سبب اولیورلر؟ ؛

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ
أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ
وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ • يَوْمَ يُحْمَى
عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا
مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ •

مآل شريفى

اى اوبوتيه ايمان ايدنلر! خبريكز اولسونكه احبار و رهباندن بر چوغى ناسك ماللرينى حقسزلقله يرلر و الله يولندن چويررلر، آلتونى، كموشى خزينه يه طيقوب ده اونى الله يولنده صرف ايتميندلره ايشته اونلره اليم بر عذاب ايله مژده له • او كونكه بونلر اونلرك جهنم آتشنده قيزديريلوب ده كندلرينك آلنلرى صيرتلرى بونلرله داغلانه جق: ايشته بو ديه، سزك نفسكز ايچون ييغوب طيقديغكز، هايدى طاديكز باقالم نه ييغوب طيقيشديريوردكز •

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ] اى مؤمنلر! بوبر حقيقتدركه احبار و رهباندن بر چوغى — هپسى دكل ده معظمى بر چوغى [لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ] باطل بر صورتده ناسك اموالنى بر دوزديه ييورلر. — يوقسه بر سبب و يا حقت سببله غير مشروع مقصدلرله خلقك ماللرينى، پاره لرينى آليورلر، حقسزلقله تمتع ايديورلر، رشوتلر قوپاريورلر [وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ] و الله يولندن منع ايديورلر — او رشوتلر و اباطيل انتفاع غرضيله خلقى كذبلرينه و تغيير و تحريف ايتدكلرى احكامه اويدوروب اسلامدن، طوغرولقدن و يا توراة

وانجیلده صرف مسئله‌ده منع ایدیور . بو صورتله خلقه فنا رهنمون اولیورلر . کویا پاره ایچون هر حقی لغو ایده بیلیر

پاره ایله هر شیئک چاره‌سی بولنه بیلیر ، حتی حصه و حقوقده قانونلری بیله دکیشدیریله بیلیر ، کناهلری عفو اولنه بیلیر

بناءعلیه حرام ، حلال طانیمایه‌رق هر درلو کناهه چکینمیه‌رک یاپوب یاپوب پاره قازانمالی ، خزینه‌لر یغمالی کبی

برفکر و حس ویریورلر . جمع یولنده چالیشیورلر [وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ] واونلر که

آلتونه و کموشی کنز یاپارلر — طوپلایوب جسیم جسیم صاقلارلر . تیقیز ایدرلر ، آلتونه و کموشک حقی

انسانلرک منافعی نقطهٔ نظرندن حرکت خلقی واسطهٔ مبادله یعنی ثمن اولمق و عباد اللهک حقیقی احتیاجلرینه

صرف اولنوب تداول ایتمک ، هم ده « دولة بين الاغنياء » یالکز زنکینلر بیننده دکل ، عموم خلق بیننده

تداول ایتمک و حاجتلری اهمی ، الاهمه دعوی ملحوظه‌سی ، شدیدی خفیفنه تقدیم و ترجیح اولنه‌رق حصه‌سنه کوره

صرف ایدلمک اولدیغی حالده برطاقملری طوتارلر ، بونلری طوپلارلر ، بیننده تداوله چیقارمازلر ، کیز کومرلر

کیزلی خزینه‌لرده ، صندقلرده و یا اوطه‌لری بریرده کیزلرلر ، بیغوب جسیم جسیم صاقلارلر . [وَلَا

يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ] و بونلری الله یولنده صرف ایتمزلر . — الله ایچون حقی ویرمزلر ، الله

یولنده منع ایچون مالکلری صرف ایدر شویله طورسون نقودی ، یعنی سکه‌لی و یا سکه‌سز آلتون و یا کموشی

بیله طوپلایوب صاقلامه صورتیله الله یولنده صرفندن منع ایدر بونلر اونلره فارسی مجاهده ایتمیوب نقودک

حقنی تعطیل و ابطال ایده‌بیلیر بولیمی ؟ هر کیم اولورسه اولسون کرک او احبار و رهبانلردن و اونلره اویاندن مسلمانلردن غیر

اولسون و کرک زکاتلری ویره‌رک نقدلری صاقلایه مسلمانلردن اولسون [فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ]

اونلره بویله الیم برعذاب ایله تبشیرات — یا محمد — بو عذاب [يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ]

او کونه که اونلر — او آلتونلر ، کموشلر — اونلرینه باقیلاجق جهنم آتشنده قیزدیریلاجق ده

[فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ] بونلرله آلنلری و یانلری و صیرتلری

داغلانه‌جق [هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ] ایشته بو سزک

بونفسکز ایچون صاقلادیغکز دفینه‌لردر ، طاتک باقلم صاقلایه‌کلدیککز نه ایسه دینه‌جک .

شمدی بونلری دیکلیوب آکلایکز « قاتلوا الذين لا يؤمنون بالله الخ ... » امرینی عجبا نه‌یه یاپالم دیه‌جکمی .

اولورلر . — اولا تعيينه اوقات اجيوبه تقويم زمانه مسئله‌سنی تصحيح و تثبيت ايتمك شرطيله ايجابنه كوره هر زمانده واتفاقه ايريشه‌بيلمسی لزومنی تفهيم صددنده بيوريليوركه :

إن عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهرا في كتاب الله يوم خلق السموات والارض منها اربعة حرم ذلك الدين القيم فلا تظلموا فيهن انفسكم وقاتلوا المشركين كافة كما يقاتلونكم كافة واعلموا ان الله مع المتقين ● انما النسيء زيادة في الكفر يضل به الذين كفروا يحلونه عاما ويحرمونه عاما ليواطئوا عدة ما حرم الله فيحلوا ما حرم الله زين لهم سوء اعمالهم والله لا يهدي القوم الكافرين ●

مآل شريفی

طوغريسی آيلرك صايسی الله يانينده اون ايكی آيدر . كوكلری ، يری خلق ايتديكی كونكی الله يازيسنده ؛ بونلردن دردی حرام اولانلردر . بو ايشته اك طوغری دينكدر . اونلك ايچون بونلرده نفسلريكزه ظلم ايتميك ده . مشركلر سزه كافةً حرب ايتدكلری كبی سزده اونلره كافةً حرب ايديك و بيلك كه الله قورقانلرله برابردر . ● اونسی (اونی صوكره صاويسمه دوتی) انجق كفرده بر فضلدر كه اونكله كافرلر شاشيريليرلر ، اونی بر ييل حلال بر ييل ده حرام اعتبار ايدرلركه اللهك حرام قيلديغنك صايسنه اويدرسونلرده اللهك حرام بيوردينی حلال قيلسنلر . بو صورتله كوتو عملری كنديلرينه سوسلنوب كوزل كوستريلدی ، الله ده كافرلردن عبارت بر قومی حقه هدايت ايتمز ●

[إن عدة الشهور عند الله] الله عندنده — يعنی الله حكمنده سنه‌ده آيلرك عددی حقيقةً

[اِثْنَا عَشَرَ شَهْراً] اون ایکی آیدر. — که کونشك بروج دائرهسی، فرضیات و اعتباراتی دکل
[فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ] اللهك شو سماوات و ارضی خلق ایتدیکی کون
کتابنده — ازلده یازیلوب الله یازیسنده، علم تقدیرنده — مقرر و محرردر. بونلردن [مِنْهَا اَرْبَعَةٌ
حُرُمٌ] بونلردن دردی حرام دردی — درت حرمتلی آی، بونلرده یاپیلان معصیتك اثمی، طاعتك ثوابی
دیکرلرنده کیلردن داها شدتلی و داها قیمتلی اولمسی حسبیله اوبر آیلردن زیاده تعظیم و احترام ایدلمسی لازم کلن د
«یسئلونك عن الشهر الحرام قتال فیه قل قتال فیه کبیر» بویورلدیغی محترم آیلردر که تعبیر معروفیله "اوچی
سرد بر فرد" در. علیه الصلاة والسلام حجة الوداعده ایام تشریقه اورته سنده منا ده ایراد بیوردیغی خطبه سنده
بو درت آیی بیان ایله شویله بیورمشدی: «الا ان الزمان قد استدار کهیئته یوم خلق الله السموات والارض
اثنا عشر شهرا منها اربعة حرم ثلاث متوالیات ذو القعدة و ذو الحجة والمحرم ورجب مضر الذی
بین جمادی وشعبان» = ایشته زمان حقیقةً الله تعالینك سماوات و ارضی خلق ایتدیکی کونکی هیئتی کبی بر دوره
کیردی: سنه اون ایکی آیدر؛ بونلرده دردی حرامدر که اوچی بربری آردنجه ذی القعده، ذی الحجه، محرم، برده
جمادی ایله شعبان آراسنده کی رجب» یعنی زمانه‌کی حقیقت تقدم تأخرسز، آیلر فتره‌کی یرلرینی بولدی،
استوای فطرتی ایله یکی بر دوره کیردی. ذی الحجه، ذی الحجه اولدی، حج حقیقةً ذی الحجه ده یاپیلدی. چونکه
کچن سنه یه قدر نسیء جاری اولدیغندن ابوبکرك حج ایتدیکی طقوزنجی سنه ده بیله حج ذی القعده ده یاپیلمش ذی الحجه
عد ایدلمشدی. شمدی بو حقیقت تقدم تأخرسز وحی بونده تطابق نقطه‌سنده زمانه یکی بر دوره کیردی.

[ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ] بودر دین قیم — نسیء دکل بودر آنجق طوغری دین، دائم دین،
شرع قدیم. اون ایکیسنده درت دینلمز یا اکسیك آیلر نسیئلی حسابیله دکل، بو حساب، بو حسابده آنجق احکام
اسلامیه ده طوتولمسی لازم اولان مستقیم حساب. چونکه بو قمری تجرد اعتبارلری ایله قائم اولان فرضی و یا هرکس
ایجوبه حلقه ده دلیل و علامتی ظاهر اولمیان تقویمده مستند بر حساب دکل، شو کوروله حیات عالم مجموعنده یاراتیلدیغی
اجرامك حجم و حرکتلری کبیدی تقدیر اولنوب ارضك خلقتنه ترتب ایده‌رك سماوایه یایلدیغی «فمحونا آیة اللیل»
مفهومنجه محو قمر اوراده نقطه انقلابنده جریان ایده‌جك زمانه مقابلنده بر استواء دورلرینی کوروب باشلایه هلال

تحولاتك جارى اولديغى بو عالمى بارئ تعالانك تقدير و تقويميله ثابت و او كوندن برى نظام ترتيبله نقش ايدلرك
جارى و هركس ايچون قمرى هلال ديديكى قدر ظاهر و مشهود اولان و تحقيق حقيقته آلان فطرى، اڭ اينجه و طوغرى
بر حسابدر. ثانياً بو آيلردن درت آيك حرمتى اوته دن برى قائم بر دين و شريعتدر. تا ابراهيم و اسماعيل عليهما السلام
زماننده برى عرب بونلرى وراثةً تمسك و رعايت ايده كلمشلردى. جاهليه ده بيله اشهر حرمى تعظيم ايدرلر و بو تعظيم
جمله سندن اولرق بو آيلرده قتالدن صاقينيرلردى. حتى بر آدم، باباسنك ويا قارداشنك قاتلنه راست كلسه
تعرض ايتمز، كوزتو سوزتيله سوبرمزدى. نسئ ديدكلرى تغييراتى احداث ايتدكلرى زمانه قدر بو حرمت بر ديانت
دأب قديم اوزره جارى ايدى، بزلى بزده، زمانى زمانه عبادت و طاعتده بو حرمت ينه جارى اولمقده و حج، ذى الحجه‌ده
يابيلمه‌سى ايجاب ايدر.

﴿ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ اَنْفُسَكُمْ ﴾ بناءً عليه بو آيلرده نفسلريكزه ظلم ايتميكز – اولا اوبيرده صافيله
آيلر حقنده كنديكزى الداتمايكز، اونلرك تقسيمه ايتديكى و حرمتلرى تغييره قالقيشمايكز، نسئ كبى ايلرى كيرى ايله حكم
اعتبارات ايله حرامى حلال، حلالى حرام يا خود حق لغنده بولونمايكز. مثلا ذى الحجه محرم، محرم صفر اولور
بزه كى وظيفه ديكرينه آتيلير ظن ايتميكز. ثانياً اونلردن آيلك هپسنده ده حرام ايله، حق لغنده و هر حالكى
بر معصيت ايله كنديكزه ظلم ايتمكدن صاقنيكز، بالخصوص بو محترم آيلرده بسبتون صاقنيكز. بونكله برابر ﴿ وَقَاتِلُوا
الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً ﴾ مشركلر نصل سزه كافةً قتال ايديورلرسه سزده
اونلره كافةً قتال ايدكز – يعنى بالاده بيان اولنديغى اوزره هانكى قسمدن اولورسه اولسون مشركلرك هپسى
جماعتجه سزه قتالى التزام و اعتياد ايتدكلرى كبى سزده هپسنه قارشى بتون مؤمنلر هپكز برابر اولهرق طوپيجه
محاربه ايديكز، اكر بو آيلرده شو ويا بو آيده قيد يوقدر. بو آيلرك حرمتك معناسى الله ايچون واجب اولان جهادك
ممنوعيتى معناسنه دكل، حرمتلرى محافظه ايچون فى سبيل الله قتالده وظيفه بيلمك معناسنه در. حتى اولا قتال
هر زمانده و هر آيده حرام و بناءً عليه شهر حرامده دها زياده حرام «قتال فيه كبير» اولديغنده شبهه يوقسه ده
حرام حلال قالمايانده، فرصت بولدقجه بر دكرى كبى قتال و تجاوزده چكينميه‌نه على العموم مشركلره قارشى فى سبيل الله
قتال امرده معينه بر زمانه و مسافه ايله مقيد دكلدر. بو هر زمانه دكو هانكى آيده ايجاب و اقتضا ايدرسه اوكا كوره اجراسى

فرصت اولمازسه . ترکی ویا ایجاب ایدنه قدر تأخیری جائز اولمیان بر طاعتدر . بونلرک وقتا تأخیرنده ایسه
بویوک تهلکه و نفسده ظلم واردر . زیرا « والفتنة اکبر من القتل » در . ظلمه یه قورونمه ده محترم
آیده حرمتلک دکل بالعکس عینی حرمتدر . حاصلی اشهر حرم حقیقة محترم آیدر . هرحالده بر حرمتلر
بونلرک حرمتنی اخلال ایتمک پک بویوک کناهدر . نفسده ظلمدر . فقط مشرکلر بونلرک حرمتنی اخلال ایدرلر .
بو خارجده اکثر شدیقی اوزره ده بونلرده ایکی درلودر : برقسمی هیچ حرمت طانیمازلر . هانکی آیده اولورسه اولسون
فرصت بولدقجه تعرض ایتمکده ، الله نورینی سوندرمکه چالیشمقده و بغیر حق جائز یاقوب مقتول و مقدساته
تجاوز ایلمکدن چکینمزلر . بونلر عرب مشرکلری خارجنده کیدر . عرب مشرکلری کبی برقسمی ده واردر که اسکی
اعتبار ایله اشهر حرمی طانیرلر . بو آیلرده قتالک حرمتنه قائلدرلر . فقط الهلری اراده ایتدیکی کبی حقیقتلی طانیمازلر
الهلری آیلری کندی کیفلرینه کوره دکشدیررلر . حرمتی بر آیدن دیکر برینه آتارلر . حرام بر آیه تجاوز ایدرلرده صوکره
حلال بر آیی اونک یرینه اقامه ایتمکه قالقیشیرلر . بونلرده اویله‌لری کبی فرصت بولورلرسه حرام آیده ویا مسجد حرامده
دین . مثلا مؤمنلر عرفاتده ایکن بیله تعرض ایدوب دوکمکدن چکینمزلر . بونلره مقابله ایچون حرمتک
الک زیاده محفوظ اولمسی لازم کلن حرام آیلرک حرمتی نامنه بونلرک حرمتلری پایمال ایدیلیرسه ، حرمتلرک
هتک حرمته وسیله اتخاذ ایدیلیرسه فرصت ویرلمش ایسه نفسده پک بویوک بر ظلمدر . نته کیم بو معناده اوله‌رق
سوره بقره ده « ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة » بیورلمشدی . بوراده ده بوندن آیلرک حرمتی جاهلیه ده کی
کبی سوء استعمال ایدیلمک بو حرمتلرک حقیقی تطبیقنه منافی اولاجغی کبی جاهلیه عادتلرینی لغو ایلمک و شهور حالک
حرمتی فی سبیل الله جهادک ممنوعیتی معناسیله تلقی اولونماسه و ار جهادک ظلمه یه اجتناب ایله حقک ایجابنه و
اقتضاسنه و دشمنلرک وضعیتنه مربوط اولوب هانکی آیده اولورسه اولسون دشمنک اشهر حرمده اولسون ایجابنه
کوره هر زمانه بایلمه لی بر حکمتی بیان ایچوندر هیچ بر زمانده دشمنه ایله مقابله اولمیه رق صورت مطلقه ده « وقاتلوا
المشرکین کافة کما یقاتلونکم کافة » بیورلمشدر که بو صورتده بو آیتک سابقه مناسبتی نقطه نظرندن سیاقی
شویله بر سؤال مقدره جواب معناسنده در : « قاتلوا الذین لا یؤمنون بالله الخ » امرینی نه وقت یاپالم؟
جواب : الهلرک و تشریع تغییر ایتمیلک ، حرمتده رعایت و ظلمه یه اجتناب ایلمک شرطیله هانکی آیده اولورسه اولسون

ایجاب ایتدیکی وقت بلا تأخیر و بلا انقطاع یاپیکز . بناءً علیه جمهور علمانك دیدکلری کبی بوندن آکلاشیلیورکه
اشهر حرم تعبیرنده جاهلیه نك تلقی ایتدیکی تحریم قتال معناسی منسوخدر . چونکه اول امرده اولبابده صحیح
حرب ایله مقاتله قتالدن اسلامده هر آیده و هر زمانده واردر . «قتال فیه کبیر» دیه وارد اولان قتالیده
(سورهٔ بقره، آیه) فی سبیل الله جهاد اولان قتال ایسه هر زمانده حقده حرمتی ایجابی اولان الله بویوك
برطاعتدر . «حیث ثقفتموهم» ، «حیث وجدتموهم» حل و حرم ، مکانده تعمیم افاده ایتدیکی کبی بو آیتده
زمانده اطلاقی امر ایتمشدر . دیوندن اول بوراده کی «اربعة حرم» دیه مراد سورهٔ نك باشنده کچن «فاذا
انسلخ الاشهر الحرم» ، «فسیحوا فی الارض اربعة اشهر» آیتلرنده کی درت آی دکلدر . بو وجه بالملاحظه
بونیده بیان اولنمشدر درت آیدر . انجق عطادن منقولدرکه کرك حرمده و کرك اشهر حرمده دشمن تعرض
ایدوب مقاتله یه باشلامدقجه غزا حلال دکلدر . بونلرده تحریم قتال حکمی نسخ ایدلمشدر . اه . کرچه حرمت بو نوعده
وجه تفصیل تصور ایدیله بیلیر بو معلومدر حرمت قتال معناسنه تلقی ایدیلجك اولورسه «منها اربعة حرم ذلك الدین
القیم» دیه اشهر حرمك حرمتی تقریر بیوردلماسی بو لحاظ ایله موافقت کبی فهم ایدیله بیلیر . بو لحاظه «فلا تظلموا
فیهن انفسکم» نهیندن معناسی بو حرام آیلرده بدایةً قتالی استحلال ایتمك صورتیله کندیکزه ظلم ایتمه یکز
دیمك اولدیغی ده فهم ایدلمشدر . جاهلیه ده معتاد اولان شقاوت غزده لرینه نظراً بو معنی طوغری ایسه ده
ارجح اولان تفسیر ظلم دکل ظلمی تعقیم ایچون یاپیلمسی لازم کلن جهاده نظراً دوغری دکلدر . و قاتلوا
آرینه منافیدر . ظلم نفس بالخاصه معصیت قتال نقطهٔ نظرندن ملاحظه ایدلدیکی صورتده طوغریسی بو
معنی دیمك لازم کلیر : «بو حرام آیلرده جهادی ترك ویا تأخیر ایدرك کندیکزی قتاله معروض
براقمه صورتیله نفسلریکزه ظلم ایتمه یکز» . بالفعل تعرضه کیریشمه برده قارشی طرفی ترك ایتمکده بوده
نفسلری قتله معروض براقمه معناسی بولندیغی کبی حرام ، حلال ، مقدسات و مقدسات طانیمایانه فرصت بولدیغی
زمانده تعرض ایده جکی معلوم بولنان هر دشمندن تعرضه میدان ویرمکده دخی عینیله معنی واردر . بو
صورتله آیتده تقویم هجری ایله عدد شهور تثبیت و اشهر حرمك حرمتی تقریر اولندقدن صوکره حرمتك تقفیسه
ویریله جك معناسی نفوسه ظلمده عمول درجه اجتناب معنوی آلتنده تذکیر ایدلمسه و بوندن اشهر حرمده ده جهادك

سنه‌نك معناسى آكلاشلمه‌لى و بالعكس بو حرمه و حرمته اخلالندن قورقمق هر زمانده لازم . بونكله ده
وظيفهٔ جهاده رعايت قائم اولديغى و بناءً عليه امر جهادك حرام و يا حلال آيلره مقيد اولماديغى بر نص مطلقله
تخصيص اولنوب بيورلمشدركه :

« وقاتلوا المشركين كافة كما يقاتلونكم كافة » بيوريكز [وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ
مَعَ الْمُتَّق۪ينَ] و بيلكز كه الله محقق متقيلر ايله برابردر . — او خصوصده بويلدر . بناءً عليه ياپاجقكز
حرب و قتالده ده هپ حقى آرايكز ، الله رضاسنى دوشونكز ، حقوق الٰهيه‌يى اخلال ايتميكز ، شرك اخلاقنده
كيفى حركتده ، حق تعديده ، معصيتده ، افراط و تفريطده بولونمايكز ، وظيفه‌كزى هر حالده بيلكز ، الله
اتقا ايله توفيقاً هيچ بر زمانده جمعيت و وحدت ايله حركت ايدكز ، حقوقه رعايت ايدرسه‌كز الله‌ك نصرتى سزه كبى متقيلره
يار اولاجغنده و موفقيت و مظفريته ايره‌جككزده شبهه ايتميكز .

[اِنَّمَا النَّس۪ٓیءُ] او نسىء — نسىء دينيلن او تأخير ، يعنى آى كروليجسى [زِيَادَةٌ
فِي الْكُفْرِ] كفرده بر زياده ايله باشقه بر شى دكلدر . — نسىء كلمه‌سى ، لغوى ، عرفى ، شرعى
اوچ وجهله اوچ نقطهٔ نظرده معنالرى جائزدر . اولا اصل لغتده نسىء هم مصدر ، هم صفت اولور .
اول امرده « نسأ نسأ » فعلنده مصدر « نسأ و نساء و نسيئاً » كبى كه اساس معناسى تأخير ايتمك
كيرى براقمق ديمكدر . نته‌كيم « ما ننسخ من آية او ننسأها » قرائتنده « ننسأها » « نؤخرها » ديمكدر .
بيعده ويره‌سيه ديمك اولان « نسيئة » اسمى ده بو مصدردن مأخوذدر . بعض احوالده تأخير بر تزييد
ايله علاقه‌دار اولورده تأخيرك يا لازمى ويا ملزومى بولونور . مثلا اجلى تأخير عمرى تزييددر . بر سنه‌يه
بر آى زياده‌سى ديكر سنه‌يى بر آى تأخير ايدر . بر آى تأخيرى سنه‌يى تزييد اوله‌بيلير . بوندن طولايى نسأ
مصدرى ده بعضاً تزييد معناسنى مستلزم ويا تزييده مترتب اولورده تعبير اولنه‌بيلير سه ده تمام مرادفى اولمايوب
اساس معناسى تأخيردر . و بونده تزييدك بولنماديغى اوله‌بيلير . مثلا بر سنه ابتداسنده محرم آيى صفر ، صفر آيى
محرم فرض ايدرك بر تأخير و تقديم ياپيلسه سنه‌يه اون ايكى آى قالسه بر آى تزييد ايدلمامش اوله‌بيلير .
بو نكته‌يه بناءً كه جمهور ، معناى عرفيده و شرعيده ده اساس اولان اشتقاقى تأمل معنى تأخير معناسى اولديغى

اهمیتلی اقتضا ایدر. صوکره نسئ بو تأخیر معناسنده فاعل یعنی مفعول اولارق منسوء یعنی مؤخر معناسنه

صفت اولور، مقتول معناسنه قتیل کبی. بوندن باشقه فاعل یعنی فاعل اولارق ناسئ یعنی تأخیر ایدن معناسنه

اولابیلیر. نته کیم شهید، شاهد دیمك ده اولابیلیر مشهود دیمك ده. ثانیاً عرف لغتده ده «النسئ»

کلمه‌سی بو اوچ معنی ایله عرفاً قوللانلمز. برنجی مصدر معناسنده مأخوذ اولارق بر تأخیر مخصوصك

اسمیدر که آی تأخیر ایتمك دیمکدر. شویله که،

عربلر اوته‌دن بری آیلری حقیقی وجهله شهور قمریه طانیور، و سنه‌لری سنه قمریه اولارق اون ایکی حساب ایدیورلردی.

هانکی اسملرله صایارلرسه صایسینلر آیلری و سنه‌لری قمری ایدی. و ابراهیم و اسماعیل علیهما السلام زماننده

بری بو اون ایکی آیده درت آیی اشهر حرم رعایت ایدیورلر، بونلرده کیرکیه حیا بولجیله، غزوه و قتال

یاپمایورلر، تعبدله مشغول اولیورلردی. بو آیره اوتقه حرمت ایدیورلردی که حتی بر آدم باباسنك

قاتلنه بیله راست کلسه ال اوزاتمایور، طوقونمایوردی. بو درت حرام آیلر ایسه ذی القعده، ذی الحجه

محرم اوچی (سرد) یعنی برصره‌یه متوالی بولندیغندن مستثنی؛ غزوه مخصوص اولان قبائل بو برصره ایله اوچ

آی غزوه‌سز قالمغه کوچ کلمه‌یه باشلاسه و بناءً علیه غزوه‌یه فضله وقت بولمق ایچون بو فرده بریك تأخیریله

آیلرك ترتیبی اویناتمشلر و بو وسیله ایله اون ایکی آیده درت نسبتی ده داها آشاغی ایندیرمك وجهی قبول ایدیورلر

ایشته نیه کلسه بر وقتده طوقونمق ایچون التی آیده بر، حقیقتده بر کره درت آیده بر آی تزیید و توسیع ایتمشلر

دشوجالده بر سنه اون ایکی بچیده آی اعتبار ایدیلمك اقتضا ایدرکن آیلرینه شهور قمریه اولارق صایه بیلمك

و درت آی اشهر حرمده اوچینك توالیسی دوام ایدر ایدرمك ایچون درت هفته‌لی ایکنجی سنه نهایتنده بر آی

اولارق طوپلایوب کبیس ایدرك بو سنه‌لی اون اوچ آی یاپمشلر و بناءً علیه بو اون اوچنجی آی سنه‌نك نهایتی اولان

ذی الحجه‌یی تعقیب ایتدیکندن حقیقتده محرم اولمق لازم کلیر که آنی صوقولسه دیکر بر آی اعتبار ایدیوب محرم

صفره تأخیر اولنورده کلسه سنه بر آی کری‌یه آتیلمسه و بوندن طولایی اوزاتیه «صفر آخر» دینلدیکی

کبی بو تأخیر کیفیتنه «نسأ»، «نسئ»، «انساء» و «النسئ» اطلاق ایدلمسه، تأخیر اولنان محرمه

دخی «النسیئ» ویا «النسی» دینلمسه و بو اون اوچ آیلق سنه‌یه نسئ سنه‌سی دینلمسه و بو صورتله بالخاصه

استدیلری استهداف ایدن بر نسأ، بر تأخیر شهور، صادق احداث اولنمسه، ایکی سنه بر آی حسابیله لازم کلمه
یکرمی بشنه آی، بر ده اون ایکی بر ده اون اوچ آی اعتبار ایدیلمه ایکی سنه یه صیغشدیریلمه، یعنی تحدیدچیلر تعبیرنجه
ایکی سنه ده بر آی کبس ایدیلوب صیغشدیریلمه و بناءً علیه اون ایکی آیه درت آی اولان اشهر حرم یرلرنده
اویناتیلدقده یا شقه اون ایکی بچقده درت نسبتنه دوشورولشدی. و بو منوال اوزره هر ایکی سنه ده بر آی
نسیء ایله اون ایکی نسبتنده اون ایکی صره سیله چیقه‌رق بشه سنه‌نك تام بر سنه‌سی چالینیر، یکرمی درت سنه
یاییلدیکه بونك اون ایکی سنه‌سی اون ایکیشر آیلق سنه‌لر، اون ایکی سنه‌سی اون اوچر آیلق سنه‌لر اولدیغندن تام
بر سنه قمریه بو اون ایکی سنه‌نك ایچنه قاپانیر کیدر. [1] یکرمی بشه سنه ده بر سنه‌نك حجی و ورشتری هیچ اجرا
ایدیلمکسزین تماماً آرادن ایدیلوب صیغشدیریلدیکه یا شقه حج آنجق برنجی اون ایکی آیلق سنه ایله اونی تعقیب ایدن
ایکی اون اوچ آیلق نسیء سنه‌سنده وقتنه اصابت ایده بیلیر. و مابقی یکرمی اوچ سنه‌نك حج و ورشتری هپ وقتك
غیرنده یاپیلمش اولور. و بو صورتده آیرلره مرتبه هپ کندی یرینك غیرنده اعتقاد و اعتبار ایدیلرك کندی
ورشتری استقلال ایدیلوب چیکنمش بولونوردی. و آنجق یکرمی بشه سنه‌نك ختامنده یعنی اوزرلرندن تعدادیله
یکرمی بشنجی و حقیقتده یکرمی آلتنجی سنه مبدأه رجوع ایتمسه، آیلر ینه خلقتی وجهله یرینه کلمسه، محرم محرمه
ذی الحجه ذی الحجه‌یه دونمسه تام بر سنه قمریه اولور. و او زمانده تکرار حج و ورشته اصابت وقوع بولوردی. و ایشته
علیه الصلاة والسلامك حجة الوداعده بو ایکی آیت موجبنجه نسیء ابطال ایدوب «ان الزمان قد استدار کهیئته
یوم خلق الله السموات والارض» بیوردیغی اونونجی سنه هجریه دور نسیئك ختام بولوب مبدأه رجوع ایتدیکی
بر سنه اولمسه ایدی.

---

[1] سنه قمریه یرینه سنه شمسیه اعتبار ایدلمسه اولسه ایدی بو بر سنه قمریه اوتوز اوچ سنه ده چالینمسه اولمامه و بر آی لااقل اوچ سنه ده بر کبس ایدلسه بولنه جقدی. و اوتوز اوچ سنه ظرفنده شهور شمسیه ده هر بر شهری بر ده کوردیکی وجهله لااقل اوچ سنه محرم، اوچ سنه صفر الخ... اوچ سنه رجب، اوچ سنه رمضان، اوچ سنه بایرام، اوچ سنه ذی الحجه آیلرینه تصادف ایده جکدی. حال بوکه عربلرده هر آی ایکیشر سنه دونیور دیگری درت سنه ده دور تمام اولیوردی. دیمك که اوزرلرن اساس اعتبار ایتدیکلری سنه بزم حسابمزله بر سنه شمسیه ده درت بشه کون فضله ایمسه، آراده اون کون ده کچ یارم آی فرق کوزه چارپیورسه. بونه آکلاشیلیرکه عربلر بو نسیئی بعضی تحدیدچیلرك صاندقلری زمانده قسمده ایتدکلری کبی اوچ سنه ده بر آی کبس ایده‌رك یهود و هنود حسابنك عینی دکلدی. چونکه ایکی سنه ده بر آی کبس ایدیورلردی. بناءً علیه ابتك حسابی کبس اولورسه اولسون هیئت شمس اولدیغنی کوره جکز.

والحاصل عرفده معناى مصدرى ايله النسىء بويله آى كيرليتمك ديمك اولارق بر تأخير مخصوصدركه عربده جريان ايدن شكلى بونك ماهيتى دكل بر نوع مخصوصى ديمكدر. بونك عربده كى شكلندن باشقه ديكر شكللرى ده ممكندر. هر كبس بر نسىء ايله علاقه داردر. فقط هر نسيئك بر كبس اولمسى لازم دكلدر. چونكه نسىء آيلرك عددنده وسنه‌نك مقدارنده هيچ بر تزييد ويا تنقيص ياپلماديه محرمى صفر، صفرى محرم، رمضانى بايرام، بايرامى رمضان ياپمق كبى مجرد بر تقديم وتأخير صورتيله ده ممكندر. حالبوكه بونده كبس يوقدر. بناءً اوله‌جه معناى شرعى نقطهٔ نظرندن مهم اولان بو نقطه‌يى بيلمليدركه جمهور مفسرين نسيئك اساس معناسى تزييده منحصر اولمايوب تأخير ديمك اولديغنى بالخاصه اخطار ايتمشلردر.

بو وجهله نسيئك برنجى معناى عرفيسى آكلاشلدقدن صوكره كلهلم ايكنجيسنه:

بالاده كى ايضاحاتدن ده آكلاشلديغى اوزره «النسىء» بر ده تأخير اولنان آيك كنديسنه اطلاق ايدلمسه برشمدركه اصل لغتده كى فاعل بمعنى مفعول معناسندن مأخوذدر. بوخاصه ده كى تفصيلاتده ده مشابه اولديغى وجهله عربلرده بو معنا ايله النسىء صفر يا بيلادن محرم اوليوردى. كرچه محرم صفره تأخير ايدلمكله سنه‌نك بوتون آيلرى ده تأخير ايدلمش اوليوردى ونتيجه اصل لغت نظراً بونلرك هپسنه «نسىء» يعنى «منسوء» ديمك صحيح اولوردى. فقط بونلرك تأخيرى اولاً وبالذات دكل محرمك تأخيرى دولايسيله ثانياً وبالواسطه اولديغندن عرفده «النسىء»، تأخيرى ديكر آيلرك تأخيرينه سبب وواسطهٔ اتخاذ اولنان آيك اسمى اولمشدركه بوده محرم ايدى. دها آچيغجه‌سى اصل محرمده عبارت دكلده برسنه اوده اوچنجى آى اولارق صفر اخير صايلوب محرمى صفرده، صفرى ربيع الاوله الخ... كيرليتمه وديكر سنه صايلمايوب صفرى محرم صايديرلر ده بوسنه‌لر اوزره بوتون آيلرى طولاشديرلر ده برنجى نوبتنده ذى الحجه‌لى محرم، ايكنجى نوبتنده ايسه بوتون برسنه‌لى بوتون محرمى اصل محرمه كتيرديرلر. بو آى سنهٔ قمريده بويله اولمه اوزره اصل اعتبار ايديلن غير قمرى سنه‌نك برسنه- قمريه آيرلدن فضله اولان بر آيه بالغ اولمياجغنى كوردك [١] بر آية حسابه آلمايوب نسىء وتأخير ايدرلر بر آيه بالغ اولديغى سنه‌ده جمع ايديلم سنه‌ده متشكل بر آى ديكلرركه بو حساب اولنوب اعتبار ايديكى سنه بو، ايكنجى برصفر صايلير.

---

[١] كه حاصيه عربلرك بونى ايكى هفته قدر تأخير ايتدكلرى كوستردى.

محرم نسئ اولور، تأخیر ایلسه بولنور. محرمك نسیئی حسابا آلنوب قضا ایدلریکی سنه ده بو تأخیر ایلسه نسئ ایلسه بولنور. بوندن ایچوندرکه تفسیرده بو نسئ آیتی بر محرم بر صفر دیه گوستره رك محرمده مراد اصل ویا اعتبار محرم دیمك اولدیغی کبی صفر ده مراد ده صفر آخر درکه بو صفر صابدیغی سنه صفر، محرم؛ ربیع الاول صفر اولوردی دینلر بوندن ایچوندرکه قاموسده بو معنی ایله نسئ اسمی «النسئ شهر کانت تؤخره الجاهلیة» دیه تعریف ایتمشدر. بر چوقلرینك قوللاندیغی عرفده نسیئك بو معناسی اوکنمك ده اساسیدر. بر ایکنجی معناده داها زیاده نساء یاخود انساء معروفدر. بونلردن باشقه «النسئ» اسمی فعیل معنی فاعل اولارق نسئ حساب ایدرك سنه باشنی اعلان ایدن نساءجی یه بر عنوان اولمق اوزره ده استعمال ایدلشدرکه ناسئ دیمکدر. اگرچه بو معنی مشهور دکلدر. حتی اکثریت بونی ضعیف عد ایتمشلردر.

ایشته جاهلیه عربلرنده متعارف اولان «النسئ» اسمی صره سیله بو معنالرده مشترك اولارق قوللانیلیوردی. و بو آیت بونلردن هر برینه درجه درجه اشارتی محتوی اولارق هپسنی ابطال ایلمسه واویله عمل و اوصاف ایله تنفیح ایدن ابطال ایلمشدرکه بونلرك دلالتنده شرعاً علی الاطلاق تحریم و تکفیر ایتدیکی بر نسئ معناسنك تعریفی حاصل اولمسه ده بونلرده یالکز عرب جاهلیه سنك عرفی اولان صورت مخصوصه سنده کی نسئ دکل عینی شکلده اولماسه بیله بر عینی علت و معنای متضمن بولنان صنفلری ده عینیه سببله کفر اولدیغی افاده ایتمشدر. و آیتك ماقبلنه و مابعدنه نظراً ماسیق له اولان نسیئك بو معنای شرعیسی اوزرنده درکه بوراده اصل تحقیقه ایدلسی لازم کلن معنی بودر. بوده آیتده بوتون وضوحیله افاده اولندیغی اوزره عرف عربده کی نسیئك ذکر اولنان اوچ معناده هپسی ایله اولورسه اولسون ضمننده ثابت و بطلانه علت اولان معنادر. بو معنی «آیتك حرمتنی دیگر بر آیه تأخیر ایتمك یعنی اوزره اعتبار و اعتقاد ایتمك» دیه تعریف ایلشدر. بوکرده دکرده قطعاً ظاهردر. آیتك سباقه و سیاقیه حاصلنه نظراً بونی شویله تعریف ایلمك اقتضا ایده جکدر: الله‌ك تحریم ایتدیکی هر هانکی بر ویا حلال قیلمق مقصدیله وقت تأخیرده حتی و مقصدلر یا بیلمه هر هانکی بر تأخیر ویا تزییده. احکام شرعیه‌نك متعلق اولاً و بالذات فعل مکلف اولدیغنده معنای شرعیده اصل اولان بو معنای مقصوددر. عرفده دولیه ایکنجی معنی داها مشهور اولسه ده. آیتده اك ظاهر اولان معنی مقصد معناسیدر. زیرا بللی که کفر اولان نسئ، نسئ ایدیجی ویا نسیئی

یاپایه‌مه‌ده‌کی نسیء یاپمه‌یه بکزر. بوندن ایجه‌یه مفسّرینه بو آیتده‌کی نسیء کلمه‌سنك طوغریدن طوغری‌یه هر بولسانیا
معناسی مصدریت اولدیغی و مؤخر آی معناسی اخذ اولندیغی صورتده «زیادة فی الکفر» ده زیاده کفره
سبب کبی بر تأویل کوزه‌تمك لازم کله‌جکی و نائی معناسی ده اساساً غیر مشهور بولندیغی و اولتقدیرده ده
کفرده ایری کیتمه فضولاً فز معناسیله تأویل ایدلمك اقتضا ایده‌جکی اختیار ایلمشدر. مع مافیه بو معنالر
آیتده یالعبارة اولمازسه بیله بالاشاره منفهم اولدیغنده ده شبهه یوقدر. چونکه فعلك حکمی فاعلك و مفعولك ده
حکمی استلزام ایدر. «ویحلونه» ضمیرنده ظاهر اولان آیه راجع اولماسیله اصلاً قاعده ده نسیء اولمه
ظاهردرکه بوکز نسیء کلمه‌سنده بالاشاره مفهوم‌درلر. شو حالده بو اوچ معنی عالی درجات شویله دیمك اولور.

۱ — نسیء یاپمه کفرده بر زیاده‌لکه عبارتدر. زیرا اوده بر جنس کفردر.

۲ — نسیء آی زیاده کفره سببدر. چونکه بر چوق حرامدر استحلاله سببدر.

۳ — نسیئی کفرده ایری کیتمه فضولی بر طاقدر. نسیء ایله کافرلری نسبتله اضلال ایدر. الله‌ک
قوللری حلال یاپمه ایچیه آی بر سنه حلال، بر سنه حرام یاپار، سنه‌دن سنه‌یه دکیشدیرر طوررلر.

بوده «انما النسیء» ورشده وابوجعفر قرائتنده «یا»نك تشدیدیله همزه‌سز «النسی» اوقونور.
بونده ده ایکی وجه واردر: بریسی «نسیء» ده «نسی» «شیء» ده «شی» کبی همزه‌نك یایه قلبیله «نسیء»
مخفف اولماسیدرکه اکثریتك بیانی بودر. دیکری «نسوا الله فنسیهم» ده اولدیغی کبی ترك معناسنه نسیاً
«منسی» یعنی متروك دیمك اولوب نسیء آینك دیکر بر حیثیتله اسمی اولماسیدر. ابن عباس «بر سنه حرمی ترك
ایدرلر بر سنه ده تحریم یاپارلردی» دیمکله بو معنایی کوسترمشدر. دیمك که «نسیء» آینك تأخیری حیثیتی
افاده ایدن بر اسمی اولدیغی کبی «نسی» ده ترکی حیثیتنی افاده ایدن بر اسمیدر. فی الواقع بالاده ایضاح
اولندیغی اوزره ایسه یالکز بر تأخیر ایله قالمایوب بر ده ترکی اقتضا ایدیوردی و بوندن طولایی یکرمی بش
سنه‌دن بر سنه‌سی تماماً ترك ایدیلوب سویلشدیرلسه بولونوردیکه بو معنایی «نسیء» اسمی صراحةً اشعار ایتمدیکی
حالده «نسی» بالخاصه بو معنایی افاده ایتمکده‌در. بنا علیه بو نسی اسمی تورکجه‌ده بر وقتلر شعار اولمش اولان
«سویسه سنه‌سی» تعبیرینه شبیه‌در. و آیتده «نسیء» مفهومی «یحلونه عاماً ویحرمونه عاماً» منطوقنده «نسی»

مفهومیده « فیحلوا ما حرم الله » نتیجه سنده کوستریلمش دیمکدرکه مآلی شو دیمك اولور :

« انما النسیء » او نسیء — قصداً اونوتولوب کچمه ویا تأخیر ایدیلمه اولیشی دیمکدرکه ، او سببیله آی « زیادة فی الکفر » کفرده زیاده ویا باشقه بر شی دکلدر . یعنی ظن ایدلدیکی کبی بر قازانج دکل ، کفری آرتیرمقده بر سببدر . کفرده دها ایلری کیتمك ، اصل کفرلرینه فضلا کفر یاپمق ویا بیدریغ اکمونه زیاده قیلنمقه بر آیدر .

[یُضَلُّ بِهِ الَّذِینَ كَفَرُوا] بونکله — نسیء ویاخود آی ایله — کافرلر اضلال اولنورلر . — اساس کفرلرینه علاوةً ضلالتدن ضلالته دوشورولورلر . نافع ، ابن کثیر ، ابو عمرو ، ابن عامر ، عاصمدن شعبه ، ابو جعفر قرائتنده « یا »نك فتحی و « ضاد »ك کسریله « یَضِلّ » اوقونمسنه کوره بونکله کافرلر ضلالته دوشرلر . یعنی بوادیه برشیدرکه بونی کافر اولانلر یاپارلر ، و بو سببله کفر اوزرینه کفر ایدرك بوتون بوتونه صاپیوب کیدرلر . یعقوب قرائتنده یانك ، « ضاد »ك کسریله یُضِلّ اوقونمسنه کوره اوچ معنی واردر : « بونکله کافرلر اضلال یاپارلر » کندیلرینه اویانلری طوغرو یولدن چیقاریرلر . یاخود « اونسیء یاپانلر ، آیلری تأخیر ویا تبدیل ایدنلر » « نسیجی » بو نسیء فعلی ویا آیی ایله کافرلری اضلال ایدر دورورلر » یاخود « الله بونکله کافرلری اضلال ایدر » سوزیکر ؛

[یُحِلُّونَهُ عَامًا] اونی — اونسیء یاخود نسیء آیی یعنی اونی تأخیر ایدیلمه ویا صاوشدیرلمه آیی — بر سنه حلال [وَیُحَرِّمُونَهُ عَامًا] ده بر سنه حرام قیلارلر . — یعنی بر آیی بر سنه حلال حرمتسز بر آی صایارلر ، بر سنه صاوشدیر دیکری آیك حرمت مخصوصه سنی سبب وانتظار ایدر ، اونی حلال ، حرمتسز آی صایارلر ، شو صفر دیرلر ایرتسی سنه ده عینی آیی تحریم ایدر ، حرمتلی بر آی صایارلر . شو محرم یاپارلرکه بونك نفس بر تناقضه وشاشیرتما اولدیغی ظاهردر . حالبوکه بو آی حقیقتده یا حلالدر یا حرامدر . حلالی حرام قیلماسی بر بلا به برکلفدر . حرامی حلال صایلماسی بر بلا به برکلفدر . (١)

---

(١) بعضی مفسرلر بو تحریم ایدرلر جمله سنی « حرمتی اولدیغی کبی محافظه ایدرلر » معناسنه تأویل ایلمشلر و بناءً علیه بو تحریمك آثره اسناد کیدسنه اهلاك ایدرك ویا تحریم و تحلیلی آلهه لرینه نسبت ایدرلری اعتبارییله اولدیغنی سویلمشلر . حالبوکه بو تأویله لزوم یوقدر . وصورت عمومیه ده طوغری دکلدر . بعضی سنه لر شویله که ایلك سنه سنده بویله اولورسه ده اوندن صوکره کی سنه لرده ابرعکسی اولورده اضلاله اصابت ، تحریمه کفر ایتمش اولورلر . شویله که سنه شوال صفر یاپیشدقده بو سنه اونی محرم یاپارلرسه اضلال طوغار . تحریم ایدرك ابدیه ریاسی اولور .

دقت ایتمك لازمدر كه بو اشاره ده یالكز عربه مخصوص اولان نسیئك دكل على العموم نسیئك بر وصف بارزی

واردر. چونكه اوقات شرعیه ده اساس اولان سنهٔ قمریه حسابی یرینه شمسی ویا اكسیك هر حالده بر سنه اعتبار ایدلدیكی

تقدیرده اوسنه یه نظراً قمری آیلر هر سنه بر مقدار فرقه ایده جكی جهتله بو زمنده كونه مقیاسنه تابع اولان اوقات شرعیه

دكیشمزسه ده صیام وحج كبی آی مقیاسنه تابع اولانلر، واولان عبادتلر وحرمتلر اوقات شرعیه سی محقق

اولدقلری آیده ده هر سنه قسماً اولسونده انحراف ایدر. وبناء علیه بر سنه حلال صاییلان بر آی ایرتسی سنه دالو قسماً اولسون

حرام صاییلمه تناقضی هر حالده واقع اولور. مثلا یهود ونصارانك دخی پرهیزلری، بایراملری اساساً هپ

سنهٔ قمریه حسابیله قمری آیلره مخصوص ایكن بونلری سنهٔ شمسیه یه تحویل ایتدكلری زمانه اسكیدن پرهیز آیی اولان قمری آی

بر سنه تمام پرهیز اولسه ایسه ایرتسی سنه بو تحول، مطلقاً بسه ادنه كوره اولسونمشدر. واشته بر نتاج سنه صوكره بالكل حلال

تماماً یمشدر. "بر سنه حلال وبر سنه حرام قیلارلر" تعریفی ایسه بو ایكی حالك ایكیسنه ده صادقدر. بالخصوص

"یحلونه عاما ویحرمونه عاما" بیانی بر آیی "بر سنه حلال دیكر بر سنه ده حرام قیلارلر" معناسنی دخی افاده

ایده بیلیركه بو صورتده دیكر سنه ایرتسی سنه اولمق لازم كلمیه جكندن بو تحول دها زیاده توضیح ایدر. بناء علیه

بوراده بالخاصه عربلرك بر سنه نسیئی یاپوب بر سنه یاپمادقلری ده "بو سنه صفر حلالدر، بو سنه صفردر."

دیه بو حل وحرمت تناقضی هر سنه اعلان ایتدكلری اكثراً تمقدر ایر نسیئك كنه ماهیتی تشكیل ایدن اك بارز وصف ذاتیسی

اوندن حكم شرعیسنده علاقه دار اولمایان دیكر اوصاف عارضه وصور جزئیه سندن تجرید وتنقیح اولنرق یهودك

رومك وسائره نك كبسلرنده كی وصفی دخی شامل بر صورت كلیه ده تفهیم وتصویر اولونمشدر. بناء علیه نسیئك

یعنی بر وقتی تأخیر ایتمه نك كفر وضلال اولوب اولمادیغنی آكلامق ایچون اك اول دقت اولونمسی لازم كلن وصف

بودر. وبونی آكلامق ایچون عربلك نسیئی نصل یاپدیغی دیكر تفصیلاتیله تدقیقه لزوم ده یوقدر. اوجهت

آیتك مقصودندن خارج زوائد قبیلندندر. بو تثبیت اولندقدن صوكره عینی بر آیی بر سنه حلال، بر سنه حرام

یاپمانك بر كفر، بر ضلال، بر تشریع اولدیغی ده بدیهیدر. بناء علیه ایسه بو قدر لقاله نسیئی یاپمغه بالنسبه

بسیط وغیر متعدی بر كفردن عبارتده دیمك اولوردی. فقط بو ساده بونكله قالماز بر برینه مترتب ایكی غرضه

واسطه اولمق ایچون دها كوكلی وسائر بر شكل وصورتده یاپیلارق غایت اضلالكار بر كفر تزاید حالنی آلیر.

باقیكز بو رأی بر سنه حلال بر سنه تحریم شاشیرتماسنی نتیجه ویریور [لِيُوَاطِئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ] اللهك حرام قیلدقلرینك عددینه تطبیق ایدوب ده [فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ] اللهك حرام قیلدقلرینی حلال قیلمش اولیورلر. یعنی حقیقةً حرام آیلر مخصوصه فنا ذاتیله آیلرك كندیلری دكل ده كیف ما اتفق درت آی اولمیه، هر هانكیسی اولورسه اولسون درت آیه حرمت ایدلكله حرمت ادا اولنور ایسه، مثلا ذی القعده ده برحج یاپیلوب ذی الحجه ده فرض اولان حج یورجی ساقط اولوردی ایسه. شعبانی رجب فرض ایتمكله رجبك حرمتی زائل الخ... اولوردی جكمه، نعم ده اولنه كیده درت نسبتی گویا اولنه اوجیده درت نسبتنه مساوی اوله بیلیرسه كبی طوتدیلر ده آیلرك خصوصیتلرنده، حرمت مخصوصه‌لرنده وحلال آیلر اولان نسبتلرنده قطع نظر ایله مجرد عددلریله، برآی شاشیرتماسی بوتون سنه‌نك آیلرینه دوبیسانك بالخاصه حرام آیلره سرایت ایدرلردی. طولاییسیله نسئ مجددسنه تطبیق ایدی حیثی یرلرنده دیانه رده وتفریغ باشقه آیلره آتوب دبوصورتله اونلری ینه كندی‌كلرنده درت آی تحریم ایدوب بالنتیجه اللهك تحریم ایتدیكی بوتون حرماتی كلیاً حلالتیكره ایجویه یاپارلر. ایشته نسئ شاشیرتماسنده عرضه بویله برضلال، بویله تحوللی تحلیل حرمت بریرلكی برنسئ در. بوندن ایسه بر كفرمتزاید دها باشقه برشی اولمادیغی آشكاردر.

اشبو « لیواطئوا عدة ما حرم الله فیحلوا ما حرم الله » تعلیلی اچیقدن اچیغه كوستریوركه عرف جاهلیه‌ده نسئ ساده برآیك تأخیر وتحلیله منحصر اولمایوب دولاییسیله بوتون حرام آیلره تطبیق ایدیورلردی ونسئ دیدكلری عرضلری ده بوایدی. بر سنه برآیك تحلیلی طولاییسیله اوسنه ایچنده‌كی درت حرام آیك تحلیله سبب اولماسی ایسه كلمه سننك باشنده‌كی تحدیده اعتبارا برآی كریله‌تمسی دیمك اولمجنی ظاهردركه بوده حدف سنتو فریه ایله افاده اولونجه « تحرملك صف یاپیلماسی » دیمك اولور. اونك ایچون بعض تفسیرلرده روایت اولنه كلدیكی اوزره « تحریمی صف یاپارلردی » تعریفی كبیده سنه‌لی برآی تزیید وكلمه سنه‌لی برآی تأخیر ایدرلردی دیمه‌نك الجمیع برافاده‌سی اولدیغنده ذهول ایدیلمه ملیدر. كلمه سننك تحریمی صف نده اعتبار ایدیلنجه تحریم خفیده وحلال برآی زفسیله كبیده سننك صوكنه آتیلمسه « نسئ، نسئ » صفا اخیر یاپیلمسه اولور. اكر بورآی كریله‌تمه‌نك هرسنه بكیده‌نه‌یی یاپیدیغی، یعنی هرسنه بكی برآیك نسئ ایدلریكی فرض اولنورسه اونه ایكی سنه ده تام برسنه كبیس ونسئ

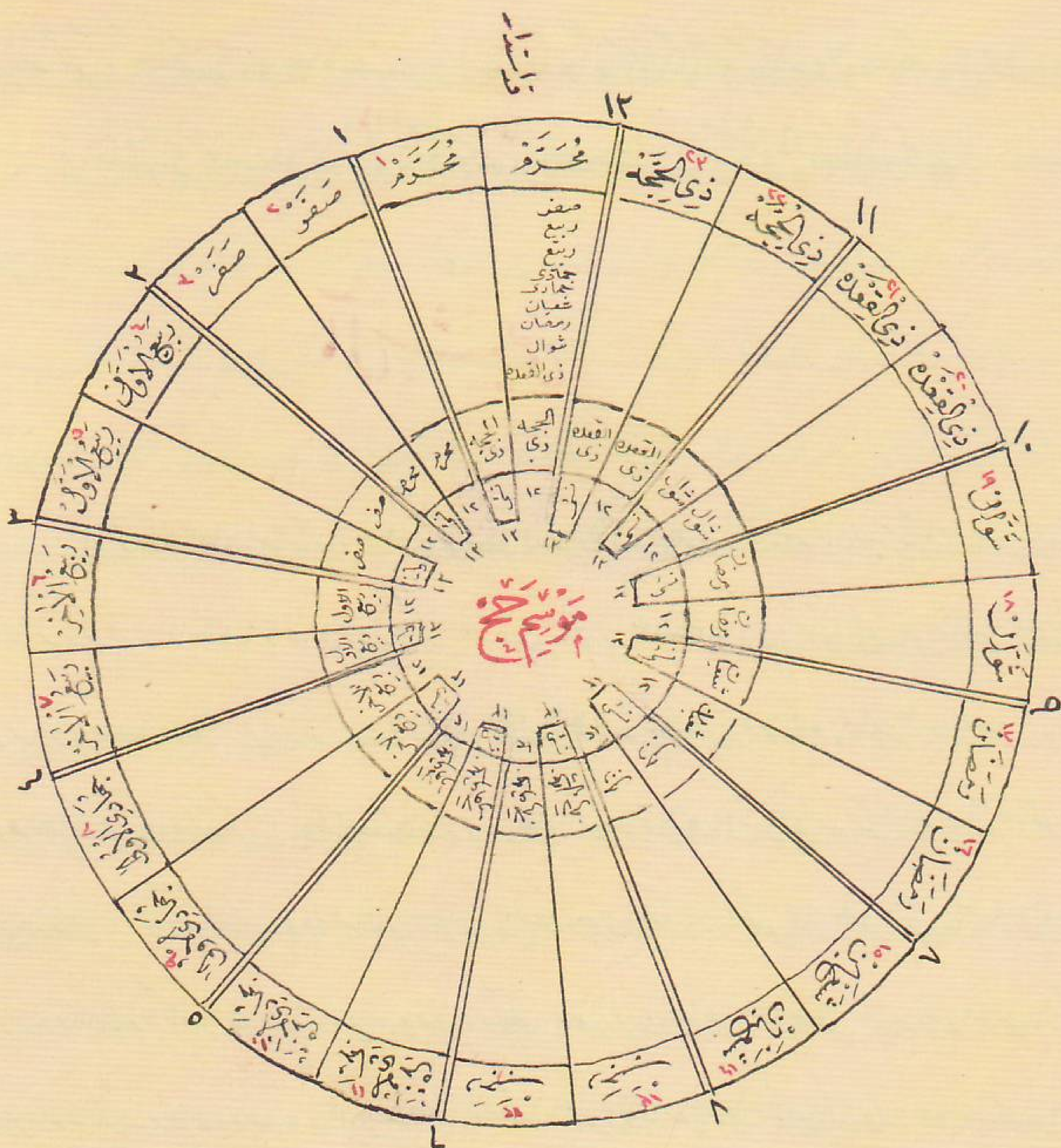
ایدلسه، کلیا سیویشدیریلمسه اون اوچ سنه اون ایکی یا پیلمسه. بر سنه‌سی تماماً اسقاط و استحلال قیلنمسه
اولور. و آی انجق اون اوچنجی (یعنی اون دردنجی) سنه‌ده بر لرینه دوزونسی ایدلیه ایدی وقتنه انجق
اون سنه عبات ایدیه بیلیر. و ما فیه لیصح برزه محرم حج ایدلیه‌آی ولی ایچمسه اولمازه. فقط آیدن اسارتی وجهله
یعنی برآیدن تام نسبتی لایق ایکی سنه‌ده بر یاپیلیرسه یکرمی بش سنه‌ده بر سنه چیالیتمسه تام بر سنی قمری غیرقری
یکرمی درت سنه‌ایدکبیس ونسی ایدلمسه اولورکه عربر بونی یاپیورلردی. اگر تام برآی تأخیری ایکی سنه‌دن فقط او
یاپیلیرسه یعنی نتیجه دها قصه سنه‌لرده وقوع بولسه تام بر سنه‌نک سیویشدیریلمسی دها قصه بر مدتده یاپیلمش
اولور. مثلا یهود وکلدانی تقویملرنده اوچ سنه‌ده تام برآی کبیسه اوتوز آلتی سنه‌شمسیه‌ده وقصارتی تقویمده
اوتوز اوچ سنه‌شمسیه‌ده تام بر سنه قمری چیالیر. حیسنده بر دور ظرفنده برآیدن تأخیرنده اعتبار اوقتدر
یالکز عددلره تطبیق ایدلسه و محلندن آلتبه دره باشقلرینه دریجیه وکیفیت ساده بر تأخیر وقصارده
عبارت قالمایوب نسیجیدن وضع ایتدیکی قرقتده اعتقاد و رعایت الالهدن تغییر و تخصیص ایتدیکی قرقتده انظار
واستعمال اولنمسه و بالنتیجه بر سنه‌نک قرقتده هیچ اجرا ایدلمیوب بوتونه بوتونه ترک ونسیانه ایدلسه
سیویشدیریلمسه بولنور. ددورلر تکرار ایتدکجه بو حال تکرار ایدر. وبو صورتده ساده آیدن دکل الاهلر بوتونده
محرماتک استحلالی اعتیاد حالنه کتیرلمسه اولورکه آرتق بوندن نه بیوک برضلال ونه قدر زیاده کفر اولدیغی
تصور اولنسونه.

دیمک که کفر زیاده یاپیلماسی حلال ومباح اولان سیکند نقضا تکذیبنسی تصور اولنمازه. کرحاتی حرمت
وقت خصوصنده استحلال ایدلدکدنسی مغناسی بولنمازه. یالکز برحرمتی تحلیل ایتمک برکفر اولاجغندن دیکرلرینه
سرایت ایتدیریله‌رک یالکز برآیدن ویا بر وقتدن تأخیر وتحلیلی عرفاً نسیء حسابلماسه بیلیش عادت نسیدر. فقط
کفرتزایده اولان نسیء دکل برکفر بسیط اولان نسیدر. بر وقتدن تأخیر وتعیینی دیکرینک تحلیلنه سبب اولمیه
طریقله نسیئک صورت معروفه‌سی اولان تزایدنسی ایسه نه شکلده اولورسه اولسون برکفردن عبارت قالمازه.
مستلزم اولدیغی تحلیل حرامک تزایدی نسبتنده برچوق کفردر، زیاده فی الکفردر. بونی تطبیق ایدر
برکره کفر ایتمکله قالماز، الی تحلیده تجدید کفر ایتمش اولورلر. وبونه قدر مستور ونه حساب ایله یاپیلیرسه

عوامی بجوبه فرقی اونسبتده گیزلی وشکل اولمغندن قوۀ اضلالیسی ده اونسبتده زیاده اولور .

بو ضلال واضلالك اصل نشانی نه در بیلیرمیسکز ؛ [زُيِّنَ لَهُمْ سُوٓءُ أَعْمَالِهِمْ]
عمللرینك کوتولکی کندیلرینه تزیین ایدلمشدر . — مزین ، خوش بر شی کوستریلمشدر : اونلر بجوبه آلدانیرلر
عدده رعایت پرده‌سی آلتنده دینده وقت حالوب الهك حرمتنی تحلیل ونقدینه ظلم ایتمکی دنیاده برکار
برمزیت ، بر درایت تلقی ایدرلر . کفرلری ذاتی کیتمکلی خوشلانیر تقدیر وتحسین ایدرلر . [وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ] والله کافرلر گروهنه هدایت ایتمز . — علی العموم کافرلره کفرلرنده طولایی هیچ بر
سچدیرمز ، نسئی یاپارلر دوغره آلدانیرلرده اساساً الله داخه ابطالی یوزندن کافر اولدقلرندن اوضلال
واضلالی ایله کفرلرده زیاده‌لکی کندیلرینه مزین کوستر . دنیا رعیه کفرلرنده کفره ، ضلالتده ضلالته یوواریلانیرلر
دوغری یولی چیقه‌مازلر .

بو نسئی مسئله‌سی دنیا مخصوص عرب جاهلیه‌نك صورت نسیئلی بر چوقری ایمچه تصور ایده‌رکجری چیقتم
بو بابده تفسیرلرده واردولانه روایتدن تعریفاتی وآیتك «يحلونه عاما ويحرمونه عاما ليواطئوا عدة ما حرم
الله فيحلوا ما حرم الله» مضموننك نقتضاسی ظاهری دائره‌سنده ترتیب ایتمسه اولدیغز شو جدولی بورایه درج
ایدیورزکه بوندن عرب جاهلیه‌ده بر دور نسیئه تمامی حسابات قولایجقه استخراج اولنه بیلیر . بو جدول دائره اوتدیکی
نسیئده بگرمی بشر سنه‌نك برسنه‌سی نسئی ایدرکمی درت سنه ده ایکیشر سنه عیده‌سیله محرم بایلوب سنه باشی حسابیله
ایری اساسی اصلیه‌لرینی کوستررکه اونده اوچ قمری اوندن اوچ آیلیه نسئی سنه‌لری ، اون ایکی قمری ده اون ایکی آیلیه قمضا
سنه‌لریدر . ایچنده کی دائره‌ده اوایکیشر سنه‌ده ذی الحجه بایلوب حج ایدیلدیکی وحج وقتی زمنه ایکیجری موسمنه نقصانی
ایله ایری کوستر . شویله‌که :

نسی ایله دها فزله احوالی ادیلکه :

يا ايها الذين امنوا ما لكم اذا قيل لكم انفروا في سبيل الله اثاقلتم الى الارض
ارضيتم بالحيوة الدنيا من الاخرة فما متاع الحيوة الدنيا في الاخرة الا قليل ●
الا تنفروا يعذبكم عذابا اليما ويستبدل قوما غيركم ولا تضروه شيئا
والله على كل شيء قدير ● الا تنصروه فقد نصره الله اذ اخرجه الذين كفروا
ثاني اثنين اذ هما في الغار اذ يقول لصاحبه لا تحزن ان الله معنا فانزل الله سكينته
عليه وايده بجنود لم تروها وجعل كلمة الذين كفروا السفلى وكلمة الله هي العليا

وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ • اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ
وَاَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ •

مآل شريفی

ای ایمان ایدنلر ! نه اولدی که سزه الله یولنده سفربر اولک دینلنجه یریکزه بیغیلدیکز قالدیکز
یوقسه آخرته قارشی دنیا حیاتنه راضی می اولدیکز ؟ فقط او دنیا حیاتنک ذوقی آخرتک یاننده انجق پك آز بر شیدر •
اکر طوپلانوب سفربر اولمازسه‌کز او سزی الیم بر عذاب ایله تعذیب ایدر ، و یریکزه باشقه بر قوم کتیرر و سز اوکا
ذره جه ضرر ایده‌مزسکز ، الله هر شیئه قادردر • اکر سز اوکا یاردم ایتمزسه‌کز بیلیورسکز که الله اوکا
یاردم ایتدی : او کافر ایدنلر اونی چیقاردیغی صره ایکیدن بری ایکن ، ایکیسی غارده ایکن ، که او لحظه آرقداشنه
«محزون اولما چونکه الله بزمله برابردر» دیبوردی ، دیرکن الله اونک اوزرینه سکینتنی ایندیردی اونی ده کورمدیکز
اوردولر ایله تأیید بیوردی ده او یله یاپدی که او کافر ایدنلرک کلمه‌سنی اک آشاغی ایتدی ، الله‌ک کلمه‌سی ایسه اک
یوکسک او ، او یله ، الله بر عزیز حکیمدر • سز کرك سبکبار ، کرك آغیرلقلی اولارق سفربر اولک ده
ماللریکزله جانلریکزله الله یولنده جهاد ایدیکز ، اکر بیلیر طانیرسه‌کز بو سزک ایچون خیردر •

[يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا] ای ایمان ایتمش اولانلر — ماضیده ایمانی تحقق بولنلر [مَا لَكُمْ
اِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِ] نه یاپیورسکز ؛ سزه نه اولدی که
«الله یولنده نفیر اولک» دینلدیکی — سفربر اولک امری ویرلدیکی — زمانده یره طوغری تثاقل ایتدیکز . —
یره میل ایدرک ارضک جاذبه‌سنه قاپیلارق ، یعنی دنیانک سوکوسنه دوشرك ، ارضه آغیر آلدیکز . بطائت کوستردیکز
یاخود سفری کراهت کوردیکز ، کوردیکز ، یرده بیغیلدی قالدیکز .

روایت اولندیغنه کوره بو حال ، هجرتک طقوزنجی سنه‌سی تبوك سفری ایچون امر ایدلدیکی زمانده واقع اولمشدی

او زمانه ضعیفه و طائفه‌لر بونده‌کی عورتلری ایله بولونیوردی . وقت ایسه یاز صیجاغنك پك شدتلی بر حرّی و بیك قات بر قحط زمانی ایدی . بونلر برابر مدینه‌نك میوه‌لری یتیشمه ، کولکه‌لری کوزه‌للشمشدی ، هرکس میوه‌نه اوزاقده ، دشمن ده کثرتلی ایدی ، روم عسکری اوزرینه کیدیله‌جکدی . بناءً علیه دیکر غزالرده معتاد اولدیغی خلافنده جیوشه زیاده بر حاضرلق احتیاج واردی . بوکبی اسبابدن طولایی بو سفرك ناسه کران کلمسیله بو اوردویه «جیش عسرت» تسمیه ایدلمشدی . بونله برچوق مشکلاتله ایچینده تجهیز ایدیله بیلن پیاده و سواری مجموعی اوتوز بیك کیشیلك بر اردو ایله رسول الله تبوکه متوجهاً حرکت بیوردیسه ، بعض قبائل و مؤمنلردن بعضلری و برچوق ده منافقلر تخلّف ایتمشلر قالمشلردی .

بو سوره‌ٔ براءتك اسباب نزولنده برچوغی اشبو تبوك سفری اثناسنده واقع اولمش اولدیغندن بو آیتده اعتبارًا او سفرده ایچیده و یالکزلی وقوعه کلن احوال غیر مرضیه‌یی بیان و تنقید و فی‌ما بعد او کبی احواللك تکرّرینه تحذیر ایله عمومی بر توبیخ و تأدیبه شوقنك تمهیده باشلانمشدر . بناءً علیه بوراده اعتبارًا «براءة» مضمونی ایچنده توبیخ مضمونه کیریلیور . و ایلك اول فی سبیل الله سفربرلك امرینه قارشی آغیر طاورانانلره عتاب ایدیلوب باشلادیغی کورولیور . بو خطابلرك نسیء آیتنی تعقیب ایتمسی نه قدر معنیدارد . بونلر نزولده نسیء آیتندن مقدّم ایکن ترتیبده مؤخّر ایراد بیورلمسی کوسترر که بو خطاب اوکونکیدن ده زیاده مستقبله کیده متوجهدر .

نَفْر ، اصل لغتده مهیّج بر امردن طولایی بر یردن بر یره فیرلایوب چیقمقدر . اورکمك دیمك اولان نُفور ده بو معنادندر . فقط نفور مجرد قاچوب قورتولمه ایچون منفی بر حرکتده استعمال ایدلدیکی حالده نفر دشمنه قارشی غزا ایچون فیرلایوب چیقمقده استعمال ایدیلیر . و بویله چیقوب طوپلانان جماعته «نفیر» هر بیرنه ده «نفر» دینیلیر . امامك ناسی جهاده دعوت و تحریك ایتمسنه ده «استنفار» تعبیر اولنورکه لسانمزك شمدیکی اصطلاحنده «سفربرلك امری» فرانسزجه ده «موبیلیزاسیون» یعنی خلقی یرندن اویناتمه اطلاق ایدیلیر . بو استنفار یا عمومی و یا خصوصی اولور . عمومیسنه نفیر عام تعبیری لسانمزده معروفدر . «انفروا فی سبیل الله» امری مطلق اولدیغی ایچون ایکی صورته ده شاملدر . دیمك که فی سبیل الله استنفار وقوع بولنجه صورتنه کوره درحال اجابت فرضدر . بوراده بطائت کوسترنلره تهدید ایدلمشدر . البته بو شانلی مؤمنلرك

هیئتنده واقع اولمسه دخی ایدی . فقط بر کل تشکیل ایتمسی لازم کلن بر هیئات اجتماعیه ده بعضلرینك آغیرلغی کلك بطائتی معناسنی استلزام ایده بیله جکی ، سفربرلکك دخی تثاقل استعمال ایدیله بیلیر اردو هیئات مجموعه سنك حصره سنده حرکتنده کیری قالمسنه سبب اوله بیله جکی . بوندن ده ضرر عمومی عائد اوله جغی نکته سیله عمومی خطاباً بیورلمشدر که :

نه ایمش ایدیکز [أَرَضِيتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا] حیات دنیایه ، او الحیاة راضیمی اولدیکز ؟ [فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلِيلٌ] فقط حیات دنیا متاعی آخرتده — آخرتك یاننده — پك آز ، پك حقیر بر شیدن باشقه نه در ؟ [اِلَّا تَنْفِرُوا] اگر نفیر اولمازسه کز — یعنی فی سبیل الله سفربرلك امرینه قوشوب طوپلانمازسه کز [يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا] او سزی پك آجی بر عذاب ایله تعذیب ایدر . — او سبیل الله یاشنده الیم بر فلاکت کتیرر ، او خوشلندیغکز دنیا حیاتکزی قطعله ، سفالت ، محکومیت کبی پك آجیقلی سببلرله الیکزدن آلیر ، سزی هلاك ایدر . [وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ] و باشقه بر قومی استبدال ایدر . — موقعکزه سزدن باشقه بر قوم دیکر . امرلری اونلره انفاذ ایتدیرر . [وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْـًٔا] و سز اوکا — پیغمبره — هیچ بر ضرر یاپامازسکز [وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ] الله علی کل شیء قدیردر .

[اِلَّا تَنْصُرُوهُ] اگر سز اوکا — پیغمبره کرك نفیر و کرك سائر هر هانکی بر صورتله — نصرت ایتمزسه کز — الله ایدر . [فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ] زیرا او بر حقیقتدر که الله اونی منصور قیلدی ، نصرتنه نصرت ایتدی — هم یا تقیکز نه دکل بر زمانده : [اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا] کافرلر اونی چیقاردقلری — مکه دن چیقمه سنه سبب اولدقلری — وقت [ثَانِيَ اثْنَيْنِ] ایکیدن بری ایکن [اِذْ هُمَا فِي الْغَارِ] ایکیسی او مغاره ده بولندقلری صیره ده — که مکه نك صاغ طرفنده بر ساعت مسافه ده بولنان جبل ثور تپه سنده بر مغاره در . سورهٔ انفالده « واذ یمکر بك الذین کفروا لیثبتوك او یقتلوك او یخرجوك » آیتنه باقیله . [اِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا] او زمانده که آرقداشنه — او بیریکی مصاحبی ابو بکر صدیقه — « محزون اولمه ، چونکه هر حالده الله بزمله برابردر » دیبوردی .

— یعنی الله عونه و عصمتی ایله هر حالده دائما برابریمزده نگهبان و ناصریمزدر. معیته هیچ بر شائبۀ حزن
بولاشدیرمیه جق، بزه ده اولورسه ده اولم بزی قورودیه جق بر ولایت دائمه ایله حافظمزدر. آرتق بو معیته
ایکنه حزنه جواز یوقدر، دیه قطعی تسلی دیه بیوروب، حزندن نهی ایدیوردی. روایت اولندیغی اوزره بو حضره
مشرکلر ایزلری تعقیب ایده ایده کلمشلر، غارک اوستنه چیقمشلردی. بو لحظه ده ایدی که ابوبکر رضی الله عنه
محزون اولمشده «یا رسول الله بن اولورسه م اولورم نهایت بر آدمم، فقط سن مصاب اولورسه ک الله‌ک
دینی گیدر» دیه عرض تأثر ایتمش ایدی. رسول الله ده او حالده الله اوچنجیسی اولان ایکی‌یه او زمان نه؟
«فما ظنک باثنین الله ثالثهما» یعنی او حالده او ایکیلک نه؟ «لا تحزن ان الله معنا» بیورمشدی.
[فَأَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ] الله ده درحال او، او آرقداشنک اوزرینه
سکینتی ایندیردی — او حزن اندیشه بر لحظه ده بیله پیغمبرینک خاطرینه بر غبار حزن قوندیرمادیغی تقدیرده
اونک فیضله صحبتیله رفیقی صدیقک حزنی دفع ایدوب قلبنه لایزال بر اطمئنانه رحمت ویردی. بر تصور
اولنسونده: مکه ده رسول اللهی قتل قصدیله کافرلر خانۀ سعادتی قوشاتدقلری گیجه لر رسول الله اوزره
گورونمه دن چیقوب ابوبکری آلوب غاره گیتدیکی او هجرت گیجه‌سی نه هائل بر وقت؟ و او قدر گزیلی دشمن
هر طرفده صالدیروب آرایرکن، بولندقلری ایکی ذاتی بر ایصسز مغاره ده قپایانقلری گورنجه، گیدر گیریرلر ساعتلر
نه ساعت؟ و او ساعتلر ایچنده رسول اللهک آرقداشنه «محزون اولمه هر حالده الله بزمله برابردر» دیدیکی
لحظه نه لحظه؟ و او بر لحظه ده رسول اللهک هیچ بر شائبۀ حزنی تجویز ایتمیه رک او ایقانه و اطمئنانه علم و ثقوت
متانت و سکینتی نه الهی بر قوت؟ نه اعجازکار بر بشارت! صوکره او ایمانی بر حزنله ایله صیغنلایه و بو تبشیری
درحال تصدیق ایله فقط سکینت الهیه اولان قلب صدیقده‌کی صداقت و ایمانه نه قدر، دینه بر صداقت نه قدر
یوکسک بر ایمانه! و او آنده حضرة الهیه تجلی ایله معیت الهیه ده نازل اولان سکینت ربانیه نه ازلی بر حقیقت
نه لایزال بر رحمت و نصرتدر!

ایشته الله رسولنی او بر دقیقه ده بویله منصور قیلدی [وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا] و اونی
سزلرک گورمدیکنز جنودله تأیید ایلدی [وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ] و کافرلرک کلمه‌سنی —

دعوت ایتدیکی کفری — سفلی قیلدی — آلچاقدن ده آلچاق، ایدی که الک سفلی کلمه اولدی [وَكَلِمَةُ اللّٰهِ]
حال بوکه الله کلمه سی: توحید «لا اله الا الله» [هِيَ الْعُلْيَا] اودر انجق علیا — الک اعلا،
الک یوکسک کلمه [وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ] والله عزیز حکیمدر. — یکیلمز، یاکیلماز، اونکله
اوغراشیلماز، حکمته قارشی کلنمز، قورودیغی قیر ایدیلمز، قیر ایتدیکی قورتاریلماز. اسباب اوکا حاکم اولماز، اسبابه
حاکمدر. و حکم و تدبیری ایسه عینی حکمتدر. اونک عزت و جلالی باشقه لرینک یاردیمنه محتاج اولمقدن منزهدر.
دینه نصرت و اعلای کلمة الله ایچون نفیر و جهاد امر ایتمه سی ایسه هم اونک قوللری اوزرینده رحمت عزتی، هم ده اونلرک
منافع و مصالحی تأمینه اولان مقتضای حکمتیدر. اونک ایچون ای سبیل الله سفرینه اولیکز دیندیکی کبی کیدیکز ده
[انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا] خفافاً و ثقالاً قوشوب چیقیکز — کرک یکنی، کرک آغیر حالده
اولورسه کز اولیکز. یعنی کرک قولای کلسون کرک زور، کنج و اختیار، باری وارلی، ایشسز و مشغول
فقیر و زنکین، پیاده و سواری، سبکبار و یوکلی نه حالده اولورسه اولسون، آزیمه ایله استطاعتی حائز اولانلر
هپکز قوشوب نفیره اولیکز [وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ] ده ماللریکز و نفسلریکزله
جهاد ایدیکز. — هم مالاً، هم نفساً جهد اولنه بیلیرسه، یالکز مالاً جهد اولنه بیلیرسه، یالکز نفساً
جهد اولنه بیلیرسه نفسیله کوچی یتدیکی قدر جهاد ایتسین [ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ] بو — بو نفیر و جهاد —
سزک ایچون خیردر. [اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ] اکر بیلیر ایسه کز — یعنی خیری بیلمک ملکه کی
حائز ایسه کز بو بویله در. بونک حقکزده خیر اولدیغنی بیلیر، اجرا ایدرسکز.

بو قیدده خیر اولمه جهادک علمه متوقف و بو علمک اساسی ده حقیقت خیره علم اولدیغنی اشعار
واردر. بناءً علیه سیف ایله جهادک مبناسی علم ایله جهاددر. بونک اساسی ده خارجی دشمنده اول نفسک
جهالتنه و شهواتنه قارشی جهاددر که بوکا «جهاد اکبر» تسمیه اولونمشدر. تفسیر طبریده سورهٔ برائتک
ایلک نازل اولان آیتی «انفروا خفافا وثقالا» در دیه ایکی روایت مذکور، مجاهددن ده برائتده
ایلک نازل اولان «لقد نصركم الله فى مواطن كثيرة» در که نصرت الهیه تعریف و تبوک غزاسی ایچون ترغیب
اولونمشدر دیه منقولدر. ینه بو سوره ده حکمی اولان «ليس على الضعفاء ولا على المرضى» دها صوکره «وما كان

المؤمنون لينفروا كافة » آيتنه باقه .

ابوبكر جصاصك احكام قرآنده ذكر ايتديكى اوزره جهاد بالمال ايكى صورتله اولور . بريسى مالنى حربده كنديسنه لازم اولان جبهه حيوانه ، سلاح ، آلات و ادوات ، ارزاقه و سائره كبى لوازم و مهمات حربيه يه صرف ايتمك ، بريسى ده سائر مجاهدلره و اونلرك تجهيزاتنه صرف ايتمكدر . بالنفس جهاد ايسه درلو درلودر . ازجمله بالذات قتاله كيرشمك ، احكام و وظيفهٔ جهادى بيان و تعليم و الله تعالانك اولبابده كى ثواب و عقابنى ذكر و تفهيم ايتمك ، سوقياتى و اردونك نظامنى اداره ايتمك ، دشمنك احوال و حركاتنى و اكسيكنى كديكنى خبر ويرمك ، تحريض و تشجيع وقوف و تجربه سى ايله هپ حربه متعلق بر تدبيرده و حرب ايشلرنده مسلمانلره اولى و اصلحى ارشاد ايده جك رأى سويلمك بدرده الله ايچون استشاره ايتمك [١] والحاصل مسلمانلره قوت و دشمنه وهن ويره جك هر فعل و قول بالنفس جهاددن معدوددر . انتهى . دينارينه اوايكى وجهله برابر عفو ده مال صرف ايتمك ده بالاّخره جهاده داخلدر . بو بابده الله ايچون صرف جهد ايدرك بونلرى يا يابمق اولانفسك مقابلته ، كندى هوى و اهوالى حقنده كى تمايلات و احتراماته قارشى بر مجاهده يى استلزام ايدر . بو ده نفسك خير و شرينى ، حقيقى منفعت و مضرتى تمييز ايده بيلمه سنه ، بو ده خيرى ايلافى بيلمه سنه متوقفدر .

سفربرلك امرينه قارشى تثاقل ايدنلره صورت عموميه ده تكدير و بو آيتله نفير عام امرى تبويه ايتدكدن صوكره تخلف و قعودلرى تبسط و انتقاد و همتلرى آليه اولانلرك دنائتلرينى بيان و منافقلرك خدعه و نفاقلرينى تشهير و سوء نيتلرينى تصوير سياقنده رسول اللهه توجيه خطاب و تبليغ ثواب ايديبيوريوركه :

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ اَنْفُسَهُمْ

---

[١] نبى كريم عليه الصلاة والسلام «بدر» ده ايندكى زمانده حباب بن المنذر رضى الله عنه «يا رسول الله ! بو رأى ايتديكك بر رأى ميدر يوقسه بر وحيمى ؟» ديه صوردى . «رأى رأيته» بيورديلر . بونك اوزرينه حباب «اويله ايسه بوراده طورمق اوزره ايتمكزى و اوقى ايلرى كزه آلالم ، دشمن قارشنده كى قويولرى تعوير ايتمكزى يعنى تحت تهديده بولنديغكزه رأى ايديورم» ديه رسول اللهه ده اويله ياپمشدى .

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ● عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ الَّذِينَ
صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ ● لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ
اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ● اِنَّمَا يَسْتَاْذِنُكَ
الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ
يَتَرَدَّدُونَ ● وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوجَ لَاَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ
فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ● لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ اِلَّا
خَبَالًا وَلَاَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ
وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ●

مآل شريفى

او، بر ياقين غنيمت واردة بر سفر اولسه ايدي مطلقا آرقه‌ك دوشرلردي. لكن او مشقتلي مسافه كنديلرينه اوزاق كلدي. بونلر بر اكر استطاعتمز اولسه ايدي البته چيقاردق ديه ياقينده يمين ايده‌جكلر. نفسلريني هلاكه سوروكليه‌جكلر. الله بيليوركه اونلر قطعيا يالانجيدرلر ● الله سني عفو ايتدي، ايا، شونه دينه اونلره اذن ويردك ده بكله‌مه‌دك كه طوغرى سويلينلر سكا تبين ايده و يالانجيلري بيله‌سين؟ ● الله‌ه و آخرت كوننه ايمانى كتيرنلر ماللريله، جانلريله جهاد ايده‌جكلرندن طولايي سندن استيذان ايدرلر كه الله‌ه و آخرت كوننه اينانمازلر قلبلري اشتكليدر ده اشتكلري ايچنده چالقانوب طورورلر ● اكر جهاده چيقمق ايسته‌سه‌لردي البته اونك ايچون حاضرلق كورورلردي. لكن الله اونلرك الله ايله سندن ده اونلري آليقويدي و اوطوروك اوطورانلرله برابر دينلدي ● اكر ايچكزده چيقمش اولسه‌لردي بوزغونلق ايتمكدن باشقه بر فائده‌لري اولميه‌جق ده سزي فتنه‌يه اوغراتمق مقصديله آرالريكزه صالديره‌جقلردي. ايچكزده ده اونلري دينله‌يه‌جك واردي. الله او ظالملري بيلير ●

یا محمد [لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا] اگر او دعوت اولندقلری هدف ـــ
یاقین بر غنیمت و معتدل بر سفر اولسه ایدی [لَاتَّبَعُوكَ] هر حالده هپسی آرقه‌ڭه دوشرلردی ـــ او
قالانلر قالمازلر، تخلف ایتمزلردی، او رضایه یاقین بر کار ده هر حالده هپ بر یاقین دعوته اجابت ایدر،
آرقه‌ڭدن گیدرلردی [وَلَكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ] و لکن شقه ـــ یعنی او شقه‌لی اوزاق مسافه
اونلره اوزاقلدی ـــ او قالانلر اویله زحمتلی ایشه گلمزلر، موفقیتی استبعاد ایدرلر، احتمال ویرمزلر بویله زحمت
و مجاهده ایله ایلری گیده‌جك بر یوله ایشده یاناشمازلر، اوزون مسافه‌لر قطع ایدرك دنیانك الڭ قوتلی بر دولتنه
روما اوردولرینه قارشی گیدوب گوگس گرهرك جهاد ایتمك گبی بر اقدام، بویله بر فضیلت و شجاعت اونلرك گبیلرك
آلیانه همتلرندن بعید اولدی. اونك ایچون سکا اتباع ایتمدیلر، گیرو قالدیلر [وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ
لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ] هم یاقینده یوزلر، بو قالانلر «والله استطاعتمز اولسه ایدی
هر حالده سزکله برابر چیقاردق» دیه یمین ایده‌جكلر. ـــ بو جمله غیبدن بر خبردر. و تبوك سفرینك
موفقیتله نتیجه‌لنه‌جكنی بر تبشیردر. یعنی سز اونلرك استبعاد ایتدیكلری بو شقه‌لی سفردن یاقینده موفقاً
گله‌جکسکز و او زمان اونلر سزه بویله اعتذار ایله خلوص چیقاره‌رق الله یمین ایده‌جكلر. [يُهْلِكُونَ
أَنْفُسَهُمْ] کندیلرینی هلاك ایده‌جكلر. ـــ زیرا یالاندن یمین ایتمك کندینی هلاکه سوق ایتمکدر.
نتکیم علیه الصلاة والسلام بیورمشلردر «الیمین الفاجرة تدع الدیار بلاقع» = یالاندن یمین یورتلری
ایصسز براقیر.» ایکنجی بر معنا: یمین ایدرکن کندیلرینی هلاك ایده‌جكلر. یعنی کندیلرینی تلف ایدرجه‌سنه
یمانلقله یمین ایده‌جكلر. اوچنجی بر معنا ایله: جانسزلار چیقار، جانلری تلفه قویارلردی دیه ادعا
ویمین ایده‌جكلر [وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ] الله ایسه بیلیر که: حقیقتده بونلر صورت قطعیه‌ده
کاذبدرلر ـــ گرك «استطاعتمز اولسه ایدی برابر چیقاردق» شرطیه‌سی مضمونده، گرك بونك ضمننده «لکن
چاره‌ی استطاعتمز یوقدی» دیه مطوی بولنان انتفاء مقدم ادعاسنده و گرك نتیجه اولان «قدرتمز اولماینجه
طولایی چیقمادق» دعواسنده شکسز شبهه‌سز یالانجیدرلر. چونکه چیقامامالرینك سببی استطاعتسزلك
دگلدی، استطاعتلری واردی، ووارکن چیقمادیلر ـــ بو جمله بو آیت بالاشاره دلالت ایدر که: حج استطاعتی

«انفروا خفافا وثقالا» امرینك شمولنه داخل ایدیلر. امر، از جمله استطاعتی اولانلره در.

خلاصه بالکلام، سز بونلره شکلاً رغماً بو سفرده سونکه اولمیه‌جقسکز ولکن اوالقابه تخلفده اوبالانجی منافقلر سنه خلوص حیاقنه ایچونده پالابه یه و بمیه ایده ایده کندی کندیلرینی فضاحته چکه‌جکلر.

[عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ] الله سنی عفو ایتدی — بو خطاب سفر حدیبیه و فتحی حقنده نازل اولمش بولنان «انا فتحنا لك فتحا مبینا لیغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر» تبشیرینی خاطرلاتیر. بو ایسه شو مشقتلی تبوك سفرینك حدیبیه فتحنه وارد بر تتمیم و تکمیلی اولدیغنی و دها واسع بر فتح مبین اولدیغنه اشارت دیمك اولور. یعنی: نصل که حدیبیه سفری و معاهده‌سی هر کسك ظاهرده‌کی نظرینه خلافنه اولارق بر فتح مبین اولمش، مکه‌نك فتحنه و جزیرة العربده شرکك سقوطیله اسلامك سرعت انکشاف و انتشارینه بر مبدأ تشکیل ایتمش یکی بر دور آچمش ایسه اونك کبی ایشبو تبوك سفرنده ده ظاهرده‌کی شکلاتنه رغماً «براءة من المشرکین» ه سبب و اسلامك بوتون عالمده ظهورینه مبدأ اولارق یکی بر دور آچان بر فتح مبیندر.

مع مافیه عرفده عفو بر ذنبه علاقه‌دار اولدیغندن بونده نظر ذهنی طاعت و تقوایه مصروف اولان اهل قرب و عصمته بر عفو تبلیغی نه قدر بویوك بر تبشیری محتوی ده اولسه باعث تکدر اولورسه اولسون ده اونسبده بر هیجان یادی بر سبب تأثر اولمقدن خالی قالماز. چونکه ابرارك اصل هدفی احتمال جزا دکل ذنبك کندیسیدر. اونلر نظرنده گناهك وقوعی جزاسندن دها آغیردر. بناءعلیه بونده نظرلره تحری رضا و علو مکاسب سعادتون بولنان و معتقدنده مدونلری مشیتدیه بر تیکسه اولان مخصوصات اجتهادیه ده اولی و افضلی اصابت ایده مه‌مکدن باشقه بر گناه تصور اولنمایان مقربینه حقه ایهام عتاب ایله بر عقاب اولدیغندن «عفو اولندك» خطابیله بر تبلیغ اونلرك قدری ذهنی «وای نه خطا ایتدم» کبی حس خشیتله تیتره‌ده‌جك بر تنبیه و عتابی تضمن ایدر. بو جهتله «عفا الله عنك» تبشیری شدلی «رضی الله عنه» تحسینی کبی باعث مسرت و انشراح اولمازده زیاده بر انتباهه دعوتی افاده ایدر. و بو سفارشده بو بر تنبیهك ایسه نکته‌لری یوك کلیدر. بر نجیسی رسول اللهك بو وجه بالا مداح جبلیه‌سی، سعیت الهیه‌ده منصوریت دائمی بیان اولنشدقدن صکره بو صورت خطابه اونك ریاستیله برابر عبودیتی اظهار. و نصارانك عیسی حقنده دوشدکری غلو و افراطده مسلمانلری صیانت واردر که نصارایه نارشی

کبی دیه تبوك سفرنده بونه قدر مفید ایدی. ایکنجیسی رسول اللهك مسئولیتنده کی بیوکلکی و صورت مسئولیتنده
باشقه‌لرینکیله قابل قیاس اولمیه‌جق لکنی آکلاتمقدر. اودیرکه دیگرلری عفو دیه‌جکلری مسئولیتده آزاد قالدقلری
حالده رسول الله عفو مطلقه مبشر ایکن مسئولدر. دیمک که او، بر گناه مسئولیتیله دگل حق تعالینك جلال کبریاسی
اوکنده بر لحظه حس مسئولیتدن فارغ اولمامق معناسنه بر نوع احتساس و بر هدایت و تعلیم مسئولیتی ایله مسئولدر. اوچنجیسی
عموم امتك حس خشیتنی تهییج و شوق توبه‌سنی تزیید ایچون رسول اللهی بو نقطه‌ده انذار و حتی امته نمونه امتثال قیلمقدر.
دردنجیسی ده ایلریده کله‌جك اولان «یا ایها النبی جاهد الکفار والمنافقین واغلظ علیهم» امرینه مقدمه اولمق
اوزره منافقلره عائد بر تشدیددرکه اصل سیاق کلام ده بودر. «عفا الله عنك» خطابی بالخاصه بو مقصد
ایله بر وجه آتی اذن سؤالنك ایرادینه بر فاتحه اولمق اوزره وارد اولمشدر که حاصل معناسی شویله اولور:
یا محمد، الله تعالی سنده ما تقدم و ما تأخر ذنبی عفو ایتدی، قلب مبارککی رنجیده ایدن و ایده‌جك
اولان بوتون اسباب حزن و کدری سندن سیلدی، سکا مشکلات چیقارمق ایسته‌یه‌جکلرك شائبه ذنوبی
سندن ازاله و فضل و احسانله امورینی تسهیل ایتدی. عفوك ازاله، تسهیل، فضل و زیاده بو درت معناسیله عفو
اولونمسی مقصود و مطلوب هر نه وارسه هپسی سنده معفودر. سن اویله مغفور و بویله عفو مطلقه مبشرسك.
فقط [لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ] نیچون اونلره اذن ویریوردك؟ — او استیذان ایدنلره نسبته
اذنده نیچون مسارعت ایتدك؟ یعنی مقتضای حکمت، حکم شریعت امور اداره‌نك ده موجب و یا مصحح اسباب قویه‌یه
مربوط بولنماسی «رعیه اوزرنده تصرف مصلحته منوط اولمسی» در. رسول کرم اولانده بونی اولی و افضل
صورتیله تطبیق ایتمکدر. بونك ایچون نیچون اونلره درحال اذن ویریوردك [حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ
صَدَقُوا] ده طوغری سویلمش اولانلر — معذرت خبرنده صادق اولارق صدق ایله استیذان
ایتمش اولانلر قوه‌جلرینده باشقه بر دلیل بینه ایله — ساتینه ایدنجه [وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ] ده
و یالانجیلر معلومك اولنجه‌یه قدر تأنی ایتمدك؟ — یعنی او استیذان ایدنلر ایچنده معذرت ادعاسنده
صادق اولانلر ده وار، یالانجیلر ده. غایه حکمت ایسه صادقلری کاذبلردن تمییز ایتمك و موجبلرینك
استحقاقنه گوره معامله ایتمك اولدیغندن بالخاصه وحی وارد اولمایان موقع اجتهادده مصلحت و لازمه اجتهاد

بو تبيينه قدركى كبى بالكليه اجازت ويرمسه ايدك معذرت ادعاسى سببيله ظاهرده طوغرى بر دليل ايله صدقده تبيين و نفاقلرى ايله يقدر
تأنى و احتياط ايتمكدى. ثانياً اينه ايدك ادبالانجيدى صورت قطعيه ده بيلمجكدك. او وقت اونلر معذور
دنيا ذريعانى طاقتنه چيقه رق و بو وسيله ايله بر قسمى نفاقى يابانه چيقاردى. زيرا ده ديردك ده بو تبيينه
دعلمى كوزه تمزدك (١)

حال بوكه [لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ يُجَاهِدُوا
بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ] الله ه وصول كونه ايمانه ايدنلر اولانلر ماللريله، نفسلريله جهاد ايده جكلرنده
طولايى سنا عرضه استيذانه ايتمزلر — جهاد خصوصنده ماذونيت طلب ايتمزلر، كرى قالمه اليه مزلر، يعنى ايمانلرى
سنتم بوسندن جهاد خصوصنده مانع، اخلاقى، استيذانه دكل عدم استيذاندر. مؤمنه مؤمنه اولديغى جهتيله
استيذانه ايتمز. مهاجرين و انصارك اكابرى «جهاده رسول اكرم صلى الله عليه وسلمه استيذانده ايتمه يز. چونكه
ربمز تعالى دفعات ايله امر و ترغيب بيورديدى. البته ماللريمزله، جانلريمزله ابدا مجاهده ايده جكز» ديرلردى.
حتى عليه الصلاة والسلام قاللريغه اراتمه اولسه كوچر به كيدردى. نته كيم تبوك سفرنده حضرت على ي مدينه ده
قالماسنى اراده بيورديغنده قالمه كوچنه كلمسيه «انت منى بمنزلة هرون» بيوردقدن صكره راضى اولمشدى. بر
قاچ صحيفه صكره كوره جككز كبى بعضلرى جهاده كيده مدكلرندن طولايى حزن ندن اغلايورلردى «تولوا واعينهم
تفيض من الدمع حزنا» [وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ] والله بونلره تقيده عليمدر. — قدرلرينى بيلير.

---

(١) كوروليور كه صدقك ظهورى تبيينه، ثبوتى علم ايله افاده بيورلمشدر. بو ايسه شو مشهور قاعده يه استناد ايدر: «خبرك مدلولى صدقدر
كذبى بر احتمال عقليدر» يعنى كلام، دلالت وضعيه ايله افاده يه موضوع. خبرك وضعى ده ماوقعه دلالت ايچون اولديغندن بر كلام خبر ايلك مدلولى
صدقدر. شو شويله در ديلك اوله دكه دير لى افاده ايتمز. خبرك باطل اولماسى احتمالى او خبرك دلالت ايتديكى بر معنى دكل دلالت وضعيه دن قطع نظر له
مجرد عقلك دوشونه جكى بر مجبا احتماليدركه بونك اثباتى بو خبرك مدلولى دكل، نقيضنى اثبات ايله جقدر. اونك ايچون صدقك ظاهر اولسى
اوكه سويلنمسه اولانه خبرله افاده ايديله بر مدلولك ثبوتى ايله او نقيضه احتمالنك انقطاعى ديمك اولور. كذلك ثبوتنه كلنجه: بو خبرك هيچ دلالت
ايتمديكى بر امر حادثدر. مدلول خبرك بر ثبوتى اولمه شويله ثبوتى بوده حتى اونك نقيضيدر. بناء عليه بو علم ايله رأساً بيلمدر. تبيين ناحيه سنده نافى اولان
بر حكم سنتقدمدن في الحال ظهور ايدركه بونده حكم زمانه ظهور اولانه حالده دكل زمانه خبر اولانه ناحيه سنده ابتداء رويه كلمسه اولور. كذب حكمى ايسه اخيراً
دليلك قياسى زماننده ناشئ يه چيقار. نته كيم صدقده فعل ماضى صيغه سيله «الذين صدقوا» كذبده ايسه اسم فاعل صيغه سيله «الكاذبين» بيورلمشدر.
بورادن چيقار بر تعبير ايدلسنه بر نكته ده واردر كه اوده بو موضوع بحث اولانه صدقك بادى حقيقنده حادث، اعتقاد بلكه حالك كذبده ايسه بالانجيده عادتى
اولديغنه اشارتدر. چونكه فعل حدوثه، اسم دوام و ثبوته دلالت ايدر. و بورده صدقوا فعل ماضيسنده مراد يقين ابراز صدقده وصدقت ايجنه اولانلر
ديمك اولمادى يعنى ظاهردر. زيرا بو ثانى ايله تبيينه ايده جك دكل، سوقه باتيقيندر.

بونلر ثوابدیر . یعنی مؤمنلر جهادده استیذانه تنزل ایتمزلر . والله تعالی عموم متقیلری و بالخصوص بونلری ثواب جزیل ایله تلطیف ایده‌جکدر . بناءً علیه ایمانك حکمی عدم استیذاندر . مؤمن اولان ایمانی حیثیتیله استیذان ایتمز .

[اِنَّمَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذ۪ينَ] سکا انجق شو کیمسه‌لر استیذان ایدرلرکه [لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ] نه الله ایناتیرلر نه ده آخرته - بعضاً اینانسه‌لر بیله استمرار اوزره ایمانلری یوق [وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ] و قلبلری ریب طوتمشدر ، شك و شبهه یرلرینه نفوذ ایتمش صارمشدر [فَهُمْ ف۪ي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ] ارتق بونلر بانقلری ریب ایچنده تردد ایدر طورورلر . - شك و شبهه‌دن قورتوله‌مازلر ، بو قوتله موجود ایتدکلری ریب ایچنده اولارق نفی و اثبات آراسنده متحیر ، سرکردان ، شبهه‌دن شبهه‌یه ، قوشقودن قوشقویه چالقانیر ، بوچالانیر طورورلر . حتی ریبلرنده بیله تردد ایدرلر . ایمانه کیرمزلر ، کفرده ایمانه مقاومت ایده‌میه‌جك طورورلر ، بر خیر کورورلر ایمان ایده‌مازلر ، بر شفقت کورورلر کفره دوکولمزلر . بو صورتله ایمانه طوغری کیدرلر جهاده حقیقتاً ایچیندن اذن ایسترلر ، درکنه دورلر کری قالمق ایچین معذرت ایدیدوررده استیذان ایدرلر .

ایشته جهادده استیذان مؤمنلرك دکل ، بو متردد ، شبهه‌لی ایمانسزلرك عادتیدر . او حالده استیذانه فعلی عینیه کفر و شك اولمق لازم کلمز سه ده مؤمنلرده صدوری خلاف عادت ، ظاهر حاله ایمانه صادقك حکمنه منافی و معذرت ادعاسنده کذب احتمالنی تقویه ایده‌جك بر شبهه دلیلی تشکیل ایدر . بناءً علیه ظاهرده مؤمن اولسه بر کیمسه جهاده اعتذار و استیذان ایتدیکی زمانده صدقك اصالتی و ایمانی دلالتیله صدقنك ظاهر و منتیجه اولدیغنه حکم ایدیله‌میوب بو آیت و عادت موجبنجه ایمانه دلیلی مدفوع ، سوزی ظاهر حاله منافی ، صدقی شبهه‌لی ، کذبی عند الدلیل محتمل والحاصل اثباته محتاج بر دعوی اولارق بینه‌یه حواله اولنمق لازم کلیر دیر .

بو آیتده فقهك دعوی و ترجیح بینات و اصول فقهك استدلال ، تعارض و ترجیح مباحثنك اساسنی تعلیم و تفقیه ایدر غایت دقیق بر سیاسه واردر . بعض نظرده بو آیت هر استیذانك بر کفر و یا استیذان ایدنك شکنه و ایمانسزلغنه حکم ایتمك لازم کلدیکنی افاده ایدییور ظن ایدیله‌بیلیر . فقط دقت ایدیلنجه اویله اولمادیغی تنبیه ایدر . زیرا ادیلر اولی استیذان ایدنلر میاننده صادقلری تنبیه ایده‌جك اولان

بولونمازدی . حال بوكه بونده اول « حتى يتبين لك الذين صدقوا » بيورولمشدر . ديمككه مجرد استئذان ايله صدقك كشف وكذبك حكم اولونمامقده برابر كذب مجرد بر احتمال عقلى اولمقده قالميوب شبهه دليلى ايله مؤيد بر احتمال ظاهر اوله جغندن وبناء عليه قول تصديق اولونيوب ظاهرك خلافنى ادعا ايدن بر دعوى مثابه سنده بينه يه محتاج اوله جغندن، بو معذرت دعواسنك صدقى اثبات ايدلدكه اذن حقى ثابت اوله جغندن وويريلن اذن، اذن شرعى اولمامش اوله جغندن اذن مسئله سنك اول امرده بو صورتله حلنى سوزه بيلمك اقتضا ايده جكدر . بونك معناسى شودركه : جهاد، جمعه اولورده ثابت برادر وتكليف اولدیغندن ايمانك مقتضاسى بوكا فارغى تنكر وضعيتنده بولونمق دكل ، ادعال اجابت ايتمكدر. ظاهراً مؤمن اولدیغی حالده بوكا فارغى معذرت جهزى ويره رك استئذان ايدنلر ايسه تكليفى زمقه ، نذره منكر دكل ، دافع وضعيتنده درلر . بناء عليه وضعيتى اثبات ايتمه دكجه قوللريله مصدق اولامازلركه بو حكم، جهاد فرض عينيه اولدیغی احوالده در . اكرا شيلوركه رسول الله استئذان ايدنلره اذن ويرديكى زمانده وجوب واردا اولمامسه ولدیغندن بو حقوقى نقطه ده شو اجتهادده بولنمسه : « كلامده اصل اولان صدقدر ، وايمانك حكم ومقتضاسى ده بالاده سويلنمكدر . بو استئذان ايدنلر ايسه ظاهر حالده مؤمندرلر . او حالده بونلرك ظاهر اولان ايمانلرى قرينه سيله صدقلرى ده ظاهردر . بناء عليه قوللريله تصديق اولنوب اذن ويريلمك مقتضيدر . جهت ظاهر اولدقدن صكره تأخير ايتمك جائز اولماز . » ديه اذن ويرمشدر . بونك اوزرينه بو وحى الهى نازل اولوب ترجيح بيناته متعلق اولان بر اصول محاكمى تعليم بيورمشدركه بر جهتده بو اوج آيتك سياقه نظرايسی شو اولمسه اولور :

گرچه كلامده اصل ومقتضاى ايمان صدقدر ، فقط ايمان ايله صدقك تقييد ايتمسی ادعا معارضدر يا اوندن راجح بر دليل بولنماديغى تقديرده در . بوراده ايسه ظاهرده كى ايمان ايله برابر استئذانده دخى بر شبهه وقعدر . حال بوكه بر نجى آيت وعادت موجبجه استئذان ظاهراً حكم ايمانه منافى ومعارضدر . بوكا نظراً ايچه بر استدلال ايلمكك دلالاتده وجه ترجيح آراسه اقتضا ايدر . بو ايسه استئذانه طرفنده در . چونكه ايكنجى آيت وعادت موجبجه استئذان ايدنلرك حكم ايمانده دكل ، فقط اولرده نفس ايمانده و ذاتجه ده بر شبهه دليلى بر شبهه دليلدر . او حالده بونك دلالتى اونرينه راجحدر . ايمانك دلالتنى دفع ايتديكندن باشقه كذب احتمالنى تقويه وصدقك احالتنى توهين ايدر . بناء عليه معذرت سوزى دليلسز بر قول مجرد قالدقچه ادعا مؤثر اولمقده ده

خلاف ظاهر بر دفع تكليف ادعاسى اولورده باشقه بر دليل بينه ايله اثبات اولونمادقجه صدقى تثبيت ايدهمز. حقك ظهورى بو تبيينى كوزتمكله اولاجقدر. اذن ماده استيذان ايدنلرك هپسنده تبيدى ايمانسز، شك وتردد عادت ايديمسه يالان يره بهانه ايدرك تعلل واعتذار ايدن برطاقم يالانجيلر بولنديغى ثبوت بولمش و حقلرنده مؤمنلر جانبندن مسامحه سى ايديلمه جكدى. بونلردن باشقه بونلرده بر قسمك ايمانلرينك تقديريه يالانجيلقدق صورت اعتذارلرى ده بيان ايديورديكه بونده كفر وكذبلرينه حكم ايديه كافى اولماسه بيله اثبات صداقت ايته دكجه مؤمنلر جانبندن خانيمجه، شبهه لى كيمسه لر اولدقلرى آكلاتيوردى. «حاضرلقلرم يوقدر» ديه اعتذار واستيذان ايديورلردى، حالبوكه:

[وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوجَ لَاَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً] چيقمق ايسته سه لردى البته اونك ايچون بر حاضرلق حاضرلرلردى — حاضرلانمه لرى لازم كليردى وحاللرى مساعد ايدى. مادام كه هيچ حاضرلق يا يماملر ديمك كه سفره چيقمق، جهاد ايتمك ايسته ميورلردى. ديمك كه اساساً اعتبارله جهادك وجوبنه اينانميورلردى. روايت اولنديغنه كوره بو صورتده اعتذار واستيذان ايدنلر عبدالله بن ابى بن سلول وامثالى كه اشراف واغنيادن ايديلر.

شمدى بو بيانات الهيه ده رسول اللهك بونلره اذن ويرمسى حكمت حقه تماماً مخالف بر خطا ايمش كبى بر ظن حاصل اوله بيله جكندن بو توهمى دفع ايده جك، اذنك باطنده حقنده دكل، ظاهراً مراسم حقنده واقع اولمسى و فضلى بر سماحت ايله ترك اولى قبيلندن بر فصل اولوب حد ذاتنده حكمتسز بر خطا اولماديغنى اشعار و رسول اللهى تسليه ايله جك بر استدراك ايله اونلرك احوال لدنيه لرى بيان اولنه رق بويورلويوركه:

[وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ] ولكن الله اونلرك كيتمه يه قالقمالرينى ايسته مدى ده [فَثَبَّطَهُمْ] كندى لرينى آليقويدى — كيتملرينى كريه قيلدى، خوشلانديرمادى ده اونلرى جبانت وكسلت ايله توقيف وحبس ايتدى [وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ] واونلره اوطوريكز دينيلدى — كوتوكلر نه قارى كبى، چولوق چوجوق، ضعفاء، اختيار، عاجز متقاعدلرله برابر اوطورون قالميه سى القاعدلر. اونك ايچون اصلا چيقمق ايسته مديلر ونه اولور اولمازديه وقتيله بر حاضرلقده بيله بولنماديلر.

اوته ده بر يتمكده ده رسماً عاجزلر ومتقاعدلر قسمنه الحاق ايدلدير . بو اونلرك اصل مسخره اولدقلرى بر حالقه
تخفيف اولنمق برابر بر جهتدن اونلره ده بر مصيبت اولدى . شويلدكه اونلره تأنّى اولسه ايدى بونلرك باشقه
كذب ونفاقلرى هركسجه معلوم اولمسه بولنه جقدى ، ما اذن ده اولنجه رسوا اولاجقلردى . چونكه الله اونلرك بو اسلام
اوردوسى ايچنده چيقمه لرينى استه مه مشدى ، بر حكمته شويله :

[لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ اِلَّا خَبَالًا] اگر ايچكزده چيقمش اولسه لردى
سزه فساددن باشقه هيچ برشى علاوه ايتمه جكلردى [وَلَاَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ]
سزى فتنه يه — تفرقه يه — دوشورمك مقصديله هر حالده آرالرده قوشه جقلردى [وَفِيكُمْ
سَمَّاعُونَ لَهُمْ] وايچكزده اونلرى دينله يه جك — ويا اونلر ايچون تجسس ايده جكلرده واردى
— يعنى منافقلرك فتنه كار سوزلرينه آلدانه بيله جك ضعفا ، ياخود اونلرك جاسوسلغنى ايده جك
منافقلرده اكسيك دگل ايدى كه اونلر اولنجه بونلر فتنه بر جذبه يابايه جقلر وبو صورتله تفرقه يه اوغرايه رق
برابر بولونمه لرنده فائده لى اولاجقدى . ايشته اه ، اسلام اوردوسى ايدى ، اونلرك نيتلرينى
ايسته ميوب اوطورتدى ، آليقويدى ، مع ما فيه اونده بر يرده ايدى دها الى اولاجقدى . عينه فائده حاصل اولقه
برابر مسلمانلرك قارشى نفاقلرى دها اول كنديلرى قرشيسنده اظهار ايلمسه بولنه جقلر وكوردكلرى معاملرى كوره جك
كبيره اوردونك قيابنده صاحيرلرى ازاجقى صاحيلر جقلردى . [وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ]
الله اوظالملرك هپسنه عليمدر — ايچلرى ، قيشدقلرى ، يابدقلرى يابه جقلرى علم محيط ايله بيلير واونلره
يا پاجقنى ده بيلير .

او ظالملر بو كره دگل :

لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْاُمُورَ حَتّٰى جَٓاءَ الْحَقُّ
وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ● وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي
اَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ● اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ

تسؤهم وان تصبك مصيبة يقولوا قد اخذنا امرنا من قبل ويتولوا
وهم فرحون • قل لن يصيبنا الا ما كتب الله لنا هو مولينا وعلى الله
فليتوكل المؤمنون • قل هل تربصون بنا الا احدى الحسنيين
ونحن نتربص بكم ان يصيبكم الله بعذاب من عنده او بايدينا
فتربصوا انا معكم متربصون • قل انفقوا طوعا او كرها لن يتقبل
منكم انكم كنتم قوما فاسقين • وما منعهم ان تقبل منهم
نفقاتهم الا انهم كفروا بالله وبرسوله ولا يأتون الصلوة الا وهم
كسالى ولا ينفقون الا وهم كارهون • فلا تعجبك اموالهم ولا
اولادهم انما يريد الله ليعذبهم بها في الحيوة الدنيا وتزهق
انفسهم وهم كافرون •

مآل شریفی

فی الحقیقه بونلر فتنه‌یه دها اول چیقاریجه ایسته‌دیلر و سکا دولابلر چویردیلر . نهایت اذنك رغمنه حق یرینه کلدی و الله‌ك امری غلبه چالدی • ایچلرنده "آمان بکا اذن ویر ، باشیمی درده صوقما" دیین ده وار . بیلسه‌لر که درده اصل کندیلری دوشدیلر و هر حالده جهنم قاپار البته کافرلری • سکا بر ایولك قسمت اولورسه فنالرینه کیدر . و اکر بر مصیبت کلیرسه بز تدبیرمزی اوکجه‌دن آلمشدق دیرلر و سوینه سوینه دونوب کیدرلر • دیکه هیچ بر زمان بزه الله‌ك بزم ایچون یازدیغندن باشقه بر شی اصابت ایتمز او بزم مولامزدر . و مؤمنلر اونك ایچون یالکز الله‌ه متوکل اولسونلر • دیکه : سز بزه انجق ایکی کوزه‌للکدن برینی کوزه‌تبیلیرسکز ، بز ایسه سزه الله‌ك کندی طرفندن ویا بزم الیمزله بر عذاب ایندیرمسنی کوزه‌تیورز • دیکه : کرك طوعاً انفاق ایدك کرك کرهاً سزدن هیچ بر زمان نفقه‌لریکز قبول

ایتمیه‌جك ، چونكه فاسق بر قوم اولدیكز ● كندیلرندن نفقه‌لرینك قبول اولونماسنه مانع اولان ده

صرف شودر : چونكه بونلر الله و رسولنه كفر ایتدیلر و نمازه آنجق اوشنه اوشنه كلیورلر ، ویردكلرینی ده

آنجق ایسته‌میه‌رك ویریورلر ● صاقین اونلرك نه ماللری ، نه اولادلری سنی ایمره‌ندیرمه‌سین ، اونلرك هیچ

برشی دكل ، آنجق الله اونلری دنیا حیاتده بونلرله تعذیب ایتمه‌سنی و جانلرینك كافر اولدقلری حالده چیقمه‌سنی

مراد ایدیور ●

[لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ] علم الله بونلر اول ده فتنه صوراسنده بولندیلر

— مسلمانلری تفرقه‌یه دوشورمك ، اوردویی بوزلتمق ایسته‌دیلر . روایت اولندیغنه كوره بوكره

رسول الله تبوك سفری ایچون یوله چیقدیغنده «ثنیة الوداع» نام یرده اوردوسنی قورمشدی ، عبدالله بن ابی ده

عسكریله كلدی ، اونك الثنیه «ذی جده» نام موقعه قوندی ، آز بر عسكر دكلدی ، وقتاكه رسول الله حركت

بویوردی ، عبدالله بن ابی كیری قالانلر اهل ریب و نفاق میاننده تخلف ایتدی قالدی كه بو میانده عبدالله بن نبتل

و رفاعة بن زید بن تابوت دخی ابن ابی‌نك عظمای منافقیننده ایدیلر . ابن ابینك بنی عوف بن خزرج ایله ابن سلكك

بنی قینقاع ایله مؤاخاتلری واردی . عبدالله بن ابی مقدما احد وقعه‌سنده ده فتنه چیقارمه ایسته‌مشدی

(سوره آل عمرانده «اذ همت طائفتان» بابنه) .

[وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ] و حقكده پك چوق ایشلر چویردیلر — چویردیلر ده نه اولدی

[حَتَّى جَاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَارِهُونَ] نهایت اونلرك كراهتلرینه رغماً حق

كلدی و الله امری ظاهر اولدی [وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي] اونلرك بعضیسی ده

«بكا اذن ویر ، و بنی فتنه‌یه دوشورمه» دیبوردی — یعنی اذن ویرسك ده كیتمیه‌جكم باری اذن ویرده بنی

كناهه صوقما ، یاخود كیدرسم عائلم پریشان اولاجق ، بنم محویمه سبب اولما ده اذن ویر دیمك ایستیوردی بعضی

روایتده كوره «جد بن قیس» نامنده كی منافق «انصار بیلیر ، بن قادینلره دوشكونم ، بناءً علیه

«بنات اصفر» لر یعنی حبشیه روم قیزلریله بنی بلایه صوقما ، و كندمه مالمله یاردم ایده‌یم ده بنی براق»

ديمك جرأتنده بولنمش ايدی .

[اَلَا فِى الْفِتْنَةِ سَقَطُوا] باقڭ اصل فتنه‌يه كنديلری دوشديلر ـ اويله ديمكله فتنه‌دن قاچيورلر ، اصل فتنه‌نك كنديسنه دوشديلر [وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُح۪يطَةٌ بِالْكَافِر۪ينَ] و هر حالده جهنم البته بو توركلی كافرلری محيط .

[اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ] سڭا بر حسنه اصابت ايدرسه ـ بر حسنه موفقيت ، كوزل بر ظفر و غنيمت نصيب اولورسه [تَسُؤْهُمْ] اونلری كوجندرير . ـ حسدلرندن فنالرينه كيدر [وَاِنْ تُصِبْكَ مُص۪يبَةٌ] و شايد سڭا بر مصيبت اصابت ايدرسه ـ محاربه‌لرك برنده بر شدت ، اصابتی مكروهه بر وقعه يوز كوسترمه‌جك اولورسه يا ايچرى بكونوب فكرلرينه قورولرده [يَقُولُوا قَدْ اَخَذْنَٓا اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ] الحق بز اوكدن امريمزی آلمشدق ديرلر . ـ يعنی اويله ايسه نفعمزه ايتدك ، احتياطلی بولنديق مصيبت اولمه‌دن ايشمزی كوردك ، ياقامزی قورتاردق ديه قوتلوشورلر ، مسلمانلرله برابر اولميوب غزادن قاچيشمالرينی و قولی ، فعلی نفاقلرينی كفاره خدمت و مدارا ايتمش بولندقلرينی كبی معامله‌لرينه افتخار ايدرلر و بو نفاقده كافرلر نظرنده رواجی ده مصيبته موكول دكل ، اوكنجه اسلامك قوتی زماننده ايقاع ايدلمش حيثيتيله اولاجغنی ملاحظه ايدرلر . [وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ] و فرحلی فرحلی دونرلر ـ طوپلانوب قوتلوشديقلری يرده كيفلی كيفلی مودتلر ايدرلر ، ويا كافرلر طرفنه دونويورلر .

بو كبيده قارشی [قُلْ لَنْ يُص۪يبَنَٓا اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا] ديكه بزه الله‌ك لهمزه يازديغندن باشقه هيچ برشی اصابت ايتمز . ـ آجی طاتلی هرنه باشمزه كلرسه هپسی الله‌ك يازديغيدر . بزم بزده باشقه‌لرينك دكل ، انجق الله‌ك تقديريدر . او ده بالنتيجه مطلقا لهمزه‌در . دنيوی ويا اخروی مصلحتمز منفعتمز ، خيريمز ايچوندر . [هُوَ مَوْلٰينَا] او بزم مولامزدر . ـ صاحبمز ، ناصريمز ، ولی‌مزدر . نصل ديلرسه اويله ياپار . و نه ياپارسه حقمزده خيرلسنی ياپار . او بزه حياتمزده و مماتمزده كنديمزدن داها اولادر .

[وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ] و بناء عليه يالكز الله‌ه توكل ايتسين بتون مؤمنلر . ـ بتون حول و قوتك انجق اونده اولدغنی بيلوب اوڭا تفويض و هر خصوصده اوڭا يقيناً اعتماد و اونك تقديرينه حسن رضا و تسليميت

ایله موجبنجه وظیفهٔ عبودیته اقدام ایدرسیکز. الله‌یه قارشی توکل و اعتماد اولونورسه او دها زیاده ثنایه شایان
و مستحقدر. واللهدن باشقه‌سنه توکل و اعتماد ایدیلمه‌ملی، قوت اکتساب اولنه‌جق هیچ بر مرجع یوقدر. «لاحول
ولاقوة الا بالله العلی العظیم» در. کافرلر بونی بیلمدکلری ایچون بر انسانه یا بوتلره شایان اعتماد قوت
نفوذ فرض ایدرلر و «ارباب من دون الله» دیه معبودلر اتخاذ ایدرلر. و بو صورتله هر برینه بر تأثیر اولوهیت
بر حصهٔ الوهیت، بو شرك و منازعه ایله دنیاده شقاوت و نفاقه صاحب اولورلر. حالبوکه الله جزئی عقلی اولان
بر کیمسه ادراك ایدرکه حقیقةً استناد ایتدیکی بر نفس فانینك کندی کندینه شایان اعتماد هیچ بر شیئی یوقدر. او ده ...
عبارتدر. بوندن طولاییدرکه کافرلر کندینه کوره نیز سه کوره نسبة هر حالده بر کره اوله جرایه حادثات
اوکنده بولندقلری نقطهٔ اعتمادی ضایع ایدر. فقط هیچ بر شیئه دکل انجق الله‌یه توکل و اعتماد ایدن حقیقی مؤمنه
اولومسنه بیله تزلزل اولمیه‌رق ایمانیله قائم ایدر بنده حضور و اطمینان کیدر. فقط شونی اونوتمامه‌لی لازم کیر که
توکل تفویضه وظیفه دکل، تفویضه امردر. بر چوقلری ایسه بونده غفلت ایدرك توکلی ترك وظیفه‌لی زعم
ایدرلر. یعنی وظیفهٔ عبودیتی الله‌یه حواله ایدوب ارکه کندیلرینه کوره‌جك ایسترلر. حالبوکه او وظیفه‌سنی اونوتمه‌جقسه
نماز، اوروج، زکات، جهاد الخ ... کبی وظائفی الله تعالی اوکا امر ایدوب بایه یرینه جقسه ده اوندن امر
و حواله سیله بالذات یاپوره جکسه کبی بنی اسرائیلك حضرت موسی‌یه دیدکلری وجهله «اذهب انت وربك فقاتلا
انا ههنا قاعدون» دیمك ایسترلر. بو ایسه الله‌یه توکل و اعتماد دکل، امر الوهیته عدم اعتماددر، کفردر.
«ولا یغرنکم بالله الغرور» بویورلدیغی اوزره غرور شیطانك غرورلریدر. ایی بیلملی که توکلده حالکی
امره اعتماد ایله حسب وظیفه‌در. نته‌کیم بو الله یازیسی، بو آیتك متضمن اولدیغی جواب شویله توضیح بیورلیور:
[قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا اِلَّا اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ] دیکز، سز بزه او ایکی حسنه‌دن
برندن باشقه‌سنی بکلمزسکز – یعنی بزم حقمزده بکله‌یه جکگز عاقبت، هر بری عاقبتده الکوزل اولان
ایکی کوزل عاقبتدن بریدر: یا نصرت و یا شهادت؛ بوندن باشقه بر شی دکلدر. بر نهایت یا مظفراً
غازی اولورز یا شهید: سزك مصیبت اولدیغی حالده مصیبت دیه قیاس ایتدیککز و بزه اصابت ایتدی دیه
سه وینه‌جککز شهادت ده امره بویبا برندیکز، حسد ایتدیککز ظفر کبی حوزاتنده الکوزل عاقبتدر. سز

بونلرڭ ایکیسی ده بختیارلق اولدیغی تقدیرده سز ده بزه بونی ، بزه سویلیه‌بیلیرسکز وحقمزده بو ایکی
گوزللکدن برندن باشقه گوزه‌تجك بر احتمال دها بوله‌مازسکز : یا ظفر ، یا شهادت . البته بز ده
بر برندن گوزل بو ایکی عاقبت حسنادن ، بو الله یا ظفر بزی هر حالده بریدر . [وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ]
بز ده سزه شونی بکلرز : [اَنْ يُص۪يبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِه۪] اللهڭ
سزی یا طوغریدن طوغری‌یه کندی نزدندن [اَوْ بِاَيْد۪ينَا] ویا بزم اللرمزله بر عذابه مصاب قیلمسی —
یعنی سزڭ عاقبتکز ، عذابه اوغرامقدر ، استحقاقکز ده بودر . گه سزڭ ایچون ایکی فنا عاقبت ، بزم ایچون
بر ایمانه وحقیقتده محض عدالت اوله‌جقدر . [فَتَرَبَّصُوا اِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ]
اوڭك ایچون بکلیڭ ، بز ده شبهه‌سز سزڭله برابر بکلیورز .

بو کافرلری « بز مالمزی اولسون حضرتده بولنمادقمی ؟ فی سبیل الله جهاد ایدنلره صرفیات یاپمادقمی ؟
بو خیر دکلمیدر ؟ « ومن يعمل مثقال ذرة خيراً يره » بیورلمادیمی ؟ بنا برین عذاب عاقبت استحقاقمز ندر
عذاب اولسون ؟ » دیه‌جك اولورلرسه :

[قُلْ اَنْفِقُوا طَوْعاً اَوْ كَرْهاً] دیکه : طوعاً ویا کرهاً انفاق ایدیڭز — یعنی
فی سبیل الله دیه صرف ایده‌جککز مالکزی گرك الله ورسولنه الزام واقع اولمقسزین کندیلککزدن ویرك
بر الزام اوزرینه اولسون ، هر نه صورتله صرف ایتمش اولورسه‌کز اولڭز [لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْ] سزدن اصلا
قبول ایدیلمیه‌جك — صرفیاتکز عذابه برخیر وحسنه اوله‌مادیغی گبی ثوابکزه قید وقبول اولونمیه‌جقدر .
بونده طولایی ؛ گوره‌جککز اوگدیه گوره چکه‌جککز . آخرتده بر اجر اولمیه‌جغی گبی دنیاده عذابه قورتولیه‌جقسکز
زیرا [اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْماً فَاسِق۪ينَ] محققاً کز بر آلای فاسقلر اولدیڭز — مثبتاً طاعتدن
چیقوب تمرد ایدیڭز . لکن بونلر مؤمن ده ، خیرك قبولنه مانع اولورمی ؟ با خصوص طوعاً انفاق صورتنده
اجر طاعتلری نه دیمکدر ؟ دینیرسه شونی بیلمه‌لی که [وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ]
اونلرڭ کندی ویردکلری نفقه‌لرینك قبول اولنمسنه منع ایدن باشقه برشی دکل [اِلَّٓا اَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِه۪]
اونلرڭ شو حاللری یدرکه بونلر حقیقتده الله ورسولنه کفر ایتدیلر [وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ

كُسَالٰى] ده نمازه كلرلر ايسه تنبل تنبل [وَلَا يُنْفِقُونَ اِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ]
و انفاقده بيله ايلمازلر ايلجه خوشلنمايه خوشلنمايه كراهتله . يعنى : الله و رسولنه قبالتكفرلرى و صلاة و انفاقلك
فعلنده ثواب ، ترکنده عقاب اينانمادقلرى جهتله عادتا نمازى بوشنه بر كلفت ، انفاقى بر جريمه . بر غرامت
عد ايتدكلرندن بونلرى قلباً ايتمازلر . وكوكل خوشلغيله سوه سوه الله ايچون دكل ، بر غرض مخصوص ايله ظاهرى بر مصلحت
رعايت ايچون ياپارلر . و بونك ايچون انفاقى بر ضرب و الزام واقع اولمقسزين طوعاً دخى ياپسه لر بو طور
صرف او مقصد و مصلحته عائد اولوردى . او نفقه لرى فى سبيل الله صرف ايلمكى جائز كورمزلر . بونى كوكلدن
عصيان ايدرك كرهاً ويرمش اولورلر . شبهه يوق كه بر كيمسه نك اينانمادیغى بر شيئى ظاهراً اولسه بيله باطننده
مطلوبه كره اثر يده . والحاصل مقبوليته مانع اولان مطلق شى دكل ، كفردر . و اولكى كره ، كره ظاهرى ايكنجى
كره ايسه كره باطنيدر . بر حيثيتله تعبيه ديكر حيثيتله كره اولماسنده تنافى اولماديغى كبى طوعى ، سوء نيت مانعه
اوله بيلديكندن حسن نيته متوقف اولان طاعتى استلزام ايتمز . مثلا بر منافقك مجاهدلره مخفى كيزلى ازواد
ويرمه سيله فى سبيل الله ديه بر انفاقده بولونمسى و بونك تحتنده اونلرى اغفال مقصدى كيزلمسى طوعاً بر صدقه
اولمقله برابر بر طاعت دكل بر عصياندر . و بونده نه كه طاعته بر استكراه واردر .

[فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ] بناء عليه اونلرك ماللرى ، نه اولادلرى سنى
عجائبنده برمسين . بر بختيارلق كبى كورونوب ده مفتون ايتمسين . الله اونلره بونلرى نه ايچون ويريور
ديه تعجبه ده دوشورمسين . بونلر اونلر ايچون بر نعمت دكل [اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ] الله انجق شونى اراده بيوريورکه
[لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا] اونلرى بونلر سببيله حيات دنياده معذب قيلسين . بو يوزدن
الده درلو درلو كرفتار ايتسين . بونلره اويله شيدكه عاقبتى ملاحظه ايده مزلر بولماسيند [وَتَزْهَقَ
اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ] و كافر اولدقلرى حالده جانلرى چيقسين . ده الى الابد عقاب و وبالنى
چكسين .

او منافقلر اويله معذور بر كره بر ده :

وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ ۜ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ●

لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدَّخَلًا لَوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ● وَمِنْهُمْ
مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ
يَسْخَطُونَ ● وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ
سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ●

مآل شريفى

شكسز شبهه‌سز سزدن اولدقلرینه دائر الله یمین ده ایدرلر، حال بوكه سزدن دكلدرلر ولكن اونلر اویله بر قومدر كه اوركرلر یاتلیورلر ● اكر صیغینه‌جق بر یر ویا بارینه‌جق مغاره‌لر ویا صوقولاجق بر دلیك بولسه‌لردی باشلرینی دیكوب اوكا طوغری قوشارلردی ● ایچلرنده صدقه تقسیمنده سكا تعریض ایدنلرده وار. چونكه اونلردن كندیلرینه ویریلیرسه خوشنود اولورلر، ویریلمزسه درحال قیزارلر ● نه اولوردی بونلر كندیلرینه الله و رسولی نه ویردیسه راضی اولالیدی ده دیه‌یدیلر: بزه الله یتر، الله بزه فضلندن ینه ویریر، رسولی ده، بزم بوتون رغبتمز الله‌ه‌در ●

[يَفْرَقُونَ] اوركر یاتارلر.

[وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ] ایچلرنده اویله‌در كه صدقه‌لرده سكا لمز ایدر، ایما ویا كیزلیجه كیزلی سوز آتار، عیبلر.

بو خصوصده متعدد بر حادثه وقعه روایت ایدلمشدر. حنین غنائمنك تقسیمنده اسلامه یكی داخل اولمش اولان مكه اهالیسنی تألیف اسلام ایچون چوق نصیب ویرمشدی. ابن ذی الخویصره دینلن حرقوص بن زهیر تمیمی "اعدل یا رسول الله = عدالت ایت یا رسول الله" دیمش، رسول الله ده "وای سكا، بن عدالت یاپمازسه‌م كیم یاپار؟" بیورمشدی كه بو حرقوص بالاخره خوارجك ركنی اولمشدر. لكن فی ذو غنائم

صدقات مقسومنده داخل اولمادیغندن بو مضمونه آیتی دولاییسیله تعلیم ایده بیلیر. بونده ابو الجواظ نامنده برمنافقده «صاحبکزه باقه‌کز؛ صدقه‌لریکزی قویونلره چوبانلره تقسیم ایدیور، عدالت یاپدیغنی زعم ایدیور» دیمشدی.

[فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا] چونکه بونلر او صدقه‌لردن کندیلرینه ویریلسه خوشنود اولورلر. [وَاِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ] ویریلمزسه همان قیزارلر. صدقه‌لرده اهلیتلی اولوب اولمادیغنی هیچ دوشونمزلر. [وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا مَا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ] وکاشکه بونلر اللهک و رسولنک غنیمتدن ویا صدقه‌دن کندیلرینه ویردیکنه راضی اوله‌یدیلر [وَقَالُوا] ده‌سه‌ایدیلر [حَسْبُنَا اللّٰهُ] الله بزه کافی [سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ وَرَسُولُهُ] ایلریده الله بزه ینه ویرر رسولیده [اِنَّا اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ] هرحالده بز اللهه رغبتکارز، یعنی قسمتلرینه راضی اولوب بویله دیسه‌لردی حقلرنده خیرلی اولوردی. زیرا صدقاتک محل صرفی حقنده الله تعالینک بیانه حکمی، فرائضه تقسیمی و رسول اللهک دستوری ثابته:

اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا
وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ
فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ●

مآل شریفی

صدقه‌لر آنجق شونلر ایچوندر: فقرا، مساکین، اونلک اوزرینه مأمور اولانلر، مؤلفة القلوب، رقبه‌لر حقنده بورجلیلر، الله یولنده کیدن، یولده قالمش. الله طرفندن قطعی اولارق بویله فرض بیورولمشدر. والله علیمدر، حکیمدر ●

[إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ] ـ صدقه، انسانك مالندن رضاء الله ایچون محتاجه تملیك ایتمك اوزره
چیقاردیغی ویرگیدر. اصلده صدق و صداقت معناسندن مأخوذدر. صدقه ویرمك دیمك اولان تصدق ده
كلمه‌سی ده "تحری صدق" معناسنی تضمن ایدر. صدقه مفهومنده ایكی وصف اصلی واردر: فقر، یعنی
احتیاج، تملیك الله ایچون اولمسی. صدقه، اولا امرده واجب ویا تطوع یعنی نافله اولمق اوزره ایكی قسمدر كه
واجب اولان قسمنه زكات تسمیه اولنور. هر ایكی قسمك ده انواع مختلفه‌سی واردر. مثلا زكات اراضی
(عشر)، زكات سوائم (اغنام وسائره) زكات تجارت ونقود، زكات ركاز ومعادن، زكات نفس
(صدقهٔ فطر) بر قسمی اموال ظاهره‌دن، بر قسمی اموال باطنه‌دن اولمق اوزره هپسی صدقات واجبه‌دن
وانواع زكاتدندر. و صدقات، جمع اساسی اعتباریله بونلرك هپسنه شاملدر. فقط آیتك نهایتی قرینه‌سیله
بورادن اصل مراد معلوم اولان فرض صدقه‌لر یعنی انواع زكاتدر. بنا علیه حاصل معنی شودر:

حقیقت مسئله اونلرك صاندقلری گبی دگل بو انواع مختلفه‌سیله صدقات معلومه‌نك
جمله‌سی، جنس زكات منحصراً شونلر ایچوندر: [لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ] فقیرلر و یوقسوللر
ایچوندر كه "وفی اموالهم حق للسائل والمحروم" آیتنده دخی گوسترلدیگی وجهله صدقهٔ واجبه یعنی
زكات اونلرك بر حقی معلومیدر. و صدقه مفهومی اولا و بالذات فقر مفهومیله علاقه‌داردر. ذاتا پیغمبر
علیه الصلاة والسلام بر حدیث شریفنده بونی شویله افاده بیورمشدر: "بن صدقه‌لری اغنیاكزدن آلوب
فقرالره رد ایتمكله مأمور ایدم". بونكله صدقه‌نك فقرا ایچون اولدیغی و واجب اولان صدقه زكاتك بر لطفی
دگل، فقرا حقنك اغنیا ذمتنه گچمه بر حقك یعنی بر بورجك رد واعاده‌سی دیمك اولدیغی آكلاتلمشدر.
شو قدر كه بو وجهله فقرایه طوغریدن هر شخص فقیرك حق خاصی دگل، فقرا صنفنك حق عمومیسیدر. هم بالذات
كندیلرنده بر معقود ویا مغصوب ایله آلنمه بر حق مكتسب دگل، الله تعالینك ارادهٔ الهیه‌سیله ثابت بر حق موهوبدر.
یعنی حق اللهدر. بوندن طولایی صدقه آنجق الله ایچون صدق و صداقتله ویریلیر. غنینك فقیره منتدار ایده‌
جكی اولمدیغی گبی بر فقیرك بر غنیدن طلب ودعوا حق وصلاحیتی اولماز. نته‌كیم آل رسولدن اولان فقرانك زكات آلمه‌لری حرامدر.

انجق تطوع صدقه‌سی ده آله‌بیلیرلر. كذلك اموال وقفده ده اولا فقرا و مساكینه ویریلیر، چونكه نفقه حقیدر. بوراده فقرانك اللرینه كچن بر امانت ویا دیه ویا غصب لرهانی بر حقی رد و اعاده‌ده صدقه معناسی بولونماز. بونك ایچوندركه حرام مالده ورثه‌یه شبهه‌سز حقیقتده صدقه اولماز. با دیگر بر جهه ضاحبك قسماً اعاده‌سی ویا بر حقك لقده ده دیگر بر حقك لغه انتقال اولور. فقیر نفسده محتاج، یعنی ایرادی حوائجنه غیر كافی اولمقله برابر بر از بر شیئه مالك بولنه بیلیر ده فقری گیزله‌یه بیلیر. وحتی «یحسبهم الجاهل اغنیاء من التعفف» مدلولنجه جاهللر اونی زنگین ظن ایده بیلیرلر. مسكینه ایسه دها دوشگوندر. «مسكیناً ذا متربة» مدلولنجه ظاهراً دخی فقر مشهود حالنده‌در. مسكنت، فقرده فضله بر معنای عجز و ذلت افاده ایدر. مع مافیه مسكنه تفسیر ایدنلر ده اولمشدر. حاصلی بونلر صدقه‌لر اولا فقرا و مساكین ایچوندر. بونلره مقیددر. بونلرك منفعتنه مخصوصدر. بر چوقلری دیگرلرینه ده یا اونلرك منفعتی دولاییسیله ویا فقر و احتیاج معناسنك بر نوع حیثیتیله ویریلمكدر. شویله‌كه:

[وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا] وصدقه‌لر اوزرینه عامللر — یعنی جمع و تحصیلنده چالیشان تحصیلدارلر، كاتبلر، محافظلر، مثلا اغنام و مثل مأمورلری بونلره خدمت ایتدكلری صدقه‌دن عمللرینك اجرتی ویریلیر. و بنا علیه بونلر ایچون بر صدقه اولماز، عمللرینك عوضی اولان بر اجرت اولور. و بو حصه ایسه فقرانك منفعتنه عائد بولنور.

مبسوط سرخسی‌ده مذكوردركه رسول الله زمان اموال ظاهره و زكات اموال باطنه صدقاتنك اخذ و تحصیلی ایچون عامللر نصب بویوردی. حضرت عثمانك زمان خلافتنده اموال باطنه زكاتلرینك تحصیلنده گورولن مشكلات بناءً بونلری بوسنده كندی وجدانلرینه براقیلرده یالكز اموال ظاهره زكاتلری اوزرینه عامللر نصبیله اكتفا اولونمغه باشلاندی كه او زماندنبری اغنام، مثل، معادن، گمروك مأمورلری تعیین ایدیلكلر ایله اموال باطنه زكاتنك اداسی مكلفلرك كندیلرینه براقیلمقده‌در.

[وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ] و مؤلفة القلوب — یعنی قلوبی اسلامه تألیف ایدیلنلر. روایاتك مجموعنه گوره بونلر باشلیجه اوچ قسم ایدیلر. بر قسمی بعض كفار ایدی كه رسول الله بونلرك شرلری دفع و مسلمانلره

اذیتلرینی مانع و دیگر کافرلره ده شکره و زکاتی منع ایدنلره قارشی اسلام فرقه سعادتلری ایچون عطیه ایله کندیلرینی اسلامه استمالة ایدردی. دیگر بر قسمی کندیلرینه بذل عطا ایله استمالتلری داشاء اولنان و صمیمیتلرینک اسلامه دخوللری کوزه تیلیر و قوملری ایچینده مسلمان اولانلرک اسلامده ثباتلرینه مخالفت ایتمه‌مسی کبی مصالح اسلامیه نظر اعتباره آلینیردی. اوچنجی بر قسمی ده اسلامه یکی داخل اولمش و نیتلری هنوز ضعیف بولنان بر طاقم کیمسه‌لردی که فقیر اولمالریله متبددی ایچه اسلامه الفت ایتدیرلوب ایمانلری تقویه ایدلمک ایچون بالخاصه تألیف اولونورلردی که عیینة بن حصن و اقرع بن حابس و عباس بن مرداس بونلرده ایدی. ایشته مؤلفة القلوب صنفی بو اوچ قسمده اطلاق ایدیلیر. اوچنجیده ده اقتضای حاله کوره اسلامه خدمت ایله معنای جهاد و فقرانک منافعی محافظه خدمتی بولنه بیلیر. مع هذا طرف رسالتده بر نجی قسم دریه عطایانک صدقه‌دن ویرلدیکی حقنده صحیح بر روایت یوقدر. روایتلر بونک غنائمدن ویرلدیکنی کوستریور. اغلب احتمال ده بونک «وَاعْلَمُوا انما غنمتم من شيء فان لله خمسه وللرسول ولذي القربى الخ» موجبنجه بالخاصه سهم رسول خمس خمسدن ویرلمسی اولسه‌یدی که رسول اللهک خالص مالیدر. اونک ایچون امام شافعی کبی بعضی ائمه بو راده مؤلفة القلوب صنفنک غیر مسلم دکل مسلم عائد اولدیغنه قائل اولمشدر. بوندن باشقه حضرت ابی بکرک زمان خلافتنده مذکور عیینة بن حصن ایله اقرع بن حابس ـ که بجلی ایدیلر ـ کندیسنه کلمشدر: «یا خلیفهٔ رسول الله بزم یورتده اوتسز منفعتسز "بر اره‌مز" وار. رأیک اولورسه بونی بزه ویر» دیمشلر. مشارالیه ده اونی اونلره اقطاع ایتمش و بونلره دائر بر خط تحریر و اشهاد ایتمش ایدی. فقط حاضرون میاننده حضرت عمر یوقدی. ایکیسی شاهد اولسون دیه کندیسنه واردیلر، اوکلادیلر، حضرت عمر بونی ایشیدنجه یازیلمش اولان خطی الدندن آلدی، سیلدی و یرتدی ده دیدی که: «رسول الله سزی اسلامه تألیف ایدیوردی و او کونده اسلام ازایدی. شمدی ایسه الله تعالی اسلامی اغنا ایتدی. کیدیکز کوجکز یتدیکی قدر جهاد ایدیکز. سز رعایت ایدرسکز الله ده کوزه‌تیر.» بونک اوزرینه جدتلر دونوب حضرت ابی بکر رضی الله عنهه مراجعت ایتدیلر، خلیفه سنمیسک؟ عمرمی؟ دیدیلر. مشارالیه ده «ایسترسه او» بیوردی و حضرت عمره موافقت ایتدی، اونک فعلنی و یا رأینی انکار ایتمدی اصحابدن انکار ایدن ده اولمادی. بنا علیه بوندن شو نتیجه چیقار که حضرت ابی بکر اقطاعی یاپمش، حکمی نصا

ایتمسه ایدی صوكره‌ده حضرت عمرك فعلنی انكار ایتمه‌رك حكمندن درحال رجوع ایلمسی اولمسی شونه دلالت
ایلر: دیمك كه مسئله‌ده حضرت عمرك اختیار ایتدیكی معنایی درحال آكلامسی، تصدیق ایتمشدر. بعض
مؤلفة القلوبه عطیه‌سی اهل اسلامك قلتنده بولندیغی حاله محصوردر. ولبونده اجتهاده ساغ یوقدر. زیرا
ابوبكر اجتهاده ساغ كورسه‌ایدی امضا ایتدیكی حكمك فسخنی تجویز ایده‌مزدی. اصحابه بونی انكار ایدیدرده
بولونماینجه مسئله اجماعی ماهیت آلمش اولور. بوندن اجنبیه ایچون بعضلرنده رجوعی مؤلفة القلوب سهمنك
بوعهده سقوطنه قائل اولمشدر كه مذهب حنفی ومذهب مالكینك مشهوری بودر. فقهاء حنفیه اجماع سكوتیه
قائل اولدقلرندن بونی بین الاصحاب مجمع علیه عد ایدرلر ودیرلر كه مؤلفة القلوب سهمی بدایت اسلامده محمد رسول الله
دشمنك كثرتی ومسلمینك عدداً قلتی حالنه مخصوص ایدی. بعده حضرت عمرك ایضاحی وجهله الله تعالی
اهل اسلامی اونلرك تألیفلرندن مستغنی قیلاجق صورتده اعزاز ایلمشدر. شایه بونلرده بو مسلمانز ایدی بو شبهه
محتاج اولورلرسه انجق مجاهده بی ترك ایتدكلرندن طولایی محتاج اولورلر. ولهذا زمانه اجتماع ونقدایده جك
اولورلرسه اموال مسلمینده دیده جكلری بر مال ایله اعتبارده تألیفه محتاج اولمازلر. ودایه رجالده اولمرده
اخوت اسلامیه‌نك تأیید وتشییدی ایله مشغول اولملری اقتضا ایدر. بنا برین هر دو مسلمینده اغنیای كفار
سوقطوزسه ولو یكی مسلمان اولانلره ... محضا تألیف قلوب ایچون حصه بالادلویه
افراز ایدوز.

مالكیه‌دن ابو حیان تفسیرنده بو مسئله‌دهكی اقوالی شویله تلخیص ایلمشدر: «عمر بن الخطاب، حسن،
شعبی ودیگر جماعت، مؤلفه صنفینك عزت وظهور اسلام ایله منقطع اولدیغنه ذاهب اولمشلردر. مشهور
مذهب مالك وابو حنیفه بودر. وبعض حنفیه دیمشدر كه خلافت ابی بكرده اسلامك ظهوری عزتنه بنا صحابه
مؤلفه سهمنك سقوطنه اجماع ایتدیلر. قاضی عبدالوهاب دیمشدر كه بعضی اوقاتده احتیاج حاصل اولورسه حقلرینه
ویریلیر. اهل علمدن بر چوقی ده دیمشدر كه مؤلفة القلوب قیامته قدر موجوددر. ابن عطیه دیمشدر كه ثغورده
تأمین ایدیلمك ارادرده استئلافه حاجت بولونورسه. اه. یونس دیمشدر كه: زهری‌یه صوردم، بونده نسخ
بیلمیورم دیدی. ابو جعفر نحاس دیمشدر كه: بونلر حقنده بو حكم ثابتدر. بریسه تألیفه محتاج اولور

و بونلره مسلمانلره رأفت لازمه اولمسندن قورقار و یا بعده حسن اسلامی امید ایدرسه ویرر . قاضی ابوبکر ابن العربی دیمشدرکه بنم عندمده حکم شویله‌در : اسلام قوتلی اولورسه زکات اولورلر . واکر احتیاج اولورسه رسول الله‌ك ویردیکی کبی سهملری ویریلیر . کتاب البحر یه‌ده مذکور اولدیغنه کوره شافعی دیمشدرکه عامل و مؤلفة القلوب شو زمانده مفقوددرلر . التی صنف قالمشدر ، اولا اولانلره اعطا صرفندن . بو بابده موجود اولورلرسه مذهب شافعی هر صنفك برلرلی معین اولماسیدر . » اهـ . البحرده شونی ده اونوتمامیدرکه امام شافعی‌نك بر چوقلرینه کوره مؤلفة القلوب صنفنك اسلامه داخل اولماسی بونلره تعلقی یوقدر . نته‌کیم زکات خصوصنده بتون صنوف ثمانیه‌ده اسلام عمومیتله شرطدر . غیر مسلم فقرایه زکات دکل ، صدقات مشروعه ویریلیر .

ثانیاً فی سبیل الله قیدی اعم یعنی ابن السبیل احاطه ایلدیکی صورتده صدقاتك هپسنه واردر . بالاده اشارت ایلدیکی اوزره فی سبیل الله اولمه صدقه‌نك ماهیتنده داخلدر . فقرا و مساکینه ، رقاب و غارمینه ویریلنده ده فی سبیل الله‌در . حتی مؤلفة القلوبه ویریلنده ده بر فی سبیل الله معناسی واردر . بونلره ویریلیرکن بونلرك بویله اولدیغی معلوم ایکن بونلره مقابل « وفی سبیل الله » بیورلمسی بونلرك عام العموم فی سبیل الله داخلنده بالخاصه بر فی سبیل الله دیمك اولدیغی ، یعنی معناسی اعم ایکن احاطه ایله بر خصوصیتی دخی اکلاتیر . بو تعداد اولنانلره ماعدا اولارق (بویله فی سبیل الله دیمك کبی بر تتمیم معناسنه ده اولمیه‌جقدر . حالبوکه بونده صوکره « ابن السبیل » تخصیصی بویله بر معنایه مانعدر . بناء علیه بونك معناسی « هر حالده بر جهت فی سبیل الله صرف ایدیلیر » دیمك اولماز . بوراده فی سبیل الله قیدی اساس اعتباریله طوغریدن طوغری‌یه صدقه‌نك نره‌ده صرفندن دکلدر . بونده‌کی معنی « صدقات وفی سبیل الله » دیمکله عبارت اولمادیغی کبی « وفی الرقاب » ده اولدیغی وجهله « وفی سبیل الله صرف ایدیلیر » دیمکله عبارت ده دکلدر . صدقه‌نك اوبرلرنده باشقه بالخاصه ویرلمسی لازم کلن بر مصرف مخصوصك ظرفیدر . « والله یولنده کیدن ایچون » یعنی « مجاهد فی سبیل الله » دیمکدرکه انك ایچون بر عبادت مخصوصه ده محصور اولان وصف مخصوصی اکلادیر . صدقه مفهومی قرینه‌سیله ده بونلرك محتاجلری و دفع احتیاجلری مقصود اولدیغی تعین ایدر . بو صورتده بوراده « للفقراء الذین احصروا فی سبیل الله » مفهومنی تخصیص ایدن بر معنی واردر . وابن السبیل عطفنده ده بونلردن زیاده ابن السبیل صنفنك

مؤلفة القلوب، رقاب ایله غارمینه نصل نسقاً باغلر بونلرده ایله دیمک اولور. یعنی بونلرده برر جمله
برسفر و غربت معناسی بولنمقده یاشقه بر یولک ایه یولی اولمسی د بونلرده اولدیغی برر اختصاص و خصوصیت
بولونمسی بر سفر مخصوص ایله بر عبارت خاصه‌یی جامع بر مآل اختصارده بولنمه‌لری معناسی واردر. دیمک که دیگر
مصرفلره ویریلن صدقه‌لر دخی فی سبیل الله اولدیغی حالده بو مصرفه ویریلن صدقه «فی سبیل الله فی سبیل الله» در.
بناء علیه بوراده «و فی سبیل الله» دن مراد بر معنای خاص اولدیغی ظاهردر. و بو معنی اولا جهاد، ثانیاً
حج ثالثاً الله یولنه تحصیل علم ملاحظه اولنه بیلیر. بو وجهله فی سبیل الله عنوانی عرف شرعده جهاده تعمیم اولنمشدر.
چونکه الله یولنه سفر و انحصار ایله ان زیاده معروف اولان عبارت بودر. و بونک ایچون بونده مفسرین و فقهاء
بو معناده متفقدرلر. بونکله برابر حجده ده بو معنی موجوددر. بونلا سکوت ایلرده تفسیر و فقه وارد اولمشدر.
الحق صفه کبی علم دینی تحصیلنه وقف نفس ایدنلرده «للفقراء الذین احصروا فی سبیل الله» آیتنده نعت ایلشدر.
والحاصل فی سبیل الله تعبیرینک ساده جه بر ظرف ویا وصف اولارق قوللانیلمسی ایله بوراده اولدیغی کبی بر لقب اولارق
قوللانیلمسی آراسنده مهم فرقه واردر. اولکی عام، ایکنجی خاص بر معنادر. اولکی معنا ایله هر عبارت، هر خیر
هر صدقه فی سبیل الله در. الله رضاسی یولنده در. ایکنجی معنا ایله ایسه هر صدقه فی سبیل الله دکلدر. فی سبیل الله
صدقه بر مصرف مخصوصه ویریلن صدقه در که بالخاصه اعلاء کلمة الله یولنده کیدنه ویریلن صدقه‌در. بو فرقک معروف
اولمسی بنادرکه بوتون مفسرین و معروف اولان ائمه و فقهاء بو «فی سبیل الله» مصرفنده اصل مراد مجاهدین اولدیغنده
متفقدرلر. بناء علیه زکاته یعنی صدقات واجبه ده بوسکز مصرفدن فی سبیل الله مصرفنده متفقه اولان معنی
بودر. ابن عمر حضرتلرندن «حج ده فی سبیل الله در» دیه مرویدر. فخر الدین رازی تفسیرنده «مصرفده
و فی سبیل الله، یعنی غزاة دیمکدر» دیه ثبت وائمه مجتهدینک قوللری ده بونک اوزرینه اولدیغنی بالاجمال
اکلاتدقدن صکره شونی علاوه ایدییور: «و فی سبیل الله قولنده ظاهر لفظ کل غزاته قصری ایجاب ایتمز، بو
معناده طولایی قفال تفسیرنده بعض فقهانک تکفین موتا، بناء حصون، عمارت مساجد کبی وجوه خیرک جمیعنه
صرف صدقاتی تجویز ایتدکلرینی «چونکه و فی سبیل الله جمیعنه عام اولدیغنی نقل ایتمشدر.» دیمشدر. قاضی بیضاوی ده
«و قیل فی بناء القناطیر و المصانع» دیه بو قولی توجیه ایلر ایتمشدر. فی الواقع رازینک بونی ظاهر لفظک تعبیری

بر نوع تأييد صورتنده نقل ايلمسى طوغرى دكلدر. بونده هم اسم سابقنده كى فى سبيل الله لفظنك متعارف اولان معناسى خاطره‌نده، هم ده ايضاح ايديلمش وجهله سياقه بيانده كى قرائنه بر ذهول واردر. حديث صحيحده وارد اولديغى اوزره عليه الصلاة والسلام بيورمشلردركه: «لا تحل الصدقة لغنى الا فى سبيل الله او ابن السبيل او رجل له جار مسكين تصدق عليه فاهدى له = يعنى اغنيايه صدقه حلال اولماز، انجق فى سبيل الله ويا ابن سبيل يا خود او آدم مستغنادركه مسكينه بر قومشوسى واردر. كندينه تصدق اولونمشده او مسكينه قومشوسنه اهدا ايتمشدر»(1). كورولويوركه بو حديث شريفده كى فى سبيل الله لفظنك بو وجوهدن عام دكل محتمل بيله اولماديغى ثابت و واضحدر. او حالده آيتك تفسيرنده بونده ذهول ايله لفظى عمومدن ظاهر تعميم ايتمك نصل طوغرى اولور؟ شبهه سز ظاهر و حقيقتده اولان معنى مجاهدلردر. بونده ديكر وجوهده جائز اولسه اوله بر احتمال اولوركه بونلر صدقات نافله‌ده محل جواز اولسه بيله صدقات واجبه‌ده اولماز. مثلا زكاةً محسوباً مسجد و يا مسافرخانه ياپمق بورج ادا ايلمش اولماز. او صدقه ماهيتندن خارج رأساً خير و قربت اولور. حتى درجۀ وجوبده اولانلرى ده بولنور. لكن او خير واجب، مصرف صدقه‌يى اسقاط ايتمز. انجق مجاهدينك جهادده محتاج اولدقلرى بوتون لوازم و مهمات يعنى «واعدوا لهم ما استطعتم من قوة» مفهومنده داخل اولوب يالكز كنديلرى طرفندن تدارك ممكن اولميان «حوائج جهاد» ك هپسى بو فى سبيل الله مصرفنده داخل اولور. واصل مقصد رفع احتياج اولديغندن احتياجك ماهيتنه كوره بونلر مجاهدينه بالذات كنديسنه دكل ده جهت جهاده يعنى مجاهدينك اشخاصنه دكل ده «على حكم سبيل الله» احتياجك دفعى معناسنك كفايت ايده بيلجكى موضوع بحث واجبها دا اوله بيلير. صاحب صدقه صدقه‌سنى فى سبيل الله اولمق اوزره مجاهد محتاجه تمليك و يا امامه تسليم ايله واجبى ادا ايتمش اولور. امام ده اوكا حسب الولايه قبض و مجاهدينك جهادده كى احتياجنه حسبه صرف ايله وظيفۀ ولايت و امانتى ايفا ايتمش بولنور. و احتياجك ماهيتنه كوره مجاهدك رأساً ثبوت و يا قوا ايلكى

(1) بو حديثى غازيلك و يا سفرده بولنانلرك هيچ احتياجلرى اولماديغى حالده صدقه آلمالرى حلال اولوركى آكلاتمق دخى وارسه ده اصل معنى بو دكلدر. مجاهد و يا مسافر كندى ثروتنك كفايت ايتمديكى لوازم جهاد و سفر ايچون بر ده حضرتنده مملكتنده زنكين اولسه بيله سفرده مالندن منقطع اولوب بر فقير و منقطعه دوشديكى زمان صدقه آله بيلير ديمكدر. استثنا بو حالده در.

لازم و مطلوب اوله بیلیر. مثلا اونلره تخصیص ایدیلیرده سلاح جبهٔ جهاده « عاملین حکمنده » الثوب
دیریله بیلیر. و بو صدقه اونلره زیاده حصه اللری جائز اولورده ادا ایدلمسه بولنور. و او حالده ابن سبیل
مسئله سی ده عینه حکمده ملاحظه ایدیله بیلیر.

والحاصل صدقاتک جمیعسی بو سکز مصرفه ایچوندر و بو صنفلره مخصوصدر. و هپسنده ده صدقه نک مصرف
و اخذنده فقر و احتیاج حسبیدر. یالکز صدقه اونلره کی عامللر ده مؤلفة القلوبک اخذلری صدقه اولارق
دکلدر. صدقه نک امانده فقرا ایچون تحصیل اولنور. حکومتده امام اونلره مؤلفه یه فقرا و سائر مستحقینه دفع
دار الاسلامه معاونت اولنمه و بر جهاد سالی لی تقسیم ایتمك اونلره ویرر. عامللره ده صدقه دکل عمللرینک
عوضی اولارق ویریر. و بنا علیه صدقه الاخذ هپسی معناً فقرا صدقه آلابیلیر. «امرت ان اخذ الصدقة
من اغنيائكم واردها في فقرائكم» حدیث بونسنك مفهومنی ده کوستریر که بالاده ذکر اولنان حدیثده کی
اوچ مستثنا رحمی داخل اولمه‌ادیلر. صدقه آلمسی حلال اولانلرک هپسی کرک اصالةً و کرک نیابةً اولسون هر حالده
بر فقیر سبیلیله آلابیلیر. و بو صنوف مصارف فقر و احتیاجک اسباب و وجوهنی بیان ایچون ذکر اولنمش و کوسترلمشدر که
فقرانک مطلقه قسملرده واردر، اصناف انواعیده. بناءً علیه «للفقراء والمساکین» عنوانی آلتنده ملاحظه
اولونمیه‌جق هیچ بر صدقه یوقدر.

[فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ] اللهدن فریضه اولارق بویله‌در. — یعنی صدقات، الله فرضنده ایچون
بونلر ایچون بر فریضه اولمق اوزره فرض قیلنمشدر. [وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ] در. — هر شیئی
و هرکسک احوالنی و مراتب استحقاقنی بیلیر. و هر شیئی موضعنه قویارق مطلق مستحقینه سوق ایتمك، خلقده
و فریضه‌ده رعایت ایدیلر ایچیندرده. او کا کوره مستحقینی ویریلمك حقنی بوجمله‌دندر. بناءً علیه الهک فرضه
تقیید ایتدیکی صدقاتک بو صنوف ثمانیه‌دن خارجینه صرفی جائز اولماز. او حالده بونلرده بونلر بونلردن خارج
اولانه و مقیدی اسلام ایدی قابل تأکید بی اولماییه او هرکس و دیمانه فقیر صدقه یه ذره ده مستحق اولابیلیر؟
و اونره صدقه ویرمك نصل جائز اولور؟

وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌ خَيْرٍ لَكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ
وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللّٰهِ
لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ • يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَحَقُّ اَنْ يُرْضُوهُ
اِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ • اَلَمْ يَعْلَمُوا اَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ
خَالِدًا فِيهَا ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ •

مآل شریفی

ینه ایچلرنده اویله‌لری وار که پیغمبری اینجیدیورلر و « او هر سویلنی دیکلر بر قولاقدر » دیورلر . دیکه: سزك ایچون بر خیر قولاغیدر، الله‌ه ایناندر، مؤمنلره اینانیر، و ایمان ایدنلریکز ایچون بر رحمتدر. الله‌ك رسولنی اینجیدنلر ایچونسه الیم بر عذاب واردر • سزه یمین ایدیورلر، رضاکزی جلب ایتمك ایچون الله‌ه یمین ایدیورلر، اگر بونلر مؤمن ایسه‌لر دها اول الله‌ك و رسولنك رضاسنی دوشونملری ایجاب ایدر • یا هنوز شونی بیلمدیلرمی؟ هر کیم الله و رسولنه یاریشه ایتمکده قالقارسه اوکا محققا جهنم آتشی وار، ابدی اوراده قالمق اوزره، ایشته رسوالغك بیوکی او •

[وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ] ایچلرنده شویله‌لر ده که پیغمبره اذا ایدرلر ـــ
منافقلردن بر طاقمی اذا ایدرلر. قوللو شو که علیه الصلاة والسلام حقنده تقولهاته بولونشلر، ایچلرنده
بعضیسی ده « ایی اولماز » دیکه جلاس بن سوید : « بز دیردیکمزی سویلرز، صوکره اوکا وار بر سوزیکزی
انکار ایدر، بزده یمین باصارز، محمد سوزلرنی تصدیق ایدر، محمد بر اذن سامعدر » دیمشدی. بونی بیان
ایچون بویورولیورکه: [وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌ] دیرلر او بر قولاقدر. ـــ یعنی، سویلنسه دیکلر
ردایتمز، اماره‌لرینه گوره شایان قبول اولوب اولمادیغنی آیرامز، بوندن، صاف کوکلی بر قولاقدر. عربلر هپ بوسو

«عيبه» ديرلركبى لقوسولرينى ديكلويوب قانانه ساده دل كيمسه يه ده «اذن» ديرلر. عليه الصلاة والسلام ده منافقلرك قباحتلرينى يوزلرينه وورمازدى، حلم وكرم ايله معامله بويوروردى، بالخصوص بعضيلرينه حيوده تعظيم بويوروردى. اونلرده بونى ساده دلككدن ايلرى كلير اودر ديمشلردى.

يا محمد اونلره [قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ] دى: كرچه سزك ايچون بر خير قولاغيدر. — اوت بر قولاقدر. ولكن زعمكز كبى دكل، بلكه كوزل قولاقدر، باشقه برينى ديكلمز. خير وحقى ديكلر وسزى ديكلركن ده خيريكز ايچون ديكلر [يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ] الله ه ايمان ايدر [وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ] ومؤمنلره اينانير — اولكى يؤمن ايمان شرعى، ايكنجى يؤمن ايمان لغوى اولديغندن برينى با ايله ديكرى لام ايله صله لاندرلرق فرقى اكلاتمشدر. يعنى الله ه ايمان ايتديكى ايچون ديكلر ومؤمنلرى تصديق ايدر [وَ رَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا] وايمان ايدنلره — يعنى سزدن ايمانى اظهار ايدنلره — بر رحمتدر. — اظهار ايتديكى ايمانى رد ايتمز قبول ايدر، فقط حقيقةً مؤمنلر اولديغى كبى اينانه رق دكل صرف مرحمتندن، خير ورحمتندن. سرلرينى فاش ايتمدن، عيبلرينى ستر ايتمك صورتيله قبول ايدر. حال بوكه [وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ● يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ الخ...]

يعنى زمانده :

يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ اَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهْزِؤُا اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ● وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ اِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ اَبِاللّٰهِ وَاٰيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤُنَ ● لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ اِنْ نَعْفُ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِاَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ● اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَاْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ اَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ● وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ

خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ● كَالَّذِينَ
مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ
فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ
كَالَّذِي خَاضُوا أُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولٰٓئِكَ هُمُ
الْخَاسِرُونَ ● أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ
إِبْرٰهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ
اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ●

مآل شریفی

منافقلر بو توبه سوره‌سنده کندیلرینی خبر ویره‌جك بر سوره‌نك اوزرلرینه اینمه‌سندن چکینیرلر . دیکه
اکلنك باقه‌لم چونکه الله او سزك چکیندیکیکز شیئی میدانه چیقاره‌جقدر ● شاید کندیلرینه صورسه‌ك " بز صرف لافه
طالمشدق شاقالاشیوردق " دیرلر ، دیکه : سز الله ایله ، آیتلریله ، پیغمبریله می اکلنیوردیکز ؟ ● بیهوده
اعتذار ایتمه‌یك ، ایمان ایتدکدن صوکره‌ده کفرکزی آچیغه وردیکز ، ایچکزدن بر قسمنی عفو ایدرسه‌ك
بر قسمنی جرملرنده اصرار ایتدکلرندن طولایی عذابه اوغراته‌جغز ● منافقلرك ارککلری ده قادینلری ده بربرلرندن
جنسندندرلر ، منکری امر ، معروفدن نهی ایدرلر و اللرینی صیقی طوتارلر ، اللهی اونوتدیلر ده الله ده اونلری اونوتدی
حقیقت منافقلر هپ فاسقدرلر ● الله ، منافقلرك ارککنه دیشیسنه و بوتون کافرلره ابدی اوله‌رق جهنم آتشنی
وعد بیوردی ، او اونلره یتر ، الله اونلری رحمتندن اوزاقلاشدیردی و اونلر ایچون مقیم بر عذاب وار ●
سزدن اولکیلر کبی که قوتجه سزدن داها چتین ، مال و اولادجه سزدن داها چوق ایدیلر ده دنیا حیاتنده قسمتلریله
ذوق سورمکه باقشدیلر ، او سزدن اولکیلر قسمتلریله نصل ذوق سوردکلری ایسه دیلرسه سزده اویله قسمتکزله
ذوق سورمکه باقدیکز ، سزده اونلرك طالدیغی کبی دالدیکز ، ایشته بونلرك دنیا و آخرتده بوتون عمللری هدر اولدی

دائما بونلر هپ او جهنمك ایچنده قالاجقلردر • بونلردن اولکیلرك : قوم نوحك ، عادك ، ثمودك قوم ابراهیمك ، اصحاب مدینك ، مؤتفكه‌لرك خبری گلمدیمی ؟ هپ بونلره پیغمبرلری بینه‌لرله گلمشدی ، دیمك که الله اونلره ظلم ایتمیه‌جك ایدی ولکن کندیلری کندیلرینه ظلم ایدیورلردی •

[قُلِ اسْتَهْزِؤُا] – روایت اولندیغنه گوره رسول الله تبوك سفرنده ایکن منافقلردن بر سواری بلوکی ده اوگده گیدیور . آرالرنده قرآن و پیغمبرله استهزا ایدیورلردی . « شو آدامه باقیگز شام قلعه‌لرینی دگوشمکه‌لرینی فتح ایتمك ایستیور . هیهات ، هیهات ! » دییورلردی . الله تعالی رسولنه بونی اطلاع ایتدی . بونلره « شویله سویلیورسکز » بویوردی و بونلره دائر « سز شویله شویله دیدیگز » دییه « یا نبی الله خیر ، والله سنك ایله اصحابکك حقنده بر شی دگل ولکن بر بریمزه سفرك مشقتنی اونوتدیرمق ایچون قالوب اگلنیوردق » دییه جواب ویرمشلردی .

اونلره مقابل :

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاۤءُ بَعْضٍ يَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اُولٰۤئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ • وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّاتِ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ اَكْبَرُ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ •

مآل شریفی

ارککی ، دیشی بوتون مؤمنلر ایسه بربرلرینك دوستیدرلر . معروفی امر ، منکردن نهی ایدرلر ، نمازی

درست قیلارلر، زکاتی ویررلر، الله و رسولنه اطاعت ایدرلر. البته بونلری الله بارینه رحمتیله یارلغایاجقدر
چونکه الله عزیز حکیمدر ● الله مؤمنلره ارککه و دیشیسنه آلتنده ایرماقلر آقار جنتلر وعد بیوردی
ایچلرنده مخلد قاله‌جقلر، هم عدن جنتلرنده خوش خوش مسکنلر. الله‌ك بر رضوانی ایسه هپسندن بیوك
البته اصل فوز عظیم ده بودر ●

[وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ] «عدن جنتلرنده مساکن طیبه» — معدن خیر
و ابدی اقامتگاه اولان، گوزلرك گورمدیکی و قلبلرك خطور ایتمدیکی جنتلرده غایت دلاویز، سعادتیله
یاشانه‌جق گوزل گوزل مسکنلر کندیلرینه موعوددر. [وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ] و اللهدن بر رضوان
— رضاء الٰهیدن بر لمحه ایسه [اَكْبَرُ] اکبردر. — هپسندن دها بیوکدر. چونکه هر خیر و سعادتك
هر شرف و سیادتك مناط و مداری اودر. بونك طوغریدن طوغری‌یه سلوك وعدده گوستریلمه‌سی جالب دقتدر.
الله اعلم بونك حکمتی هر وعدك ضمننده متحقق و دائره‌ده مستتر اولماسندندر دینلمه، فقط روایت اولنمشدرکه
الله تعالی اهل جنته «راضی اولدیکزمی، خوشنود میسکز» بیوره‌جق، اونلرده «یارب نصل راضی اولمایزکه
بزه سائر خلقکه هیچ برینه ویرمدیککی ویردک» دیه‌جکلر، بنا علیه بیوره‌جقکه «سزه بوندن ده افضلنی
ویره‌جکم» «دها افضل نه اوله بیلیر؟» دیه‌جکلر، بیوره‌جقکه «سزه رضوانمی احلال ایده‌جکم و آرتق
سزه الی الابد غضب ایتمیه‌جکم».

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِق۪ينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوٰيهُمْ
جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ● يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ
وَكَفَرُوا بَعْدَ اِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوٓا اِلَّٓا اَنْ اَغْنٰيهُمُ اللّٰهُ
وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِه۪ فَاِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَاِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا
اَل۪يمًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْاَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ● وَمِنْهُمْ

مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ اٰتٰينَا مِنْ فَضْلِهٖ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ● فَلَمَّٓا اٰتٰيهُمْ
مِنْ فَضْلِهٖ بَخِلُوا بِهٖ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ● فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فٖي قُلُوبِهِمْ اِلٰى يَوْمِ
يَلْقَوْنَهُ بِمَٓا اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ● اَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ
سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ● اَلَّذٖينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعٖينَ مِنَ
الْمُؤْمِنٖينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذٖينَ لَا يَجِدُونَ اِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللّٰهُ
مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ● اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ
سَبْعٖينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الْفَاسِقٖينَ ●

مآل شریفی

ای اوشانلی پیغمبر! کافرلره، منافقلره مجاهده ایت. اونلره قارشی قاتی اول. اونلرک واره‌جقلری یر جهنمدرکه او، نه کوتو معاددر! ● اللّهه یمین ایدیورلر: سویله‌مدک. قسم اولسون که کلمهٔ کفری سویله‌دیلر. اسلاملرندن صوکره ینه کافرلک ایتدیلر. و او سوقه اوله‌مادقلری جنایتی قوردیلر. حالبوکه انتقام آلمغه قالقمالری ایچون کندیلرینی اللّهک و رسولنک فضل الهیسنه زنکینلشدیرمه‌سندن باشقه بر سبب ده یوقدی. بونک اوزرینه توبه ایدرلرسه حقلرنده خیرلی اولور. یوز چویرنجه‌ده ایسه اللّه اونلری دنیاده آخرتده الیم بر عذاب ایله تعذیب ایدر. ویریوزنده اونلر ایچون نه حمایه، نه امداد ایده‌جک کیمسه بولونماز ● نه اونلردن کیمی ده اللّهه شویله عهد ایتمشدی: "اکر بزه فضلندن احسان ایدرسه‌ک هر حالده زکاتنی ویریرز و هر حالده صالحلردن اولورز" ● وقتا که اللّه فضلندن اونلره دیله‌کلرینی ویردی، بخل ایدوب یوز چویردیلر. و ذاتاً بایله یوز چویروب طورمقده‌لردی ● اللّهه ویردکلری وعدی طوتمادقلری و یالان سویله‌مکی عادت ایدندکلری ایچون اده بو فعللرینک عاقبتی قلبلرنده قیامت کوننه قدر سوره‌جک بر نفاق تعقیب ایدیوردی ● هنوز بیلمه‌دیلرمی که اللّه اونلرک سرلرینی ده بیلیر، فیصلدیلرینی ده،

والله علام الغیوبدر ● صدقاته رغبت اولان زکاته فضل اولارق کندی کوکلندن بر عطاده بولنان

بر درلو و کوکلریله بیلدیکلرینه باشقه‌سنی بولامیانلره دیگر درلو لاف آتارق بونلر ایله اکلنن، الله اونلری

مسخره‌یه چویررکن باشقه [illegible] کندیلری ایچون ده الیم بر عذاب واردر ● اونلر ایچون دیلر استغفار ایت، دیلر ایتمه

اونلر ایچون یتمش کره استغفار ده ایتسه‌ك الله اونلره هیچ ده مغفرت ایده جك دکل. بوده، چونکه اونلر الله‌ی

ورسولنی طانیمادیلر. الله ایسه اویله باشده چیقمیش فاسقلر گروهنه هدایت ایتمز ●

[جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ] کافرلره ومنافقلره جهاد ایت [وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ]

واونلره قارشی قاتی اول — بو موساده کافرلر اما. بوندن اکلاشیلیورکه جهاد یالکز سیف و قتال ایله دکلدر.

زیرا منافقلره کیزلی کافر اولدقلری حیثیتله آچیقدن کافرلر کبی حرب و قتال ایله جهاد محفوظ دکلدر. منافقلره جهاد

اظهار حجت واقامه حدود ایله‌در. فی الواقع جهاد، سیف، لسان ویا هرهانکی بر واسطه وصورت ایله

اولورسه اولسون بذل جهد ایدرك چالیشوب اوغراشمق، مجاهده ایتمك دیمکدرکه قتال بونك بر نوع مخصوصیدر.

[يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ] — روایت اولندیغنه کوره رسول الله

تبوك غزاسنده ایکی آی قالمشلر ایدی. بو صره‌ده قرآن نازل اولیور، تخلف ایدن منافقلری تعییب ایدیور

و بونلری اوراده برابر بولنان منافقلر ایشیدیورلردی. بونلردن ذکری کچن جلاس بن سوید "اگر محمدك

سویلدکلری برادرلریمز اخوانمز، سادتمز، اشرافمز حقنده [illegible] ایسه بز اشکلردن بترز" دیه بر سوز

قاچیرمشدی. اومجلسده حاضر بولنان عامر بن قیس انصاریده جلاسه "اوت، والله محمد البته صادقدر و سن

اشکدن بترسك" دیمشدی. و بو رسول الله‌ه بالغ اولدی. بنا علیه حضوره جلب ایتدی. جلاس "بالله سویلمدم"

دیه یمین ایتدی، عامرده الله قالدیروب "اللهم قولك و پیغمبرکه صادقی تصدیق، کاذبی تکذیب ایده جك

آیت ایندیر" دیه دعا ایتدی. بو سببله بو آیت نازل اولدی. جلاس ده "ان یتوبوا" آیتنده توبه‌یی ذکر ایدیور.

فی الواقع بن او سوزی سویلشدم" دیدی و جداً توبه ایتدیلر [وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ] و

اسلاملرندن صوکره کفر ایتدیلر — یعنی اظهار اسلام ایتدکدن صوکره قلبلرنده کی کفری میدانه قویدیلر.

[وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا] و نائل اولمادقلری بر قصده بولندیلر. — تبوکدن مدینه‌یه عودتده
منافقلردن اون بش کشی کیجه‌لین قرانلقده بر عقبه‌نك اوکوچنده‌کی تپه‌ده علیه الصلاة والسلامی احلاسندن
دوروب اوچوروره دیه اتفاق ایتمشلردی. عمار بن یاسر ناقه‌نك یولارندن چکیور، حذیفه بن الیمان ده
آرقه‌سندن سوق ایدیوردی. تام اوراده ده حذیفه دوه آیاقلری سسی و بر سلاح شاقیرتیسی ایشیتدی، اونلر،
یاشاکر یوزلری اورتولو بر قومی «الیکم الیکم یا اعداء الله» دیه باغیردی، اونلرده قاچدیلر.
[وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ] — بونك ده ثعلبه بن حاطب سببیله نازل اولدیغی مرویدر. شویله که
ثعلبه، پیغمبرك حضورینه کلمش «یا رسول الله دعا ایت ده الله بکا بر مال رزق ویرسین» دیمش، علیه الصلاة
والسلام ده «یا ثعلبه، بو یورمش شکری ادا ایده بیلدیکك آز، طاقت کتیره‌میه‌جکك چوقدن خیرلیدر» ثعلبه
تکرار مراجعت ایتمش و دیمش که «سنی حق ایله کوندرنه قسم ایدرم که بکا بر مال رزق ویریلیرسه مستحق و مظلوم
هر ذی حقك حقنی ویررم» بنا علیه رسول الله دعا ایتمش، او ده بر داوار ایدینمش، دیرکن اوره‌دکجه
اوره‌مش، مدینه طار کلیر اولمش، بر وادی‌یه کیتمش و جماعت و جمعه‌یه کلمز اولمش، رسول الله سؤال بیورمش،
مالی چوغالدی، وادی‌یه آلماز اولدی دینلمش. «یا ویح ثعلبه = وای ثعلبه‌یه» بیورمش و صدقه‌لری اخذ
ایچون ایکی تحصیلدار کوندرمش، ناس بونلری صدقه‌لریله استقبال ایتمش. ثعلبه‌یه اوغرایوب رسول الله‌ك
ذاتنی مبینه فرمانی اوقومشلر، صدقه‌لرینی ایسته‌دکلرنده «بو جزیه‌در نه؟ بو جزیه‌نك قارده‌شی
هله سز کیدك ده دوشونه‌یم» دیمش که [فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ
مُعْرِضُونَ] — نازل اولمشدر. تحصیلدارلر دونوب رسول الله‌ه ذکر ایتدکلرنده داها اونلر بر شی سویله‌مه‌دن ایکی کره
«یا ویح ثعلبه» بیورمش. بو سببله بو آیت نازل اولمش. بعده ثعلبه صدقه‌سنی آلوب کتیرمش، فقط
علیه الصلاة والسلام «الله تعالی سنك صدقه‌کی قبوله منع ایتدی» بیورمش. او زمان ثعلبه باشنه
طوپراق صاچمغه باشلامش. علیه الصلاة والسلام ده «بو سنك عملکدر. امر ایتدم اطاعت ایتمه‌دك» بیورمش.
ارتحال نبویدن صوکره حضرت ابی بکره کتیرمش، قبول ایتمه‌مش، عمره کتیرمش قبول ایتمه‌مش و حضرت عثمان زماننده
هلاك اولمش [فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ] الآیه — حکمی ظهور ایتمشدر.

[أَلَمْ يَعْلَمُوا] او منافقلر بيلمەديلرمى كە [إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ]
حقتعالى الله سرلرينى ، قلبلرندە كيزلەدكلرينى و فيصلديلرينى بيلير . [وَأَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ]
و حقتعالى الله علام الغيوبدر . — يعنى بونى بيلمەديلرمى كە الله تعالىيە قارشى او خصوصدە جرأت ايتديلر ؟

[اَلَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ] او بركتلو مؤمنلردن
صدقاتدە متطوع اولانلرى [وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ] و جهدلرندن — فقيرلرندن
— باشقە برشى بولونمايانلرى عيبلرلر . [فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ] بونلرلە سخريت ايدرلر : اكلنيرلر.
— بورادە تطوعاً صدقەنڭ فضيلتنە تنبيه بويورولمشدر .

تطوع ، اوزرينە واجب اولميانە زيادە رضامندە بولنمقدر كە تنفل مرادفيدر . مثلا صدقاتدە
تطوع ، واجب اولاندن زيادە وفقيرە يا خود كندينە واجب دكل ايكن صدقە ويرمك ديمكدر كە سائر طاعاتدە
بويلەدر .

شويلە روايت اولونمشدر كە رسول الله صلى الله عليه وسلم ناسى صدقەيە ترغيب بويورمشدى ، بناءً عليه عبد الرحمن
ابن عوف رضى الله عنه قرق وقيە قدر آلتون ، بر وقيە قرق درهم ، دير روايتدە درت بيك درهم كتيرمش
و " سكز بيك درهمم واردى ، درديني ربمە اقراض ايتدم ، درديني دە عيالمە آليقويدم " ديمش ايدى . عليه الصلاة
والسلام دە " بارك الله لك فيما اعطيت وفيما امسكت " دعاسندە بولنمش ايدى . و حقيقةً بالآخرە اوقدر
نائل بركت اولمش ايدى كە وفاتندە يالكز دردنجى زوجەسى نفقد ربع ثمن حصەسندن سكسان بيك درهم مصالحە
اولمش ايدى . عاصم بن عدى دە يوز وسق خرما تصدق ايتمش ايدى . ابو عقيل انصارى دخى بر صاع خرما كتيرمش
" بو كيجە بر ذاتك خرمالقندە صو صالمە اجرتيلە كنديمى ايجار ايتدم ، برلە ايكى صاع خرما آلدم ، برينى عيالمە
آليقويدم ، برينى دە ربمە اقراض ايديورم " ديمشدى . رسول الله دە صدقاتك اوزرينە دوكلمەسنى امر ايتمشدى .
منافقلر ايسە عبد الرحمن و عاصم ، صدقەلرينى هيچ باشقە دكل صرف ريادر ديمە : كوسترسينلر دە بيلنسون ايچون
كتيرديلر . ابو عقيلك صاعندن دە الله و رسولى غنى ايدى ولكن او دە كندينى صدقەدر بيلسينلر ديە كتيردى
مآلندە فيسخرون لاف ايتمشلردى . بو آيت نازل اولدى .

[سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ] الله كنديلرينى مسخره ايتدى [وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ] و
اونلر ايچون بر عذاب اليم وار. — اونلركه [اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ]
سن اونلر ايچون ايستر استغفار ايت ايستر ايتمه — سويدى. [اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً]
اونلر ايچون يتمش كره استغفار ايتسه‌ك — يعنى نه قدر چوق استغفارده ايتسه‌ك [لَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ]
الله اونلره اصلا مغفرت ايتمز.

روايت اولونيوركه عبدالله بن ابيك اوغلى عبدالله مخلصيندن ايدى. باباسنك مرضنده اونك ايچين رسول اللهدن استغفار ايتمه‌سنى نياز ايتمشدى. عليه الصلاة والسلام ده يايمشدى، بو آيت نازل اولدى. يتمش، يدى يوز اسم عددلرى مبالغه تكثيرده قوللانيلير. بو ايله اولمقله برابر اساس اعتباريله مراتب اعدادك هربرى مافوقندن حكمنه مخالف بر حدسيه افاده ايتديكندن عليه الصلاة والسلام بو اصلى نظر اعتباره آلارق "دميك كه الله تعالى رخصت ويردى بنده يتمشدن زياده ايدرم" ديه دعا ايتديكنده "سواء عليهم استغفرلهم ام لم تستغفرلهم لن يغفرالله لهم" آيتى نازل اولمشدر.

[ذٰلِكَ] بو — عدم مغفرت، سنك استغفارك هيچ حكم ويرمديكنده دكل شو سببدندر:
[بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ] چونكه اونلر الله ورسولنه مخالفت كفر ايتديلر [وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ] الله ده فاسقلر گروهنه: يعنى حدلرينى تجاوز ايده‌ن متمردلره هدايت نصيب ايتمز. — مقصده ايردرمز.

بونلر ايكيه :

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ وَكَرِهُوٓا اَنْ يُجَاهِدُوا
بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِى الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ
اَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ • فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَٓاءً
بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ • فَاِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ اِلٰى طَٓائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ

فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ اَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا اِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ
اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ ● وَلَا تُصَلِّ عَلٰى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا وَ
لَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهِ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ●
وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا
وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ● وَاِذَا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا
مَعَ رَسُولِهِ اسْتَاْذَنَكَ اُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ
● رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ●

مآل شريفى

آرقه‌ده قالانلر رسول اللهڭ خلافنه اوله‌رق اوتوروب قالدقلرینه فرحلاندیلر، الله یولنده
ماللریله، جانلریله مجاهده ایلمه‌یی خوش گورمه‌دیلر. «بو صیجاقده سفره چیقمایڭ» دیدیلر. دیکه جهنم آتشی
دها صیجاقدر. فقط دوشونه‌بیلسه‌لردی ● آرتق قازاندقلری گناهلرڭ جزاسی اوله‌رق آز گولسونلر چوق آغلاسینلر
● بوندن بویله الله سنی اونلردن بر قسمڭ یانینه دوندوروب ده باشقه بر جهاده چیقمق ایچون سندن ایزن
ایسته‌رلرسه، آرتق سز بنم معیتمده ابدا چیقمایه‌جقسڭز. وهیچ بر دشمنه بنم معیتمده حربه گیرمیه‌جکسڭز. اولکی دفعه
اوتوروب قالمه‌یی ارزو ایتدڭز، شیمدی ده آرتق گیریده قالانلرله برابر اوتورڭ دی ● واونلردن
اولن هیچ بیرینڭ ابدا نمازینی قیلما، وقبرینڭ اوزرنده طورما. چونکه الله‌ی ورسولنی طانیمادیلر وکافر اوله‌رق
جان ویردیلر ● نه اونلرڭ ماللری، نه اولادلری گوزیڭه باقماسین. اونلر هیچ بر شی دکل. انجق الله
اونلری دنیاده بونلرله عذاب چکمه‌لرینی وکافر اولدقلری حالده جانلرینڭ چیقماسینی مراد بویوریور ●
الله‌ه ایمان ایدڭ ورسولنڭ معیتنده جهاده گیدڭ دیه بر سوره ایندیریلدیگی زمان ایچلرندن ثروت صاحبی اولانلر
سندن ایزن ایسته‌دیلر. و «براق بزی اوطورانلرله برابر اولالم» دیدیلر ● قادینلرله برابر اولمایه راضی

اولدیلر، قلبلرینك اوزرینه طبع اولندی، آرتق اونلر غایه‌یی فهم ایتمزلر ●

لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ
وَاُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ● اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ●

مآل شریفی

لکن پیغمبر و معیتنده‌کی مؤمنلر، ماللریله، جانلریله جهاد ایتدیلر، ایشته خیرلر بونلرکدر
ایشته اونلر ایچوندر و ایشته بونلر مراده ایرنلردر ● الله اونلره آلتندن نهرلر آقان جنتلر حاضرلادی
ابدیا اوراده مخلد اوله‌جقلر، ایشته فوز عظیم بودر ●

بدوی منافقلرك احوالنی تفصیله باشلایه‌رق اعرابی یعنی بدویلرده نفاق حالنی بیلدیریورکه؛

وَجَٓاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا
اللّٰهَ وَرَسُولَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ● لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَٓاءِ
وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ
مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ● وَلَا عَلَى الَّذِينَ اِذَا مَٓا
اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَٓا اَجِدُ مَٓا اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَاَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ
مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا اَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ ● اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَاْذِنُونَكَ
وَهُمْ اَغْنِيَٓاءُ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ●

مآل شريفى

بدویلردن ده عذر بهانه ایدن ، کندیلرینه اذن ویرلسین دییه کلدیلر ، الله و رسولنه یالان سویلینلرده اوطوردیلر ، محققدر که بونلردن کافر اولانلرینه الیم بر عذاب اصابت ایده جکدر ● الله و رسولنه ایچون نصیحت ایتدکلری تقدیرده نه ضعیفلره ، نه خسته لره ، نه ده صرف ایده جکلری بر شی بولامایانلره حرج یوقدر . محسنلره مؤاخذه یه یول اولماز . چونکه الله ده غفور ، رحیمدر ● اونلره ده حرج یوقدر که هر نه زمان کندیلرینی بیندیرمک ایچون سنک یانکه کلدیلرسه « سزی بیندیره جک بر شی بولامیورم » دیدیکک وقت ، حسرتله بولامدقلری صرف ایده جک شی بولامدقلرندن طولایی غم قلبلرینده گوزلری یاشله دولو دولو دوندیلر ● مؤاخذه یه یول انجق اونلره در که زنگین اولدقلری حالده ، قالمق ایچون سندن اذن ایستیرلر . بونلر قادینلرله برابر اولمغه راضی اولدیلر . الله ده قلبلرینی طبع ایتدی ، ده آرتق یاپدقلرینک هیچ بیلمزلر ●

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ
لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللّٰهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ
ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ●
سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا
عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوَيهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ●
يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضَى
عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ● اَلْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا
حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَى رَسُولِهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ● وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ
مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ●

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ
عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ اَلَاۤ اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِي رَحْمَتِهِ
اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ •

مآل شریفی

یانلرینه عودت ایتدیككزده سزه اعتذار ایده جكلر ، دیكه : اعتذار ایتمیك احتمالی یوقدر سزه
اینانمیه جغز . طوغریسی الله بزه احوالكزدن برچوق خبرلر ویردی ، بوندن بویله ده الله و رسولی عملكزی كوره جك
صوكره هپكز او غیب و شهادتی بیلن حقك حضورینه كوتورولەجكسكز ، او وقت او سزه خبر ویره جك
نه یاپیور ایدیكز • یانلرینه دوندیككز زمان كندیلرندن صرف نظر ایده سكز دیه سزه یمین بالله ایده جكلر
سزده كندیلرندن صرف نظر ایدك ، چونكه اونلر مردارشیدر . كسبلرینك جزاسی اولارق وارەجقلری
یرده جهنمدر • سز كندیلرندن راضی اولاسكز دیه سزه یمین ایده جكلر . فقط سز اونلردن راضی اولورسكز
هرحالده الله فاسقلر قومندن راضی اولماز • اعرابیلر كفرجه و نفاقجه دها شدتلیدرلر ، بونكله برابر
اللهك رسولنه ایندیردیكی احكامك حدودینی بیلمه مكه دها لایقدرلر ، الله علیمدر حكیمدر • اعرابیلردن
كیمی واردركه ویرەجكنی جریمه صاییار ، سزه زمانك دولودولو دورو انقلابینی كوزه تیر ، كوتو دورو كندی
باشلرینه ، الله سمیعدر علیمدر • ینه اعرابیلردن كیمی ده واركه الله ه و آخرت كوننه اینانیر ، ویركیسی الله
یاننده یاقینلقده و پیغمبرك دعالرینه وسیله صاییار . فی الحقیقه اونلر كندیلری ایچون بر یاقینلقدر ، ایلریده
الله اونلری رحمتی ایچنه قویه جقدر ، چونكه الله غفوردر رحیمدر •

[يَعْتَذِرُونَ اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْ] طرفلرینه عودت ایتدیككزده سزه
اعتذار ایده جكلر — یعنی سز مؤمنلر غازیلر سلامت و شرف و شان ایله غزادن دوننجه . نه اوزرلری باشنه

کلمه‌جکسکز. و تمیزی مطبوع اولدیغندن طولایی بو عاقبتی بیلمه‌یه‌رک بریره فاویدنده بر فائده‌یه راضی اولدیغه
استیذانه قالقشانلر او زمان دنیا لذتی اکلایه‌جغه و متمتع اولورکن عتابه مستحق اولمیه‌جغه
منافقلر اعتذار ایده‌جکلر. فقط یا محمد سن اونلره [قُلْ] دیکه [لَا تَعْتَذِرُوا]
اعتذار ایتمیکز — یعنی آغزیکزی آچمایکز. اعتذار ایده‌جکز دیه بوشنه‌جه (?) یا بالایاپیک [لَنْ
نُؤْمِنَ لَكُمْ] سزه اصلا اینانمیه‌جغز [قَدْ نَبَّأَنَا اللّٰهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ] الله بزی
خبرلریکزدن وحی و نبوتی خبردار ایتدی — یالانجیلغکز، نفاقکز ثابت اولدی. بناءً علیه مؤمنلرک وجهه
قارشیسنده سزک سوزلریکزه اینانمسی امکانی قالمادی [وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ]
بوندن بویله یاپاجقلریکزده الله و رسولی کوره‌جک — باقالم نه یاپاجقسکز، نفاقده دوامی ایده‌جکسکز
یوقسه توبه تائب اولاجقسکز. هر نه یاپارسه‌کز الله و رسولنه کیزلیمک امکانکز یوقدر، کیزلی آچیغی هر شی
مرئی و معلوم اولاجقدر [ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ] صوکره عالم الغیب
والشهاده‌یه رد اولنه‌جقسکز — عاقبت یا قالایوب باطنده و ظاهرده یاپدیغکز بوتون عمللریکزه علمی محیط
اولان الله تعالانک حضورینه چیقاریله‌جقسکز [فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ]
ده او سزه بوتون یاپدیقلریکزی خبر ویره‌جک — یعنی یوم قیامتده جزاکزی ویره‌جک، نه غلط
ایتدیکیکزی او زمان اکلایه‌جقسکز.

نه صفتله اعتذار ایده‌جکلر بیلیرمیسکز؟ :

[سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ] غزادن دونوب اونلره چیقدیغکزده
سزی قاندیرمق ایچون الله یمین ایده‌جکلر [لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ] که کندیلرینه اعراض ایده‌سکز
— یعنی قباحتلرینی کورمیه‌سکز، تکدیر و توبیخدن صرف نظر ایده‌سکز دیه [فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ]
ایمدی سزده کندیلرینه اعراض ایدیکز — یوز چویریکز. یعنی اونلرک ارزولری کبی رضا صورتیله دکل
اجتناب و نفرت صورتیله اعراض ایدیکز [إِنَّهُمْ رِجْسٌ] چونکه اونلر پیسدرلر. —
قبحلرندن کورونمه‌یه‌جک حالده ایچلری پیس، روحلری پیسدر. جسمانی پیسلکدن اجتناب نصل واجب

ایله بولاشمامه‌سی دیله‌مه‌لری، ضرری دها شنیع اولان روحانی پیسلکلردن احترازده ایلریجی اولمقله واجبدر. [وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ] مأوالری — اوی جهنمدر. ان صوڭ واره‌جقلری یر ده جهنمدر. [جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ] کسبلرینڭ جزاسی اولارق. [يَحْلِفُونَ لَكُمْ] یمین ایدرلر سزه ایچون [لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ] سز کندیلرندن راضی اولاسڭز ایچون. — یعنی سزڭ رضاڭزی جلب ایتمك، سزی قاندیروب گوڭلڭزی قازانمه ایچون [فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ] فقط سز اونلردن راضی اولسه‌ڭز [فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ] شبهه سزکه الله اویله فاسقلر گروهندن راضی اولماز. یعنی سز مؤمنلرڭ اونلردن راضی و خوشنود اولمسی اونلره بر فائده ویرمز شویله طورسون سزڭ حقڭزده بر ضرر اولور. دینلمشدرکه بونلر جد بن قیس، معتب بن قشیر کبی رؤسای منافقیندن سکسان قدر منافق ایدی. علیه الصلاة والسلام مدینه‌یه قدومنده: "بونلرله اوطورمایڭز، قونوشمایڭز" بویوردی.

[اَلْاَعْرَابُ] اعرابیلر — اعراب، عربڭ جمعی ظن ایدیلمه‌ملیدر. عرب، عربینڭ اسم جمعی، اعراب ده اعرابینڭ اسم جمعیدر. یعنی عربڭ مفردنده عربی، اعرابڭ مفردنده اعرابی دینیلیر. اعراب، گرك عربدن و گرك عربڭ غیرندن بالخاصه بدوی اولانلره یعنی بر قریه و یا قصبه‌ده توطن ایتمیوب بادیه‌ده طولاشان گوچبه‌لره اصطلاحدر. عربلر مدنی و بدوی‌یه شامل اولمقله برابر دها زیاده قرا و یا قصباتده متوطن اولانلره مخصوص بر قسم اصطلاح ایدیلیرکه بونلره اعراب دینمز. عربی‌یه "یا اعرابی" دینیلیرسه قیزار. فقط اعرابی‌یه "یا عربی" دینیلیرسه ممنون اولور. بوگون بزم لسانمزده ده انتقال ایتمیش و عادتا اعراب کلمه‌سی سیاه، قوجه دوداقلی، زنجی کبی بر مفهوم ایله قوللانیلمشدرکه بونڭ اصلنی بیلمه‌ینلر "عرب" و "اعراب" لفظلرینڭ تلفظنی فرق ایده‌مزلرده خلط ایدرلر، اعرابه دیه‌جك یره عرب دیرلر. والحاصل عربجه‌ده عرب و اعراب، تورکجه‌مزده‌کی تورك و تورکمن کبیدر. تورکمن تورکڭ یوروکی اولدیغی کبی اعراب ده عربڭ یوروکیدر. هر اعرابی دگل، فقط بدوی و وحشت آلود اولمق حیثیتیله اعراب جنسی [اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا] کفر و نفاقجه دها شدیددر. — حسب البداوه جوری...

دها سرت دها قونشقولی اولدقلرندن کفر ونفاقجه ده شدیددرلر . [وَاَجْدَرُ اَنْ لَا يَعْلَمُوا
حُدُودَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهٖ] والله‌ك رسولنه ایندیردیکی منزلاتك حدودینی بیلمه‌مكه
دها جدیر ، دها شایسته‌درلر . — مجلس رسالتك اوزاغنده ، معجزاتی مشاهده و کتاب و سنتدن نازل
اولان شرایع و تطبیقاتی معاینه شرفندن محروم بولندقلرندن طولایی توحید و نبوت و مبدأ و معاد دلیللرینك
مراتب و تکالیف و احکامك مقادیر و ماهیتی حقنده بیلمزلکده ، جهالتده مدنیلردن زیاده لایقدرلر .
نفس شریرلریله علم حاللری بینده بدویجه بر ضد طبیعتده درلر . نته‌کیم بوکا اشارة بالاعاده برنی
منافقلر « وطبع الله على قلوبهم فهم لا يفقهون » دیه فقهك نفیله ، اعراب ایسه « وطبع الله على قلوبهم
فهم لا يعلمون » دیه علمك نفیله توصیف اولونمشلردر . ثانیاً اعراب جنسی بونلره منحصر ده دکلدر .
مختلف ایکی قسمه منقسمدر . بو وجهله [وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ] اعرابده ده بعضیسی واردر که
[يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا] بایاغی انفاقی بر جریمه طوتار — الله یولنده صرف ایده‌جکی مال :
صدقه نامنه ویره‌جکی نفقه‌یی لازمسز بر زیان اتخاذ ایدر . حسبةً لله ویرمدیکی و ثوابنی امید ایتمدیکی
جهتله ، او اوکا بر مغنم ، بر کار و منفعت اولماز . ریا و تقیه کبی بر غرضه مخصوص ایله ویردیکی جهتله غرامت
ولایه بر جزا اولور ، اویله تلقی ایدر . [وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَاۤئِرَ] و سزه دائره‌لر
کوزه‌تیر — یعنی سزك مصائب دوراننه باشکزده دونسونه ، کرداب فلاکت طوراقنده حصارسیه
عقبکز زوال بولسونده ابتدار ایده‌رك قورتولسونلر [عَلَيْهِمْ دَاۤئِرَةُ السَّوْءِ] دائره سوء کندی
اوستلرینه — یعنی سزك حقکزده تمنی و انتظار ایتدکلری او کرداب دوراننده کندی اوزرلرینه دونسونده
کوتو نتیجه‌سی کندی باشلرینه ، کندی علیهلرینه اولسونده [وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ] الله بر سمیع علیمدر .
— خارجیه انفاق ایدرکن سویلدکلرینی ایشیدیر ، قلبلرنده کیزله‌دکلری نیتلرینی ده بیلیر .

بونلره مقابل [وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ] ینه اعرابده ده بعضیسی واردر که [يُؤْمِنُ
بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ] الله‌ه و آخرت کوننه ایمان ایدر . [وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللّٰهِ]
ویا بایاغی انفاقی عندالله قربتلر — الله تعالینك حضور احدیتنه یاقینلق وسیله‌لری [وَصَلَوَاتِ

الرَّسُولِ] ديه‌رك صلواتى : يعنى دعا و استغفارينى سببلرى اتخاذ ايدر . — فى سبيل الله
صدقات و صدقاتى كندى حقنده بويله بويوك برخير و محضا بر قربت اولديغنى اعتقاد ايدرك و بو
ايمانيله تقديم ايدر . زيرا عليه الصلاة والسلام تصدقده ايدنلر ايچون خير و بركت ايله دعا و الله دن مغفرت
نياز ايدردى . [أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ] اوت او — انفاقلر — انلر ايچون فى الحقيقه
برقربتدر . — بويوك برقربتدر . [سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ] الله انلرى رحمتنه ادخال
ايده‌جكدر — نعمت و سعادتنه مستغرق قيله‌جقدر . [إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ]
چونكه الله حقيقه برغفور ، رحيمدر .

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ
اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ●

مآل شريفى

سابقونك برنجيلرى مهاجرين و انصار و احسان ايله انلرك ارديجه كيدنلر ، الله انلردن راضى اولدى
انلرده الله دن راضى اولديلر و انلره التلرنده نهرلر اقار جنتلر حاضرلادى كه ابديا اورالرده قاله‌جقلر .
ايشته فوز عظيم ، بو ●

[وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ] مهاجرين و
انصاردن او سابقين اوليه — مهاجرين و انصارك هجرت و نصرتده اول اولانلر سابقلردر : يعنى
قبلتينه نماز قيلنلر و بدرده بولنمش اولانلر : يا خود . لقد رضى الله عن المؤمنين اذ يبايعونك تحت الشجرة ،

مدلولنجه حديبيه ده بيعت رضوانده بولنانلر كه بو دها اجمعدر . زيرا سورهٔ انفالده رجحانى گوريلن وجهله
حديبيه يه قدر اولانلر هجرتدن هپسى هجرت اولانلردر . [وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ]
ده بونلره احسان ايله اتباع ايدنلر — يعنى حسن عملده سابقينه اولينه اولوب التحاق ايدن مهاجرين وانصار
ياخود قيامته قدر اونلرى تحسينه ايله ايمانده و طاعتده كنديلرينه اقتدا ايدن بوتون مؤمنين تحسينه كه
بو صورتده « سابقون اولون » مهاجرين وانصارك هپسى ديمك اولور . اولكى معنى « من المهاجرين
والانصار » ده « من » تبعيضيه اولديغنه گوره بو معنى ده بيانيه اولديغنه گوره در . والحاصل سابقون اولون
اولان مهاجرين وانصاردن عبارت بولنان اصحاب محمدى و اونلره حسن نظرله باقوب حسن صورتده اتباع ايدن
تابعين [رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ] الله اونلردن راضى ، اونلرده الله دن راضى
اولمشدر . — هپسى راضيه و مرضيه رتبه سنى احراز ايتمشدر . [وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي
تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ] و اونلر ايچون ايله جنتلر حاضرلامشدر كه آلتلرنده ايرماقلر آقار . —
ابن كثير قرائتنده بو رجحى ديگر مواقعده اولديغى كبى « من تحتها » اوقونور . نقط ديگر قرائتده بورا
« من » يوقدر . [خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ]

بونلر بويله :

وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ ۚ مَرَدُوا
عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ ۖ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ۚ سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ
إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ ● وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا
صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ●
خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ۖ
إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ● أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ

الرحيم • وقل اعملوا فسيرى الله عملكم ورسوله والمؤمنون
وستردون الى عالم الغيب والشهادة فينبئكم بما كنتم تعملون •
وآخرون مرجون لامر الله اما يعذبهم واما يتوب عليهم والله عليم
حكيم • والذين اتخذوا مسجدا ضرارا وكفرا وتفريقا بين المؤمنين
وارصادا لمن حارب الله ورسوله من قبل وليحلفن ان اردنا الا
الحسنى والله يشهد انهم لكاذبون • لا تقم فيه ابدا لمسجد اسس على
التقوى من اول يوم احق ان تقوم فيه فيه رجال يحبون ان يتطهروا
والله يحب المطهرين • افمن اسس بنيانه على تقوى من الله ورضوان
خير ام من اسس بنيانه على شفا جرف هار فانهار به في نار جهنم
والله لا يهدي القوم الظالمين • لا يزال بنيانهم الذي بنوا ريبة في
قلوبهم الا ان تقطع قلوبهم والله عليم حكيم •

مآل شریفی

هم اطرافکزده کی عربلردن منافقلر وار، هم ده مدینه اهالیسندن منافقلقده ادمان ایدرلر،
سن اونلری بیلمزسک، بز اونلری ایکی کره تعذیب ایده جکز، صوکره ده بیوک بر عذابه ایلتیله جکلر
• دیکر بر قسمی ایسه کناهلرینی اعتراف ایتدیلر، ایی بر عمل ایله دیکر بر کوتویی قاریشدیردیلر،
اولورکه الله توبه‌لرینی قبول ایده، چونکه الله غفوردر، رحیمدر • بونلرک ماللرندن بر صدقه
آل که اونکله کندیلرینی هم تطهیر ایده‌سک هم تزکیه، بر ده حقلرنده دعا ایدیور، چونکه سنک دعاک
اونلره تسکین باعثیدر، الله سمیعدر، علیمدر • بیلمه دیلرمی که الله قوللرندن توبه‌یی، او
قبول ایدر، ده صدقه‌لری آلیر، و حقیقة الله تواب، رحیمدر • ودیکه: چالیشک، چونکه

عملکزی هم الله کوره جك هم رسولی هم مؤمنلر وهپکز مطلقا او، غیب و شهادتی بیلن حقك
حضورینه کوتوریله جکسکز و او وقت او سزه خبر ویره جك: نلر یاپیور ایدیکز ● دیکر قیسمی ده
اللهك امرینه کیری براقیلمشلردر، یا کندیلرینی تعذیب ایدر، ویا توبه لرینی قبول بیورور، الله علیمدر
حکیمدر ● بر ده شونلر وار که طوتدیلر بر مسجد یاپدیلر، عنادینه اضرار ایچون، کفر ایچون، مؤمنلرك
آراسینه تفرقه صوقمه ایچون، و بوندن اول الله و رسولنه حرب ایدن حریفه بر پوصو یاپیورلق ایچون،
بونلر بر ایی حسنه نیتنده باشقه بر مرادمز یوقدی دیه یمین ده ایده جکلر، فقط الله شاهدکه بونلر شکسز
شبهه سز یالانجیدرلر ● اونك ایچنده ابدا نمازه طورما. تا ایلك کوندن تملی تقوی اوزره قورولان
مسجد، ایچنده قیامك البته دها لایق و مستحقدر، اونك ایچرسنده اویله رجال وار که چوق تمیزلنمکی
سورلر، الله ده چوق تمیزلننلری سور ● او حالده بناسنی الله قورقوسی و الله رضاسی اوزرینه
قورمسه اولانمی خیرلیدر، یوقسه بناسنی سیل بچیغنده صارقاچ بر یارك کنارینه قوروب ده اونکله برابر
جهنمه یوواریلانمی؟ الله ظالملر کروهنی هدایت ایدیمز ● اونلرك قورمسه اولدقلری بنیانلری
قلبلرنده بر نفاق عقده سی اولوب قالاجقدر، مگر که قلبلری پاره پاره لانسین، الله علیمدر حکیمدر ●

[وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ] حوالیکزده کی اعرابیده ده — یعنی شهریکز
جوارنده بولنان اعرابیلردن ده که جهینه، مزینه، اسلم، اشجع، غفار عشیرتلری مدینه اطرافنده
ایدیلر [مُنَافِقُونَ] منافقلر واردر. [وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ] مدینه اهالیسندن ده
— بونلر [مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ] منافقلقده تمرد ایتمشلر — یعنی سورتلشمش، ممارسه
پیدا ایتمش، تماماً قالیبلانمشلردر. اویله که [لَا تَعْلَمُهُمْ] سن بیله اونلری بیلمزسک
— شخصلرینی، کیملکلرینی، نسبتلرینی بیلمز دکل، منافق اولدقلرینی بیلمزسک. یعنی منافقلقده اویله
مهارت کسب ایتمشلر، سرلرینی کیزلمه ده، تقیه یاپمه ده، نهایت سوقصدلرینی قاچیروب باغ کبی صوغانك اوزرینه
چیقمامه یه اویله الیشمشلردر که حاللرینی سنده، سنك او یوکسك درایت و فراستکده بیله کیزلیه بیلیرلر ده

وحی نازل اولمایجه منافقلقلرینی قطعیاً بیلمزسك [نحن نعلمهم] اونلری بز بیلیرز
[سنعذبهم مرتين] بز اونلری محققا ایکی کره تعذیب ایده جکز — کرك دنیا عذابی
برده قبر عذابیدر. [ثم يردون الى عذاب عظيم] صوکره ده عظیم بر عذابه رد اولنه جقلردر.
— که بوده قیامتده کی ابدی عذابلریدر. بونلردن، جوارده کی اعرابدن و اهل مدینه دن [و
آخرون] دیگر بر قسمی ده واردر که [اعترفوا بذنوبهم] گناهلرینی اعتراف
ایتدیلر — اونلر اوکیلر کبی یالان عذرلرله اعتذاره قالقیشمادیلر. حضور و راحت دوشکونلکیله
بلا معذرت غزادن تخلف ایتمك، سو قرینه اویمق کبی عمللرینك قباحتنی اکلایوب اقرار ایله ندامت
ایلدیلر [خلطوا عملا صالحا وآخر سيئا] ایی بر عملی دیگر بر کوتولی خلط ایتدیلر
— یعنی فنا عمل ده یاپدیلر، ایی عمل ده. مثلا غزایه گیتمدیلر ده، اونلری گیتمدیکلری ده، گناه ایشلدیلر
ندامت ده ایتدیلر، گناهلرینی سویلدیلر، فقط عذرلری سویلمدیلر. بو متخلفلردن بر قاچ کیشیلر که
متخلفلر حقنده نازل اولان آیتلری ایشتدکلرنده کندیلرینی مسجد سعادتك استوانه لرینه باغلامشلردی.
رسول الله سفردن قدومنده عادت سنیه لری وجهله مسجده گیدوب ایکی رکعت نماز قیلدی و بونلری او حالده
گوردی. بونلر دیه سؤال بیوردی، دینلدی که «بونلر سز چوزمه‌دکجه کندیلرینی چوزمه‌مکه یمین ایتدیلر»
«بن ده قسم ایدرم که حقلرنده امر وارد اولمدقجه بن ده چوزمم» بیوردی. بنا علیه بو آیت نازل اولدی:
[عسى الله ان يتوب عليهم ان الله غفور رحيم] — روایت اولندیغنه گوره
اطلاق اولندقلرنده «یا رسول الله دیدیلر، ایشته شو ماللریمزدر که بزی سندن گیری براقدی. بنا علیه
بونلری تصدق ایت و بزی تطهیر ایله» علیه الصلاة والسلام ده «اموالکزدن بر شی آلمقله امر اولنمادم»
بیوردی. بعده شو آیت نازل اولدی: [خذ من اموالهم صدقة] ماللریندن بر صدقه
آل که [تطهرهم وتزكيهم بها] کندیلرینی اونکله تطهیر و تزکیه ایده سك — یعنی
گناهلرندن تمیزله‌یه‌سن و حسناتلرینك تنمیه سیله مخلصلر درجه سنه ترفیعلرینه سبب اوله سن. بونك
اوزرینه رسول الله اونلرك ماللرینك هپسنی دگل «من اموالهم» قیدنده کی تبعیض اشارتلریله اوچده برینی

اخذ ایدیلمک دینلمشدر. بو روایته نظراً بوراده اخذی امر اولنان صدقه دن مراد فرض اولان زكات اولمایوب او تخلفدن بر كفارت ذنوب كبی آلنان خصوصی بر صدقه دیمك اولیور. حسن بصرینك قولی بودر. بو آیتده بر جزء مالی ماهیتنده دگل، طوع و خیره متوقف بر صدقه اولمق اوزره در. فقط اكثر فقهاء دیمشلردر كه بونده اصل مراد فرض اولان زكاتدر. یعنی بونلاره بدنی بر سیاسه مؤاخذه ده احتیاج اوزرینه اولدیغنده بونلرك زكاتی اغنیایه فرض اولدیغی و بو اعتراف ذنوب ایله تخلفدن كناهلری كیدرلرینه سبب حسب مآل اولدیغنده توبه دن استدیلر صحتی و صدقه دیانتلری فرض اولان زكاتی حسن رضا و طیب نفس ایله چیقاروب ویرمه لری ظاهر اولدیغی و شائبهٔ نفاقدن اوزمالره تمیزلنه جكلری آكلاتمشدر. بو معنی ایسه تطوعاً دها زیاده ویرمه لرینه و ویردكلری صورتده اخذینك وجوبنه مانع دگلدر. علیه الصلاة والسلامك «امر اولندم» بویورماسنك ده صاحب بیتیه كبی بر فاحشه بك صدقلرینك قبولنده ممنوعیت مسئله سیله علاقه سی محتملدر. والحاصل بوراده «خذ» امری او روایه نظراً فرض زكاتدن باشقه كفارت ذنوب ماهیتنده تطوعاً بر صدقه نك تعریف پیغمبریه اخذ و قبولنك وجوبنه دلالت اتسه ده فرض اولان زكاتك اخذ و قبولنه اولویتله دلالت ایده جكی دركاردر. و شوراسی معلومدر كه رسول الله كندی نفسنه صدقه اخذنده ممنوع ایدی. آل رسول فقراسنك صدقات واجبه یی قبول اتمه لری حرام اولدیغی كبی رسول الله واجب و تطوع هر صدقه حرام ایدی. بناءً علیه رسول اللهك اخذی «امرت ان اخذ الصدقة من اغنیائكم واردها الی فقرائكم» حدیث شریفنك دلالتی وجهله صدقاتی حسب الامامه آلوب مصرفنه صرف اتمك دیمك اولدیغندن بو آیت ائمه نك صدقاتك اخذنده امامك بر وظیفه سی بولندیغنه دلالت ایدر كه «والعاملين عليها» بونكله علاقه داردر.

بو مناسبتله احكام قرآنده مذكور اولان شو سطرلری قید ایده لم:

«بو آیت دلالت ایدر كه صدقاتی اخذ، امامه عائددر. مكلف اولان اونی كندی كندینه مساكینه ویره مامی كلمه جكدر. زیرا اخذنده امامك حقی قائمدر. بناءً علیه ساقط اولماز. حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم مواشی صدقاتنه عامللر كوندرهرر، واونره یرلرنده، صولر اوزرنده صدقلرینك اخذینی امر ایلردی. علیه الصلاة والسلامك ثقیف وفدینه «بان لا یحشروا ولا یعشروا» دیه شرط اتمه سنك ده معناسی

بودر. یعنی مواشینک عاملی صدقه‌یی احصا ایله مکلف اوله‌جقدر. و لکن عامل صدقه صولری و مواشینک بولنماسی تحرّی اولنان محللره دورایدوب صدقه‌لرینی کندیلرندن آله‌جقدر. کذلک صدقات ثمار (حبوبات و میوه) ده بویله اوله‌جقدر. دیگر زکات اموال — یعنی اموال باطنه — ایسه رسول الله و ابوبکر و عمر و عثمانه گوتورولوردی. صوکره حضرت عثمان — بر رمضانده — بر خطبه ایراد ایدوب «بو آی زکاتکزی آییدر. هر کیمک اوزرنده دینی وارسه تأدیه ایتسین، صوکره ده بقیه مالنی تزکیه ایلسین» دیه و بناءً علیه مساکینه اداسنی هر کسک کندیسنه براقدی. و بوندن طولایی امامک اخذده‌کی حقی ساقط اولدی. چونکه بو ائمهٔ عدلیه‌دن بر امامک عقد ایتدیکی بر عقددر. و بناءً علیه امت اوزرینه نافذدر. چونکه علیه الصلاة و السلام «و یعقد علیهم اولهم» بیورمشدر. علیه الصلاة و السلامدن مواشی و اثمار صدقاتی اوزرینه گوندردیکی کبی زکات اموال اوزرینه ساعیلر گوندردیکی بزه بالغ اولمامشدر. چونکه سائر اموال، امامک حمایه‌سنه ظاهر دکلدر. اولرده، دکانلرده و محرز محللرده صاقلانان شیلر و ساعیلرک اوکی جرزلره دخوللری جائز اولمدیغی کبی سوء ظنده بولوندیلرینک احصارینی تکلیف ایتمک ده جائز اولمدیغندن اول اموال باطنه زکاتلرینه ساعی گوندرلمیه‌سه ایدی. امامه کندیلری گتیررلر و بو بابده قوللری مقبول اولوردی. تاجرلر بو اموال، بلده‌دن بلده‌یه سوق ایله تصرف اولنوب مواشی کبی ظاهره چیقدیغی زمانده بونلرده واجب اولان زکاتی اخذ ایتمک ایچون یولده عاشرلر نصب اولنمشدر. نته‌کیم عمر بن عبد العزیز «مسلمین زور ایتدیکی تجاراتدن هر کرکی دینارده یارم دینار، ذمّینک کچیردیکندن هر یکرمی دینارده بر دینار آلنماسی صوکره بر سنه طمع دنبه‌یه کیچ بشی آلنماسی و بونی یتغیر دیه دیگرلرینک کندیسنه خبر ویرسه اولدیغی» عاشرلرینه یازمسه ایدی. دها اول حضرت عمر بن الخطاب عاملرینه «مسلمدن ربع عشر، ذمّیدن نصف عشر، حربیدن عشر آلدیغ» یازمسه ایدی و مسلمدن آلنان زکات واجبه اولوب بونده حول و نصاب و صحت ملک کبی شرائط وجوب معتبر اولور. اگر زکات واجب دکلسه آلنمازدی. بونی حضرت عمر، صدقات مواشیده و اثمار و زروعات عشرلرنده‌کی فعل نبوی‌یه اقتفا ایدیوردی. زیرا اموال تجارت، مواشی سائمه و زروع و ثمار کبی دار اسلامده طولاشیر اموال ظاهره اولمشدی. اصحابدن هیچ بری ده بونی اعتراض و مخالفت ایتمدیسنه بناءً علیه بر اجماع اولمشدی. و ایشته عمر بن عبد العزیز حضرتلری پیغمبرده

روايت اولنسه مذكور حديث ايله برابر بوكا اتباع ايدرلردى . اهـ . (كه بو مسئله كتب فقهيه‌ده كتاب زكاتده عاشر فصلى عنوانيله موضوع بحثدر) .

خلاصه ماللرندن ايله برصدقه آل [وَصَلِّ عَلَيْهِمْ] و اونلره صلوات ايت — يعنى كندولرينه دعا و استغفار ايله تلطيف ايت [اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ] سنك صلواتك: دعاك اونلر ايچون محققه بر سكينه‌در . — معناسى توبه‌لرينك قبولى حقنده قلبلرينك سكونه و اطمئنانه سببدر .

[وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ • اَلَمْ يَعْلَمُوا الخ] ...

ينه اهل مدينه دن و جوارنده‌كى اعرابدن [وَاٰخَرُونَ] ديگرلرى ده واردر كه [مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ] اللهك امرى ايچون ارجاء يعنى تأخير ايدلمشلردر . — «ارجيته» و يا خود «ارجأته» دن «ارجاء» تأخير ايتمك ديمكدر كه توبه‌لرينك قبولنه قطعياً حكم ايدلمه‌يوب «مرجئه» اطلاقى اولونمسى بوندندر . مرجون . اصلى مرجيون در . نته‌كيم ابن كثير ، ابو عمرو ، ابن عامر ، عاصمدن ابو بكر و يعقوب قرائتلرنده همزه ايله «مرجؤن» اوقونور . ابن عباسدن روايت اولنديغنه گوره بونلر كعب بن مالك و مرارة ابن ربيع و هلال بن اميه ايدى . بونلر سالف الذكر كيمسه‌لر كبى مسجدك ديركلرينه باغلانمه ايله ابولبابه و ارقداشلرى كبى اظهار ندامت و توبه و اعتذاره مسارعت ايتمه‌مشلردى و حال بو كه اصحاب بدردن ايديلر . رسول الله بونلرك حكمنى توقيف ايلمش و اصحابى اونلره سلام و كلامدن نهى ايتمشدى . ناس بونلر حقنده اختلاف ايديورلردى . كيمى هلاك اولديلر ديور ، كيمى ده بلكه الله مغفرت ايدر ديورلردى و بو صورتله امرلرى ايچون ارجا ايدلمش بولونيورلردى [اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ] يا الله بونلرى تعذيب ايده‌جك — اگر بولنديقلرى حال ايله قاليرلرسه — [وَاِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ] و يا توبه‌لرينى قبول ايله‌جكدر . — اگر نيتلرى خالص اولورده صحيحاً توبه ايدرلرسه [وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ] در . — بناءً عليه بو ارجاده و ما بعدنده حكمتلرى واردر .

[وَالَّذِينَ] سوزنده واردر كه — نافع ، ابن عامر ، ابو جعفر قرائتلرنده عطفسز «الذين» اوقونديغنه گوره ابتدا بر قصه اولمق اوزره ده : سوزكه : [اِتَّخَذُوا مَسْجِدًا] بر مسجد اتخاذ ايتديلر

[ضِرَارًا] ضرر قصدیله ـ یعنی مؤمنلره قارشی ضرر یاپمق ایچون ـ [وَكُفْرًا] و کافرلك
ایتمك ـ ضمیرلرنده کی کفری تقویه ایلمك [وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ] و مؤمنلر آراسنه تفرقه دوشورمك
[وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ] و الله و رسولنه حرب قصدیله اولانلره ده ارصاداً یعنی
یاتاق حاضرلایوب منتظر اولمق ایچون [مِنْ قَبْلُ] که بوندن اول ـ یعنی تبوك غزاسندن مقدم حرب
ایتمشلر ایدی. و یا اتخاذ ایتدیلر. روایت اولنور که بنی عمرو بن عوف «قبا» مسجدینی بنا ایتدکلرنده رسول اللهه
مبعوث گوندروب عرض ایتمشلر و کلوب مسجدلرنده کندیلرینه نماز قیلدیرمسنی رجا ایلمشلردی. علیه الصلاة والسلام
تشریف ایدرلرکی اسعاف بیوردی. بونلرك عمجه زاده لری دیمك اولان بنی غنم ابن عوف حسد ایتمشلر «بز ده
بر مسجد یاپارز. رسول اللهی دعوت ایدرز. اوراده نماز قیلار. راهب ابو عامر شامدن گلدیکی وقت ده
او قیلار» دیمشلر. او راهب ابو عامر که رسول الله بوکا «الفاسق» تسمیه ایتمشدی. احد محاربه سنده شهید
اولان و ملائکه طرفندن غسل ایدیلن «حنظله» رضی الله عنهك باباسی بولنان ابو عامر جاهلیه ده تنصر ایتمش، علم
طلبنده بولنمش راهب اولمشدی. رسول اللهك ظهوری اوزرینه ریاستی زائل اولدیغندن عداوته قالقشمش و مکه
مشرکلرینی تحریك و تشویق ایدرك محاربه یه قالقمش و رسول الله «سنله قتال ایدن هر هانکی بر قومی بولورسم
هر حالده اونلرله برابر سنله قتال ایده جکم» دیمش و حنین محاربه سنه قدر تمادیاً بو یولده یاپمشدی. و حنین ده هوازن
منهزم اولدیغی گوره رك شامه قاچمش و قاچارکن منافقلره «گوچکز یتدیکی قدر قوت و سلاح ایله حاضرلانکز
بن قیصره گیده جکم و عسکر گتیروب محمد و اصحابنی مدینه دن چیقاره جغم» دیه خبر گوندرمشدی. بناء علیه اونلرده
مسجد قبا جوارنده بر مسجد یاپمشلر و حضرت پیغمبره: «علت و حاجتی بولنانلر و یاغمورلی قیشلی گیجه لر ایچون
بر مسجد بنا ایتدك. اوراده بزه نماز قیلدیروب برکت ایله دعا بیورمه کزی آرزو ایدیورز» دیمشلردی.
رسول الله ده «شمدی سفره چیقمق اوزره بولونیورم، مشغولم انشاء الله گلدیکمزده قیلارز» بویورمشدی.
تبوکدن عودتنده ینه مسجده گلمه سنی ایسته دیلر. بونك اوزرینه بو آیتلر نازل اولدی. بناءً علیه مالك بن دخشم
معن بن عدی، عامر بن سکن و وحشی یی چاغیردی «گیدیکز شو اهالیسی ظالم مسجدی ییقوب یاقیکز»
بویوردی. اونلر ده اویله یاپدیلر. و یرینه سوپرونتولك اتخاذ ایلمسنی امر ایتدی. او فاسق ابو عامر ده شامده

«قبریه» ده هلاك اولدی.

[لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا] اوراده ابداً قائم اولما. یعنی او مسجد ضرارده اصلا نماز قیلما.

[لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ] البته ایلك کوننده تقوی اوزرینه تملی آتیلان بر مسجد — قبا مسجدی که اساسی ابتداء هجرتده رسول الله تأسیس ایلمشدی و قباده قالدیغی پازارایرتسی، صالی، چارشنبه، پنجشنبه کونلری اوراده نماز قیلمش و جمعه کونی چیقمش ایدی. — مع مافیه بونك مرادی مدینه ده کی مسجد رسول الله ده دینلمش. ابو سعید رضی الله عنه دیمش: «مسجد اسس على التقوى» یی رسول الله صوردم، اوراز چاقیل آلوب یره آتدی و «شو مسجدکز، مدینه مسجدی» بویوردی دیمشدر اولدیغی مرویدر. — [أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ] سنك ایچنده قائم اولماك احقدر. [فِيهِ رِجَالٌ] بونده اویله رجال واردر که [يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا] غایت تمیز اولمایی سورلر — معاصیدن و قبائحدن دیه یارلری ویا صوقوی پیسلکلرینه ایچه یاقلامایی، الله قباسی ایچونده صوك درجه طاهر اولمغه چالیشمایی سورلر [وَاللهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ] الله ده تطهر ایدنلری: ای تمیزلننلری سور.

دینلمشدر که بو آیت نازل اولنجه رسول الله معیتنده مهاجرینه ایله یورویوب قبا مسجدینه واردی: قاپوسنده توقف بویوردی، ایچنده انصار اوتوریورلردی. بناء علیه «سز مؤمنمیسکز؟» دیدی. جماعت سکوت ایتدی، صوکره تکرار صوردی، عمر رضی الله عنه «یا رسول الله» دیدی: «شبهه سز که مؤمنلر، بن ده اونلرله برابرم». علیه الصلاة والسلام بویوردی که «قضایه راضی اولورمیسکز؟» اوت دیدیلر، بویوردی که «بلایه صبر ایدرمیسکز؟» اوت دیدیلر، بویوردی که «بولله قدره شکر ایدرمیسکز؟» اوت دیدیلر، بناء علیه «کعبه نك ربی حقیچون مؤمنسکز» دیدی و جلوس بویوردی. صوکره «ای معشر انصار! بویوردی الله عز وجل سزی ثنا ایتدی، آیا بونده نه یاپیورسکز؟» دیدیکه «غائطی اوچ طاشله تعقیب ایدرز، صوکره ده صو ایله تعقیب ایدرز» علیه الصلاة والسلام ده بونی تلاوت بویوردی: «فیه رجال یحبون ان یتطهروا». بر ده دینلمشدر که اثر بولی رحمی صو ایله تعقیب ایدرلردی و هم جنب دورمازلر، جنب اولهرق اویقویه اویومازلردی.

حاصلی تطهر، طهارتده مبالغه‌در. طهارت شرعیه هم نجاستدن طهارته هم ده حدثدن و نجاستدن طهارته شاملدر. بو راده ایسه «ضرار، کفر، تفریق بین المسلمین، ارصاد لمن حارب الله» کبی خصال ذمیمه‌یه تقابل قرینه‌سیله تطهردن مراد طهارت جسمانیه‌دن زیاده طهارت قلبیه یعنی ذنوب و معاصی و اخلاق ذمیمه کدرلرندن حصول درجه تمیزلک اولدیغی ظاهردر. بناءً علیه روایات مذکوره تخصیصاً تفسیر معناسنه ذکر یالکز معنویاته قصر ایتمه‌یوب اطلاقده تعمیم بیانی معناسنه تلقی اولونملیدر.

[أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ] او حالده بنیانی — یعنی دینک بناسنی — اللهدن بر تقوی و رضوان اوزرینه [1] تأسیس ایدن می خیرلی؟ [أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ] یوقسه بنیانی چاغلایه، مشرف سقوط بر جرف کناری اوزرینه تأسیس ایدوب [فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ] ده بونکله جهنم آتشنه یقیلان می؟

جرف، دره کنارنده سیلک دیبنی یالایوب اویمسه اولدیغی بوشلوق اوزرنده قالان طوپراق ویا چامور چیقنتیسیدر که آنده بنالر ییقیلمغه حاضر و ضعیفده بولونور. هار ده بونک کبی چاغلامسه دوریملک اوزره بولنانی دیمکدر که بونک اوزرینه بنا یدیلیغی فرضی اولسه بنانک نه قدر چوروک و چوکمه‌یه محکوم اولدیغی تصور اولنسون. ایشته دینه تشبیه نفاق اوزرینه بنا ایدنلر ضعیفتری بویله‌در. [وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ] الله ظالم قومه هدایت ایتمز — نجات و سلامته موفق قیلماز.

[لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا] اونلرک، او ظالملرک بنا ایتدکلری بنیانلری — انهدام ایتمه‌یرکن بیله — [رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ] قلبلرنده بر شبهه: بر شک و قوشقو اولمقدن خالی اولماز — یعنی دائما هر حالده کرک یاپیلی کرک ییقیلمش حالده بولنسون ایکیسنده ده دخی بر شک و قوشقویه سبب اولوب طوره جقدر. زیرا یاپیلدیغی حالده اونلر مستقل بر اجتماع هدم

[1] بوراده تقوادن مراد اتقانک ایلکی مرتبه‌سیدر که منفی دیانت اولارق تعریف ایله توقی دیمکدر. (سوره بقره ده اوله‌ن بابده) بنا ایچه‌ن الله ده تقوی و رضوان اوزرینه دیمک الله معاصیسنده قورقوب چکینمه و حسنه قائدت رضاسنی طلب ایتمک قاعده محکمه‌سی اوزرینه دیمکدر.

کندی کندیلرینه قوریلوب قلبلرینده کی کفر و نفاقلری یکدیگرینه نشر و اظهار ایتدکلری شك و نفاقلرینی
تزیید ایتمکدن باشقه بر شیئه یارامیه‌جقدر . یقلدیغی حالده ایسه نفاقلرینك آکلاشلمه‌سی اولمسی اندیشه‌سیله
قیغو و تلاشلری آرته‌جقدر ، دها نکبتلی سعادته محکوم اوله‌جقلری کندیلرینه رسم قلبلری قورقو ایچنده
تیتره‌یوب طوره‌جقدر . [إِلَّآ أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ] مکرکه اونلرك اوقلوبلری پارچه‌لانسه
– اینجه اولوب ولفادن سبقی اولانه قلبلری بولونه بولونه پارچه‌لانه‌جغی صورتده درکه اونلر قورقودن
خالی قالابیلیرلر . فقط اولوب اونلرده بولندیغی سرنجه شك و شبهه‌دن قورتولمالری احتمالی یوقدر .
[وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ] – بناءً علیه اونلرك بوتون حاللرینی ده بیلیر و حقلرنده وارد اولان
احکامی ده حکمته مستنددر .

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰيةِ
وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْاٰنِ وَمَنْ أَوْفٰى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ
الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ • اَلتَّٓائِبُونَ الْعَابِدُونَ
الْحَامِدُونَ السَّٓائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ •

مآل شریفی

الله مؤمنلردن جانلرینی و ماللرینی ؛ جنت محقق کندیلرینك اولمق بهاسنه صاتون آلدی . الله یولنده
چارپیشه‌جقلرده اولدوره‌جکلر و اولدوروله‌جکلر . توراتده ده ، انجیلده ده ، قرآنده ده حقا
تعهد بویورلدیغی بر وعد . الله‌دن زیاده عهدینه وفا ایده‌جك کیم ؟ او حالده عقد ایتدیککز شو بیعدن

طولایی سزه مژده لر اولسون . وایشته اوفوز عظیم بو ● او توبه کارلر ، او عابدلر ، او حامدلر ، او اوروج طوتانلر ، او رکوعه وارانلر ، او سجده یه قاپانانلر ، او معروفی امر ایدوب منکردن نهی ایدنلر واللهك حدودینی محافظه ایدنلر ، مژده لر هم او بویله مؤمنلره ●

[إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ] محقق الله مؤمنلردن جانلرینی ومالرینی صاتون آلدی [بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ] شونکله که جنت منحصراً اونلرك اوله . — روایت اولندیغنه کوره رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مکه ده عقبه کیجه سی انصاردن یتمش کشی اونلره بیعت ایتدیردیکی زمانده — یعنی ایکنجی عقبه بیعتنده — عبدالله بن رواحه «ربك ونفسك ایچون دیلدیککی شرط ایت» دیمشدی ، علیه الصلاة والسلام ده «ربم ایچون اوکا عبادت ایتمکزی واوکا هیچ برشی شریك قوشماماکزی ، نفسم ایچون ده بنی کندیکزی واموالکزی منع ایده جککز شیلردن منع ومدافعه ایتمکزی شرط ایدرم» بویوردی . اونلرده «بونی یاپارسق نفسمزه ده بزم ایچون نه وار» دیدیلر «الجنه» بویوردی «بو بیع کارلیدر ، نه اقاله ایدرز نه ده اقاله قبول ایدرز» دیدیلر . بعده بو آیت نازل اولدی . برکونده رسول الله بو آیتی قرائت ایدرکن بر اعرابی اوغرادی «بو کیمك کلامی» دیدی «کلام الله» بویوردی «والله چوق کارلی بر بیع ، نه بونی اقاله ایدرز ، نه ده استقاله» دیدی وغزایه چیقدی ، نهایت شهید اولدی . اهـ

شبهه یوقکه الله تعالینك خلق ایتدیکی انفسله ویردیکی اموالك اول وآخر الله ملکیدر . و بناء علیه الهك اونلره اشتراء ایتملکی متصور اوله میه جغندن فاتحه ده «ایاك نعبد وایاك نستعین» ده بیان اولندیغی اوزره بوراده الله تعالینك بك بویوك بر لطف ایله عباده طاعة وجهاً دعوت وتکلیف واردر . بونك حقیقتی شودر که الله ، انسانلره جان ومال ویرمش واونلره موقت بر تصرف وانتفاع اذنی ده ویرمشدر . بوصورتله اونلر کندیلرینه ومالرینه مستعار بر حریت وملکیت ایله موقتاً تصرف وانتفاعه مالکدرلر . فقط اونلر بونلری صرف کندیلری وکندی رضا واختیارلرینه صرف ایده جك

اولورلرسه عطیهٔ الٰهیه‌یی کندیلری کبی فانی اولان مقاصد فانیه اوغرنده استهلاك ایتمش اولاجقلر و اوندن باشقه
هیچ بر کار و منفعت قازانمقسزین اجلك مرورنده هر شیدن محروم اولدقدن بوتون بوتون عذاب خسران
ایله قارشیلاشه‌جقلردر. حال بوکه عطیهٔ الٰهیه اولان اوجانلری و ماللری کندیلری ایچون دکل، کندی ملکلری اولمایان
اوزره دکل، هر ویردیکی جهته استعمال ایدرك کمال رضا ایله الله‌ه تسلیم و الله ایچون و اللهك امرینه اللهك
یولنده صرف ایدرلرسه، او زمان هدر ایتمه‌جك دکل، کندیلری جنت ایله مثاب قیلارق نعیم ابدی یه مظهر ایده‌جك
یعنی فانی اولان منافع و لذائذك، ایچون فناسنه مقابل ابدی اولان خیر و منافع ترتب ایده‌جك
حیات فانیه یرینه حیات باقیه قائم اولاجقدر. بر مؤمن اسه یولنده مقاتله ایدر، جهاد ایدر، و اولورسه
مالنی انفاق ایدرسه، بو نفس بوشنه کیتمه‌جك، آخرته اولا مقابل اللهدن جنتی آلاجق و اجبارك
مزاحمتندن عاری اوله‌رق مخصوصاً نعیم ابدی ایچنده یاشایاجقدر. و ایشته بویله ترتب اولان او دنیا ایله بو آخرت
او فانی ایله بو باقی بربرده، بر آنده اجتماع ایده‌میه‌جکی، او نفس فانی‌یه بو نعیم باقینك ترجیحی عبدك اختیار
و رضاسیله اللهك تعالانك قبولنه متوقف بولندیغی ایچون بو معاملهٔ الٰهیه بر مبادله و اوده بر آوده ایله بو تکلیف
صورتنده تصویر و تمثیل بیورلمشدر. بو ده حقیقتده بیع و شرا ایکیسی ده اللهك حکمیدر.
و الله کندی ملکنی یه کندی ملکنه تبدیل ایده‌جکدر.

ایشته بو استبدال جبری اولمایوب عبدك رضا و اختیاریله مشروط بولندیغندن اللهك تعالی بو عقدك
شرفنی قوللرینه بخش ایتمش و حاکمیتنه بر دلیل تحت ولایتنده کی ضعیف بر صبی‌یه سرمایه ویره‌رك اونی
تجارته سوق ایدوب دها ایجابیاسی و باشقه مشتری آرامایوب حیاتنی مالنی مخصوصاً کندیسنه صاتمغه اوزره
شرط ایدوب هر آلدیغنه اضعاف مضاعفه ثمن ویرمسی کبی بر شرا صورتنده تمثیل معامله بیورلمشدرکه مثالك
لطف و احسانك مفهومی بر ماهیتده ارائه‌سی دیمك اولان بر افاده‌ده عقود و معاملات حقوقیه‌نك
بوتون دین و دنیا معاملاتنه اساس اولدیغی و عقود ایچنده بالخاصه معاوضات ایکسیلك تبرعات کبی خصوصی
اکتساباته شرفنی و حیات و سعادت بشرك عقد و عهده وفا ایله متناسب بولندیغنی به اشعار واردر.

بناءً علیه «اشتری» فعلی اول امرده بو عقدك فرز الٰهیده بر ایجابی و ایمان بو ایجابك قبولی

دیمکدر. نته کیم حضرت حسنه دیمشدرکه: «ایشیدیکز والله، الله تعالینك هر مؤمنه مبایعه ایتدیکی اویله

کارلی بر بیعت واویله رابح بر کفه درکه یر یوزنده بو بیعته داخل اولمایان هیچ بر مؤمن یوقدر.» الخ.

یعنی حکم آیت سبب نزول اولدیغی روایت اولنان عقبه بیعتنی اخبارده عبارت دکل بوتون مؤمنلره شاملدر.

جعفر صادق حضرتلرندن ده «بدنلریکزك جنتدن باشقه ثمنی یوقدر، اونلری اوندن باشقه سنه صاتمایکز»

دیه منقولدر. تورکك شاعری فضولینك:

جانی جانانه دیمشسه ویرمك اولماز ای دل

نه نزاع ایله یلم اول نه سنکدر نه بنم

دیمسی ده بو آیتك مضمونه اشارتدر.

مؤمنلر بو ایشتدالری قارشی جانله مالاری اللّهه تسلیم بیع ایده جکلر دیرلرسه:

[يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ] الله یولنده مقاتله ایدرلر [فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ]

ده اولدورورلر و اولورلر. — غازی وشهید اولورلر. بدل مذکور [وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا]

الله اوزرینه حق [فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ وَالْقُرْاٰنِ] توراة وانجیل وقرآنده مثبت بر

وعددر. — یعنی بو شرانك ثمنی اولان «ان لهم الجنة» بو دنیاده پیشین دکل آخرتده بر وعد مؤجلدر.

نقد شبهه‌لی بر وعد دکل الله اوزرینه ثابت، هر شبهه‌دن آزاده، هم توراتده هم انجیلده هم قرآنده مثبت

بر وعد حقدر. [وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ] اللّهدن داها زیاده عهدینی ایفا ایدن کیمدر؟

— وعدنده خلف ایتمك کرام خلقه بیله یاقیشماز که الله تعالی حقنده اویله بر شی تصور اولنمه ممکنه؟

[فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهٖ] بناءً علیه — ای مؤمنلر یاپمش اولدیغیکز

بو بیعکزدن استبشار ایدیکز [وَذٰلِكَ] واشته او — یعنی بو بیعکزه ثمن اولمق اوزره سزه

تخصیص وعد اولنان جنت [هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ] در، انجق او فوز عظیم — کندنده

داها بیوك مقصود اولمایان او ابدی فوز وفلاح.

بونلر یعنی بو ذکر اولنان مؤمنلر [اَلتَّٓائِبُونَ] او توبه کارلر [اَلْعَابِدُونَ]

عابدلر — الله عبادتده مخلصلر [اَلْحَامِدُونَ] حامدلر — كرك سورلى كرك صيقنتيلى
هر حالده اولورسه اولسون الله حمد ايدنلر [اَلسَّآئِحُونَ] سياحلر — يعنى صائملر.
چونكه عليه الصلاة والسلام « سياحة امتى الصوم = امتمك سياحتى صومدر » بيورمشدر. ابن مسعوددن
ابن عباسدن، حضرت عائشه دن، ابوهريره دن وداها بعضلرندن مروى اولان تفسير بودر. صومك ايكى وجهله
سياحته مشابهتى واردر. برنجى سوره نك باشنده ده اشارت اولنديغى اوزره سياحت ايدن كيمسه عباده
كرك ييوب ايچمك وكرك سائر مشتهيات نفسانيه سى خصوصلرنده امساك ايتمك وبعضى مشقتلره صبر وتحمل ايتمك
مجبوريتنده بولنور. اوروج ده انسانى شهوتلرندن اليقوماسى نقطهٔ نظرندن هم بر سياحتدر. برده
سياحت، انسانك كورمديكى، بيلمديكى بر عالمه سيرده وتوفقده وسيله اولان بر رياضت بدنيه اولديغى كبى
اوروج ده عالم ملك وملكوتك خفايا سنه اطلاعه وسيله اولان بر رياضت نفسيه در. بونلردن باشقه عطادن
« السائحون » مجاهدلر ديه ده منقولدر. ابو امامه دن مرويدركه بر آدم رسول اللهدن سياحت ايچون
استئذان ايتمشدى. « ان سياحة امتى الجهاد فى سبيل الله = بنم امتمك سياحتى الله يولنده جهاددر. »
بيوردى. بو نوعه مراد بونلرده سياحتدر ديه نلر ده اولمشدر. بونلردن بعضيسى مكه دن مدينه يه هجرت
ايدنلر ديمشلر. بعضيسى ده طلب علم ايچون سفر ايدنلر ديمشلر، ديكر بعضيسى ده آيات الهيه وغرائب مكوناته اعتبار
ايله باقمق ايچون يريوزنده سفر ايدنلر ديمشدركه « قل سيروا فى الارض فانظروا » آيتلرينك مضمونى ديمك
اولور. سورهٔ آل عمرانده « قل سيروا » آيتنه باقه.
[اَلرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ] راكعلر ساجدلر — يعنى ركوعيله سجده سيله تمام نماز قيلانلر
[اَلْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ] معروف ايله — يعنى ايمان وطاعت ايله — آمرلر [وَالنَّاهُونَ عَنِ
الْمُنْكَرِ] منكردن — شرك ومعاصيدن — نهى ايدنلر [وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ
اللّٰهِ] الله حدودينى حافظلردر. — يعنى الله تعالانك بيان وتعيين ايدوب تحديد ايتديكى حقايقه
وشرايعه رعايت ومحافظه سنه اعتنا ايدنلردر، كه هم كنديلرى عمل هم ده ناسى اويوله سوق ايدرلر. والحاصل
اوشرى ده يه، او عهده لايقيله اولان مؤمنلر بونلر بو اوصاف فاضله يى جامع اولانلردر. [وَبَشِّرِ

المؤمنين) دیو مؤمنلره مژده‌له - یا محمد ! . ابن عباس حضرتلری دیمشدر که «ان الله اشتری»
آیتی نازل اولدیغنده بری «یا رسول الله شاید زنا ده ایتسه، سرقت ده یاپسه، شراب ده ایچسه بیله‌می؟»
دیمسه و اشبو «التائبون» آیتی بونك اوزرینه نازل اولمشدر.
مشرکلرده الله تعالانك نه قدر بری اولدیغنی آکلامالی‌که؛

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا
أُولِي قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ● وَمَا كَانَ
اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ
عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ ● وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا
بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمْ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ● إِنَّ اللَّهَ
لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ●

مآل شریفی

پیغمبره و ایمان ایدنلره - اقربا بیله اولسه‌لر جهنملك اولدقلری اونلره تبیّن ایتدكدن صوكره مشركلر
ایچون استغفار ایتمك یوقدر. ● ابراهیمك باباسی حقنده‌كی استغفاری ده صرف اونا ویرمش اولدیغی
بر وعده‌دن طولایی ایدی، بونلر ایكن اونك بر الله دشمنی اولدیغی كندیسنه تبیین ایدنجه اوندن تبری ایتدی،
هر حالده ابراهیم چوق یانیق، چوق حلیم ایدی ● الله بر قومی هدایته چیقاردقدن صوكره، اونلرك
صاقینه‌جقلری كندیلرینه بیان ایتمدكجه اونلری ضلالده دوشورمك احتمالی یوقدر. حقیقت الله هر شیئه
علیمدر ● حقیقت الله، بوتون گوكلرك، یرك ملكی اونكدر. دیریلتیرده اولدورورده و سزه
سزه اوندن باشقه نه بر ولی واردر، نه بر نصیر ●

[ما كان للنبى الخ] — جمهور بو آيتك ابو طالب حقنده نازل اولديغنى نقل ايتمشلردر كه
بونك سببى ده سعيد بن مسيب و زهرى و عمرو بن دينار و معمردن وارد اولان روايتلردر.
ديمشلر كه: ابو طالبك حالت نزعنده رسول الله «يا عمى «لا اله الا الله» دى، بر كلمه كه حضور الهيده
بونكله بن سنك ايچون احتجاج ايده يم» ديدى. اوراده ابو جهل ايله عبد الله بن ابى اميه ده واردى.
بونلر «يا ابا طالب عبد المطلبك ملتندن دونمى كچه جكسك» ديديلر، عليه الصلاة والسلام ده:
«نهى اولنماديغم مدتجه هر حالده بن سنك ايچون استغفار ايده جكم» ديدى. صوكره ده «ما كان
للنبى والذين امنوا ان يستغفروا للمشركين» برده «انك لا تهدى من احببت» نازل اولدى. اهـ.
بو روايته كوره بو آيتلر يا مكه ده نازل اولمشدر وياخود رسول الله بونلرك نزولنه قدر بر چوق سنه لر
استغفاره دوام ايتمشدر. ديمك اولور كه بونك ايكيسى ده خلاف ظاهر و مستبعددر. بعضى روايتلرده
بونك فتح مكه دن صوكره حضرت پيغمبرك والده سنك قبرينى زيارت و استغفار ارزو ايتمسى اوزرينه
نازل اولديغى نقل ايدلمشدر. بعضلرنده ده بالاده «ان تستغفر لهم سبعين مرة» آيتنده كچديكى
اوزره عليه الصلاة والسلامك «يتمشدن زياده ايدرم» ديمسى سببيله نازل اولديغى سويلنمشدر.
ابن عباسدن بر روايتده ده بر قسم مؤمنلر «حضرت ابراهيم باباسنه استغفار ايتديكى كبى بز ده موتامزه
استغفار ايده لم» ديمشلردى بونك سببيله نازل اولدى ديه وارد اولمشدر. بعضى علما بوراده استغفاردن
مراد، نماز در ديمشلر. كرچه جنازه نمازى ده بر استغفاردر. فقط مغفرت طلب ايتمك ديمك
اولان استغفار نمازدن اعمدر. ظاهر اولان ده بودر.

[مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ] — كه بونلرك كافر اوله رق
اولدكلرى معلوم بولنمسى وياخود اولمه جكلرى حقنده وحى نازل اولمسى صورتيله اولابيلير. بوندن
آكلاشيلير كه كفر ايله اوله جكى حقنده نص وارد اولمايوب هنوز برحيات بولنان كافرلر ايچون ايمان
نصيب اولمسى معلوم بولنديغندن طولايى استغفار جائز اولابيله جكدر. نته كيم حضرت ابراهيمك باباسنه
استغفارى ده بو حيثيتله اولديغى آكلاتيلمق اوزره بويورليور كه:

[وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا اِيَّاهُ]

— سورهٔ مريمده كچن آيتده « سلام عليك سأستغفر لك ربي انه كان بي حفيا » كذلك سورهٔ ممتحنه‌ده كچن آيتده « لاستغفرن لك » ديه وعد ايتمسى و سورهٔ شعراده كچن آيتده « واغفر لابي انه كان من الضالين » ديه استغفار ايتمشدى . [فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ] وقتاكه اوڭا اونڭ — يعنى ابراهيم باباسنڭ — الله دشمنى اولديغى تبين ايتدى ، او زمان استغفاردن بيزار اولدى — ديمككه وعد و استغفارى قيد حيات و اميد ايمان ايله ايدى [اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَاَوَّاهٌ حَلِيمٌ] شبهه‌سزكه ابراهيم بر اوّاه حليمدر . — اوّاه ، اصل اشتقاقى اعتباريله چوق آه ايدن ديمكدر . معلومدركه آه و اوه بر حزن و تأثره دلالت ايدر . انسان شدتلى بر حزن و تأثر دويديغى زمان عادتا تأثيرندن ايچندن يانار ، نفسى طارالير ، بوغولاجق كبى بر حال كلير ده يانان نفسى چيقاريركن شدت تأثر ، قلب يانيقلغى ، هم و دهشت كبى بر طاقم لوازم ايله علاقه‌سى واردر . و بوراده اوّاه علاقه‌دار اولديغى بو بر معنالى تفخيم ايچون چوق ايچلى قلبلى ، يانيق ، عاشق آدم تعبيرى مستعاردر .

آه من العشق و حالاته

احرق قلبى بحرارته

بيتنده‌كى ده بو مفهومى پك اى آڭلاتير . دعالرڭ اڭ شايان قبول اولانلرى ده بو حالده اولان دعالردر . اصحاب و تابعيندن اسلاف مفسرين اوّاهڭ بو معناسنى مختلف تعبيرلرله روايت و افاده ايتمشلردر . شويله‌كه « دعّاء » يعنى چوق دعا ايدن ، رحيم يعنى پك مرحمتلى ، مؤمن ، موقن ، موفق ، مؤمن تواب ، اللهى چوق ذكر و تسبيح ايدن ، كتاب اللهى چوق تلاوت ايدن ، الله قورقوسيله چوق آه و واه چكن ، خطالرى خاطرينه كلنجه استغفار ايدن ، تمام معناسيله فقيه اولان ، خاشع و متضرع اولان . عبد الله بن شداددن روايت اولنمشكه عليه الصلاة والسلام « الاواه الخاشع المتضرع » بيورمشدر . كوريليوركه هر بر نقطهٔ نظر افاده ايدن بو روايتلرڭ هپسى اساس اعتباريله متقاربدرلر . و هپسى كوسترييوركه مراد ، مجرد آه و واه ايتمك دكل ، بر فضيلت قلبيه و حالت روحيه‌يى بياندر . بوندن طولايى متأخرين مفسريندن بونڭ كمالى رقت قلب ايله و رحمت

درأفتده‌یه کنایه اولدیغی سویلنمشدر. غفلت اولونمامه‌سی لازم کلن بر نکته ده «اواه» بویورلدقدن صوکره بونك یاننده «حلیم» ایله توصیف بویورلمسی بك معنادادر. زیرا مجرد آه ایتمك عقیمه زمانه بر حدت و عصبیتی ده اشعار ایده بیلیر. حلیم صفتیله بوندن احترازا اوله‌رده شو اخطار ایتمش اولیورکه ابراهیمك اواه اولمسی، حدتندن، عصبیتندن، تحملسزلکندن، ضعف نفسندن دکل ایدی. ابراهیم حقیقةً حلیم، حدتدن عاری، اذیت و محنته صبور، اولقدر ایی بر اواه ایدی. اونك ایچون باباسنك ده هر اذاسنه صبر و تحمل ایدر، اولا رشد و هدایتنی سعادتنی ایستر، اونك ضلالته قارشی آه ایده‌رك و حلم صفتنه امیدینی کسمز فرط محبت و شفقتندن بوره‌کی صیزلایه صیزلایه اونك ایمانه و سلامتنه دعا و استغفار ایدردی. فقط اونك الله عدوی اولدیغی تبین ایدنجه اویله حلیم بر اواه اولان ابراهیم الله ایچون اولان محبت و خشیتندن طولایی او استغفاردن ده درحال تبری ایتدی. دیمك که او دشمنی حقنده دعا و استغفارك قبول ایدلمسی احتمالی اولسه ایدی ابراهیم کبی مستجاب الدعوه بر اواهك دعا و استغفاری اجابتسز قالمازدی. واو، او استغفاردن تبری ایتمزدی. بناءعلیه بوندن ده آکلاشیلیرکه اصحاب جحیم اولدقلری تبین ایدنلره نه مؤمنلرك نه ده پیغمبرك استغفار ایتمسی جائز دکلدر. او حالده بوندن اول استغفار ایتمش اولانلر مؤاخذه اولنورمی؟ خایر،

چونکه:

[وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ اِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ]

الله بر قومه هدایت ایتدکدن - اسلامه موفق قیلدقدن - صوکره قورونه‌جقلری شیئی کندیلرینه بیان ایدنجه‌یه قدر، اونلری اضلال ایتمز - ضلالته نسبت ایتمزلی ایسه‌مز. یعنی حکم الهی کندیلرینه بیان ایدلمزدن اول بیلمه‌یه‌رك یاپدیقلری خطالردن طولایی اونلری قلبه حقنده ضالمسه اولمقله توصیف و اتهام ایتمز. ضالینه معامله معطاسی اونلر حقنده تطبیق و اجرا ایتمك عادتی دکلدر. [اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ] زیرا الله هیچ شبهه‌سز هر شیئه علیمدر. - بناءعلیه اونلرك مقصد و سعید یولنی و حد و عقل ایله بیلنمیه‌جك شیئلرك بیاننه محتاج اولدقلرینی ده بیلیرده قورونه‌جقلری لازم کلن احکامی بویله بیان ایدر. - [اِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ] هر حالده بتون او سماوات و ارضك ملك و سلطنتی مخصوصاً

الله‌در. — بر ذره‌ده بیله هیچ بر نسنه‌نك حكمرانلغی یوقدر. [يُحْيِي وَيُمِيتُ] او دیریلتیر
هم اولدورور. [وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ] سزك ایچون ده اللهدن
باشقه نه بر ولی واردر، نه ده بر نصیر. — حكم و ولایت انجق اونك، عنایت و نصرت انجق اوندندر.
بناءً علیه اللهدن فارغ اولوب بوتون ماسوادن تبری ایدوب انجق اوكا تسلیم نفس ایتملی و انجق اونك حكم و رضاسنه حاضر ناظر
اولملیدر.

شمدی :

لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ
الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ اِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ
رَحِيمٌ ● وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتّٰى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا
رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا اَنْ لَا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ اِلَّا اِلَيْهِ ثُمَّ
تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ●

مآل شریفی

شانی قسم اولسون که الله، بو لطف ایتدی: پیغمبره، و كوچلك ساعتنده اوكا اتباع ایدن مهاجرینه
و انصاره، که ایچلرنده بر قسمنك قلبلری آز دها اكریلجك كبی اولمشیكن، صوكره کندیلرینه توبه‌لرینك قبولیله
التفات بویوردی، حقیقةً او، اونلره رؤفدر، رحیمدر ● او اوچ کشی‌یه ده که گری براقلمشدیلر،
نهایت او درجه‌ده بوكالمشدیلر که یریوزی بوتون گنیشلكیله باشلرینه طار گلدی، وجدانلری ده کندیلرینی
تضییق ایتدی، و اللهدن ینه اللهه صیغینمقدن باشقه چاره اولمادیغنی آكلادیلر. اوت تام او وقت توبه‌لرینك
قبولیله تكرار التفات بویوردی که او توبه‌كارلر سیانته رجوع ایتسینلر. حقیقةً الله، اودر اویله تواب، او رحیم ●

[لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ] قسمیله الله پیغمبر ومهاجرین وانصار اوزرینه توبه احسان ایتدی — الله تعالینك قوللرینه توبه‌سی، توبه نصیب ایتمك و توبه‌لرینی قبول ایلمك معنالرینی افاده ایدر. دیو احتمال ایله بوراده پیغمبره توبه‌سی، بالاده کچن « عفا الله عنك لم اذنت لهم » مضمونه اشارت اولدیغی کبی مهاجرین وانصاره توبه‌سی ده مقدما احد وحنینده کوزده سهو ایله زللری حقنده اولدیغی سویلنمه، بر ده مراد، توبه‌نك فضیلتی وحتی پیغمبره دخی اولدیغی حالده هیچ بر مؤمنك توبه‌دن مستغنی اولامیه‌جغنی بیاندر دینلمه. فقط ابن عطیه تفسیرنده ایضاح ایلدیکی اوزره الك کوزل معنی شودر: اصل توبه، رجوع دیمك اولدیغی جهتله الله تعالینك توبه‌سی قولنی بر حالدن دها یوکسك بر حاله چویرمه الهی بر رجوع مخصوصدر که بزم لسانمزده شو نوعه عنایت وجهتله ارجاع نظر ایتمسی دیمك اولور. بو ایسه معصیت حالندن طاعت حالنه بر رجوع اولابیله‌جکی کبی بر طاعت حالندن دها یوکسك بر حال طاعته رجوع ده اولابیلیر که بو آیتده پیغمبره توبه‌سی بویله‌در. چونکه غزانك حصولندن ومشقتندن تحمل ایتمدن صوکره‌کی حالنی اولکندن دها شامل بر حاله ارجاع ایتمشدر. مهاجرین وانصاره توبه‌سی نقصانلی حاللردن بو غزاده حصوله کلن بر طاعت ودینه نصرت ایله اولمسی محتملدر. بر فرقه حقنده‌کی توبه‌سی ایسه دها ماوراسنده بر حالدن عفو ایله ویا حالنه ارجاع دیمکدر.

حاصلی بولندقلری حالده بر ایلرویه ده بر رحمت وعنایتله التفات بویوردی [الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ] او مهاجرین وانصار که او عسرت ساعتنده اوکا اتباع ایتدیلر — عسرت، قارلیق، شدت دیمکدر، ساعت عسرت، عسرت لحظه‌سی ویا وقتی دیمکدر که « وبلغت القلوب الحناجر » بویورولان خندق سفرنده کبی کرچکدن بر عسرت لحظه‌سنده اشارت اولنمش ایسه ده اصل مراد، بتون سفر هنکامی ودیو سفرك بالخاصه اك صیقنتیلی حالنی اخطاردر. نته‌کیم بخاریده کچدیکی اوزره بو اردویه « جیش عسرت » تسمیه ایدلمشدی. بونك حقنده علیه الصلاة والسلام « من جهز جیش العسرة فله الجنة » = جیش عسرتی کیم تجهیز ایدرسه اوکا جنت وار » بویورمشدی. حضرت عثمانه

ابن عفان رضی الله عنه بیك دوه و بیك دینار ایله تجهیز ایتمشدی . روایت اولنور که رسول الله دینارلری مبارك اللرنده پارلادارکن و « ماعلی عثمان ماعمل بعد هذا » بوندن صوکره عثمانه نه یاپسه بأس یوقدر » بیورمشدر . انصاردن بر ذات ده بر یوك وسق بغدای ویرمشدی . بو سفرده جیش آزیق و صو یوزندن صیقنتی چکمشدی . او درجه که اون کشی نوبتله بر دوه یه دوشیوردی . آزاق خصوصنده او حاله کلمشلردی که بر خرما دانه سنی ایکی کشی بولوشمشلردی . حتی اویله لحظه‌لر اولمشدی که تشنه‌لر صویی ایچه بیلمك ایچون بر چوق کشی عینی بر خرما دانه سنی برکره امیورلردی . حضرت عمر دیمشدرکه صوسزلقدن دوه‌لری بوغازلایوب قارننده کی صویی ایچیورلردی . نهایت رسول الله الرینی قالدیروب دعا و استسقا ایتدیکده در حال جناب الله بر بولوت کوندروب صو احسان ایلدی . ایچدیلر و قابلرینی دولدوردیلر . ینه بو غزاده آچلقدن دوه‌لری کسمك ایسته دیلر . فقط رسول الله هرکسك قابنده آزیقدن دوکونتوسی ، قیرینتیسی نه قالدیسه هپسنك بر یره قویلمه‌سنی امر بیوردی . مجموعنده بر سرکی اوزرنده جزئی بر شی طوپلاندی . برکتنه دعا ایتدی . صوکره « هرکس قابنه آلسین » بیوردی . بالنتیجه هپسی قابلرینی دولدوردیلر و کیری قالانی یدیلر و طویدیلر . حتی بر از ده آرتدی . اوردونك مقداری اوتوز بیك قدردی . و بو غزا رسول الله‌ك صوك غزاسی ایدی . بالاده اشارت اولندیغی اوزره مدینه‌یه حضرت علی‌یی خلف براقمشدی . بونده محاربه اولماسه ایچون دشمن حدودینه قدر کیدلمسه . اذرح و ایله و سائره اهالیسی جزیه اوزرینه مصالحه یاپمشلر و او صورتله عودت بیورلمشدی .

ایشته مهاجرین و انصار پیغمبره بویله بر ساعت عسرتده اتباع ایتدیلر [مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ] اونلردن صوکره که ایچلرنده بر قسمنك قلبلری آز قالدی میل ایده جکدی . —— یعنی مرت اوقدر شدتلی ایدی که بعضیسی همان همان پیغمبردن تخلف ایتمگه میل ایده جکلردی [ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ] صوکره الله اونلره توبه احسان ایتدی . — اونلری بو صیانت ایدکه باشقه چکدکلری مشقتدن دولایی حسنه‌لرینی رحمتله ارجاع ایلدی بیوردی [إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحِيمٌ] چونکه او، اونلره چوق رؤف، چوق رحیمدر .

[وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا] گری براقیلان اوچه ده – یعنی ابولبابه و ارقداشلری

کبی توبه و اعتذارلری درحال قبول ایدلمه‌مش اولان « وآخرون مرجون لامر الله اما یعذبهم واما یتوب

علیهم » دلولیله حکملری تأخیر ایدلمه‌ش اولان اوچ کشی یه ده توبه ویردی که بونلر کعب بن مالک، هلال

ابن امیه، مراره بن ربیع ایدی. که کعب اهل عقبه دن، ارقداشلری اهل بدردن ایدیلر [حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ

عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ] تا اوقدر قدر – گری براقیلدیلر – که یر یوزی بوتون گنیشلکیله

باشلرینه طار گلدی. – زیرا هیچ کیمسه یوزلرینه باقمیور، سلاملرینی آلمیور، و هیچ بر یرده طوره‌میور

اطمئنانه بوله‌میورلردی [وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ] نفسلری ده کندیلرینه طار گلدی

– یعنی کندی وجدانلرینه مراجعت ایتدکلرنده ده صولوق درجه اضطراب ایدیورلر. هیچ بر حضور و تسلی

بوله‌میورلردی، گوکلری ده کندیلرینه زندان گلیوردی [وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ]

والله‌دن التجادن باشقه الله‌دن التجا ایده جک بر صیغناق اولمادیغنی ایی آکلادیلر. – یعنی الله‌ک غضبندن

قورتولمق ایچون ینه الله‌ه مراجعت و استغفاردن باشقه چاره اولمادیغنی بالفعل آکلایه‌رق هرشیدن

امیدلرینی کسوب بتون امیدلرینی و حسن ظنلرینی منحصراً الله‌ه توجیه ایتدیلر. الله‌ک غضبندن ینه الله‌ه صیغندیلر

[ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا] صوکره ده توبه ایتسینلر دیه الله اونلره توبه احسان ایتدی. –

توبه‌لرینک قبولنی مبین آیت انزال بیوردی، یاخود توبه‌لرنده جداً ثابت قدم اولملری ایچون رحمت

و قبول و توفیق ایله کندیلرینه تکرار ارجاع نظر ایتدی. [إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ] زیرا

محقق الله، انجق الله در که اودر تواب رحیم. پک چوق توبه قبول ایدیجی بالذات تواب، فضل و رحمته نهایت

اولمیان بالذات رحیم انجق اودر. گناه نه قدر چوق و نه قدر بیوک اولورسه اولسون اک کبیر و اک کثیف

اعتباریله توبه‌یی قبولده‌کی لطف و عنایتنه و رحمت و انعامنه حد و پایان یوقدر.

بخاریده روایت اولندیغی اوزره کعب بن مالک رضی الله عنه تبوکده تخلفی قصه‌سنی تحدیث ایدرکن

دیمشدرکه: تبوک غزاسندن باشقه بر غزاده رسول الله‌دن تخلف ایتمه‌دم، شو قدرکه بدر غزاسنده تخلف ایتمش

ایدم. فقط بدرده تخلف ایدنه هیچ بر کیمسه‌یه عتاب بیورلمامشدی، اوزمان رسول الله قریشک روانه‌سنه چیقمش

والله اونلرله دشمنلرینی میعادسز اولەرق اجتماع ایتدیرمشدی . بن رسول الله ایله لیلۀ عقبه‌ده اسلام
اوزرینه میثاقلاشدیغمز زمانده حاضر بولنمش ایدم . گرچه ناس بیننده بدر داها چوق یاد ایدیلیرسه ده
بن لیلۀ عقبه مشهدینه بدل مشهد بدرده بولنمش اولمغی ایسته‌مزدم . حالم ده شویله ایدی که بن هیچ بر زمان
تخلف ایتدیگم بو غزاده‌کی قدر قوتلی و ورسلی اولمامشدم . والله بوندن اول نزدمده ایکی راحله اجتماع
ایتمه‌مشدی . بو غزاده ایسه ایکیسنی جمع ایتمشدم . حضرت پیغمبر ده هرهانکی بر غزایی اراده بیوررسه چوق
زمان هرحالده دیگر بر جهته توریه بیوررلردی . بو غزا ایسه غایت صیجاقده بر زمانده و اوزاق
بر سفره ، بر مفازه‌یه و کثرتلی بر دشمنه متوجه اولدیغندن دولایی حاضرلانسونلر دیه مسلمانلره ایشی آچیقجه
دگیده چکه‌جکی جهتی خبر ویرمش ایدی . معیت رسالتپناهیلرنده ده مسلمانلر چوقدی و بونلرک مجموعی محفوظ
بر دفترده یازیلمش دگل ایدی . بنا علیه بر آدم تغیب ایتمک ایسترسه حقنده وحی نازل اولمادقجه گیزلی
قالاجغنی ظن ایدرلردی . هم میوه‌لرک و گولگه‌لرک گوزلشدیگی بر صره‌ده ایدی که رسول الله بو غزایه
گیتمشدی . رسول اکرم و برابرنده‌کی مسلمانلر تجهیزاتینی یاپدیلر . بن ده برابر حاضرلانمق ایچون
گیدیور و بر شی یاپمادن دونیوردم . و گوکلمده دیوردم که قدرتم وار ، نه وقت اولسه یاپارم . بو صورتله
براز تمادی ایتدی . دیگرلری ایسه جداً کسب اشتداد ایدیوردی . بر صباح رسول الله و برابرنده‌کی مسلمانلر
حرکت ایدیوردیلر . حال بوکه بن حاضرلانمامشدم . «بر ایکی گون ظرفنده حاضرلانیر آرقه‌لرندن یتیشیرم»
دیدم . اونلر آیرلدقدن صوکره تدارک گوره‌یم دیه گیتدم . هیچ بر شی یاپمادن دوندم . بن بو
حالده ایکن اونلر سرعتله گیتدیلر ، غزا ایلرلدی . ایسته‌دم که هرچه بادا باد همان بر راحله‌یه آتلایوب
یتیشه‌یم . کاشکه یاپسه ایدم . لکن مقدر اولمادی . رسول الله گیتدکدن صوکره ناس ایچینه چیقوب طولاشدیغمده
محزون اولیوردم . زیرا گوره‌بیلدیگم یا نفاقله ایتهام ایدیلمش و یا عذرلی بر کیمسه‌دن عبارت اولیوردی . رسول اکرم
صلی الله علیه وسلم تبوکه وارنجه‌یه قدر هیچ یاد ایتمه‌مش . فقط تبوکده قوم ایچنده اوطورورکن «کعب نه یاپدی؟»
بیوررمش . بنی سلمه‌دن بر ذات ده «اونی برده‌لری و یاننه باقمسی آلیقویدی» دیمش . معاذ بن جبل ده
«فنا سویله‌دك ، والله یا رسول الله بز اونک حقنده خیردن باشقه بر شی بیلمه‌یز» دیمش . رسول الله ده

سکوت بیورمشلر . رسول الله عورتلریمه توجه بیوروب دیشری زمانده بنی برازده چاغیردی ، یالاندن

سویلدیکم خاطرمه کلدکده باشلادی ، یاربی غضبندن نه ایله قورتوله‌جغم دییوردم . بو بابده تعلقاتمده

رأی صاحبی اولانلرک هپسندن استعانه ایتدم ، وقتاکه رسول الله تشریف بیوردی دینلدی ، بندن باطل

سیلیندی . جزئی یالانه فائده‌سی هیچ برشی ایله اصلا قورتوله‌میه‌جغمه قانع اولدم و کندیسی طوغریلیوب

طوس طوغریسی سویلمکه عزم ایتدم . رسول الله تشریف ایتدی و سفردن کلدیکی وقت مسجده باشلار ،

اوراده ایکی رکعت نماز قیلار ، صوکره ناسه ایچیه جلوس بیوررلردی . وقتاکه بونی یاپدی ، کیری

قالانلر کلدیلر ، اعتذار ایدیورلر و یمین ایدیورلردی ، سکسانه قدر کیشی ایدیلر . رسول الله ده اونلرک علنیتنی

و بیعتلرینی قبول ایتدی و باطنلرینی الله حواله ایدوب حقلرنده استغفار ایتدی ، بونک اوزرینه بنده واردم

سلام ویردیکم زمان غضبلی کبی تبسم ایتدی ، صوکره ده کل بیوردی . یوروییه‌رک واردم ، اوکنه

اوطوردم « نه یه قالدک ، سن حیوانکی صاتین آلمش دکلمی ایدک ؟ » بیوردی . بناءً علیه دیدم که :

اوت ، والله بن باشقه‌سنک ، اهل دنیادن برینک حضورنده اوطورمش اولسه‌ایدم لا بد حالده برعذر

ایله اونک غضبندن قورتوله‌جغمی رأیمده بولوردم . دیلم حقیقةً بر جدل عطا قیلنمشدر . ولکن والله

شونی محقق بیلمشمدر که بوکون یالان سویلسه‌م ده بندن راضی اوله‌جق اولسه‌ک لا بد حالده یقینده سنی

الله سنی علیهمده اغضاب ایدر . و اکر بکا حدت ایده‌جکک دوغری سوزی سویلرسه‌م لا بد حالده الله‌ک عفونی

اومارم . خیر والله بنم هیچ بر عذرم یوقدی . والله بن هیچ بر زمان بوکره سندن تخلف ایتدیکم

صیره‌ده کندمده دها قوتلی دکل ایدم » بویله دیدم . رسول الله ده « ایشته بو جهت طوغری سویلدی

او حالده قالکه الله حقکده حکمنی ویرنجه‌یه قدر » بیوردی . بناءً علیه قالقدم ، بنی سلمه‌دن برطاقم

رجال ده پیچه اولدیلر ، ارقه‌مدن کلدیلر و بکا « والله بز سنی بوندن اول برکناه یاپمش بیلمیوردق ، رسول الله

دیکر متخلفلرک اعتذار ایتدکلری وجهله بر اعتذار ایده‌مدک ، حالبوکه رسول الله‌ک حقکده استغفاری

کناهکه کافی کلیردی » دیدیلر . و بناءً علیه بکا اوقدر سرزنش ایتدیلر طوردیلر که حتی دونوب کندیمی تکذیب

ایتمک ایسته‌دم . صوکره اونلره « بوکا ، دیدم ، بنمله برابر بر دها اوغرایانلر دها اولدیمی ؟ » اوت دیدیلر

ایکی کیشی سنک کبی سویلدیلر، اونلره ده سکا سویلنن سویلندی » . « کیم اونلر؟ » دیدم. « مراره
ابن الربیع العامری و هلال بن امیة الواقفی » دیدیلر. و بنا عمیه بدرده بولنمش اولمسنه نمونهٔ امتثال
اولاجق ایکی صالح آدمی ذکر ایتدیلر. بونلری سویلدکلری زمان بنده دونمدم. و رسول الله تخلف
ایدنلر میاننده بزم بو اوچمزله قونوشمقدن مسلمانلری نهی ایتدی. ناس ده بزدن اجتناب ایتدیلر و بزه
قارشی تغیر ایتدیلر. حتی نفسمه ارض بانا یابانجیلاشدی ده یابانجیلاشدی. آرتق بنم طانیدیغم ارض
دکلدی. بو صورتله اللی کیجه قالدق. ایکی آرقداشم چکلدیلر، اولرنده اوتوروب اغلایورلردی. بن
ایسه دها کنج و دها جلادتلی ایدم. چیقاردم، جماعت مسلمینه ایله نمازه حاضر اولوردم و سوقاقلرده
طولاشیردم و هیچ کیمسه بکا سوز سویلمزدی. و نمازدن صوکره رسول الله مجلسنده ایکن واریر سلام ویریردم
و کندی کندیمه عجبا بکا رد سلام ایله دوداقلرینی اویناتیورمی اویناتمیورمی دیردم. صوکره نمازی یاقیننده
قیلاردم ده کیزلیجه کوز آتاردم. نمازیمه اقبالمده بکا طوغری عطف نظر ایدر، بن اونک طرفنه
باقدیغمده بندن اعراض ایدردی. تا که بکا بو اوزادی، ناسک جفاسندن کیتدم، ابو قتاده نک
دیوارندن آشدم که بو بنم عمو زاده م اوغلی و ناسک اک سودیکیم ایدی. واردم، سلام ویردم
و الله سلامیمی آلمادی. « یا ابا قتاده » دیدم. « سکا الله عشقنه صورویورم، بنی الله ی و رسولنی سودیکمی
بیلیرمیسک؟ » سکوت ایتدی. تکرار آند ویردم ینه سکوت ایتدی. تکرار آند ویردم « الله و رسولی
اعلم » دیدی. بنا علیه کوزلرم بوشاندی و دوندم دیوارده آشدم. بر کون مدینه ده کزرکن شامه
کلن شام اهالیسندن بر نبطی « بکا کعب بن مالکی کیم دلالت ایدر » دیوردی. خلق اوکا اشارت ایتمکه
باشلادیلر. نهایت بکا کلدی و غسان ملکندن بر مکتوب ویردی. بن ده یازی بیلیردم، اوقودم. بونده: « اما بعد، دیور
خبر آلدم که صاحبک سکا جفا ایتمکده ایمش. الله سنی حقارت یرنده و ضایع اولاجق بر موقعده براقمامشدر.
بناء علیه بزه التحاق ایت، سکا مواسات ایده لم » بونی اوقویونجه « بو ده بر بلا » دیدم، همان طوتدم
اوجاغه آتدم یاقدم. نهایت اللی دن قرق کیجه کچدکده باقدم بکا رسول اللهک کوندردیکی بر مأموری —
رسول رسول الله — کلیور، کلدی. « رسول الله صلی الله علیه و سلم سکا قاریکدن اعتزال ایتمکلکی امر ایدیور » دیدی

بن ده « بوشی یاپاجقمی یم ؟ یوقسه نه یاپه‌جغم ؟ » دیدم . « خایر ، اعتزال ایت اوکا یاقلاشما ! »
دیدی . ایکی آرقداشمه ده بویله امر گوندرمش ایدی . بن زوجه‌مه « هایدی اهلکه گیت ، الله بو ایشده
حکمنی ویرنجه‌یه قدر اونلرک یاننده بولون » دیدم . هلال بن امیه‌نک قاریسی ده رسول الله‌ه گیده‌رک
« یا رسول الله ! هلال بن امیه خدمتجیسی یوق بر شیخ فانیدر ، اوکا خدمت ایتمه‌می کریه گورورمیسک ؟ »
دیمش . « خایر ، ولکن سکا یاقلاشماسین » بویورمش . قادین « والله اونده هیچ بر شیئه حرکت یوق .
والله بو اولدیسه اولالی بری بو گونه قدر هپ آغلایور » دیمش ایدی . بنم اهلیمدن بعض
بعضیسی بکا « قاریک حقنده رسول الله‌دن استیذان ایتسه‌ک ، نته‌کیم هلال بن امیه‌نک قاریسنه اوکا خدمت
ایتمه‌یه اذن ویردی » دیدیلر . بن ده « والله بو خصوصده رسول الله‌دن استیذان ایتمم ، بن گنج بر آدمم
استیذان ایتدیگم تقدیرده رسول الله نه دیه‌جک نه بیله‌یم » دیدم . بوندن صوکره اون گیجه دها طوردم
تاکه رسول الله‌ک بزه کلامدن نهی ایتدیگندن اعتباراً اللی گیجه‌مز اولدی . و قتاکه اللنجی گیجه‌نک صباحنده
صباح نمازینی قیلدم و اولریمزدن برینک دامی اوستنده ایدم ، اویله بر حالده بولونیوردم که طبقی الله تعالینک
ذکر ایتدیگی گبی نفسم اوزریمه طار اولمش ، یعنی گوکلم بونالمش ده بونالمش و یر بوتون گنیشلیگیله بکا
طار گلمشدی . تام بو صره‌ده « جبل سلع » اوزرینه اک یوکسک سسیله « یا کعب بن مالک مژده »
دیه آلابیلدیگنه باغیران برینک سسنی ایشیتدم ، همان سجده‌یه قاپاندم ، آکلادم که فرج گلدی . رسول الله
صباح نمازینی قیلدیغی زمان بزم اوزریمزه الله‌ک توبه‌سنی ایذان ایتمش ، خلق بزه تبشیر ایتمگه قوشمش
برطاقم مژده‌جیلر آرقداشلریمه گیتمش ، بکاده بر ذات قیصراغنی سورمش و اسلمدن برساعی قوشمش
طاغک اوستنه چیقمش ، سسی قیصراقدن دها چابوق گلمشدی . سسنی ایشیتدیگم مژده‌جی بکا گلنجه اثوابمی
چیقاردم ، ایشتدیگی مژده‌لک اوله‌رق همان گیدیردم ، والله اوگون اونلردن باشقه ثوبه مالک دگل ایدم
کندم ایکی ثوب استعارا ایتدم ، همان گیوب رسول الله‌ه قوشدم . ناس بنی فوج فوج قارشیلادیلر ، توبه‌یی
تهنئه ایدیورلر « سکا الله‌ک توبه‌سی مبارک اولسون » دیورلردی . نهایت واردم ، مسجده گیردم ،
رسول الله اوطورمش ، ناس اطرافنده ، همان طلحه بن عبید الله قالقدی ، قوشه‌رق گلدی ، بکا مصافحه ایتدی ،

وتبریك ایتدی. والله اوندن باشقه مهاجریندن بر ذات بکا قیام ایتمدی. طلحه حقنده بونی اونوتمام. وقتاکه
رسول اللهه سلام ویردم، یوزی سروردن پارلایوردی: «سنی آناکدن طوغدیغك کوندنبری
اوزرکه کچن اك خیرلی بر کونله مژده» بیوردی. «یا رسول الله» دیدم، «طرفکدن می؟ یوقسه الله طرفندن می؟»
«خیر، الله طرفندن» بیوردی. رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مسرور اولدیغی وقت یوزی بر آی پارچه‌سی کبی
پارلاردی. واوندن بونی طانیردق. وقتاکه حضورنده اوتوردم: «یا رسول الله، الله ورسول اللهه مسلم
صدقه اولمق اوزره مالمدن صیریلمام بنم توبه‌مدندر» دیدم. رسول الله صلی الله علیه وسلم بیوردیکه
«مالکك بعضسنی کندیکه آلیقوی، بو سنك ایچون دها خیرلیدر». «خیبرده‌کی سهمیمی
آلیقویورم» دیدم. صوکره «یا رسول الله» دیدم، «الله بنی آنجق صدق ایله خلاص ایتدی. شو توبه‌مدندرکه
بوندن بویله بر حیات اولدیغم مدتجه صدقدن باشقه بر سوز سویلمیه‌جکم». والله بونی رسول اللهه سویلدیکمدن
بری مسلمانلردن هیچ برینی بیلمیورم که طوغری سویلمکده الله تعالی بکا یاپدیغی امتحان وانعامدن دها کوزلنی
اوکا یاپمش اولسون. رسول اللهه اونی سویلدیکمدن بو کونه قدر بر یالانه قصد ایتمدم وبقیه عمرمده ده
اللهك بنی محافظه ایده‌جکنی هر حالده امید ایدرم. الله تعالی رسولنه شونی انزال بیوردیلر: «لقد تاب
الله علی النبی والمهاجرین – الی قوله – وکونوا مع الصادقین». امدی والله اللهك بکا انعام ایتدیکی
نعمتلر ایچنده بنی اسلامه هدایت ایتدیکندن صوکره هیچ بر نعمت یوقدرکه یالان سویلمش اولمیه‌یم ده هلاك اولمیه‌یم دیه
رسول اللهه صداقتمدن نفسمده دها بیوك اولسون. نته‌کیم یالان سویلینلر هلاك اولدیلر. چونکه الله
یالان سویلینلر حقنده وحینی انزال بیوردیغی زمان هرهانکی بر کیمسه ایچون سویلدیکنك اك فناسنی
سویلدی. تبارك وتعالی اونلر حقنده بیوردیکه «سیحلفون بالله لکم اذا انقلبتم – الی قوله –
فان الله لا یرضی عن القوم الفاسقین». ابن کعب رضی الله عنه دیمشدرکه: «بز اوچمز اونلرك ایشنده کری
وقت رسول اللهك قبول ایدوب بیعت واستغفار ایتدیکی کیمسه‌لرك ایشندن آیری بیراقیلدق. رسول الله بزم
ایشمزی الله قضا ایدنجه‌یه قدر ارجا ایدردی. بو سبیله الله تعالی «وعلی الثلاثة الذین خلفوا» بیوردی.
اللهك ذکر ایتدیکی تخلیف بزم غزادن تخلیف اولنمیزمزدن دکل، آنجق بزم ایشمزی ارجاسی واعتذار اید

قبول ایده‌جکندر دیه ارجاء و تأخیر اولنماسی معناسنه تخلیفدن در. اهـ.

علماء دیمشلردر که: ایشته توبهٔ نصوح بویله کعب بن مالك و ایکی ارقداشنك توبه‌سی کبی اولان توبه‌در که بو آیتده بیان اولندیغی اوزره توبه ایدنلر کناهه تأسفلرندن دنیا باشلرینه طار کلمش، نفسلری کندیلرینه صیقلمش صیقیلمش، و هر شیدن کسیلوب الله اوزرینه دونوب و صداقتله التجا ایتمشلردر.

نه کیم شویله بیورلیور:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ● مَا كَانَ
لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ
وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ
وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ
مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ●
وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ
لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ● وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا
كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا
قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ● يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ●

مآل شریفی

ای ایمان ایدنلر! اللهدن قورقیکز و صادقلر ایله اولیکز ● نه مدینه‌لیلرك نه ده اطرافنده‌کی

بر دخی رسول اللهدن تخلف ایتمزلری و اونك نفسندن زیاده باقمایوب ده کندی نفسلریله مشغول اولمالری
یاراشماز، چونکه اونلر الله یولنده نه بر صوسزلق، نه بر یورغونلق، نه بر آچلق چکمزلر و نه کفاری غیظه
کتیره‌جك بر موقعی چیکنه‌مزلر، نه ده دشمندن بر موفقیته نائل اولمازلر که مقابلنده کندیلری ایچون بر
مقبول بر عمل صالح یازلمش بولنماسین، چونکه الله محسنلرك اجرینی ضایع ایتمز • دخی کوچوك بیوك بر خرج
یاپمازلر، دره وادی قطع ایتمزلر که عملدیلك دها کوزه‌لیله الله کندیلرینه مکافات ایتمك ایچون حسابلرینه یازلمش
اولماسین • بونکله برابر مؤمنلرك کافه‌سی بردن طوپلانوب سفره اولماجق دکلدر، فقط هر فرقه‌دن
بر طائفه طوپلانسه ده دینده فقه تحصیل ایتسه‌لر، دوندکلری زمان قوملرینی انذار ایتسه‌لر، اولا که صاقینیرلر
• ای ایمان ایدنلر، کافرلردن سزه یاقین اولانلر ایله چارپیشك، هم اونلر سزده غلظت بر قوت
کورسونلر، دیلك که الله تقوی صاحبلریله برابردر •

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا] ای ایمانه ایتمش اولانلر [اِتَّقُوا اللّٰهَ] اللهه تقوا ایدیکز
— اللهدن قورقیکز، یعنی شدیده صاقینوب رضاسنه چالیشیکز [وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ]
وصادقلرله برابر اولیکز — ایمانکزده، عهدلرکزده، دیانتده، حقده، کرك نیت، کرك سوز، کرك فعلده
وحتی هر خصوصده صادق اولانلر معیتنده بولنکز، صادقلرك ولایت و رفاقتلرندن آیرلمایکز. یعنی
منافقلردن صاقینوب محمد واصحابی کبی صادقلر ایله برابر اولیکز. اونلر کبی اوزی طوغری، سوزی طوغری،
ایشی طوغری اولیکز، اونلرده ایدیکز.

[مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ] مدینه اهالیسی و اطرافنده‌کی
اعراب ایچون — کرك سزلره، کرك بدویلره [أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ] رسول اللهدن
تخلف ایتمك یوقدر — حکمنه خلافنه کیتمزلر و یا توجه ایتدیکی غزوه‌ده کیری قالمالری سزاسیدر. [وَلَا
يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ] واونك نفسندن کندی نفسلرینه رغبت ایتمملیدرلر — یعنی
کندی جانلرینی پیغمبردن زیاده سومملری، پیغمبرك کندی صاقنمادیغی شیدن ده کندیلرینی صاقینمه‌یه لری

مشهوردر . جمله‌یی نزمتندر . قاتلانی‌یی مستقندر . قارشی حدیکی هائولرده هیپ بونلقده برابر بولنمازلر معیتنده یوروملری اقتضا ایدر .

روایت اولنورکه ابو خیثمه — بو غزاده کیده « الذین یلمزون المطوعین من المؤمنین فی الصدقات والذین لایجدون الا جهدهم » بابنده . — بوستاننه وارنجه ، گوزل ده بر زوجه‌سی وارنجه ، قادینه گولکه‌یه حصیری سرمشه ، یاتیشلی یائسه ، تازه خرما و صوغوق صوغوق صو حاضرلامشه ، تقدیم ایتمشه ، باقمش « گولکه گولکه ، تازه خرما ، صوغوق صو ، گوزل قادین ، رسول الله ایسه آچیقده گونشده و روزگارده ... بو ، خیر دگل » دیمش ، حمارینی قالقمش ، دوه‌سنه بینمش ، قیلیجنی و مزراقنی آلمش ، روزگار کبی گیتمش ، علیه الصلاة والسلام ده یوله بدقنه بوبورو بوبورمشه ، سراب ایچنده بر جنتلی یالدیرلیور « ابا خیثمه اول » بویورمشه ، او ایمشه ، بناءً علیه رسول الله حضرتلری ده دعا و استغفار ایتمشدر .

[ذَٰلِكَ] بو — یعنی رسول الله ایله برابر متابعتک وجوبی [بِأَنَّهُمْ] شو سببدندرکه [لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ] الله یولنده نه صوسزلق ونه یورغونلق ، نه ده بر آجلق اصابت ایتمز . [وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ] کافرلری غیظلاندیره‌جق هیچ بر یره چیکنه‌مزلر [وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا] دشمندن هیچ بر غنیمت آلمازلر [إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ] انجق اونلر ایچون کندیلرینه ایدیلن صالح بر عمل — گوزل اجره لایق عمل مقبول حسنه یازیلمش اولور . [إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ] چونکه الله مخلصلرک — گوزل ایشلر یاپانلرک — اجرینی ضایع ایتمز — بناءً علیه بالخاصه بونلرک اجرلری ضایع ایتمه‌یه‌جکی اولوبیله‌درلردر .

[وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً] کرک آز کوچوک ، کرک بویوک بر نفقه صرف ایتمزلر [وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا] بر وادی قطع ایتمزلر [إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ] الا اونلر ایچون یازیلمش اولور . [لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ] که الله اونلری یاپمقده اولدقلری عمللرک دها گوزل جزاسیله — یعنی مکافاتیله کندیلرینی مکافاتلندیرسیه .

[وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً] بوتكرار بوتون مؤمنلر قاطبةً بردن نفير اولمجه دكلدر. — يعني « قاتلوا المشركين كافة » و « انفروا خفافا وثقالا » بويورلمسه اولمه ويرينلردن اطرافنده كي اعرابك تخلفلري جائز اولمامقله برابر كرك غزا، وكرك طلب علم ايچون هر يوزنده كي بوتون مؤمنلر مجموعي بردن قالقوب حركت كلمك دكلدر. هيسنك بردن قالمهلري دوغري اولمادیغی كبي هيسنك بردن سفره اولمهلري ده طوغري اولماز. [فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ] اونلرده اونلرك هر فرقهسندن — بر بلده اهاليسي ويا بر بويلك قبيله كبي كثرتلي هر بر توپلوم جمعيتندن — [طَائِفَةٌ] بر طائفه — بر قسم، بر جماعت نفير [لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ] دينده تفقه ايتمهلري — كلفت ومشقاته قاتلانوب فقه تحصيل ايتمهلري — ايچون نفير اولسهلر: وكتاب ايدوب طوپلانسهلر [وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُوا اِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ] دونوب كلدكلري وقت تكليفلر ايدرلر دييه قوملريني انذار ايچون بويله يابسهلر — يعني فقط تحكم ايتمك ويا ديكر بعض مقاصد دنيويه الده ايتمك كبي بر غرض ايچون دكل، صرف انذار وارشاد مقصد وغايهسي ايله، فقه، علم دييه تحصيل ايچون سفر اولوب طوپلانسهلر. بناءً عليه بوصورتده دينده تفقه فرض كفايهدر. وفي سبيل الله جهاد دييه ده دوردر.

بو معنايه كوره علم دييه تحصيلي ايچون ده برسفريلك موضوع بحثدر. كرك بونده « ليتفقهوا، لينذروا رجعوا » ضميرلري نفير اولان طائفهيه راجعدر. فقط آيتده ديكر بر معني ده روايت ايدلمشدر. بوكا كوره مؤمنلر جهاده تخلف ايدنلر عليهنده نازل اولان بيانات الٰهيهيي ايشيدنجه هپسي جهاد ايچون سفربرلكه مسارعت ايتمشلر و بناءً عليه هر فرقهدن بر قسمنك جهاده كيتمسي و بر قسمنك ده تفقه دائنده ايچون قالماسي امر اولنمشدر و علم ومجاهده جهاد. سيف ايله جهادك اصل ومبناسي و بعثتدن مقصود اصلي اولان جهاد اكبري تشكيل ايدهجكي اكلاشلمشدر. وبوصورتده « ليتفقهوا، لينذروا » ضميرلري كيدن طائفهيه دكل قالانلره راجع ديمكدر.

بو بياناتدن صوكره اولا هائل دكنده باشدلمي دينلجك اولورسه:

[يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا] اي ايمان ايتمش اولانلر [قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ]

او كافرلردن سزه ولى اولانلره مقاتله ايديڭز . يعنى حربده « الاقرب فالاقرب » قاعده سنى تعقيب ايديڭز
« وانذر عشيرتك الاقربين » امريله رسول الله صلى الله عليه وسلم اولا ياقين عشيرته‌سنى انذاره مأمور بيورلمش
اولديغى كبى مؤمنلرده اولا اڭ ياقينده دشمنله حرب وقتال ايله امر اولونمشلردر . زيرا ياقينده اولانلر
شفقت واستصلاحه داها مستحقدر . وضرر وتخوفى اڭ ياقينده اولانه دال ياقينده حدودده بولنان
دشمنلر براقيلوب ده اوزاقدهكيلره صالديرمق ده حكمت وعقله مخالفدر . [وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً]
واو كافرلر سزده بر غلظت بولسونلر . يعنى دين دشمنلرى ايمانڭ واسلامڭ رقت وظرافتنى محافظه ايدرلر
قتاله قارشى بويوك بر صبر وشدت ، دها ييلمز ، ييلماز ، غالبه وقوت ، بر جبهه عزم ومتانت صاحبى
اولڭز . بو بوك اعلام بر حيات تعقيب ايدڭز [وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ] وبيلڭز كه هر حالده
الله متقيلر ايله برابردر . يعنى ايمانله وبو صورتله قتال ، تقوى حالنده سزده . اللهڭ عظمت ونصرتى
دائما قورونانلر برابردر . حيات دنيا محبتيله قتالدن چكيلير ويا بيلمسه مسلمانلقده مشقت واولوم قورقوسيله
كفاره مقاتله‌ده فاچمقده قورتولوش دكل هلاك محققدر . ويا قيشى براقوب اوزاغه كيتمكده تهلكه
واردر .

وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهِ إِيمَانًا
فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ● وَأَمَّا الَّذِينَ
فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ●
أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ
وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ● وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ هَلْ
يَرَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُوا صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ●

مآل شريفى

بر سوره ایندیریلدیکی ایچلرندن بری چیقار: «بو هانکیکزک ایمانینی آرتیردی باقالم؟» دیر
اوت ایمانی اولانلرک ایمانینی آرتیرمشدر. و اونلر ده طوتوب طوریورلر ● قلبلرنده بر خسته‌لق اولانلره
گلنجه: اونلرک ده کفرلرینه کفر قاتمشدر. و کافر اولارق اولوب کیتمشلردر ● کورمزلر می که هر ییل
بر ویا ایکی کره فتنه‌یه طوتولورلر، صوکره ده توبه ایتمزلر، عبرت آلمازلر ● بر سوره ایندیریلدیکی
سزی بریسی کوریور می؟ دیه بر برلرینه کوز ایدرلر، صوکره صاویشوب کیدرلر، الله قلبلرینی بوزمشدر.
چونکه بونلر فقهی ایسته‌مز کیمسه‌لردر ●

[وَاِذَا مَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ] نه زمان بر سوره ایندیریلسه [فَمِنْهُمْ مَنْ]
اونلردن بعضیسی ـ کافرلردن بر قسمی دیمک اولان منافقلردن کیمیسی [يَقُولُ اَيُّكُمْ زَادَتْهُ
هٰذِهِ اِيمَانًا] هانکیکزدر که، دیر: بو اونک ایمانینی زیاده ایتدی؟ ـ بر ایمانک زیاده ایتمک
مفهومی، موجود بر ایمانه دها یوکسک بر قوت و رونق ویره‌رک صحتینی و کمالنی آرتیرمق ویاخود یکی
باشدن بر حقیقت تصدیق ایتدیرمک معنالرینه احتمال که اولکی کیفیت، ایکنجی ده کمیت نقطه نظرندن
زیاده‌در. بر حقیقته نظراً ایمانک امر واحد اولدیغندن بونده کمیت اعتباریله دکل انجق کیفیت اعتباریله
بر زیاده و نقصان ملاحظه اولنه بیلیر. بو جهتدن انبیا و صدیقین ایله دیکرلرینک مراتب ایمانی آراسنده
فرق بولنور. نته کیم حضرت ابراهیمک «ولکن لیطمئن قلبی» دیمسی بو نقطه‌دن اطمینانی کمالنی
طلبدر. نه بو نقطه نظردندر که «لیس الخبر کالعیان» در. غیب ایله شهود، دلیل ایله کورمک
براهین استدلال آراسنده حتی حافظه‌ده کی شهودک خاطره‌سی ایله حالده‌کی شهود آراسنده انجق ذوقده
ادراک ایله بر فرقده قوت و وضوح واردر که بو وضوح، یقینک اصلنده دکل، درجه کمال و کیفیتنه عائددر.
لکن ایمانک، متعدد سوره متعلق نقطه نظرندن ملاحظه اولندیغی زمان متعدد تصدیقلر توالی ایده‌جکندن
بونده ایمانک کمیت اعتباریله ده تزاید ایدر. مثلا هم نمازه، هم زکاته اینانمقده یالکز نمازه اینانمقدن
زیاده بر ایمان واردر. کذلک هم کتب سالفه‌یه هم ده قرآنه ایمان ایلمکده یالکز توراة و انجیله اینانانلردن

زیاده بر ایمان واردر. بو صورتله نازل اولان تکالیف و احکامك تزایدی نسبتنده ایمانك کمیتجه ده تزاید ایدر. و بو حیثیتله احکامك تفصیلاتنه واقف اولان مؤمنلرك ایمانی هر حالده عوامدن زیاده اولور. کیفیت جهتیله ایسه بالعکس اولمق ممکندر. عامه‌ده بریسنك ایمان اجمالیسنده بر عالمك ایمان تفصیلیسنه زیاده بر قوت و نشئه بولنه بیلیر. بر ده ایمانك وجودی، کفر ایسه عدمی اولدیغندن نفس ایمانده کفره نظراً بر زیاده وجود واردر. بر کافر ایمانه کلدیکی زمان حال سابقنه نظراً وجودنده دکیشه بر زیادلك قازانمش، بر نما حاصل ایتمش اولور. بو وجهله «هانکیکزك بو بر ایمانه زیاده ایتدی؟» سوزی کرك کیفیت کرك کمیت اعتباریله تزاید ایمانی نفی و انکار معنالرینه شامل اولدیغی کبی اصل ایمانك نفی و انکارینی ده اشعار ایدر. ایشته منافقلرده بعضیسی قرآنده هر هانکی بر سوره نازل اولدقجه بویله دیور، کویا قرآنده ایکی بر ایمانی تأیید و تجدید ایده جك نه ده یکیدن ایمان ایتدیرمسی لازم کله جك هیچ بر شی، هیچ بر دلیل و وجود هیچ بر انذار و تبشیر، هیچ بر وعد یوقمش کبی کوسترمك و بو صورتله قابل اغفال اولانلری اغفال ایتمك ایچون کندی حیله‌کارلری آراسنده و مؤمنلره استهزا طورنده او سؤالی فیرلاتیور. والحاصل آیته قورنازلقله کفر و انکارینی نشره چالیشورلردی. قرآنده «هو الذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله» بیورولوب طورورکن زمانمزده ده بر طاقمنك «حضرت محمد حیاتنده نه کتیردی؟» دیه بر شی مشکوك کوسترمك و نور توحید حقنی انکار و دینی محدود و تخمین ایتمك ایسته‌مه‌لری ده «ایکم زادته هذه ایمانا» دیه‌نلری تقلید ایدن منکره باشقه بر شی دکلدر.

بو انکار و یا استهزایه جواباً بیورولیورکه: [فَاَمَّا الَّذٖينَ اٰمَنُوا] فقط اما ایمان ایدنلره کلنجه [فَزَادَتْهُمْ اٖيمَانًا] او سوره‌لرك هر بری اونلرك ایمانینی آرتیردی [وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ] او حالده که هپسی نشئه‌لنیورلر. ذوق ایمان ایله مژده‌لنوب نشئه‌لنیورلر.

[وَاَمَّا الَّذٖينَ فٖى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ] قلبلرنده مرض اولانلره کلنجه ده [فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا اِلٰى رِجْسِهِمْ] او هر سوره اونلرك مردارلقلری اوزرینه مردارلقلرینی

آرتیردی — یعنی اسکی کفرلرینه کفر، عقیده‌سزلکلرینه عقیده‌سزلک، کوتولک خویلرینه نفاق
علاوه ایتدی. چونکه هر سوره نازل اولدقجه ایمان ایله مؤمنلرک ایمانه دوشه‌سی کبی دیکری نقص
تزاید ایدیور، اختلافلری نقص تکمیل ایدیورسه، بونلر مقابل انکار ایدیشلرنده ده هر انکارلرنده کفری،
انقباضی، اختلافلری آرتیوردی [وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ] و کافر اولارق اولدیلر.
[اَوَلَا يَرَوْنَ اَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً اَوْ مَرَّتَيْنِ] بر باقوب کورمیورلرمی که
بونلر — بونلر فقط — هر سنه بر ایکی کره — یعنی بر قاچ دفعه‌لر — فتنه‌یه طوتولیورلر. — کندیلرینه
جرملرینی اعتراف ایتدیره‌جک، ربلرینک حضور کبریاسنده مجرم اولدقلرینی دیکلرینک دهشتنی یاد ایتدیره‌جک
اخطار ایده‌جک درلو درلو بلیه‌لره، خسته‌لق کبی، قیتلق کبی، وضع اختلال ایله شدت حیاتیه،
ظهور نفاقه ایله رسوای اولمه، رسول ایله جهاده چیقدقجه ایمانسزلقلری یوزندن چاره‌سز قبول ایتمه کبی
دردلره کرفتار اولیورلر [ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ] صوکره ده توبه ایتمزلر [وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ]
دیونی عقللرینی باشلرینه آلوب دوشونمزلر. [وَاِذَا مَا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ] هر نه زمانده
بر سوره نازل اولدیمی [نَظَرَ بَعْضُهُمْ اِلَى بَعْضٍ هَلْ يَرٰيكُمْ مِنْ اَحَدٍ] بربرلرینه باقارلر
«سزی بریسی کوریورمی؟» دیه کوز ایدرلر — سوره‌نک کندیلرینه اولان تأثیرندن بوطالب، وحی
محفلندن قاچمق ایسترلر وفقط اشتغالکری مسلمانلر ده بریسی کوروریه‌جک، آلیشدقلری اکلاتشدیررجه
نفاقه وجبانلری میدانه چیقوره‌جق دیه قورقولرندن کیزلیجه صویشمق ایسترلر [ثُمَّ انْصَرَفُوا]
صوکره ده صویشوب کیدرلر. [صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ] الله قلبلرینی چویرمش. [بِاَنَّهُمْ
قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ] او صورتله که بونلر فقهی یوقه بر قومدرلر. — ایی اکلامازلر، حقی تدبر
و تفقه ایتمزلر، بویله رجال توبه‌کار اولمز. قرآنه صایغیلری اولمز.

الی آخره :

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ

عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ● فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ
لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ●

مآل شریفی

شانم حضورنده سزه بر رسول کلدی که؛ کندیکزدن، غایت عزتلی، زورلاندیغکز اوکا آغیر کلیور، اوستکزه حرص ایله تیتره‌یور، مؤمنلره رؤف، رحیمدر ● اکر آکدیه مازلرسه دی که؛ بکا الله یتیشیر اوندن باشقه اله یوقدر، بن اوکا دایاندیم و او، او بیوك عرشك صاحبیدر ●

[لَقَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ] قسم اولسون که سزه حقیقةً بر رسول کلدی.
[مِنْ اَنْفُسِكُمْ] بر رسول که کندیکزدن — کندی جنسکزدن، ملك دکل، بشردن اصلی ونسبی معلوم عربی، قرشی، اهل حرمدن [عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ] سزك صیقلدیغکز کوجنه کیدر — یعنی عذاب کوره‌رك شویله طورسه‌ڭز زحمت چکمکز بیله اونی صوك درجه متأثر ایدر: یاخود سزی صیقان، زوریکزه کیدیشیدر حسب البشریه اونی ده متأثر ایدر. اوندن شدائدی اقتحامی متأثر اولمادیغندن دکل، رسالتندندر. بو تفسیرلره کوره جمله‌نك مجموعی بر صفتدر. فقط ابن قشیرینك مختارینه کوره "عزیز" بر صفت "عليه ما عنتم" ده دیکر بر صفتدر. بوکا اشارةً بعضی مصحفلرده "عزیز" اوزرینه بر "جیم" سجاوندی قونلمشدر که بونده دها فضله بر معنی واردر. یعنی بر رسول که عزیزدر؛ بویوك عزتی واردر. سزی صیقان شیلر اونك علیهنه‌در. او بویله عزت، ابنای جنسنك متألم اولمسنی ایسته‌مز. جنسکزدن اولمسی و عزت صاحبی بولنمسی سببیله بو کونه دردلریکزی دویار [حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ] اوزریکزه پك حریصدر — اوستکزه تیتره‌ر. "ان تحرص على هديهم" آیتنده اشارت بیورلدیغی

وجود هدایت و صلاحکزه ، جنت و نعمتکزه حریصدر . اوزریکزه تیتره‌ین بر محبت ایله ندیکی سزی
افضای سعادت و سلامته چیقارسون ، جنت و رضوانه ایردیرسک ایچون بتون حرص و اوغراشیر . الحاصل
نظری قریشه و یا عربه ، یاخود شو بو قومه دکل ، کرهء ارضک نرهسنده اولورسه اولسون [بالمؤمنين رؤف]
بوتون مؤمنلره ده ییکز رؤفدر . — زیاده سیله رأفتلی . یعنی غایت اینجه بر شفقت و رحمتی واردر .
[رحيم] رحيمدر . — نظرةً سه‌فرقه ایله رحمتیدر . گناهکارلره بیله آجیر . بناءً علیه
ای انسانلر ! قرآنده وارد اولان تکالیف ، بالخصوص بو سوره‌ده‌کی برائت ، توبه ، جهاد و سائره
حقنده‌کی اوامر و خطابات اغیرکزه کلمه‌سین . کوجکزه کیتمه‌سین . بونلر بوتون کفر و نفاقک شر
و شامتنه قارشی مع العموم مؤمنلره قارشی غایت بویوک بر رأفت و شفقتک تجلیسیدر . اونک ایچون
درحال بونلره اجابت ایدوب موجبنجه عمل ایتملیسکز .

کورولیور که بوراده رسول اللهه اسماء حسنای الهیه‌دن رؤف ، رحیم اسملری ویرلمشدر . حسن
ابن الفضل دیمشدر که : الله تعالی هیچ بر پیغمبره اسماسندن ایکی اسمی جمع ایتمه‌دی . آنجق پیغمبرمز حقنده :
« بالمؤمنين رؤف رحيم » بیوردی . ذات سبحانیسی حقنده ده « ان الله بالناس لرؤف رحيم »
بیوردی . اه . فی الواقع بو تسمیه و توصیفده رسولنه پک بویوک بر تکریم الهی واردر . بونلر اکثریا شیکه
اسماء حسنای الهیه‌دن حیسی « الله ، الرحمن ، الرب » اسملری کبی اسماء مختصه‌دن دکلدر . رسول الله ،
اخلاق الله ایله متخلق اولدیغندن مؤمنلره رؤف و رحیمدر ، و کندیسنی دیه و شریعتنه اجابت ایدنلر ایچون
عینیه رأفت و رحمتدر .

[فان تولوا] بونلر اوندن ، دیندن اعراض ایدرلرسه — یا محمد ! [فقل] سن
شویله دی : [حسبي الله] بکا الله کافی [لا اله الا هو] اوندن باشقه اله یوقدر [عليه
توكلت] آنجق اوکا طایاندم [وهو] و او [رب العرش العظيم] در . —
او عظیم عرشک ربی ، بوتون کائناتی محیط اولان او بویوک حکم و سلطنتک صاحبی و شهنشاهیدر .
(سوره‌ء اعرافده « ثم استوى على العرش يغشي الليل النهار » بابنه) .

اشبو «لقد جاءكم» الى آخره ایكی آیتك اڭ صوڭ نازل اولان آیت اولدیغی حقنده
بر روایت واردر. حضرت ابی رضی الله عنه دن «اقرب القرآن عهداً بالله لقد جاءكم الآیتان =
قرآنك الله عهدی اڭ قریب اولانی یعنی اڭ صوڭ نازل اولانی «لقد جاءكم» ایكی آیتدر.» دیه
مرویدر. مع مافیه سورهٔ بقره ده «واتقوا یوما» آیتنك نزولی بونلردن صوڭره اولمسی روایتی
داها مجددر. ینه روایت اولندیغی اوزره پیغمبرك وفاتندن صوڭره مصحف جمع اولندیغی زمانده بو «لقد
جاءكم» آیتی زید بن ثابت طرفندن صوڭره تحری اولونمش، نهایت آنجق ذی الشهادتین خزیمه بن ثابت
نزدنده بولونمشدر. یعنی بر چوقلرینك ازبرنده اولمقله برابر یازیلیسی آنجق خزیمه نك نزدنده محفوظ بولونمش
ایدی. چونكه قرآن یالكز حفاظك ازبرنده دكل اونده یاشقه عهد رسالتده یازلمسی و اڭ صوڭ عرضه
اتصال ایتمسی یا چیوارلرده جمع و توثیقی ایله مصحفه قونیلیور ایدی. یازمایه مأمور اولان زید بن ثابت
بو ایكی آیتی ده بر وثیقهٔ خطیه بولمادن یازامایوردی. اونك ایچون كندی افاده سی وجهله براءتك آخرنده
بو ایكی آیتی بولامایوب تحری ایتمش و آنجق خزیمه ده محفوظ بولمش و بناء علیه ازبرلرده محفوظ اولان بو
آیتلرك روایات خطیه سی ده بو صورتله تأیید اولونمش ایدی. ابو داودك كتابنده روایت اولندیغی
اوزره ابو الدرداء رضی الله عنه دیمشدر كه هر كیم صباح و آقشام یدی كره «حسبی الله لا اله الا هو
علیه توكلت وهو رب العرش العظیم» دیرسه الله تعالی مهمنه كفایت ایدر. انتهى.
شمدی سورهٔ براءتك بو خاتمه سی ملحوق سورهٔ یونسه اعتبارا بر چوق تشریح و تفصیل
اولنه جقدر.

تم

٢٦ جمادی الآخره سنه ١٣٥٧ چهارشنبه